

आर्थिक सर्वेक्षण

आर्थिक वर्ष २०७२/७३

नेपाल सरकार

अर्थ मन्त्रालय

सिंहदरबार, काठमाडौं

प्राक्कथन

ऐतिहासिक संविधानसभाबाट संविधान जारी भए पश्चात् संविधानको कार्यान्वयनबाट तीव्र आर्थिक वृद्धि गरी आर्थिक सामाजिक रूपान्तरण गर्नु सरकारको मुख्य उद्देश्य हो। उपलब्ध स्रोत र साधनको अधिकतम परिचालनद्वारा तीव्र आर्थिक वृद्धि हासिल गर्दै दिगो आर्थिक विकास गर्ने र उपलब्धिहरूको न्यायोचित वितरणबाट आर्थिक असमानताको अन्त्य गरी राष्ट्रिय अर्थतन्त्रलाई आत्मनिर्भर, स्वतन्त्र र समृद्ध बनाउने तर्फ देशको आर्थिक नीति निर्देशित हुनु पर्दछ।

विनाशकारी भूकम्प र सीमानाकामा भएको अवरोधबाट आपूर्तिमा आएको असहजताले देशको अर्थतन्त्रमा परेको नकारात्मक प्रभावलाई हटाई अर्थतन्त्रलाई पुनर्जीवित गर्ने कार्यलाई प्राथमिकतामा राखी व्यापक लगानीको परिचालनबाट समावेशी, दिगो र तीव्र आर्थिक वृद्धिद्वारा समाजवाद उन्मुख, आत्मनिर्भर एवं सक्षम अर्थतन्त्र निर्माण गर्नु पर्नेछ।

अर्थतन्त्रका महत्त्वपूर्ण नीति तथा कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनबाट हासिल भएका उपलब्धिहरूको विश्लेषणात्मक समीक्षा गरी आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को आर्थिक सर्वेक्षण तयार पारिएको छ। सर्वेक्षणमा आर्थिक तथा सामाजिक दृष्टिकोणले महत्त्वपूर्ण रहेका कार्यक्रमहरूलाई समेटी तिनले समग्र अर्थतन्त्रमा पार्ने प्रभाव र प्रवृत्तिको विश्लेषण गरिएको छ।

मुलुकको आर्थिक गतिविधिप्रति रुचि र सरोकार राख्ने नेपाल सरकारका निकायहरू, बुद्धिजीवी, अनुसन्धानकर्ता, कर्मचारी, विद्यार्थी, उद्योगी, व्यवसायी, गैरसरकारी संस्था तथा सर्वसाधारण जनताको साथै विकास साझेदार एवं विदेशी लगानीकर्ताको लागि समेत यो आर्थिक सर्वेक्षण अत्यन्त उपयोगी हुने विश्वास लिएको छ।

अन्त्यमा, आर्थिक सर्वेक्षण तयार गर्ने कार्यमा संगलन अर्थ मन्त्रालय, आर्थिक नीति विश्लेषण महाशाखाका प्रमुख लगायत कर्मचारीहरू तथा आवश्यक तथ्याङ्क, सूचना एवं विवरण उपलब्ध गराई सहयोग पुऱ्याउने विभिन्न मन्त्रालय, विभाग र अन्य सबै सम्बद्ध निकायहरूलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु।

विष्णुप्रसाद पौडेल

अर्थमन्त्री

विषय सूची

प्राक्कथन	i
तालिका सूची	iii
चार्ट सूची	viii
छोटकरी रूप (Abbreviations)	x
कार्यकारी सारांश	xii
अर्थतन्त्रका प्रमुख चुनौतीहरू	xviii
समष्टिगत आर्थिक परिसूचकहरू	xx
१. समग्र आर्थिक स्थिति	१
२. सार्वजनिक वित्त	१९
३. मूल्य तथा आपूर्ति	४९
४. मुद्रा तथा बैकिङ	६१
५. पुँजी बजार तथा बिमा	८५
६. बाह्य क्षेत्र	१०१
७. गरिबी निवारण र रोजगारी	११३
८. कृषि, वन र भूमिसुधार	१२७
९. उद्योग, वाणिज्य र पर्यटन	१५४
१०. आवास तथा सहरी विकास, वातावरण र ऊर्जा	१७३
११. यातायात तथा सञ्चार	१८४
१२. सुशासन, सामान्य प्रशासन र शान्ति तथा पुनर्निर्माण	१९७
१३. सामाजिक क्षेत्र	२१०
१४. सार्वजनिक संस्थान	२७५
१५. भूकम्पपछिको पुनर्निर्माण र नवनिर्माण	२८७

तालिका सूची

तालिका १ (क) : विश्व आर्थिक वृद्धिदर	२
तालिका १ (ख) : छिमेकी मुलुकहरूको आर्थिक वृद्धिदर	३
तालिका १ (ग) : उपभोक्ता मूल्यमा आधारित विश्वको मुद्रास्फीतिदर	४
तालिका १ (घ) : उपभोक्ता मूल्यमा आधारित छिमेकी मुलुकहरूको मुद्रास्फीतिदर	५
तालिका १ (ङ) : विकसित मुलुकहरूको कुल यथार्थ गार्हस्थ्य माग	५
तालिका १ (च) : विश्व वस्तु तथा सेवा व्यापारको स्थिति	६
तालिका १ (छ) : आर्थिक वृद्धि प्रवृत्ति	७
तालिका १ (ज) : कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा (अंश प्रतिशतमा)	१३
तालिका २ (क) : सरकारी वित्त र कुल गार्हस्थ्य उत्पादनसँगको अनुपात	२०
तालिका २ (ख) : सरकारी खर्चको विवरण	२१
तालिका २ (ग) : सरकारी खर्चको विवरण (आर्थिक वर्षको प्रथम ८ महिनामा भएको खर्च स्थिति)	२३
तालिका २ (घ) : चालु खर्चको सेवा तथा कार्यगत विवरण	२५
तालिका २ (ङ) : चालु खर्चको सेवा तथा कार्यगत विवरण(आर्थिक वर्षको प्रथम ८ महिनामा भएको खर्च स्थिति)	२६
तालिका २ (च) : पूँजीगत खर्चको सेवा तथा कार्यगत विवरण	२८
तालिका २ (छ) : वित्तीय व्यवस्था सहित पूँजीगत खर्चको सेवा तथा कार्यगत विवरण	२९
तालिका २ (ज) : सरकारी आयको विवरण	३१
तालिका २ (झ) : कुल सरकारी खर्चमा कुल सरकारी आय तथा वैदेशिक अनुदान, आन्तरिक ऋण र वैदेशिक ऋणको अनुपात	३३
तालिका २ (ञ) : राजस्वको विवरण	३४
तालिका २ (ट) : राजस्वको विवरण (आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनाको राजस्व विवरण)	३५
तालिका २ (ठ) : बजेट घाटा र न्यून वित्त परिचालनको विवरण	३७
तालिका २ (ड) : भुक्तानी गर्न बाकी सार्वजनिक ऋण तथा सावौं फिर्ता र व्याज खर्च	४०
तालिका २ (ढ) : स्थानीय निकायको खर्च तथा आय विवरण	४३
तालिका २ (ण) : स्थानीय निकायमा सरकारी अनुदान	४७
तालिका ३ (क) : उपभोक्ता मूल्य सूचकांकमा आधारित वार्षिक विन्दुगत मुद्रास्फीतिदर	५१
तालिका ३ (ख) : विन्दुगत राष्ट्रिय उपभोक्ता मूल्य सूचकांकमा भएको परिवर्तन	५२
तालिका ३ (ग) : राष्ट्रिय थोकमूल्य सूचकाङ्कको वार्षिक विन्दुगत परिवर्तन	५४
तालिका ३ (घ) : राष्ट्रिय तलब तथा ज्यालादर सूचकाङ्कको वार्षिक विन्दुगत परिवर्तन	५५
तालिका ३ (ङ) : प्रमुख खाद्य वस्तुहरूको सरदर खुद्रा बजार मूल्य	५६
तालिका ३ (च) : अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा तेल तथा सुनको मूल्य	५७
तालिका ३ (छ) : पेट्रोलियम पदार्थको आपूर्ति	५८
तालिका ४ (क) : बैंकदर, पुनःकर्जादर र अनिवार्य नगद अनुपात	६४
तालिका ४ (ख) : मुद्रा प्रदायमा प्रभाव पार्ने कारकहरू	६५
तालिका ४ (ग) : सञ्चित मुद्रा र मुद्रा गुणक	६७
तालिका ४ (घ) : खुला बजार कारोबार स्थिति	६८
तालिका ४ (ङ) : ब्याजदर	७०
तालिका ४ (च) : निक्षेप परिचालन तथा कर्जा प्रवाह	७०
तालिका ४ (छ) : बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको संख्या (असार मसान्त)	७२
तालिका ४ (ज) : बैंक तथा वित्तीय संस्थाका केही प्रमुख परिसूचकहरू (असार मसान्त)	७२

तालिका ४ (झ) : बैंक तथा वित्तीय संस्थाका शाखाहरू	७३
तालिका ४ (ञ) : वित्तीय विस्तार तथा प्रगाढताका केही परिसूचकहरू	७४
तालिका ४ (ट) : बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको निष्कृत्य कर्जा	७५
तालिका ४ (ठ) : लघुवित्त संस्थाहरूको साधनको स्रोत तथा उपयोगको विवरण	७६
तालिका ४ (ड) : हुलाक बचत बैंक	७८
तालिका ४ (ढ) : कर्जा तथा निक्षेप सुरक्षणको अवस्था	७९
तालिका ४ (ण) : ग्रामीण स्वावलम्बन कोषको अवस्था	८०
तालिका ४ (त) : भाखा नाघेको कर्जा तथा पुँजीकोष	८१
तालिका ५ (क) : प्राथमिक बजार प्रवृत्ति	८५
तालिका ५ (ख) : दोस्रो बजार प्रवृत्ति	८८
तालिका ५ (ग) : बिमा कम्पनीहरूको स्वमित्व संरचना	९१
तालिका ५ (घ) : जीवन तथा निर्जीवन बिमा कम्पनीहरूको स्रोत तथा उपयोग	९२
तालिका ५ (ङ) : जीवन तथा निर्जीवन बिमा व्यवसाय गर्ने बीमकहरूको बिमाशुल्क	९३
तालिका ५ (च) : कुल गार्हस्थ उत्पादनमा बिमा व्यवसायको योगदान	९४
तालिका ५ (छ) : जीवन तथा निर्जीवन बिमा व्यवसायमा भएको लगानी	९५
तालिका ५ (ज) : बिमा व्यवसायबाट प्राप्त राजस्व	९६
तालिका ५ (झ) : बिमा दावी र बिमा दावी भुक्तानी	९८
तालिका ५ (ञ) : जीवन बिमा व्यवसाय गर्ने बीमकहरूले भुक्तानी गरेको बिमा दावी रकम	९९
तालिका ६ (क) : अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार स्थिति (प्रथम आठ महिना)	१०५
तालिका ६ (ख) : विप्रेषण आप्रवाह	१०७
तालिका ६ (ग) : कुल विदेशी विनिमय सञ्चिति (रु. अर्बमा)	१०८
तालिका ६ (घ) : वैदेशिक सम्पत्ति तथा दायित्व स्थिति	१०९
तालिका ६ (ङ) : विदेशी विनिमय	१११
तालिका ७ (क) : राष्ट्रिय घरधुरी तथा जनसंख्या सर्वेक्षण	११४
तालिका ७ (ख) : विकासशील मुलुकमा स्तरोन्नतिको लागि निर्धारित सीमा र २०१६ सम्ममा नेपालको स्थिति	११७
तालिका ७ (ग) : सीप विकास तालीम प्राप्तको अवस्था	१२०
तालिका ७ (घ) : देशगत वैदेशिक रोजगारीको स्थिति	१२२
तालिका ७ (ङ) : सामाजिक सुरक्षा कोषमा संकलित रकम	१२३
तालिका ८ (क) : खाद्यान्न बाली लगाएको क्षेत्रफल र उत्पादनको स्थिति	१२९
तालिका ८ (ख) : नगदे बालीहरूको उत्पादनको प्रारम्भिक स्थिति	१३०
तालिका ८ (ग) : औद्योगिक बालीहरूको उत्पादनको प्रारम्भिक स्थिति	१३१
तालिका ८ (घ) : मसला बालीहरूको उत्पादनको प्रारम्भिक स्थिति	१३२
तालिका ८ (ङ) : पशुपंक्षीको संख्या	१३४
तालिका ८ (च) : पशुपंक्षीजन्य उत्पादनको स्थिति	१३५
तालिका ८ (छ) : कृषि उत्पादनसँग सम्बन्धित साधनहरूको आपूर्तिको स्थिति	१३६
तालिका ८ (ज) : प्राकृतिक प्रकोपबाट प्रभावित क्षेत्रफल (हेक्टर)	१३७
तालिका ८ (झ) : रासायनिक मलको बिक्री वितरण स्थिति	१३८
तालिका ८ (ञ) : थप सिंचित क्षेत्रफल	१३९
तालिका ८ (ट) : बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले प्रवाह गरेको कृषि कर्जाको स्थिति	१३९
तालिका ८ (ठ) : स्रोत व्रीड उत्पादन तथा बालीको जात उन्मोचन	१४०
तालिका ८ (ड) : साना किसान सहकारी र थोक कर्जा ऋण लगानीको स्थिति	१४१
तालिका ८ (ढ) : मासुजन्य पशुपालन कर्जाको स्थिति	१४२

तालिका ८ (ण) : सहकारी संस्थाको अवस्था	१४३
तालिका ८ (त) : प्रारम्भिक सहकारी संस्थाहरू	१४५
तालिका ८ (थ) : नेपालको वन स्रोत तथ्याङ्क	१४६
तालिका ८ (द) : संरक्षण क्षेत्र सम्बन्धि विवरण	१४८
तालिका ८ (ध) : संरक्षण क्षेत्रमा भ्रमण गर्ने पर्यटकको संख्या र राजस्व	१४९
तालिका ८ (न) : राष्ट्रिय वनस्पति उद्यानमा भ्रमण गर्ने आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटक	१५०
तालिका ८ (प) : भू तथा जलाधार व्यवस्थापनको अवस्था	१५०
तालिका ८ (फ) : वन क्षेत्रबाट प्राप्त राजस्व	१५१
तालिका ९ (क) : उद्योग विभागमा दर्ता भएका उद्योग	१५४
तालिका ९ (ख) : सञ्चालनका लागि स्वीकृति प्राप्त उद्योगहरू	१५५
तालिका ९ (ग) : उद्योगको किसिम अनुसार सञ्चालनका लागि स्वीकृति प्राप्त उद्योगहरू	१५६
तालिका ९ (घ) : उद्योगमा विदेशी लगानी	१५७
तालिका ९ (ङ) : देशगत रूपमा विदेशी लगानी	१५७
तालिका ९ (च) : विप्पा सम्झौता भएका मुलुकहरू	१५८
तालिका ९ (छ) : औद्योगिक बौद्धिक सम्पति सम्बन्धी विवरण	१५८
तालिका ९ (ज) : कम्पनि दर्ताको स्थिति	१६१
तालिका ९ (झ) : पर्यटनसम्बन्धी मुख्य सूचकाङ्क	१६६
तालिका १० (क) : उर्जा खपतको स्थिति	१७७
तालिका १० (ख) : विद्युत माग, खपत, उत्पादन एवं भौतिक संरचना	१७८
तालिका १० (ग) : बैकल्पिक उर्जाको प्रयोगको स्थिति	१८०
तालिका १० (घ) : पेट्रोलियम पदार्थको दैनिक र मासिक औषत आयात विवरण	१८१
तालिका १० (ङ) : पेट्रोलियम पदार्थको खपत विवरण	१८२
तालिका ११ (क) : सडक सुविधा विस्तारको स्थिति	१८४
तालिका ११ (ख) : सडक विभागबाट गरिएका सडक सुविधाको विस्तार	१८४
तालिका ११ (ग) : स्थानीय निकायबाट निर्माण भएका सडकको विवरण	१८५
तालिका ११ (घ) : सवारी साधनहरूको दर्ता संख्या	१८६
तालिका ११ (ङ) : नागरिक उड्डयन सम्बन्धी सुचकहरू	१८७
तालिका ११ (च) : श्रव्य दृश्य सम्बन्धी इजाजत संख्या	१८९
तालिका ११ (छ) : हुलाक सेवाको संख्यात्मक विवरण	१८९
तालिका ११ (ज) : दूरसञ्चार सेवाको अवस्था	१९०
तालिका ११ (झ) : वितरित कुल टेलिफोन संख्या	१९१
तालिका ११ (ञ) : दर्ता भएका पत्रपत्रिकाहरूको तुलनात्मक विवरण	१९२
तालिका ११ (ट) : चलचित्र क्षेत्रको स्थिति	१९४
तालिका ११ (ठ) : सुचना प्रविधि सम्बन्धी सम्पादित कार्यहरू	१९५
तालिका १२ (क) : भुटानी शरणार्थीहरूको संख्या	२०२
तालिका १२ (ख) : तेश्रो मुलुकमा पुनर्स्थापन गरिएका भुटानी शरणार्थीहरूको संख्या	२०२
तालिका १२ (ग) : निजामती कर्मचारी विवरण	२०३
तालिका १२ (घ) : नेपाल प्रशासनिक प्रशिक्षण प्रतिष्ठानबाट संचालित प्रशिक्षण कार्यक्रमहरूको विवरण	२०४
तालिका १२ (ङ) : नेपाल प्रशासनिक प्रशिक्षण प्रतिष्ठानबाट संचालित नियमित प्रशिक्षण कार्यक्रमहरूको विवरण	२०४
तालिका १२ (च) : राहत, आर्थिक सहायता, पुनर्निर्माण र पुनर्स्थापनाको अवस्था	२०६
तालिका १३ (क) : शैक्षिक सूचकमा आधारित उपलब्धिहरू (प्रतिशत)	२११
तालिका १३ (ख) : पूर्वप्राथमिक शिक्षाको स्थिति	२१४

तालिका १३ (ग) : विद्यालयका छात्रछात्राहरूलाई उपलब्ध छात्रवृत्ति सम्बन्धी विवरण	२१५
तालिका १३ (घ) : शहीद स्मृति आवासीय विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरू	२१६
तालिका १३ (ङ) : शिक्षाको लागि खाद्य कार्यक्रमको विवरण	२१७
तालिका १३ (च) : व्यवसायिक शिक्षा तथा तालिम	२१८
तालिका १३ (छ) : अनौपचारिक शिक्षा अन्तर्गत सञ्चालित कार्यक्रमहरूको विवरण	२१९
तालिका १३ (ज) : विद्यालय भौतिक सुविधा विस्तार	२२०
तालिका १३ (झ) : भौगोलिक क्षेत्रअनुसार विभिन्न तहका विद्यालयहरूको विवरण	२२०
तालिका १३ (ञ) : तहगत विद्यालय, विद्यार्थी र शिक्षक अनुपात (शैक्षिक सत्र २०७२)	२२१
तालिका १३ (ट) : विभिन्न प्रकारका विद्यालयहरूको क्षेत्रगत विवरण (संख्यामा)	२२२
तालिका १३ (ठ) : परम्परागत विद्यालयहरूको विवरण (संख्यामा)	२२३
तालिका १३ (ड) : सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयमा कार्यरत सबै किसिमका शिक्षक विवरण	२२४
तालिका १३ (ढ) : विद्यालयगत र तहगत शिक्षकहरूको लैङ्गिक विवरण (आधारभूत तह)	२२५
तालिका १३ (ण) : विद्यालयगत र तहगत शिक्षकहरूको लैङ्गिक विवरण (माध्यमिक तह)	२२५
तालिका १३ (त) : विद्यालय तहमा विद्यार्थी भर्नाको अवस्था	२२६
तालिका १३ (थ) : शैक्षिक सत्र २०७२ मा तहगत विद्यार्थी भर्नाको अवस्था	२२७
तालिका १३ (द) : तहगत विद्यार्थी भर्नादर (GER and NER) सम्बन्धी विवरण	२२७
तालिका १३ (ध) : एस.एल.सी. परीक्षामा सम्मिलित र उत्तीर्ण छात्र छात्राहरूको विवरण	२२८
तालिका १३ (न) : प्राविधिक तर्फको एस.एल.सी परीक्षामा सम्मिलित विद्यार्थीहरू	२२९
तालिका १३ (प) : विभिन्न तह र विषयमा अध्ययनार्थ मनोनयन भएका विद्यार्थीहरू	२३०
तालिका १३ (फ) : विभिन्न विश्वविद्यालय अन्तर्गतका क्याम्पसहरू तथा विद्यार्थी संख्या	२३१
तालिका १३ (ब) : आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा विश्वविद्यालयहरूका विभिन्न तहमा अध्ययनरत विद्यार्थी संख्या र उत्पादन विवरण	२३२
तालिका १३ (भ) : विगत ३ वर्षको उपलब्धि	२३३
तालिका १३ (म) : स्वास्थ्य संस्था शैया र जनशक्तिको विवरण	२३५
तालिका १३ (य) : विकास क्षेत्र अनुसार स्वास्थ्य सेवाबाट लाभान्वित भएका जनसंख्या	२३६
तालिका १३ (र) : विकास क्षेत्र अनुसार बहिरंग सेवा लिनेको विवरण	२३६
तालिका १३ (ल) : विस्तारित खोप एवं राष्ट्रिय पोलियो खोप (संख्यामा)	२३७
तालिका १३ (व) : प्रजनन स्वास्थ्यको विवरण	२३८
तालिका १३ (श) : सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम	२४२
तालिका १३ (ष) : नेपाल मेडिकल काउन्सिलमा दर्ता भएका विशेषज्ञ चिकित्सकहरू	२४६
तालिका १३ (स) : निजामती कर्मचारी अस्पतालबाट प्रदान भएका सेवाहरू	२४७
तालिका १३ (ह) : महिला विकासका मुख्य उपलब्धिहरू	२४९
तालिका १३ (क्ष) : पुनर्स्थापना गृहबाट प्रवाह भएको सेवा	२५१
तालिका १३ (त्र) : हराएका, हराएर फेला परेका र बेवारीसे फेला परेका बालबालिकाको विवरण	२५३
तालिका १३ (ज्ञ) : अपाङ्गता परिचय पत्र वितरण	२५६
तालिका १३ (कक) : समाज कल्याण परिषदमा दर्ता भएका संस्था र स्वीकृत कार्यक्रम	२५६
तालिका १३ (कख) : आधारभूत खानेपानी तथा सरसफाईको स्थिति	२५७
तालिका १३ (कग) : खानेपानी तथा सरसफाई, ग्रामीण एवं साना शहरी खानेपानीको स्थिति	२५८
तालिका १३ (कघ) : राष्ट्रिय युवा परिचालन कार्यक्रम	२६२
तालिका १३ (कङ) : खेलकुद तथा अतिरिक्त क्रियाकलाप	२६३
तालिका १३ (कच) : राष्ट्रिय खेलकुद परिषदका कार्यक्रमहरू	२६४
तालिका १३ (कछ) : १२ औं सागको पदक तालिका	२६५

तालिका १३ (कज) : व्यक्तिगत घटना दर्ता	२६७
तालिका १३ (कझ) : सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरण	२६८
तालिका १३ (कञ) : सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरणमा सुधार	२६९
तालिका १३ (कट) : सामाजिक परिचालनको स्थिति	२७२
तालिका १५ (क) : भूकम्पबाट भएको क्षति	२८७
तालिका १५ (ख) : भूकम्पबाट भएको क्षति (क्षेत्रगत विवरण)	२८८
तालिका १५ (ग) : पुनर्निर्माण र नवनिर्माणको लागि स्रोत आवश्यकता	२९०
तालिका १५ (घ) : अनुदान प्राप्त गर्ने सूचीमा परेका घरधनी	२९२

चाई सूची

चाई १ (क) : विश्व आर्थिक वृद्धि प्रवृत्ति	२
चाई १ (ख) : आर्थिक वृद्धि (आधारभूत मूल्यमा)	७
चाई १ (ग) : उद्योग क्षेत्रको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा योगदान	९
चाई १ (घ) : क्षेत्रगत वृद्धिदर	१३
चाई १ (ङ) : उपभोगको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनसँगको अनुपात(प्रतिशत)	१४
चाई १ (च) : कुल स्थीर पुँजी निर्माणमा सरकारी तथा निजी क्षेत्रको अंश (प्रतिशतमा)	१५
चाई १ (छ) : प्रति व्यक्ति कुल गार्हस्थ्य उत्पादन(रु. मा)	१६
चाई १ (ज) : कुल गार्हस्थ्य उत्पादनसँग बचतको अनुपात (प्रतिशतमा)	१७
चाई २ (क) : कुल गार्हस्थ्य उत्पादनसँगको अनुपात (प्रतिशतमा)	२०
चाई २ (ख) : कुल सरकारी आयमा राजस्व संरचना	३१
चाई २ (ग) : कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा राजस्व, खर्च र ऋणको अनुपात	३३
चाई ३ (क) : वार्षिक औषत मुद्रास्फीति	४९
चाई ३ (ख) : पाँच वर्षको खाद्य तथा गैर खाद्य औषत मुद्रास्फीति	५०
चाई ३ (ग) : समूहगत मुद्रास्फीति	५२
चाई ३ (घ) : भौगोलिक क्षेत्रका आधारमा मुद्रास्फीति	५३
चाई ३ (ङ) : पेट्रोलियम पदार्थको मूल्य	५७
चाई ४ (क) : मुद्रा प्रदायकका कारकहरूको प्रवृत्ति	६६
चाई ४ (ख) : निक्षेप तथा कर्जा ब्याज दर	६९
चाई ४ (ग) : वित्तीय सेवाको विस्तार	७४
चाई ५ (क) : धितोपत्र निष्काशन (रु. करोडमा)	८६
चाई ५ (ख) : बजार पूँजीकरण (रु. करोडमा)	८६
चाई ५ (ग) : धितोपत्र चुक्ता मूल्य तथा कारोबार (रु.करोडमा)	८७
चाई ५ (घ) : नेप्से परिसूचक (विन्दुमा)	८८
चाई ५ (ङ) : जीवन तथा निर्जीवन बिमा शुल्क रकम	९३
चाई ५ (च) : जीवन तथा निर्जीवन बिमा व्यवसायको वृद्धिदर (प्रतिशतमा)	९४
चाई ५ (छ) : कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा बिमा व्यवसायको योगदान वृद्धिदर (प्रतिशतमा)	९५
चाई ५ (ज) : जीवन तथा निर्जीवन बिमा व्यवसायमा भएको लगानी	९६
चाई ५ (झ) : नेपाल सरकारलाई प्राप्त राजस्व	९७
चाई ५ (ञ) : निर्जीवन वीमकहरूको भुक्तानको कारणबाट परेको कुल दावी रकम	९७
चाई ५ (ट) : निर्जीवन वीमकहरूबाट भुक्तानी गरेको बिमा दावी रकम	९८
चाई ५ (ठ) : जीवन बिमा कम्पनीहरूले भुक्तानी गरेको बिमा दावी रकम	९९
चाई ६ (क) : कुल गार्हस्थ्य उत्पादनसँग अनुपात (प्रतिशतमा)	१०२
चाई ६ (ख) : विदेशी विनिमय संज्ञिति (रु.अर्बमा)	१०८
चाई ६ (क) : औषत विदेशी विनिमयदर	११०
चाई ७ (क) : WUPAP कार्यान्वयन भएका जिल्लाको लाभान्वित घरपरिवार	११४
चाई ७ (ख) : सीप विकास तालिमको अवस्था	१२१
चाई ७ (ग) : सामाजिक सुरक्षाकोषमा संकलित रकम (रु.करोडमा)	१२३
चाई ८ (क) : मुख्य खाद्यान्न बालिहरूको उत्पादन	१३०
चाई ८ (ख) : माछा मासु उत्पादन	१३६

चार्ट ८ (ग) : रासायनिक मल विक्री वितरण	१३८
चार्ट ९ (क) : उद्योगको किसिम	१५६
चार्ट ९ (ख) : पर्यटन सम्बन्धी सुचकाङ्क	१६७
चार्ट ९ (ग) : पर्यटक बढी आउने मुलुकहरू	१६८
चार्ट १० (क) : उर्जा खपतको अवस्था	१७८
चार्ट ११ (क) : सडक सुविधाको स्थिति	१८५
चार्ट ११ (ख) : कम्पनी अनुसार टेलिफोन वितरणको हिस्सा	१९१
चार्ट १२ (क) : नेपालमा रहेका भुटानी शरणार्थीहरू	२०२
चार्ट १२ (ख) : तेश्रो मुलुक पुनर्स्थापना गरिएका भुटानी शरणार्थीहरू	२०३
चार्ट १२ (ग) : आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा परेको निवेदन/उजुरीको क्षेत्रगत अवस्था	२०६
चार्ट १३ (क) : एक कक्षामा भर्ना हुने मध्ये बालविकास केन्द्रका अनुभव लिएका विद्यार्थीहरू	२१४
चार्ट १३ (ख) : भौगोलिक क्षेत्र अनुसार तहगत विद्यालयहरूको विवरण	२२१
चार्ट १३ (ग) : सबै विद्यालयहरूमा ३ वर्षको शिक्षकको विवरण	२२४
चार्ट १३ (घ) : विद्यालय तहमा विद्यार्थी भर्नाको अवस्था	२२६
चार्ट १३ (ङ) : त्रिभुवन विश्वविद्यालयमा अध्ययन गर्ने विद्यार्थीको भर्ना अवस्था	२३१
चार्ट १३ (च) : त्रिभुवन विश्वविद्यालय र अन्य विश्वविद्यालयहरूमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरू	२३३
चार्ट १३ (छ) : २०१५ सम्म मेडिकल काउन्सिलमा दर्ता भएका डाक्टरहरू	२४५
चार्ट १३ (ज) : आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम ८ महिनामा हराएका एवं संरक्षित बालबालिकाहरू	२५३
चार्ट १३ (झ) : जोखिमपूर्ण अवस्थामा रहेका बालबालिकाको आपतकालिन उद्धार	२५४
चार्ट १३ (ञ) : अपाङ्गता परिचयपत्र वितरण	२५६
चार्ट १३ (ट) : विगत ५ वर्षको जन्म र मृत्यु दर्ता	२६७
चार्ट १४ (क) : क्षेत्रगत सार्वजनिक संस्थानहरूको खुद नाफा स्थिति	२७८
चार्ट १५ (क) : भूकम्पबाट अनुमानित क्षति	२८९
चार्ट १५ (ख) : पुनर्निर्माण र नवनिर्माणका लागि आवश्यक स्रोत	२९०

Abbreviations

AIDs	Acquired Immune Deficiency Syndrome
AIT	Administrator in Training
AMHS	Automatic Message Handling System
AOCR	Air Operation Certificate Regulation
ARV	Anti Rabies Vaccination
ART	Antiretroviral Therapy
ASV	Anti Snake Venom
BCG	Bacillus Calmette Guerin
BDS	Bachelor of Dental Surgery
BOOT	Build, Operate, Own & Transfer
CB	Community Based
CB PMTCT	Community Based Pregnant Mother to Child Transmitted
CBIMCI	Community Based Integrated Management of Childhood Illness
CBR	Crude Birth Rate
CCTV	Close Circuit Television
CDAS	Central Depository Accounting Software
CDMA	Code Division Multiple Access
CEDA	Center for Economic Development and Administration
CNS / ATM	Communication Navigation Surveillance / Air Traffic Movement
CPA	Central Personnel Agency
CT Scan	Computerized Tomography Scan
DACC	District AIDS Coordination Committee
DOTs	Directly Observed Treatment
DPMAS	District Poverty Monitoring & Analysis System
DPT	Diphtheria, Pertussis, Tetanus
EHS	Extended Health Service
E.N.T .	Ear, Nose, Throat (Otolaryngology)
E-DV	Electronic Diversity Visa
EVDO	Enhanced Voice-Data Optimized
GER	Gross Enrolment Ratio
GIS	Geographic Information System
GPI	Gender Perception Indicator
HIV	Human Immune Deficiency Virus
HMIS	Hazardous Materials Identification System
HPS	Hermansky Pudlak syndrome
HTC	HIV Testing & Counselling
ICAO	International Civil Aviation Organisation
ICP	International Custom Point
IED	Improvised Explosive Device
IEE/EIA	Initial Environment Examination/Environmental Impact Assessment
IFAD	International Fund for Agriculture Development
IOM	Institute of Medicine
ISO	International Organization for Standardization
IT	Information Technology
JFPR	Japan Fund for Poverty Reduction
LGCDP	Local Government & Community Development Programme

MBBS	Bachelor of Medicine and Bachelor of Surgery
MCPM	Minimum Conditions and Performance Measures
MDA	Mass Drug Administration
MDAC	Ministerial Development Action Committee
MDG	Millennium Development Goals
MDR	Multi Drug Resistant
MDRTB	Multi Drug Resistant Tuberculosis
MDS	Master of Dental Surgery
MIS	Management Information System
MOU	Memorandum of Understanding
MRI	Magnetic Resonance Imaging
MS	Master of Surgery
NER	Net Enrollment Rate
NITC	National Information Technology Center
NLSS	Nepal Living Standard Survey
NTV	Nepal Television
ODF	Open Defecation Free
OPD	Out Patient Department
O&M	Organization & Management
OTC	Over the Counter
PAN	Permanent Account Number
PDNA	Post Disaster Needs Assessment
PGEC	Post Graduate Eligibility Certificate
PIS	Personnel Information System
PMTCT	Preventing Mother-to-Child Transmission
PTMC	Percutaneous Transvenous Mitral Commissurotomy
PNC	Post Natal Care
SASEC	South Asian Sub-regional Economic Cooperation
SEZ	Special Economy Zone
SLC	School Leaving Certificate
STI	Sexually Transmitted Infections
STOL	Short Take-Off and Landing
TIA	Tribhuvan International Airport
TPS	True Potato Seed
TV	Television
UGEC	Under Graduate Eligibility Certificate
UNFCCC	United Nations Framework Convention on Climate Change
USG	Ultrasonography
VCTS	Vulnerability Compliance Tracking System
VHF/UHF	Very High Frequency / Ultra High Frequency
VOR/DME	Very High Frequency (VHF) Omnidirection Range / Distance Measuring Equipment

कार्यकारी सारांश

१. सन् २०१६ को अप्रिलमा अन्तर्राष्ट्रिय मुद्रा कोषद्वारा प्रकाशित विश्व आर्थिक परिदृश्य (World Economic Outlook) अनुसार सन् २०१५ मा ३.१ प्रतिशतले बढेको विश्व उत्पादन सन् २०१६ मा ३.२ प्रतिशतले बढ्ने अनुमान छ । त्यसैगरी, सन् २०१५ मा १.९ प्रतिशतले विस्तार भएको विकसित मुलुकको अर्थतन्त्र सन् २०१६ मा गत वर्षको समान दरमा वृद्धि हुने र सन् २०१५ मा ४.० प्रतिशतले वृद्धि भएको उदीयमान र विकासशील देशहरूको अर्थतन्त्र सन् २०१६ मा ४.१ प्रतिशतले वृद्धि हुने अनुमान रहेको छ ।
२. सन् २०१५ मा नेपाल र माल्दिभ्स बाहेक दक्षिण एशियाका मुलुकहरूको आर्थिक वृद्धिदर अघिल्लो वर्षको तुलनामा बढेकोमा सन् २०१६ मा नेपाल र श्रीलंका बाहेकका दक्षिण एशियाली मुलुकहरूको आर्थिक वृद्धिदर बढ्ने अनुमान रहेको छ । सन् २०१५ मा दुई ठूला एशियाली देशहरू भारत र चीनको अर्थतन्त्र क्रमशः ७.३ प्रतिशत र ६.९ प्रतिशतले बढेकोमा सन् २०१६ मा क्रमशः ७.५ प्रतिशत र ६.५ प्रतिशतले बढ्ने अनुमान रहेको छ ।
३. चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा मुलुकको वास्तविक कुल गार्हस्थ्य उत्पादन ०.७७ प्रतिशतले वृद्धि हुने अनुमान छ भने अघिल्लो वर्षको वृद्धिदर २.३२ प्रतिशत रहेको थियो । कृषि क्षेत्रको वृद्धि न्यून रहेको, भूकम्पको प्रभावबाट गैरकृषि क्षेत्रका गतिविधिहरू बढी प्रभावित भएका र सीमानाकामा भएको अवरोधबाट देखिएको आपूर्ति असहजताका कारण चालु आर्थिक वर्षको आर्थिक वृद्धिदर अघिल्लो वर्षको तुलनामा न्यून रहन गएको हो ।
४. आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा कृषि क्षेत्रको उत्पादन १.३ प्रतिशतले बढ्ने अनुमान छ भने गत आर्थिक वर्ष यो क्षेत्र ०.८ प्रतिशतले बढेको थियो । अघिल्लो आर्थिक वर्षमा ३.१ प्रतिशतले बढेको गैरकृषि क्षेत्र चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा ०.६ प्रतिशतले बढ्ने अनुमान छ । चालु आर्थिक वर्षमा उद्योग क्षेत्रको उत्पादन ६.३ प्रतिशतले हास आएको छ भने सेवामा क्षेत्रको उत्पादन २.७ प्रतिशतले बढेको छ । अघिल्लो वर्ष उद्योग तथा सेवा क्षेत्रको वृद्धिदर क्रमशः १.५ प्रतिशत र ३.६ प्रतिशत रहेको थियो ।
५. नेपाली अर्थतन्त्रमा संरचनागत परिवर्तन आएको छ । कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कृषि र उद्योग क्षेत्रको योगदान घट्दो छ भने सेवा क्षेत्रको योगदान बढ्दो छ । गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा ०.८ प्रतिशतले विस्तार भएको प्राथमिक क्षेत्र चालु आर्थिक वर्षमा १.२ प्रतिशतले बढ्ने अनुमान छ । त्यसैगरी, गत आर्थिक वर्षमा १.५ प्रतिशतले विस्तार भएको द्वितीयक क्षेत्र चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा ६.३ प्रतिशतले घट्ने अनुमान छ । साथै, गत आर्थिक वर्षमा ३.६ प्रतिशतले विस्तार भएको तृतीयक क्षेत्र चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा २.७ प्रतिशतले बढ्ने अनुमान छ ।

६. कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कृषि क्षेत्रको योगदान घट्दो क्रममा छ भने गैरकृषि क्षेत्रको योगदान क्रमशः बढ्दै गएको छ । आर्थिक वर्ष २०५७/५८ को यथार्थ कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कृषि क्षेत्रको योगदान ३६.६ प्रतिशत रहेकोमा चालु आर्थिक वर्षमा ३१.६ प्रतिशतमा झरेको छ भने गैरकृषि क्षेत्रको योगदान ६३.४ प्रतिशतबाट बढेर ६८.३ प्रतिशत पुगेको छ ।
७. चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा प्रचलित मूल्यमा कुल उपभोग खर्च २१ खर्ब ३० अर्ब ५२ करोड रुपैयाँ रहने अनुमान छ भने अघिल्लो आर्थिक वर्षमा खर्च १९ खर्ब ३४ अर्ब ४ करोड रुपैयाँ रहेको थियो । आर्थिक वर्ष २०६३/६४ मा प्रचलित मूल्यमा कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा उपभोगको अंश ९०.२ प्रतिशत रहेकोमा चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा सो अंशमा वृद्धि भई ९४.७ प्रतिशत पुग्ने अनुमान छ ।
८. आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कुल गार्हस्थ्य बचतको अंश ८.८ प्रतिशत रहेकोमा चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा ५.३ प्रतिशत रहने अनुमान छ । कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कुल राष्ट्रिय बचतको अंश आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को ४३.९ प्रतिशतको तुलनामा चालु आर्थिक वर्षमा कमी हुन गई ४२.९ प्रतिशत रहने अनुमान छ ।
९. चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ का लागि ८ खर्ब १९ अर्ब ४६ करोड रुपैयाँ बजेट विनियोजन भएकोमा चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनामा २ खर्ब ६८ अर्ब १ करोड रुपैयाँ खर्च भएको छ । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को सोही अवधिको तुलनामा यो खर्च २२.६९ प्रतिशतले न्यून हो । चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनाको खर्चमा चालु खर्चको अंश ७३.८७ प्रतिशत, पुँजीगत खर्च १०.१८ प्रतिशत र वित्तीय व्यवस्था १५.९५ प्रतिशत रहेको छ ।
१०. चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा कुल राजस्व परिचालन ४ खर्ब ७५ अर्ब १ करोड रुपैयाँ रहने अनुमान भएकोमा चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनामा २ खर्ब ३१ अर्ब ७ करोड रुपैयाँ संकलन भएको छ । यो रकम गत आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनाको तुलनामा १४.८ प्रतिशतले बढी हो । सीमानाकामा भएको अवरोधबाट सिर्जित आपूर्ति असहजताको कारणले सुरुका महिनाहरूमा राजस्व परिचालनमा प्रतिकूल प्रभाव परे तापनि पछिल्लो समयमा वृद्धि भएको छ ।
११. चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा वैदेशिक अनुदान १ खर्ब १० अर्ब ९२ करोड रुपैयाँ परिचालन हुने अनुमान रहेको छ, जुन गत आर्थिक वर्षको तुलनामा २०५.० प्रतिशतले बढी हो । चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनामा ११ अर्ब ५७ करोड रुपैयाँ वैदेशिक अनुदान परिचालन भएको छ । गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को सोही अवधिमा १४ अर्ब ३० करोड रुपैयाँ वैदेशिक अनुदान परिचालन भएको थियो ।

१२. २०७२ फागुन महिनासम्म तिर्न बाँकी खुद सार्वजनिक ऋण ५ खर्ब ४४ अर्ब ९१ करोड रुपैया रहेको छ । यसमध्ये आन्तरिक र बाह्य ऋणको अनुपात क्रमशः ३२.१२ प्रतिशत र ६७.८८ प्रतिशत रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को कुल गार्हस्थ्य उत्पादनसँग आन्तरिक र बाह्य ऋणको अंश क्रमशः ९.५१ प्रतिशत र १६.१८ प्रतिशत रहेको छ भने कुल सार्वजनिक ऋणको अनुपात २५.६९ प्रतिशत रहेको छ ।
१३. आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को फागुन महिनामा मुद्रास्फीति ७.० प्रतिशत रहेकोमा चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को सोही महिनामा १०.२ प्रतिशत रहेको छ । चालु आर्थिक वर्षको फागुनमा खाद्य तथा पेय पदार्थ समूहको मूल्य सूचकांकको वृद्धिदर १०.३ प्रतिशत रहेको छ भने गैर खाद्य तथा सेवा समूहको मूल्य सूचकाङ्कको वृद्धिदर १०.२ प्रतिशत रहेको छ । अघिल्लो वर्षको फागुन महिनामा यी समूहहरूको मूल्य सूचकाङ्क क्रमशः ९.५ प्रतिशत र ४.९ प्रतिशतले रहेको थियो ।
१४. चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनामा विस्तृत मुद्रा प्रदाय ११.५ प्रतिशतले र संकुचित मुद्रा प्रदाय २०.० प्रतिशतले बढेको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा विस्तृत मुद्रा प्रदाय र संकुचित मुद्रा प्रदाय क्रमशः ८.१ प्रतिशत र ७.० प्रतिशतले बढेको थियो । चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनामा मौद्रिक क्षेत्रको खुद वैदेशिक सम्पत्ति उल्लेख्य रूपमा बढेकोले मुद्रा प्रदायमा विस्तार भएको हो ।
१५. चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनामा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको निक्षेप परिचालन ८.४ प्रतिशतले वृद्धि भई १८ खर्ब ३० अर्ब ६२ करोड रुपैया पुगेको छ । त्यसैगरी, यस अवधिमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूबाट निजी क्षेत्रमा प्रवाहित कर्जा १०.८ प्रतिशतले वृद्धि भई १४ खर्ब ८२ अर्ब ९६ करोड रुपैया पुगेको छ ।
१६. आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनासम्ममा नेप्से परिसूचक अघिल्लो वर्षको सोही अवधिको तुलनामा ३४.७९ प्रतिशतले बढी १३१८.८८ विन्दु कायम भएको छ भने आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को सोही अवधिमा ९७८.४४ विन्दु रहेको थियो । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को प्रथम आठ महिनासम्ममा बजार पुँजीकरण मूल्य १० खर्ब ४ अर्ब ३ करोड रुपैया कायम रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को सोही अवधिमा बजार पुँजीकरण मूल्य ४०.५२ प्रतिशतले वृद्धि भई १४ खर्ब २० अर्ब ९१ करोड रुपैया पुगेको छ ।
१७. आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा जीवन तथा निर्जीवन गरी कुल बिमा शुल्क ३६ अर्ब २८ करोड ९० लाख रुपैया आर्जन भएकोमा चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को फागुनसम्ममा कुल बिमा शुल्क २५ अर्ब ७४ करोड रुपैया आर्जन भएको छ । चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को अन्त्यसम्ममा कुल बिमा शुल्क ३८ अर्ब ६० करोड रुपैयाको हाराहारीमा पुग्ने अनुमान छ ।

१८. आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को प्रथम आठ महिनामा कुल वस्तु निर्यातमा ६.६ प्रतिशतले कमी आई ५६ अर्ब ८७ करोड रुपैया बराबरको निकासी भएको थियो । चालु आर्थिक वर्षको सोही अवधिमा गत वर्षको तुलनामा २४.९ प्रतिशतले कमी भई ४२ अर्ब ७३ करोड रुपैया बराबरको मात्र निर्यात भएको छ । आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनामा कुल वस्तु आयात १३.९ प्रतिशतले घटेर ४ खर्ब ३५ अर्ब ८० करोड रुपैया बराबरको रहेको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा आयात १०.५ प्रतिशतले वृद्धि भई ५ खर्ब ५ अर्ब ९२ करोड रुपैया बराबरको रहेको थियो । चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनामा कुल वस्तु व्यापार घाटा १२.५ प्रतिशतले न्यून भई ३ खर्ब ९३ अर्ब ७ करोड रुपैया रहेको छ भने अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा यस्तो घाटा १३.१ प्रतिशतले वृद्धि भई ४ खर्ब ४९ अर्ब ५ करोड रुपैया रहेको थियो ।
१९. आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनामा समग्र शोधनान्तर स्थिति १ खर्ब ५८ अर्ब १८ करोड रुपैयाले बचतमा रहेको छ । अघिल्लो आर्थिक वर्षको सोही अवधिमा शोधनान्तर बचत ३५ अर्ब ७ करोड रुपैया रहेको थियो । त्यसैगरी, चालु आर्थिक वर्षको आठ महिनामा चालु खाता १ खर्ब ३८ अर्ब ५५ करोड रुपैयाले बचतमा रहेको छ भने अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा रु. ११ अर्ब ६५ करोड रुपैयाले बचतमा रहेको थियो ।
२०. आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा विप्रेषणको अनुपात २९.१ प्रतिशत रहेकोमा चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा ३२.१ प्रतिशत पुग्ने अनुमान छ । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा विप्रेषण आय ४.० प्रतिशतले वृद्धि भएकोमा चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनामा १५.२ प्रतिशतले वृद्धि भई ४ खर्ब २७ अर्ब २७ करोड रुपैया पुगेको छ ।
२१. कुल विदेशी विनिमय सञ्चिति २०७२ असार मसान्तको तुलनामा २२.२ प्रतिशतले बढेर २०७२ फागुन मसान्तसम्ममा १० खर्ब ६ अर्ब ६८ करोड रुपैया पुगेको छ । २०७२ असार मसान्तमा यस्तो सञ्चिति ८ खर्ब २४ अर्ब ६ करोड रुपैया रहेको थियो । आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनासम्मको आयातलाई आधार मान्दा विदेशी विनिमय सञ्चितिको विद्यमान स्तरले १८.८ महिनाको वस्तु आयात र १५.८ महिनाको वस्तु तथा सेवा आयात धान्न पर्याप्त रहेको छ ।
२२. चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा नेपालको कुल खाद्यान्न उत्पादन (धान, गहुँ, मकै, कोदो, जौ, फापर) अघिल्लो वर्षको तुलनामा करिब ६ प्रतिशतले घट्न गई ८६ लाख ९२ हजार मेट्रिक टन हुने अनुमान छ । चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा धानको उत्पादन गत वर्षको तुलनामा १०.२ प्रतिशतले घट्न गई ४२ लाख ९९ हजार मेट्रिक टन हुने अनुमान छ । मौसमी प्रतिकूलता, सीमा नाकामा भएको अवरोधको कारण रासायनिक मलको ढुवानी र ईन्धन अभावको कारणले भूमिगत सिँचाइमा परेको प्रभावका कारण खाद्यान्न बालीको

उत्पादनमा कमी आएको छ ।

२३. नेपालको कुल भू-भागको ४०.३६ प्रतिशत वन क्षेत्र र ४.३८ प्रतिशत भू-भाग झाडी बुट्यानले ढाकेको छ । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा ६ सय ३८ हेक्टर र चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को फागुनसम्ममा ६८ हेक्टर अतिक्रमित वन क्षेत्र खाली गराई व्यवस्थापन गरिएको छ ।
२४. २०७२ फागुन महिनासम्ममा २७ हजार ५ सय ७० मुक्त कर्मैया परिवार मध्ये २६ हजार ९० परिवारको पुनःस्थापना गरिएको छ । त्यसैगरी, १९ हजार ९ सय ५३ मुक्त हलिया परिवार मध्ये २ सय ९३ परिवारलाई जग्गा खरिद, २ सय २० परिवारलाई घर निर्माण र ३ सय ८६ परिवारलाई घर मर्मत अनुदान दिई पुनर्स्थापित गरिएको छ ।
२५. २०७२ फागुन महिनासम्ममा ६ हजार ३ सय २८ उद्योगहरू दर्ता भएका छन् । उक्त उद्योगहरूबाट करिब १० खर्ब ८४ अर्ब रुपैयाँ भन्दा बढी लगानी भई करिब ५ लाख १२ हजार १ सय ५९ रोजगारी सिर्जना भएको छ ।
२६. आर्थिक वर्ष २०६०/६१ देखि चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनासम्ममा विभिन्न ८६ देशका ३ हजार ५ सय २० उद्योग दर्ता भई १ खर्ब ८९ अर्ब रुपैयाँ भन्दा बढीको वैदेशिक लगानी स्वीकृत भएको छ । यसबाट कुल २ लाख ११ हजार ८ सय ४३ रोजगारी सिर्जना भएको अनुमान छ ।
२७. चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनामा कुल उर्जा खपत १० हजार ९ सय ७२ दशमलव ६३ टन तेल शक्ति पुगेको छ जुन गत आर्थिक वर्षको सोही अवधिको तुलनामा ४१.० प्रतिशतले बढी हो । सोही अवधिमा परम्परागत, व्यापारिक र नवीकरणीय उर्जा खपतको अनुपात क्रमशः ५५.३३ प्रतिशत, ४२.० प्रतिशत र २.६७ प्रतिशत रहेको छ । यसबाट परम्परागत उर्जामा आश्रितहरू क्रमशः पेट्रोलियम पदार्थतिर आकर्षित भएको देखिन्छ ।
२८. आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को अन्त्यसम्म कालोपत्रे ११ हजार ७ सय ९८ किलोमिटर, खण्डास्मित ६ हजार २ सय ८७ किलोमिटर र कच्ची सडक ९ हजार ४ सय ११ किलोमिटर गरी जम्मा २७ हजार ४ सय ९६ किलोमिटर सडक निर्माण भएकोमा चालु २०७२ फागुनसम्ममा कालोपत्रे ११ हजार ८ सय ९० किलोमिटर, खण्डास्मित ६ हजार ४ सय १९ किलोमिटर र कच्ची ९ हजार ६ सय ८१ किलोमिटर गरी हालसम्म सडकको लम्बाई २७ हजार ९ सय ९० किलोमिटर पुगेको छ ।
२९. नवीन, अत्याधुनिक प्रविधियुक्त दूरसञ्चार सेवाहरू उपलब्ध हुन थालेको कारणले दूरसञ्चार क्षेत्रको सेवामा संख्यात्मक तथा गुणात्मक वृद्धि भएको छ । २०७२ पुस मसान्तसम्ममा जम्मा टेलिफोन ग्राहकसंख्या २ करोड ९२ लाख ९ हजार ३ सय ३० पुगी टेलिफोन

प्रयोगकर्ताको घनत्व ११०.२५ प्रतिशत पुगेको छ ।

३०. चालु शैक्षिक सत्र २०७२ मा प्राथमिक तहमा खुद भर्नादर ९६.६ प्रतिशत पुगेको छ भने आधारभूत शिक्षामा ८९.४ प्रतिशत र माध्यमिक शिक्षामा ३७.७ प्रतिशत पुगेको छ । गत शैक्षिक वर्षमा यस्तो भर्नादर क्रमशः ९६.२ प्रतिशत, ८७.६ प्रतिशत र ३४.७ प्रतिशत रहेको थियो । शैक्षिक सत्र २०७२ मा प्राथमिक विद्यालयमा ४२ लाख ६४ हजार ९ सय ४२, निम्न माध्यमिक विद्यालयमा १८ लाख ६२ हजार ८ सय ७३ र माध्यमिक विद्यालयमा ९ लाख ३८ हजार ८ सय ९७ विद्यार्थी अध्ययनरत रहेका छन् । साथै, विद्यालयको संख्यामा वृद्धि भई प्राथमिक तहमा ३४ हजार ३ सय ६२, निम्न माध्यमिक तहमा १५ हजार ९१ र माध्यमिक तहमा ८ हजार ९ सय ६८ पुगेका छन् ।
३१. २०७२ फागुन महिनासम्ममा ८५.० प्रतिशत जनसंख्या आधारभूत खानेपानी सेवाबाट लाभान्वित भएको अनुमान छ । यसमध्ये, १५.३ प्रतिशत जनसंख्याले मात्र उच्चस्तरको खानेपानी सेवा प्राप्त गरेका छन् । त्यसैगरी, ८१.० प्रतिशत जनतामा आधारभूत सरसफाइ सेवा पुगेको अनुमान छ ।
३२. सन् २०१५ मा पाँच वर्ष मुनिको बाल मृत्युदर (प्रति हजारमा) ३८, शिशु मृत्युदर (प्रति हजारमा) ३३, नवजात शिशु मृत्युदर (प्रति हजारमा) २३, मातृ मृत्युदर (प्रति लाख जीवित जन्ममा) १९० र कुल प्रजनन दर २.३ रहेको छ भने दक्ष प्रसूतिकर्ताको सहयोगमा सुत्केरी भएका महिलाको संख्या ५५ प्रतिशत पुगेको छ । २०७२ फागुन महिनासम्ममा १ सय २३ अस्पताल, ३ हजार ७ सय ८३ स्वास्थ्य चौकी, ३ सय ८४ आयुर्वेद अस्पताल तथा औषधालयहरू र २ सय १६ प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र गरी जम्मा ४ हजार ५ सय ६ स्वास्थ्य संस्थाहरू रहेका छन् ।
३३. २०७२ साल वैशाख १२ गतेको विनाशकारी भूकम्प र त्यसपछिको पराकम्पनहरूबाट मानवीय, भौतिक संरचना एवं प्राकृतिक स्रोतको ठूलो क्षति हुन गएको छ । विनाशकारी भूकम्पमा परी ८ हजार ९ सय ६९ जनाको मृत्यु भएको छ भने २२ हजार ३ सय २ जना घाइते भएका छन् । करिब १७ हजार भन्दा बढी ठुला चौपायाहरू र करिब ४० हजार साना चौपायाहरू मरेका छन् । त्यसैगरी, सरकारी र सर्वसाधारणका गरी कुल ७ लाख ७९ हजार ५ सय ८२ घर पूर्णरूपमा ध्वस्त भएका छन् भने ३ लाख २ हजार ७ सय ७४ घरमा आंशिक क्षति पुगेको छ । विनाशकारी भूकम्पले गरेको क्षतिबाट करिब ७ खर्व ६ अर्ब रुपैया बराबरको नोकसानी भएको अनुमान छ । यसमध्ये ५ खर्व १७ अर्ब रुपैया बराबरको सम्पत्ति नष्ट भएको छ भने १ खर्व ८९ अर्ब रुपैया बराबरको उत्पादनमा क्षति भएको छ । भूकम्पबाट भएको क्षतिको प्रारम्भिक अनुमानअनुसार पुनर्निर्माण र नवनिर्माणका लागि ६ सय ६९ अर्ब ५० करोड रुपैया लाग्ने अनुमान छ ।

अर्थतन्त्रका प्रमुख चुनौतीहरू

१. भूकम्पबाट हुन गएको भौतिक संरचनाको क्षतिबाट अर्थतन्त्रमा थप नकारात्मक प्रभाव पर्न नदिन पुनः निर्माण एवं मुलुकको नव निर्माणलाई उच्च प्राथमिकतामा राखी आन्तरिक एवं बाह्य लगानीको उचित परिचालनको माध्यमबाट उच्च आर्थिक वृद्धिदर हासिल गर्ने कार्य चुनौतीपूर्ण रहेको छ।
२. कृषिको उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि गर्न आवश्यक प्रविधि तथा उपकरणहरू, दक्ष जनशक्ति, उन्नत बीउ र मल, कृषि प्रसार, उत्पादनको बजारीकरण एवं गुणस्तर कायम गर्नु र सिंचाइका लागि पर्याप्त साधन श्रोतको व्यवस्था मिलाई कृषिको आधुनिकीकरण र व्यवसायिकीकरण कार्य चुनौतीपूर्ण रहेको छ।
३. आन्तरिक तथा विदेशी पूँजीलाई आकर्षित गरी नीजि क्षेत्रको सक्रियतामा उत्पादनशील उद्योग, पूर्वाधार निर्माण एवं औद्योगिकरणको प्रकृयालाई तीव्रता दिने कार्य चुनौतीपूर्ण रहेको छ।
४. देशमा बढ्दो उर्जा संकटलाई अन्त्य गर्न सरकारी तथा नीजि क्षेत्रको सक्रिय सहभागिता एवं साझेदारीमा विद्युत परियोजनाहरू निर्माण गर्न र विद्युत खरिद सम्झौता, जग्गा अधिग्रहण, स्थानीय अवरोध, श्रम सम्बन्ध, पूर्वाधार विकास आदिसंग देखिएका समस्याहरूलाई संवोधन गर्ने कार्य चुनौतीपूर्ण रहेको छ।
५. भौगोलिक एवं सांस्कृतिक विविधताको समुचित उपयोग गरी पर्यटन क्षेत्रलाई रोजगारी सिर्जना तथा वैदेशिक मुद्रा आर्जनको दीगो स्रोतको रूपमा विकास गर्न भौतिक तथा संस्थागत संरचनाको सुदृढीकरणका साथै छिमेकी मुलुकका पर्यटकहरूलाई आकर्षक गर्ने कार्य चुनौतीपूर्ण रहेको छ।
६. खर्चको प्राथमिकीकरण गरी उत्पादनशील एवं पूँजीगत खर्च गर्ने क्षमता वृद्धि गर्ने, वित्तीय अनुशासन तथा पारदर्शिता कायम गर्ने र खर्चको अनुगमन तथा मूल्यांकनमा प्रभावकारिता ल्याई सार्वजनिक खर्च व्यवस्थापनलाई उपलब्धिमूलक बनाउने कार्य चुनौतीपूर्ण रहेको छ।
७. सार्वजनिक ऋणको प्रभावकारी व्यवस्थापनको लागि संस्थागत संरचना, क्षमता अभिवृद्धि एवं नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्था गर्ने, आन्तरिक ऋणको सीमालाई कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको बान्छित सीमामा सीमित राख्ने, यस्तो सबै ऋणलाई पुँजी निर्माण हुने क्षेत्रमा लगानी गरी भावि दिनमा राष्ट्रिय उत्पादनमा सघाउ पुग्ने गरी प्रयोग गर्ने कार्य चुनौतीपूर्ण रहेको छ।
८. स्वेदशी बजारको आवश्यकतानुसार सीपमूलक तालिमहरू प्रदान गर्ने व्यवस्था मिलाई आन्तरिक रोजगारी बढाउने, बाह्य रोजगारीमा जानेहरूलाई दक्ष कामदारको रूपमा पठाउने

र त्यहाँबाट प्राप्त हुने विप्रेषण आयलाई पुँजीमा रूपान्तरण गरी उत्पादनमूलक क्षेत्रमा सदुपयोग गर्ने एवं विदेशबाट सीप सिकेर आएको जनशक्तिलाई स्वदेशमा नै स्वरोजगार बनाउने कार्य चुनौतीपूर्ण रहेको छ ।

९. अवैध निकासी पैठारी, विदेशी मुद्राको अवैध कारोवार, हुण्डी कारोवार र गैरकानूनी रूपमा हुने वित्तीय कारोवारलाई नियन्त्रण गरी अनौपचारिक अर्थतन्त्रलाई औपचारिक अर्थतन्त्रको क्षेत्रमा ल्याउने कार्य चुनौतीपूर्ण रहेको छ ।
१०. वित्तीय स्थायित्व कायम गर्ने, वित्तीय पहुँच बढाउने र वित्तीय क्षेत्रको विकास एवं विस्तारबाट उच्च आर्थिक वृद्धि हासिल कार्य चुनौतीपूर्ण रहेको छ ।

समष्टिगत आर्थिक परिसूचकहरु

परिसूचक	आर्थिक वर्ष										
	एकाई	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३ ^१
आर्थिक गतिविधि											
यथार्थ कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (आधारभूत मूल्यमा)	वार्षिक प्रतिशत परिवर्तन	२.८	५.८	३.९	४.३	३.९	४.६	३.८	५.७	२.३२	०.७७
कृषि	वार्षिक प्रतिशत परिवर्तन	१.०	५.८	३.०	२.०	४.५	४.६	१.१	४.५	०.८०	१.३०
उद्योग	वार्षिक प्रतिशत परिवर्तन	४.०	१.६	-०.६	४.०	४.३	३.०	२.७	७.१	१.५०	-६.३
सेवा	वार्षिक प्रतिशत परिवर्तन	४.५	७.३	६.०	५.८	३.४	५.०	५.७	६.२	३.६०	२.७०
यथार्थ कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (उत्पादकको मूल्यमा)	वार्षिक प्रतिशत परिवर्तन	३.४	६.१	४.५	४.८	३.४	४.८	४.१	६.०	२.७३	०.५६
प्रति व्यक्ति कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (स्थिर मूल्यमा)	वार्षिक प्रतिशत परिवर्तन	६.३	४.६	३.१	३.४	२.५	३.४	२.७	४.६	१.३६	०.५७
प्रति व्यक्ति कुल राष्ट्रिय आय (स्थिर मूल्यमा)	वार्षिक प्रतिशत परिवर्तन	६.९	४.६	३.३	३.७	२.१	३.७	३.२	५.८	१.१५	-०.५३
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (प्रचलित मूल्यमा)	वार्षिक प्रतिशत परिवर्तन	११.३	१२.१	२१.२	२०.७	१४.६	११.७	११.०	१५.९	७.९४	६.०५
कुल राष्ट्रिय आय (प्रचलित मूल्यमा)	वार्षिक प्रतिशत परिवर्तन	११.६	१२.०	२१.४	२०.२	१४.४	१२.०	१०.९	१६.९	७.८८	६.४०
कुल राष्ट्रिय खर्चयोग्य आम्दानी (प्रचलित मूल्यमा)	वार्षिक प्रतिशत परिवर्तन	१०.१	१६.५	२४.२	१८.८	१३.३	१६.६	१२.४	१९.२	८.९७	८.०८
प्रति व्यक्ति कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (प्रचलित मूल्यमा)	अमेरिकी डलर	४१०	४९१	४९७	६१०	७१४	७०२	७०८	७२५	७६२	७५२
प्रतिव्यक्ति कुल राष्ट्रिय आय	अमेरिकी डलर	४१४	४९६	५०२	६१४	७१८	७०८	७१४	७३७	७७५	७६६

परिसूचक	आर्थिक वर्ष										
	एकई	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३ ^१
प्रतिव्यक्ति कुल राष्ट्रिय खर्चयोग्य आम्दानी	अमेरिकी डलर	४८७	६०६	६२८	७५९	८७९	९०२	९२१	९७०	१०३०	१०३५
यथार्थ कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (आधारभूत मूल्यमा)	रु. अर्ब	४९४	५२२	५४३	५६६	५८८	६१५	६३८	६७४	६९०	६९५
कृषि	रु. अर्ब	१८४.८	१९५.६	२०१.५	२०५.५	२१४.८	२२४.७	२२७.२	२३७.५	२३९.५	२४२.६
उद्योग	रु. अर्ब	८६.८	८८.३	८७.८	९१.३	९५.२	९८.१	१००.७	१०७.८	१०९.४	१०२.५
सेवा	रु. अर्ब	२४३.५	२६१.४	२७७.१	२९३.३	३०३.३	३१८.५	३३६.८	३५७.७	३७०.५	३८०.४
यथार्थ कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (उत्पादकको मूल्यमा)	रु. अर्ब	५३२.	५६४.५	५९०.१	६१८.५	६३९.७	६७०.३	६९८.	७३९.८	७५९.९	७६४.२
प्रति व्यक्ति कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (२०५७/५८ को मूल्यमा)	रु.	२११२९	२२११०	२२७९३	२३५६१	२४१४४	२४९६२	२५६४६.२	२६८२०.१	२७१८४.	२६९७२.३
प्रति व्यक्ति कुल राष्ट्रिय आय (२०५७/५८ को मूल्यमा)	रु.	२१५६९	२२५६७	२३३०१	२४१५२	२४६६४	२५५८२	२६३९६.८	२७९३९.३	२८२६१.	२८११०.१
प्रचलित मूल्यको कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (उत्पादकको मूल्यमा)	रु. अर्ब	७२८	८१६	९८८	११९३	१३६७	१५२७	१६९५	१९६५	२१२०	२२४९
कुल राष्ट्रिय आय (प्रचलित मूल्यमा)	रु. अर्ब	७३५	८२४	१०००	१२०२	१३७५	१५४०	१७०८	१९९७	२१५५	२२९३
कुल राष्ट्रिय खर्चयोग्य आम्दानी (प्रचलित मूल्यमा)	रु. अर्ब	८६४	१००६	१२५०	१४८५	१६८२	१९६२	२२०६	२६२९	२८६५	३०९६
प्रतिव्यक्ति कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (प्रचलित मूल्यमा)	रु.	२८९०५	३१९४६	३८१७२	४५४३५	५१५९४	५६८८०	६२७६४	७२४१३	७७०७९	८०९२१
प्रतिव्यक्ति कुल राष्ट्रिय आय (प्रचलित मूल्यमा)	रु.	२९२००	३२२५७	३८६२६	४५७८२	५१८७९	५७३३७	६२७६४	७२४१३	७७०७९	८०९२१
प्रतिव्यक्ति कुल राष्ट्रिय खर्चयोग्य आम्दानी (प्रचलित मूल्यमा)	रु.	३४३२३	३९४१७	४८२६२	५६५४९	६३४९९	७३०८२	८४०८८	९६७७३	१०५७३	१०९६३
कुल उपभोग/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	९०.२	९०.२	९०.६	८८.६	८६.०	८९.०	८९.४	८८.१	९१.२	९४.७
कुल गार्हस्थ्य वचत/जि.डि.पी.	प्रतिशत	९.८	९.८	९.४	११.४	१४.०	११.०	१०.६	११.९	८.८	५.३

परिसूचक	आर्थिक वर्ष										
	एकाई	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३ ^१
कुल राष्ट्रिय बचत/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	२८.६	३३.२	३५.९	३५.९	३७.	३९.५	४०.७	४५.७	४३.९	४२.९
कुल स्थिर पुँजी लगानी/जि.डि.पी.	प्रतिशत	२१.१	२१.९	२१.३	२२.२	२१.४	२०.८	२२.६	२३.५	२७.७	२५.०
कुल स्थिर पुँजीमा सरकारी लगानी/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	३.४	४.	४.५	४.५	४.७	४.७	४.४	४.८	५.२	५.९
कुल स्थिर पुँजीमा निजी लगानी/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	१७.७	१७.८	१६.९	१७.७	१६.७	१६.१	१८.१	१८.७	२२.५	१९.१
कुल पुँजी लगानी/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	२८.७	३०.३	३१.७	३८.३	३८.	३४.५	३७	४१	३९	३४
कुल गार्हस्थ्य बचत र कुल पुँजी लगानी बीचको अन्तर/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	-१८.९	-२०.५	-२२.३	-२६.८	-२४.	-२३.५	-२६.८	-२९.२	-३०.०	-२८.७
कुल जनसंख्या	करोड	२.५२	२.५५	२.५९	२.६३	२.६५	२.६९	२.७२	२.७६	२.८०	२.८३
मूल्य											
उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्क ^३	वार्षिक प्रतिशत परिवर्तन	५.९	६.७	१२.६	९.६	९.६	८.३	९.९	९.१	७.२	९.५
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन मूल्य सूचकाङ्क ^३	वार्षिक प्रतिशत परिवर्तन	७.३	५.६	१६.१	१४.४	११.	६.६	६.१	९.	५.२	५.५
प्राथमिक क्षेत्र	वार्षिक प्रतिशत परिवर्तन	६.१	३.३	२१.४	२५.१	१५.६	१.४	४.६	६.४	४.१	४.८
द्वितीय क्षेत्र	वार्षिक प्रतिशत परिवर्तन	५.७	११.	१४.४	९.२	८.९	८.३	८.२	५.९	५.८	७.०
सेवा क्षेत्र	वार्षिक प्रतिशत परिवर्तन	८.३	५.३	१२.९	८.९	८.२	१०.१	६.५	११.७	५.७	५.५
थोक मूल्य सूचकाङ्क ^४	वार्षिक प्रतिशत परिवर्तन	९	९.१	१२.८	१२.६	९.८	६.४	९.	८.३	६.१	६.०
तलब तथा ज्यालादर सूचकाङ्क ^५	वार्षिक प्रतिशत परिवर्तन	९.८	९.७	१५.३	१७.२	१८.	२७.४	९.२	१३.७	८.४	४.६

परिसूचक	आर्थिक वर्ष										
	एकई	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३ ^१
तलब	वार्षिक प्रतिशत परिवर्तन	६.३	१०.९	१०.५	२०.२	०	१९.३	०	२५.४	८.४	०.८
ज्यालादर	वार्षिक प्रतिशत परिवर्तन	१०.९	९.४	१६.९	१६.३	२४.	२९.६	११.५	११.१	८.४	५.५
सार्वजनिक वित्त											
राजस्व	वार्षिक प्रतिशत परिवर्तन	२१.३	२२.७	३३.३	२७.२	११.४	२३.२	२१.१	२०.५	१३.७	१३.५
कुल सरकारी खर्च	वार्षिक प्रतिशत परिवर्तन	२०.५	२०.८	३६.१	१८.२	१३.७	१४.८	५.७	११.४	३३.०	३२.०
चालू खर्च	वार्षिक प्रतिशत परिवर्तन	१५.१	१८.६	३९.७	१८.२	१२.६	१५.८	१.६	८.३	२६.५	२७.९
पूँजीगत खर्च	वार्षिक प्रतिशत परिवर्तन	३४.२	३४.७	३६.६	२३.५	१६.८	८.६	६.२	२२.२	३३.१	७९.२
साँवा भुक्तानी खर्च	वार्षिक प्रतिशत परिवर्तन	१७.४	-२.२	१४.९	-२.१	-६.६	१७.१	७४.३	१९.२	५३.९	-१.५
ऋण सेवा (साँवा र व्याज भुक्तानी)	वार्षिक प्रतिशत परिवर्तन	१२.२	-०.७	१८.६	५.३	५.४	१७.९	३८.४	१०.३	३६.८	१५.२
राजस्व / जि.डि.पी.	प्रतिशत	१२.१	१३.२	१४.५	१४.९	१४.७	१६.	१७.५	१८.२	१९.१	२०.५
कर राजस्व/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	९.८	१०.४	११.८	१३.४	१३.	१३.९	१५.३	१५.९	१६.८	१८.४
गैर-कर राजस्व/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	२.३	२.८	२.७	१.५	१.५	२.१	२.२	२.२	२.४	२.१
कुल सरकारी खर्च/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	१८.४	१९.८	२२.२	२१.८	२१.६	२२.२	२१.२	२०.३	२५.१	३१.२
चालू खर्च/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	१०.६	११.२	१२.९	१२.७	१५.४	१५.९	१४.६	१३.६	१६.०	१९.३
पूँजीगत खर्च/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	५.५	६.६	७.४	७.६	३.५	३.४	३.२	३.४	४.२	७.१
साँवा भुक्तानी खर्च / जि.डि.पी.	प्रतिशत	२.३	२.	१.९	१.५	१.३	१.३	२.१	२.१	३.०	२.८
ऋण सेवा (साँवा र व्याज भुक्तानी)/	प्रतिशत	३.१	२.८	२.७	२.४	२.२	२.३	२.९	२.७	३.५	३.८

परिसूचक	आर्थिक वर्ष										
	एकाई	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३ ^१
जि.डि.पी.											
वैदेशिक अनुदान/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	२.२	२.५	२.७	३.२	३.४	२.७	२.१	२.१	१.८	३.०
बजेट घाटा/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	४.१	४.१	५.	३.५	३.६	३.४	१.५	०.०	४.०	७.६
वैदेशिक ऋण/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	१.४	१.१	१.	०.९	०.९	०.७	०.७	०.९	१.२	२.६
आन्तरिक ऋण/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	२.५	२.५	१.९	२.५	३.१	२.४	१.१	१.०	२.०	३.९
वैदेशिक ऋण र अनुदान/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	३.६	३.६	३.७	३.१	४.२	३.४	२.८	३.१	३.०	५.६
कुल तिर्न बाँकी ऋण	रु. अर्ब	३३२.७	३७५.६	४२५.१	४४०.४	४४३.७	५२३.२	५४५.३	५५३.५	५४४.९	६०६.७
तिर्न बाँकी आन्तरिक ऋण	रु. अर्ब	१०३.८	११६.	१२५.७	१४८.१	१८४.२	२१४.	२११.९	२०६.७	२०१.७	२३२.४
तिर्न बाँकी वैदेशिक ऋण	रु. अर्ब	२१६.६	२५०.	२७७.	२५६.२	२५९.६	३०९.३	३३३.४	३४६.८	३४३.३	३७४.३
प्रतिव्यक्ति कुल तिर्न बाँकी ऋण	रु.	१३२१२	१४७११	१६४१६	१६७७३	१६७४९	१९४८८	२००४१	२००६९	१९४९६	२१४१५
कुल तिर्न बाँकी ऋण/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	४५.७	४६.१	४०.८	३३.९	३२.५	३४.३	३२.२	२८.२	२५.७	२७.०
तिर्न बाँकी आन्तरिक ऋण/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	१५.९	१५.४	१५.	१२.४	१३.५	१४.	१२.५	१०.५	९.५	१०.३
तिर्न बाँकी वैदेशिक ऋण/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	२९.८	३०.६	२७.९	२१.५	१९.	२०.२	१९.७	१७.७	१६.२	१६.७
तिर्न बाँकी वैदेशिक ऋण/ राजस्व	प्रतिशत	२४७	२३२.३	१९७.९	१४४.	१३०.८	१२६.६	११२.६	९७.२	८४.६	८१.३
तिर्न बाँकी वैदेशिक ऋण/निर्यात	प्रतिशत	३६४.८	४२१.८	४०९.२	४२१.२	४०३.५	४१६.५	४३३.५	३७७.०	४०२.४	५०४.४
ऋण सेवा (सांवा र व्याज भुक्तानी)/चालू खर्च	प्रतिशत	२९.७	२४.९	२१.१	१५.२	१४.३	१४.५	१९.७	२०.१	२१.७	१९.६
तिर्न बाँकी वैदेशिक ऋण/विदेशी विनिमय संचिति	प्रतिशत	१३१.२	११७.६	९७.४	९५.३	९५.४	७०.४	६२.५	५२.१	४१.७	३७.१

परिसूचक	आर्थिक वर्ष										
	एकाई	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३ ^१
मुद्रा तथा बैकिङ [#]											
आन्तरिक कर्जा	वार्षिक प्रतिशत परिवर्तन	११.७	२१.३	२७.१	१७.२	१४.६	९.३	१७.२	१२.७	१६.२	२०.१
निजी क्षेत्रतर्फको कर्जा	वार्षिक प्रतिशत परिवर्तन	१२.३	२४.३	२९.	१४.२	१३.९	११.३	२०.२	१८.३	१९.४	१९.०
सरकार तर्फको खुद कर्जा	वार्षिक प्रतिशत परिवर्तन	१०.४	११.२	२०.४	२६.९	१९.७	-०.३	३.	-१५.४	-१०.४	३१.५
बैकिङ क्षेत्रको कुल कर्जामा निजी क्षेत्रतर्फको कर्जाको अंश	प्रतिशत	७५.८	७७.७	७८.९	८०.२	७९.७	८१.४	८३.५	८७.६	९०.	८९.१
संकुचित मुद्रा प्रदाय (एम _१)	वार्षिक प्रतिशत परिवर्तन	१२.२	२१.६	२७.३	११.	५.२	१८.६	१४.४	१७.७	१९.७	२०.०
मुद्रा	वार्षिक प्रतिशत परिवर्तन	७.४	१९.९	२५.५	१३.	१.९	२०.१	१४.९	१६.२	१८.७	१७.०
चलती निक्षेप	वार्षिक प्रतिशत परिवर्तन	२२.८	२५.	३०.५	७.६	११.४	१५.९	१३.४	२०.४	२१.५	२५.२४
विस्तृत मुद्रा प्रदाय (एम _२)	वार्षिक प्रतिशत परिवर्तन	१४.	२५.२	२७.३	१४.१	१२.३	२२.७	१६.४	१९.१	१९.९	२२.
मुदती र वचत निक्षेप	वार्षिक प्रतिशत परिवर्तन	१४.९	२७.	२७.३	१५.५	१४.८	२४.	१७.	१९.५	२०.	२२.५८
कुल आन्तरिक कर्जा/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	४९.५	५३.६	५६.२	६६.८	६६.२	६४.८	६८.८	६६.९	७२.	८१.५६
निजी क्षेत्रतर्फको कर्जा/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	३७.६	४१.७	४४.४	५३.५	५२.९	५२.७	५७.४	५८.६	६४.८	७२.७१
सरकारतर्फको खुद कर्जा/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	१०.८	१०.७	१०.६	११.४	११.९	१०.६	९.९	७.२	६.	७.४४
संकुचित मुद्रा प्रदाय/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	१७.४	१८.९	१९.९	१७.८	१६.२	१७.२	१७.८	१८.१	२०.	२२.६७
चलती निक्षेप/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	६.	६.६	७.२	६.१	५.९	६.१	६.२	६.५	७.३	८.६१
विस्तृत मुद्रा प्रदाय/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	५४.३	६०.७	६३.८	६८.८	६७.१	७४.	७७.६	७९.७	८८.६	१०१.८८

परिसूचक	आर्थिक वर्ष										
	एकाई	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३ ^१
मुद्रती र वचत निक्षेप/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	३६.९	४१.८	४३.९	५१.	५०.८	५६.४	५९.८	६१.६	६८.५	७९.२१
बाह्य क्षेत्र											
निर्यात (वस्तु)	वार्षिक प्रतिशत परिवर्तन	-१.४	-०.२	१४.२	-१०.२	५.८	१५.४	३.६	१७.४	-७.३	-१३.०
आयात (वस्तु)	वार्षिक प्रतिशत परिवर्तन	१२.	१४.	२८.२	३१.६	५.८	१६.५	२०.६	२७.३	८.४	२.०
निर्यात/आयात अनुपात	प्रतिशत	३०.५	२६.७	२३.८	१६.२	१६.२	१६.१	१३.८	१२.७	११.०	९.४
व्यापार घाटा	वार्षिक प्रतिशत परिवर्तन	१९.२	२०.२	३३.३	४४.६	५.८	१६.७	२३.९	२९.७	१०.८	३.८
पर्यटन आय	वार्षिक प्रतिशत परिवर्तन	६.	८४.२	४९.९	०.६	-१२.५	२४.८	११.४	३५.६	१५.२	-१०.०
पर्यटन व्यय	वार्षिक प्रतिशत परिवर्तन	३२.	३२.२	५०.५	२.८	-१४.४	९३.२	१५३.७	६.५	२६.१	२०.०
विप्रेषण आय	रु. अर्ब	१००.१	१४२.७	२०९.७	२३१.७	२५३.६	३५९.६	४३४.६	५४३.३	६१७.३	६७९.०
विप्रेषण आय	वार्षिक प्रतिशत परिवर्तन	२.५	४२.५	४७.	१०.५	९.४	४१.८	२०.९	२५.०	१३.६	१०.०
चालू खाता सन्तुलन	रु. अर्ब	-०.९	२३.७	४१.४	-२८.१	-१२.९	७६.	५७.१	८९.७	१०८.३	१४१.९
निर्यात/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	८.२	७.३	६.९	५.१	४.७	४.९	४.५	४.७	४.०	३.३
आयात/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	२६.८	२७.२	२८.८	३१.४	२९.	३०.२	३२.८	३६.४	३६.५	३५.१
कुल व्यापार/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	३४.९	३४.५	३५.६	३६.५	३३.७	३५.१	३७.३	४१.	४०.६	३८.४
व्यापार घाटा/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	१८.६	१९.९	२१.९	२६.३	२४.३	२५.३	२८.३	३१.७	३२.५	३१.८
पर्यटन आय/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	१.४	२.३	२.८	२.४	१.८	२.	२.	२.४	२.५	२.१
पर्यटन व्यय/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	२.२	२.६	३.२	२.७	२.	१.७	२.३	२.१	२.५	२.८

परिसूचक	आर्थिक वर्ष										
	एकाई	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३ ^१
विप्रेषण आय/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	१३.८	१७.५	२१.२	१९.४	१८.५	२३.५	२५.६	२७.७	२९.१	३२.१
चालू खाता सन्तुलन/ जि.डि.पी	प्रतिशत	-०.१	२.९	४.२	-२.४	-०.९	५.	३.४	४.६	५.१	६.३
शोधनान्तर वचत	रु. अर्ब	५.९	२९.७	४४.८	-३.३	४.१	१३१.६	६८.९	१२७.१	१४५.	१६१.
विदेशी विनिमय संचिति	रु. अर्ब	१६५.१	२१२.६	२८६.५	२६८.९	२७२.२	४३९.५	५३३.३	६६५.४	८२४.१	१००९.५
विदेशी विनिमय संचिति	वार्षिक प्रतिशत परिवर्तन	०.१	२८.८	३४.८	-५.४	१.२	६१.५	२१.४	२४.८	२३.८	२२.५
संचितिको आयात धान्ने क्षमता											
वस्तु आयात	महिनाको आयात बराबर	१०.६	११.७	१२.२	८.७	८.४	११.६	१०.२	११.५	१३.	१५.६
वस्तु तथा सेवा आयात	महिनाको आयात बराबर	८.७	९.४	१०.	७.४	७.३	१०.३	८.७	१०.	११.२	१३.२
विदेशी विनिमय दर ^६	१ अमेरिकी डलर = रु.	७०.५	६५.	७६.९	७४.५	७२.३	८१.	८८.	९८.३	९९.५	१०६.५

^१वार्षिक प्रारम्भिक अनुमान ^२आधार वर्ष २०५७/५८=१००; ^३आधार वर्ष २०७१/७२=१००; ^४आधार वर्ष २०५६/५७=१००; ^५आधार वर्ष २०६१/६२=१००; ^६खरिद र बिक्री दरको वार्षिक औसत ।

२०६७ असार देखि विकास बैंक तथा वित्त कम्पनीको तथ्याङ्क समेत समावेश भएको ।

आर्थिक वर्ष २०६८/६९ देखि IMF को GFS २००१ को वर्गीकरणमा आधारित

टिप्पणी : जि.डि.पी.सँगको अनुपात हिसाब गर्दा उत्पादकको प्रचलित मूल्यको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनसँग गरिएको छ ।

१. समग्र आर्थिक स्थिति

आर्थिक विकासका सम्भाव्य क्षेत्रहरू कृषि, पर्यटन, जलश्रोत, वन, खानी र मानवस्रोतको विकास गरी उच्च आर्थिक वृद्धिदर हासिल गर्ने बृहत् अवसर रहे पनि नेपाली अर्थतन्त्रले विविध कारणवश न्यून आर्थिक वृद्धिदरको चुनौती निरन्तर भोगदै आएको छ । सीमाक्षेत्रको लामो अवरोध र बन्द हडतालको कारण चालु आर्थिक वर्षमा आर्थिक वृद्धि ज्यादै न्यून रहन गएको छ भने निजी क्षेत्रबाट हुने कुल स्थिर पुँजी निर्माणमा पनि हास आएको छ । न्यून आर्थिक वृद्धिका कारण प्रति व्यक्ति आय समेत घटेको छ जसले गर्दा सन् २०२२ सम्ममा मुलुकलाई अतिकम विकसित राष्ट्रबाट विकासोन्मुख राष्ट्रमा पुर्‍याउने लक्ष्यमा यो परिसूचक सहायक नहुन सक्छ । संविधान कार्यान्वयनमा बिलम्ब भयो भने लगानीको वातावरणमा प्रतिकूल प्रभाव पर्नसक्छ । बन्द, हडताल, श्रम समस्या, ऊर्जा संकट तथा बाह्य बजारसँगको भौगोलिक पहुँचमा कठिनाइका कारण सञ्चालनमा रहेका उद्योगहरू समेत प्रभावित छन् । त्यसैले देशको बृहत् आर्थिक नीतिको कार्यदिशाअनुसार लगानीमैत्री वातावरणको सिर्जना गरी लगानीकर्ताको मनोबल उच्च बनाउनु आवश्यक छ । कम प्रतिफल तर उच्च रोजगारी दिएको कृषिक्षेत्र, उच्च उत्पादकत्व तर कम रोजगारी विस्तार गरेको सेवा क्षेत्र र पूर्ण क्षमतामा चलन नसकेको उद्योग क्षेत्रको वर्तमान अवस्थालाई मध्यनजर राखी समग्र क्षेत्रहरू समेट्ने गरी पूर्वाधारहरूको विकासलाई प्राथमिकता दिनु जरूरी छ ।

१.१ वित्तीय संकट पश्चात् विश्व अर्थतन्त्र सुधारोन्मुख रहेको तर विकसित अर्थतन्त्रको पुनरूत्थानमा सुस्तता आएको र उदीयमान तथा विकासशील अर्थतन्त्रको वृद्धिदर पनि घट्दो भएकोले सन् २०१५ मा विश्व अर्थतन्त्र कमजोर रहन गएको छ । त्यसैगरी, सन् २०१५ मा तेलको मूल्यमा भएको गिरावट र कमजोर मागका कारण विश्व मुद्रास्फीति दर न्यून स्तरमा रहन गयो । विश्वको अर्थतन्त्रको प्रत्यक्ष प्रभाव कम रहेको नेपाली अर्थतन्त्र पनि आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा न्यून दरले विस्तार हुने अनुमान छ । आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम छ महिनासम्म प्रायः ठप्प अवस्थामा रहेका आर्थिक क्रियाकलाप पछिल्ला महिनाहरूमा सकारात्मक दिशातर्फ अघि बढेका छन् ।

विश्व अर्थतन्त्र

आर्थिक वृद्धिदर

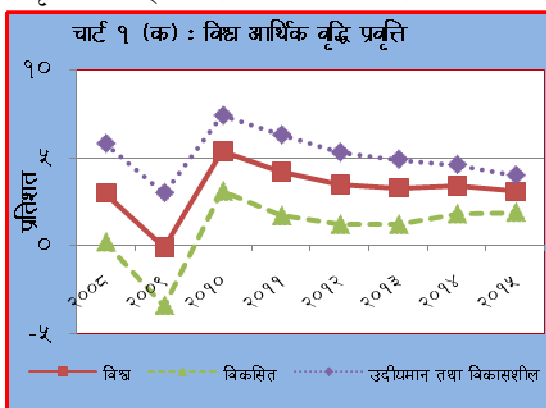
१.२ विकसित अर्थतन्त्रको पुनरूत्थानमा आएको सुस्तता र विश्व आर्थिक वृद्धिमा उच्च योगदान रहेका ठूला उदीयमान अर्थतन्त्रहरूको वृद्धि समेत घट्न गएका कारण विश्व उत्पादन वृद्धिदर घट्न गएको छ । अन्तर्राष्ट्रिय मुद्रा कोषले सन् २०१६ को अप्रिलमा प्रकाशित गरेको विश्व आर्थिक परिदृश्य (World Economic Outlook) का अनुसार सन् २०१४ मा

३.४ प्रतिशतले बढेको विश्व उत्पादन वृद्धिदर सन् २०१५ मा घटी ३.१ प्रतिशत रहन गएको छ । सन् २०१६ मा यस्तो उत्पादन वृद्धिदरमा सीमान्त दरले सुधार भई ३.२ प्रतिशत पुग्ने कोषको प्रक्षेपण छ ।

१.३ सन् २०१५ मा १.९ प्रतिशतले विस्तार भएको विकसित मुलुकको अर्थतन्त्र सन् २०१६ मा समेत समान दरले विस्तार हुने मुद्रा कोषको प्रक्षेपण रहेको छ ।

विकसित मुलुकहरू मध्ये अमेरिकी अर्थतन्त्रको उत्पादन सन् २०१५ मा २.४ प्रतिशतले बढेकोमा सन् २०१६ मा समेत समान प्रतिशतले बढ्ने प्रक्षेपण रहेको छ ।

१.४ सन् २०१५ मा १.६ प्रतिशतले विस्तार भएको युरो क्षेत्र सन् २०१६ मा १.५ प्रतिशतले बढ्ने प्रक्षेपण रहेको छ । निजी उपभोगको मागमा कमी आएको कारण सन् २०१५ मा ०.५ प्रतिशतले विस्तार भएको जापानको अर्थतन्त्र सन् २०१६ मा समेत समान दरले विस्तार हुने अनुमान छ ।

तालिका १ (क) : विश्व आर्थिक वृद्धिदर

(वार्षिक प्रतिशत परिवर्तन)

क्षेत्र	२०१३	२०१४	२०१५	प्रक्षेपण		
				२०१६	२०१७	२०२१
विश्वको उत्पादन	३.३	३.४	३.१	३.२	३.५	३.९
विकसित अर्थतन्त्र	१.२	१.८	१.९	१.९	२.०	१.८
उदीयमान तथा विकासशील अर्थतन्त्र	४.९	४.६	४.०	४.१	४.६	५.१
उदीयमान तथा विकासोन्मुख एशिया	६.९	६.८	६.६	६.४	६.३	६.४
मध्यपूर्व तथा उत्तर अफ्रिकी मुलुकहरू	२.१	२.६	२.३	२.९	३.३	३.६
उदीयमान तथा विकासशील युरोप	२.८	२.८	३.५	३.५	३.३	३.३
युरोपियन युनियनका मुलुकहरू	०.३	१.४	२.०	१.८	१.९	१.८

स्रोत : अन्तर्राष्ट्रिय मुद्राकोष, अप्रिल, २०१६

१.५ सन् २०१५ मा ४.० प्रतिशतले वृद्धि भएको उदीयमान र विकासशील देशहरूको अर्थतन्त्र सन् २०१६ मा सीमान्त दरले बढ्न गई ४.१ प्रतिशत रहने कोषको प्रक्षेपण छ । रसिया र ब्राजिल जस्ता अर्थतन्त्रहरू आर्थिक मन्दिमा रहेको र चीनको वृद्धिदर कम रहने तथा तेल निर्यातक राष्ट्रहरूको अर्थतन्त्र समेत कमजोर रहेका कारण उदीयमान तथा विकासशील देशहरूको आर्थिक वृद्धिदर कम रहने देखिएको छ ।

१.६ भारतीय अर्थतन्त्रमा गरिएका नीतिगत सुधारका कारण लगानीको विस्तार भई आर्थिक वृद्धिदर बढ्दै जाने प्रक्षेपण छ भने चीनको आर्थिक वृद्धिदर भने घट्दै जाने प्रक्षेपण रहेको छ । ठूला एशियाली देशहरू मध्ये भारतीय तथा चिनीयाँ अर्थतन्त्र सन् २०१५ मा क्रमशः ७.३ प्रतिशत र ६.९ प्रतिशतले बढेको अनुमान रहेकोमा सन् २०१६ मा क्रमशः ७.५ प्रतिशत र ६.५ प्रतिशतले बढ्ने प्रक्षेपण रहेको छ ।

तालिका १ (ख) : छिमेकी मुलुकहरूको आर्थिक वृद्धिदर

(वार्षिक प्रतिशत परिवर्तन)

मुलुक	२०१२	२०१३	२०१४	२०१५	प्रक्षेपण		
					२०१६	२०१७	२०२१
बंगलादेश	६.३	६.०	६.३	६.४	६.६	६.९	६.५
भुटान	६.४	४.९	६.४	७.७	८.४	८.६	७.५
भारत	५.६	६.६	७.२	७.३	७.५	७.५	७.८
मालदिभ्स	२.५	४.७	६.५	१.९	३.५	३.९	४.७
नेपाल	४.८	४.१	५.४	३.४	०.५	४.५	३.८
श्रीलंका	९.१	३.४	४.५	५.२	५.०	५.०	५.०
पाकिस्तान	३.८	३.७	४.०	४.२	४.५	४.७	५.५
अफगानिस्तान	१४.०	३.९	१.३	१.५	२.०	३.०	४.०
चीन	७.७	७.७	७.३	६.९	६.५	६.२	६.०

स्रोत: अन्तर्राष्ट्रिय मुद्राकोष अप्रिल, २०१६ ।

१.७ सन् २०१४ को तुलनामा सन् २०१५ मा दक्षिण एशियाली मुलुकहरू मध्ये मालदिभ्स र नेपाल बाहेक अन्य सबै मुलुकहरूको आर्थिक वृद्धिदर बढेको छ । त्यसैगरी, सन् २०१५ को तुलनामा सन् २०१६ मा नेपाल बाहेक अन्य सबै दक्षिण एशियाली मुलुकहरूको आर्थिक वृद्धिदर बढ्ने प्रक्षेपण मुद्रा कोषको रहेको छ ।

मूल्य स्थिति

१.८ सन् २०१४ मा १.४ प्रतिशत रहेको विकसित अर्थतन्त्रको मूल्य वृद्धि सन् २०१५ मा ०.३ रहन गयो । यो मुद्रास्फीति दर वित्तीय संकट पश्चातको सबैभन्दा न्यून मुद्रास्फीति हो । सन् २०१६ मा विकसित अर्थतन्त्रको मूल्य वृद्धि ०.७ प्रतिशतमा रहने मुद्राकोषको प्रक्षेपण छ । तेलको मूल्य घटेका कारण विकसित अर्थतन्त्रको मूल्य वृद्धि न्यून रहेको हो । त्यसैगरी, उदीयमान तथा विकासशील अर्थतन्त्रको मूल्य वृद्धि सन् २०१५ मा ४.७ प्रतिशत रहेकोमा सन् २०१६ मा ४.५ प्रतिशत रहने प्रक्षेपण छ । युरो क्षेत्रको मूल्य वृद्धि सन् २०१५ मा

शून्य प्रतिशत रहने र सन् २०१६ मा यो सीमान्त रूपले वृद्धि भई ०.४ प्रतिशत पुग्ने प्रक्षेपण छ।

तालिका १ (ग) : उपभोक्ता मूल्यमा आधारित विश्वको मुद्रास्फीति दर

(प्रतिशत)

क्षेत्र	२०१३	२०१४	२०१५	प्रक्षेपण		
				२०१६	२०१७	२०२१
विकसित अर्थतन्त्र	१.४	१.४	०.३	०.७	१.५	१.९
युरो क्षेत्रका मुलुकहरू	१.३	०.४	०	०.४	१.१	१.७
उदीयमान तथा विकासशील अर्थतन्त्र	५.५	४.७	४.७	४.५	४.२	३.९
उदीयमान तथा विकासशील एशिया	४.७	३.५	२.७	२.९	३.२	३.७
उदीयमान तथा विकासशील युरोप	४.३	३.८	२.९	४.१	४.८	४.२
मध्यपूर्व तथा उत्तर अफ्रिकी मुलुकहरू	९.३	६.६	५.९	५.५	४.७	३.९
न्यून-आय भएका विकासशील अर्थतन्त्र	८.०	७.३	७.२	८	७.७	६.२

स्रोत: अन्तर्राष्ट्रिय मुद्राकोष अप्रिल, २०१६ ।

१.९ दक्षिण एशियाली देशहरूको मुद्रास्फीति दर पनि विश्वका अन्य मुलुकहरूको आर्थिक घटना परिघटनाहरूबाट प्रभावित बनेको देखिन्छ । पेट्रोलियम पदार्थ र खाद्यान्नको मूल्य कम रहेकाले सन् २०१४ को तुलनामा सन् २०१५ मा सबै दक्षिण एशियाली मुलुकहरूको मुद्रास्फीति घटेको छ । सन् २०१५ को तुलनामा सन् २०१६ मा दक्षिण एशियाली मुलुकहरू मध्ये भुटान बाहेक अन्य सबै मुलुकको मुद्रास्फीति दर वृद्धि हुने मुद्रा कोषको प्रक्षेपण रहेको छ । दक्षिण एशियाली मुलुकहरू मध्ये अफगानिस्तानको मुद्रास्फीति दर सन् २०१५ मा १.५ प्रतिशतले ऋणात्मक रहन गएको छ । सन् २०१४ मा चीनको मुद्रास्फीति दर २ प्रतिशतबाट २०१५ मा १.४ प्रतिशतमा घटेको छ भने सन् २०१६ मा १.८ प्रतिशत रहने प्रक्षेपण रहेको छ । तेलको मूल्य कम रहेको र आर्थिक कृयाकलापमा सुस्तता आएकाले चीनको मुद्रास्फीति दर न्यून स्तरमा रहन गएको छ ।

१.१० सन् २०१४ मा ५.९ प्रतिशत रहेको भारतको मुद्रास्फीति दर सन् २०१५ मा ४.९ प्रतिशतमा सीमित रहेको छ । सन् २०१५ को तुलनामा सन् २०१६ मा भुटान र पाकिस्तान बाहेक अन्य सबै दक्षिण एशियाली देशहरूको मुद्रास्फीति दर घट्ने प्रक्षेपण मुद्रा कोषको रहेको छ ।

तालिका १ (घ) : उपभोक्ता मूल्यमा आधारित छिमेकी मुलुकहरूको मुद्रास्फीति दर

(प्रतिशत)

मुलुक	२०१३	२०१४	२०१५	प्रक्षेपण		
				२०१६	२०१७	२०२१
बंगलादेश	७.५	७.०	६.४	६.७	६.९	५.७
भुटान	८.६	९.६	७.२	६.१	६.०	५.६
भारत	९.४	५.९	४.९	५.३	५.३	४.९
मालदिभ्स	४.०	२.५	१.४	२.१	२.६	४.२
नेपाल	९.९	९.०	७.२	१०.२	११.१	५.६
श्रीलंका	६.९	३.३	०.९	३.४	४.५	५.०
अफगानिस्तान	७.४	४.७	- १.५	३.०	४.५	६.०
पाकिस्तान	७.४	८.६	४.५	३.३	५.०	५.०
चीन	२.६	२.०	१.४	१.८	२.०	३.०

स्रोत: अन्तर्राष्ट्रिय मुद्राकोष, अप्रिल, २०१६ ।

कुल गार्हस्थ्य माग

१.११ विकसित मुलुकहरूको आर्थिक गतिविधिमा भएको विस्तारका कारण ती मुलुकहरूको कुल यथार्थ गार्हस्थ्य माग सन् २०१४ को १.८ प्रतिशत वृद्धिको तुलनामा सन् २०१५ मा २.१ प्रतिशतले बढेको छ । अमेरिकाको कुल यथार्थ गार्हस्थ्य माग सन् २०१४ मा २.५ प्रतिशतले बढेकोमा सन् २०१५ मा ३ प्रतिशतले बढेको छ । युरो क्षेत्रको कुल यथार्थ गार्हस्थ्य माग सन् २०१४ मा ०.९ प्रतिशतले बढेकोमा सन् २०१५ मा सुधार भई १.८ प्रतिशतले बढेको छ । सन् २०१६ मा विकसित मुलुकहरूको कुल यथार्थ गार्हस्थ्य माग २ प्रतिशतले बढ्ने प्रक्षेपण रहेको छ ।

तालिका १ (ङ) : विकसित मुलुकहरूको कुल यथार्थ गार्हस्थ्य माग

(वार्षिक प्रतिशत परिवर्तन)

क्षेत्र	२०१३	२०१४	२०१५	प्रक्षेपण		
				२०१६	२०१७	२०२१
विकसित अर्थतन्त्र	०.९	१.८	२.१	२.०	२.१	२.०
संयुक्त राज्य अमेरिका	१.२	२.५	३.०	२.८	२.९	२.२
युरो क्षेत्र	-०.७	०.९	१.८	१.७	१.७	१.५
संयुक्त अधिराज्य	२.६	३.२	२.७	१.९	२.२	२.२
जापान	१.७	०	०	०.४	०	०.६
क्यानडा	१.९	१.३	०.२	०.३	१.८	२.०

स्रोत: अन्तर्राष्ट्रिय मुद्राकोष, अप्रिल, २०१६ ।

विश्व व्यापार

१.१२ वित्तीय संकटको समयमा ऋणात्मक रहेको वस्तु तथा सेवाको विश्व व्यापार अर्थतन्त्रहरूको आर्थिक सुधारसँगै क्रमशः विस्तार भएको छ । सन् २०१४ मा वस्तु तथा सेवाको विश्व व्यापार परिमाण ३.५ प्रतिशतले बढेकोमा सन् २०१५ मा २.८ प्रतिशतले मात्र बढेको छ । सन् २०१६ मा विश्व व्यापार ३.१ प्रतिशतले बढ्ने अनुमान छ ।

तालिका १ (च) : विश्व वस्तु तथा सेवा व्यापारको स्थिति

(वार्षिक प्रतिशत परिवर्तन)

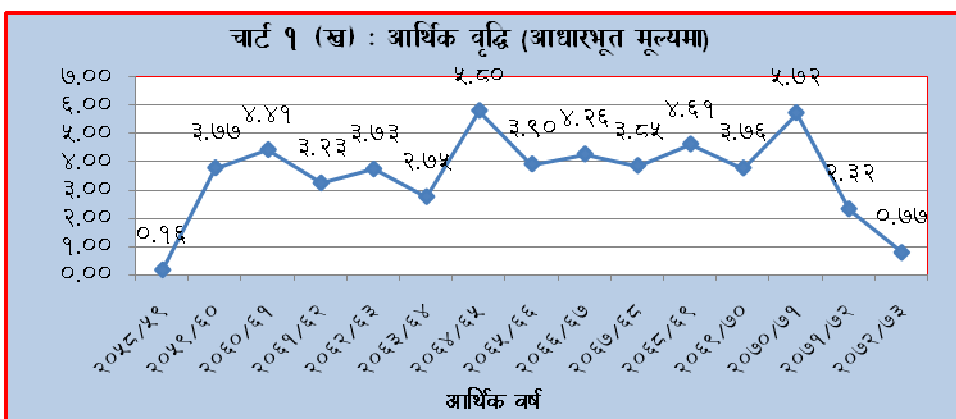
व्यापार	अर्थतन्त्र	२०१३	२०१४	२०१५	प्रक्षेपण	
					२०१६	२०१७
कुल व्यापार	विश्व	३.४	३.५	२.८	३.१	३.८
निर्यात	विकसित अर्थतन्त्र	३.०	३.५	३.४	२.५	३.५
	उदीयमान र विकासशील अर्थतन्त्र	४.४	३.१	१.७	३.८	३.९
आयात	विकसित अर्थतन्त्र	२.२	३.५	४.३	३.४	४.१
	उदीयमान र विकासशील अर्थतन्त्र	५.२	३.७	०.५	३.०	३.७
Terms of Trade	विकसित अर्थतन्त्र	०.८	०.३	१.९	१.१	-०.३
	उदीयमान र विकासशील अर्थतन्त्र	०.०	-०.४	-३.९	-२.३	-०.३

स्रोत: अन्तर्राष्ट्रिय मुद्राकोष, अप्रिल, २०१६ ।

१.१३ सन् २०१५ मा विकसित अर्थतन्त्रको निर्यात ३.४ प्रतिशतले तथा उदीयमान र विकासशील अर्थतन्त्रको निर्यात १.७ प्रतिशतले बढेको छ । त्यस्तै, २०१५ मा विकसित अर्थतन्त्र तथा उदीयमान र विकासशील अर्थतन्त्रको आयात क्रमशः ४.३ प्रतिशत र ०.५ प्रतिशतले बढ्यो । सन् २०१५ मा विकसित अर्थतन्त्रको Terms of Trade १.९ प्रतिशतले बढेको छ जबकी उदीयमान र विकासशील अर्थतन्त्रको Terms of Trade ३.९ प्रतिशतले घटेको छ । सन् २०१६ मा विश्व व्यापार ३.१ प्रतिशतले विस्तार हुने अन्तर्राष्ट्रिय मुद्राकोषको प्रक्षेपण रहेको छ ।

राष्ट्रिय अर्थतन्त्र

१.१४ आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा मुलुकको आर्थिक वृद्धिदर (आधारभूत मूल्यमा) ०.७७ प्रतिशत रहने अनुमान छ । अघिल्लो आर्थिक वर्षको कुल गार्हस्थ्य उत्पादन वृद्धिदर २.३२ प्रतिशत रहेको थियो । आर्थिक वर्ष २०५८/५९ मा ०.१६ प्रतिशत न्यून वृद्धि रहेको मुलुकको आर्थिक वृद्धिदर चालु आर्थिक वर्षमा दोस्रो पटक एक प्रतिशत भन्दा न्यून भएको छ ।

चालु आर्थिक वर्षमा खानी तथा उत्खनन्, उद्योग, विद्युत, ग्याँस तथा पानी, निर्माण, थोक तथा खुद्रा व्यापार, होटल तथा रेष्टुराँ क्षेत्रको उत्पादन ऋणात्मक रहेको र कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा करिब एक तिहाइ हिस्सा रहेको कृषि क्षेत्रको उत्पादन न्यून वृद्धि भएबाट आर्थिक वृद्धिमा संकुचन आएको हो ।

तालिका १ (छ) : आर्थिक वृद्धिको प्रवृत्ति

आर्थिक वर्ष	२०१३/१४	२०१४/१५	२०१५/१६	२०१६/१७	२०१७/१८	२०१८/१९	२०१९/२०	२०२०/२१	२०२१/२२	२०२२/२३	औषत
कृषि	१.०	५.८	३.०	२.०	४.५	४.६	१.१	४.५	०.८	१.३	२.९
गैर-कृषि	४.४	५.९	४.३	५.४	३.६	४.५	५.०	६.४	३.१	०.६	४.३
उद्योग	३.९	१.७	-०.६	४.०	४.३	३.०	२.७	७.१	१.५	-६.३	२.१
सेवा	४.५	७.३	६.०	५.८	३.४	५.०	५.७	६.२	३.६	२.७	५.०
आर्थिक वृद्धि(आधारभूत मूल्यमा)	२.७५	५.८०	३.९०	४.२६	३.८५	४.६१	३.७६	५.७२	२.३२	०.७७	३.८

स्रोत: केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग

१.१५ आर्थिक वर्ष २०६४/६५ र आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा आर्थिक वृद्धिदर पाँच प्रतिशत माथि रहे तापनि अन्य आर्थिक वर्षहरूमा आर्थिक वृद्धिदर सो भन्दा कम प्रतिशतमा रह्यो । विगत एक दशकको अवधिमा मुलुकको औषत आर्थिक वृद्धिदर आधारभूत मूल्यमा ३.८ प्रतिशत मात्र रह्यो । त्यस्तै, पछिल्लो एक दशकको अवधिमा कृषि तथा गैर-कृषि क्षेत्रको औषत वृद्धिदर क्रमशः २.९ प्रतिशत र ४.३ प्रतिशत रहेको छ । त्यसैगरी, गैर कृषि क्षेत्रमा उद्योग र सेवा क्षेत्रको एक दशकको औषत वृद्धिदर क्रमशः २.१ प्रतिशत र ५ प्रतिशत रहेको छ । विगत दशकमा सेवा क्षेत्रको वृद्धिदर सन्तोषजनक रहे तापनि कृषि तथा उद्योग क्षेत्रको वृद्धिदर सन्तोषजनक रहेन । कृषियोग्य जमीनको खण्डीकरण,

मौसममा परनिर्भरता, उन्नत मल विउको अभाव जस्ता कारणले कृषि क्षेत्र प्रभावित भएको छ । साथै, लगानीको वातावरण कमजोर रहेको, श्रम सम्बन्धमा समस्या, दीर्घकालिन ऊर्जा संकट, राजनैतिक संक्रमणका कारण उद्योग क्षेत्र र उद्यमशीलताको विकास हुन नसकेका कारण उद्योग क्षेत्र प्रभावित भएको छ ।

कृषि क्षेत्र

कृषि तथा वन

१.१६ आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा कृषि तथा वन क्षेत्रको उत्पादन १.१ प्रतिशतले मात्र बढ्ने अनुमान छ । बढ्दो खडेरीका कारण प्रमुख बालीहरूको उत्पादनमा हास आएकोले कृषि तथा वन क्षेत्रको वृद्धिदर न्यून रहेको छ । समग्र कृषि उत्पादनमा उच्च अंश ओगटेको धान बालीको उत्पादन मौसमी प्रतिकूलताको कारण १०.२ प्रतिशतले र दोस्रो प्रमुख बाली गहुँको उत्पादन पनि ५.० प्रतिशतले हास आएको छ । तर अन्य कृषि बालीहरूमा मकै ४ प्रतिशतले, आलु ४.५ प्रतिशतले र तरकारी ५.० प्रतिशतले बढेको कारण कृषि क्षेत्रको वृद्धिदर धनात्मक रहने अनुमान छ । अघिल्लो आर्थिक वर्षमा यो क्षेत्रको उत्पादन ०.७१ प्रतिशतले मात्र बढेको थियो । विगत दश वर्षमा यस क्षेत्रको औषत वृद्धिदर २.८२ प्रतिशत रहेको छ । चालु आर्थिक वर्षमा कृषि तथा वन क्षेत्रको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा ३१.२ प्रतिशत योगदान रहेको छ ।

मत्स्यपालन

१.१७ मत्स्यपालनमा किसानहरूको लगानी बढ्नाले उत्पादन पनि बढ्दै गएको छ । आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा मत्स्यपालन क्षेत्रको उत्पादन ११.८ प्रतिशतले वृद्धि हुने अनुमान छ भने अघिल्लो वर्षको उत्पादन ७.१ प्रतिशतले बढेको थियो । विगत दश वर्षमा यो क्षेत्रको औषतमा वृद्धिदर ५.९ प्रतिशत रहेको छ भने कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा अंश ०.५ प्रतिशत मात्र छ । अधिकतम मत्स्य उत्पादन हुने तराई क्षेत्रमा भूकम्पको प्रभाव कम रहेको र मत्स्य विकासको क्षेत्रमा सरकारी तथा गैर सरकारी क्षेत्रको लगानी बढ्दै गएकोले यस क्षेत्रको विस्तार हुने अनुमान छ ।

गैर कृषि क्षेत्र

१.१८ चालु आर्थिक वर्षमा गैर कृषि क्षेत्र ०.६ प्रतिशतले बढ्ने अनुमान छ । अघिल्लो वर्ष यो क्षेत्र ३.१ प्रतिशतले बढेको थियो । गैर कृषि क्षेत्र मध्ये चालु आर्थिक वर्षमा उद्योग क्षेत्र ६.३ प्रतिशतले हास हुने अनुमान रहेको छ भने सेवा क्षेत्र २.७ प्रतिशतले विस्तार हुने अनुमान छ । अघिल्लो वर्ष उद्योग तथा सेवा क्षेत्रको वृद्धिदर क्रमशः १.५ प्रतिशत र ३.६ प्रतिशत रहेको थियो ।

उद्योग क्षेत्र

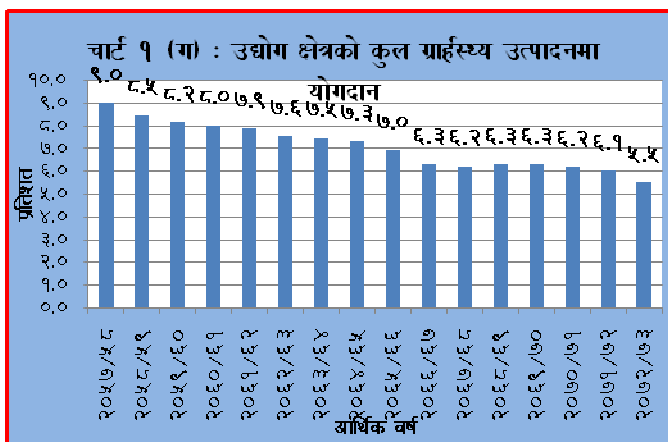
खानी तथा उत्खनन्

१.१९ आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा खानी तथा उत्खनन क्षेत्रको ०.६ प्रतिशत योगदान रहेको अनुमान छ । चालु आर्थिक वर्षमा यस क्षेत्रको उत्पादन ६.५ प्रतिशतले हास हुने अनुमान छ । अघिल्लो वर्षमा यस क्षेत्रको वृद्धिदर २.३ प्रतिशत थियो । भूकम्पको कारण पक्की घर निर्माणमा सरकारले लगाएको रोक र भूकम्प प्रभावित अन्य जिल्लाहरूमा ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा र माटोको उत्खननमा कमी आएकोले यो क्षेत्रको वृद्धिदरमा हास आएको हो । त्यसैगरी, यस क्षेत्रको विगत दश वर्षको औषत वृद्धिदर २.६५ प्रतिशत रहेको छ ।

उत्पादनमूलक उद्योग

१.२० आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा उत्पादनमूलक उद्योगको ५.५ प्रतिशत योगदान रहेको अनुमान छ । अघिल्लो वर्षको तुलनामा आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा उद्योग क्षेत्रको वृद्धिदर ९.९ प्रतिशतले हास हुने अनुमान छ । सिमानाकाहरूमा भएको अवरोधका कारण इन्धन तथा कच्चा पदार्थको अभाव र तराईक्षेत्रमा भएको बन्दका कारण लामो समय उद्योगहरू सञ्चालन हुन नसकेकोले यस्तो हास आएको हो । विगत दश वर्षमा यस क्षेत्रको औषत वृद्धिदर १.१८ प्रतिशत मात्र रहेको रहेको छ ।

१.२१ आर्थिक वर्ष २०५७/५८ मा कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा उत्पादनमूलक उद्योगको ९ प्रतिशत योगदान रहेकोमा चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा घटेर ५.५ प्रतिशतमा खुम्चिएको छ ।

उत्पादनमूलक उद्योग क्षेत्रको विगत एक दशकको सम्पादनस्तर सन्तोषजनक रहन सकेन । उद्योग क्षेत्रमा लगानी गर्ने वातावरण अनुकूल नभएको, औद्योगिक श्रम सम्बन्ध अपेक्षित मात्रामा सुमधुर हुन नसकेको तथा विद्युत आपूर्ति भरपर्दो र नियमित हुन नसकेको, राजनीतिक संक्रमणकाल लम्बिएको र कमजोर औद्योगिक पूर्वाधारलगायतका कारणहरूले

लामो समयदेखि उद्योग क्षेत्र प्रभावित हुँदै आएको छ । विगत दश वर्षमा औषत वृद्धिदर १.५ प्रतिशत रहेकोमा पछिल्लो पाँच वर्षमा यस क्षेत्रको औषत वृद्धिदर ०.८ प्रतिशत मात्र रहन गएको छ ।

विद्युत, ग्याँस तथा पानी

१.२२ अघिल्लो आर्थिक वर्षको तुलनामा आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा विद्युत, ग्याँस तथा पानी क्षेत्रको उत्पादन १.७ प्रतिशतले हास हुने अनुमान छ । भूकम्पपछि बन्द भएका केही जलविद्युत उत्पादन केन्द्रहरू हालसम्म पनि सञ्चालनमा आउन नसक्नु, लामो खडेरीका कारण नदीमा पानीको प्रवाहमा कम हुनु जस्तो कारणले यस क्षेत्रको उत्पादनमा हास आएको अनुमान छ । चालु आर्थिक वर्षमा कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा यस क्षेत्रको योगदान १.०२ प्रतिशत रहेको छ ।

निर्माण क्षेत्र

१.२३ अघिल्लो आर्थिक वर्षको तुलनामा आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा निर्माण क्षेत्रमा ३.९८ प्रतिशतले हास आउने अनुमान छ । राष्ट्रिय उद्योगहरू बन्द भएको र सीमानाकाहरूमा अवरोध भएका कारण निर्माण सामग्री आपूर्तिमा कमि आएको र भूकम्पपछिको पुनःनिर्माण कार्यले गति लिन नसकेको कारण निर्माण क्षेत्रको वृद्धि नकारात्मक भएको अनुमान रहेको छ । विगत दश वर्षमा यस क्षेत्रको औषत वृद्धिदर ३.०१ प्रतिशत रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा यस क्षेत्रको योगदान ६.९ प्रतिशत रहेको छ ।

सेवा क्षेत्र

थोक तथा खुद्रा व्यापार

१.२४ आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा थोक तथा खुद्रा व्यापार क्षेत्रमा १.१३ प्रतिशतले हास हुने अनुमान छ । कृषिजन्य उत्पादन, उद्योग क्षेत्रको उत्पादन र सीमानाकामा भएको अवरोधबाट वस्तुहरूको आयातमा आएको कमीका कारण बिक्रीयोग्य वस्तुहरूको समग्र उपलब्धतामा हास आएकाले यो क्षेत्रको वृद्धिदर नकारात्मक हुन पुगेको अनुमान छ । विगत पाँच वर्षमा यस क्षेत्रको औषत वृद्धिदर ४.५ प्रतिशत रहेको छ । गैर कृषि क्षेत्र अन्तर्गतका क्षेत्रहरूमध्ये कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा सबैभन्दा बढी योगदान रहने यस क्षेत्रको योगदान चालु आर्थिक वर्षमा १४.२ प्रतिशत रहेको छ ।

होटल तथा रेष्टुरेण्ट

१.२५ आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा होटल तथा रेष्टुरेण्ट क्षेत्रको उत्पादनमा ४.८ प्रतिशतले हास आउने अनुमान छ । भूकम्प तथा सीमानाका अवरोध, विदेशी पर्यटक आगमनमा कमी, इन्धन अभावले होटल व्यवसायमा संकुचन र यातायात सञ्चालनमा अवरोधको कारणले आन्तरिक पर्यटनमा गिरावट आएकोले होटल तथा रेष्टुरेण्ट क्षेत्रमा संकुचन आएको हो । कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा यस क्षेत्रको योगदान २.१ प्रतिशत रहेको छ ।

यातायात, भण्डारण तथा सञ्चार

१.२६ चालु आर्थिक वर्षमा स्थलगत यातायात उत्पादन नकारात्मक भए तापनि हवाई यातायात क्षेत्रमा भएको उल्लेखनीय वृद्धिका कारणले समग्र यातायात क्षेत्रको सेवा उत्पादन सकारात्मक रह्यो । अघिल्लो वर्ष ६.२ प्रतिशतले बढेको यातायात, भण्डारण तथा सञ्चार क्षेत्रको उत्पादन आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा २.६ प्रतिशतले बढ्ने अनुमान छ । यस अन्तर्गत यातायात क्षेत्रको वृद्धिदर ०.५ प्रतिशतमा सीमित रहेको छ भने सञ्चार तथा भण्डारण क्षेत्रको उत्पादनमा २.६ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ । चालु आर्थिक वर्षमा यस क्षेत्रको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा ८.४ प्रतिशत योगदान रहेको छ ।

वित्तीय मध्यस्थता

१.२७ अघिल्लो आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा वित्तीय मध्यस्थता क्षेत्रको वृद्धिदर २.९ प्रतिशत रहेकोमा चालु आर्थिक वर्षमा ३.३ प्रतिशत रहेको अनुमान छ । चालु आर्थिक वर्षमा यस क्षेत्रको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा ५ प्रतिशत योगदान रहेको छ ।

रियल इस्टेट तथा व्यावसायिक सेवा

१.२८ चालु आर्थिक वर्षमा रियल इस्टेट तथा व्यावसायिक सेवा क्षेत्रको उत्पादन ३.७ प्रतिशतले बढ्ने अनुमान छ । भूकम्पको कारण अघिल्लो वर्ष यो क्षेत्रको उत्पादन ०.८ प्रतिशतले मात्र बढेको थियो । सहरी क्षेत्रमा घरजग्गाको कारोबार बढेको तथा व्यावसायिक कारोबारमा समेत केही वृद्धि भएका कारण यस क्षेत्रको वृद्धिदर सकारात्मक भएको हो । चालु आर्थिक वर्षमा कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा यस क्षेत्रको ९.२ प्रतिशत योगदान रहेको छ । विगत दश वर्षमा यस क्षेत्रको औषत वृद्धिदर ४.५७ प्रतिशत रहेको छ ।

सार्वजनिक प्रशासन र रक्षा

१.२९ आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा सार्वजनिक प्रशासन र रक्षा क्षेत्रको उत्पादन ५.८ प्रतिशतले बढ्ने अनुमान छ । गत आर्थिक वर्षमा यस क्षेत्रको उत्पादन ५.४ प्रतिशतले बढेको थियो

। केन्द्रीय सरकारको सार्वजनिक प्रशासन तथा रक्षामा गरिएको बजेट तथा खर्चको आधारमा उक्त वृद्धिदर हासिल हुने अनुमान छ । साथै, चालु आर्थिक वर्षमा कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा यस क्षेत्रको २.६ प्रतिशत योगदान रहेको छ ।

शिक्षा

१.३० आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा शिक्षा क्षेत्रको उत्पादन गत आर्थिक वर्षको तुलनामा ६.७ प्रतिशत वृद्धि हुने अनुमान छ भने अघिल्लो वर्ष ३.७ प्रतिशतले बढेको थियो । मध्यवर्ति उपयोग कम भएको भए तापनि आयमा बढोत्तरी भएकाले निजी शैक्षिक संस्थाहरूको कुल मूल्य अभिवृद्धिको वृद्धिदर बढेको हो । चालु आर्थिक वर्षमा कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा यस क्षेत्रको ६.८ प्रतिशत योगदान रहेको छ ।

स्वास्थ्य र सामाजिक क्षेत्र

१.३१ निजी स्वास्थ्य संस्थाहरूको कारोबार बढेकोले चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा स्वास्थ्य र सामाजिक क्षेत्रको उत्पादन ८.९ प्रतिशतले बढ्ने अनुमान छ भने अघिल्लो वर्ष १०.५ प्रतिशतले बढेको थियो । चालु आर्थिक वर्षमा कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा १.८ प्रतिशत योगदान रहेको छ । साथै, विगत दश वर्षमा यस क्षेत्रको उत्पादनमा औषत वृद्धिदर ६.९१ प्रतिशत रहेको छ ।

अन्य सामुदायिक, सामाजिक तथा व्यक्तिगत सेवाहरू

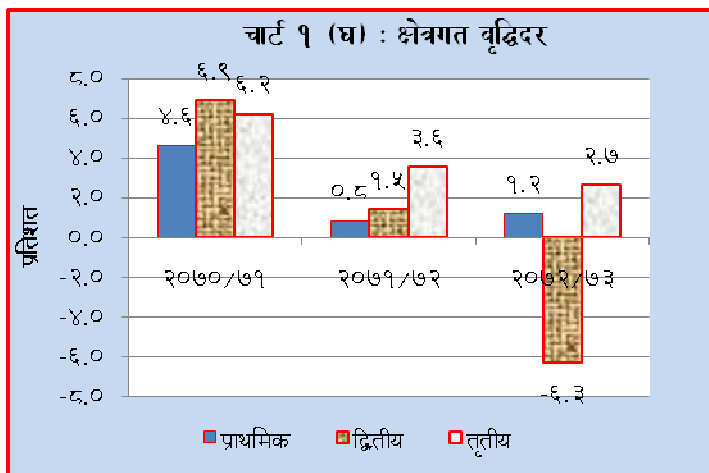
१.३२ अघिल्लो वर्षमा ४.४ प्रतिशतले बढेको अन्य सामुदायिक, सामाजिक तथा व्यक्तिगत सेवाहरूको उत्पादन चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा ५.६ प्रतिशतले बढ्ने अनुमान छ । केन्द्रीय तथा स्थानीय सरकारको सामुदायिक, सामाजिक क्षेत्रको बजेट तथा खर्च र निजी क्षेत्रहरूबाट सञ्चालित सञ्चार तथा मनोरञ्जनात्मक सेवा गतिविधिहरूको विस्तारले कुल गार्हस्थ्य उत्पादन संशोधन हुने अनुमान छ । चालु आर्थिक वर्षको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा ४.३ प्रतिशत योगदान रहेको छ । साथै, विगत दश वर्षमा यो क्षेत्रको औषत वृद्धिदर ८.६५ प्रतिशत रहेको छ ।

क्षेत्रगत विवरण

१.३३ अघिल्लो वर्ष ०.८ प्रतिशतले विस्तार भएको प्राथमिक क्षेत्रको उत्पादन आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा १.२ प्रतिशतले बढ्ने अनुमान छ । विगत दश वर्षमा औषत वृद्धिदर २.८७ प्रतिशत रहेको छ । साथै, अघिल्लो वर्ष १.५ प्रतिशतले विस्तार भएको द्वितीयक क्षेत्रको उत्पादन आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा ६.३ प्रतिशतले घट्ने अनुमान छ । विगत

दश वर्षमा औषत वृद्धिदर २.१२ प्रतिशत रहेको छ । त्यसैगरी, अघिल्लो वर्ष ३.६ प्रतिशतले विस्तार भएको तृतीयक क्षेत्रको उत्पादन आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा २.७ प्रतिशतले

बढ्ने अनुमान छ । विगत दश वर्षमा यस क्षेत्रको औषत वृद्धिदर ५.०३ प्रतिशत रहेको छ ।

कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको संरचना

१.३४ नेपाली अर्थतन्त्रमा संरचनागत परिवर्तन देखिएको छ । सुस्तरूपले अर्थतन्त्र कृषि क्षेत्रबाट गैर-कृषि क्षेत्रतर्फ गइरहेको छ । कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कृषि क्षेत्रको अंश घट्दो क्रममा छ भने गैर कृषि क्षेत्रको अंश विस्तारै बढ्दै गएको छ । गैर कृषि क्षेत्रमा पनि सेवा क्षेत्र छिटो विस्तार हुँदै गएको छ । आर्थिक वर्ष २०५८/५९ देखि २०६२/६३ मा कृषि क्षेत्रको योगदानको औषत अंश ३५.५ प्रतिशत रहेकोमा २०६३/६४ देखि २०६७/६८ मा औषत ३३.९ प्रतिशत र २०६८/६९ देखि २०७२/७३ मा औषत ३३ प्रतिशत रहन गएको छ । सोही अवधिमा गैर कृषि क्षेत्रको अंश क्रमशः ६४.३ प्रतिशत, ६६.१ र ६७ प्रतिशत पुगेको छ । आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कृषि क्षेत्रको योगदानको अंश ३१.७ प्रतिशत र गैर कृषि क्षेत्रको अंश ६८.३ प्रतिशत रहेको छ ।

तालिका १ (ज) : कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा (अंश प्रतिशतमा)

(पाँच वर्षको औषत)

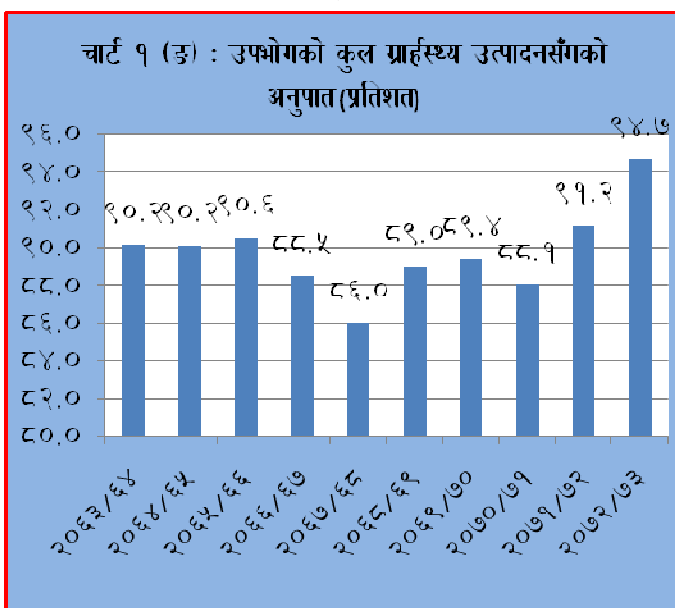
क्षेत्र	२०५८/५९ - ६२/६३	२०६३/६४ - ६७/६८	२०६८/६९ - ७२/७३
कृषि	३५.७	३३.९	३३.०
गैर-कृषि	६४.३	६६.१	६७.०

स्रोत: केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग

१.३५ गार्हस्थ्य उत्पादनमा क्षेत्रगत योगदानको प्रतिशतको वनोट हेर्दा अर्थतन्त्रमा संरचनात्मक परिवर्तन देखिएपनि अर्थतन्त्रमा गतिशीलता आएर एक अर्को क्षेत्रबीच आर्थिक क्रियाकलाप प्रवर्द्धनमा सहयोग पुगेको र सबै क्षेत्रको उत्पादन वृद्धि हुँदा हुँदै पनि कुनै एउटा क्षेत्रको वृद्धि तुलनात्मकरूपमा निकै अघि बढेको अवस्था देखिएन । रुपमा संरचनात्मक परिवर्तन देखिएपनि सारमा र सकारात्मक रुपमा संरचनात्मक परिवर्तन हुन सकेको छैन ।

उपभोग तथा लगानी

१.३६ अघिल्लो आर्थिक वर्षमा प्रचलित मूल्यमा कुल उपभोग खर्च रु. १९ खर्ब ३४ अर्ब ४ करोडको भएकोमा आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा रु. २१ खर्ब ३० अर्ब ५२ करोड रहने अनुमान छ । विगत दश वर्षमा कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा उपभोगको अंश औषत ८९.८ प्रतिशत रहेको छ । पछिल्लो दुई वर्षमा यो अंश उच्च रूपले बढेको छ । आर्थिक वर्ष २०६३/६४ मा प्रचलित मूल्यमा कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा उपभोगको अंश ९०.२ प्रतिशत रहेकोमा

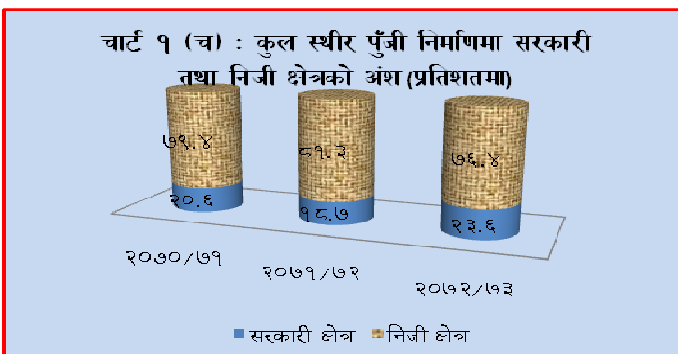
आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा कमि आई ८६ प्रतिशत रहेको छ । चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा वृद्धि भई ९४.७ प्रतिशत पुग्ने अनुमान छ ।

१.३७ कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा निजी क्षेत्रको उपभोगको अंश आर्थिक वर्ष २०६३/६४ मा ७९.३ प्रतिशत रहेकोमा चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा ८२ प्रतिशत रहने अनुमान छ । गत आर्थिक वर्षमा भने यो अंश ७८.४ प्रतिशत रहेको थियो । यसैगरी कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा सरकारी उपभोगको अंश आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा ११ प्रतिशत रहेकोमा चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा १०.९ प्रतिशत रहने अनुमान छ ।

१.३८ कुल उपभोग मध्ये चालु आर्थिक वर्षमा निजी क्षेत्रको उपभोग ८६.५ प्रतिशत रहेको छ भने आर्थिक वर्ष २०६३/६४ मा ८७.९ प्रतिशत थियो । चालु आर्थिक वर्षमा कुल उपभोग मध्ये सरकारी उपभोग ११.६ प्रतिशत र गैर नाफामूलक संस्थाहरूको उपभोग १.९ प्रतिशत रहेको छ । कुल निजी उपभोग मध्ये गैर खाद्यवस्तु र सेवातर्फको अंश भन्दा खाद्यान्न उपभोगको अंश दुई तिहाइ रहेको छ । चालु आर्थिक वर्षमा कुल निजी उपभोगमा खाद्यवस्तु, गैर खाद्यवस्तु र सेवाको अंश क्रमशः ६६.७, २३.४ र ९.९ प्रतिशत रहेको छ । खानपानमा आएको परिवर्तन तथा खाद्यवस्तुको मूल्य वृद्धिका कारण गैर खाद्यवस्तु र सेवाको तुलनामा खाद्यान्न तर्फको खर्च वृद्धि हुँदै गएको छ । आर्थिक वर्ष २०६३/६४ मा खाद्यवस्तु, गैर खाद्यवस्तु र सेवातर्फको उपभोग खर्च क्रमशः ५९ प्रतिशत, २८.७ प्रतिशत र १२.३ प्रतिशत रहेको थियो । प्रचलित मूल्यमा चालु आर्थिक वर्षको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा घरपरिवार तर्फको उपभोग खर्च ८६.२ प्रतिशत पुगेको छ ।

१.३९ गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा रु. ८ खर्ब २२ अर्ब ३० करोडको कुल पुँजी निर्माण खर्च भएकोमा आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा घट्न गई रु. ७ खर्ब ६३ अर्ब ५६ करोड रहने अनुमान छ । चालु आर्थिक वर्षको प्रचलित मूल्यको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कुल पुँजी निर्माणको अंश ३४ प्रतिशत रहने अनुमान छ । अघिल्लो वर्ष कुल पुँजी निर्माणको यस्तो अंश ३८.८ प्रतिशत रहेको थियो ।

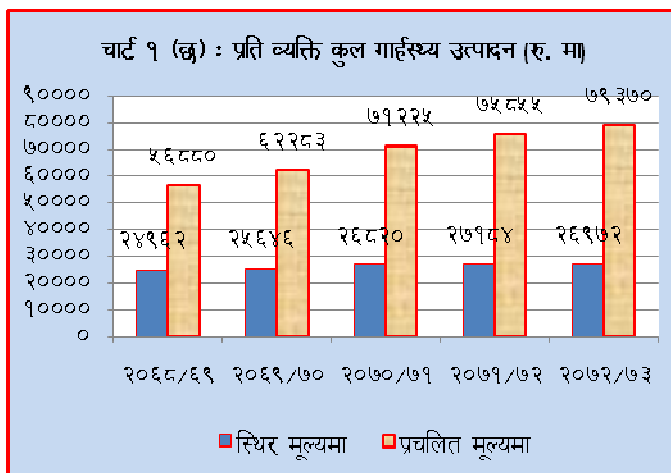
१.४० गत आर्थिक वर्ष रु. ५ खर्ब ८८ अर्ब ३४ करोड रहेको कुल स्थिर पुँजी निर्माण खर्च आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा रु. ५ खर्ब ६२ अर्ब ४६ करोड रहने अनुमान

छ । चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कुल स्थिर पुँजी निर्माणको अंश २५ प्रतिशत रहने अनुमान छ भने गत वर्ष २७.७ प्रतिशत थियो । चालु आर्थिक वर्षको कुल स्थिर पुँजी निर्माणमा निजी क्षेत्रको योगदान ७६.४ प्रतिशत र सरकारी क्षेत्रको योगदान २३.६ प्रतिशत रहने अनुमान छ । अघिल्लो आर्थिक वर्षमा यस्तो अंश क्रमशः ८१.३ प्रतिशत र १८.७ प्रतिशत रहेको थियो ।

प्रति व्यक्ति आय

१.४१ आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा प्रचलित मूल्यमा प्रति व्यक्ति कुल गार्हस्थ्य उत्पादन ४.६ प्रतिशतले बढी रु. ७९ हजार ३ सय ७० पुगेको छ । अघिल्लो वर्षमा प्रति व्यक्ति आय रु. ७५ हजार ८ सय ५५ रहेको थियो । त्यसैगरी, अघिल्लो वर्ष रु. २७ हजार १ सय ८४ रहेको स्थिर मूल्यमा प्रति व्यक्ति कुल गार्हस्थ्य उत्पादन भने आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा ०.८ प्रतिशतले घटेर रु. २६ हजार ९ सय ७२ रहने अनुमान छ । उत्पादन वृद्धिको तुलनामा मुद्रास्फीति उच्च रहन गएकोले स्थिर मूल्यमा प्रति व्यक्ति कुल गार्हस्थ्य उत्पादन घटेको छ । अघिल्लो आर्थिक वर्षमा

१.४ प्रतिशतले स्थिर मूल्यको प्रति व्यक्ति कुल गार्हस्थ्य उत्पादन बढेको थियो ।

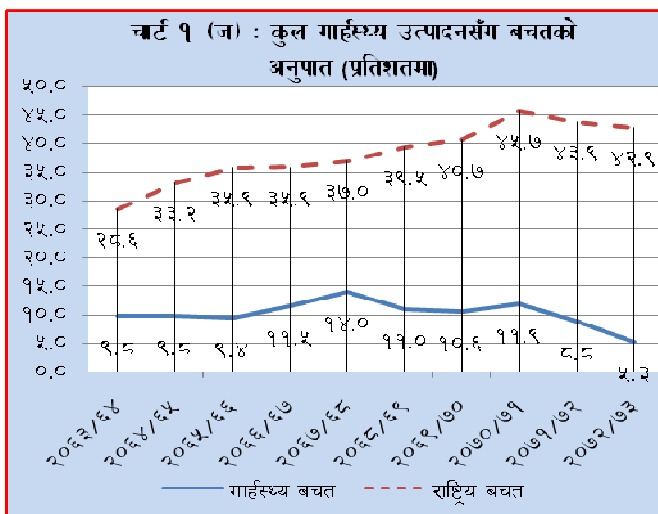
१.४२ आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा यथार्थ प्रति व्यक्ति कुल खर्च योग्य आम्दानी १ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ३७ हजार ९ सय ६३ पुगेको छ । अघिल्लो आर्थिक वर्षमा अमेरिकी डलर ७ सय ६२ रहेको प्रति व्यक्ति कुल गार्हस्थ्य उत्पादन आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा घटेर अमेरिकी डलर ७ सय ५२ रहन गएको छ । त्यसैगरी, अघिल्लो आर्थिक वर्ष अमेरिकी डलर ७ सय ७५ रहेको प्रति व्यक्ति कुल राष्ट्रिय आय समेत घटेर आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा अमेरिकी डलरमा ७ सय ६६ रहन गएको छ । न्यून आर्थिक वृद्धि र अमेरिकी डलरको तुलनामा नेपाली मुद्रा अवमूल्यनको कारण अमेरिकी डलरमा प्रति व्यक्ति आय घट्न गएको छ ।

बचत

१.४३ चालु आर्थिक वर्षमा न्यून रहँदै आएको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कुल गार्हस्थ्य बचतको अंश र उच्च रहँदै आएको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कुल राष्ट्रिय बचतको अंश दुवै घटेका छन् । उच्च विप्रेषण आयको कारण कुल राष्ट्रिय बचत अंश उच्च रहँदै आएको भएपनि चालु आर्थिक वर्षमा घटेको छ । अघिल्लो आर्थिक वर्षमा कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कुल

गार्हस्थ्य बचतको अंश ८.८ प्रतिशत रहेको मा चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा ५.३ प्रतिशत रहने अनुमान छ । कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कुल राष्ट्रिय बचतको अंश अघिल्लो वर्षको तुलनामा चालु आर्थिक वर्षमा कम हुने गर्दै ४२.९ प्रतिशत रहने अनुमान छ यस्तो

बचतको अंश अघिल्लो वर्ष ४३.९ प्रतिशत रहेको थियो । विगत दश वर्षमा कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कुल गार्हस्थ्य बचत अनुपातको औषत १०.२ प्रतिशत र कुल राष्ट्रिय बचत अनुपात औषत ३८.३ प्रतिशत रहेको छ ।

समस्या तथा चुनौतीहरू

- १.४४ कृषि, पर्यटन, जलविद्युत र पूर्वाधार जस्ता अर्थतन्त्रको विकासका सम्बाहक क्षेत्रहरूको विकास सम्भावनाहरूको उच्चतम उपयोग गरी आर्थिक वृद्धिदर उच्च गर्ने बृहत् अवसर रहेको भए तापनि नेपालले यस्ता अवसरहरूको समयमै सदुपयोग गर्न नसक्दा न्यून आर्थिक वृद्धिदरमा खुम्चिएर बस्नु परेको छ ।
- १.४५ दीर्घकालिन समस्याका रूपमा रहेका बन्द, हडताल, श्रम समस्या, विद्युत आपूर्तिमा कमी तथा बाह्य बजारसँगको भौगोलिक पहुँचमा कठिनाइका कारण सञ्चालनमा रहेका उद्योगहरूलाई पूर्ण क्षमतामा सञ्चालनमा ल्याउनु चुनौतीपूर्ण रहेको छ ।
- १.४६ कृषि क्षेत्रको विकासको लागि परम्परागतरूपमा काम गर्ने कृषकहरूमा नयाँ प्रविधि तथा सीप प्रयोग गर्न सक्ने क्षमता विकास गर्न, रासायनिक मल र उन्नत बिउ बिजनमा पहुँच बढाउन र सिंचाइको विस्तार गर्न र कृषिको बजार तथा अन्य उद्योगसँग अन्तरसम्बन्ध स्थापना गर्ने वातावरणको विकास गर्ने कार्य चुनौतीपूर्ण छ ।
- १.४७ विप्रेषण आय बढेसँगै उपभोग क्षमता वृद्धि हुनगर्दै व्यापार, वित्त, सञ्चार, शिक्षा, स्वास्थ्य, यातायातलगायतका सेवामूलक उद्योग क्षेत्रको विस्तार भए तापनि तुलनात्मकरूपमा रोजगारीको विस्तार हुन नसकेको वर्तमान अवस्थामा सेवा क्षेत्रलाई थप रोजगारीमूलक क्षेत्रका रूपमा विस्तार गर्नु चुनौतीपूर्ण रहेको छ ।

१.४८ आर्थिक वृद्धिदरमा कमी आउँदा समेत उपभोग बढ्दै गएको छ । उपभोगको बढ्दो प्रवृत्तिका कारण यस वर्ष ऐतिहासिकरूपमा गार्हस्थ्य बचत अनुपातमा संकुचन आएको छ । न्यून आर्थिक वृद्धिसँगै उपभोग प्रवृत्ति उच्च रहेको तथा बचत परिचालनका संस्थाहरू तथा औजारहरूमा आम जनताको पहुँच विस्तार हुन नसकेको कारण गार्हस्थ्य बचत अनुपात न्यून रहन गएको छ । तसर्थ, न्यून प्रति व्यक्ति आय भएको र कमजोर वित्तीय पूर्वाधार भएको नेपाल जस्तो मुलुकमा बचत बढाउने वातावरण सिर्जना गर्नु अर्थतन्त्रको अर्को चुनौती रहेको छ ।

२. सरकारी वित्त

सरकारी वित्त तथा यसको स्वरूप

- २.१ वि.सं. २०७२ सालको वैशाख महिनामा गएको विनासकारी भूकम्प र त्यसपश्चातका श्रृङ्खलावद्ध पराकम्पनबाट भएको व्यापक जनधनको क्षतिको पृष्ठभूमिमा नेपाल सरकारले आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को बजेट तथा कार्यक्रम मिति २०७२/३/२९ गते सार्वजनिक गरेको थियो । चालु आर्थिक वर्षको तेस्रो महिनामा संविधान सभाले नेपालको संविधान जारी गरेको नयाँ राजनीतिक सन्दर्भ र सोही अवधिदेखि करिब ५ महिना सीमावर्ती नाकामा अवरोध भई सृजित असहज परिस्थितिका बीचबाट बजेट तथा कार्यक्रमको कार्यान्वयन अगाडि बढाइएको थियो ।
- २.२ नेपाल सरकारले आर्थिक वर्ष २०७२/७३ का लागि रु. ८ खर्ब १९ अर्ब ४६ करोड बजेट विनियोजन गरी सो को कार्यक्रम र स्रोतको व्यवस्था गरेको थियो । चालु आर्थिक वर्षका लागि कुल विनियोजित रकम आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को कुल यथार्थ खर्चको तुलनामा ५४.१७ प्रतिशतले बढी छ । भूकम्पपछिको पुनर्निर्माणको निम्ति समेत स्रोतको व्यवस्था गर्नुपर्ने भएकोले विनियोजित बजेटको आकार बढ्न गएको हो । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ का लागि विनियोजित बजेट रकम रु. ६ खर्ब १८ अर्ब १० करोडमा रु. ५ खर्ब ३१ अर्ब ५५ करोड मात्र खर्च भएको थियो, जुन कुल विनियोजित रकमको ८५.९९ प्रतिशत रहेको छ । यसैगरी आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को कुल यथार्थ खर्च आर्थिक वर्ष २०७०/७१ को तुलनामा २२.१८ प्रतिशतले बढी रहेको थियो । आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा कुल यथार्थ खर्च रु. ३ खर्ब ७० अर्ब २२ करोड भएकोमा यस्तो खर्च आर्थिक वर्ष २०६९/७० को तुलनामा २१.३० प्रतिशतले बढी रहेको थियो ।
- २.३ आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा सरकारी आय रु. ५ खर्ब ८७ अर्ब ९४ करोड रहने अनुमान छ, जुन आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को यथार्थ आयको तुलनामा ३१.१४ प्रतिशतले बढी छ । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा सरकारी आय रु. ४ खर्ब ४८ अर्ब ३३ करोड रहेको थियो । आर्थिक वर्ष २०७०/७१ को तुलनामा आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा सरकारी आय १३.१२ प्रतिशतले बढी रहेको थियो । आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा सरकारी आय अघिल्लो आर्थिक वर्षको तुलनामा १८.६८ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ३ खर्ब ९६ अर्ब ३१ करोड पुगेको थियो । विगत पाँच वर्षको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनसँग सरकारी वित्तको अनुपात देहायअनुसार रहेको छ :

तालिका २(क): सरकारी वित्त र कुल ग्राहस्थ उत्पादनसँगको अनुपात

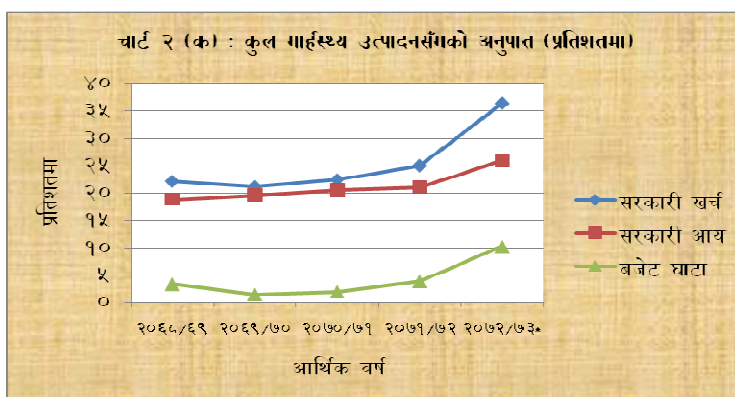
(रु. करोडमा)

विवरण	आर्थिक वर्ष				
	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३ *
कुल ग्राहस्थ उत्पादन	१५२७३४.४	१६९२६४.३	१९४१६२.४	२१२०४७.०	२२४८६९.१
खर्च	३३९१६.८	३५८६३.८	४३५०५	५३१५५	८१९४६
सरकारी आय	२८७९८.४	३३३९२.७	३९६३१	४४८३३	५८७९४
बजेट बचत (+) न्यून(-)	-५११.८४	-२४७१.१	-३८७४	-८३२२	-२३१५२
कुल ग्राहस्थ उत्पादनसँगको अनुपात (प्रतिशतमा)					
सरकारी खर्च	२२.२	२१.२	२२.५	२५.०६	३६.४४
सरकारी आय	१८.९	१९.७	२०.५५	२१.१४	२६.०५
बजेट घाटा	३.४	१.५	२.०	३.९२	१०.२९

स्रोत: महालेखा नियन्त्रकको कार्यालय र केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग।

* अनुमानित

२.४ नेपाल सरकारको आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा बजेट घाटा रु. २ खर्ब ३१ अर्ब ५२ करोड रहने अनुमान गरिएको छ । आर्थिक वर्ष

२०७१/७२ मा बजेट घाटा रु. १ खर्ब ३ अर्ब २८ करोड अनुमान रहेकोमा अपेक्षित स्तरमा विनियोजित बजेट रकम खर्च हुन नसकी रु. ८३ अर्ब २२ करोडले बजेट घाटा रहन पुगेको थियो । आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा बजेट घाटा रु. ३८ अर्ब ७४ करोड रहेको थियो, जुन अघिल्लो आर्थिक वर्षको बजेट घाटाको तुलनामा ५६.७७ प्रतिशतले बढी रहेको थियो ।

२.५ अघिल्ला आर्थिक वर्षहरूको तुलनामा आर्थिक वर्ष २०७०/७१ र २०७१/७२ मा सरकारी आय क्रमशः १८.६८ प्रतिशत र १३.१२ प्रतिशतले तथा सरकारी खर्च २१.३० प्रतिशत र २२.१८ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ । यसैगरी, आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा बजेट घाटा आर्थिक वर्ष २०६९/७० को तुलनामा ५६.७७ ले वृद्धि भएकोमा आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा भने बजेट घाटा अघिल्लो आर्थिक वर्षको तुलनामा शत प्रतिशत भन्दा बढीले वृद्धि भई रु. ८३ अर्ब १९ करोड पुगेको छ ।

२.६ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको अनुपातमा सरकारी खर्च २५.०६ प्रतिशत पुगेको छ। अघिल्लो आर्थिक वर्ष यस्तो अनुपात २२.५ प्रतिशत रहेको थियो । सरकारी आय कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको तुलनामा आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा २०.५५ प्रतिशत रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा २१.१४ प्रतिशत पुगेको छ । कुल गार्हस्थ्य उत्पादनसँगको आय र व्यय बीचको अनुपातको अन्तर आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा ३.९२ प्रतिशत रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा समेत कुल गार्हस्थ्य उत्पादनसँगको आय र व्यय बीचको अनुपातमा ३.४ प्रतिशतको अन्तर रहेको थियो । आर्थिक वर्ष २०७०/७१ र २०६९/७० मा क्रमशः २ प्रतिशत र १.५ प्रतिशत रहेको थियो । चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको अनुपातमा सरकारको अनुमानित आय, खर्च र बजेट घाटा क्रमशः २६.०५ प्रतिशत, ३६.४४ प्रतिशत र १०.२९ प्रतिशत रहने अनुमान छ ।

सरकारी खर्च

२.७ चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ का लागि कुल बजेट रु. ८ खर्ब १९ अर्ब ४६ करोड मध्ये चालु खर्च ५९.१ प्रतिशत, पुँजीगत खर्च २५.५ प्रतिशत र वित्तीय व्यवस्थातर्फ १५.४ प्रतिशत विनियोजन गरिएको छ । अघिल्लो आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा कुल यथार्थ खर्च रु. ५ खर्ब ३१ अर्ब ५५ करोड मध्ये चालु खर्च ६३.८६ प्रतिशत, पुँजीगत खर्च १६.७१ प्रतिशत र वित्तीय व्यवस्थातर्फ १९.४३ प्रतिशत खर्च भएको थियो । नेपाल सरकारको चालु आर्थिक वर्ष सहित पछिल्ला पाँच आर्थिक वर्षहरूको सरकारी खर्चको विवरण देहायअनुसार रहेको छः

तालिका २ (ख): सरकारी खर्चको विवरण

(रु. करोडमा)

खर्च विवरण	२०६८/६९		२०६९/७०		२०७०/७१		२०७१/७२		२०७२/७३*	
	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
चालु खर्च	२४३४६.०	७१.८	२४७४५.५	६९.०	३०३५३	६९.८२	३३९४०.७	६३.८६	४८४२६.६	५९.१
पुँजीगत खर्च	५१३९.१	१५.२	५४५९.८	१५.२	६६६९.४	१५.९४	८८८४.३	१६.७१	२०८८७.७	२५.५
सेयर लगानी	१२०९.४	३.६	८९०.२	२.५	९४५.१	२.१६	१०५१.०	१.९८	११९४.६	१.४५
आन्तरिक ऋण लगानी	१२०६.४	३.६	१२५५.२	३.५	१३५१	३.०	२८३३.८	५.३३	५०९१.१	६.२१
आन्तरिक ऋणको सौवा फिर्ता	६६२.७	२.०	२०९४.०	५.८	२५१५	५.८	४७४२.९	८.९२	४११०	५.०१
वैदेशिक ऋणको सौवा फिर्ता	१३५३.२	४.०	१४१९.०	४.०	१६७२	३.८	१७०२.७	३.२	२२३६	२.७३
जम्मा खर्च	३३९१६.८	१००	३५८६३.८	१००	४३५०५.५	१००	५३१५५.४	१००	८१९४६	१००

स्रोत: महालेखा नियन्त्रकको कार्यालय र चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को विनियोजन ऐन।

* अनुमानित

२.८ चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा कुल सरकारी खर्च रु. ८ खर्ब १९ अर्ब ४६ करोड हुने अनुमान गरिएको छ, जुन गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को यथार्थ खर्च रु. ५ अर्ब

३१ करोड ५५ करोडको तुलनामा ५४.१६ प्रतिशतले बढी छ । यसैगरी चालु आर्थिक वर्षको अनुमानित सरकारी खर्च पाँच वर्ष अगाडि आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को यथार्थ खर्च रु. ३ खर्ब ३९ अर्ब १६ करोडको तुलनामा १४१.६ प्रतिशतले बढी रहेको छ। आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा कुल सरकारी खर्च आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को तुलनामा ५.७४ प्रतिशतको अनुपातमा सीमान्त वृद्धि भएको थियो । आर्थिक वर्ष २०७०/७१ र आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा भने कुल सरकारी खर्च अघिल्ला आर्थिक वर्षहरूको अनुपातमा करिब समान किसिमले क्रमशः २१.३ प्रतिशत र २२.१८ प्रतिशतले बढेको थियो ।

२.९ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ देखि आर्थिक वर्ष २०७०/७१ सम्म कुल सरकारी खर्चमा चालु खर्चको हिस्सा ७० प्रतिशतको हाराहारीमा रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा केही घटन गई ६३.८६ प्रतिशत पुगेको छ भने चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा यस्तो खर्च ५९.१ प्रतिशत रहने अनुमान गरिएको छ । चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा अनुमान गरिएको चालु खर्च आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को तुलनामा ४२.६८ प्रतिशतले बढी हो भने आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को तुलनामा ९८.९ प्रतिशतले बढी हो । यसरी पाँच वर्षको अवधिमा करिब शतप्रतिशत नै चालु खर्चमा वृद्धि हुने अनुमान छ ।

२.१० कुल खर्चमा पुँजीगत खर्चको अनुपात आर्थिक वर्ष २०६८/६९ र आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा समान १५.२ प्रतिशत रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०७०/७१ र आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा यस्तो अनुपात केही बढ्न गई क्रमशः १५.९४ प्रतिशत र १६.७१ प्रतिशत पुगेको थियो । चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा कुल खर्चमा पुँजीगत खर्चको अनुपात २५.५ प्रतिशत हुने अनुमान छ । गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को यथार्थ पुँजीगत खर्चको तुलनामा चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को पुँजीगत खर्चको अनुमान १३५.१ प्रतिशतले बढी देखिन्छ । यसैगरी अघिल्ला आर्थिक वर्षहरू २०६८/६९, २०६९/७० र २०७०/७१ को पुँजीगत खर्चको तुलनामा चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को अनुमान क्रमशः ३०६.४४ प्रतिशत, २८२.५७ प्रतिशत र २१३.१८ प्रतिशतले बढी देखिन्छ । वि.सं. २०७२ सालको सुरुमै आएको विनासकारी भूकम्प र त्यस पश्चातका श्रृंखलाबद्ध पराकम्पन एवं चालु आर्थिक वर्षको भाद्र महिनाको मध्यतिरबाट सुरु भई करिब पाँच महिना रहेको सीमावर्ती नाकाको अवरोधका कारण सृजित असहज परिस्थितिको पृष्ठभूमिमा विनियोजित पुँजीगत खर्चको परिचालन गर्न चुनौतीपूर्ण नै देखिएको छ ।

२.११ नेपाल सरकारले सार्वजनिक संस्थानहरू र विभिन्न आयोजनाहरूमा चालु आर्थिक वर्षमा रु.११ अर्ब ९४ करोड सेयर लगानी र रु. ५० अर्ब ९१ करोड ऋण लगानी गरी रु. ६२ अर्ब ८५ करोड सेयर तथा ऋण लगानी गर्ने अनुमान रहेको छ, जुन कुल

अनुमानित सरकारी खर्चको ७.६६ प्रतिशत देखिएको छ । गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को यथार्थ खर्चको तुलनामा सेयर तथा ऋण लगानी अनुपात ७.३१ प्रतिशत रहेको थियो । यसैगरी आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा कुल खर्चमा सेयर तथा ऋण लगानीको हिस्सा ७.२ प्रतिशत रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६९/७० र २०७०/७१ मा यस्तो अनुपात केही कम क्रमशः ६ प्रतिशत र ५.१६ प्रतिशत रहेको थियो ।

२.१२ वित्तीय व्यवस्था अन्तर्गत आन्तरिक एवं बाह्य ऋणको सावौं फिर्ताका लागि चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ का लागि कुल विनियोजनको ७.७४ प्रतिशत रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा आन्तरिक तथा बाह्य ऋणको सावौं फिर्ताका लागि कुल खर्चको ६ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आर्थिक वर्ष २०६९/७० र आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा यस्तो खर्च कुल खर्चको करिब समान अनुपातमा क्रमशः ९.८ प्रतिशत र ९.६ प्रतिशत खर्च भएको थियो । गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को कुल खर्चमा आन्तरिक तथा बाह्य ऋणको सावौं फिर्ताका लागि भएको खर्च अघिल्ला आर्थिक वर्षहरूको यस्तै खर्चको अनुपात भन्दा केही बढी १२.१२ प्रतिशत खर्च भएको छ ।

२.१३ वित्तीय व्यवस्थाका लागि आर्थिक वर्ष २०६९/७० र आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा कुल खर्चको १५ प्रतिशतको हाराहारीमा खर्च भएको देखिन्छ भने चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा समेत सोही अनुपातमा खर्च हुने अनुमान रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को कुल खर्चमा वित्तीय व्यवस्थाको लागि खर्च भएको हिस्सा केही कम १३.२ प्रतिशत रहेको थियो । नेपाल सरकारले आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा पुँजीगत खर्चका लागि विनियोजन गरेको रकम अपेक्षित तवरमा खर्च हुन नसक्दा सो स्रोतलाई समेत ऋणको भुक्तानीमा उपयोग गरिएकोले कुल खर्चमा यस्तो हिस्सा केही बढी १९.४३ प्रतिशत पुगेको थियो ।

तालिका २ (ग) : सरकारी खर्चको विवरण (आर्थिक वर्षको प्रथम ८ महिनामा भएको खर्च स्थिति)

(रु. करोडमा)

खर्च विवरण	२०७०/७१		२०७१/७२		२०७२/७३	
	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
चालु खर्च	१७७३०.९६	८७.६	२१३९६.९२	६१.७२	१९७९८.४९	७३.८७
पुँजीगत खर्च	१९६१.४२	९.६९	८५०३.२	२४.५२	२७२८.३७	१०.१८
सेयर लगानी	१७९.५४	०.८९	२३९.०६	०.६९	३६९.३१	१.३८
आन्तरिक ऋण लगानी	३३९.७२	१.६८	९५२.७२	२.७५	७३०.७२	२.७३
आन्तरिक ऋणको साँवा फिर्ता	२०.३०	०.१	२६२७.८१	७.५८	२२२६.६९	८.३१
वैदेशिक ऋणको साँवा फिर्ता	७.८७	०.०४	९४९.०	२.७४	९४७.७५	३.५३
जम्मा खर्च	२०२३९.८१	१००	३४६६८.७१	१००	२६८०१.२४	१००

स्रोत: महालेखा नियन्त्रकको कार्यालय ।

- २.१४ चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम ८ महिनामा कुल सरकारी खर्च रु.२ खर्ब ६८ अर्ब १ करोड भएको छ, जुन गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को सोही अवधिमा भएको कुल खर्च रु. ३ खर्ब ४६ अर्ब ६८ करोडको तुलनामा २२.६९ प्रतिशतले कमी हो । गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को प्रथम ८ महिनामा अघिल्लो आर्थिक वर्ष २०७०/७१ को सोही अवधिको तुलनामा कुल सरकारी खर्च ७१.२८ प्रतिशतले बढी रहेको थियो । चालु आर्थिक वर्षमा सीमावर्ती नाकाको अवरोध तथा भूकम्पका कारण अर्थतन्त्रमा सृजना भएको असहज परिस्थितीले गर्दा अपेक्षित स्तरमा सार्वजनिक खर्च हुन नसकेको स्थिति छ ।
- २.१५ चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम ८ महिनामा चालु खर्च रु. १ खर्ब ९७ अर्ब ९८ करोड भएको छ, जुन सो अवधिमा भएको कुल खर्चको ७३.८७ प्रतिशत रहेको र गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को सोही अवधिको चालु खर्चको तुलनामा ७.४७ प्रतिशतले कमी रहेको देखिन्छ । यस्तो खर्च आर्थिक वर्ष २०७०/७१ को प्रथम ८ महिनाको तुलनामा आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को सोही अवधिमा २०.६७ प्रतिशतले बढी रहेको थियो । यसैगरी पुँजीगत खर्चतर्फ आर्थिक वर्ष २०७०/७१ को प्रथम ८ महिनाको तुलनामा आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा ३३३.५२ प्रतिशतले बढी रकम खर्च भई रु. ८५ अर्ब ३ करोड पुगेको थियो । जुन सो आर्थिक वर्षको सो अवधिमा भएको कुल खर्चको २४.५२ प्रतिशत रहेको थियो । चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम ८ महिनामा पुँजीगत खर्च कुल खर्चको १०.१८ प्रतिशत मात्र रहेको र अघिल्लो आर्थिक वर्षको तुलनामा ६७.९१ प्रतिशतले न्यून रहेको छ ।
- २.१६ कुल खर्चमा सार्वजनिक संस्थानहरू र विभिन्न आयोजनाहरूमा गरिने सेयर तथा ऋण लगानी चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम ८ महिनामा ४.११ प्रतिशत रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०७०/७१ र २०७१/७२ को सोही अवधिमा यस्तो सेयर तथा ऋण लगानीको कुल खर्चमा हिस्सा २.५७ प्रतिशत र ३.४४ प्रतिशत रहेको थियो । आर्थिक वर्ष २०७०/७१ को प्रथम ८ महिनामा आन्तरिक तथा बाह्य ऋणको सावौं फिर्ता कुल खर्चको ०.१४ प्रतिशत मात्र भुक्तानी गरिएकोमा आर्थिक वर्ष २०७१/७२ र आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को सोही अवधिमा कुल खर्चको क्रमशः १०.३२ प्रतिशत र ११.८४ प्रतिशत भुक्तानी गरिएको छ । गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ र चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम ८ महिनामा आन्तरिक र बाह्य ऋणको सावौं फिर्तामा क्रमशः रु. ३५ अर्ब ७६ करोड र रु. ३१ अर्ब ७४ करोड भुक्तानी गरिएको छ । आर्थिक वर्ष २०७०/७१ को सोही अवधिमा यस्तो भुक्तानी रु. २८ करोड गरिएको थियो । आर्थिक वर्ष २०७०/७१, २०७१/७२ र २०७२/७३ को प्रथम ८ महिनामा कुल खर्चमा वित्तीय व्यवस्थामा भएको खर्चको अनुपात बढ्दै गई क्रमशः २.७१ प्रतिशत, १३.७६ प्रतिशत र १५.९५ प्रतिशत पुगेको छ ।

चालु खर्चको सेवा तथा कार्यगत खर्चको स्थिति

२.१७ चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ का लागि चालु खर्चतर्फ कुल विनियोजित रकम रु. ४ खर्ब ८४ अर्ब २६ करोडमा सामान्य सार्वजनिक सेवा शीर्षकमा सर्वाधिक ३०.९६ प्रतिशत खर्च हुने अनुमान गरिएको छ। गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा समेत यस्तो खर्चको हिस्सा सबैभन्दा बढी २९.४० प्रतिशत रहेको थियो । तर आर्थिक वर्ष २०६८/६९, २०६९/७० र २०७०/७१ मा भने यस्तो खर्च कुल चालु खर्च मध्ये दोस्रो बढी खर्चको रूपमा क्रमशः २२.४१ प्रतिशत, २४.४६ प्रतिशत र २०.६५ प्रतिशत थियो, यी ३ आर्थिक वर्षहरूमा कुल चालु खर्चमा शिक्षा शीर्षकमा सबैभन्दा बढी करिब २५ प्रतिशत हाराहारीको खर्च भएको थियो। आर्थिक वर्ष २०६८/६९ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ सम्मको चालु खर्चको सेवा तथा कार्यगत विवरण यसप्रकार रहेको छः

तालिका २ (घ): चालु खर्चको सेवा तथा कार्यगत विवरण

(रु. करोडमा)

खर्च शीर्षक	आर्थिक वर्ष									
	२०६८/६९		२०६९/७०		२०७०/७१		२०७१/७२		२०७२/७३ *	
	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
सामान्य सार्वजनिक सेवा	५४५५.०४	२२.४१	६०५२.३६	२४.४६	६२६८.५५	२०.६५	९९७८.५८	२९.४०	१४९९१.७८	३०.९६
रक्षा	२०७७.९८	८.५३	१८४७.६९	७.४७	२५७७.८२	८.४९	२८०७.३१	८.२७	२९३२.३४	६.०६
सार्वजनिक शान्ति सुरक्षा	३६०७.५३	१४.८२	३४८३.२	१४.०७	३९८५.४१	१३.१३	३००४.२०	८.८५	३१५०.०३	६.५०
आर्थिक मामिला	३४७३.६८	१४.२६	३५९६.४९	१४.५३	५०६८.०८	१६.७०	५२६०.५९	१५.५०	१०१८३.१९	२१.०३
वातावरण संरक्षण	४६.५१	०.२०	२९.१६	०.१२	१५२.१४	०.५०	२८१.४९	०.८३	३९७.६४	०.८२
आवास तथा सामुदायिक सुविधा	३२३.४१	१.३३	२३०.६५	०.९३	६०४.६४	१.९९	२३८.९४	०.७०	४९७.३३	१.०३
स्वास्थ्य	१९४९.५४	८.०	१८९१.८३	७.६५	२३३६.२०	७.७	२६१८.८४	७.७२	३७९२.०१	७.८३
मनोरन्जन, संस्कृति तथा धर्म	१८६.४२	०.७७	२२५.५९	०.९१	३६०.६४	१.१९	२९८.७१	०.८८	४०१.०३	०.८३
शिक्षा	६१९१.४२	२५.४३	६२२९.०७	२५.१७	७७६९.९३	२५.६०	७९७४.४८	२३.५०	९८४७.४	२०.३३
सामाजिक सुरक्षा	१०३४.४७	४.२५	११५९.५०	४.६९	१२२९.७७	४.०५	१४७७.६३	४.३५	२२३३.८४	४.६१
जम्मा	२४३४६	१००	२४७४५.५४	१००	३०३५३.१८	१००	३३९४०.७७	१००	४८४२६.५९	१००

स्रोत: महालेखा नियन्त्रकको कार्यालय र चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को विनियोजन ऐन।

* अनुमानित

२.१८ चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा रक्षा शीर्षकमा कुल खर्चको ६.०६ प्रतिशत खर्च हुने अनुमान रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ देखि २०७१/७२ सम्मको कुल चालु

खर्चमा रक्षा शीर्षकको खर्चको अनुपात करिब ८ प्रतिशतको हाराहारीमा रहेको थियो । सार्वजनिक शान्ति र सुरक्षामा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ देखि २०७०/७१ सम्म कुल खर्चको करिब १४ प्रतिशतको अनुपातमा खर्च भएको थियो भने आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा यस्तो खर्चको हिस्सा कुल खर्चमा केही घट्न गई ८.८५ प्रतिशत रहेको थियो । चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा सार्वजनिक शान्ति सुरक्षाको कुल खर्चमा अनुपात थप घट्न गई ६.५० प्रतिशत रहने अनुमान गरिएको छ । आर्थिक मामिलामा चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा अघिल्ला ४ आर्थिक वर्षहरूको कुल खर्चको हिस्साको अनुपात करिब १५ प्रतिशतको तुलनामा केही बढी २१.०३ प्रतिशत पुग्ने अनुमान छ ।

२.१९ चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ का साथै, यस अघिका ४ आर्थिक वर्षहरूमा कुल चालु खर्चमा वातावरण संरक्षण शीर्षकको खर्चको हिस्सा सबैभन्दा न्यून रही १ प्रतिशत भन्दा कम देखिन्छ । वातावरण संरक्षण शीर्षकमा चालु आर्थिक वर्षमा रु. ३ अर्ब ९७ करोड खर्च हुने अनुमान रहेको छ । यस अवधिमा आवास तथा सामुदायिक सुविधाको अनुपात पनि कुल चालु खर्चको १ प्रतिशतकै हाराहारीमा रहेको छ । चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ का साथै, अघिल्ला ४ आर्थिक वर्षहरूमा स्वास्थ्य र सामाजिक सुरक्षा शीर्षकहरूमा कुल चालु खर्चको क्रमशः करिब ८ प्रतिशत र ४ प्रतिशत अनुपात रहेको देखिन्छ भने मनोरन्जन, संस्कृति तथा धर्म शीर्षक खर्चको अनुपात करिब १ प्रतिशतको हाराहारीमा रहेको छ ।

तालिका २ (ड) : चालु खर्चको सेवा तथा कार्यगत विवरण (आर्थिक वर्षको प्रथम ८ महिनामा भएको खर्च स्थिति)

(रु. करोडमा)

खर्च शीर्षक	२०७०/७१		२०७१/७२		२०७२/७३	
	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
सामान्य सार्वजनिक सेवा	३३५७.६१	१८.९४	५७३१.७०	२६.७९	४९८७.१९	२५.१९
रक्षा	१७४०.८६	९.८२	२०८४.९८	९.७४	१८९६.२३	९.५८
सार्वजनिक शान्ति सुरक्षा	२६२५.५४	१४.८१	२०४५.९६	९.५६	१९०७.६३	९.६३
आर्थिक मामिला	२७७५.०८	१५.६५	३१९५.४३	१४.९३	२६५६.५७	१३.४२
वातावरण संरक्षण	१२६.०५	०.७१	१७९.३४	०.८४	१२०.९०	०.६१
आवास तथा सामुदायिक सुविधा	१९८.८१	१.१२	१०८.२४	०.५१	१५५.७२	०.७९
स्वास्थ्य	१२६३.२०	७.१२	१७१०.०२	७.९९	१४२०.३०	७.१७
मनोरन्जन, संस्कृति तथा धर्म	१५१.४६	०.८५	२५१.५०	१.१८	१८२.१६	०.९२
शिक्षा	४७४३.२८	२६.७५	५०५४.७३	२३.६२	५३४५.८८	२७.०
सामाजिक सुरक्षा	७४९.०६	४.२३	१०३५.००	४.८४	११२५.९१	५.६९
जम्मा	१७७३०.९५	१००	२१३९६.९०	१००	१९७९८.४९	१००

स्रोत: महालेखा नियन्त्रकको कार्यालय ।

२.२० चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम ८ महिनामा कुल विनियोजित चालु खर्च मध्ये रु. १ खर्ब ९७ अर्ब ९८ करोड कुल खर्च भएकोमा सामान्य सार्वजनिक सेवा शीर्षकमा रु. ४९ अर्ब ८७ करोड खर्च भएको छ । आर्थिक वर्ष २०७०/७१ र २०७१/७२ को सोही अवधिमा कुल खर्च क्रमशः रु. १ खर्ब ७७ अर्ब ३० करोड र २ खर्ब १३ अर्ब ९६ करोड भएकोमा सामान्य सार्वजनिक सेवा शीर्षकमा भएको खर्च क्रमशः रु. ३३ अर्ब ५७ करोड र रु. ५७ अर्ब ३१ करोड रहेको थियो । चालु आर्थिक वर्ष र गत आर्थिक वर्षमा यस शीर्षकको खर्चको हिस्सा कुल खर्चको करिब २५ प्रतिशतको हाराहारी रहेको छ भने आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा यस्तो खर्चको अनुपात करिब १९ प्रतिशत रहेको थियो । आर्थिक वर्ष २०७०/७१ र २०७२/७३ को प्रथम ८ महिनाको चालुखर्च तर्फको खर्च स्थिति सर्वाधिक करिब २७ प्रतिशत शिक्षा शीर्षकमा भएको छ भने आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा भने यस्तो खर्च २३.६२ प्रतिशत रहेको थियो । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को प्रथम ८ महिनामा सर्वाधिक २६.७९ प्रतिशत खर्च सामान्य सार्वजनिक सेवामा भएको थियो ।

२.२१ आर्थिक वर्ष २०७०/७१ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम ८ महिनामा भएको कुल खर्चमा वातावरण संरक्षण, आवास तथा सामुदायिक सुविधा र मनोरन्जन, संस्कृति तथा धर्म शीर्षकहरूमा १ प्रतिशतको हाराहारी वा सो भन्दा न्यून नै खर्च भएको छ । यसैगरी यस अवधिमा कुल खर्चमा समान किसिमले रक्षा शीर्षकमा ९ प्रतिशतमा केही बढी, आर्थिक मामिला शीर्षकमा १४ प्रतिशत हाराहारी, स्वास्थ्य शीर्षकमा ७ प्रतिशत हाराहारी तथा सामाजिक सुरक्षामा करिब ५ प्रतिशत खर्च भएको छ । आर्थिक वर्ष २०७०/७१ को प्रथम ८ महिनामा सार्वजनिक शान्ति सुरक्षामा कुल चालु खर्चको १४.८१ प्रतिशत खर्च भएकोमा आर्थिक वर्ष २०७१/७२ र २०७२/७३ को सोही अवधिमा यस्तो खर्च ९ प्रतिशत भन्दा केही बढी भएको देखिन्छ ।

पूँजीगत खर्चको सेवा तथा कार्यगत खर्चको स्थिति

२.२२ चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ का लागि वित्तीय व्यवस्थासहितको पूँजीगत खर्च तर्फ कुल विनियोजित रकम रु. ३ खर्ब ३५ अर्ब २० करोड मध्ये आर्थिक मामिला शीर्षकमा सर्वाधिक ५५.९१ प्रतिशत खर्च हुने अनुमान छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९, २०६९/७० र २०७१/७२ मा यस्तो खर्चको अनुपात कुल खर्चमा करिब ६५ प्रतिशत रहेको थियो भने आर्थिक वर्ष २०७०/७१ यस्तो अनुपात ४५.५२ प्रतिशत मात्र रहेको थियो । चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा पूँजीगत खर्चतर्फको २८.०५ प्रतिशत हिस्सा सामान्य सार्वजनिक सेवामा खर्च हुने अनुमान गरिएको छ, जुन आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा भएको यस्तो खर्चको अनुपात ३५.६२ प्रतिशत भन्दा केही कम र आर्थिक वर्ष

२०६८/६९, २०६९/७० र २०७१/७२ भएको यस शीर्षकको खर्चको हिस्सा करिब ४ प्रतिशत भन्दा बढी देखिन्छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ सम्मको वित्तीय व्यवस्थासहित पुँजीगत खर्चको सेवा तथा कार्यगत विवरणको स्थिति देहाय अनुसार रहेको छः

तालिका २ (च) : पुँजीगत खर्चको सेवा तथा कार्यगत विवरण

(रु. करोडमा)

खर्च शीर्षक	आर्थिक वर्ष									
	२०६८/६९		२०६९/७०		२०७०/७१		२०७१/७२		२०७२/७३*	
	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
सामान्य सार्वजनिक सेवा	२०९.६३	३.९७	२०९.६३	३.८४	४६८४.५८	३५.६२	३१३.०७	३.५२	९४०३.८२	२८.०५
रक्षा	२४२.२३	४.५९	२४२.२३	४.४४	६५८.८०	५.०१	४५३.३८	५.१०	८१६.९६	२.४४
सार्वजनिक शान्ति सुरक्षा	३१९.०४	६.०५	२९३.०९	५.३७	५११.४२	३.८९	३९२.७०	४.४२	७७२.७५	२.३०
आर्थिक मामिला	३३८७.९२	६४.१९	३६२९.१०	६६.४७	५९८६.८२	४५.५२	५८७७.४२	६६.१६	१८७४२.६२	५५.९१
वातावरण संरक्षण	४५.२१	०.८६	३२.९४	०.६०	१०५.०८	०.८०	१६०.४८	१.८१	१११८.१२	३.३४
आवास तथा सामुदायिक सुविधा	६७८.४५	१२.८६	७०८.५१	१२.९८	८२२.८२	६.२६	१२९२.४९	१४.५५	२२०१.४४	६.५७
स्वास्थ्य	३३७.४७	६.३९	२९५.३४	५.४१	३१५.६४	२.४०	३२७.९९	३.६९	३४१.८४	१.०२
मनोरञ्जन, सँस्कृति तथा धर्म	२०.१९	०.३८	१५.६०	०.२८	३०.५९	०.२३	३६.३७	०.४१	७२.५७	०.२२
शिक्षा	१३.८८	०.२६	१३.९१	०.२५	१२.६४	०.०९	९.६०	०.११	१६.८७	०.०५
सामाजिक सुरक्षा	२३.६९	०.४५	१९.५०	०.३६	२३.६५	०.१८	२०.८४	०.२३	३३.१६	०.१०
जम्मा	५२७७.७१	१००	५४५९.८५	१००	१३१५२.०४	१००	८८८४.३४	१००	३३५२०.१५	१००

स्रोत: महालेखा नियन्त्रकको कार्यालय र चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को विनियोजन ऐन ।

* अनुमानित

२.२३ चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा पुँजीगत खर्चतर्फको रक्षा शीर्षकमा २.४४ प्रतिशत खर्च हुने अनुमान रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ देखि २०७१/७२ सम्म यस्तो खर्चको अनुपात कुल पुँजीगत खर्चको करिब ५ प्रतिशत रहेको थियो । यसैगरी आर्थिक वर्ष २०६८/६९ देखि आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्मको कुल पुँजीगत खर्चमा शिक्षा, सामाजिक सुरक्षा, मनोरञ्जन, सँस्कृति तथा धर्म शीर्षकको हिस्सा १ प्रतिशत भन्दा न्यून रहेकोमा चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा समेत यस्तो खर्च सोही हाराहारीमा रहने अनुमान छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ देखि २०७०/७१ सम्म कुल खर्चमा वातावरण संरक्षण शीर्षकको समेत १ प्रतिशत हाराहारीमै खर्च देखिएकोमा आर्थिक वर्ष २०७१/७२ र चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा यस्तो खर्चको अनुपात क्रमशः १.८१ प्रतिशत र ३.३४ प्रतिशत रहेको छ । सार्वजनिक शान्ति सुरक्षामा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ र २०६९/७० मा करिब ६ प्रतिशत खर्च भएकोमा आर्थिक वर्ष २०७०/७१ र २०७१/७२ मा ४ प्रतिशतको हाराहारीमा खर्च भएको थियो । चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा यस्तो खर्चको अनुपात अघिल्ला आर्थिक वर्षहरूको भन्दा घटेर २.३० प्रतिशत रहने अनुमान रहेको छ ।

२.२४ कुल पुँजीगत खर्चको अनुपातमा आवास तथा सामुदायिक सुविधा शीर्षकमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ र २०६९/७० मा करिब १३ प्रतिशत खर्च भएको थियो भने आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा यस शीर्षकको खर्च अनुपात केही बढेर १४.५५ प्रतिशत पुगेको र आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा यस्तो खर्चको अनुपात ६.२६ प्रतिशत मात्र रहेको थियो। चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा समेत पुँजीगत खर्चतर्फ आवास तथा सामुदायिक सुविधा शीर्षकको खर्च अनुपात ६.५७ मात्र रहने अनुमान गरिएको छ। पुँजीगत खर्च मध्ये स्वास्थ्य शीर्षकको खर्चको हिस्सा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ र २०६९/७० मा क्रमशः ६.३९ प्रतिशत र ५.४१ प्रतिशत रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०७०/७१ र २०७१/७२ मा यस्तो खर्चको अनुपात घटेर क्रमशः २.४ प्रतिशत र ३.६९ प्रतिशत रहेको थियो। चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा कुल पुँजीगत खर्च मध्ये स्वास्थ्य शीर्षकमा रु. ३ अर्ब ४१ करोड खर्च भई कुल खर्चमा अनुपात १.०२ प्रतिशत रहने अनुमान रहेको छ।

**तालिका २ (छ) : वित्तीय व्यवस्थासहित पुँजीगत खर्चको सेवा तथा कार्यगत विवरण
(आर्थिक वर्षको प्रथम ८ महिनामा भएको खर्च स्थिति)**

(रु. करोडमा)

खर्च शीर्षक	आर्थिक वर्ष					
	२०७०/७१		२०७१/७२		२०७२/७३	
	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
सामान्य सार्वजनिक सेवा	५८.८०	३.०	४०६०.६९	४७.७५	१०२.१७	३.७५
रक्षा	१२०.०९	६.१२	१४२.४६	१.६८	६०.६७	२.२२
सार्वजनिक शान्ति सुरक्षा	१६१.१६	८.२१	१८४.४६	२.१७	११०.०५	४.०३
आर्थिक मामिला	१३२८.०४	६७.७१	३३४१.६८	३९.३०	१९४०.८८	७१.१४
वातावरण संरक्षण	११.१७	०.५७	१०७.६८	१.२७	३१.४७	१.१५
आवास तथा सामुदायिक सुविधा	१७४.८२	८.९१	५१२.८५	६.०३	३६२.९६	१३.३०
स्वास्थ्य	९०.७९	४.६३	१३२.८९	१.५६	९३.६५	३.४३
मनोरन्जन, सँस्कृति तथा धर्म	६.२२	०.३२	९.५३	०.११	१३.४८	०.५०
शिक्षा	३.६६	०.१९	३.६२	०.०४	३.१४	०.१२
सामाजिक सुरक्षा	६.६७	०.३४	७.३४	०.०९	९.९०	०.३६
जम्मा	१९६१.४२	१००	८५०३.२०	१००	२७२८.३७	१००

स्रोत: महालेखा नियन्त्रकको कार्यालय।

२.२५ चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम ८ महिनामा वित्तीय व्यवस्थासहितको कुल विनियोजित पुँजीगत खर्चमा आर्थिक मामिला शीर्षकमा सर्वाधिक रु. १९ अर्ब ४० करोड खर्च भई यस अवधिमा भएको कुल पुँजीगत खर्च रु. २७ अर्ब २८ करोडको ७१.१४ प्रतिशत अनुपातमा रहेको छ। आर्थिक वर्ष २०७०/७१ र २०७१/७२ को सोही अवधिमा यस्तो खर्चको अनुपात कुल खर्चमा क्रमशः ६७.७१ प्रतिशत र ३९.३० प्रतिशत रहेको थियो। आर्थिक वर्ष २०७०/७१ र चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम ८

महिनामा भएको खर्च मध्ये सामान्य सार्वजनिक सेवा शीर्षकमा करिब ३ प्रतिशत खर्च भएको छ भने आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को सोही अवधिमा यस्तो खर्च ४७.७५ प्रतिशत रहेको थियो । आर्थिक वर्ष २०७०/७१ को यसै अवधिमा भएको कुल पुँजीगत खर्चको अनुपातमा रक्षा, सार्वजनिक शान्ति सुरक्षा र स्वास्थ्य शीर्षकमा क्रमशः ६.१२ प्रतिशत, ८.२१ प्रतिशत र ४.६३ प्रतिशत खर्च भएकोमा आर्थिक वर्ष २०७१/७२ र चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा सो खर्च घटेर क्रमशः रक्षा शीर्षकमा १.६८ प्रतिशत र २.२२ प्रतिशत, सार्वजनिक शान्ति सुरक्षा शीर्षकमा २.१७ प्रतिशत र ४.०३ प्रतिशत तथा स्वास्थ्य शीर्षकमा १.५६ प्रतिशत र ३.४३ प्रतिशत खर्च भएको देखिन्छ ।

२.२६ आर्थिक वर्ष २०७०/७१ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम ८ महिनामा मनोरन्जन, संस्कृति तथा धर्म, शिक्षा र सामाजिक सुरक्षा शीर्षकमा कुल खर्चको अनुपातमा १ प्रतिशत भन्दा न्यून खर्च भएको देखिन्छ भने सोही अवधिमा वातावरण संरक्षण शीर्षकमा भएको खर्चको अनुपात १ प्रतिशत हाराहारीमा रहेको छ । यसैगरी आवास तथा सामुदायिक सुविधा शीर्षकमा आर्थिक वर्ष २०७०/७१ को प्रथम ८ महिनामा रु. १ अर्ब ७४ करोड खर्च भई कुल पुँजीगत खर्चमा यस खर्चको हिस्सा ८.९१ प्रतिशत रहेको थियो । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को सोही अवधिमा भएको कुल खर्च मध्ये यस्तो खर्चको अनुपात अघिल्लो आर्थिक वर्षमा भएको खर्चको अनुपातको तुलनामा केही कम भई ६.०३ प्रतिशत रहेको छ भने चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को सोही अवधिमा यस्तो खर्चको अनुपात आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा भएको खर्चको अनुपातमा करिब दोब्बर अनुपातले वृद्धि भई कुल खर्चको १३.३० प्रतिशत पुगेको देखिन्छ ।

सरकारी आय

२.२७ चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा सरकारी आय रु. ५ खर्ब ८७ अर्ब ९४ करोड परिचालन हुने अनुमान गरिएको छ, जुन गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को तुलनामा ३१.१४ प्रतिशतले बढी रहेको छ । गत आर्थिक वर्षमा २०७१/७२ मा अघिल्लो आर्थिक वर्ष २०७०/७१ को तुलनामा सरकारी आयको वृद्धिदर १३.१२ प्रतिशत रहेको थियो । चालु आर्थिक वर्षको कुल सरकारी आयमा राजस्व परिचालन, वैदेशिक अनुदान र ऋणको सावार्ति फिर्ताको अनुपात क्रमशः ८०.८० प्रतिशत, १८.८६ प्रतिशत र ०.३४ प्रतिशत रहने अनुमान गरिएको छ । गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा रु. ६ अर्ब ९ करोड बेरुजु असूली भई कुल सरकारी आयमा १.३५ प्रतिशत योगदान पुगेको थियो । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ सम्मको सरकारी आयको स्थिति देहाय अनुसार रहेको छः

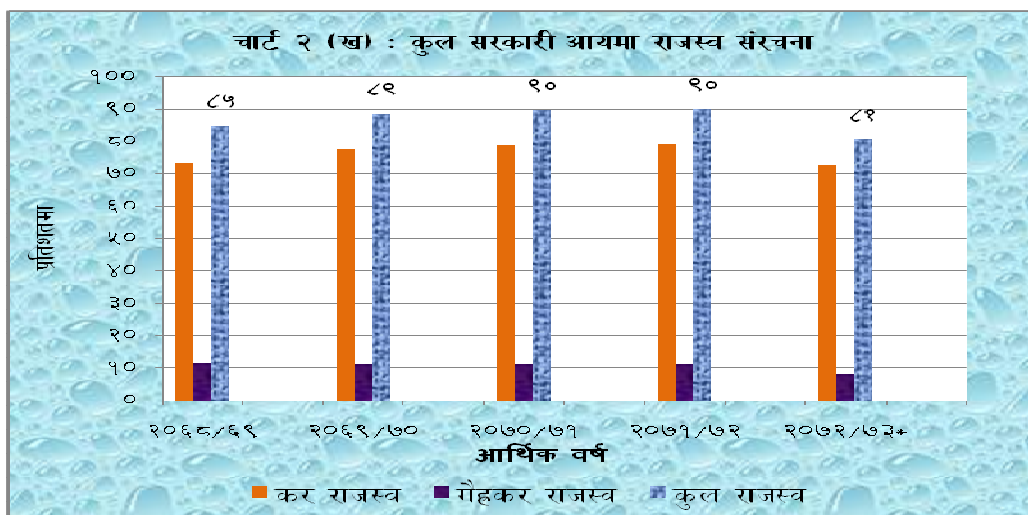
तालिका २ (ज): सरकारी आयको विवरण

(रु. करोडमा)

आयको शीर्षक	आर्थिक वर्ष									
	२०६८/६९		२०६९/७०		२०७०/७१		२०७१/७२		२०७२/७३*	
	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
कर राजस्व	२११७२.२६	७३.५२	२५९२१.४९	७७.६३	३१२४४.१२	७८.७२	३५५९५.५७	७९.०३	४२७०१.१०	७२.६३
गैहकर राजस्व	३२६५.१४	११.३३	३६८०.६२	११.०२	४४१७.९५	११.१३	४९९१.०७	११.०८	४८००.११	८.१७
कुल राजस्व	२४४३७.४०	८४.८५	२९६०२.११	८८.६५	३५६६२.०७	८९.८६	४०५८६.६४	९०.११	४७५०१.२१	८०.८०
वैदेशिक अनुदान	४०८१.०२	१४.१७	३५२२.९८	१०.५५	३३९६.०१	८.५६	३६३७.४२	८.०८	११०९२.९४	१८.८६
ऋणको सावै फिर्ता	१८.७०	०.०७	७५.५३	०.२३	५६.९८	०.१४	२०८.१५	०.४६	२००	०.३४
बेरुजु असुली	२६१.२४	०.९१	१९२.११	०.५७	५७३.४२	१.४४	६०९.०४	१.३५	०	०
जम्मा आय	२८७९८.३६	१००	३३३९२.७३	१००	३९६८८.४८	१००	४४०४९.२५	१००	५८७९४.१५	१००

स्रोत: महालेखा नियन्त्रकको कार्यालय र चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को बजेट बक्तव्य।

* अनुमानित

२.२८ कुल सरकारी आय मध्ये चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा रु. ४ खर्ब ७५ अर्ब १ करोड राजस्व परिचालन भई कुल सरकारी आयमा राजस्व परिचालनको योगदान ८०.८० प्रतिशत रहने अनुमान रहेको छ, जुन गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को तुलना १७.०३ प्रतिशतले बढी रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०६९/७० र २०७०/७१ मा राजस्व परिचालनको वृद्धि दर अघिल्लो आर्थिक वर्षको तुलनामा करिब २१ प्रतिशतको हाराहारीमा रहेको थियो भने गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा भने अघिल्लो आर्थिक वर्ष २०७०/७१ को तुलनामा राजस्व परिचालनको वृद्धिदर १३.८ प्रतिशत मात्र रहेको थियो। कुल सरकारी आयमा राजस्वको योगदान आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा ८४.८५ प्रतिशत रहेको थियो भने आर्थिक वर्ष २०६९/७० देखि गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्मको कुल सरकारी आयमा राजस्वको योगदान वृद्धि भई क्रमशः ८८.६५ प्रतिशत,

८९.८६ प्रतिशत र ९०.११ प्रतिशत कायम भएको थियो । वि.सं. २०७२ सालको सुरुमा आएको विनासकारी भूकम्प र त्यसपश्चातका श्रृंखलावद्ध पराकम्पनबाट सृजित असहज वातावरण, चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को दोस्रो महिनादेखि करिब ५ महिनासम्म सीमावर्ती नाकामा देखिएको अवरोध एवं मौसमी प्रतिकूलताले कृषि उत्पादनमा देखिएको शिथिलता समेतबाट अर्थतन्त्रमा माग पक्ष केही कमजोर हुनुका साथै, आर्थिक क्रियाकलापमा आएको संकुचनबाट राजस्व परिचालन अपेक्षित स्तरमा हुन कठिन देखिन्छ ।

२.२९ वैदेशिक अनुदानबाट चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को कुल सरकारी आयमा १८.८६ प्रतिशत योगदान पुगी रु. १ खर्ब १० अर्ब ९२ करोड परिचालन हुने अनुमान गरिएको छ । गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा रु. ३६ अर्ब ३७ करोड मात्र वैदेशिक अनुदान परिचालन भई कुल सरकारी आयमा ८.०८ प्रतिशत योगदान पुगेको थियो । चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को वैदेशिक अनुदान परिचालनको अनुमान गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को अनुपातमा करिब २०५ प्रतिशतले बढी रहेकोले कार्यान्वयनमा प्रभावकारीताको खाँचो देखिन्छ । यसैगरी आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा वैदेशिक अनुदान रु. ४० अर्ब ८१ करोड परिचालन भएकोमा आर्थिक वर्ष २०६९/७० र २०७०/७१ मा सो भन्दा घटेर क्रमशः रु. ३५ अर्ब २२ करोड र रु. ३३ अर्ब ९६ करोड पुगेको थियो । यस अवधिमा कुल सरकारी आयमा वैदेशिक अनुदानको योगदान घटेर आर्थिक वर्ष २०६८/६९, २०६९/७० र २०७०/७१ मा क्रमशः १४.१७ प्रतिशत, १०.५५ प्रतिशत र ८.५६ प्रतिशत रहेको थियो । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ देखि गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्मको सरकारी आयमा ऋणको सावौं फिर्ताबाट करिब १ प्रतिशत योगदान रहेको थियो । चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा समेत ऋणको रु. २ अर्ब सावौं फिर्ता भई कुल सरकारी आयमा ०.३४ प्रतिशत योगदान रहने अनुमान गरिएको छ ।

२.३० चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा विनियोजित बजेट रु. ८ खर्ब १९ अर्ब ४६ करोडको ७१.७४ प्रतिशत हिस्सा सरकारी आयबाट बेहोर्ने अनुमान गरिएको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९, २०७०/७१ र २०७१/७२ को कुल सरकारी खर्चमा करिब ८५ प्रतिशत योगदान सरकारी आयको रहेको थियो भने आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा यस्तो योगदान ९३.१० प्रतिशत रहेको थियो । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को कुल सरकारी खर्चमा वैदेशिक अनुदानको योगदान १२.०३ रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६९/७० देखि गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्म यस्तो योगदान घट्दै गई क्रमशः ९.८२ प्रतिशत, ७.३० प्रतिशत र ६.८४ प्रतिशत कायम भएको देखिन्छ । चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा रु. १ खर्ब १० अर्ब ९२ करोड वैदेशिक अनुदान परिचालन भई कुल सरकारी खर्चमा १३.५३ प्रतिशतले योगदान पुग्ने अनुमान रहेको छ ।

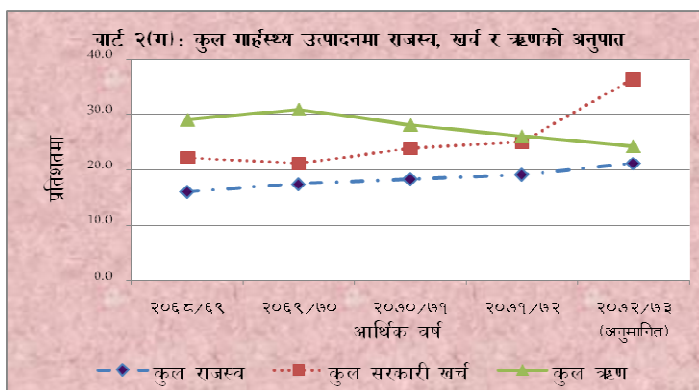
तालिका २ (झ): कुल सरकारी खर्चमा कुल सरकारी आय तथा वैदेशिक अनुदान, आन्तरिक ऋण र वैदेशिक ऋणको अनुपात

(रु. करोडमा)

विवरण	आर्थिक वर्ष									
	२०६८/६९		२०६९/७०		२०७०/७१		२०७१/७२		२०७२/७३*	
	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
कुल सरकारी खर्च	३३९१६.७०	—	३५८६३.८०	—	४६५०५	—	५३१५५	—	८१९४६	—
कुल सरकारी आय	२८७९८.३६	८४.९०	३३३९२.७३	९३.१०	३९६८८.४८	९१.२२	४५०४१.२५	८४.७४	५८७९४.१५	७१.७४
कुल राजस्व	२४४३७.४०	७२.०५	२९६०२.११	८२.५४	३५६६२.०७	७६.६८	४०५८६.६४	७६.३५	४७५०१.२१	५७.९६
वैदेशिक अनुदान	४०८१.०२	१२.०३	३५२२.९८	९.८२	३३९६.०१	७.८०	३६३७.४२	६.८४	११०९२.९४	१३.५३
आन्तरिक ऋण	३६४१.८६	१०.७३	१९०४.२८	५.३	१९९८.२८	४.२९	४२३६.७५	७.९७	८८००.०	१०.७३
वैदेशिक ऋण	१०८.३०	३.२६	१९६.९४	३.३३	२११३.२३	४.५४	२०४३.२२	३.८४	९४९६.४७	११.५८

स्रोत: महालेखा नियन्त्रकको कार्यालय र चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को बजेट बक्तव्य।

* अनुमानित

२.३१ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ देखि २०७१/७२ सम्म कुल सरकारी खर्चमा आन्तरिक ऋणको योगदान क्रमशः १०.७३ प्रतिशत, ५.३० प्रतिशत, ४.२९ प्रतिशत र ७.९७ रहेकोमा सो अवधिमा वैदेशिक ऋणको अनुपात भने करिब ४ प्रतिशतको हाराहारीमा रहेको थियो । चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा कुल सरकारी खर्चमा आन्तरिक ऋण र बाह्य ऋणको अनुपात क्रमशः १०.७३ प्रतिशत र ११.५८ प्रतिशत रही २२.३१ प्रतिशत योगदान रहने अनुमान गरिएको छ, जुन गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को सरकारी आयमा कुल ऋणको योगदान ११.८१ प्रतिशतको तुलनामा करिब दोब्बर अनुपातमा रहने अनुमान छ ।

राजस्व परिचालन

२.३२ चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा रु. ४ खर्ब २७ अर्ब १ करोड कर राजस्व र रु. ४८ अर्ब गैह्रकर राजस्व गरी रु. ४ खर्ब ७५ अर्ब १ करोड राजस्व परिचालन हुने अनुमान

छ। गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा कर राजस्व र गैहकर राजस्वको अनुपात क्रमशः ८७.७ प्रतिशत र १२.३ प्रतिशत रही रु. ४ खर्ब ५ अर्ब ८६ करोड राजस्व परिचालन भएको थियो । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ देखि आर्थिक वर्षसम्म २०७१/७२ सम्मको कुल राजस्व परिचालनमा कर राजस्व र गैहकर राजस्वको अनुपात क्रमशः ८७ प्रतिशत र १३ प्रतिशतको हाराहारीमा रहेको थियो भने चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा कर राजस्व र गैहकर राजस्वको अनुपात क्रमशः ८९.८९ प्रतिशत र १०.११ प्रतिशत रहने अनुमान रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ सम्मको राजस्व परिचालन स्थिति देहाय अनुसार रहेको छ :

तालिका २ (अ): राजस्वको विवरण

(रु. करोडमा)

राजस्वका शीर्षक	आर्थिक वर्ष									
	२०६८/६९		२०६९/७०		२०७०/७१		२०७१/७२		२०७२/७३ *	
	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
आय, मुनाफा तथा पुँजीगत लाभमा लाग्ने कर	५१३०.३०	२१.०	६४१८.६७	२१.६८	७५६१.३६	२१.२०	८६१६.५७	२१.२३	१०५६४.८८	२२.२४
पारिश्रमिकमा आधारित कर	१५५.५०	०.६४	१८८.०६	०.६४	२४४.९९	०.६९	२९२.५८	०.७२	३४२.५८	०.७२
सम्पत्ति कर	३५८.८४	१.४७	५३४.०२	१.८१	६६७.११	१.८७	९३९.९४	२.३२	१२०४.४०	२.५४
वस्तु तथा सेवामा आधारित कर	११०५६.१०	४५.२४	१२९२७.०५	४३.६७	१५७७१.८४	४४.२३	१८००२.५२	४४.३५	२१९७६.४३	४६.२६
वैदेशिक व्यापारमा आधारित कर	४३३९.०६	१७.७५	५६९३.१८	१९.२३	६७९८.०५	१९.०६	७४८४.१२	१८.४४	८३२९.१७	१७.५३
अन्य कर	१३२.३८	०.५४	१६०.५२	०.५४	२००.७७	०.५६	२५९.८४	०.६४	२८३.६०	०.६०
कुल कर राजस्व	२११७२.१८	८६.६४	२५९२१.४९	८७.५७	३१२४४.१२	८७.६१	३५५९५.५७	८७.७	४२७०१.०६	८९.८९
सम्पत्तिबाट प्राप्त आय	१७६५.२४	७.२२	१७६०.८४	५.९५	२०६७.५२	५.८०	२२७०.८७	५.६०	२१५८.५२	४.५४
वस्तु तथा सेवा विक्रीबाट प्राप्त रकम	६९१.३१	२.८३	११२४.७	३.८०	११६४.५३	३.२६	१२२३.०६	३.०१	१३०४.४८	२.७५
दण्ड जरिवाना र जफत	३१.५६	०.१३	३३.८२	०.११	४५.२८	०.१३	१२५.४३	०.३१	५१.४४	०.११
अनुदान बाहेक स्वेच्छिक हस्तान्तरण	०.०८	०.०	०.५१	०.०	०.२४	०.०	०.५०	०.०	०.१३	०.०
विविध राजस्व	७७६.९२	३.१८	७६०.७७	२.५७	११४०.३९	३.२०	१३७१.२१	३.३८	१२८५.५१	२.७१
कुल गैहकर राजस्व	३२६५.११	१३.३६	३६८०.६४	१२.४३	४४१७.९५	१२.३९	४९९१.०७	१२.३०	४८००.०८	१०.११
कुल राजस्व	२४४३७.२९	१००	२९६०२.१३	१००	३५६६२.०७	१००	४०५८६.६४	१००	४७५०१.१४	१००

स्रोत: महालेखा नियन्त्रकको कार्यालय र चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को बजेट बक्तव्य।

* अनुमानित

२.३३ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ सम्मको कर राजस्वमा वस्तु तथा सेवामा आधारित करको योगदान सर्वाधिक देखिएको छ, यसको कुल राजस्वमा करिब ४५ प्रतिशत हिस्सा रहेको छ । यस अवधिमा कर राजस्व मध्येको आय, मुनाफा तथा पुँजीगत लाभमा लाग्ने कर र वैदेशिक व्यापारमा आधारित करको कुल राजस्वमा योगदान करिब क्रमशः २१ प्रतिशत र १८ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ देखि आर्थिक वर्ष २०७०/७१ सम्मको कुल राजस्वमा प्रत्यक्ष करको रूपमा रहने सम्पत्ति करको अनुपात २ प्रतिशत भन्दा कम देखिएकोमा गत आर्थिक वर्षमा यस्तो अनुपात २.३२ प्रतिशत रहेको र चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा सम्पत्ति कर रु. १२ अर्ब ४ करोड परिचालन भई कुल राजस्वमा २.५४ प्रतिशत योगदान पुग्ने अनुमान गरिएको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को राजस्व परिचालनमा अन्य करको हिस्सा करिब ०.५ प्रतिशत रहेको छ ।

२.३४ गैहकर राजस्व परिचालनतर्फ चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा सम्पत्तिबाट प्राप्त आय रू. २१ अर्ब ५८ करोड हुने अनुमान गरिएको छ, जसबाट कुल राजस्व परिचालनमा ४.५४ प्रतिशत योगदान पुग्नेछ । आर्थिक वर्ष २०६९/७० देखि २०७१/७२ सम्मको कुल राजस्वमा यस्तो करको योगदान करिब ६ प्रतिशत देखिएकोमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा रू. १७ अर्ब ६५ करोड परिचालन भई कुल राजस्वको ७.२२ प्रतिशत पुगेको थियो । गैहकर राजस्वमा दण्ड र जरिवानाको हिस्सा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ देखि आर्थिक वर्ष २०७०/७१ सम्ममा करिब ०.१३ प्रतिशतको हाराहारीमा रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०७१/७२ यस्तो अनुपात केही बढेर ०.३१ प्रतिशत पुगेको थियो । चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा दण्ड र जरिवाना कुल राजस्वको ०.११ प्रतिशत रहने अनुमान गरिएको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ सम्ममा वस्तु तथा सेवा बिक्रीबाट प्राप्त गैहकर राजस्व कुल राजस्वको करिब ३ प्रतिशत रहेको छ । यसै अवधिमा कुल राजस्वमा अनुदान बाहेक स्वेच्छिक हस्तान्तरणको अनुपात नगण्य रहेको र विविध गैहकर राजस्व करिब ३ प्रतिशतको हाराहारीमा रहेको छ ।

तालिका २ (ट): राजस्वको विवरण (आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनाको राजस्व विवरण)

(रू. करोडमा)

राजस्वका शीर्षक	आर्थिक वर्ष					
	२०७०/७१		२०७१/७२		२०७२/७३	
	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
आय, मुनाफा तथा पुँजीगत लाभमा लाग्ने कर	३७५४.३६	१९.५८	२४४४.६२	१२.०९	४९२२.९४	२१.३०
पारिश्रमिकमा आधारित कर	१२५.५०	०.६६	१४८.८१	०.७३	१८१.५९	०.७९
सम्पत्ति कर	२४९.२०	१.३०	३६२.८७	१.७९	४४७.४५	१.९४
वस्तु तथा सेवामा आधारित कर	८९१४.७०	४६.५०	१०६१४.२१	५२.५०	१०६७४.०१	४६.१९
वैदेशिक व्यापारमा आधारित कर	३८७६.६४	२०.२२	४८१५.७१	२३.८२	४१५३.६७	१७.९८
अन्य कर	११५.१४	०.६०	१२९.२०	०.६४	१३९.१५	०.६०
कुल कर राजस्व	१७०३५.५४	८८.८६	१८५१५.४१	९१.५७	२०५१८.८२	८८.८०
सम्पत्तिबाट प्राप्त आय	९७१.३५	५.०७	४९१.९२	२.४३	८४८.१२	३.६७०
वस्तु तथा सेवा बिक्रीबाट प्राप्त रकम	६७५.३०	३.५२	४९६.९३	२.४६	८४९.१५	३.६७४
दण्ड जरिवाना र जफत	२०.२३	०.११	२६.३३	०.१३	३८.९९	०.१७
अनुदान बाहेक स्वेच्छिक हस्तान्तरण	०.२१	०.०	०.३६	०.०	०.२२	०.०
विविध राजस्व	४६८.५५	२.४४	६८८.०५	३.४१	८५२.३६	३.६९
कुल गैहकर राजस्व	२१३५.६४	११.१४	१७०३.५९	८.४३	२५८८.८४	११.२०
कुल राजस्व	१९१७१.१८	१००	२०२१९	१००	२३१०७.६६	१००

स्रोत: महालेखा नियन्त्रकको कार्यालय।

२.३५ चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम ८ महिनामा कुल राजस्व रू. २ खर्ब ३१ अर्ब ७ करोड परिचालन भएको छ, जसमा ८८.८० प्रतिशत कर राजस्व र ११.२० प्रतिशत

गैहकर राजस्वको हिस्सा देखिएको छ । चालु आर्थिक वर्षको यो राजस्व परिचालन अर्थतन्त्रमा देखिएको असहज परिस्थितिका बाबजूद गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को सोही अवधिको तुलनामा १४.२८ प्रतिशतले बढी रहेको छ । चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा कुल राजस्वमा वस्तु तथा सेवामा आधारित करको योगदान सर्वाधिक ४६.१९ प्रतिशत रहेको छ भने आर्थिक वर्ष २०७०/७१ र २०७१/७२ मा समेत सोही करको अनुपात सर्वाधिक रहेको थियो । यसैगरी यस अवधिको कुल राजस्वमा कर राजस्वतर्फको पारिश्रमिकमा आधारित कर तथा गैहकरतर्फको दण्ड तथा जरिवाना र अनुदान बाहेक स्वेच्छिक हस्तान्तरणबाट १ प्रतिशत भन्दा न्यून योगदान भएको देखिन्छ । आर्थिक वर्ष २०७०/७१ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को कुल राजस्वमा कर तथा गैहकर राजस्वका शीर्षकहरूमा करिब समान किसिमको योगदान देखिएको भए पनि वैदेशिक व्यापारमा आधारित करको कुल राजस्वमा योगदान आर्थिक वर्ष २०७०/७१ र २०७१/७२ मा क्रमशः २०.२२ प्रतिशत र २३.८२ प्रतिशत रहेकोमा चालु आर्थिक वर्षमा सीमावर्ती नाकामा रहेको असहजताले यस्तो योगदान घटेर १७.९८ प्रतिशत मात्र कायम भएको छ ।

वैदेशिक अनुदान

२.३६ चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा कुल विनियोजित बजेटमा वैदेशिक अनुदानबाट रू. १ खर्ब १० अर्ब ९२ करोड व्यहोर्ने अनुमान गरिएको छ । गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा वैदेशिक अनुदान रू. ३६ अर्ब ३७ करोड परिचालन भएको थियो । चालु आर्थिक वर्षको अनुमानित वैदेशिक अनुदान गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को तुलनामा करिब २०५ प्रतिशतले बढी रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा करिब रू. ४० अर्ब ८१ करोड वैदेशिक अनुदान परिचालन भएकोमा आर्थिक वर्ष २०६९/७० र २०७०/७१ मा यस्तो अनुदान क्रमशः रू. ३५ अर्ब २२ करोड र रू. ३३ अर्ब ९६ करोड रहेको थियो ।

२.३७ गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा परिचालित वैदेशिक अनुदानमा बहुपक्षीय अनुदान र द्विपक्षीय अनुदानको अनुपात क्रमशः ५१.६० प्रतिशत र ४८.४० प्रतिशत रहेको थियो । चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा वैदेशिक अनुदान मध्ये बहुपक्षीय अनुदान रू. ६६ अर्ब ३४ करोड र द्विपक्षीय अनुदान रू. ४४ अर्ब ५८ करोड परिचालन भई यसको अनुपात क्रमशः ५९.८ प्रतिशत र ४०.२ प्रतिशत रहने अनुमान छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ र २०७०/७१ मा वैदेशिक अनुदानमा बहुपक्षीय र द्विपक्षीय अनुदानको अनुपात करिब समान किसिमको देखिएकोमा आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा बहुपक्षीय अनुदानको अनुपात ५२.३५ प्रतिशत र द्विपक्षीय अनुदानको अनुपात ४७.६५ प्रतिशत रहेको थियो ।

२.३८ आर्थिक वर्ष २०७०/७१ को प्रथम ८ महिनामा रु. १७ अर्ब ११ करोड वैदेशिक अनुदान परिचालन भएकोमा आर्थिक वर्ष २०७१/७२ र २०७२/७३ को सोही अवधिमा क्रमशः रु. १४ अर्ब ३० करोड र रु. ११ अर्ब ५७ करोड वैदेशिक अनुदान परिचालन भएको छ । यस अवधिमा आर्थिक मामिला शीर्षकमा सर्वाधिक करिब रु. ४ अर्बको हाराहारी र मनोरञ्जन, संस्कृति तथा धर्म शीर्षकमा सबैभन्दा कम करिब रु. ४ करोडको हाराहारी वा सो भन्दा न्यून वैदेशिक अनुदान परिचालन भएको देखिन्छ । खासगरी पुँजीगत खर्च अपेक्षित स्तरमा गर्न नसकदा वैदेशिक अनुदान परिचालन समेत कमजोर रहने गरेको छ ।

बजेट घाटा र न्यून वित्त परिचालन

२.३९ अर्थतन्त्रलाई अपेक्षित दिशामा अगाडि बढाउन सार्वजनिक खर्चको अहम भूमिका रहेको हुन्छ । यसैबाट निजी क्षेत्रको लगानी समेत प्रवर्द्धन हुने गर्दछ । सार्वजनिक खर्चका लागि राजस्व, वैदेशिक अनुदान, सावौं फिर्ता, बेरुजु असूली जस्ता सरकारी आयका स्रोत परिचालन गरिएको हुन्छ । यसका बाबजूद अर्थतन्त्रमा उपलब्ध स्रोत र साधनहरूको अधिकतम उपयोग गर्नका लागि अनुमानित सरकारी आयको तुलनामा सरकारी खर्च बढी आँकलन गरी घाटा बजेटको अवलम्बन गरिएको हुन्छ । यसबाट खासगरी आर्थिक स्थायित्व कायम गर्दै उच्च र दिगो आर्थिक वृद्धिको अपेक्षा राखिएको हुन्छ । सरकारी आयभन्दा सार्वजनिक खर्च बढी रहने गरी तयार गरिएको बजेट घाटाको परिपूर्ति न्यून वित्त परिचालनबाट गरिन्छ । सरकारले न्यून वित्त परिचालनका लागि आन्तरिक ऋण, बाह्य ऋण वा नगद मौज्जातमा परिवर्तन जस्ता कुनै वा सबै उपाय अवलम्बन गर्दछ । नेपाल सरकारले आर्थिक वर्ष २०६८/६९ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ सम्म न्यून वित्त परिचालनका लागि गरेको व्यवस्था देहायअनुसार रहेको छः

तालिका २ (ठ) : बजेट घाटा र न्यून वित्त परिचालनको विवरण

(रु. करोडमा)

विवरण	आर्थिक वर्ष				
	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३*
बजेट घाटा	५११८.४	२४७१.१	३८७४	८३२२	२३१५२
बजेट घाटा पूर्तिको स्रोत					
वैदेशिक ऋण	११०८.३०	११९६.९४	२११३.२३	२०४३.२२	९४९६.४७
आन्तरिक ऋण	३६४१.८६	१२७४.२८	१७६०.७८	४२३६.७५	८८००.०
मौज्जात परिवर्तन (-/+)	-३६८.१९	६३०.१७	२९४.७९	-१८३४.५७	-४८५५.५३

स्रोत: महालेखा नियन्त्रकको कार्यालय र चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को वार्षिक बजेट वक्तव्य । * अनुमानित

- २.४० चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा विनियोजित बजेट रकम मध्ये सरकारी आयबाट नपुग भई रू. २ खर्ब ३१ अर्ब ५२ करोड बजेट घाटा हुने अनुमान गरिएको छ । यो बजेट घाटा चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को अनुमानित कुल गार्हस्थ्य उत्पादन रू. २२ खर्ब ४८ अर्ब ६९ करोडको अनुपातमा १०.२९ प्रतिशत देखिएको छ । यसैगरी गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को बजेट घाटा रू. ८३ अर्ब २२ करोडको तुलनामा चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को अनुमानित बजेट घाटाको अनुपात १७८.२० प्रतिशतले बढी देखिएको छ। गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को कुल गार्हस्थ्य उत्पादन रू. २१ खर्ब २० अर्ब ४७ करोडको अनुपातमा सो अवधिमा रहेको बजेट घाटाको अनुपात ३.९२ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । चालु आर्थिक वर्षको बजेट घाटा परिपूर्ति गर्न रू. ९४ अर्ब ९६ करोड वैदेशिक ऋण तथा रू. ८८ अर्ब आन्तरिक ऋण परिचालन गरिने र सोबाट समेत नपुग करिब रू. ४८ अर्ब ५६ करोड नगद मौज्दात परिवर्तनबाट व्यहोर्ने लक्ष्य राखिएको छ ।
- २.४१ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को बजेट घाटा रू. ५१ अर्ब १८ करोड रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६९/७० र २०७०/७१ मा बजेट घाटा कम भई क्रमशः रू. २४ अर्ब ७१ करोड र रू. ३८ अर्ब ७४ करोड पुगेको थियो । यस अवधिमा विनियोजित बजेट अपेक्षित स्तरमा परिचालन हुन नसक्दा बजेट घाटा कम हुन गएको हो । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ देखि २०७०/७१ सम्मको बजेट घाटा ती आर्थिक वर्षहरूको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनसँग तुलना गर्दा अनुपात क्रमशः ३.४ प्रतिशत, १.५ प्रतिशत र करिब २.० प्रतिशत अनुपातमा रहेको देखिन्छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ देखि गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्मको बजेट घाटा तथा कुल गार्हस्थ्य उत्पादन अनुपात करिब २ देखि ३.४ प्रतिशत सम्म देखिएकोले नेपाल सरकारसँग उत्पादनशील क्षेत्रमा खर्च वृद्धि गर्ने स्थान उपलब्ध रहेको देखिन्छ ।
- २.४२ न्यून वित्त परिचालनका लागि आर्थिक वर्ष २०६८/६९ र २०६९/७० मा करिब रू. १२ अर्बको हाराहारीमा वैदेशिक ऋण परिचालन गरिएकोमा आर्थिक वर्ष २०७०/७१ र २०७१/७२ मा वैदेशिक ऋण करिब रू. २१ अर्बको हाराहारी रहेको थियो । आन्तरिक ऋणतर्फ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा रू. ३६ अर्ब ४१ करोड परिचालन गरिएकोमा आर्थिक वर्ष २०६९/७० र २०७०/७१ मा अपेक्षित स्तरमा सार्वजनिक खर्च नहुने देखिएकोले करिब रू. २० अर्बको हाराहारीमा मात्र आन्तरिक ऋण परिचालन गरिएको थियो ।
- २.४३ चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम ८ महिनामा कुल तिर्न बाँकी सार्वजनिक ऋण रू. ५ खर्ब ५८ अर्ब ८३ करोड रहेको छ । गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को सोही

अवधिमा यस्तो रकम रु. ५ खर्ब ११ अर्ब रहेको थियो । यस अवधिको कुल तिर्न बाँकी सार्वजनिक ऋणको करिब दुई तिहाई हिस्सा बाह्य ऋणको रहेको देखिन्छ ।

कुल सार्वजनिक ऋण र भुक्तानी

२.४४ अर्थतन्त्रलाई गतिशील ढंगले अगाडि बढाउन खासगरी विकासशील मुलुकमा उपलब्ध स्रोत र साधनलाई अधिकतम परिचालन गर्न सार्वजनिक ऋणको उपयोग गरिएको हुन्छ । नेपाल सरकारले गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्म रु. ५ खर्ब ४४ अर्ब ९१ करोड सार्वजनिक ऋण तिर्न बाँकी रहेको छ । यसमध्ये आन्तरिक र बाह्य ऋणको अनुपात क्रमशः ३७ प्रतिशत र ६३ प्रतिशत छ । आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा तिर्न बाँकी सार्वजनिक ऋण रु. ४ खर्ब ४३ अर्ब ७० करोड रहेकोमा यसमा क्रमशः वृद्धि भई गत आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा रु. ५ खर्ब ५३ अर्ब ५० करोड पुगेको थियो । आर्थिक वर्ष २०६७/६८ को तुलनामा गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा सार्वजनिक ऋणको वृद्धि २२.८१ प्रतिशत रहेको छ । यस अवधिको कुल सार्वजनिक ऋणमा करिब ३९ प्रतिशत आन्तरिक ऋण र ६१ प्रतिशत बाह्य ऋणको अनुपात रहेको छ ।

२.४५ आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा कुल सार्वजनिक ऋणमध्ये रु. ४१ अर्ब ८७ करोड सावौं भुक्तानी गरिएकोमा गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा यस्तो भुक्तानी रु. ६४ अर्ब ४५ करोड भुक्तानी गरिएको थियो । गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को सावौं भुक्तानी अघिल्लो आर्थिक वर्षको तुलनामा करिब ५४ प्रतिशतले बढी रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा सार्वजनिक ऋणको रु. १७ अर्ब २२ करोड सावौं भुक्तानी गरिएकोमा त्यसपश्चातको अवधिमा यस्तो भुक्तानीमा क्रमशः वृद्धि भएको छ । यसैगरी गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा कुल सार्वजनिक ऋणको रु. ९ अर्ब २६ करोड ब्याज भुक्तानी गरिएकोमा अघिल्लो आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा सार्वजनिक ऋणको रु. १२ अर्ब ३ करोड ब्याज भुक्तानी गरिएको थियो । आर्थिक वर्ष २०६७/६८ देखि २०६९/७० सम्म सार्वजनिक ऋणको ब्याज रु. १२ अर्ब देखि रु. १५ अर्बको हाराहारीमा भुक्तानी गरिएको थियो । नेपाल सरकारले यस अवधिमा सार्वजनिक खर्चमा अपेक्षित स्तरमा वृद्धि नहुँदा ऋण सेवा भुक्तानी बढाएको छ ।

२.४६ चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम ८ महिनामा कुल तिर्न बाँकी सार्वजनिक ऋण रु. ५ खर्ब ५८ अर्ब ८३ करोड रहेकोमा गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा रु. ५ खर्ब ११ अर्ब सार्वजनिक ऋण भुक्तानी गर्न बाँकी रहेको थियो । चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम ८ महिनामा आन्तरिक तथा बाह्य ऋणको क्रमशः रु. ३१ अर्ब ७४ करोड सावौं र रु. ४ अर्ब ८२ करोड ब्याज भुक्तानी गरिएको छ । गत आर्थिक

वर्षको सोही अवधिमा आन्तरिक तथा बाह्य ऋणको क्रमशः रु. २३ अर्ब ७७ करोड सावौं र रु. ५ अर्ब ४६ करोड ब्याज भुक्तानी गरिएको थियो ।

तालिका २ (ड) : भुक्तानी गर्न बाँकी सार्वजनिक ऋण तथा साँवा फिर्ता र ब्याज खर्च

(रु. करोडमा)

विवरण	आर्थिक वर्ष				
	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२
भुक्तानी गर्न बाँकी ऋणको विवरण					
आन्तरिक ऋण	१८४१९.९०	२१३९२.०६	२११८७.२८	२०६६८.८६	२०१६५.६८
वैदेशिक ऋण	२५९५०.१०	३०९२८.७०	३३३४४.२०	३४६८१.९१	३४३२६.१८
कुल ऋण	४४३७०.०	५२३२०.७६	५४५३१.४८	५५३५०.७७	५४४९१.८६
साँवा फिर्ताको खर्चको विवरण					
आन्तरिक ऋण	६००.२	६६२.६८	२०९४.०	२५१५.२४	४७४२.९९
वैदेशिक ऋण	११२१.८१	१३५३.२४	१४१९.०	१६७२.४६	१७०२.७८
जम्मा साँवा फिर्ता खर्च	१७२२.०४	२०१५.९२	३५१३.०	४१८७.७०	६४४५.७७
ब्याज खर्चको विवरण					
आन्तरिक ऋण	१०४१.५०	१२३२.९९	१०७३.३५	८६७.२६	६२२.९०
वैदेशिक ऋण	२३२.१९	२८३.०८	३००.३२	३३६.५२	३०३.६१
जम्मा ब्याज खर्च	१२७३.६९	१५१६.०७	१३७३.६७	१२०३.७८	९२६.५१
जम्मा ऋण भुक्तानी खर्च (साँवा र ब्याज)	२९९५.७३	३५३१.९९	४८८६.६७	५३९१.४८	७३७२.२८
सरकारी खर्चमा ऋण भुक्तानी खर्च (प्रतिशतमा)	१०.१	१०.४	१२.३२	९.४	१३.८७
कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा सार्वजनिक ऋणको अंश (प्रतिशतमा)	३२.५	३४.३	३२.२	२८.७	२४.२३

स्रोत: महालेखा नियन्त्रकको कार्यालय र नेपाल राष्ट्र बैंक ।

२.४७ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा कुल आन्तरिक ऋण रु. २ खर्ब १ अर्ब ६५ करोडमा ट्रेजरी बिल, विकास ऋणपत्र, राष्ट्रिय बचतपत्र, नागरिक बचतपत्र र विशेष ऋणपत्रको अनुपात क्रमशः ५९.४४ प्रतिशत, २८.३० प्रतिशत, ८.२२ प्रतिशत, १.६२ प्रतिशत र २.४२ प्रतिशत रहेको छ । अघिल्लो आर्थिक वर्ष यस्तो अनुपात क्रमशः ६६.०३ प्रतिशत, २२.७९ प्रतिशत, ८.०२ प्रतिशत, ०.८० प्रतिशत र २.३६ प्रतिशत रहेको थियो । आर्थिक वर्ष २०६७/६८ देखि गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्मको आन्तरिक ऋणको संरचना करिब समान प्रकृतिको रही यसमा ट्रेजरी बिलको अंश उच्च अनुपातमा रहेको छ । आन्तरिक ऋणको संरचनामा ट्रेजरी बिलको अंश उच्च रहँदा सरकारले छोटो अवधिमा ऋण सेवाको दायित्व फरफारक गर्नुपर्ने र यसको ब्याजदरमा समेत जोखिम हुने हुँदा दीर्घकालिन ऋणपत्रमा प्राथमिकता दिनुपर्ने देखिएको छ ।

२.४८ गत आर्थिक वर्ष २०७०/७१ र अधिल्लो आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को तिर्न बाँकी कुल आन्तरिक ऋणमा नेपाल राष्ट्र बैंकको अनुपात क्रमशः १३.६४ प्रतिशत र ११.५८ प्रतिशत रहेको थियो । यस अवधिको आन्तरिक ऋणमा वाणिज्य बैंकहरूको अनुपात क्रमशः ६५.९८ प्रतिशत र ६७.६२ प्रतिशत छ । यसैगरी यस अवधिमा निजी क्षेत्र र अन्य संस्थाको आन्तरिक ऋणमा अनुपात क्रमशः २०.३८ प्रतिशत र २०.७९ प्रतिशत रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०६७/६८ देखि गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्मको आन्तरिक ऋणको संरचना नेपाल राष्ट्र बैंकको अनुपात करिब २० प्रतिशतदेखि घट्दै ११ प्रतिशतको हाराहारीमा पुगेको छ । यसरी आन्तरिक ऋणको संरचनामा नेपाल राष्ट्र बैंकको स्वामित्वको अंश घट्दै गएकोले यस प्रति वाणिज्य बैंकहरू, अन्य संस्था तथा निजी क्षेत्रको आकर्षण बढेको देखिन्छ । यसबाट नेपाल सरकारलाई सार्वजनिक वित्त परिचालनका लागि सार्वजनिक ऋणको अनुपात उपयुक्ताकारमा परिचालन गर्न सहज हुने, सार्वजनिक ऋण परिचालनमा बाह्य ऋणको अंश कम गरी विदेशी मुद्राको विनिमय जोखिम कम गर्न सकिने तथा मुलुकमा पुँजी बजारको विविधीकरण र विकास गर्न सकिने देखिएको छ ।

२.४९ गत आर्थिक २०७१/७२ मा सार्वजनिक ऋणको सावौं तथा ब्याज भुक्तानीको अनुपात कुल सरकारी खर्चको तुलनामा १३.८७ प्रतिशत रहेको छ । अधिल्लो आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा यस्तो अनुपात १२.३९ प्रतिशत रहेको थियो । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ र २०६९/७० मा ऋण सेवाको भुक्तानी अनुपात कुल सरकारी खर्चको तुलनामा क्रमशः १०.४१ प्रतिशत र १३.६२ प्रतिशत रहेको थियो । यसैगरी आर्थिक वर्ष २०६८/६९ र २०६९/७० को अवधिमा कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको तुलनामा सार्वजनिक ऋणको अनुपात करिब एक तिहाइको हाराहारीमा रहेको थियो । आर्थिक वर्ष २०७०/७१ र २०७१/७२ मा यस्तो अनुपात कम भई क्रमशः २८.५० प्रतिशत र २५.६९ प्रतिशत रहेको छ । यसबाट सार्वजनिक वित्त परिचालनमा सार्वजनिक ऋणको अनुपात वृद्धि गर्न सक्ने देखिएको छ ।

स्थानीय निकायको वित्तीय व्यवस्था

स्थानीय निकायको आय तथा खर्चको स्थिति

२.५० मुलुकको शासन प्रक्रियामा जनतालाई अधिकाधिक मात्रामा सहभागी गराउने लक्ष्यअनुरूप नेपाल सरकारले स्थानीय स्वायत्त शासनको मर्मअनुरूप स्थानीय तहका कार्यक्रमहरू विकेन्द्रित प्रणालीमा आधारित भई अवलम्बन गर्ने नीति लिएको छ । नयाँ संविधानले परिकल्पना गरेअनुरूप लोकतन्त्रको लाभांश जनता समक्ष पुऱ्याउन लोकतान्त्रिक अभ्यासलाई स्थानीय तहदेखि नै प्रभावकारी बनाउने प्रयास गरिएको छ । स्थानीय निकायहरूको विद्यमान संरचनालाई जनसंख्या, भूगोल तथा पूर्वाधार समेतको आधारमा एक

आपसमा गाभी सबल स्थानीय निकायमा रूपान्तरित गर्ने संवैधानिक व्यवस्थाअनुरूप नेपाल सरकारबाट गाउँपालिका, नगरपालिका तथा विशेष, संरक्षित वा स्वायत्त क्षेत्रको संख्या र सीमा निर्धारण गर्न आयोग गठन गरी कार्य अगाडि बढाइएको छ । हाल ७५ जिल्ला विकास समिति, २ सय १७ नगरपालिका र ३ हजार १ सय ५७ गाउँ विकास समितिबाट स्थानीय निकायमा कार्य सम्पादन भइरहेको छ ।

२.५.१ स्थानीय निकायलाई कार्यशील तुल्याउन प्राथमिक शिक्षा, प्राथमिक स्वास्थ्य, कृषि तथा पशु प्रसार, स्थानीय पूर्वाधार, सामुदायिक खानेपानी जस्ता क्षेत्रहरू स्थानीय निकायमा निक्षेपण गरिएको छ । स्थानीय निकायको लक्ष्य हासिल गर्न आवश्यक स्रोत र साधनहरूको प्रत्याभूतिका लागि स्थानीय निकायहरूमा स्थानीय राजस्व परिचालनका लागि संवैधानिक तथा कानूनी व्यवस्था गरिएको एवं नेपाल सरकारले एकमुष्ट सशर्त र निशर्त अनुदान उपलब्ध गराउने व्यवस्था रहेको छ । यसबाट स्थानीय निकायको चालु प्रकृतिका खर्चका अतिरिक्त विकास निर्माणका लागि पुँजीगत स्रोतको व्यवस्था हुने गरेको छ । संवैधानिक व्यवस्थाका साथै, स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन, २०५५, स्थानीय स्वायत्त शासन नियमावली, २०५६ र स्थानीय निकाय स्रोत परिचालन तथा व्यवस्थापन कार्यविधि, २०६९ ले स्थानीय निकायलाई आफ्नो क्षेत्रमा राजस्व परिचालन गरी विद्यमान स्रोत र साधनलाई स्थानीय जनताको आवश्यकता एवं मागबमोजिमका योजना तथा कार्यक्रम सञ्चालन गर्नसक्ने अधिकार निक्षेपण गरेको छ ।

२.५.२ स्थानीय निकायले लगाउने कर तथा नेपाल सरकार र स्थानीय निकायबीच बाँडफाँट गर्नुपर्ने राजस्व सम्बन्धमा अध्ययन, अनुसन्धान गर्न र स्थानीय निकायको कर पद्धति समसामयिक बनाउन लिनुपर्ने नीतिगत विषयमा सुझाव प्रस्तुत गर्ने, न्यूनतम स्रोत र कार्यसम्पादन सूचकको आधारमा मूल्यांकन गरी स्थानीय निकायलाई दिइने अनुदानमा थपघट गर्ने तथा उत्कृष्ट कार्य गर्ने स्थानीय निकायलाई पुरस्कृत गर्न नेपाल सरकारमा सिफारिश गर्ने कार्य स्थानीय निकाय वित्तीय आयोगले गर्दै आएको छ । आयोगबाट स्थानीय निकायको आन्तरिक स्रोतको विश्लेषण र नयाँ स्रोतका क्षेत्रको पहिचान, न्यूनतम स्रोत तथा कार्यसम्पादन विधिद्वारा स्थानीय निकायलाई उपलब्ध गराउने निशर्त अनुदानको रकम निश्चित गर्ने कार्य हुन्छ, जुन स्थानीय निकायको कार्यसम्पादनसँग आवद्धता कायम गरिएको छ । आयोगले जिल्ला विकास समिति, नगरपालिका र गाउँ विकास समितिको कार्यसम्पादन मूल्यांकनका लागि क्रमशः ९ वटा, १० वटा र ७ वटा न्यूनतम स्रोत तथा कार्यसम्पादन मापनका आधार लागू गरेको छ । यसका साथै, कार्यसम्पादन मूल्यांकनका सूचकको रूपमा आयोगले जिल्ला विकास समिति, नगरपालिका र गाउँ विकास समितिका लागि क्रमशः ४६ वटा, ४० वटा र १३ वटा आधारहरू अवलम्बन गरेको छ । कार्यसम्पादन मूल्यांकनका आधार र सूचकहरूमा आयोगले आवधिक पुनरावलोकन गरी गुणस्तर अभिवृद्धि

गर्ने प्रयास गरेको छ । स्थानीय निकायको न्यूनतम सर्त तथा कार्यसम्पादन मापन र निशर्त अनुदानको आवश्यकतासम्बन्धी चक्र हरेक ३ वर्षमा पूरा हुने पद्धति लागु गरिएको छ । यस्तो मूल्याङ्कन अधिकांश स्थानीय निकाय सफल देखिएको भए पनि करिब एक तिहाइ गाउँ विकास समिति भने सफल हुन नसकेको स्थिति छ ।

तालिका २ (ढ) : स्थानीय निकायको खर्च तथा आय विवरण

(रु. करोडमा)

विवरण	आर्थिक वर्ष			
	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२
१. जिल्ला विकास समिति				
नेपाल सरकारबाट प्राप्त अनुदान	२९८५.३३	२०८४.३१	२६७१.०	२५९६.५६
कुल आम्दानी	३२१.९९	२७५.६०	३५७.४६	४५७.८०
(क) आन्तरिक स्रोत	१७८.०४	१३६.९४	१८६.४०	२०९.६४
(ख) राजस्व बाँडफाँट	१४३.९५	१३८.६६	१७१.०६	२४८.१६
खर्चको लागि विनियोजित कुल	३३०७.३२	२३५९.९१	३०२८.४६	३०५४.३६
वास्तविक कुल खर्च	२९७०.०	१७९५.८२	२६७८.०	२५१९.८५
२. नगरपालिका				
नेपाल सरकारबाट प्राप्त अनुदान	५०४.९२	४२८.४२	३३४.५२	४९६.६७
आन्तरिक स्रोत र राजस्व बाँडफाँटको कुल रकम	२७४.३०	३३६.५६	३७८.२५	४०९.९८
खर्चका लागि विनियोजित कुल	७७९.२२	७६४.९८	७१२.७७	९०६.६५
वास्तविक कुल खर्च	६८३.८०	६७६.८७	६१७.४९	७९७.८५
३. गाउँ विकास समिति				
नेपाल सरकारबाट प्राप्त अनुदान	९२५.८०	६६९.२०	८२१.०	७३६.०
आन्तरिक स्रोत र राजस्व बाँडफाँटको कुल रकम	९७.६४	११७.१३	१३०.२२	०.०
खर्चको लागि विनियोजित कुल	१०२३.४४	७८६.३३	९५१.२२	७३६.०
वास्तविक कुल खर्च	७६५.८७	७६४.९१	९३४.०४	७३०.४१

सारांश

विवरण	आर्थिक वर्ष			
	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२
स्थानीय निकायको कुल	६९३.९३	७२९.२९	८६५.९३	८६७.७८
स्थानीय निकायमा प्राप्त कुल	४४१६.०५	३१८१.९३	३८२६.५२	३८२९.२३
स्थानीय निकायको कुल आय	५१०९.९८	३९११.२२	४६९२.४५	४६९७.०१
कुल आयमा आन्तरिक आम्दानीको अंश (प्रतिशतमा)	१३.५८	१८.६५	१८.४५	१८.४८

स्रोत: संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय र स्थानीय निकाय वित्तीय आयोगको सचिवालय ।

स्थानीय निकायमा अनुदान

२.५३ विकेन्द्रीकरणको मर्मअनुरूप स्थानीय निकायबाट खासगरी स्थानीय पूर्वाधार विकास, सामाजिक सुरक्षा, सामाजिक परिचालन र सशक्तिकरण, गरिबी न्यूनीकरण, वातावरणमैत्री विकास, स्थानीय स्तरमा सार्वजनिक सेवा प्रवाह, स्थानीय सुशासनका साथै, भूकम्पोत्तर पुनर्निर्माण र पुनर्संरचनाका क्षेत्रमा कार्यहरू भएका छन् । स्थानीय निकायका लक्ष्यहरू हासिल गर्न आन्तरिक स्रोत र साधन परिचालनको प्रभावकारिता अपेक्षित स्तरमा अभिवृद्धि हुन नसक्दा नेपाल सरकारले कुल खर्चको महत्त्वपूर्ण हिस्सा अनुदान रकमको रूपमा उपलब्ध गराउने गरेको छ । स्थानीय निकायको स्रोत परिचालनको अवस्था देहायअनुसार रहेको छ:

जिल्ला विकास समिति अनुदान

२.५४ स्थानीय जनताको प्रत्यक्ष संलग्नतामा स्थानीय सीप, श्रम र साधनको सदुपयोग गरी स्थानीय जनताको माग र आवश्यकताका आधारमा समावेशी विकासलाई संस्थागत गर्दै गरिबी निवारणमा सहयोग पुऱ्याउदै सामाजिक परिचालनका माध्यमबाट आर्थिक सामाजिक सशक्तिकरणमा सहयोग गर्न जिल्ला विकास समिति अनुदान प्रदान गरिन्छ । जिल्ला विकास समितिलाई नेपाल सरकारबाट आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा करिब रु. २९ अर्ब ८५ करोड अनुदान प्रदान गरिएकोमा आर्थिक वर्ष २०६९/७० देखि २०७१/७२ सम्म अनुदान रकम रु. २९ अर्ब देखि २६ अर्बको हाराहारी रहेको देखिन्छ । जिल्ला विकास समितिको आन्तरिक स्रोत र राजस्व बाँडफाँडतर्फ गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा रु. ४ अर्ब ५७ करोड रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ देखि २०७०/७१ सम्मको यस्तो आम्दानी करिब रु. ३ अर्ब को हाराहारीमा रहेको थियो । यस अवधिमा जिल्ला विकास समितिले गरेको कुल विनियोजित रकमको करिब ८० प्रतिशत देखि ९० प्रतिशतसम्म खर्च भएको स्थिति छ । कुल खर्चमा अनुदानको योगदान करिब रु. ८५ प्रतिशत देखि ९० प्रतिशतसम्म देखिएकोले आन्तरिक स्रोत परिचालन क्षमता बढाउनुपर्ने स्थिति छ ।

नगरपालिका अनुदान

२.५५ नगरपालिकाहरूको सेवा प्रवाहमा सुदृढीकरण गर्दै भौतिक पूर्वाधार निर्माण गरी गरिबी न्यूनीकरण एवं आर्थिक र सामाजिक विकास गर्न नगरपालिकामा चालु र पुँजीगत अनुदान प्रदान गर्ने गरिएको छ । चालुतर्फ संस्थागत विकास, आर्थिक तथा प्रशासनिक सुदृढीकरण, स्रोत परिचालन र समन्वय, वातावरण र दिगोविकास सम्बन्धी नीति, निर्माण, समन्वय तथा अनुगमन र मूल्याङ्कन र अनुदान बाँडफाँट सम्बन्धमा उपयुक्त भार प्रणाली निर्धारणका कार्य र पुँजीगततर्फ भौतिक पूर्वाधार निर्माणका कार्य गरिन्छ । नगरपालिकालाई नेपाल

सरकारबाट आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा रु. ५ अर्ब ४ करोड अनुदान दिइएकोमा आर्थिक वर्ष २०६९/७०, २०७०/७१ र २०७१/७२ मा यस्तो अनुदान क्रमशः रु. ४ अर्ब २८ करोड, रु. ३ अर्ब ३४ करोड र रु. ४ अर्ब ९६ करोड रहेको थियो । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा नगरपालिकाको आन्तरिक स्रोत तथा राजस्व बाँडफाँटबाट करिब रु. ४ अर्ब परिचालन भएकोमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ देखि २०७०/७१ सम्म यस्तो स्रोत परिचालन रु. २ अर्ब ७४ करोड देखि ३ अर्ब ७८ करोडसम्म भएको छ । यस अवधिमा आन्तरिक स्रोतबाट कुल खर्चमा ४० प्रतिशत देखि ६० प्रतिशत योगदान पुगेको र खर्चको अन्य हिस्सा अनुदानबाट बेहोरिएको छ ।

गाउँ विकास समिति अनुदान

२.५६ स्थानीय सीप, श्रम, स्रोत र साधनको सदुपयोग गरी स्थानीय जनताको आवश्यकतामा आधारित विकास प्रयासलाई संस्थागत गर्न गाउँ विकास समितिमा नेपाल सरकारबाट अनुदान प्रदान गरिन्छ । नेपाल सरकारबाट गाउँ विकास समितिलाई आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा रु. ९ अर्ब २५ करोड अनुदान दिइएकोमा आर्थिक वर्ष २०६९/७०, २०७०/७१ र २०७१/७२ मा यस्तो अनुदान केही कम भई क्रमशः रु. ६ अर्ब ६९ करोड, रु. ८ अर्ब २१ करोड र रु. ७ अर्ब ३६ करोड पुगेको छ । यसैगरी आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा गाउँ विकास समितिको आन्तरिक स्रोत तथा राजस्व बाँडफाँटबाट रु. ९७ करोड परिचालन भएको थियो भने आर्थिक वर्ष २०६९/७० र २०७०/७१ मा आन्तरिक स्रोत परिचालन बढेर क्रमशः रु. १ अर्ब १७ करोड र रु. १ अर्ब ३० करोड पुगेको छ । आन्तरिक स्रोतबाट गाउँ विकास समितिमा भएको कुल खर्चको अनुपातमा १० प्रतिशत देखि १५ प्रतिशत योगदान रहेको छ ।

२.५७ स्थानीय निकायबाट आर्थिक वर्ष २०६८/६९ र २०६९/७० मा करिब रु. ७ अर्ब आन्तरिक स्रोत र राजस्व बाँडफाँटको रकम भएकोमा आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा यस्तो रकम बढेर रु. ८ अर्ब ६५ करोड पुगेको छ । यसबाट सो अवधिको कुल खर्चमा करिब १३ प्रतिशत देखि १९ प्रतिशतसम्मको योगदान रहेको देखिन्छ । यसै अवधिमा स्थानीय निकायलाई नेपाल सरकारले करिब रु. ३१ अर्ब देखि रु. ४४ अर्बसम्म अनुदान प्रदान गरेको छ ।

स्थानीय विकास शुल्क कोष

२.५८ नेपाल सरकारले विभिन्न नगरपालिकाहरूको विकास निर्माणको लागि देशमा विभिन्न भन्सार नाकाहरूबाट चुंगीकर वापत १.५% कर उठाई उक्त रकम स्थानीय विकास शुल्क कोष अन्तर्गतको जगेडा कोषमा जम्मा हुने र उक्त जम्मा रकमबाट पुराना ५८

नगरपालिकाहरूको योजनागत रूपमा विकास निर्माणका कार्य गर्दै आएकोमा आर्थिक वर्ष २०६४/६५ देखि नेपाल सरकारले नै बजेट विनियोजन गरी विनियोजित रकमबाट सोही अनुसारका पूर्वाधार विकास निर्माणका कार्य गर्दै आएको छ । स्थानीय विकास शुल्क कोषमा आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा रु. २ अर्ब ६१ करोड विनियोजन गरिएकोमा रु. १ अर्ब ६० करोड नगरपालिकाहरूमा निशर्त पुँजीगत अनुदान दिइएको तथा जगेडाकोष कार्यक्रमतर्फ रु. १ अर्ब विनियोजन गरिएको छ । जगेडा कोषमा विनियोजित रकममा पुराना ५८ नगरपालिकामा सडक कालोपत्रे, नाली, खानेपानी, ल्याण्डफिल्ड साइट निर्माण, दमकल खरिद, फोहरमैला व्यवस्थापनका लागि सवारी साधन खरिदसहित ३ सय १५ वटा भौतिक पूर्वाधार निर्माणका आयोजना स्वीकृत भई २ सय २२ वटा आयोजना सम्पन्न गरिएको छ । चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम ८ महिनामा स्थानीय विकास शुल्क कोषबाट पुराना ५८ नगरपालिकाहरूको पूर्वाधार निर्माणको लागि निशर्त पुँजीगत अनुदान उपलब्ध गराइएको र लागत सहभागितामा आधारित आयोजना सञ्चालन गर्न जगेडा कोष कार्यक्रम मार्फत आयोजना सञ्चालन गरिएको छ । यस अर्न्तगत नगरपालिकाहरूबाट प्राप्त २८६ वटा आयोजना स्वीकृत भई कार्यान्वयनको लागि रु. १० करोड ३८ लाख विनियोजन गरी कार्य अगाडि बढाइएको छ । नयाँ १३३ नगरपालिकाको भौतिक पूर्वाधार निर्माणको लागि लागत सहभागितामा आधारित आयोजनाका लागि रु. ८७ लाख ४३ हजारका दरले स्रोत विनियोजन गरी कार्यान्वयनमा लगिएको छ ।

२.५९ स्थानीय निकायमा नेपाल सरकारले चालु र पुँजीगत अनुदान उपलब्ध गराउँदै आएको छ । चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ का लागि जिल्ला विकास समितिलाई रु. ३ अर्ब ६७ करोड अनुदान विनियोजन गरिएको छ । यसमध्ये चालुतर्फ रु. २ अर्ब ३० करोड र पुँजीगततर्फ रु. १ अर्ब ३६ करोड रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा जिल्ला विकास समितिको चालु र पुँजीगत अनुदान रु. ५ अर्ब ९१ करोड रहेको थियो । आर्थिक वर्ष २०६९/७० देखि २०७१/७२ सम्म यस्तो अनुदान आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को तुलनामा कम भई रु. ३ अर्ब ३२ करोड देखि रु. ४ अर्ब ४३ करोड रहेको देखिन्छ ।

२.६० गाउँ विकास समितिमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा चालु तथा पुँजीगत अनुदान रु. ९ अर्ब २५ करोड रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा रु. ८ अर्ब २१ करोड र आर्थिक वर्ष २०६९/७० र २०७१/७२ मा करिब रु. ७ अर्बको हाराहारी रहेको छ । चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा समेत यस्तो अनुदान रु. ८ अर्ब ५ करोड रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ देखि २०७१/७२ सम्म चालुतर्फको अनुदान रु. १ अर्ब ५६ करोडको दरमा रहेकोमा चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ का लागि यस्तो चालुतर्फको अनुदान रु. १ अर्ब ४१ करोड रहेको छ ।

तालिका २ (ण) : स्थानीय निकायमा उपलब्ध सरकारी अनुदान

(रु. करोडमा)

अनुदान	आर्थिक वर्ष					
	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३	कुल बजेटको प्रतिशत
जि.वि.स. अनुदान पुँजीगत	२३०.०	१३३.६८	१३७.०	१२७.३०	१३६.९६	१.७७
जि.वि.स. अनुदान चालु	३६१.०	३०९.७९	१९५.०	२०७.४०	२३०.४९	२.९८
जम्मा	५९१.०	४४३.४८	३३२.०	३३४.७०	३६७.४६	४.७६
गा.वि.स. अनुदान पुँजीगत	७६९.२०	५१२.६५	६६४.४०	५७९.४०	६६३.४४	८.५९
गा.वि.स. अनुदान चालु	१५६.६०	१५६.६०	१५६.६०	१५६.६०	१४१.७४	१.८४
जम्मा	९२५.८०	६६९.२५	८२१.०	७३६.०	८०५.१८	१०.४२
नगरपालिका अनुदान पुँजीगत	६०.०	९४.१४	११५.०	३७८.८०	५०६.५६	६.५६
नगरपालिका अनुदान चालु	११.०	११.०	०.०	३६.०	१२३.०१	१.५९
जम्मा	७१.०	१०५.१४	११५.०	४१४.८०	६२९.५७	८.१५
स्थानीय विकास शुल्क कोष पुँजीगत	१९०.०	१२३.७०	१९५.६८	२००.४३	२३४.६३	३.०४
स्थानीय विकास शुल्क कोष चालु	४०.०	३९.९७	६४.३२	६१.१२	१०८.७३	१.४१
जम्मा	२३०.०	१६३.६८	२६०.०	२६१.५५	३४३.३७	४.४५
कुल जम्मा	१८१७.८०	१३८१.५५	१५२८.०	१७४७.०५	२१४५.५९	२७.७८

स्रोत: संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय र स्थानीय निकाय वित्तीय आयोगको सचिवालय ।

२.६१ नगरपालिकामा चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा चालुतर्फ रु. १ अर्ब २३ करोड र पुँजीगततर्फ रु. ५ अर्ब ६ करोड गरी रु. ६ अर्ब २९ करोड अनुदान रहेको छ। आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा अनुदान रु. ७१ करोड मात्र रहेको थियो । आर्थिक वर्ष २०६९/७० देखि २०७१/७२ सम्म नगरपालिकामा नेपाल सरकारको अनुदान क्रमशः बढेर रु. १ अर्ब ५ करोडदेखि रु. ४ अर्ब १४ करोड पुगेको छ ।

२.६२ स्थानीय विकास शुल्क कोषमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा रु. २ अर्ब ३० करोड अनुदान रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा रु. १ अर्ब ६३ करोड पुगेको छ । यसैगरी आर्थिक वर्ष २०७०/७१ र २०७१/७२ मा चालु तथा पुँजीगततर्फको अनुदान करिब रु. २ अर्ब ६० करोड रहेकोमा चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा बढेर रु. ३ अर्ब ४३ करोड रहेको देखिन्छ । संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयको कुल बजेटको अनुपातमा यस्तो अनुदान अंश २७.७८ प्रतिशत रहेको छ, जसमा जिल्ला विकास समिति, गाउँ विकास समिति, नगरपालिका र स्थानीय विकास शुल्क कोषको अनुपात क्रमशः ४.७६ प्रतिशत, १०.४२ प्रतिशत, ८.१५ प्रतिशत र ४.४५ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । कुल अनुदानमा जिल्ला विकास समितिमा चालु अनुदानको हिस्सा बढी रहेकोमा गाउँ विकास समिति, नगरपालिका र स्थानीय विकास शुल्क कोषमा पुँजीगत अनुदानको अनुपात बढी रहेको छ ।

समस्या तथा चुनौतीहरू

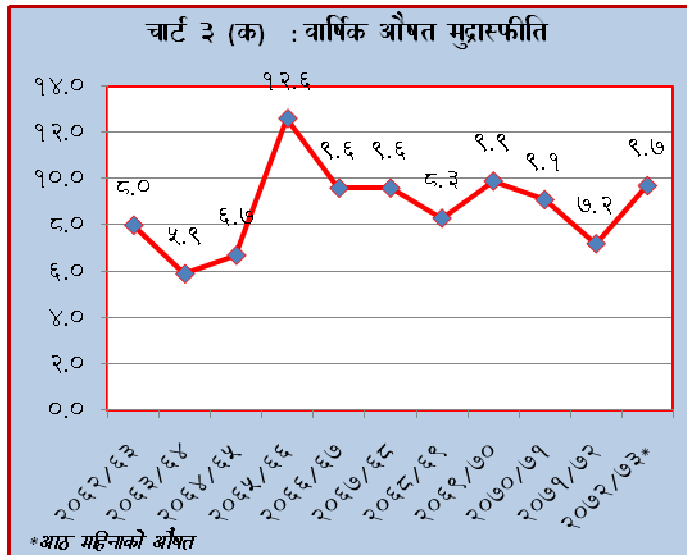
- २.६३ मुलुकको विकास र निर्माणलाई तीव्रता प्रदान गर्न तथा जनताका बृहत्तर आकांक्षा परिपूर्ति गर्न सार्वजनिक खर्चको माग बढ्दो छ । नयाँ संविधानको कार्यान्वयनका क्रममा संघीय शासन प्रणालीको अवलम्बनसँगै सार्वजनिक खर्चको आवश्यकता बढ्दै जाने निश्चित छ । सार्वजनिक खर्चको माग, आवश्यकता र उपलब्धताका बीच सन्तुलन कायम राख्ने कार्य जटिल देखिन्छ ।
- २.६४ कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको अनुपातमा राजस्व परिचालन करिब २० प्रतिशतको हाराहारीमा छ । विकासका दृष्टिले अगाडि बढिरहेका मुलुकहरूमा यस्तो अनुपात ३५ प्रतिशत सम्म रहने गरेको पाइन्छ । राजस्व परिचालनलाई यसको संभावनाअनुरूप परिचालन गर्नुपर्ने चुनौती विद्यमान छ ।
- २.६५ नेपालको कुल सार्वजनिक खर्चको संरचनामा चालु खर्चको हिस्सा करिब दुई तिहाईको हाराहारीमा रहने गरेको छ । पुँजीगत खर्च भने कुल खर्चको करिब १५ प्रतिशतको हाराहारीमा मात्र देखिन्छ । चालु खर्चतर्फ अनुमान गरिए अनुरूप नै खर्च भए पनि पुँजीगत खर्च उत्साहप्रद नरहने गरेको स्थिति छ । सार्वजनिक स्रोतको अधिकतम परिचालन गर्न घाटा बजेट तर्जुमा गरिने गरेको भए पनि आर्थिक वर्षको अन्त्यमा बजेट बचत हुने स्थिति दोहोरीरहेकाले खासगरी पुँजीगत खर्चको प्रभावकारिता सिद्ध गर्नुपर्ने चुनौती छ ।
- २.६६ नेपालको सार्वजनिक ऋण कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको तुलनामा करिब एक चौथाई रहेको छ । वित्तीय साधनको महत्तम परिचालन गर्न केही विकसित मुलुकमा यस्तो अनुपात शत प्रतिशत भन्दा बढी समेत रहेको पाइन्छ । विकासका प्रयासमा स्रोतको सुनिश्चितताका लागि सार्वजनिक ऋणको उपयोग गर्न सकिने सुविधा उपलब्ध छ । यसरी परिचालन गरिने स्रोत र साधनको नतिजामूलक रूपमा कार्यान्वयनको खाँचो रहेको छ ।
- २.६७ अर्थतन्त्रलाई गतिशीलता प्रदान गरी दिगो आर्थिक विकास गर्न उपलब्ध वित्तीय साधनको अधिकाधिक उपयोग गरिनुपर्छ । राजस्वको संभावना उजागर गर्नुका अतिरिक्त सार्वजनिक ऋणको व्यवस्थित परिचालनबाट विकासका सन्दर्भमा प्रभावकारी परिवर्तन ल्याउन सक्ने ठूला परियोजनाहरूको लागि स्रोतको प्रत्याभूति गर्न सकिन्छ । कठिनतम ढंगले उपलब्ध हुने वित्तीय साधनलाई परिणामदायी रूपमा सदुपयोग गर्ने चुनौती रहेको छ ।

३. मूल्य तथा आपूर्ति

नेपालमा आपूर्ति व्यवस्था असहज भएको कारण अधिल्लो आर्थिक वर्षको तुलनामा चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा मुद्रास्फीति बढेको छ । चालु आर्थिक वर्ष मौद्रिक विस्तार अपेक्षित स्तर भित्रै रहेको, भारतीय मूल्य चाप कम रहेको, अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा पेट्रोलियम पदार्थको मूल्य न्यून रहेको र विश्वको मुद्रास्फीति कम रहेको अवस्थामा समेत नेपालमा अत्यावश्यक वस्तुहरूको आपूर्ति असहज हुँदा मुद्रास्फीति बढेको छ । चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनामा पेट्रोलियम पदार्थको आपूर्तिको साथै खाद्यान्नको आपूर्तिमा समेत कमी आएको छ । कृषि उत्पादन तथा उत्पादकत्व बढाउने, वितरण र मूल्य सूचना प्रणालीको विकास गर्ने, अत्यावश्यक वस्तुहरूको थोक विक्रेताहरूको स्टक दैनिक अनुगमन प्रणालीको विकास गर्ने, खाद्यान्न तथा पेट्रोलियम पदार्थको भण्डारण क्षमता बढाउने जस्ता पक्षहरूमा जोड दिनु आवश्यक छ ।

मुद्रास्फीतिको स्वरूप र प्रवृत्ति

३.१ नेपालको मुद्रास्फीतिमा विभिन्न वर्षहरूमा विभिन्न कारणहरूले प्रभाव पार्दै आएको छ । यसले गर्दा अल्पकालिन नीतिगत प्रयासहरूबाट मुद्रास्फीतिलाई अपेक्षितस्तरको दायरामा राख्ने कार्य चुनौतिपूर्ण बन्दै गएको छ । विगतको १० वर्षको अवधिमा

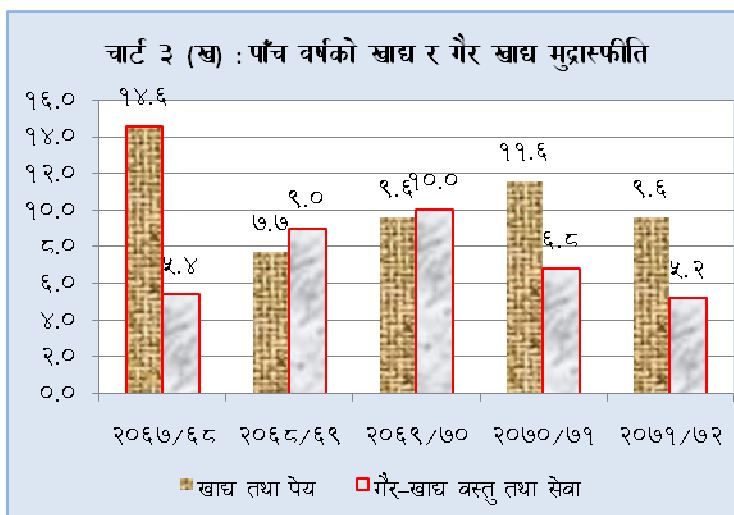

आर्थिक वर्ष २०६५/६६ मा मुद्रास्फीति १२.६ प्रतिशतको उच्च बिन्दुमा पुगेकोमा आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा मुद्रास्फीति ९.९ प्रतिशत रहेको थियो । चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनाको औषत मुद्रास्फीति समेत ९.७ प्रतिशतको उच्च बिन्दुमै रहेको छ । यसरी उच्च रहेको मुद्रास्फीति नियन्त्रणका लागि आपूर्तिसँग सम्बन्धित पक्षहरूमा आन्तरिक उत्पादन क्षमतामा विस्तार गरी उत्पादन वृद्धि गर्ने, सबै क्षेत्रहरूमा स्वच्छ प्रतिस्पर्धा कायम गर्न कानूनी व्यवस्थालाई प्रभावकारी बनाउने र ऊर्जा आपूर्ति सहज

बनाउन पेट्रोलियम पदार्थ भण्डारण क्षमता बढाउने तथा जल विद्युत उत्पादनका निर्माणधीन आयोजना समयमा सम्पन्न गर्ने कार्यहरू गर्न आवश्यक छ ।

३.२ नेपालको विगत पाँच वर्षको अवधिको औषत मुद्रास्फीति दर ८.८ प्रतिशत रहेको छ । यस अवधिमा खाद्य तथा पेय पदार्थ समूहको औषत मुद्रास्फीति दर १०.८ प्रतिशत र गैर खाद्य तथा सेवा समूहको औषत मुद्रास्फीति दर ७.३ प्रतिशत रहेको छ । यसरी विगत केही वर्षयता मुद्रास्फीति दर उच्च रहनुमा गैर खाद्य भन्दा पनि खाद्य तथा पेय पदार्थ समूहको योगदान उच्च रहेको छ ।

३.३ नेपालमा गैर खाद्य तथा सेवा समूहको तुलनामा खाद्य तथा पेय पदार्थ समूहको मूल्य वृद्धि उच्च रहनुका साथै, यसमा बढी कृषि उत्पादन तथा आपूर्ति अवस्थाका कारण उतार चढाव (Volatile) समेत हुने गरेको छ ।

३.४ नेपालको मूल्यको स्तरलाई संरचनात्मक, मौद्रिक र भारतीय मूल्य स्थितिले मुख्यरूपमा प्रभाव पार्दै आएकोमा यस आर्थिक वर्ष सबैभन्दा बढी प्रभाव सीमावर्ती नाकामा भएको आयातमा अवरोधका कारण मागअनुसार अत्यावश्यक वस्तुहरूको समेत आपूर्ति हुन नसकेकोले परेको छ । यस वर्ष मौद्रिक विस्तार अपेक्षित स्तर भित्रै रहेको, भारतमा मूल्य वृद्धिदर कम रहेको, अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा पेट्रोलियम पदार्थको मूल्य न्यून स्तरमा रहेको र विश्वको मुद्रास्फीति समेत न्यून रहेको अवस्थामा समेत नेपालमा आपूर्ति व्यवस्था असहज भएको कारण अघिल्लो वर्षको तुलनामा मुद्रास्फीति बढेको हो ।

समग्र उपभोक्ता मूल्य स्थिति

३.५ आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को पहिलो आठ महिनाको अवधिको औषत उपभोक्ता मुद्रास्फीति दर ९.७ प्रतिशत रहेको छ । अघिल्लो वर्ष यस्तो उपभोक्ता मुद्रास्फीति दर औषत ७.२

प्रतिशत मात्र रहेको थियो । आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को फागुन महिनामा वार्षिक विन्दुगत उपभोक्ता मुद्रास्फीति दर १०.२ प्रतिशत रहेको छ भने अघिल्लो वर्षको फागुन महिनामा यस्तो मुद्रास्फीति ७ प्रतिशत थियो। चालु आर्थिक वर्षको पछिल्ला महिनाहरूमा उपभोक्ता मुद्रास्फीति घट्दै गएको छ जुन २०७२ पुस महिनामा यस वर्षको उच्च विन्दु १२.१ प्रतिशत पुगेको थियो ।

**तालिका ३ (क) : उपभोक्ता मूल्य सूचकांकमा आधारित वार्षिक विन्दुगत मुद्रास्फीति दर
(आधार वर्ष २०७१/७२ = १००)**

(प्रतिशत परिवर्तन)

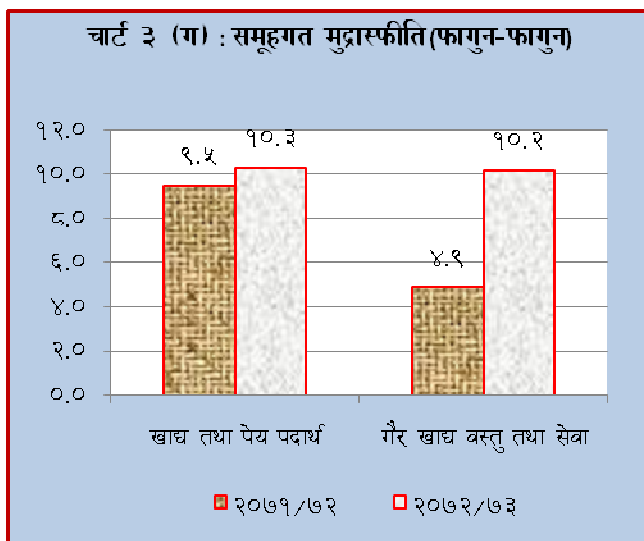
महिना	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३
साउन	७.७	११.९	७.९	७.५	६.९
भदौ	८.५	११.२	८.०	७.६	७.२
असोज	८.९	१०.५	८.४	७.५	८.२
कार्तिक	८.५	१०.५	१०.०	७.२	१०.४
मंसिर	७.५	१०.४	१०.३	७.०	११.६
पुस	६.८	९.८	९.७	६.८	१२.१
माघ	७.०	१०.१	८.८	७.०	११.३
फागुन	७.०	१०.२	८.९	७.०	१०.२
चैत	७.५	९.५	९.४	६.९	-
वैशाख	८.७	८.७	९.७	७.१	-
जेठ	९.९	८.२	९.५	७.४	-
असार	११.५	७.८	८.१	७.६	-
औषट	८.३	९.९	९.१	७.२	९.७
स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक ।					

समूहगत उपभोक्ता मूल्य स्थिति

३.६ समूहगत आधारमा विश्लेषण गर्दा, खाद्य तथा पेय पदार्थ समूहको मूल्य सूचकाङ्क २०७२ फागुनमा वार्षिक विन्दुगत आधारमा १०.३ प्रतिशतले बढेको छ । गत वर्षको यसै अवधिमा यो समूहको मूल्य सूचकाङ्क ९.५ प्रतिशतले बढेको थियो । मुख्य गरेर दाल, दुग्ध पदार्थ तथा अण्डा, घ्यू तथा तेल, मसला र मदिरा जस्ता वस्तुहरूको मूल्यमा दोहोरो अंकले वृद्धि भएकोले यसरी खाद्य तथा पेय पदार्थ समूहको मूल्य वृद्धि उच्च भएको हो । जसअनुसार दाल उप-समूहको मूल्य ३१.६ प्रतिशतले, दुग्ध पदार्थ तथा अण्डा उप-समूहको मूल्य ११.९ प्रतिशतले, घ्यू तथा तेल उप-समूहको मूल्य १८.८ प्रतिशतले, मसला उप-समूहको मूल्य १६.६ प्रतिशतले र मदिरा उप-समूहको १४.५ प्रतिशतले बढेको छ

। यसका अतिरिक्त अन्न तथा अन्नबाट बनेका परिकार र रेष्टुरा तथा होटल उप-समूहको मूल्यसमेत उच्च दरले बढेको छ ।

३.७ गैर-खाद्य वस्तु तथा सेवा समूहको मूल्य सूचकाङ्क २०७२ फागुनमा वार्षिक विन्दुगत आधारमा १०.२ प्रतिशतले बढेको छ । २०७१ फागुनमा यस समूहको सूचकाङ्क ४.९ प्रतिशतले बढेको थियो । लत्ता कपडा तथा जुत्ता, घरायसी सामान तथा सेवा र शिक्षा उप-समूहको मूल्य उच्च दरले वृद्धि भएकाले यस समूहको मूल्य उच्च रहन गएको हो । गैर-खाद्य तथा सेवा समूहका वस्तुहरू मध्ये लत्ता कपडा तथा जुत्ता चप्पल उप समूहको मूल्य सूचकाङ्क सबै भन्दा बढी अर्थात् १५.३ प्रतिशतले बढेको छ भने घरायसी सामान तथा सेवा उप-समूहको १३.१ प्रतिशतले र शिक्षा उप-समूहको १२.४ प्रतिशतले मूल्य वृद्धि भएको छ ।

तालिका ३ (ख) : विन्दुगत राष्ट्रिय उपभोक्ता मूल्य सूचकांकमा भएको परिवर्तन
(आधार वर्ष २०७१/७२=१००)

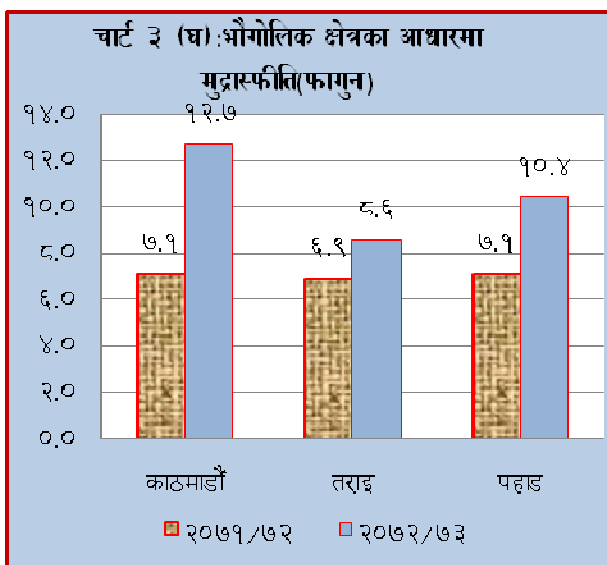
(प्रतिशत परिवर्तन)

उपभोग्य वस्तुहरू	भार प्रतिशत	आर्थिक वर्ष (फागुन महिना)				
		२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३
कुल (क+ख)	१००.	७.	१०.२	८.९	७.०	१०.२
क. खाद्य तथा पेय पदार्थ	४६.८	४.२	११.३	१०.८	९.५	१०.३
अन्न तथा अन्नबाट बनेका परिकार	१४.८	-२.४	१२.९	११.७	७.८	९.२
दाल	२.	-१.८	१२.६	६.८	१६.७	३१.६
तरकारी	५.७	५.१	९.४	१३.९	४.८	६.८
मासु तथा माछा	५.७	५.८	१७.१	१३.५	९.९	६.५
दुग्ध पदार्थ तथा अण्डा	५.	१७.४	७.३	६.७	१६.८	११.९
घ्यू तथा तेल	२.७	१३.३	१३.९	०.३	-०.४	१८.८

फलफूल	२.२	९.८	५.२	१४.१	१०.४	९.२
चिनी तथा मिठाई	१.४	५.९	१२.	-३.५	-०.१	६.७
मसला	१.५	-१२.१	५.५	१०.५	१२.	१६.६
हल्का पेय पदार्थ	१.	६.	१२.	२.४	४.२	४.७
मदिरा	१.७	९.२	४.४	२२.५	२१.१	१४.५
सूर्तिजन्य पदार्थ	०.९	९.	११.४	२५.३	२६.६	७.९
रेष्टुरा तथा होटल	२.४	११.४	१२.२	९.५	११.३	९.९
ख. गैर खाद्य वस्तु तथा सेवा	५३.२	९.४	९.३	७.१	४.९	१०.२
लत्ता कपडा तथा जुत्ता	८.५	१५.२	११.५	१२.२	१०.	१५.३
घरायसी सामान तथा सेवा	१०.९	६.३	९.७	५.१	०.९	१३.१
फर्निचर तथा घरायसी उपकरण	४.९	१३.४	१२.७	९.४	८.९	६.८
स्वास्थ्य	३.३	६.४	६.५	९.१	४.३	२.५
यातायात	६.	१७.	८.४	४.९	०.५	३.४
सञ्चार	३.६	-८.२	-२.१	०.१	०.३	५.७
मनोरञ्जन तथा संस्कृति	५.४	८.८	६.२	७.५	६.२	४.८
शिक्षा	८.५	८.९	१२.५	७.८	५.५	१२.४
अन्य वस्तु तथा सेवाहरू	२.२	९.९	१०.८	६.५	८.३	८.१
स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक						

क्षेत्रगत उपभोक्ता मूल्य स्थिति

३.८ भौगोलिक क्षेत्रका आधारमा विश्लेषण गर्दा समीक्षा अवधिमा काठमाडौं उपत्यकामा उपभोक्ता मुद्रास्फीति १२.७ प्रतिशत, पहाडमा १०.४ प्रतिशत र तराईमा ८.६ प्रतिशत रहेको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा मूल्य वृद्धिदर काठमाडौं उपत्यका र पहाड दुबै क्षेत्रमा ७.१ प्रतिशत र तराईमा ६.९ प्रतिशत रहेको थियो ।

थोक मूल्य सूचकाङ्क

३.९ आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को फागुन महिनामा वार्षिक विन्दुगत थोक मुद्रास्फीति दर ५.५ प्रतिशत रहेको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा पनि यस्तो मुद्रास्फीति ५.५ प्रतिशत नै रहेको थियो । चालु वर्षको आठ महिनामा थोक मूल्य अन्तर्गत कृषिजन्य वस्तुहरूको मूल्य सूचकाङ्क ९.१ प्रतिशतले र स्वदेशमा उत्पादित वस्तुहरूको मूल्य सूचकाङ्क ६.३ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ भने आयातीत वस्तुहरूको मूल्य सूचकाङ्क २.८ प्रतिशतले घटेको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा कृषिजन्य वस्तुहरूको मूल्य सूचकाङ्क ८.४ प्रतिशतले र स्वदेशमा उत्पादित वस्तुहरूको मूल्य सूचकाङ्क ६ प्रतिशतले वृद्धि भएको थियो भने आयातीत वस्तुहरूको मूल्य सूचकाङ्क ०.८ प्रतिशतले घटेको थियो ।

तालिका ३ (ग) : राष्ट्रिय थोकमूल्य सूचकाङ्कको वार्षिक विन्दुगत परिवर्तन
(आधार वर्ष २०५६/५७=१००)

(प्रतिशत परिवर्तन)

समूह	भार प्रतिशत	आर्थिक वर्ष / फागुन महिना				
		२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३ फागुन
कुल	१००.०	६.३	९.०	८.३	५.५	५.५
कृषिसम्बन्धी वस्तु	४९.६	१.७	१२.३	११.३	८.४	९.१
स्वदेशमा उत्पादित औद्योगिक वस्तु	२०.४	९.५	३.५	६.७	६.०	६.३
आयातित वस्तु	३०.०	१३.०	६.६	३.७	- ०.८	- २.८

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

३.१० कृषि वस्तु समूह अन्तर्गत दलहन उप-समूहको मूल्य ४७.३ प्रतिशतको र मसला उप-समूहको मूल्य २०.६ प्रतिशतको उच्च दरले बढेको छ । त्यस्तै, फलफूल तथा तरकारीको मूल्यमा ९.४ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ । स्वदेशमा उत्पादित औद्योगिक वस्तु समूहमा पेय तथा सूर्तिजन्य वस्तुहरूको मूल्य सबै भन्दा बढी अर्थात् ८.७ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ भने आयातीत वस्तु समूहमा यातायातका साधन र मेसिनरीहरूको मूल्य ६.८ प्रतिशतको उच्च दरले बढेको र पेट्रोलियम पदार्थ तथा कोइलाको मूल्य १२.८ प्रतिशतले घटेको छ ।

राष्ट्रिय तलव तथा ज्यालादर सूचकाङ्क

३.११ समीक्षा अवधिमा वार्षिक विन्दुगत राष्ट्रिय तलब तथा ज्यालादर सूचकाङ्क ४.६ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा उक्त सूचकाङ्क ६.८ प्रतिशतले वृद्धि

भएको थियो । समीक्षा अवधिमा तलब सूचकाङ्कमा ०.८ प्रतिशत र ज्यालादर सूचकाङ्कमा ५.५ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ । तलब अन्तर्गत बैंक तथा वित्तीय संस्था, शिक्षा र सार्वजनिक संस्थान उप-समूहहरूको तलब सूचकाङ्क क्रमशः २.३ प्रतिशत, १.५ प्रतिशत र ०.७ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ । त्यस्तै, ज्यालादर अन्तर्गत निर्माण मजदुर, कृषि मजदुर र औद्योगिक मजदुरको ज्यालादर सूचकाङ्क क्रमशः १०.२ प्रतिशत, ५.६ प्रतिशत र ३.६ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ ।

**तालिका ३ (घ) : राष्ट्रिय तलब तथा ज्यालादर सूचकाङ्कको वार्षिक विन्दुगत परिवर्तन
(आधार वर्ष २०६१/६२=१००)**

(प्रतिशत परिवर्तन)

उपभोग्य वस्तुहरू	भार प्रतिशत	आर्थिक वर्ष / फागुन महिना				
		२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३
कुल सूचकाङ्क	१००.०	२७.६	७.८	१६.९	६.८	४.६
१. तलब सूचकाङ्क	२७.०	१९.३	०.०	२६.४	७.६	०.८
१.१ निजामती सेवा	२.८	१८.७	०.०	३१.३	९.७	०.०
१.२ सार्वजनिक संस्थानहरू	१.१	२८.०	०.०	२७.६	७.५	०.७
१.३ बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू	०.६	४२.४	०.०	४७.७	४.३	२.३
१.४ सेना तथा प्रहरीबल	४.०	२६.५	०.०	३४.५	८.५	०.०
१.५ शिक्षा	१०.६	१९.१	०.०	३०.५	९.१	१.५
१.६ निजी प्रतिष्ठानहरू	७.९	८.६	०.०	०.०	०.०	०.०
२.ज्यालादर सूचकाङ्क	७३.०	२९.८	९.६	१४.८	६.६	५.५
२.१ कृषि मजदुर	३९.५	२७.१	१२.५	११.१	७.९	५.६
२.२ औद्योगिक मजदुर	२५.२	३४.३	४.७	२४.८	२.७	३.६
२.३ निर्माण मजदुर	८.३	३४.१	६.३	१०.०	१०.४	१०.२

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक ।

पाँचौँ पारिवारिक बजेट सर्वेक्षण

३.१२ नेपाल राष्ट्र बैंकबाट प्रकाशित गरिदै आएको राष्ट्रिय उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्कलाई अद्यावधिक गर्ने कार्य भएको छ । यसका लागि पाँचौँ पारिवारिक बजेट सर्वेक्षणको कार्य सम्पन्न गरिएको थियो । सर्वेक्षणको एउटा मात्रै उद्देश्य उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्कलाई अद्यावधिक गर्नको निमित्त नेपाली घर परिवारले उपभोग गर्ने वस्तु र सेवाहरूको विवरण संकलन गरी सोका आधारमा परिमार्जित भारसहितको वस्तु तथा सेवाहरूका डालो (Commodity Basket) तयार गर्ने रहेको थियो । नयाँ उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्कमा ४९६

वस्तु तथा सेवाहरू समावेश गरिएको छ । उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्क डालोमा समावेश गरिएका वस्तु तथा सेवाहरूले घरपरिवारको कुल उपभोग खर्चको ९७ प्रतिशत खर्च समेटेको छ । पाँचौँ पारिवारिक बजेट सर्वेक्षणबाट तयार गरिएको मूल्य सूचकांकमा खाद्य तथा पेय पदार्थ ४३.९१ प्रतिशत र गैह्र-खाद्य तथा सेवा ५६.०९ प्रतिशतको भार दिइएको छ । यस भन्दा अघिल्लो मूल्य सूचकांकमा खाद्य तथा पेय पदार्थतर्फ ४६.८२ प्रतिशत र गैह्र-खाद्य तथा सेवार्तर्फ ५३.१८ प्रतिशत भार रहेको थियो ।

दैनिक उपभोग्य वस्तुको खुद्रा मूल्य

३.१३ दैनिक उपभोग्य वस्तुहरू मध्ये प्रमुख १० कृषिजन्य वस्तुहरू (चामल, गहुँको पीठो, मासको दाल, रहरको दाल, तोरीको तेल, खारेको घ्यू, खसीको मासु, आलु, सुकेको प्याज र ताजा अदुवा) को सरदर खुद्रा मूल्यको समीक्षा गर्दा श्रावणको तुलनामा २०७२ फागुनमा आलु, प्याज र अदुवा बाहेक अन्य वस्तुको मूल्य वृद्धि भएको छ । त्यसैगरी, फागुन महिनामा दाल र घ्यू बाहेक अन्य वस्तुहरूको मूल्य पहाडमा भन्दा तराईमा कम रहेको छ ।

तालिका ३ (ड) : प्रमुख खाद्य वस्तुहरूको सरदर खुद्रा बजार मूल्य

(मूल्य रु. प्रति किलो ग्राममा)

क्र.स.	वस्तुको नाम	२०७२/७३*					
		पहाड		तराई		नेपाल	
		श्रावण	फागुन	श्रावण	फागुन	श्रावण	फागुन
१	चामल मोटो	४५.६	४८.१	३९.०	३४.९	४२.३	४१.५
२	गहुँको पीठो	४७.३	५३.५	३८.०	४१.०	४२.६	४७.३
३	मासको दाल	१६७.३	१९३.३	१७१.३	२२७.२	१६९.३	२१०.३
४	रहरको दाल	१७५.३	१८७.५	१९४.७	२५६.४	१८५.०	२२२.०
५	तोरीको तेल प्रति लिटर	१७७.७	२२०.७	१७०.७	२०४.४	१७४.२	२१२.६
६	घ्यू खारेको	७२८.३	७४०.०	७७७.३	७९९.७	७५२.८	७६९.८
७	खसीको मासु	६५८.३	६७३.३	६४०.०	६५९.०	६४९.२	६६६.२
८	आलु रातो	३९.५	३७.७	२८.३	२२.२	३३.९	३०.०
९	सुकेको प्याज	७४.०	४५.७	८३.३	३४.७	७८.७	४०.२
१०	अदुवा ताजा	१३४.७	९७.७	१३३.३	५३.३	१३४.०	७५.५

स्रोत: कृषि विभाग, कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन तथा बजार विकास निर्देशनालय, हरिहरभवन ।

* प्रारम्भिक तथ्याङ्क

अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा कच्चा पेट्रोलियम पदार्थ तथा सुनको मूल्य

३.१४ समीक्षा अवधिमा अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा पेट्रोलियम पदार्थको मूल्य उच्च दरले घटेको छ । यसरी मूल्य घट्नुमा मूलतः उदीयमान मुलुकहरूको आर्थिक वृद्धिदरमा कमी आउनु तथा माग कम हुँदा समेत तेल उत्पादक राष्ट्रहरूले उत्पादन यथावत राख्नु र अमेरिकाले तेल

उत्पादन वृद्धि गर्नु आदि कारणहरू रहेका छन् । अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा कच्चा पेट्रोलियम (Crude Oil Brent) को मूल्य २०७१ फागुन मसान्तमा प्रति ब्यारल अमेरिकी डलर ५४.८ रहेकोमा २०७२ फागुन मसान्तमा २८.१ प्रतिशतले हास आई प्रति ब्यारल अमेरिकी डलर ३९.४१ कायम भएको छ ।

तालिका ३ (च) : अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा तेल तथा सुनको मूल्य

	असार मसान्त			फागुन मसान्त			प्रतिशत परिवर्तन			
							असार		फागुन	
	२०७०	२०७१	२०७२	२०७०	२०७१	२०७२	२०७१	२०७२	२०७१	२०७२
तेल (डलर प्रति ब्यारल) *	१०९.१	१०४.७	५७.३	१०८.१	५४.८	३९.४१	-४.०	-४५.३	-४९.३	-२८.१
सुन (डलर प्रति आउन्स) **	१२८४.८	१३१०.०	११४४.४	१३८५.०	११५२.०	१२६४.८	२.०	-१२.६	-१६.८	९.८

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

* क्रुड आयल ब्रेन्ट ** लन्डन दरमा आधारित ।

३.१५ सुनको मूल्य २०७१ फागुन मसान्तमा प्रति आउन्स अमेरिकी डलर १ हजार १ सय ५२ रहेकोमा २०७२ फागुन मसान्तमा ९.८ प्रतिशतले वृद्धि भई सुन प्रति आउन्स अमेरिकी डलर १ हजार २ सय ६५ पुगेको छ ।

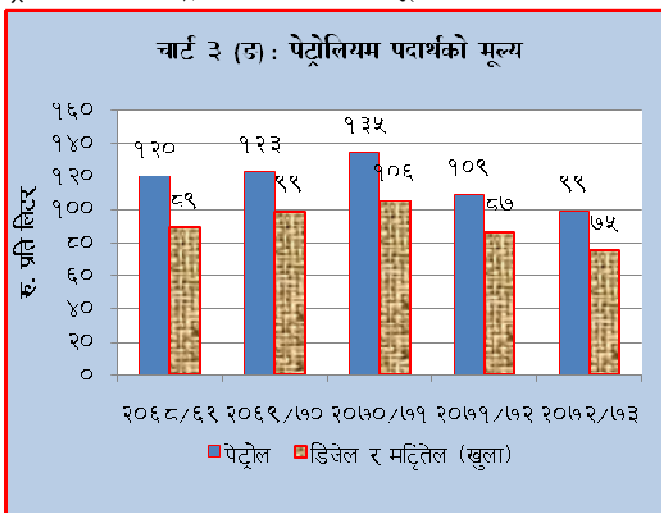
नेपालमा पेट्रोलियम पदार्थको मूल्य प्रवृत्ति

३.१६ समीक्षा अवधिमा अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा पेट्रोलियम पदार्थको मूल्य उच्च दरले घटेकोले

नेपालमा समेत पेट्रोलियम पदार्थको खुद्रा मूल्य घटेको छ ।

पेट्रोलियम पदार्थहरूमध्ये पेट्रोलको मूल्य आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा रु. १२० रहेकोमा क्रमशः बढ्दै आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा रु. १३५ पुगेकोमा पुनः घटेर आर्थिक वर्ष

२०७२/७३ मा रु. ९९ रहन गएको छ । त्यसैगरी, डिजेल र मट्टितेलको मूल्य आर्थिक

वर्ष २०६८/६९ को रू. ४६ बाट बढेर आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा रू. १०६ पुगेकोमा आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा घटेर रू. ७५ पुगेको छ ।

३.१७ पेट्रोलियम पदार्थको थोक बिक्री वितरण गर्ने व्यवस्था विराटनगर, वीरगञ्ज, अमलेखगञ्ज, काठमाडौं, पोखरा, भैरहवा, नेपालगञ्ज, सुर्खेत, दाङ्ग, धनगढी, दिपायल र जनकपुरबाट गरिएको छ । ढुवानीको दुरीको आधारमा पेट्रोलियम पदार्थको थोक मूल्य तथा खुद्रा मूल्य फरक राखिएको छ । २०७२ फागुन मसान्तमा काठमाडौं उपत्यकामा पेट्रोलको खुद्रा मूल्य रू. ९९, डिजेल तथा मट्टितेलको खुद्रा मूल्य रू. ७५ र एल.पि. ग्याँसको मूल्य प्रति सिलिण्डर रू. १,४०० रूपैयाँ रहेको छ । त्यस्तै, हवाई इन्धनको मूल्य रू. १०९ प्रति लिटर रहेको छ ।

आपूर्ति स्थिति

३.१८ भूकम्पको प्रभाव र चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को तेस्रो महिनाबाट देशभित्र देखिएको आपूर्ति असहजताले पेट्रोलियम पदार्थको अभाव हुन गई खाद्यान्न आपूर्ति तथा नुन ढुवानीमा समेत प्रतिकुल प्रभाव पारेको छ । सीमानाकामा भएको अवरोधका कारण मुख्यरूपमा पेट्रोल, डिजेल र एल.पी. ग्याँसको अभावबाट जनजीवन प्रभावित भई मानवीय संकट समेत देखापर्ने अवस्था सिर्जना भएको थियो । यसबाट निर्माण सामग्री अभाव हुन गई भूकम्पपछि गति लिन थालेका विकास निर्माणका योजना समेत प्रभावित भयो । इन्धन अभावका कारण समयमा लक्षित क्षेत्रमा आवश्यक परिमाणमा खाद्यान्न र नुनको आपूर्ति समेत प्रभावित हुन गयो । यसबाट मूल्य वृद्धि, कृत्रिम अभाव र कालोबजारीका कारण पूर्ण रूपमा दैनिक जनजीवन सहज हुन सकेन ।

तालिका ३ (छ) : पेट्रोलियम पदार्थको आपूर्ति

पेट्रोलियम पदार्थ	प्रथम आठ महिना		प्रतिशत परिवर्तन
	२०७१/७२	२०७२/७३/	फागुन / फागुन
पेट्रोल (कि.लि.)	१८६९६५	११८९८७	-३६.४
डिजेल (कि.लि.)	५८३२४२	३४४२०४	-४१.०
मट्टितेल (कि.लि.)	१३५४१	६८८१	-४९.२
हवाई इन्धन (कि.लि.)	९४८५४	४१५०१	-५६.२
कुल जम्मा	८७८६०२	५११५७३	-४१.८
एल.पी.ग्याँस (मे.ट.)	१६५९७५	९५०१७	-४२.८

स्रोत : आपूर्ति मन्त्रालय, नेपाल सरकार

- ३.१९ आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को आठ महिनामा नेपालका सीमानाकाहरूमा भएको अवरोधका कारण गत वर्षको सोही अवधिको तुलनामा पेट्रोलको आपूर्ति ३६.४ प्रतिशतले, डिजेलको आपूर्ति ४१ प्रतिशतले, हवाई इन्धनको आपूर्ति ५६.२ प्रतिशतले र एल. पि. ग्याँसको आपूर्ति ४२.८ प्रतिशतले र मट्टितेलको आपूर्ति ४९.२ प्रतिशतले घटेको छ ।
- ३.२० दुर्गम जिल्लाका जनताहरूलाई राहात पुऱ्याउन तथा आयोडिनको परिपूर्ति गर्न १३ दुर्गम तथा ९ आंशिक जिल्लाहरूमा सरकारको अनुदान सहयोगमा साल्ट ट्रडिङ कर्पोरेशनले नुन ढुवानी गर्दै आएको छ । आर्थिक वर्ष २०७२/७२ मा देशका १३ दुर्गम तथा ९ आंशिक दुर्गम गरी २२ जिल्लाहरूमा कुल ६६ हजार ७ सय ८३ क्वीन्टल आयोडिनयुक्त नुन ढुवानी गर्ने लक्ष्य रहेकोमा समीक्षा अवधिमा ३९ हजार ३ सय ४४ क्वीन्टल आयोडिनयुक्त नुन ढुवानी भएको छ ।
- ३.२१ देशका २३ दुर्गम हिमाली तथा पहाडी जिल्लाहरूमा सरल एवं सुलभ रूपमा खाद्यान्न उपलब्ध गराउने नीतिअनुरूप चालु आर्थिक वर्षमा पनि खाद्य संस्थान मार्फत् खाद्यान्न ढुवानी गरी आपूर्ति गराउने कार्यलाई निरन्तरता दिइएको छ । सोही क्रममा चालु आर्थिक वर्षमा १५ हजार ३ सय मेट्रिक टन खाद्यान्न ढुवानी गर्ने लक्ष्य रहेकोमा २०७२ फागुन मसान्तसम्ममा ४ हजार ७ सय मेट्रिक टन खाद्यान्न ढुवानी भएको छ । त्यसैगरी, राष्ट्रिय खाद्यान्न सुरक्षा भण्डार अन्तर्गत बफर स्टक र सार्क खाद्य सुरक्षा बैंकमा मौज्दात खाद्यान्नमा ३३ हजार मेट्रिक टन खाद्यान्न मौज्दात राख्ने लक्ष्य रहेकोमा २०७२ फागुन मसान्तमा १८ हजार ६ मेट्रिक टन खाद्यान्न मौज्दात राखिएको थियो ।
- ३.२२ राष्ट्रिय हितको प्रवर्द्धन गर्न वस्तु तथा सेवाको स्वस्थ र प्रतिस्पर्धात्मक वितरण प्रणालीको माध्यमबाट गुणस्तरयुक्त उपभोग्य वस्तु तथा सेवाको सहज र सर्वसुलभ हुने वातावरणको सुनिश्चितता सहित उपभोक्ताको हक र हितको संरक्षण गर्दै आपूर्ति व्यवस्था दिगो रूपमा प्रभावकारी र भरपर्दो बनाउन आर्थिक वर्ष २०७२/७३ पुसबाट आपूर्ति व्यवस्थापन हेर्न छुट्टै आपूर्ति मन्त्रालय गठन भएको छ ।

समस्या तथा चुनौतीहरू

- ३.२३ मुद्रास्फीतिलाई अपेक्षित स्तरमा राख्न विगतमा गरिएका नीतिगत प्रयासहरूका बावजुद पनि मुद्रास्फीति दर उच्च रहँदै आएको छ । यसले नेपालको मूल्य स्तर निर्धारण गर्ने बहुआयमिक पक्षहरू रहेको र विभिन्न समयमा फरक कारक तत्वले नेपालको मुद्रास्फीति उच्च बनाउन भूमिका खेलेको देखिन्छ । विगतमा भारतीय मुद्रास्फीति, पेट्रोलियम पदार्थको मूल्य वृद्धि, सिण्डिकेट आदिलाई मूल्य वृद्धिको कारणमा लिने गरेको भए तापनि यस वर्ष सीमानाकामा भएको अवरोधका कारण पेट्रोलियम पदार्थ तथा अत्यावश्यक वस्तुको

अभावका कारण मूल्यवृद्धि हुन गएको छ । यसले नेपालको मुद्रास्फिति नियन्त्रण गर्न मौद्रिक तथा वित्तीय नीतिबाट माग व्यवस्थापनका साथै, बजार व्यवस्थालाई नियमन गरी आपूर्ति व्यवस्था सहज बनाउनुपर्ने चुनौती छ ।

३.२४ उच्च मुद्रास्फितिलाई नियन्त्रण गर्न वितरण प्रणालीलाई व्यवस्थित बनाउने, अत्यावश्यक वस्तुहरूको भण्डारण क्षमताको विस्तार गर्ने, बजार अनुगमनलाई प्रभावकारी बनाउने, कार्टेलिङ तथा सिण्डिकेटलाई दण्डनीय बनाउने, पेट्रोलियम पदार्थको वितरणलाई व्यवस्थित गर्ने, कृषि उत्पादन तथा उत्पादकत्व बढाउने, खाद्यान्न उत्पादनमा कमी आएको पूर्वानुमानअनुसार आयात गर्ने संयन्त्र विकास गर्ने कार्य आवश्यक छ । त्यसैगरी, राष्ट्रियस्तरमा खाद्यसुरक्षाको प्रत्याभूति गराउने, लोडसेडिङको समस्या समाधान गर्न निर्माणाधीन जलविद्युत आयोजनाहरू निर्धारित समयमा नै सम्पन्न गर्ने, कृषि उपज विक्रिमा विचौलियाहरूको मार्जिन कम गर्न वितरण र मूल्य सूचना प्रणालीको विकास गर्ने, अत्यावश्यक वस्तुहरूको थोक विक्रेताहरूको स्टक दैनिक अनुगमन प्रणालीको विकास गर्ने र पेट्रोलियम पदार्थको भण्डारण क्षमता बढाउने आदि जस्ता पक्षहरूमा ध्यान दिनु आवश्यक छ ।

३.२५ अल्पकालमा लागत, आपूर्ति र संरचनागत परिवर्तनले नेपालको मूल्यमा बढी प्रभाव पर्ने गरेको भए तापनि दीर्घकालमा समष्टिगत माग र मुद्राप्रदायले नेपालको मूल्य निर्धारण हुने गरेको छ । भारतबाट आयात हुने वस्तुहरू तथा पेट्रोलियम पदार्थको अन्तर्राष्ट्रिय मूल्य र आपूर्तिमा हुने अवरोधले नेपालको मूल्य बढी प्रभावित हुने गरेको देखिन्छ । आपूर्ति र माग दुवैलाई समेटी समन्वयात्मक मूल्य नीति तर्जुमा हुन सकेमा मात्र नेपालमा मूल्य स्थिरता कायम गर्न सकिन्छ ।

४. मुद्रा तथा बैकिङ्ग

भूकम्पको क्षतिको प्रभाव र देशको सीमानाकाहरूमा देखिएको अवरोधका कारण समग्र अर्थतन्त्रले सामना गरेको असहज अवस्थाको चाप मौद्रिक तथा बैकिङ्ग क्षेत्रमा समेत परेको छ। आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा विप्रेषण आप्रवाह, वैदेशिक ऋण र अनुदान बढेको तथा आयातमा कमी आएको कारण बैकिङ्ग क्षेत्रमा तरलता वृद्धि भए तापनि आर्थिक गतिविधिमा विस्तार हुन नसक्दा कर्जा वृद्धिदर केही कम भएको छ। भूकम्प र अन्तर्राष्ट्रिय व्यापारमा भएको अवरोधको पहिलो चरणको प्रभाव बैकिङ्ग क्षेत्रले सहज सामना गरेको र वित्तीय क्षेत्रका चरहरू स्थिर रहेका भए तापनि समय अन्तरालमा पर्न सक्ने प्रभावप्रति सजग रहनु पर्ने देखिन्छ।

४.१ समग्र अवस्था मूल्याङ्कन गर्दा आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा आर्थिक वृद्धिदरमा संकुचन आएको भए तापनि मुद्रा तथा बैकिङ्ग क्षेत्रको स्थिति भने स्थिर र सन्तुलित रहेको छ। बैकिङ्ग क्षेत्रमा विद्यमान उच्च तरलताले चुनौतीसँगसँगै अर्थतन्त्रको पुनरुत्थान एवं लगानी विस्तारका लागि आवश्यक वित्तीय स्रोत व्यवस्थापनको अवसर प्रदान गरेको छ। आर्थिक गतिविधिमा आउने विस्तारसँगै सृजना हुने अवसर तथा चुनौतीहरूलाई सन्तुलनमा राखी समष्टिगत आर्थिक नीतिको कार्यदिशा लिनु पर्ने देखिन्छ। यस परिच्छेदमा नेपालको मौद्रिक तथा बैकिङ्ग क्षेत्रको अवस्था, यस क्षेत्रसँग सम्बन्धित नीतिगत व्यवस्थाहरू र मौद्रिक तथा बैकिङ्ग क्षेत्रका समस्या र चुनौतीहरू समेत समेटिएको छ।

मौद्रिक नीति

४.२ नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८ को अनुसार नेपाल राष्ट्र बैंकले मौद्रिक नीतिका कार्यक्रम सार्वजनिक गरी यसको कार्यान्वयन गर्नु पर्दछ। ऐनअनुसार अर्थतन्त्रको दिगो विकासका लागि मूल्य, बाह्य क्षेत्र र वित्तीय

मञ्जुषा ४ (क): मौद्रिक नीतिका प्रमुख परिसूचकहरू

- वार्षिक औषत मूल्य वृद्धि ८.५ प्रतिशत भित्र कायम राख्ने लक्ष्य लिइएकोमा आठ महिनाको औषत उपभोक्ता मुद्रास्फीति ९.७ प्रतिशत रहेको।
- कम्तिमा ८ महिनाको वस्तु तथा सेवाको आयात धान्न सक्ने विदेशी विनिमय सञ्चितिको स्तर कायम राख्ने लक्ष्य रहेकोमा आठ महिनासम्ममा सञ्चित विदेशी विनिमयले १५.८ महिनाको वस्तु तथा सेवाको आयात धान्न पर्याप्त रहेको।
- लक्षित आर्थिक वृद्धिदर हासिल गर्न विस्तृत मुद्रा प्रदायको वृद्धिदर १८ प्रतिशत रहने प्रक्षेपण रहेकोमा आठ महिनामा विस्तृत मुद्रा प्रदायको वृद्धिदर ११.५ प्रतिशत रहेको।
- निजी क्षेत्र तर्फको कर्जा २० प्रतिशतले बढ्ने प्रक्षेपण रहेकोमा आठ महिनामा ११.६ प्रतिशतले बढेको।

क्षेत्र स्थिरता कायम गर्न आवश्यक मौद्रिक नीति, वित्तीय क्षेत्र नीति तथा विदेशी विनिमय नीति तर्जुमा गर्ने र यसको कार्यान्वयन नेपाल राष्ट्र बैंकले गर्दछ। यसै ऐनअनुसार नेपाल राष्ट्र बैंकले आर्थिक वर्ष २०५९/६० देखि प्रत्येक वर्ष मौद्रिक नीति र त्यसको मध्यावधि समीक्षा प्रतिवेदन सार्वजनिक गर्दै आएको छ । आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को मौद्रिक नीति २०७२ साउन ७ गते र यसको अर्धवार्षिक समीक्षा २०७२ फागुन १६ गते सार्वजनिक गरिएको थियो । उक्त मौद्रिक नीति मूलतः मूल्य तथा बाह्य क्षेत्र स्थायित्व कायम गर्ने, वित्तीय क्षेत्रको क्षमता अभिवृद्धि गर्दै वित्तीय स्थायित्व कायम गर्ने, वित्तीय पहुँच विस्तार गर्ने तथा भूकम्पपश्चात्को पुनर्निर्माण र आर्थिक वृद्धिको लक्ष्य हासिल गर्न सहयोग गर्ने उद्देश्यहरू परिपूर्ति गर्नमा केन्द्रित रहेको छ ।

मौद्रिक नीतिको कार्यदिशा

- ४.३ आर्थिक स्थायित्व कायम गर्दै आर्थिक वृद्धिको लक्ष्य हासिल गर्ने कार्यमा सहयोग गर्ने उद्देश्यले आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को मौद्रिक नीति कार्यान्वयनमा ल्याइएको थियो । यसमा एकातर्फ पुनर्निर्माण र आर्थिक वृद्धिलाई सहयोग गर्ने तथा अर्कोतर्फ सरकारी र निजी क्षेत्रको लगानी विस्तारबाट सृजना हुने अधिक मागका कारण मूल्य, बाह्य क्षेत्र एवं वित्तीय क्षेत्रको स्थायित्वमा पर्नसक्ने प्रभावलाई समेत न्यूनीकरण गर्न मौद्रिक नीतिको कार्यदिशालाई सजग एवं सन्तुलित तुल्याइएको थियो ।
- ४.४ लक्षित आर्थिक वृद्धिदर हासिल गर्ने क्रममा अर्थतन्त्रको समष्टिगत मागमा पर्नसक्ने दबावका साथै, अन्य आपूर्तिजन्य कारणहरूले समेत मुद्रास्फीति नियन्त्रण गर्ने कार्य चुनौतीपूर्ण रहेको थियो । त्यसैले, माग पक्षबाट मुद्रास्फीतिमा चाप पर्न नदिन मौद्रिक योगाङ्कहरूलाई वाञ्छित सीमाभित्र राख्न मौद्रिक नीतिको जोड रहेको थियो ।
- ४.५ समीक्षा वर्षमा आयात घटेको र विप्रेषण आप्रवाहमा भएको विस्तारबाट शोधनान्तर बचत उच्च रहन गएकोले बाह्य क्षेत्र सन्तुलित रहन गयो । आर्थिक वृद्धिमा सहयोग पुऱ्याउने उद्देश्यले ब्याजदर स्थायित्व कायम गरी बचत परिचालन तथा कर्जा लगानीलाई प्रोत्साहित गर्न मौद्रिक उपकरणहरू प्रभावकारी सञ्चालन गर्नेतर्फ मौद्रिक नीतिले जोड दिएको थियो । वित्तीय क्षेत्रको स्थायित्व कायम गर्नुका साथै, आर्थिक गतिविधिको विस्तारसँग सामञ्जस्य हुने गरी वित्तीय संस्थाहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने कार्यलाई मौद्रिक नीतिले प्राथमिकतामा राखेको थियो । उक्त नीतिमा वित्तीय साधनलाई उत्पादनशील क्षेत्रमा प्रवाह गराउने, वित्तीय पहुँच तथा समावेशीकरण एवं वित्तीय साक्षरता अभिवृद्धि गर्ने कार्यलाई निरन्तरता दिइएको थियो ।

आर्थिक तथा मौद्रिक लक्ष्य

- ४.६ आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा उपभोक्ता मुद्रास्फीति दरलाई वार्षिक औषत ८.५ प्रतिशत कायम राखी कमिमा ८ महिनाको वस्तु तथा सेवाको आयात धान्न पर्याप्त विदेशी विनिमय सञ्चिति कायम गर्ने र नेपाल सरकारको आर्थिक वृद्धिको लक्ष्य हासिल गर्न सघाउ पुऱ्याउन आवश्यक मौद्रिक व्यवस्थापन गर्ने मौद्रिक नीतिको लक्ष्य रहेको थियो ।
- ४.७ विद्यमान विनिमय प्रणालीलाई यथावत राखी आर्थिक तथा मौद्रिक लक्ष्य हासिल गर्न सहज हुनेगरी अन्तरिम लक्ष्यको रूपमा रहेको विस्तृत मुद्राप्रदायको वृद्धिदरलाई १८.० प्रतिशतमा राखे र निजी क्षेत्रतर्फको कर्जा २० प्रतिशतले वृद्धि हुने प्रक्षेपण रहेको थियो । मूल्य एवं बाह्य क्षेत्र स्थायित्वमा प्रतिकुल प्रभाव नपर्ने गरी लक्षित आर्थिक वृद्धि हासिल गर्न सघाउ पुऱ्याउने उद्देश्यले निजी क्षेत्रतर्फको कर्जालाई उत्पादनशील क्षेत्रतर्फ प्रवाह गर्न अभिप्रेरित गर्ने उद्देश्य रहेको थियो ।

सञ्चालन उपकरण

- ४.८ आर्थिक गतिविधिमा आउने विस्तारसँगै सृजना हुने अवसर तथा चुनौतीहरूलाई समेत दृष्टिगत गरी मौद्रिक नीतिका सञ्चालन उपकरणहरू चयन गरिएका थिए । बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले कायम गर्नुपर्ने विद्यमान अनिवार्य नगद अनुपातलाई यथावत अर्थात् “क” वर्गका लागि ६ प्रतिशत, “ख” वर्गका लागि ५ प्रतिशत र ग” वर्गका लागि ४ प्रतिशत कायम गरिएको थियो । त्यस्तै, वैधानिक तरलता अनुपातलाई पनि यथावत अर्थात् “क” वर्गका लागि १२ प्रतिशत र चल्ती तथा कल निक्षेप संकलन गर्ने “ख” र “ग” वर्गका संस्थाहरूको लागि क्रमशः ९ प्रतिशत र ८ प्रतिशत राखिएको थियो । भूकम्पपछिको मुलुकको अवस्थालाई ध्यानमा राखी अन्तिम ऋणदाता सुविधा एवं सुरक्षणपत्रहरूको डिष्काउण्ट गर्ने प्रयोजनका लागि नीतिगत दरको रूपमा रहेको बैंकदरलाई १ प्रतिशत विन्दुले घटाई ७ प्रतिशत कायम गरिएको थियो ।
- ४.९ मौद्रिक नीतिको प्रमुख संयन्त्रको रूपमा रहेको खुलाबजार कारोबारलाई थप क्रियाशील एवं प्रभावकारी तुल्याउन तरलताको प्रकृतिको आधारमा आवश्यकताअनुसार नियमित, आकस्मिक एवं संरचनात्मक खुलाबजार कारोबार गर्दै लगिएको छ । अन्तर्राष्ट्रिय वित्तीय संस्थाहरूद्वारा नेपाली मुद्रामा जारी हुने ऋणपत्रमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले लगानी गरेमा त्यस्तो ऋणपत्रलाई खुला बजार कारोबार र स्थायी तरलता सुविधा प्राप्त गर्ने प्रयोजनका लागि उपयोग गर्नसक्ने व्यवस्था गरिने कार्यक्रम समेत रहेको छ । अघिल्लो आर्थिक वर्षदेखि प्रयोगमा ल्याइएको बढीमा तीन महिने अवधिको निक्षेप बोलकबोललाई निरन्तरता दिइएको छ । साथै, आवश्यक परेमा नेपाल राष्ट्र बैंक ऋणपत्र जारी गर्ने कार्यक्रम राखिएको थियो ।

४.१० कृषि, जलविद्युत, पशुपंक्षी एवं मत्स्यपालन व्यवसाय र तोकिएका अन्य उत्पादनशील क्षेत्रतर्फ कर्जा प्रवाह विस्तार गरी समग्र आर्थिक वृद्धिमा सहयोग पुऱ्याउने उद्देश्यले नेपाल राष्ट्र बैंकले प्रदान गर्दै आएको साधारण पुनरकर्जा दरलाई ४ प्रतिशतमा यथावत कायम गरिएको र रूग्ण उद्योग, घरेलु तथा साना उद्योग, वैदेशिक रोजगारी, दलित, जनजाति, उत्पीडित, महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, विपन्न वर्ग तथा समुदायका व्यक्तिद्वारा सञ्चालित साना व्यवसाय आदिलाई प्रवर्द्धन गर्न र निर्यातलाई प्रोत्साहन गर्न १ प्रतिशतमा प्रदान गर्दै आएको विशेष पुनरकर्जादरलाई यथावत राखिएको थियो।

तालिका ४ (क) : बैंकदर, पुनरकर्जादर र अनिवार्य नगद अनुपात

(प्रतिशतमा)

उपकरण	आर्थिक वर्ष				
	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३
बैंकदर	७.०	८.०	८.०	८.०	७.०
पुनरकर्जादरहरू:					
निर्यात कर्जा (स्वदेशी मुद्रामा)	१.५	१.५	१.०	१.०	१.०
निर्यात कर्जा (विदेशी मुद्रामा)	०.२५*	०.२५*	०.२५*	०.२५*	०.२५*
रूग्ण उद्योग	१.५	१.५	१.०	१.०	१.०
साना तथा घरेलु उद्योग	१.५	१.५	१.०	१.०	१.०
उत्पादनमूलक क्षेत्र	६.५	६.०	५.०	४.०	४.०
अनिवार्य नगद अनुपात	५.०	५-६*	४-५**	४-६***	४-६***
स्थायी तरलता सुविधा दर#	-	८.०	८.०	८.०	७.०

* LTBOR Rate मा जोड्ने

+ अनिवार्य नगद मौज्दात अनुपात "क" वर्गका लागि ६ प्रतिशत, "ख" वर्गका लागि ५.५ प्रतिशत र "ग" वर्गका लागि ५.० प्रतिशत कायम गरिएको ।

++ अनिवार्य नगद मौज्दात अनुपात "क" वर्गका लागि ५ प्रतिशत "ख" वर्गका लागि ४.५ प्रतिशत र "ग" वर्गका लागि ४.० प्रतिशत कायम गरिएको ।

+++ अनिवार्य नगद मौज्दात अनुपात "क" वर्गका लागि ६ प्रतिशत "ख" वर्गका लागि ५ प्रतिशत र "ग" वर्गका लागि ४.० प्रतिशत कायम गरिएको ।

#स्थायी तरलता सुविधा बैंकदरमा नै उपलब्ध गराइने व्यवस्था आर्थिक वर्ष २०६९/७० को मौद्रिक नीतिले गरेको ।

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक ।

४.११ उच्च गरिबी रहेका तोकिएका १० जिल्लाहरूमा कृषि तथा साना व्यवसायमा आधारित आयमूलक क्रियाकलापलाई प्रोत्साहित गर्न बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूलाई नेपाल राष्ट्र बैंकले १ प्रतिशत ब्याजदरमा उपलब्ध गराउँदै आएको विशेष पुनरकर्जा सुविधा यस मौद्रिक नीतिले गरिबीको गहनता बढी भएका पर्सा, बारा, रौतहट, सर्लाही, महोत्तरी, धनुषा, सिराहा र सप्तरीका दक्षिणी सीमावर्ती ११४ वटा गाउँ विकास समिति र ४ वटा नगरपालिकाहरूमा प्रदान गर्ने नीति लिएको छ । यस नीतिले बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूमार्फत् भूकम्प पीडितहरूलाई घर निर्माणका लागि काठमाडौं उपत्यकामा रु. २५ लाखसम्म र उपत्यका बाहिर रु. १५ लाखसम्मको कर्जा २ प्रतिशतसम्मको ब्याजदरमा उपलब्ध गराउने व्यवस्थालाई निरन्तरता दिँदै यसको कार्यान्वयनमा जोड दिएको थियो।

मौद्रिक क्षेत्र

मुद्रा प्रदाय

४.१२ चालु आर्थिक वर्षको आठ महिनामा विस्तृत मुद्रा प्रदाय ११.५ प्रतिशतले र संकुचित मुद्रा प्रदाय २० प्रतिशतले बढेका छन् । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा उक्त मुद्रा प्रदायहरू क्रमशः ८.१ प्रतिशतले र ७ प्रतिशतले बढेका थिए । खुद वैदेशिक सम्पत्ति उल्लेख्यरूपमा बढेकोले मुद्राप्रदायमा विस्तार भएको हो ।

तालिका ४ (ख) : मुद्रा प्रदायमा प्रभाव पार्ने कारकहरू

(रु. करोडमा)

मौद्रिक योगाङ्क	आठ महिनाको परिवर्तन					
	२०७०/७१		२०७१/७२		२०७२/७३*	
	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
१ खुद वैदेशिक सम्पत्ति (१.१-१.२) @	१०२८१.३४	२२.०	३५०७.१५	५.९०	१५८१८.२७	२१.२
१.१ वैदेशिक सम्पत्ति	१२११४.६०	२१.९	४१४१.७०	६.००	१८९१०.८०	२२.३
१.२ वैदेशिक दायित्व	९२०.१०	१०.७	५२८.२०	६.००	५६०.२०	५.६
२ खुद आन्तरिक सम्पत्ति (२.१-२.२) @	३९३४.०५	४.६	९२५४.८२	९.६०	५७२०.२१	५.१
२.१ कुल आन्तरिक कर्जा	३६२३.६०	३.१	८३९९.२०	६.४०	८४७१.७०	५.५
(क) सरकारलाई गएको खुद कर्जा	-७८४५.७०	-४६.८	-७०७८.७०	-४९.९०	-७६९४.२०	-६०.५
अ.सरकारमाथिको दाबी	३७०.६०	२.२	-१३२६.१०	८.००	-१४६६.७०	-९.१
आ.सरकारी निक्षेप	८२१६.३०	४४५२९.०	५७५२.६०	२४४.८०	६२२७.५०	१८४.२
गैर-वित्तीय सरकारी संस्थालाई गएको कर्जा	२५.९०	२.३	-७.९०	-०.८०	५५.७०	-५.५
वित्तीय संस्थानहरूलाई गएको कर्जा	६५७.६०	४८.१	११८५.९०	१०७.१०	३१९.२०	१९.८
(ख) अ. सरकारी	०.५०	०.४	११८.७०	७९.८०	१५.३०	४.७
(ग) आ.गैर सरकारी	६५७.१०	५३.२	१०६७.२०	१११.३०	३०३.८०	२३.७
निजी क्षेत्रलाई गएको कर्जा	१०७८५.८०	११.१	१४२९९.९०	१२.४०	१५९०२.४०	११.६
खुद अमौद्रिक दायित्व @	-३१०.४५	-१.०	-८५५.६२	-२.५०	२७५१.४५	६.९
२.२ मुद्रा प्रदाय, एम २ (३.१+३.४)	१४२१५.४०	१०.८	१२७६१.९०	८.१०	२१५३८.५०	११.५
३ मुद्रा प्रदाय, एम १ (ख+क)	३२८७.५०	१०.९	२४७७.७०	७.००	८५१४.८०	२०.०
३.१ (क) मुद्रा	३०३१.६०	१५.५	२७२८.१०	१२.००	४१५४.१०	१५.४
(ख) चल्ती निक्षेप	२४५.९०	२.४	-२५०.५०	-२.००	४३६०.७०	२८.२
वचत र कल निक्षेप	८३७७.६०	१३.४	६७५२.७०	८.७०	११५४३.००	१२.१
आवधिक निक्षेप +	२५५०.४०	६.५	३५३१.६०	८.१०	१४८०.८०	३.०
३.२ आवधिक र वचत निक्षेप (३.२+३.३)	१०९२८.००	६६.६	१०२८४.३०	५.९०	१३०२३.८०	९.०

* अपरिष्कृत @ विनिमय नाफा / नोक्सान समायोजन गरिएको + मार्जिन निक्षेप समेत ।

! विनिमय दर परिवर्तन घाटा रु. ९१३.२ करोड समायोजन गरिएको

@ विनिमय दर परिवर्तन नाफा रु. १०६.४ करोड समायोजन गरिएको

विनिमय दर परिवर्तन नाफा रु. २५३२.४ करोड समायोजन गरिएको

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

खुद वैदेशिक सम्पत्ति

४.१३ समीक्षा अवधिमा विप्रेषण आप्रवाह, वैदेशिक ऋण र अनुदान बढेको तथा आयातमा कमी आएकाले खुद वैदेशिक सम्पत्ति बढेको छ। समीक्षा अवधिमा खुद वैदेशिक सम्पत्ति (विदेशी विनिमय मूल्याङ्कन नाफा-नोक्सान समायोजित) रु १ खर्ब ५८ अर्ब १८ करोड (२१.२ प्रतिशत) ले बढेको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा उक्त सम्पत्ति रु ३५ अर्ब ७ करोड (५.९ प्रतिशत) ले बढेको थियो।

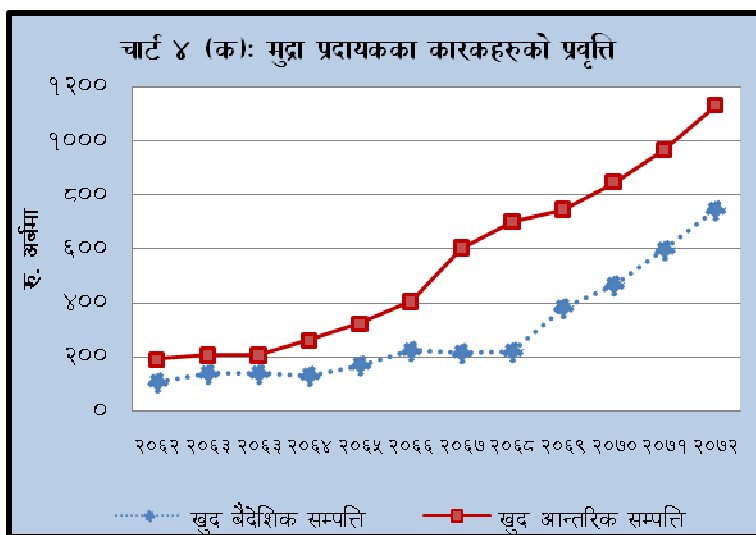
कुल आन्तरिक कर्जा

४.१४ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को आठ महिनासम्ममा कुल आन्तरिक कर्जा ५.५ प्रतिशतले बढेको छ। अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा उक्त कर्जा ६.४ प्रतिशतले बढेको थियो। निजी क्षेत्रतर्फको कर्जाको वृद्धिदर कम भएको र सरकारको बचत बढेकाले आन्तरिक कर्जाको वृद्धिदर अघिल्लो वर्षको सोही अवधिको तुलनामा घट्न गएको हो। समीक्षा अवधिमा सरकारमाथिको खुद दावी ९.१ प्रतिशतले घटेको छ । अघिल्लो वर्ष यस्तो दावी ८ प्रतिशतले घटेको थियो। चालु आर्थिक वर्षको फागुन मसान्तसम्ममा रु. ९६ अर्ब ९ करोडको

सरकारी बचत कायम रहेकोले सरकारमाथिको खुद दावी घट्न गएको हो।

४.१५ चालु आर्थिक वर्षको आठ महिनासम्ममा निजी क्षेत्रतर्फको कर्जा ११.६

प्रतिशत अर्थात् रु. १५९ अर्ब २ करोडले बढेको छ। अघिल्लो वर्षको यसै अवधिमा उक्त क्षेत्रतर्फको कर्जा १२.४ प्रतिशत अर्थात् रु. १४३ अर्बले बढेको थियो। अघिल्लो आर्थिक वर्षको भूकम्प प्रभाव र वैदेशिक व्यापार आएको अवरोधका कारण पहिलो छ महिनासम्म न्यून रहेको कर्जा विस्तार परिस्थितिमा सुधार भएसँगै पछिल्ला महिनाहरूमा क्रमशः सुधार

हुँदै गएको छ । समीक्षा अवधिमा औद्योगिक उत्पादन, थोक तथा खुद्रा व्यापार, निर्माण, यातायात, सञ्चार तथा सार्वजनिक सेवा, कृषि आदि क्षेत्रहरूतर्फ बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको कर्जा विस्तारमा सुधार हुँदै गएको छ ।

सञ्चित मुद्रा र मुद्रा गुणक

४.१६ आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को आठ महिनासम्ममा सञ्चित मुद्रा ४ प्रतिशतले बढेको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा यस्तो मुद्रा ४.८ प्रतिशतले घटेको थियो । खुद वैदेशिक सम्पत्तिमा आएको विस्तारका कारण सञ्चित मुद्रा बढेको हो ।

तालिका ४ (ग) : सञ्चित मुद्रा र मुद्रा गुणक

शीर्षक	२०७० असार मसान्त	२०७० फागुन मसान्त	२०७१ असार मसान्त	२०७१ फागुन मसान्त	२०७२ असार मसान्त	२०७२* फागुन मसान्त	प्रथम आठ महिनामा प्रतिशत परिवर्तन	
							२०७१/७२	२०७२/७३
सञ्चित मुद्रा (रु. करोडमा)	३५४२२.०	३७४५९.२	४३६५९.४	४१५४९.६	५२२८९.८	५४३९९.२	-४.८	४.०
संकुचित मुद्रा गुणक	०.८५१	०.८९३	०.८९३	०.९१४	०.८९२	०.९३७	१२.४	१५.४
विस्तृत मुद्रा गुणक	३.७१३	३.८९१	३.५८७	४.०७६	३.५९१	३.८४८	१३.६	७.२

* अपरिष्कृत ।

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक ।

४.१७ मुद्रा गुणकतर्फ, विस्तृत मुद्रा गुणक २०७२ असार मसान्तमा ३.५९ रहेको तुलनामा २०७२ फागुन मसान्तमा ३.८५ पुगेको छ भने संकुचित मुद्रा गुणक २०७२ असार मसान्तमा ०.८९ रहेको तुलनामा २०७२ फागुन मसान्तमा ०.९४ पुगेको छ । अघिल्लो वर्षको फागुनको तुलनामा यस वर्षको फागुन महिनासम्ममा खुल्ला बजार कारोबारमार्फत् उच्च परिमाणमा अधिक तरलता प्रशोचन गरिएका कारण मुद्रा प्रदायको तुलनामा सञ्चित मुद्रा विस्तार कम भएकाले मुद्रा गुणक घट्न गएको हो ।

मौद्रिक उपकरणहरूको कार्यान्वयन स्थिति

४.१८ मौद्रिक योगाङ्क एवं व्याजदरलाई उपयुक्त स्तरमा राख्न तरलता व्यवस्थापनका लागि खुला बजार कारोबारलाई मौद्रिक नीतिको प्रमुख संयन्त्रको रूपमा प्रयोग गरिएको छ । आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को आठ महिनासम्म बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूमा अधिक तरलता कायमै रहेकोले नेपाल राष्ट्र बैंकले तरलता प्रशोचन गरेको छ । यस आर्थिक वर्षको समीक्षा अवधिमा पटक-पटक गरी निक्षेप बोलकबोल मार्फत् रु. २९७ अर्ब ५० करोड, रिभर्स रिपोमार्फत् रु. १६२ अर्ब ७७ करोड तथा सोझै बिक्री बोलकबोल मार्फत् रु. ९ अर्ब १० करोडको तरलता प्रशोचन गरिएको छ । अघिल्लो आर्थिक वर्षको सोही अवधिमा पटक-पटक गरी निक्षेप बोलकबोल मार्फत् रु. ८५ अर्ब, रिभर्स रिपोमार्फत् रु. २७१ अर्ब १० करोड तरलता प्रशोचन गरिएको थियो ।

तालिका ४ (घ) : खुला बजार कारोबार स्थिति

(रु. करोडमा)

विवरण		२०६९/७०	२०६९/७०	२०७०/७१	फागुनसम्मको	
					२०७१/७२	२०७२/७३
क	तरलता प्रशोधन	८५०	६९९००	४७६८०	३५६९०	४६९३७
	बिक्री बोलकबोल	८५०	८५०	६००	०	९९०
	रिभर्स रिपो बोलकबोल	०	६०२५०	३९५८०	२७९९०	९६२७७
	निक्षेप बोलकबोल	०	०	९५५००	८५००	२९७५०
ख	तरलता प्रवाह	०	०	०	०	०
	खरिद बोलकबोल	०	०	०	०	०
	रिपो बोलकबोल	०	०	०	०	०
ग	खुद तरलता प्रशोधन (ख -क)	८५०	६९९००	४७६८०	३५६९०	४६९३७

४.१९ आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को आठ महिनासम्ममा नेपाल राष्ट्र बैंकले विदेशी विनिमय बजार (वाणिज्य बैंकहरू) बाट अमेरिकी डलर २ अर्ब ८९ करोड खुद खरिद गरी रु. ३०६ अर्ब ३३ करोड बराबरको खुद तरलता प्रवाह गरेको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा विदेशी विनिमय बजारबाट अमेरिकी डलर २ अर्ब २२ करोड खुद खरिद गरी रु. २९३ अर्ब ९३ करोड खुद तरलता प्रवाह भएको थियो ।

४.२० भातीय रूपैयाको माग व्यवस्थापन गरी भारतसँग हुने व्यापार सहज बनाउन समीक्षा अवधिमा अमेरिकी डलर २ अर्ब ३ करोड र यूरो ९ करोड बिक्री गरी क्रमशः रु. २९३ अर्ब ८४ करोड र रु. ९ अर्ब ९८ करोड बराबरको भा.रु. खरिद गरिएको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा अमेरिकी डलर २ अर्ब ३६ करोड बिक्री गरी रु. २३२ अर्ब ६० करोड बराबरको भा.रु. खरिद गरिएको थियो ।

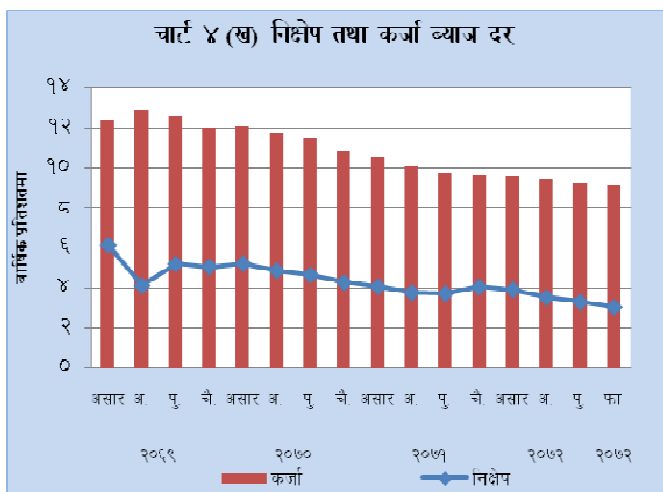
अन्तर बैंक कारोबार र स्थायी तरलता सुविधा

४.२१ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले अल्पकालीन तरलता व्यवस्थापनका लागि अन्तर-बैंक कारोबार र नेपाल राष्ट्र बैंकको स्थायी तरलता सुविधा प्रयोग गर्ने गरेका छन् । आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को आठ महिनामा वाणिज्य बैंकहरूले रु. ५२३ अर्ब ८४ करोड र अन्य वित्तीय संस्थाहरू (वाणिज्य बैंकहरूबीच बाहेक) ले रु. ४५ अर्ब २० करोडको अन्तर-बैंक कारोबार गरेका छन् । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा वाणिज्य बैंकहरू र अन्य वित्तीय संस्थाहरूले क्रमशः रु. २७५ अर्ब ३० करोड र रु. ९३४ अर्ब ८९ करोडको यस्तो कारोबार गरेका थिए । समीक्षा अवधिमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले स्थायी तरलता सुविधाको माग गरेका छैनन् भने अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा रु. ९० अर्ब ३९ करोडको यस्तो सविधा उपयोग गरेका थिए ।

ब्याजदर

४.२२ **अल्पकालीन ब्याजदर:** बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूमा रहेको अधिक तरलताको कायमै रहेकाले २०७१ फागुनको तुलनामा २०७२ फागुनमा ९१-दिने ट्रेजरी बिल, ९०-दिने निक्षेप बोलकबोल तथा अन्तर-बैंक कारोबारको भारित औषत ब्याजदरहरू घटेका छन् । २०७१ फागुनमा ९१-दिने ट्रेजरी बिलको भारित औषत ब्याजदर १.१३ प्रतिशत रहेकोमा २०७२ फागुनमा ०.५३ प्रतिशत रहेको छ । २०७१ फागुनमा ९० दिने निक्षेप बोलकबोलको भारित औषत ब्याजदर ०.८६ प्रतिशत रहेकोमा २०७२ फागुनमा ०.३९ प्रतिशत रहेको छ । त्यसैगरी, वाणिज्य बैंकहरूबीचको अन्तर-बैंक कारोबारको भारित औषत ब्याजदर २०७१ फागुनको १.८० प्रतिशतको तुलनामा २०७२ फागुनमा ०.४२ प्रतिशत रहेको छ । अन्य वित्तीय संस्थाहरूबीचको अन्तर-बैंक कारोबारको भारित औषत ब्याजदर २०७१ फागुनको ४.०६ प्रतिशतको तुलनामा २०७२ फागुनमा ०.९८ प्रतिशत रहेको छ ।

४.२३ **निक्षेप तथा कर्जा ब्याजदर:** बैकिङ्ग क्षेत्रमा अधिक तरलता कायम रहिरहेको कारण बैंकहरूमा कर्जा र निक्षेपको ब्याजदर क्रमशः घट्दै गएको छ । २०७२ फागुनमा वाणिज्य बैंकहरूले निक्षेपमा सर्वसाधारणलाई प्रदान गर्ने भारित औषत ब्याजदर ३.०६ प्रतिशत रहेकोमा अघिल्लो वर्षको

फागुनमा यस्तो ब्याजदर ३.७९ प्रतिशत रहेको थियो । २०७२ फागुनमा वाणिज्य बैंकहरूले कर्जा प्रदान गर्दा लिने कर्जाको भारित औषत ब्याजदर ९.१७ प्रतिशत रहेकोमा अघिल्लो वर्षको फागुनमा यस्तो ब्याजदर ९.५६ प्रतिशत रहेको थियो । त्यसैगरी, वाणिज्य बैंकहरूको औषत आधार दर २०७२ फागुनको ६.४६ प्रतिशतको तुलनामा २०७१ फागुनमा ७.५२ प्रतिशत रहेको छ ।

तालिका ४ (ड) : ब्याजदर

(प्रतिशत)

विवरण	२०७१ असार	२०७१ असोज	२०७१ पुस	२०७१ फागुन	२०७१ चैत्र	२०७२ असार	२०७२ असोज	२०७२ पुस	२०७२ फागुन
९९ दिने ट्रेजरी बिल	०.०२	०.९३	०.१६	१.१३	०.६९	०.१७	१.१	०.६८	०.५३
अन्तर-बैंक दर									
वाणिज्य बैंकहरू बीच	०.१६	१.०३	०.१५	१.८०	०.६४	१.०१	०.६४	०.२६	०.४२
अन्य वित्तीय संस्थाहरू	२.४०	२.५५	२.५१	४.०६	३.८७	३.८९	२.१	१.२१	०.९८
निक्षेप र कर्जाको भारित औषत ब्याजदर									
निक्षेप	४.०९	३.७९	३.७५	३.७९	४.०७	३.९४	३.५५	३.३२	३.०६
कर्जा	१०.५५	१०.१४	९.८२	९.५६	९.६४	९.६२	९.४६	९.२९	९.१७

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक ।

निक्षेप परिचालन तथा कर्जा प्रवाह

४.२४ अर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनाको बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको निक्षेप ८.४ प्रतिशत (रु. १ खर्ब ४१ अर्ब ७९ करोड) ले बढेको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा यस्तो निक्षेप ७.६ प्रतिशत (रु. १ खर्ब ६ अर्ब ६२ करोड) ले बढेको थियो । समीक्षा अवधिमा वाणिज्य बैंक, विकास बैंक र वित्त कम्पनीहरूको निक्षेप क्रमशः ८.१ प्रतिशत, ५.१ प्रतिशत र ८.७ प्रतिशतले बढेको छ ।

तालिका ४ (च) : निक्षेप परिचालन तथा कर्जा प्रवाह

(रु. करोडमा)

शीर्षक	२०७० असार मसान्त	२०७० फागुन मसान्त	२०७१ असार मसान्त	२०७१ फागुन मसान्त	२०७२ असार मसान्त	२०७२ फागुन मसान्त	प्रथम आठ महिनामा प्रतिशत परिवर्तन	
							२०७१/७२	२०७२/७३
निक्षेप परिचालन								
वाणिज्य बैंकहरू	१०१५५८	१११२२१	११९६४८	१३०१००	१४५२७५	१५७०३२	८.७	८.१
विकास बैंकहरू	१५५२२	१७६५६	२००३३	१९८३९	२३०७३	२४२४६	-१.०	५.१
वित्त कम्पनीहरू	६८१७	७३२६	७२०९	७३३९	७१६४	७७८५	१.८	८.७
बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू + कर्जा प्रवाह (निजी क्षेत्रमा)	११८८०९	१३०३५६	१४०६७७	१५१३३९	१६८८८३	१८३०६२	७.६	८.४
वाणिज्य बैंकहरू	७४६००	८२९३६	८८५८१	१००६५४	१०८०५४	१२०४५१	१३.६	११.५
विकास बैंकहरू	१२९०४	१४८२६	१६६७९	१७४५८	१९३४२	२०६९७	४.७	७.०
वित्त कम्पनीहरू	६६१४	६७३८	६४७२	६८६०	६४९७	७१४८	६.०	१०.०
बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू+	९४११८	१०४५००	१११७३२	१२४९७२	१३३८९३	१४८२९६	११.८	१०.८

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक ।

* अपरिष्कृत ।

+ बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको एक आपसको निक्षेप घटाएर जोड निकालिएको ।

- ४.२५ अर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनामा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूबाट निजी क्षेत्रतर्फ प्रवाहित कर्जा १०.८ प्रतिशत (रु. १४४ अर्ब ३ करोड) ले बढेको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा यस्तो कर्जा ११.८ प्रतिशत (रु. १३२ अर्ब ४० करोड) ले बढेको थियो । समीक्षा अवधिमा निजी क्षेत्रतर्फ प्रवाहित कर्जामध्ये वाणिज्य बैंक, विकास बैंक र वित्त कम्पनीहरूको कर्जा प्रवाह क्रमशः ११.५ प्रतिशत, ७ प्रतिशत र १० प्रतिशतले बढेको छ ।
- ४.२६ अर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनामा औद्योगिक उत्पादन, थोक तथा खुद्रा व्यापार, निर्माण तथा कृषि जस्ता प्रमुख क्षेत्रहरूमा अघिल्लो वर्षको सोही अवधिको तुलनामा कर्जा प्रवाह केही न्यून भएको छ । समीक्षा अवधिमा औद्योगिक उत्पादन क्षेत्रतर्फको कर्जा ९.२ प्रतिशत, थोक तथा खुद्रा व्यापारतर्फको कर्जा १०.८ प्रतिशत, निर्माण क्षेत्रतर्फको कर्जा ६.७ प्रतिशत, यातायात, सञ्चार तथा सार्वजनिक सेवा क्षेत्रतर्फको कर्जा १९.८ प्रतिशत र कृषि क्षेत्रतर्फको कर्जा ९ प्रतिशतले बढेको छ ।

वित्तीय क्षेत्र

- ४.२७ चालु आर्थिक वर्षको चैतसम्ममा २९ वाणिज्य बैंक, ७२ विकास बैंक, ४६ वित्त कम्पनीहरू तथा ४१ लघु वित्तसम्बन्धी कारोवार गर्न इजाजतपत्र प्राप्त “घ” वर्गका वित्तीय संस्थाहरू रहेका छन् । त्यसैगरी, १५ सहकारी संस्थाहरू तथा २७ गैर सरकारी संस्थाहरूलाई पनि सीमित बैंकिङ्ग कारोवार गर्न नेपाल राष्ट्र बैंकबाट अनुमति प्राप्त छ । बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूका अतिरिक्त वित्तीय प्रणालीका अभिन्न अंगका रूपमा २६ बिमा कम्पनी, कर्मचारी सञ्चय कोष, नागरिक लगानी कोष र हुलाक बचत बैंक लगायतका संस्थाहरू पनि कार्यरत रहेका छन् । वाणिज्य बैंक, विकास बैंक र वित्त कम्पनी स्थापनाका लागि इजाजत दिने कार्य स्थगन रहेको र बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू पुँजी वृद्धिका लागि गाभ्ने/गाभिने भएकाले समेत बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको संख्या घट्दै गएको छ ।
- ४.२८ बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको संख्यात्मक वृद्धिसँगै निक्षेप तथा कर्जा कारोवार समेत बढ्दै गएको छ । बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको संख्यात्मक तथा गुणात्मक विस्तारसँगै वित्तीय समावेशीकरण पनि क्रमशः बढ्दो क्रममा रहेको र वित्तीय प्रगढता समेत बढ्दै गएको छ । कुल निक्षेप तथा कर्जा सापटमा वाणिज्य बैंकहरूको हिस्सा उच्च रहँदै आएको छ । २०७२ फागुनको कुल निक्षेपमा वाणिज्य बैंक, विकास बैंक, वित्त कम्पनीको अन्य संस्थाहरूको हिस्सा क्रमशः ८२.९ प्रतिशत, १२.८ प्रतिशत, ४.१ प्रतिशत र ०.२ प्रतिशत रहेको छ । त्यसैगरी, कुल कर्जा सापटमा वाणिज्य बैंक, विकास बैंक, वित्त कम्पनीको र अन्य संस्थाहरूको हिस्सा क्रमशः ७६.१ प्रतिशत, १४.४ प्रतिशत, ५.६ प्रतिशत र ३.८ प्रतिशत रहेको छ ।

तालिका ४ (छ) : बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको संख्या (असार मसान्त)

वित्तीय संस्थाहरू	२०६८	२०६९	२०७०	२०७१	२०७२	२०७२*
वाणिज्य बैंक	३१	३२	३१	३०	३०	२९
विकास बैंक	८८	८८	८६	८४	७६	७२
वित्त कम्पनी	८०	७०	५९	५३	४८	४६
लघु वित्त कारोवार गर्ने संस्थाहरू	२१	२४	३१	३३	३८	४१
नेपाल राष्ट्र बैंकबाट इजाजतप्राप्त सहकारी संस्थाहरू (सीमित बैकिङ कारोवार गर्ने)	१६	१६	१६	१५	१५	१५
नेपाल राष्ट्र बैंकबाट इजाजत प्राप्त गैर सरकारी संस्थाहरू (लघु वित्त कारोवार गर्ने)	३८	३६	३१	२९	२७	२७
बिमा कम्पनी	२५	२५	२५	२५	२६	२६
कर्मचारी सञ्चय कोष	१	१	१	१	१	१
नागरिक लगानी कोष	१	१	१	१	१	१
हुलाक बचत बैंक	१	१	१	१	१	१
हुलाक बचत बैंकका कार्यालयहरू	११७	११७	११७	११७	११७	११७

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक ।

* चैत मसान्त

तालिका ४ (ज) : बैंक तथा वित्तीय संस्थाका केही प्रमुख परिसूचकहरू (असार मसान्त)

(रु. अर्बमा)

विवरण	२०६९	२०७०	२०७१	२०७२	२०७२ फागुन
कुल सम्पत्ति	१३८०.८	१५८४.९	१८८९.८	२१८३.२	२४२५.४
कुल निक्षेप	१०७६.६	१२७१.५	१४८२.०	१७७२.०	१९१०.४
कुल कर्जा सापट	८०४.५	९८३.८	१०६६.९	१३४५.६	१४९४.८
निक्षेप/कुल गार्हस्थ्य उत्पादन अनुपात (%)	६८.८	७३.७	७६.३	८३.४	८९.९
कर्जासापट र कुल गार्हस्थ्य उत्पादन अनुपात (%)	५०.७	५५.८	५५.०	६३.३	७०.४
कुल निक्षेपको बजार हिस्सा (प्रतिशत)					
वाणिज्य बैंक “क” वर्ग	८०.६	८०.३	८०.७	८१.९	८२.९
विकास बैंक “ख” वर्ग	११.८	१२.६	१३.५	१३.०	१२.८
वित्त कम्पनी “ग” वर्ग	७.१	५.४	४.९	४.०	४.१
अन्य संस्थाहरू	०.५	१.७	०.९	१.०	०.२
कुल कर्जा सापटको बजार हिस्सा (प्रतिशत)					
वाणिज्य बैंक “क” वर्ग	७७.४	७६.१	७४.६	७५.८	७६.१
विकास बैंक “ख” वर्ग	१२.५	१३.३	१५.६	१५.२	१४.४
वित्त कम्पनी “ग” वर्ग	८.३	६.७	६.५	५.६	५.६
अन्य संस्थाहरू	१.८	३.९	३.२	३.५	३.८

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक ।

शाखा विस्तार

४.२९ आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को फागुन मसान्तसम्ममा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको (क, ख र ग वर्गका संस्थाहरूको) कुल शाखा संख्या २ हजार ८ सय ६४ पुगेको छ । यस अविधमा वाणिज्य बैंकहरूको शाखा संख्या १ हजार ८ सय ६, विकास बैंकहरूको ८ सय ५६ र वित्त कम्पनीहरूको २ सय २ पुगेको छ । बैंक तथा वित्तीय संस्थाका यी शाखाहरूलाई आधार मान्दा सुदूर पश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्र र मध्यपश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्र वित्तीय विस्तारका दृष्टिकोणले सबै भन्दा पछाडि परेका छन् । कुल शाखा मध्ये ४५.६ प्रतिशत शाखा मध्यमाञ्चल विकास क्षेत्रमा रहेका छन् भने सुदूर पश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्रमा ४.८ प्रतिशत मात्र शाखा रहेका छन् ।

तालिका ४ (झ) : बैंक तथा वित्तीय संस्थाका शाखाहरू

(२०७२ फागुन मसान्त)

विकास क्षेत्र तथा अञ्चल	वाणिज्य बैंक	विकास बैंक	वित्त कम्पनी	जम्मा	अंश (प्रतिशत)
पूर्वाञ्चल विकास क्षेत्र	३३९	११०	२३	४७२	१६.५
मेची	९२	३६	४	१३२	४.६
कोशी	१६७	६६	१३	२४६	८.६
सगरमाथा	८०	८	६	९४	३.३
मध्यमाञ्चल विकास क्षेत्र	८६८	३२४	११३	१३०५	४५.६
जनकपुर	९३	४१	५	१३९	४.९
नारायणी	१६९	११३	१८	३००	१०.५
बागमती	६०६	१७०	९०	८६६	३०.२
पश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्र	३२६	३१०	५५	६९१	२४.१
गण्डकी	१२९	१४२	२७	२९८	१०.४
लुम्बिनी	१५७	१४१	२५	३२३	११.३
धौलागिरी	४०	२७	३	७०	२.४
मध्य पश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्र	१६८	८२	८	२५८	९.०
राप्ती	६६	३९	५	११०	३.८
कर्णाली	१६	१	०	१७	०.६
भेरी	८६	४२	३	१३१	४.६
सुदूर पश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्र	१०५	३०	३	१३८	४.८
सेती	६६	१९	२	८७	३.०
महाकाली	३९	११	१	५१	१.८
कुल जम्मा	१८०६	८५६	२०२	२८६४	१००

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक ।

४.३० बैंकिङ कारोवारमा सबैभन्दा ठूलो हिस्सा ओगटेको वाणिज्य बैंकहरूको कुल स्वदेशी निक्षेपलाई आधार मान्दा २०७२ असार मसान्तमा प्रति व्यक्ति औषत निक्षेप रु. ४८ हजार ४ सय ८ रहेकोमा २०७२ फागुन मसान्तमा यस्तो निक्षेप रु. ५१ हजार ६ सय ३४ रहेको छ । त्यसैगरी, २०७२ असार मसान्तमा वाणिज्य बैंकहरूबाट प्रवाहित प्रति

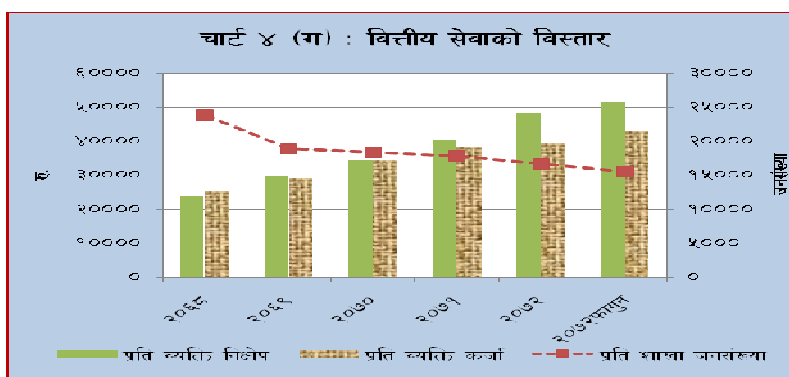
व्यक्ति औषत कर्जा रु. ३९ हजार ३ सय १० रहेकोमा २०७२ फागुन मसान्तमा सो कर्जा रु. ४३ हजार १ सय ५ पुगेको छ ।

तालिका ४ (अ) : वित्तीय विस्तार तथा प्रगाढताका केही परिसूचकहरू

	२०६८ असार	२०६९ असार	२०७० असार	२०७१ असार	२०७२ असार	२०७२ फागुन
वाणिज्य बैंक शाखा	११११	१४२५	१४८६	१५४७	१६५६	१८०६
प्रति शाखा जनसंख्या	२३८४७	१८८६०	१८३४८	१७८८०	१६७०१	१५५२८
वाणिज्य बैंकको स्वदेशी निक्षेप (रु.अर्वमा)	६२८	८०१	९४१	१११७	१३५८	१४७०
प्रति व्यक्ति निक्षेप (रु.)	२३७०९	२९८१६	३४५१९	४०३६६	४८४०८	५१६३४
वाणिज्य बैंकको कर्जा (रु. अर्वमा)	६७३	७८८	९३८	१०६७	११०३	१२२७
प्रति व्यक्ति कर्जा (रु.)	२५४०१	२९३२०	३४४०४	३८५७४	३९३१०	४३१०५

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक ।

४.३१ देशमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाको संख्या तथा शाखा विस्तारसँगै वित्तीय प्रगाढता

पनि क्रमशः बढ्दो छ । २०६८ असारमा वाणिज्य बैंकको प्रति शाखाबाट २३ हजार ८ सय ४७ जनाले वित्तीय सेवा पाएकोमा यसमा सुधार भई २०७१ फागुन मसान्तसम्ममा प्रति शाखाले १५ हजार ५ सय २८ जनालाई वित्तीय सेवा पाएका छन् ।

मर्जर तथा प्राप्ति

४.३२ मर्जर, प्राप्ति तथा रिजोलुसन वित्तीय स्थायित्व अभिवृद्धि गर्न अवलम्बन गरिएको मर्जर नीति कार्यान्वयनमा आएसँगै मर्ज हुने बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको संख्या बढ्दै गएको छ । “बैंक तथा वित्तीय संस्था एक आपसमा गाभ्ने/गाभिने सम्बन्धी विनियमावली, २०६८” कार्यान्वयनमा आएपछि २०७२ फागुन मसान्तसम्ममा ८४ वटा बैंक तथा वित्तीय

संस्थाहरू एक आपसमा मर्ज भई ३१ वटा संस्था बनेका छन् । त्यसैगरी, एउटा वाणिज्य बैंकले दुईवटा वित्त कम्पनीहरू र एक विकास बैंकले अर्को एक विकास बैंक प्राप्ति (Acquisition) गरेका छन् ।

रिजोलुसन

४.३३ २०७२ पुस मसान्तमा १२ वटा संस्थाहरू (३ विकास बैंक र ९ वित्त कम्पनीहरू) रिजोलुसनको प्रक्रियामा रहेका छन् । उक्त संस्थाहरूमा निक्षेप रु. ४ अर्ब ५१ लाख रहेको छ भने कर्जा लगानी रु.७ अर्ब ७१ करोड रहेको छ । यी संस्थाहरूको खराब कर्जा करिब ९१ प्रतिशत रहेको छ भने समग्र पुँजीकोष करिब ३० प्रतिशतले ऋणात्मक रहेको छ ।

निष्कृत्य कर्जाको स्थिति

४.३४ २०७२ असार मसान्तको तुलनामा वाणिज्य बैंक, विकास बैंक र वित्त कम्पनीहरूको कुल कर्जामा निष्कृत्य कर्जाका अनुपातहरू घटेका छन् । वाणिज्य बैंक समूहको निष्कृत्य कर्जा २०७२ असार मसान्तमा २.५ प्रतिशत रहेकोमा २०७२ फागुन मसान्तमा २.४ प्रतिशत रहेको छ । त्यस्तै, विकास बैंक समूहको निष्कृत्य कर्जा २०७२ असार मसान्तको ३ प्रतिशतबाट घटेर २०७२ फागुन मसान्तमा २.३ प्रतिशत पुगेको छ । त्यसैगरी, वित्त कम्पनी समूहको निष्कृत्य कर्जा २०७२ असार मसान्तको १३.७ प्रतिशतबाट घटेर २०७२ फागुन मसान्तमा १३.१ प्रतिशत पुगेको छ ।

तालिका ४ (ट) : बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको निष्कृत्य कर्जा

(रु. करोडमा)

बैंक तथा वित्तीय संस्था	२०७० असार		२०७१ असार		२०७२ असार		२०७२ चैत	
	निष्कृत्य कर्जा	प्रतिशत	निष्कृत्य कर्जा	प्रतिशत	निष्कृत्य कर्जा	प्रतिशत	निष्कृत्य कर्जा	प्रतिशत
वाणिज्य बैंक	१९४५.२	२.६	२६३०.६	२.९	२६५८.९	२.५	२७८८.४	२.४
विकास बैंक	६०३.३	४.५	६७२.७	४.२	५६८.५	३.०	४५१.२	२.३
वित्त कम्पनी	१०५१.२	१६.०	९४३.४	१३.७	८८३.२	१३.७	८६६.७	१३.१
स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक ।								

लघुवित्त कारोबार गर्ने (घ) वर्गका संस्थाहरू

४.३५ ग्रामीण क्षेत्रमा बसोबास गर्ने विपन्न वर्गका विशेषगरी महिलाहरूलाई वित्तीय सेवा प्रदान गरी आयमूलक काममा संलग्न गराउनका लागि लघुवित्त कारोबार गर्ने विभिन्न बैंक तथा

संस्थाहरू देशमा कार्यरत रहेका छन् । आर्थिक वर्ष २०७२ चैत मसान्तमा लघु वित्तसम्बन्धी कारोवार गर्ने “घ” वर्गका वित्तीय संस्थाहरू संख्या ४१ रहेको छ । लघुवित्तसम्बन्धी कारोवार गर्ने “घ” वर्गका वित्तीय संस्थाहरूको कुल सम्पत्ति/दायित्व २०७२ असार मसान्तको तुलनामा २०७२ फागुन मसान्तमा २२ प्रतिशतले बढेर रु. ८३ अर्ब ७५ करोड पुगेको छ । २०७२ फागुन मसान्तमा यी संस्थाहरूको कुल निक्षेप र लिएको सापटी क्रमशः रु. २० अर्ब ६६ करोड र रु. ४५ अर्ब ३ करोड पुगेको छ भने कुल कर्जा र लगानी क्रमशः रु. ६७ अर्ब ३० करोड र रु. २ अर्ब ९५ करोड पुगेको छ ।

तालिका ४ (ठ) : लघुवित्त संस्थाहरूको साधनको स्रोत तथा उपयोगको विवरण

(रु. करोडमा)

	विवरण	२०७१ असार	२०७१ फागुन	२०७२ असार	२०७२ फागुन*	२०७१ प्रतिशत परिवर्तन	२०७२ प्रतिशत परिवर्तन
साधन	पुँजी कोष	५८१.०	५८२.०	६२०.४	८४५.५	०.२	३६.३
	निक्षेप	११२०.०	१३६९.८	१६०५.८	२०६६.२	२२.३	२८.६७
	सापटी	२८५८.१	३३०५.८	३८४९.७	४५०३.४	१५.६६	१६.९८
	अन्य	३८५.४	७४३.३	५२६.८	७३७.७	९.८९	४०.०४
	नाफा नोक्सान हिसाव	११४.	१६३.१	२६०.४	२२२.७	४३.०७	-१४.४७
	साधन / उपयोग	५०५८.५	६१६४.०	६८६३.१	८३७५.५	२१.९	२२.०
उपयोग	तरल कोष	९७९.४	५६५.०	६८२.५	८९७.१	-४२.३१	३१.४४
	लगानी	४७.०	२४०.५	२४७.८	२९५.१	४११.४	१९.१
	कर्जा तथा सापटी	३६४२.६	४८००.५	५५३२.७	६७३०.२	३१.७९	२१.६४
	अन्य	३७४.९	५५६.२	३९५.४	४५२.६	४८.३५	१४.४६
	नाफा नोक्सान हिसाव	१४.५	१.८	४.६	०.५	-८७.६	-८८.८८

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक

* अपरिष्कृत ।

अन्य वित्तीय संस्थाहरूको साधनको स्रोत र उपयोगको स्थिति

कर्मचारी सञ्चय कोष

४.३६ कर्मचारी सञ्चयकोष ऐन, २०१९ अन्तर्गत २०१९ भदौ ३१ गते स्थापना भएको कर्मचारी सञ्चयकोषले निजामती कर्मचारी, सैनिक, प्रहरी, शिक्षक, सरकारी संस्थान तथा केही निजी कम्पनीका कर्मचारीहरूको सञ्चयकोषको व्यवस्थापन गर्दै आएको छ । सञ्चयकर्ताहरूबाट कोष संकलन गर्ने र ऋण प्रदान गर्ने कार्यका अतिरिक्त यस कोषले घर जग्गा व्यवसाय, उद्योग तथा जलविद्युत परियोजनामा समेत लगानी गर्दै आएको छ । यस कोषको सम्पत्ति/दायित्व २०७२ असार मसान्तमा रु. १ खर्ब ९४ अर्ब ४४ करोड रहेकामा

२०७२ फागुन मसान्तमा यस्तो सम्पत्ति/दायित्व रू. २ खर्ब ११ अर्ब ८३ करोड रहेको छ । सञ्चयकर्ताहरूको सञ्चित रकम २०७२ फागुन मसान्तमा रू. २०५ अर्ब ५३ करोड पुगेको छ ।

नागरिक लगानी कोष

४.३७ नागरिक लगानीकोष ऐन, २०४७ अन्तर्गत २०४७ चैत ४ गते स्थापित नागरिक लगानी कोषले व्यक्तिगत तथा संस्थागत बचत परिचालन गर्नुका साथै, ऋण तथा सापटी प्रदान गर्ने र विभिन्न संगठित संस्थाहरूको धितोपत्र निष्कासनको कामलाई सहज तुल्याउन निष्काशन प्रबन्धकको कामसमेत गर्दैआएको छ । यस कोषको सम्पत्ति तथा दायित्व २०७२ असार मसान्तमा रू. ७० अर्ब ५० करोड रहेकोमा २०७२ चैत्र मसान्तमा यस्तो सम्पत्ति तथा दायित्व ९.५ प्रतिशतले वृद्धि भई रू. ७७ अर्ब २२ करोड पुगेको छ । यस कोषको स्रोत तर्फ हेर्दा २०७२ असार मसान्तमा निक्षेप (कोष संकलन) रू. ६७ अर्ब २३ करोड रहेकोमा २०७२ चैत्र मसान्तमा रू. ७४ अर्ब ५८ करोड पुगेको छ । समीक्षा अवधिमा संकलित कुल कोष रकममध्ये कर्मचारी वचत वृद्धि अवकाश कोषको अंश ६५.३ प्रतिशत, नागरिक एकांक योजनाको अंश ३.२ प्रतिशत, उपदान कोष योजनाको अंश १५.४ प्रतिशत, लगानी कर्ता हिसाब योजनाको अंश ४.२ प्रतिशत र बिमा कोषबाट संकलित रकमको अंश ११.९ प्रतिशत रहेको छ ।

४.३८ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ कोषले पुँजी बजार सेवा अन्तर्गत मर्चेन्ट बैकिङ्ग कारोबारमा रू. ६ अर्ब ४६ करोड ८४ लाख बराबरको साधारण तथा हकप्रद सेयर निष्कासनको काम सम्पन्न गरेको छ । आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को चैत्र मसान्तसम्ममा लगानी कोषले रू. ७ अर्ब ४५ करोड को साधारण तथा हकप्रद सेयर निष्कासनको काम गरेको छ । सेयर निष्कासन शुल्क तथा प्रत्याभूति कमिशन शुल्क तर्फ भने समीक्षा अवधिमा कोषले रू. १ करोड ४६ लाख रकम आर्जन गरेको छ ।

४.३९ नागरिक लगानी कोषले आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा विभिन्न क्षेत्रमा गरी रू. ५९ अर्ब ९ करोड लगानी गरेकोमा २०७२ चैत्र मसान्तमा रू. ५२ अब ७१ करोड पुगेको छ । २०७२ चैत्र मसान्तसम्म भएको लगानीमा मुद्धति निक्षेपलगायतका निश्चित ब्याज प्राप्त हुने साधनहरूमा कुल लगानीको अंश ६४.२ प्रतिशत, सरकारी ऋणपत्रमा भएको लगानीको अंश ५.८ प्रतिशत, सेयरधितोपत्रमा भएको लगानीको अंश ६.७ प्रतिशत, समयकालीन कर्जाको अंश ३.८ प्रतिशत र सहभागी सापटी/आवास कर्जाको अंश १९.५२ प्रतिशत रहेको छ ।

हुलाक बचत बैंक

४.४० नेपाल सरकार, हुलाक सेवा विभागद्वारा सञ्चालित हुलाक बचत बैंकले २०३३ सालदेखि कार्य प्रारम्भ गरेको हो । निक्षेप संकलन गर्न स्वीकृत हुलाक कार्यालयहरूको संख्या १ सय १७ रहेको भए तापनि ६८ वटा कार्यालयहरूले मात्र बैंकिङ्ग कारोबार सञ्चालन गरिरहेका छन् । हुलाक बचत बैंकको कुल निक्षेप २०७२ असार मसान्तमा रु. १ अर्ब ८३ करोड रहेकोमा २०७१ फागुन मसान्तमा रु. १ अर्ब ८५ करोड पुगेको छ । सो बैंकमा २०७२ असार मसान्तमा कुल खाता संख्या ६५ हजार ९ सय ३७ रहेकोमा २०७२ फागुन मसान्तमा कुल खाता संख्या ६६ हजार ३ सय १० पुगेको छ ।

तालिका ४ (ड) : हुलाक बचत बैंक				
	२०७१ असार	२०७१ फागुन	२०७२ असार	२०७२ फागुन
कुल निक्षेप	१५९.५०	१६१.२६	१८३.१७	१८५.१४
कुल खाता संख्या	६१४१५	६३२०१	६५९३७	६६३१०

निक्षेप तथा कर्जा सुरक्षण निगम

४.४१ प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रमा वाणिज्य बैंकहरूलाई लगानी गर्न प्रोत्साहित गरी दुर्गम क्षेत्र तथा गरिब जनताको घरदैलोमा बैंकिङ्ग सेवा पुऱ्याउने उद्देश्यले २०३१ साल असोज ४ गते स्थापना भएको निक्षेप तथा कर्जा सुरक्षण निगमले प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्र कर्जालगायत पशुधन सुरक्षण, तरकारी बाली सुरक्षण, वैदेशिक रोजगार कर्जा सुरक्षण, लघु तथा विपन्न वर्ग कर्जा सुरक्षण र साना तथा मझौला उद्यम कर्जा सुरक्षण जस्ता कार्यहरू गर्दै आएको छ । हाल निगमको चुक्ता पुँजी रु. २ अर्ब रहेको छ । स्वामित्व संरचना तर्फ नेपाल सरकारको ८९.२ प्रतिशत, नेपाल राष्ट्र बैंकको १० प्रतिशत र नेपाल बैंक लि./राष्ट्रिय वाणिज्य बैंकको ०.८ प्रतिशत रहेको छ ।

४.४२ निक्षेप तथा कर्जा सुरक्षण निगमले २०७२ असार मसान्तसम्ममा रु. १ अर्ब ९१ करोड ६० लाख कर्जा सुरक्षण गरेकोमा २०७२ फागुन मसान्तसम्ममा रु. ३ अर्ब ३६ करोड कर्जा सुरक्षण भएको छ । नेपाल राष्ट्र बैंकबाट जारी गरिएको निर्देशन बमोजिम “क”, “ख”, “ग” र “घ” वर्गका बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले आफ्नो संस्थामा प्राकृतिक व्यक्तिका नाममा बचत तथा मुद्दति खातामा रहेको रु. २ लाखसम्मको निक्षेप सुरक्षण गर्नु पर्ने व्यवस्थाबमोजिम आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्ममा १६४ वटा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको रु. २८३ अर्ब ८० करोड निक्षेप सुरक्षण भएकोमा २०७२ फागुन मसान्तसम्ममा उक्त निगमबाट विभिन्न १ सय ५० वटा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको

जम्मा रू. ३१८ अर्ब ९२ करोड बराबरको निक्षेप रकम सुरक्षण भइसकेको छ ।

तालिका ४ (ढ) : कर्जा तथा निक्षेप सुरक्षणको अवस्था					
	२०७१ असार	२०७१ फागुन	२०७१ चैत्र	२०७२ असार	२०७२ फागुन
कर्जा सुरक्षण					
रकम (रू. करोडमा)	१२७	१५२	१५६	१९१	३३६
बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको संख्या	४५	४५	४५	५५	५५
कर्जा संख्या	१८६८१३	३८७२१	३९५४३	४२५३४	७५९४९
निक्षेप सुरक्षण					
रकम (रू. करोडमा)	२५२७६	२८४२५	२८४२५	२८३८०	३१८९२
बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको संख्या	१७७	१७७	१७७	१६४	१५०
निक्षेप संख्या	९७७२१८८	१११६८६५९	१११६८६५९	१११२०९६०	१२९९३९८५

कर्जा सूचना केन्द्र

४.४३ कर्जा सूचना केन्द्र लिमिटेडले ऋणको भुक्तानीसम्बन्धी अवस्थाको बारेमा जानकारी हासिल गरी सो जानकारी बैंक तथा वित्तीय संस्थालाई उपलब्ध गराउने र कालोसूचीमा रहेका ऋणीहरूको विवरण तयार पार्ने गर्दछ । यस केन्द्रमा नेपाल राष्ट्र बैंक, वाणिज्य बैंक समूह, विकास बैंक समूह र वित्त कम्पनी समूहको क्रमशः १० प्रतिशत, ६५ प्रतिशत, १० प्रतिशत र १५ प्रतिशत सेयर स्वामित्व रहेको छ । २०७२ पुस मसान्तमा विभिन्न बैंक तथा वित्तीय संस्थाका ७,१०६ ऋणीहरू कालोसूचीमा समावेश गरिएको र सोही अवधिमा २,४९२ ऋणीहरू सो सूचीबाट हटेका छन् ।

ग्रामीण स्वावलम्बन कोष

४.४४ वि.सं. २०४७ सालमा स्थापना भएको ग्रामीण स्वावलम्बन कोषले स्थानीय स्रोत, साधन र सीपको अधिकतम उपयोग हुने गरी लक्षित वर्गको आर्थिक एवं सामाजिक स्तरमा सुधार ल्याउने उद्देश्यले थोक कर्जा उपलब्ध गराउँदै आएको छ । यस कोषमा नेपाल सरकारबाट हालसम्म जम्मा रू. ५४ करोड र नेपाल राष्ट्र बैंकबाट रू. २५ करोड ३४ लाख प्राप्त भई हाल कोषको बीज पुँजी रू. ७९ करोड ३४ लाख रहेको छ । सोही पुँजीबाट कोषले आफूसँग आवद्ध संस्थाहरूलाई सम्बन्धित संस्थाहरूको क्षमता तथा प्राथमिक पुँजीको आधारमा कर्जा उपलब्ध गराउँदै आएको छ ।

४.४५ कोषबाट २०७२ साल फागुन मसान्तसम्ममा गैरसरकारी संस्था, सहकारी संस्था र कृषि विकास बैंक गरी १ हजार १ सय २९ वटा संस्थाहरूलाई रू. १ अर्ब ९० करोड कर्जा

प्रवाह भएको छ । उक्त कर्जामध्ये रु. १ अर्ब ३५ करोड ५४ लाख असुली भएको छ भने रु. ५४ करोड ९३ लाख कर्जा लगानीमा रहेको छ । सहकारी तथा गैर-सरकारी संस्थाहरूलाई कोषबाट प्रवाहित कर्जाको असुली दर ९५.७ प्रतिशत रहेको छ । कोषबाट गैर सरकारी संस्था र सहकारी संस्थामार्फत् उपलब्ध गराइएको यस्तो कर्जा नेपालको ६८ जिल्ला पुगेको छ । विभिन्न आय तथा स्वरोजगारमूलक कार्यक्रमहरूका लागि प्रवाह गरिने यस्तो कर्जाबाट कुल ५३ हजार ३ सय ९२ ग्रामीण घर परिवार प्रत्यक्षरूपले लाभान्वित भएका छन् ।

तालिका ४ (ण) : ग्रामीण स्वावलम्बन कोषको अवस्था

(रु. करोडमा)

क्र.स.	विवरण	२०७१ असार	२०७१ चैत्र	२०७२ असार	२०७२ फागुन
१	कर्जा वितरण भएको जिल्ला संख्या	६८	६८	६८	६८
२	कर्जा वितरित संस्था संख्या	९४०	१,०१३	१,०२४	१,१३९
३	लाभान्वित परिवार संख्या	४६०८१	४८६७९	४९२४५	५३३९२
४	वितरित कर्जा रकम (रु. करोडमा)	१५२.३३	१६६.४९	१७०.०६	१९०.४७
५	असुल भएको रकम (रु. करोडमा)	९१.३	१०९.२१	११६.५	१३५.५४
६	लगानीमा रहिरहेको रकम (रु. करोडमा)	६१.०४	५७.०८	५३.५६	५४.९३
७	भाखा नाघेको कर्जा (असुल हुनुपर्ने रकमको प्रतिशत)	३.६७	५.४५	५.३८	४.३५
८	कर्जा असुली (प्रतिशत)	९६.३३	९४.५५	९४.६२	९५.६५
स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक ।		* गैर सरकारी संस्था मार्फत् गएको समेत जोडिएको			

सीमित बैंकिङ कारोवार गर्ने सहकारी संस्थाहरू

४.४६ सहकारी ऐन, २०४८ अन्तर्गत स्थापना भई सीमित बैंकिङ कारोवार गर्न नेपाल राष्ट्र बैंकबाट इजाजतपत्र प्राप्त गरेका सहकारी संस्थाहरूको संख्या २०७२ फागुन मसान्तसम्ममा १५ रहेको छ । यी संस्थाहरूको कुल सम्पत्ति तथा दायित्व २०७२ असार मसान्तसम्ममा रु. २४ अर्ब ७६ करोड रहेकोमा २०७२ फागुन मसान्तसम्ममा रु. २७ अर्ब ८२ करोड पुगेको छ । यसैगरी, २०७२ फागुन मसान्तसम्ममा यी संस्थाहरूको निक्षेप संकलन रु. २० अर्ब ९८ करोड पुगेको छ भने कर्जा तथा सापटी रु. १६ अर्ब २८ करोड पुगेको छ । यी संस्थाहरूले २०७२ फागुन मसान्तसम्ममा सरकारी धितोपत्र, मुद्रति खाता र अन्यमा गरी रु. २ अर्ब ४७ करोड लगानी गरेका छन् ।

४.४७ सहकारी ऐन, २०४८ बमोजिम दर्ता भई कारोवार गरिरहेका सहकारी संस्थाहरूको संख्या २०७२ फागुन मसान्तसम्ममा ३३ हजार २ सय १ पुगेको छ । जसमध्ये १३ हजार ५ सय ३५ वटा संस्थाहरूले बचत तथा ऋण सहकारीको रूपमा काम गरिरहेका छन् ।

यस्ता बचत तथा ऋण सहकारी संस्थाहरूको सदस्य संख्या २०७२ फागुन मसान्तमा २७ लाख ७९ हजार रहेको छ । २०७२ फागुन मसान्तसम्ममा यस्ता सहकारी संस्थाहरूको सेयर पुँजी रु. ४७ अर्ब ७५ करोड, बचत रु. १ खर्ब ४८ अर्ब ९ करोड र लगानी रु. १ खर्ब ३७ अर्ब ५२ करोड रहेको छ ।

वित्तीय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम

४.४८ सन् २००३ बाट सुरु भएको वित्तीय क्षेत्र सुधार कार्यक्रमको अवधि सन् २०११ मा समाप्त भएपश्चात् पनि वित्तीय क्षेत्र सुधारको कार्यलाई निरन्तरता दिइदै आएको छ । यस कार्यक्रम अन्तर्गत रहेको राष्ट्रिय वाणिज्य बैंक र नेपाल बैंक लिमिटेडको संरचनागत सुधार निरन्तर भइरहेको छ । योजना कार्यान्वयनका क्रममा राष्ट्रिय वाणिज्य बैंक र नेपाल बैंक लिमिटेडको वित्तीय अवस्था क्रमशः सुधार भइरहेको छ । नेपाल बैंक लि. र राष्ट्रिय वाणिज्य बैंक लि. को चुक्ता पुँजी तथा निक्षेपमा उल्लेख्य रूपमा वृद्धि भएको, निष्कृत्य कर्जाको मात्रा घट्दै गएको तथा समीक्षा अवधिमा दुवै बैंकहरू मुनाफामा सञ्चालनमा रहेको कारण समग्रमा दुवै बैंकको वित्तीय अवस्था सकारात्मक रहने क्रममा छन् । यी दुई बैंकको खराब कर्जा र पुँजी कोषको अवस्था तलको तालिकामा देखाइएको छ ।

तालिका ४ (त): भाखा नाघेको कर्जा तथा पुँजीकोष

असार मसान्त	कुल कर्जामा भाखा नाघेको कर्जा (प्रतिशत)		पुँजीकोष (रु. अर्बमा)	
	नेपाल बैंक लिमिटेड	राष्ट्रिय वाणिज्य बैंक	नेपाल बैंक लिमिटेड	राष्ट्रिय वाणिज्य बैंक
२०६०	६०.४७	६०.१५	-९.८०	-२२.३९
२०६५	१२.३८	२१.६५	-५.७२	-१५.५
२०७०	४.५३	५.३१	-०.९६	२.५०
२०७१	४.७४	३.९५	३.७६	२.९०
२०७२	३.९५	३.४१	३.७७	७.५१
२०७२ पुस	३.८५	३.४०	४.७३	७.२२

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक र सम्बन्धित बैंकका त्रयमासिक प्रतिवेदन

बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूसम्बन्धी अन्य व्यवस्थाहरू

४.४९ बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको पुँजीगत आधार सुदृढ गरी दीर्घकालीन विकासका लागि आवश्यक पर्ने स्रोत परिचालन गर्न तथा वित्तीय स्थायित्व प्रवर्द्धन गर्न न्यूनतम चुक्ता पुँजी वृद्धि गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिएको छ । यसअनुसार २०७४ असार मसान्तसम्म चुक्ता पुँजी वृद्धि गरी वाणिज्य बैंकहरूले रु. ८ अर्ब, राष्ट्रिय स्तरका विकास बैंकहरूले रु. २ अर्ब ५० करोड, ४ देखि १० जिल्ला कार्यक्षेत्र भएका विकास बैंकहरूले रु. १ अर्ब २० करोड, १ देखि ३ जिल्ला कार्यक्षेत्र भएका विकास बैंकहरूले रु. ५० करोड तथा राष्ट्रिय स्तरका र

४ देखि १० जिल्ला कार्यक्षेत्र भएका वित्त कम्पनीहरूले रू. ८० करोड एवं १ देखि ३ जिल्ला कार्यक्षेत्र भएका वित्त कम्पनीहरूले रू. ४० करोड पुऱ्याउनु पर्ने व्यवस्था चालु आर्थिक वर्षको मौद्रिक नीतिले गरेको छ । चुक्ता पुँजी वृद्धि गर्न मर्जर तथा बोनस सेयर, हकप्रद एवं थप सेयर जारी गरी पुँजी वृद्धि गर्ने योजना बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको रहेको छ ।

४.५० वाणिज्य बैंकहरूमा बासेल-३ का प्रावधानहरूलाई क्रमशः कार्यान्वयन गर्दै लैजाने कार्यतालिकाअनुसार पुँजीकोषसम्बन्धी प्रावधानहरू कार्यान्वयन गर्दै लगिने व्यवस्था छ । बासेल-३ का प्रावधानमा आधारित Capital Adequacy Framework 2015 अनुसार वाणिज्य बैंकहरूमा २०७२ पुसदेखि समानान्तर (Parallel Run) र २०७३ साउनदेखि पूर्णरूपमा कार्यान्वयनमा ल्याउने व्यवस्था गरिएको छ ।

४.५१ सञ्चालन जोखिम कम गर्दै ग्राहकहरूलाई बैकिङ्ग सेवा प्रयोगमा सुरक्षाको प्रत्याभूति दिलाउन बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले हाल प्रयोगमा ल्याएका डेबिट, क्रेडिट, प्रिपेडलगायतका Magnetic Strip Card लाई २०७२ असोज भित्र Chip Based Card ले प्रतिस्थापन गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिएको छ ।

४.५२ विपन्न तथा न्यून आय भएका व्यक्तिलाई सामूहिक जमानीमा लघुउद्यम वा व्यवसाय सञ्चालन गर्न लघुवित्त वित्तीय संस्थाहरूबाट लघुकर्जा उपलब्ध गराउन सकिने व्यवस्था रहँदै आएको छ । लघुवित्त संस्थाहरूबाट विगत दुई वर्षदेखि विपन्न वर्ग कर्जा उपभोग गरी असल वर्गमा परेका समूह सदस्यलाई सामूहिक जमानीमा प्रदान गरिने कर्जाको अधिकतम सीमा रू. २ लाखबाट वृद्धि गरी रू. ३ लाख पुऱ्याइएको छ । धितो लिई प्रदान गरिने लघुउद्यम कर्जाको अधिकतम सीमा रू. ५ लाखबाट वृद्धि गरी रू. ७ लाख कायम गरिएको छ ।

४.५३ बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूबाट विपन्न वर्गमा प्रवाह हुने कर्जाको अनुपातलाई ०.५ प्रतिशत विन्दुले वृद्धि गरी वाणिज्य बैंकहरूका लागि कुल कर्जाको ५.० प्रतिशत, विकास बैंकहरूका लागि ४.५ प्रतिशत र वित्त कम्पनीहरूका लागि ४.० प्रतिशत कायम व्यवस्था गरिएकोमा २०७२ पुस मसान्तसम्ममा वाणिज्य बैंक, विकास बैंक तथा वित्त कम्पनीहरूले क्रमशः ५.३ प्रतिशत, ६.४ प्रतिशत र ४.० प्रतिशत कर्जा विपन्न वर्गमा प्रवाह गरेका छन् ।

४.५४ प्राकृतिक प्रकोपलगायतका घटनाहरूले वित्तीय प्रणालीको व्यावसायिक निरन्तरतामा पर्नसक्ने असरलाई दृष्टिगत गरी वित्तीय क्षेत्र अन्तर्गतका संस्थाहरूले अनिवार्य रूपमा Contingency Management Framework तयार गरी लागु गर्ने व्यवस्था गरिएको छ ।

४.५५ भूकम्पबाट असर परेको आवासीय घर, कृषि व्यवसाय तथा पर्यटनलगायतका क्षेत्रलाई पुनरकर्जा उपलब्ध गराउने तथा ब्याज सहूलियत प्रदान गर्ने कार्यमा सहयोग पुऱ्याउन नेपाल सरकारको बजेट वक्तव्यमा उल्लेख भएअनुसार आर्थिक पुनरूद्धार कोष सञ्चालन गर्ने व्यवस्था गरिएको छ । यसका लागि नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषदबाट स्वीकृत आर्थिक पुनरूद्धार कोष (स्थापना तथा सञ्चालन) सम्बन्धी कार्यविधि, २०७२ कार्यान्वयनमा आएको छ ।

समस्या तथा चुनौतीहरू

४.५६ मुद्रास्फीति उच्च रहेको र न्यून आर्थिक वृद्धि रहेकोले मौद्रिक नीति कार्यान्वयन गर्न यो अवस्था चुनौतीपूर्ण रहेको छ । यस्तो अवस्थामा विस्तारकारी मौद्रिक कार्यक्रम लागू गरिएमा मुद्रास्फीतिमा थप चाप पर्न जान्छ भने मौद्रिक संकुचन गरिएमा आर्थिक वृद्धिलाई बाधा पुग्न सक्दछ । यस्तो अवस्थामा मौद्रिक नीतिलाई सन्तुलित राख्नुपर्ने कार्य चुनौतीपूर्ण रहेको छ । पुनर्निर्माण र पुनरस्थापनाको क्रममा हुने खर्चका कारण सरकारी खर्च वृद्धि भई समग्र माग बढ्ने र आपूर्ति व्यवस्थापन समय समयमा देखिने असहजताका कारण मूल्यलाई वाञ्छित स्तरमा राख्ने कार्य आगामी दिनमा समेत चुनौतीपूर्ण रहने देखिन्छ । यसका अतिरिक्त प्रमुख कृषिबालीको उत्पादन घटेको कारण खाद्य पदार्थको मूल्य बढ्न सक्ने अवस्था समेत रहेकोले यस्तो अवस्थामा मूल्य स्थायित्व कायम गर्न मौद्रिक तथा वित्त नीति बीचमा उचित समन्वय कायम गर्ने नीतिगत चुनौती समेत रहेको छ ।

४.५७ चालु वर्ष पनि बैकिङ्ग क्षेत्रमा अधिक तरलताको स्थिति रहेको छ । निक्षेप बोलकबोल र रिभर्स रिपो जस्ता मौद्रिक उपकरणहरूमार्फत् समग्रमा तरलता व्यवस्थापन गरिएपनि तरलताको चाप कायमै रहन गएको छ । बैकिङ्ग क्षेत्रमा अधिक तरलता रहेतापनि त्यसलाई अपेक्षित रूपमा उत्पादनमूलक क्षेत्रमा प्रयोग गर्न सकिएको छैन । उच्च रहेको तरलतालाई सरकारी ऋणमार्फत् विकास निर्माणको कार्यमा परिचालन गर्ने तथा निजी क्षेत्र मार्फत् उत्पादनशिल क्षेत्रमा लगानी गरी यसको सदुपयोगका गर्न स्वदेशी लगानीको वातावरण तयार गर्ने कार्य समेत चुनौतीपूर्ण छ ।

४.५८ बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको प्रविधि प्रयोग र आन्तरिक तथा बाह्य क्षेत्रमा कारोबार बढेसँगै मुलुकको वित्तीय प्रणालीमा थप जोखिम समेत बढ्ने कारण यसका लागि नेपाल राष्ट्र बैंकको नियमन र सुपरिवेक्षणको दायरा अझ फराकिलो तथा क्षमतालाई थप प्रभावकारी बनाउनु पर्ने चुनौती रहेको छ । संस्थागत सुशासन तथा स्वःनियमनसम्बन्धी व्यवस्थाका अतिरिक्त कानूनी ढण्ड र सजायलाई समेत थप प्रभावकारी बनाउनु पर्ने आवश्यकता छ । बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको जोखिम बहन गर्ने क्षमता अभिवृद्धि गर्नुका साथै, कारोबारलाई थप पारदर्शी बनाउँदै लैजानु पर्ने प्रमुख आवश्यकता रहेको छ

। चालु आर्थिक वर्षमा देखिएको सीमानाकाहरूमा भएको अवरोध र भूकम्पबाट भएको क्षतिको प्रभावका कारण आर्थिक कृयाकलापमा परेको प्रभावले बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले कर्जा प्रवाह गरेको परियोजनाहरूको सम्पादनमा समस्या, पुनर्निर्माण र पुनरस्थापनामा जाने पुनरकर्जा र त्यसको असुलीमा पर्न सक्ने समस्या आदिबाट वित्तीय स्थायित्व कायम गर्नमा चुनौती थप हुन सक्ने अवस्था प्रति सजग रहनु पर्ने देखिन्छ ।

४.५.९. ग्रामीण तथा दुर्गम क्षेत्रमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाको उपस्थिति अपेक्षित रूपमा विस्तार हुन सकेको छैन । बैंक तथा वित्तीय संस्थाको संख्या तथा प्रकार बढ्दै गएतापनि वित्तीय पहुँच अभिवृद्धि तथा समावेशीकरण गर्नमा अझै पनि चुनौती रहेको छ । वित्तीय पहुँच बढाउन वित्तीय संस्थाको उपस्थिति विस्तार गर्ने तथा सक्षरता कम भएको नेपाल जस्तो मुलुकमा लघुवित्तको लागत कम गरी ब्याजदर कम गर्ने, नयाँ प्रविधिमूलक औजारहरूको प्रयोग गर्ने र वित्तीय प्रणालीप्रति सर्वसाधारणको विश्वासनियता अभिवृद्धि गरी वित्तीय समावेशीकरण गर्ने कार्य समेत चुनौतीपूर्ण रहेको छ । त्यसैगरी, बचत तथा ऋण सहकारी संस्थाहरूको माध्यमबाट वित्तीय पहुँच विस्तारमा योगदान पुग्न सक्ने भए तापनि नियमन तथा सुपरिवेक्षणको कमी, संस्थागत सुशासनको अभाव आदिका कारण वित्तीय जोखिम बढ्न गएको छ । यसका लागि दोस्रो तहको सुपरिवेक्षण संस्था स्थापना गरी उक्त संस्थाबाट लघु वित्त कारोबारमा संलग्न संस्थाहरूको नियमन, निरीक्षण र सुपरिवेक्षण गर्ने व्यवस्था मिलाउनु आवश्यक छ ।

५. पुँजीबजार तथा बिमा

पुँजीबजार

५.१ मुलुकको आर्थिक विकासको लागि छरिएर रहेको बचत संकलन गरी उत्पादनशील क्षेत्रमा परिचालन गर्ने भूमिका निर्वाह गर्दै आएको पुँजी बजारको विकास र विस्तारलाई सबै मुलुकहरूले महत्त्व दिएका छन् । यसैअनुरूप नेपालमा पनि वि.सं. २०३३ सालमा पुँजीबजारको संस्थागत विकास प्रारम्भ भएको हो । पुँजीबजारको विकासको गतिलाई बढावा दिई उत्पादनशील क्षेत्रमा पुँजी परिचालन कार्यलाई दक्ष एवं प्रभावकारी बनाउन आवश्यक छ । धितोपत्रमा लगानी गर्ने, लगानीकर्ताहरूको हित संरक्षण गर्ने, धितोपत्रको निष्काशन, खरिद, बिक्री, वितरण तथा विनिमयलाई व्यवस्थित बनाई धितोपत्र बजार र धितोपत्र व्यवसायमा संलग्न व्यक्तिहरूको काम कारवाहीलाई नियमित तथा व्यवस्थित गर्ने र देशको आर्थिक विकासको लागि आवश्यक पुँजी परिचालन गर्न पुँजीबजारको विकास आवश्यक छ ।

प्राथमिक बजार

५.२ आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनामा धितोपत्रको प्राथमिक बजार मार्फत ९ वटा सङ्गठित संस्थाले साधारण सेयर, २० वटाले हकप्रद सेयर र १ वटाले सामुहिक लगानी योजना गरी कुल ३० वटा संगठित संस्थाहरूबाट जम्मा रु.१२ अर्ब २७ करोड १६ लाख बराबरको पुँजी परिचालन भएको छ । त्यसैगरी चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनाको धितोपत्रको निष्काशन रकम गत आर्थिक वर्षको सोही अवधिको तुलनामा ३७.९९ प्रतिशतले बढेको छ ।

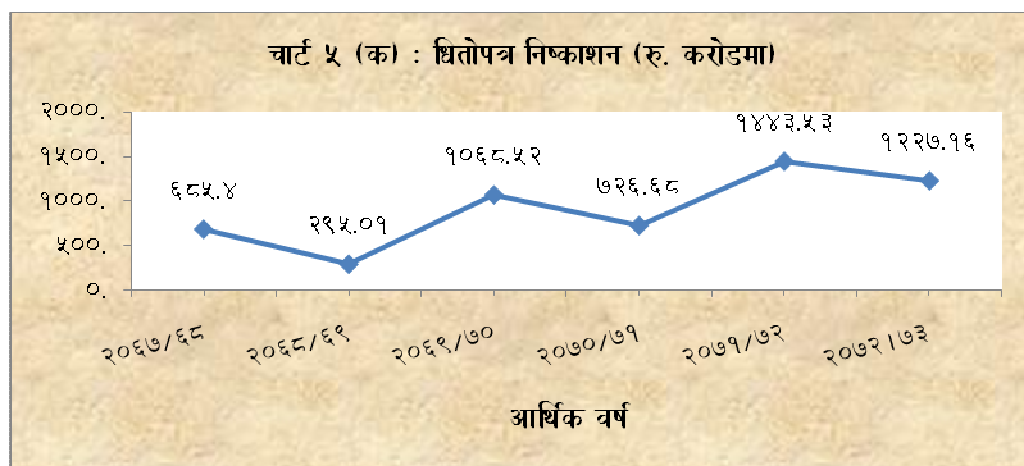
तालिका ५ (क): प्राथमिक बजार प्रवृत्ति

(रु. करोडमा)

विवरण	आर्थिक वर्ष						
	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	प्रथम आठ महिना	
						२०७१/७२	२०७२/७३
पुँजी परिचालन	६८५.४	२९५.०१	१०६८.५२	७२६.६८	१४४३.५३	८८९.३१	१२२७.१६
साधारण सेयर	१७२.८८	१२९.८५	३१८.७४	१५७.३५	६९७.७४	४००.६२	८११.४५
हकप्रद सेयर	५०७.५२	४५.१६	३९३.५२	४२४.३३	२३०.७९	२८८.६९	३३५.७१
अग्राधिकार सेयर	-	-	-	-	-	-	-
डिबेन्चर	५.००	१२०.००	३५५.००	१४५.००	२९०.००	१००.००	-
नागरिक एकांक योजना	३१.५४	३२.७	-	-	-	-	-
म्यूचलफण्ड	-	-	-	८०.००	२२५	१००	८०.००
पुँजी परिचालनकर्ता संगठित संस्थाहरूको संख्या	४७	२५	३४	४५	४८	३०	३०

स्रोत: नेपाल धितोपत्र बोर्ड ।

५.३ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा धितोपत्रको प्राथमिक बजार मार्फत् १८ वटा सङ्गठित संस्थाले साधारण सेयर, २२ वटाले हकप्रद सेयर, ५ वटाले डिबेन्चर र ३ सामुहिक लगानी योजना गरी जम्मा ४८ वटा संगठित संस्थाहरूबाट जम्मा रु.१४ अर्ब ४३ करोड ५३ लाख बराबरको पुँजी परिचालन भएको थियो ।

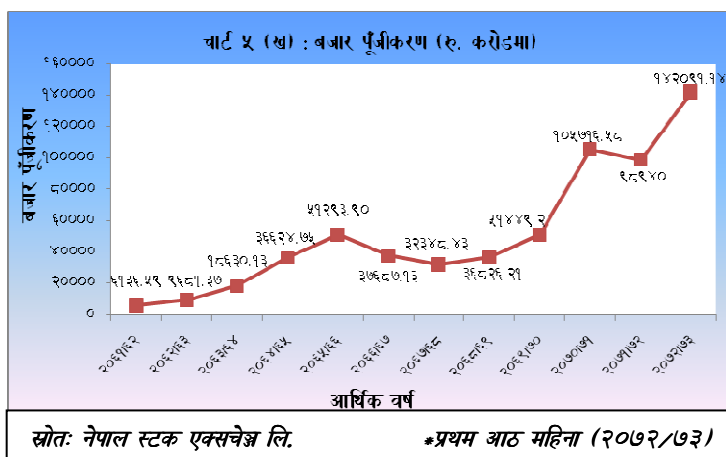

स्रोत: नेपाल धितोपत्र बोर्ड ।

*प्रथम आठ महिना (२०७२/७३)

दोस्रो बजार

५.४ आर्थिक वर्ष २०७१/७२को अन्त्यमा नेपाल स्टक एक्सचेञ्ज लिमिटेडमा सूचीकृत कम्पनीहरूको संख्या २ सय ३३ रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनासम्म सूचीकृत कम्पनीको संख्या २३० कायम भएको छ । चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनामा १३ कम्पनीहरू सूचीकरण भएका छन् भने १५ वटा सूचीकृत कम्पनी एकआपसमा गाभ्ने/गाभिने प्रक्रियामा गएका छन् । त्यसैगरी

स्रोत: नेपाल स्टक एक्सचेञ्ज लि.

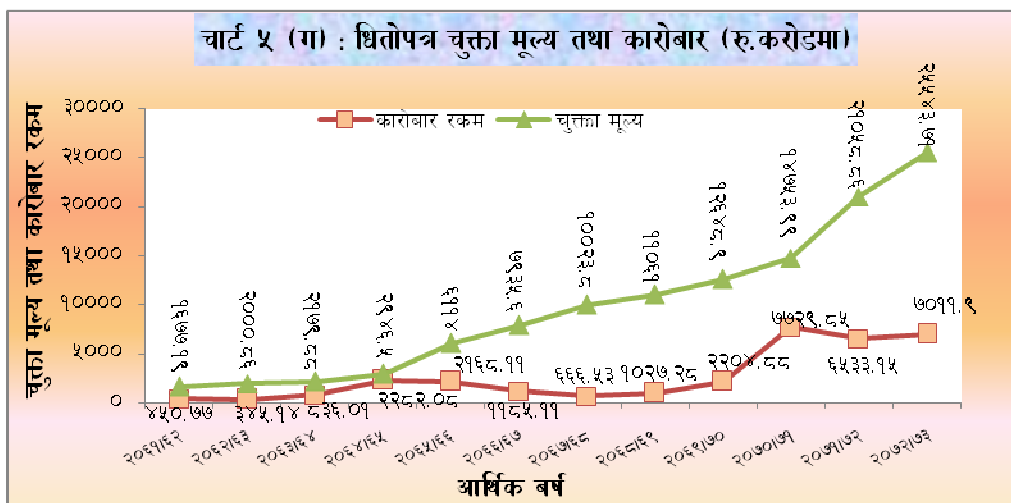
*प्रथम आठ महिना (२०७२/७३)

सोही अवधिमा थप ३ कम्पनीको रू. १ अर्ब ७० करोड बराबरको ऋण पत्रहरू सूचीकृत भई कुल संस्थागत ऋण पत्रको संख्या २० पुगेको छ।

५.५ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को प्रथम आठ महिनाको अन्त्यमा बजार पुँजीकरण मूल्य रू.१० खर्ब ४ अर्ब ३ करोड कायम रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनाको अन्त्यमा उक्त बजार पुँजीकरण मूल्य ४१.५२ प्रतिशतले वृद्धि भई रू.१४ खर्ब २० अर्ब ९१ करोड पुगेको छ । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को अन्तमा बजार पुँजीकरण रू. ९ खर्ब ८९ अर्ब ४० करोड रहेको थियो।

५.६ चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनामा भएको धितोपत्र कारोबार रकममा आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को सोही अवधिको तुलनामा ३९.०४ प्रतिशतले वृद्धि भई रू. ७० अर्ब ११ करोड ९० लाख मूल्यको १३ करोड ७३ लाख ३६ हजार कित्ता सेयर कारोबार भएको छ । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को सोही अवधिमा रू. ५० अर्ब ४३ करोड १२ लाख मूल्यको १२ करोड ११ लाख ७८ हजार कित्ता सेयर कारोबार भएको थियो ।

५.७ सूचीकृत कम्पनीको चुक्तामूल्य आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनामा गत आर्थिक वर्षको सोही अवधिको तुलनामा ६३.३५ प्रतिशतले बढी रू. २ खर्ब ५५ अर्ब ४३ करोड ७१ लाख पुगेको छ । गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को प्रथम आठ महिनामा सूचीकृत कम्पनीको चुक्ता मूल्य रू.१ खर्ब ५६ अर्ब ५७ करोड १३ लाख रहेको थियो।

स्रोत: नेपाल स्टक एक्सचेञ्ज लि. ।

*प्रथम आठ महिना (२०७२/७३)

चार्ट ५ (घ) : नेप्से परिसूचक (विन्दुमा)

वर्ष	नेप्से परिसूचक (विन्दुमा)
२०११/१२	२५५.५७
२०१२/१३	३८६.८६
२०१३/१४	६८३.९५
२०१४/१५	९६३.३६
२०१५/१६	७४९.१०
२०१६/१७	४७७.७३
२०१७/१८	३५२.५४
२०१८/१९	३८९.७४
२०१९/२०	५२३.४५
२०२०/२१	९०३६.११
२०२१/२२	९६१.२२
२०२२/२३	९३९.५५

***प्रथम आठ महिना (२०७२/७३)**

(रु. करोडमा)

विवरण	आर्थिक वर्ष						
	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	प्रथम आठ महिना	
						२०७१/७२	२०७२/७३
धितोपत्र कारोबार रकम	६६६.५३	१०२७.२८	२२०४.८८	७७२९.८५	६५३३.१५	५०४३.१२	७०११.९०
कारोबार भएको धितोपत्रको संख्या (हजारमा)	२६२४०.३९	४१८७८.९	८१५७१.७	२१४१४३.५६	१५९७१७.४७	१२११७८	१३७३३६.५
कारोबार संख्या	३०२३६४	२९३४८९	२९२३६६	५६६३८९	४७७२७८	३७५१९२	४२९१८०
बजार पुँजीकरण	३२३४८.४३	३६८२६.२१	५१४४९.२१	१०५७१६	९८९४०.३९	१००४०३	१४२०९१.१
बजार पुँजीकरणमा कारोबारको प्रतिशत	२.०६	२.७९	१.५९	७.३१	६.६०	-	-
कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा बजार पुँजीकरणको प्रतिशत	१९.४८	२३.४१	३०.२४	४०	४६.५७	-	-
सूचीकृत धितोपत्रको चुक्ता मूल्य	१००२३.८	११०६१.	१२६४८.९	१४७५३.९९	२१०५८.८६	१५६५७.१३	२५५४३.७१
सूचीकृत संगठित संस्थाहरूको संख्या	२०९	२१६	२३०	२३३	२३२	२३२	२३०
धितोपत्र कारोबारको प्रकार	२२२	२३०	२३०	२६९	२७१	२५४	२५५
नेप्से परिसूचक (विन्दुमा)	३६२.८५	३८९.७४	५१८.३३	१०३६.११	९६१.२३	९७८.४४	१३१८.८८

५५

५.९ आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनामा गत वर्षको सोही अवधिको तुलनामा कारोवार संख्यामा १४.३९ प्रतिशतले वृद्धि भई कुल ४ लाख २९ हजार १ सय ८० वटा कारोवार भएको छ । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को प्रथम आठ महिनाको अवधिमा कुल ३ लाख ७५ हजार १ सय ९२ वटा कारोवार भएको थियो ।

नेपाल धितोपत्र बोर्ड

५.१० आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनामा कुल ३० वटा संगठित संस्थाहरूको रु.१२ अर्ब २७ करोड १६ लाख रुपैयाँ बराबरको धितोपत्र दर्ता गरी पुँजी परिचालनका लागि अनुमति प्रदान गरिएको छ। साथै, सोही अवधिमा कुल ५५ वटा सूचीकृत संगठित संस्थाहरूले सेयरधनीहरूलाई वितरण गर्न घोषणा गरेको नगद रु. ९ अर्ब ८४ करोड २३ लाख रुपैयाँ बराबरको बोनस सेयर दर्ता गरिएको छ। त्यसैगरी, उक्त अवधिमा १ धितोपत्र बजार, १४ वटा मर्चेन्ट बैंक, १ केन्द्रीय निक्षेप कम्पनी, ४५ निक्षेप सदस्य, १ शाख मूल्याङ्कन संस्था र ५० वटा धितोपत्र दलाल व्यवसायीको अनुमतिपत्र नवीकरण गरिएको छ।

५.११ धितोपत्रको कारोवार प्रणाली २०६४ साल देखि स्वचालित भएको हो । २०६७ सालमा धितोपत्रको केन्द्रीय निक्षेप तथा राफसाफ सेवाको लागि स्थापित सिडिएस एण्ड क्लियरिङ लि. मा अधिकांश सूचीकृत कम्पनीहरू अभौतिकीकरण भएका छन् भने विद्युतीय नामसारी र राफसाफको लागि मिति २०७२ साल भाद्र १ गतेबाट धितोपत्र कारोवारको पूर्ण स्वचालित सेवा सञ्चालनअनुसार दोस्रो बजार सेवा सञ्चालन भइरहेको छ।

५.१२ बजारको गहिराइ (Market Depth) धितोपत्र दलाल व्यवसायीको तहमा मात्र उपलब्ध हुने गरेकोमा २०७२ साल पुस १२ गतेदेखि सम्पूर्ण लगानीकर्ताहरूले बजारको गहिराइ हेर्न पाउने व्यवस्था भएको छ ।

५.१३ धितोपत्र दलाल व्यवसायीहरूलाई महिला, जेष्ठ नागरिक, अपांग र केटाकेटीसहितका साना लगानीकर्तालाई समेट्ने गरी ट्रेडिङ फ्लोरमा ट्रेडिङ विण्डो राख्न, धितोपत्रका लगानीकर्ताहरूको गुनासो सुन्ने इकाइ राख्ने र आफूले प्रदान गर्ने सेवा तथा सेवा प्रदान गरिने अवधिसमेत उल्लेख गरी Display बोर्ड राख्ने व्यवस्था गरिएको छ ।

५.१४ सूचीकृत कम्पनीहरूले प्रदान गर्ने हकप्रद सेयर तथा बोनस सेयर अभौतिक रूपमा लगानीकर्ताको डिम्याट खातामा जम्मा गर्ने तथा संगठित संस्थाहरूले प्रदान गर्ने नगद लाभांश सेयरधनीहरूको खातामा राख्न सकिने व्यवस्था भएको छ।

५.१५ धितोपत्र बजारको सुधार, प्रभावकारी नियमन व्यवस्था, पुँजीबजारको स्थिरता तथा दिगो विकासका लागि तयार भएको पाँच वर्षीय पुँजीबजार विकास योजना (Five Years Capital Market Development Plan) मा उल्लेखित कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनलाई निरन्तरता दिइएको छ । साथै, नेपाल सरकारबाट तयार भइरहेको वित्तीय क्षेत्र विकास रणनीतिमा धितोपत्र बजार सुधार तथा विकाससम्बन्धी रणनीति तयार भएको छ ।

नेपाल स्टक एक्सचेन्ज लि.

- ५.१६ आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को फागुन मसान्तसम्म विद्यमान Private Network/ Intranet कारोबार प्रणाली विराटनगर, धरान, वीरगन्ज नारायणगढ, पोखरा, बुटवल र धनगढीमा विस्तार भएको छ ।
- ५.१७ आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनामा धितोपत्रको बाह्य बजार (Over The Counter-OTC Market) लाई क्रियाशील बनाउने कार्ययोजना तयार भएको छ ।
- ५.१८ आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनामा सम्पूर्ण लगानीकर्ताहरूले बजारको गहिराई (Market Depth) NEPSE Website माफर्त् हेर्न मिल्ने व्यवस्था भएको छ ।
- ५.१९ कारोबारमा वृद्धिसँगै हुन सक्ने विविध जोखिम व्यवस्थापन गर्न अनुगमन तथा सुपरिवेक्षणको कार्यतालिका बनाई कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ ।

केन्द्रीय निक्षेप सेवा

- ५.२० आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनासम्ममा सिडिएस एण्ड क्लियरिङ लि. मा ११३ कम्पनीहरू दर्ता भएका छन् यो गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा ९७ वटा कम्पनीहरू सिडिएस एण्ड क्लियरिङ लिमिटेडमा दर्ता भएका थिए । चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनासम्म ७९ वटा कम्पनीहरूले सिडिएस एण्ड क्लियरिङ लिमिटेडमा दर्ताका लागि सम्झौता गरेका छन् ।
- ५.२१ आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिना सम्ममा निक्षेप सदस्यहरूको संख्या ४९ पुगेको छ । अघिल्लो आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा निक्षेप सदस्यको संख्या ४५ रहेको थियो । त्यस्तैगरी सोही अवधिमा राफसाफ तथा फछ्छौँट गराउनका लागि अनुमति प्राप्त राफसाफ सदस्यको संख्या ४९ पुगेको छ ।
- ५.२२ चालु आर्थिक वर्षको फागुन मसान्तसम्ममा सिडिएस एण्ड क्लियरिङ लिमिटेडमा हितग्राही खाता खोल्ने लगानीकर्ताको संख्या २,१५,०५२ पुगेको छ । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा

उक्त संस्था ४०,४०० रहेकोमा चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिना सम्ममा हितग्राही खाता खोल्नेको संख्या १,७२,३४५ पुगेको छ ।

- ५.२३ आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनासम्ममा सिडिएस एण्ड क्लियरिङ लि. मा अभौतिकृत धितोपत्रको संख्या ४९,६२,९८,४९० कित्ता पुगेको छ । गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा अभौतिकृत धितोपत्रको संख्या २,२४,५२,९१५ कित्ता रहेको थियो ।

बिमा

- ५.२४ नेपालमा बिमा व्यवसायलाई व्यवस्थित, नियमित, विकसित गर्दै यसको विकास र विस्तार गर्न २०२६ साल जेठ १ गते स्थापित बिमा समिति बिमा क्षेत्रमा नियमनकारी निकायको रूपमा कार्य गर्दै आइरहेको छ । हाल नेपालमा ९ वटा कम्पनीहरूले जीवन बिमा व्यवसाय, १७ वटा कम्पनीहरूले निर्जीवन बिमा व्यवसाय र १ वटा कम्पनीले पुनर्बीमा कारोबार गरि जम्मा २७ वटा बिमा कम्पनीले काम गर्दै आएका छन् । स्वामित्व संरचनाको हिसावले ३ वटा बिमा कम्पनी विदेशी बिमा कम्पनीहरूको शाखाको रूपमा, ३ वटा बिमा कम्पनी विदेशी बिमा कम्पनीको संयुक्त पुँजी लगानीमा, १८ वटा बिमा कम्पनी निजी स्वामित्वमा र २ वटा बिमा कम्पनी सरकारी स्वामित्वमा रहेका छन् ।

तालिका ५ (ग) : बिमा कम्पनीहरूको स्वामित्व संरचना

स्वामित्व	निर्जीवन	जीवन	पुनर्बीमा	जम्मा
सरकारी	१	१	–	२
निजी	१३	५	–	१८
विदेशी	२	१	–	३
संयुक्त	१	२	१	४
जम्मा	१७	८	१	२६

स्रोत: बिमा समिति

- ५.२५ बिमाको विश्वव्यापी मान्यतालाई स्वीकार गरी प्राकृतिक तथा सामाजिक जोखिम विरुद्ध समाजका सबै वर्गलाई जोखिमको आर्थिक सुरक्षा प्रदान गर्न राष्ट्रिय आवश्यकता अनुकूल बिमा व्यवसायको विकास आवश्यक छ ।
- ५.२६ बिमा व्यवसायलाई विकसित, नियमित, प्रतिस्पर्धी तथा विश्वसनीय बनाई सर्वसाधारणलाई गुणस्तरीय तथा भरपर्दो बिमा सेवा उपलब्ध गराउन प्रभावकारी रूपमा नियमन गरी बीमितको हकहित संरक्षण गर्ने कार्य भइरहेको छ । प्राकृतिक विपद् र दैवी प्रकोपबाट

उत्पन्न जोखिम विरुद्ध आर्थिक तथा सामाजिक सुरक्षण प्रदान गर्न बिमालाई जनजीवनको महत्त्वपूर्ण पाटोको रूपमा लिई नीतिगत र संस्थागत संरचनामा समय सापेक्ष परिवर्तन गर्ने कार्य भइरहेको छ । बिमा व्यवसायको विकास तथा ग्रामीण जीवन र अर्थतन्त्रमा बिमा विस्तार गर्दै कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा बिमा क्षेत्रको योगदानमा वृद्धि गर्ने कार्यक्रमहरू सञ्चालन भएका छन् ।

स्रोत तथा उपयोग

५.२७ आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को फागुन मसान्तसम्ममा जीवन तथा निर्जीवन बिमा कम्पनीहरूको कुल वित्तीय स्रोत तथा उपयोग गत आर्थिक वर्षको तुलनामा १०.७६ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. १ खर्ब ४३ अर्ब ३७ करोड ५३ लाख पुगेको छ । जसमध्ये जीवन बिमा व्यवसाय गर्ने बिमकको रु. १ खर्ब १४ अर्ब ७४ करोड ७० लाख र निर्जीवन बिमा व्यवसाय गर्ने बिमकको रु. २८ अर्ब ६२ करोड ८३ लाख रहेको छ । गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को अन्त्यमा सो रकम रु.१ खर्ब २९ अर्ब ४४ करोड ४७ लाख रहेको थियो ।

तालिका ५ (घ) : जीवन तथा निर्जीवन बिमा कम्पनीहरूको स्रोत तथा उपयोग *

(रु. करोडमा)

स्रोत	आर्थिक वर्ष							
	२०६९/७०		२०७०/७१		२०७१/७२		२०७२/७३**	
	जीवन	निर्जीवन	जीवन	निर्जीवन	जीवन	निर्जीवन	जीवन	निर्जीवन
क) चुक्ता पूजा	३३२.३८	२००.४१	४५३.५२	२८७.७०	५७७.७५	३७३.२२	५७७.७५	४१८.४०
ख) जगेडा तथा कोष	५०३६.३२	८६५.३०	६४७३.८९	१०९६.६२	९३९८.६५	१७८२.५५	१०५३३.५२	१९१३.२९
ग) अन्य दायित्व	२०४.०५	२९३.१२	१७६.९७	३२३.४७	३९३.४०	४१८.९०	३६३.४३	५३१.१४
कुल स्रोत	५५७२.७५	१३५८.८३	७०४८.३८	१७०७.७९	१०३६९.८०	२५७४.६७	११४७४.७०	२८६२.८३
उपयोग								
क) बैंक तथा नगद मौज्दात	१२३.०७	७५.०६	८१.६७	८६.६५	१९६.१७	२७२.०५	५०८.१५	२८३.०४
ख) लगानी	४,९८२.९१	८९०.१४	६,४३७.६४	१,१४०.५०	९,४१७.५७	१,५९०.३२	१०,०३६.२६	१,५८०.९१
ग) स्थिर सम्पत्ति	१४०.४४	९३.७८	१४२.३९	९२.८७	१६३.९४	१०७.४१	१६४.७९	१०७.६९
३) अन्य सम्पत्ति	३२६.३३	२९९.८५	४४२.६८	३८७.७७	५९२.१२	६०४.८९	७६५.५०	८९१.१९
कुल उपयोग	५५७२.७५	१३५८.८३	७०४८.३८	१७०७.७९	१०३६९.८०	२५७४.६७	११४७४.७०	२८६२.८३

* राष्ट्रिय बिमा संस्थान र राष्ट्रिय बिमा कम्पनीको अनुमानित (Provisional) विवरण समावेश गरिएको ।

**आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को फागुन मसान्तसम्मको Unaudited विवरण समावेश गरिएको । स्रोत: बिमा समिति

कुल बिमा शुल्क आर्जन

५.२८ आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा बिमा व्यवसायबाट जीवन तथा निर्जीवन बिमा गरी कुल बिमा शुल्क रु.१७ अर्ब ६५ करोड ६९ लाख आर्जन भएको थियो त्यसपछिका वर्षहरूमा बिमा व्यवसायमा भएको विकास र विस्तारका कारण बिमा शुल्कमा वृद्धि हुँदै आई आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा कुल बिमा शुल्क रु.३६ अर्ब २८ करोड ९० लाख आर्जन भएको थियो । आर्थिक वर्ष २०७०/७१ को तुलनामा आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा १९.२५ प्रतिशत वृद्धि भएको छ । चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को फागुन मसान्तसम्ममा जीवन तथा निर्जीवन गरी कुल बिमा शुल्क रु.२५ अर्ब ७४ करोड आर्जन भएको छ भने चालु आर्थिक वर्षको अन्त्य सम्ममा कुल बिमा शुल्क रु.३८ अर्ब ६० करोडको हाराहारीमा पुग्ने अनुमान छ ।

तालिका ५ (ड) : जीवन तथा निर्जीवन बिमा व्यावसाय गर्ने बिमकहरूको बिमाशुल्क*

आर्थिक वर्ष	कुल बिमा शुल्क (रु करोडमा)			वृद्धिदर (प्रतिशतमा)
	जीवन	निर्जीवन	जम्मा	
२०६७/६८	१०५९.३०	७०६.३९	१७६५.६९	१५.६८
२०६८/६९	१४१६.९३	७८४.४३	२२०१.३६	२४.६७
२०६९/७०	१६११.१५	८१६.८२	२४२७.९७	१०.२९
२०७०/७१	२०००.५३	१०४२.६०	३०४३.१३	२५.३३
२०७१/७२	२४९७.३३	११३१.५७	३६२८.९०	१९.२५
२०७२/७३**	१७४८.७०	८२५.३२	३८६०.००	६.३६

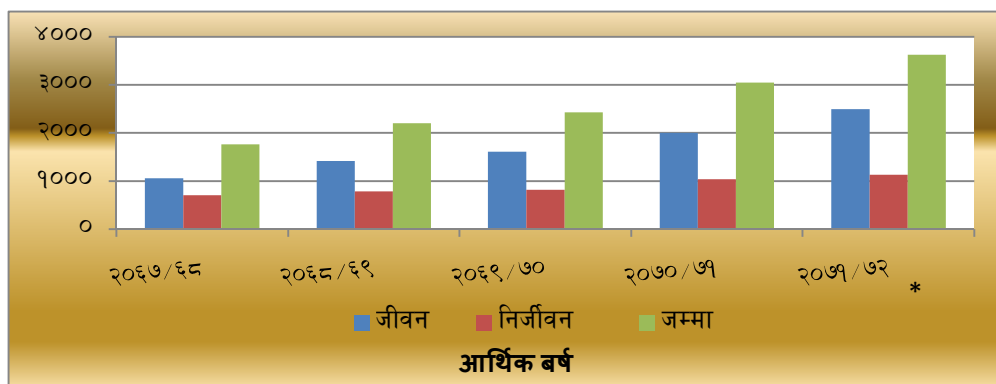
* राष्ट्रिय बिमा संस्थान र राष्ट्रिय बिमा कम्पनीको अनुमानित (Provisional) विवरण समावेश गरिएको ।

**आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को फागुन मसान्तसम्मको Unaudited विवरण समावेश गरिएको ।

स्रोत: बिमा समिति

चार्ट ५ (ड) : जीवन तथा निर्जीवन बिमा शुल्क रकम

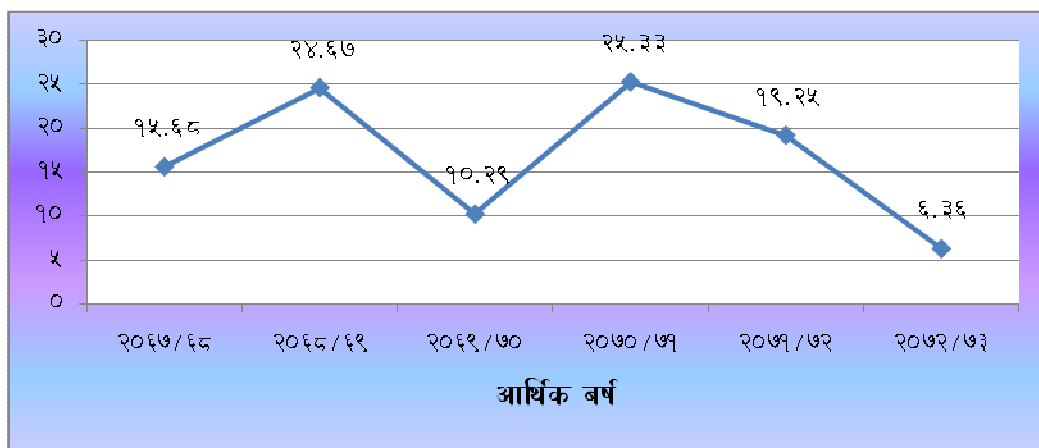
(रु. करोडमा)

*प्रथम आठ महिनाको

स्रोत: बिमा समिति

चाई ५ (च): जीवढ तथल नलरूीवन डलडल वुवसलडको वृद्धलदर (डुरतलशतडल)

स्रोत: डलडल सडलतल

कुल गलरूस्थुतुतलडनडल डलडल शुलुकको डुगलदलन

५.२९ आर्थलक वरूष २०७१/७२ डल कुल गलरूस्थुतुतलडनडल डलडल शुलुकको डुगलदलन १.७१ डुरतलशत रहेको छु डने आर्थलक वरूष २०७०/७१ कुल गलरूस्थुतुतलडनडल डलडल शुलुकको डुगलदलन १.५७ डुरतलशत रहेको थलडु । आर्थलक वरूष २०६७/६८ देखल आर्थलक वरूष २०६९/७० सम्डडल सु डुगलदलन कुरडश १.२९ डुरतलशत, १.४४ डुरतलशत र १.४५ डुरतलशत रहेको थलडु । चलु आर्थलक वरूष २०७२/७३ डल गत वरूषको हरलहरलडल रहने अनुडलन छु ।

तललकल ५ (च) : कुल गलरूस्थुतुतलडनडल डलडल वुवसलडको डुगलदलन*

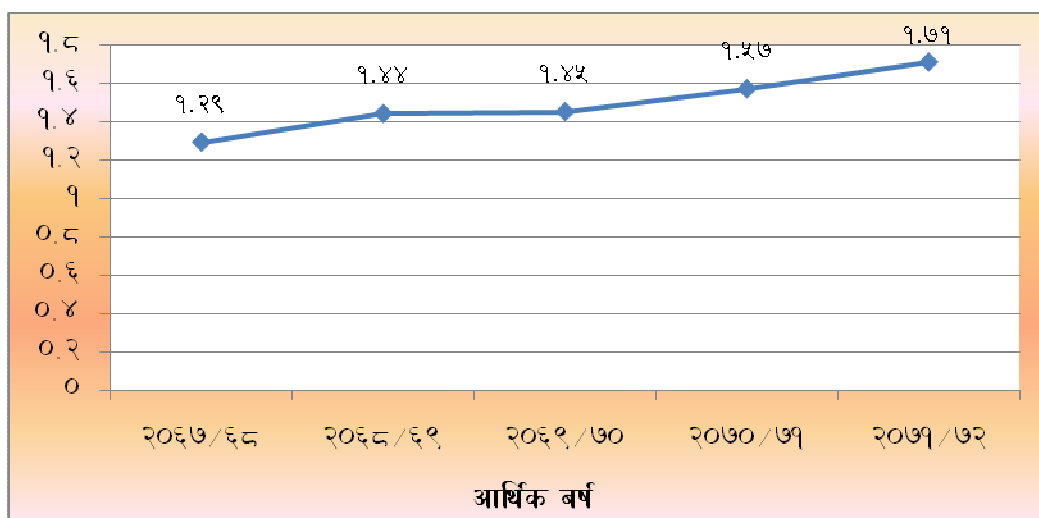
आर्थलक वरूष	कुल डलडल शुलुक आरूजन (रू.कुरुडडल)	कुल गलरूस्थुतुतलडन (डुरवललत डूलुडल) (रू.कुरुडडल)	कुल गलरूस्थुतुतलडनको तुलनलडल कुल डलडलशुलुक आरूजन (डुरतलशतडल)
२०६७/६८	१७६५.६९	१३६६९०.००	१.२९
२०६८/६९	२२०१.३६	१५२७३०.००	१.४४
२०६९/७०	२४२७.९७	१६७५००.००	१.४५
२०७०/७१	३०४३.१३	१९४१६०.००	१.५७
२०७१/७२	३६२८.९०	२१२०४७०.००	१.७१
२०७२/७३**	३८६०.००	२२४८७०.००	१.७१

* रलषुतुडल डलडल सुसुथलनर रलषुतुडल डलडल कडुडनीको अनुडलनलत (Provisional) वलवरण सडलवेश गरलएको ।

**आर्थलक वरूष २०७२/७३ को डलगुन डलसलनतसडुडको Unaudited वलवरण सडलवेश गरलएको ।

स्रोत: डलडल सडलतल

चाई ५ (छ): कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा बिमा व्यवसायको योगदान वृद्धिदर (प्रतिशतमा)

स्रोत: बिमा समिति

५.३० जीवन तथा निर्जीवन बिमा व्यवसाय गर्ने बिमकको लगानी योग्य रकम आर्थिक वर्ष २०६७/६८ देखि आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्ममा क्रमशः रु. ४३ अर्ब ९३ करोड ९८ लाख, रु. ६३ अर्ब १४ करोड ५५ लाख, रु. ७४ अर्ब ५६ करोड ४ लाख, रु. ९१ अर्ब ३५ करोड १६ लाख र रु. १ खर्ब १२ अर्ब ९ करोड ९३ लाख रहेको छ । साथै, आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा कुल लगानी रु. १ खर्ब २४ अर्ब ८८ करोड हुने अनुमान छ ।

तालिका ५ (छ) : जीवन तथा निर्जीवन बिमा व्यवसायमा भएको लगानी*

आर्थिक वर्ष	लगानी (रु. करोडमा)		
	जीवन	निर्जीवन	जम्मा
२०६७/६८	३६४६.७१	७४७.२७	४३९३.९८
२०६८/६९	५४५०.०४	८६४.५१	६३१४.५५
२०६९/७०	६४३४.३१	१०२१.७३	७४५६.०४
२०७०/७१	७९१२.०६	१२२३.१०	९१३५.१६
२०७१/७२	९७१२.५०	१४९७.४३	११२०९.९३
२०७२/७३**	१०६८३.००	१८०५.००	१२४८८.००

* राष्ट्रिय बिमा संस्थान र राष्ट्रिय बिमा कम्पनीको अनुमानित (Provisional) विवरण समावेश गरिएको ।

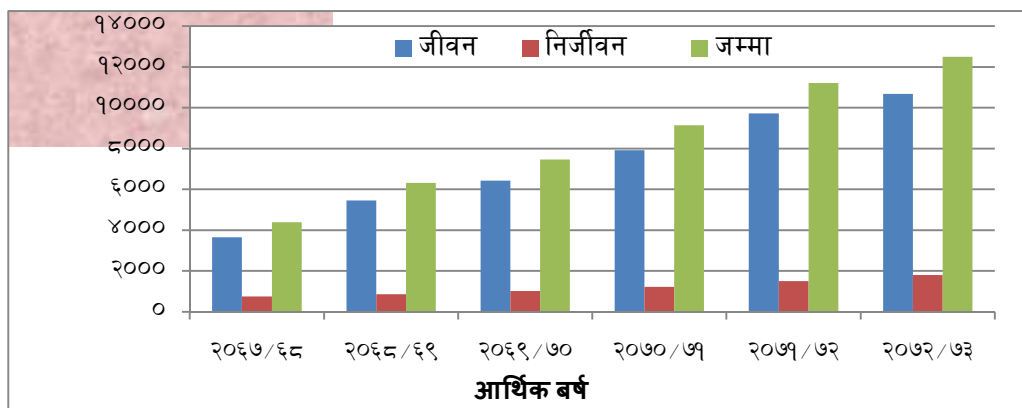
** आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को फागुन मसान्तसम्मको (Unaudited) विवरण समावेश गरिएको आधारमा अनुमान ।

* स्रोत: आर्थिक सर्वेक्षण २०७१/७२

स्रोत: बिमा समिति

चार्ट ५ (ज): जीवन तथा निर्जीवन बिमा व्यवसायमा भएको लगानी

(रु. करोडमा)

* राष्ट्रिय बिमा संस्थान र राष्ट्रिय बिमा कम्पनीको अनुमानित (Provisional) विवरण समावेश गरिएको ।

** आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को फागुन मसान्तसम्मको (Unaudited) विवरण समावेश गरिएको । **स्रोत: बिमा समिति**

बिमा व्यवसायबाट प्राप्त राजस्व

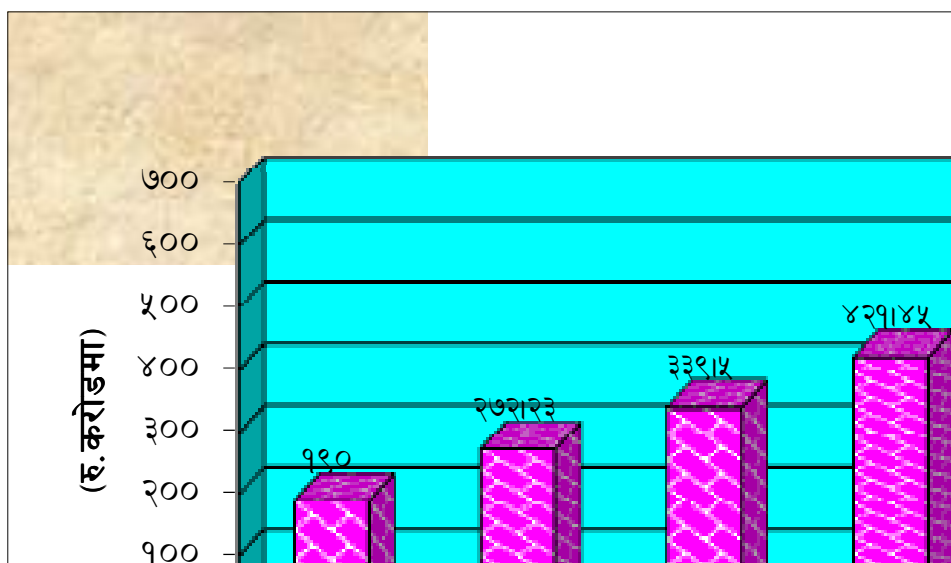
५.३१ बिमा व्यवसायबाट संस्थागत तथा अन्य करहरूमा उल्लेख्य रूपमा वृद्धि भइरहेको छ । आर्थिक वर्ष २०६७/६८ देखि आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्ममा नेपाल सरकारलाई प्राप्त राजस्व रकम क्रमश रु. १ अर्ब ९० करोड, रु. २ अर्ब ७२ करोड २३ लाख, ३ अर्ब ३९ करोड ५० लाख, ४ अर्ब २१ करोड ४५ लाख र ६ अर्ब २५ करोड २० लाख रहेको छ ।

तालिका नं. ५ (ज) : बिमा व्यवसायबाट प्राप्त राजस्व *

आर्थिक वर्ष	कर भुक्तानी (रु.करोडमा)
२०६७/६८	१९०.००
२०६८/६९	२७२.२३
२०६९/७०	३३९.५०
२०७०/७१	४२१.४५
२०७१/७२	६२५.२०

* राष्ट्रिय बिमा संस्थान र राष्ट्रिय बिमा कम्पनीको अनुमानित (Provisional) विवरण समावेश गरिएको ।

चार्ट ५ (झ): नेपाल सरकारलाई प्राप्त राजस्व *

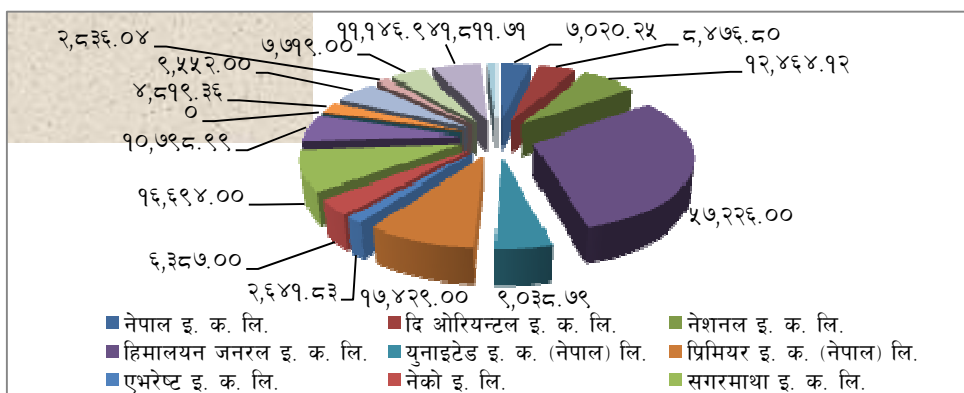
* राष्ट्रिय बिमा संस्थान र राष्ट्रिय बिमा कम्पनीको अनुमानित (Provisional) विवरण समावेश गरिएको ।

बिमा दावी

५.३२ निर्जीवन बिमा व्यवसाय गर्ने बिमकहरूको २०७२ साल फागुन मसान्तसम्ममा रू. १८ अर्ब ६० करोड ६१ लाख ८३ हजार कुल दावी परेको मध्ये रू. ९ अर्ब ८७ करोड ५८ लाख अर्थात ५३.०८ प्रतिशत बिमा दावी भुक्तानी भएको छ । साथै, भूकम्पको कारणबाट जीवन बिमा बिमकहरूले बिमा दावीमध्ये शतप्रतिशत भुक्तानी गरेको छन् ।

चार्ट ५ (ज): निर्जीवन बिमकहरूको भूकम्पको कारणबाट परेको कुल दावी रकम

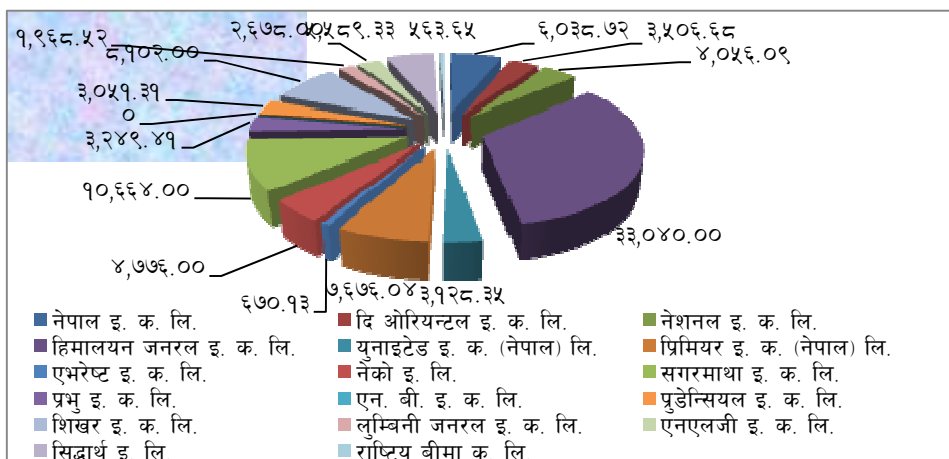
(रु. लाखमा)

स्रोत: बिमा समिति

चार्ट ५ (ट): निजीवन बिमकहरूबाट भुक्तानी गरेको बिमा दावी रकम

(रु. लाखमा)

स्रोत: बिमा समिति

तालिका ५ (झ) : बिमा दावी र बिमा दावी भुक्तानी

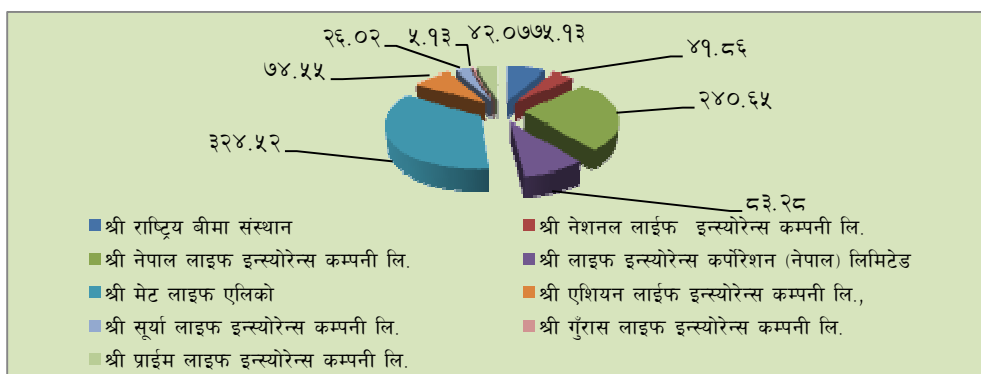
क्र.सं.	बिमकको नाम	भूकम्पको कारणबाट परेको कुल दावी रकम (रु.लाखमा)	२०७२ फागुन मसान्तसम्ममादावी भुक्तानी गरेको रकम (रु.लाखमा)	कुल दावी भुक्तानी रकम प्रतिशतमा
१	नेपाल इ. क. लि.	७०२०.२५	६,०३८.७२	८६.०२
२	दि ओरियन्टल इ. क. लि.	८४७६.८०	३,५०६.६८	४२.८२
३	नेशनल इ. क. लि.	१२८६४.९२	४,०५६.०९	३२.५४
४	हिमालयन जनरल इ. क. लि.	५७२२६.००	३३,०४०.००	५७.७३
५	युनाइटेड इ. क. (नेपाल) लि.	९०३८.७९	३,१२८.३५	३४.६१
६	प्रिमियर इ. क. (नेपाल) लि.	१७४२९.००	७,६७६.०४	४४.०४
७	एभरेष्ट इ. क. लि.	२५८१.८३	६७०.९३	२५.३७
८	नेको इ. लि.	६३८७.००	४,७७६.००	७४.९३
९	सगरमाथा इ. क. लि.	१२८६४.००	१०,६६४.००	६४.००
१०	प्रभु इ. क. लि.	१०७९८.९९	३,२४९.४९	३०.०९
११	एन. बी. इ. क. लि.	-	-	-
१२	प्रुडेन्सियल इ. क. लि.	४८९९.३६	३,०५१.३९	६३.५४
१३	शिखर इ. क. लि.	९५५२.००	८,१०२.००	८४.८२
१४	लुम्बिनी जनरल इ. क. लि.	२८३६.०४	१,९६८.५२	६९.४५
१५	एनएलजी इ. क. लि.	७७९९.००	२,६७६.००	३४.७३
१६	सिद्धार्थ इ. लि.	१११४६.९४	५,५८९.३३	५०.१६
१७	राष्ट्रिय बिमा क. लि.	१८११.७१	५,६३६.६५	३१.११
जम्मा		१८६०६१.८३	९८७५८	५३.०८

तालिका ५ (ज) : जीवन बिमा व्यवसाय गर्ने बिमकहरूले भुक्तानी गरेको बिमा दावी रकम

क्र.सं.	बिमकको नाम	भुक्तानी गरेको रकम (रु.लाखमा)
१	श्री राष्ट्रिय बिमा संस्थान	७५.१३
२	श्री नेशनल लाईफ इन्स्योरेन्स कम्पनी लि.	४१.८६
३	श्री नेपाल लाइफ इन्स्योरेन्स कम्पनी लि.	२४०.६५
४	श्री लाइफ इन्स्योरेन्स कर्पोरेशन (नेपाल) लिमिटेड	८३.२८
५	श्री मेट लाइफ एलिको (Metlife)	३२४.५२
६	श्री एशियन लाईफ इन्स्योरेन्स कम्पनी लि.,	७४.५५
७	श्री सूर्या लाइफ इन्स्योरेन्स कम्पनी लि.	२६.०२
८	श्री गुंग्रास लाइफ इन्स्योरेन्स कम्पनी लि.	५.१३
९	श्री प्राईम लाइफ इन्स्योरेन्स कम्पनी लि.	४२.०७
जम्मा		९१३.२१

चार्ट ५ (ठ) : जीवन बिमा कम्पनीहरूले भुक्तानी गरेको बिमा दावी रकम

(रु. लाखमा)

समस्या तथा चुनौतीहरू

५.३.३ पुँजीबजारको विश्वाशनीय एवं दिगो विकासको लागी वास्तविक क्षेत्रका कम्पनीको धितोपत्र बजारमा सहभागिता आवश्यक भएको परिप्रेक्ष्यमा यस्ता कम्पनीहरूको वित्तीय पारदर्शीता र सुशासनमा अभिवृद्धि गरी मौद्रिक, वित्त एवं अन्य नीति र धितोपत्रको निष्काशनमा स्वतन्त्र मूल्य निर्धारणमार्फत् वास्तविक क्षेत्रका कम्पनीहरूलाई दोश्रो बजारमा भित्र्याउनु चुनौती रहेको छ ।

- ५.३४ सूचीकृत संगठित संस्था तथा धितोपत्र व्यवसायीहरूमा संस्थागत सुशासन, Derivative Market को विकास, पुरानो लिष्टिङ व्यवस्थालाई समसामयिक स्तरीयकरण (Standardized), धितोपत्र दलाल व्यवसायलाई अझ स्तरीय, व्यावसायिक र प्रतिस्पर्धी बनाउने, Venture Capital/Private Equity को व्यवस्था गर्ने, क्रेडिट रेटिङ व्यवसायलाई प्रतिस्पर्धी बनाउने, धितोपत्र बजारको कारोवार लागत पुनरावलोकन जस्ता सुधार कार्यहरू चुनौतीपूर्ण रहेका छन् ।
- ५.३५ नेपाल स्टक एक्सचेञ्ज लि. लाई उपयुक्त रणनीतिक साझेदार मार्फत् वा कर्पोरेट निजीकरण मार्फत् संरचनात्मक सुधार गरी प्रतिस्पर्धी बनाउने कार्य चुनौतीपूर्ण छ । त्यस्तै, धितोपत्रको विद्युतीय नामसारी र Clearing and Settlement को लागि CDS and Clearing Ltd. को स्वामित्वमा संरचनात्मक परिवर्तन गरी सुधार गर्ने अर्को चुनौती रहेको छ ।
- ५.३६ बैंक तथा वित्तीय संस्थामा जस्तै पुँजीबजारको विविध क्षेत्रमा विदेशी प्रविधि र पुँजी भित्र्याई दोश्रोबजारको संरचनात्मक तथा प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता अभिवृद्धि गर्ने कार्य चुनौतीपूर्ण छ ।
- ५.३७ बिमाको आधुनिकिकरणमा सहयोग पुऱ्याउने कानुनी र संस्थागत संरचना तयार गर्नु, बाली तथा पशु बिमा अझ तिव्र रूपमा विस्तार गरी कृषिमा जनसाधारणको लगानी सुरक्षित गरी कृषि अर्थतन्त्रको विकासमा टेवा पुऱ्याउनु, लघु बिमाको विकास गर्न र जीवन बिमा सेवा विस्तार गरी अधिकतम नेपालीको पहुँचमा पुऱ्याउनु चुनौतीपूर्ण रहेको छ ।

६. बाह्य क्षेत्र

नेपालको व्यापार घाटा बाहेक पछिल्ला वर्षहरूमा बाह्य क्षेत्रका अन्य परिसूचकहरूको अवस्था सन्तोषजनक रहेको छ । शोधनान्तर बचत मुलतः कामदार विप्रेषण आय तथा आयातको परिमाणमा भर पर्ने गरेकोले समीक्षा अविधमा आयात उल्लेख्य रूपमा घटेको र विप्रेषण आय बढेका कारण शोधनान्तर बचत उच्च रहन गएको छ । शोधनान्तर बचत उच्च रहेकाले विदेशी विनिमय सञ्चितिमा उल्लेख्य रूपले वृद्धि भएको छ । विदेशी विनिमय सञ्चितिमा सुधार आएको कारण यस्तो सञ्चितिले वस्तु तथा सेवाहरूको आयात धान्न सक्ने क्षमता समेत बढेको छ । विप्रेषण आयका कारण अधिकांश वर्षहरूमा नेपालको शोधनान्तर स्थिति उच्च बचतमा रहेको भए तापनि व्यापार घाटा प्रत्येक वर्ष बढ्दै गएको अवस्था छ ।

६.१ समष्टिगत आर्थिक नीतिको एक महत्त्वपूर्ण उद्देश्य बाह्य क्षेत्र स्थायित्व कायम गर्नु हो । नेपाल जस्तो स्थिर विनिमयदर प्रणाली र पुँजीगत खाता पूर्णरूपमा खुला नभएको विकासोन्मुख मुलुकको बाह्य क्षेत्रको स्थायित्वका लागि चालु खाता तथा शोधनान्तर स्थिति सन्तुलनमा रहनु आवश्यक छ । यसको लागि वस्तु तथा सेवाको निर्यातमा विस्तार गर्दै आयात प्रतिस्थापनलाई समेत जोड दिन सके व्यापार घाटा कम गर्न सकिन्छ । अन्तर्राष्ट्रिय रूपमा उच्च माग भएका वस्तु तथा सेवाहरूको आपूर्ति आधार बलियो बनाउने गरी पूर्वाधार विकास गर्ने र निजीक्षेत्रको क्षमता विकास गर्न सकेमा मात्र अन्तर्राष्ट्रिय व्यापारका अवसरहरूबाट फाइदा लिन सकिन्छ ।

६.२ निर्यात विविधीकरण तथा प्रवर्द्धन गर्ने, वस्तु निर्यात वृद्धि गर्ने, पर्यटन, शिक्षा, स्वास्थ्यलगायत सेवाहरूको स्तर वृद्धि गरी विदेशी विनिमय आर्जन र रोजगारीको दिगो आधार निर्माण गर्ने, उत्पादन अभिवृद्धि मार्फत् आयात प्रतिस्थापन गर्ने र वैदेशिक रोजगारीलाई उच्च प्रतिफलमुखी बनाउने कार्यलाई जोड दिनसके मात्र अन्तर्राष्ट्रिय वस्तु, सेवा र श्रम बजारबाट नेपालको आर्थिक विकासमा सहयोग पुऱ्याउन सकिन्छ । विदेशी विनिमय बचतमा वृद्धिले आयात धान्न सक्ने क्षमता बढेको, संयुक्त राज्य अमेरिकाले नेपालबाट हुने तयारी पोसाक निर्यातमा दश वर्षसम्मका लागि शून्य भन्सार दर कायम गरेको, सेवा व्यापार विस्तारको सम्भाव्यता रहेको, विप्रेषण आप्रवाहलाई समेत पुँजी निर्माणमा लगाउन सकिने जस्ता अवसरहरू समेत नेपालको बाह्य क्षेत्रमा रहेका छन्।

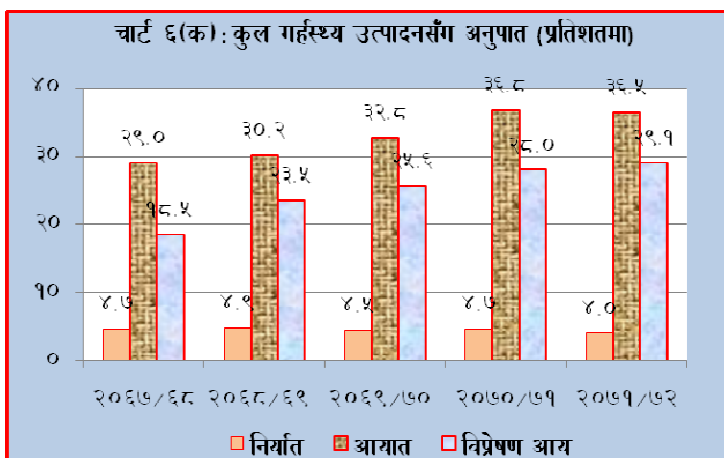
स्वरूप र प्रवृत्ति

६.३ नेपालको अन्तर्राष्ट्रिय व्यापारमा व्यापार घाटा प्रत्येक वर्ष बढ्दै गएको छ । निर्यातको तुलनामा आयात उच्च परिमाणमा हुने गरेका कारण यस्तो अवस्था आएको हो । अधिकांश

वर्षहरूमा पेट्रोलियम पदार्थको आयातमा भएको खर्च वस्तु निर्यातबाट प्राप्त आय भन्दा उच्च रहेको र कृषिजन्य तथा अत्यावश्यक वस्तुहरूको आयात बढ्दै गएको अवस्थाबाट नेपाली अर्थतन्त्रमा निर्यातको आधार कमजोर रहेको र आयातमा निर्भर रहेको देखिन्छ ।

६.४ विगत पाँच वर्षको अवधिमा वस्तु निर्यातको औषत वृद्धिदर ७.४ प्रतिशत मात्र रहेकोमा वस्तु आयातको औषत वृद्धिदर भने १५.९ प्रतिशत रहेको छ । पाँच वर्षको अवधिमा भारत तथा अन्य मुलुकतर्फको निर्यात औषतमा क्रमशः ७.२ प्रतिशत र ७.९ प्रतिशतले बढेको छ । तर सोही अवधिको आयात भने औषतमा क्रमशः १८.१ प्रतिशत र १३.५ प्रतिशतले विस्तार भएको छ । नेपालको निर्यात केही सीमित वस्तुहरूमा केन्द्रित रहेको छ । पछिल्लो वर्षको आयातलाई आधार मान्दा रू. एक अर्ब भन्दा बढी निर्यात हुनेमा १३ वस्तुहरू मात्र रहेका छन् जसमा बोरा, दाल, अलैंची, जुस, जुटका सामान, जी.आई. पाइप, पोलिष्टर धागो, पश्मिना, ऊनी कार्पेट, कपर वायर, रड, कपडा, कर्कटपाता, तयारी पोशाक रहेका छन् ।

६.५ आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा वस्तु निर्यात कुल गार्हस्थ्य

उत्पादनको ४.७ प्रतिशत रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा ४ प्रतिशतमा झरेको छ । अर्कोतर्फ, आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा वस्तु आयात कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको २९ प्रतिशत रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा ३६.५ प्रतिशत पुगेको छ । परिणामस्वरूप, व्यापार घाटा कुल गार्हस्थ्य उत्पादन अनुपात आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा २४.३ प्रतिशत रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा ३२.५ प्रतिशत पुगेको छ । त्यस्तै, आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा १६ प्रतिशत रहेको निर्यात-आयात अनुपात आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा ११ प्रतिशतमा झरेको छ ।

६.६ त्यसैगरी, आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा निर्यातको ६ गुणा आयात रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा बढेर यो अनुपात ९ गुणा पुगेको छ । हाल प्रति दिन रू. २ अर्बको हाराहारीमा व्यापार घाटा भइरहेको छ । यसबाट नेपालको निर्यात आधारमा कमजोर हुँदै गएको र वैदेशिक व्यापार लाभ हासिल गर्न नसकेको देखिन्छ । आर्थिक वर्ष २०६७/६८

मा विप्रेषण कुल गार्हस्थ्य उत्पादन अनुपात १८.५ प्रतिशत रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा २९.१ प्रतिशत पुगेको छ । विश्व बैंक माइग्रेसन एण्ड रेमिटेन्स फ्याक्ट बुकका अनुसार कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा विप्रेषणको अंशका हिसाबले नेपाल विश्वमा विप्रेषण भित्र्याउने मुलुकको सूचीमा तेस्रो स्थानमा रहेको छ । विदेशी विनिमय सञ्चितिको स्तरले वस्तु आयात गर्न सक्ने क्षमता बढेकोले नेपालको अवस्था सन्तोषजनक रहेको भए तापनि यसको उचित सदुपयोग हुनु आवश्यक छ ।

मञ्जूषा ६ (क): वाणिज्य नीति २०७२

निकासी प्रवर्द्धन मार्फत् राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा वाणिज्य क्षेत्रको योगदान बढाई आर्थिक समृद्धि हासिल गर्ने दूरदृष्टिका साथ नेपाल सरकारले वाणिज्य नीति, २०७२ जारी गरेको छ । यस नीतिको उद्देश्यहरूमा निकासी प्रवर्द्धन गरी समावेशी र दिगो आर्थिक वृद्धि हासिल गर्ने, आपूर्तिजन्य क्षमताको सुदृढीकरण गर्ने, विश्व बजारमा मूल्य अभिवृद्धियुक्त प्रतिस्पर्धी वस्तु तथा सेवाको निकासी बढाई व्यापार घाटा कम गर्ने र क्षेत्रीय तथा विश्व बजारमा वस्तु, सेवा र बौद्धिक सम्पत्तिको पहुँच वृद्धि गर्ने रहेका छन् । यस वाणिज्य नीति, २०७२ ले अघिल्लो वाणिज्य नीति, २०६५ लाई प्रतिस्थापन गर्नुका साथै वाणिज्य नीति र नेपाल व्यापार एकीकृत रणनीतिबीच तादात्म्यता कायम गर्ने, आपूर्तिजन्य क्षमता विकास गर्ने, उत्पादन र उत्पादकत्वमा वृद्धि गर्ने, सेवा व्यापार, बौद्धिक सम्पत्तिको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्ने, व्यापार मूलप्रवाहीकरण गर्ने, व्यापारका लागि सहायता गर्ने, संस्थागत सामाजिक उत्तरदायित्व, व्यापार र वातावरण, अनुगमन संयन्त्रको व्यवस्था गर्ने जस्ता विषयहरू समावेश गरी विश्वव्यापार प्रणालीले उपलब्ध गराएका अवसरहरूको उपयोग गर्दै व्यापार घाटा न्यूनीकरण गर्ने छ ।

यस नीतिमा संस्थागत व्यवस्था अन्तर्गत व्यापार प्रवर्द्धनका लागि आवश्यक नीति तर्जुमा कार्यमा सहयोग पुऱ्याउन, व्यापार सहजीकरण गर्न एवं नीतिको अनुगमन र अन्तर-निकाय समन्वय गर्न निजी क्षेत्र समेतको सहभागितामा केन्द्रीयस्तरमा बोर्ड अफ ट्रेड गठन गर्ने र मौजुदा व्यापार तथा निकासी प्रवर्द्धन केन्द्रलाई आवश्यक सांगठनिक संरचना र स्रोतसाधन सहितको व्यापार प्रवर्द्धन प्रतिष्ठान नामको स्वायत्त संस्थामा रूपान्तरण गर्ने कार्य समावेश गरिएको छ । नीतिमा निर्यात सम्भावनायुक्त वस्तु तथा सेवाहरूको सूचीमा २६ वटा वस्तु र ७ वटा सेवाहरू समावेश गरिएको छ ।

कुल वैदेशिक व्यापार

६.७ भूकम्प पश्चात चीनको प्रमुख भन्सार नाका बन्द भएको र देशको अन्य सीमावर्ती नाकाहरूमा भएको अवरोधले नेपालको वैदेशिक व्यापारमा यसको उच्च प्रभाव परेको छ । परिणाम स्वरूप आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को आठ महिनासम्ममा कुल वैदेशिक व्यापार १५ प्रतिशतले घटेर रु. ४ खर्ब ७८ अर्ब ५३ करोडमा सीमित हुन पुगेको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा यस्तो व्यापार ८.५ प्रतिशतले बढेर रु. ५ खर्ब ६२ अर्ब ७९ करोड पुगेको थियो । कुल वस्तु व्यापारमा निर्यातको अंश ८.९ प्रतिशत र आयातको अंश ९१.१ प्रतिशत रहेको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा यस्तो अंश क्रमशः १०.१ प्रतिशत र ८९.९ प्रतिशत रहेको थियो ।

वस्तु निर्यात

- ६.८ आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को आठ महिनामा कुल वस्तु निर्यात २४.९ प्रतिशतले हास आई रु. ४२ अर्ब ७३ करोडमा सीमित भएको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा यस्तो निर्यातमा ६.६ प्रतिशतले हास आएर रु. ५६ अर्ब ८७ करोड रहेको थियो ।
- ६.९ समीक्षा अवधिमा भारततर्फ ३४.५ प्रतिशत, चीनतर्फ ४५.९ प्रतिशत र अन्य मुलुकतर्फ ३.७ प्रतिशतले निर्यात घटेको छ । वस्तुगत आधारमा भारततर्फ जिङ्ग शीट, लत्ताकपडा, जि.आई. पाइप, जुसलगायतका वस्तुहरू, चीनतर्फ प्रशोधित छाला, चाउचाउ, तयारी पोसाकलगायतका वस्तुहरू र अन्य मुलुकतर्फ दाल, प्रशोधित छाला, छालाका तयारी सामान, चिया लगायतका वस्तुहरूको निर्यात घटेको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा भारततर्फको निर्यात ९.९ प्रतिशतले र अन्य मुलुकतर्फ ०.९ प्रतिशतले घटेको थियो भने चीनतर्फ ९.३ प्रतिशतले निर्यात बढेको थियो ।

वस्तु आयात

- ६.१० चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनाको अवधिमा कुल वस्तु आयात १३.९ प्रतिशतले घटेर रु. ४ खर्ब ३५ अर्ब ८० करोड पुगेको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा यस्तो आयात १०.५ प्रतिशतले वृद्धि भएको थियो । समीक्षा अवधिमा भारतबाट भएको आयात १९.३ प्रतिशत, चीनबाट भएको आयात २ प्रतिशत र अन्य मुलुकबाट भएको आयात ६.१ प्रतिशतले घटेको छ । वस्तुगत आधारमा भारतबाट पेट्रोलियम पदार्थ, एम.एस.विलेट, रासायनिक मल, मेसिनरी तथा पाटपूर्जा लगायतका वस्तुहरू, चीनबाट मेसिनरी तथा पार्टपूर्जा, विद्युतीय सामान, औषधिजन्य उपकरणहरू, स्टिल रड तथा सीट लगायतका वस्तुहरू तथा अन्य मुलुकबाट चाँदी, खाने तेल, कच्चा पाम तेल, तामाको तार लगायतका वस्तुहरूको आयात घटेको छ ।

तालिका ६ (क) : अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार स्थिति (प्रथम आठ महिना)

(प्रतिशत परिवर्तन)

विवरण	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३*
निर्यात	१४.१	५.०	१९.४	-६.६	-२४.९
भारत	१४.५	२.०	२१.९	-९.९	-३४.५
चीन	-	-	१२.६	९.३	-४५.९
अन्य मुलुकहरू	१३.५	११.२	१४.९	-०.९	-३.७
आयात	१६.६	२२.१	२७.०	१०.५	-१३.९
भारत	१२.०	२४.२	२८.१	५.१	-१९.३
चीन	-	-	१४.७	४८.६	-२.०
अन्य मुलुकहरू	२६.३	१८.२	३०.१	८.७	-६.१
व्यापार सन्तुलन	१७.१	२५.५	२८.२	१३.१	-१२.५
भारत	११.५	२८.८	२९.१	७.४	-१७.३
चीन	-	-	१४.८	५०.१	-०.८
अन्य मुलुकहरू	२८.९	१९.५	३३.९	१०.७	-६.६
कुल व्यापार	१६.३	१९.७	२६.०	८.५	-१५.०
भारत	१२.४	२१.०	२७.३	३.३	-२०.८
चीन	-	-	१४.७	४७.३	-३.१
अन्य मुलुकहरू	२४.४	१७.३	२७.५	७.२	-५.८
निर्यात आयात अनुपात	१६.४	१४.१	१३.३	११.२	९.८
भारत	१७.०	१४.०	१३.३	११.४	९.३
चीन	-	३.६	३.६	२.६	१.४
अन्य मुलुकहरू	१५.४	२०.१	१७.७	१६.२	१६.६
कुल निर्यातमा अंश (प्रतिशत)					
भारत	६७.१	६५.२	६६.५	६४.२	५६.०
चीन	-	३.०	२.८	३.३	२.४
अन्य मुलुकहरू	३२.९	३१.८	३०.६	३२.५	४१.७
कुल आयातमा अंश (प्रतिशत)					
भारत	६४.८	६५.९	६६.५	६३.२	५९.३
चीन	-	११.७	१०.५	१४.२	१६.१
अन्य मुलुकहरू	३५.२	२२.४	२३.०	२२.६	२४.६
व्यापार सन्तुलनमा अंश (प्रतिशत)					
भारत	६४.३	६६.०	६६.५	६३.१	५९.६
चीन	-	१३.१	११.७	१५.५	१७.६
अन्य मुलुकहरू	३५.७	२०.९	२१.८	२१.३	२२.८
कुल व्यापारमा अंश (प्रतिशत)					
भारत	६५.१	६५.८	६६.५	६३.३	५९.०
चीन	-	१०.६	९.६	१३.१	१४.९
अन्य मुलुकहरू	३४.९	२३.६	२३.९	२३.६	२६.१
कुल व्यापारमा आयात र निर्यातको अंश					
निर्यात	१४.१	१२.४	११.७	१०.१	८.९
आयात	८.५.९	८७.६	८८.३	८९.९	९१.१

* अपरिष्कृत ।

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक ।

६.११ परिवर्त्य विदेशी मुद्रा भुक्तानी गरी भारतबाट गरिएको आयात चालु आर्थिक वर्षको आठ महिनामा १९.९ प्रतिशतले घटी रु. ३९ अर्ब ८६ करोड पुगेको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा यस्तो आयात ०.३ प्रतिशतले बढेर रु. ४९ अर्ब ७९ करोड पुगेको थियो । समीक्षा अवधिमा भारतबाट भएको कुल वस्तु आयातमा परिवर्त्य मुद्रा भुक्तानी गरेर भएको आयातको अंश १५.४ प्रतिशत रहेको छ ।

व्यापार सन्तुलन

६.१२ समीक्षा अवधिमा कुल वस्तु व्यापार घाटा १२.५ प्रतिशतले घटी रु. ३ खर्ब ९३ अर्ब ७ करोडमा सीमित भएको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा यस्तो घाटा १३.१ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ४ खर्ब ४९ अर्ब ५ करोड पुगेको थियो ।

६.१३ कुल वस्तु व्यापार घाटामध्ये भारतसँगको व्यापार घाटा अघिल्लो वर्षको सोही अवधिको ७.४ प्रतिशत वृद्धिको तुलनामा समीक्षा अवधिमा १७.३ प्रतिशतले घटेको छ । त्यसैगरी, अघिल्लो वर्ष ५०.१ प्रतिशतले बढेको चीनसँगको व्यापार घाटा समीक्षा अवधिमा ०.८ प्रतिशतको घटेको छ । अघिल्लो वर्षको आठ महिनाको अवधिमा १०.७ प्रतिशतले बढेको अन्य मुलुकसँगको व्यापार घाटा समीक्षा अवधिमा ६.६ प्रतिशतले घटेको छ । आयातको तुलनामा निर्यात उच्चदरले घटेको कारण समीक्षा अवधिमा निर्यात-आयात अनुपात ९.८ प्रतिशतमा झरेको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा यस्तो अनुपात ११.२ प्रतिशत रहेको थियो ।

शोधनान्तर स्थिति

६.१४ आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को आठ महिनासम्ममा समग्र शोधनान्तर स्थिति रु. १ खर्ब ५८ अर्ब १८ करोडले बचतमा रहेको छ । अघिल्लो आर्थिक वर्षको सोही अवधिमा शोधनान्तर बचत रु. ३५ अर्ब ७ करोड रहेको थियो । अघिल्लो वर्षको पहिलो आठ महिनामा रु. ११ अर्ब ६५ करोडले बचतमा रहेको चालुखाता समीक्षा अवधिमा रु. १ खर्ब ३८ अर्ब ५५ करोडले बचतमा रहेको छ ।

६.१५ एफ.ओ.बी. मूल्यमा आधारित वस्तु व्यापार घाटा अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा १४.० प्रतिशतले बढेकोमा समीक्षा अवधिमा १२.१ प्रतिशतले घटेर रु. ३ खर्ब ८२ अर्ब ६९ करोड पुगेको छ । त्यस्तै, समीक्षा अवधिमा अन्यत्र नपरेको सरकारी आय २८.३ प्रतिशतले बढेको भए तापनि पर्यटन आय २४ प्रतिशतले र अन्य सेवा आय ११.६ प्रतिशतले घटेको कारण कुल सेवा आय अघिल्लो वर्षको सोही अवधिको तुलनामा ८.२ प्रतिशतले घटेर रु. ८६ अर्ब ६ करोड रहन गएको छ । अघिल्लो वर्षको आठ महिनासम्ममा भ्रमण खर्च

३५.९ प्रतिशतले बढेकोमा समीक्षा अवधिमा यस्तो खर्च ३.१ प्रतिशतले घटेको छ । त्यसैगरी, समीक्षा अवधिमा अन्य सेवा खर्च ११.६ प्रतिशतले बढे तापनि सरकारी सेवा खर्च ३.१ प्रतिशतले, र यातायात खर्च १.६ प्रतिशतले घटेका कारण कुल सेवा भुक्तानीमा १.६ प्रतिशतले कमी आई रू. ८१ अर्ब ८७ करोड रहन गएको छ । फलस्वरूप, समीक्षा अवधिमा खुद सेवा आय रू. ४ अर्ब १९ करोडले बचतमा रहेको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा खुद सेवा आय रू. १० अर्ब ६० करोडले बचतमा रहेको थियो ।

तालिका ६ (ख) : विप्रेषण आप्रवाह

	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३*
विप्रेषण आप्रवाह (रू.अर्ब)	३५९.६	४३४.६	५४३.३	६१७.३	४२७.४
प्रतिशत परिवर्तन	४१.८	२०.९	२५.०	१३.६	१५.२
कुल गार्हस्थ्य उत्पादनसंगको अनुपात	२३.५	२५.६	२७.७	२९.१	३२.१**
चालु ट्रान्सफर आयमा विप्रेषण आयको अंश	८४.०	८७.३	८५.६	८७.९	८५.१

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक ।

* प्रथम आठ महिनाको तथ्याङ्क

**बार्षिक अनुमान

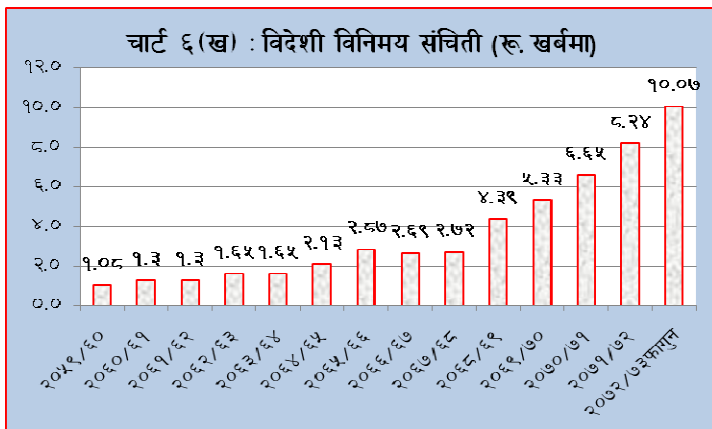
६.१६ समीक्षा अवधिमा ट्रान्सफर अन्तर्गत अनुदान ९२.६ प्रतिशतले र पेन्सन ७.९ प्रतिशतले बढेको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा अनुदान २४.७ प्रतिशतले घटेको र पेन्सन ०.३ प्रतिशतले बढेको थियो । त्यसैगरी, समीक्षा अवधिमा विप्रेषण आप्रवाह १५.२ प्रतिशतले वृद्धि भई रू. ४२७ अर्ब ३७ करोड पुगेको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा विप्रेषण आप्रवाह ४ प्रतिशतले वृद्धि भएको थियो । विप्रेषण आप्रवाहमा भएको वृद्धिका कारण खुद ट्रान्सफर आय १९ प्रतिशतले वृद्धि भई रू. ५०० अर्ब ६० करोड पुगेको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा यस्तो आय १.३ प्रतिशतले बढेको थियो । परिणामस्वरूप, समीक्षा अवधिमा खुद ट्रान्सफर आय अघिल्लो वर्षको सोही अवधिको १.३ प्रतिशत वृद्धिको तुलनामा समीक्षा अवधिमा १९ प्रतिशतले बढी रू. ५ खर्ब ६० करोड पुगेको छ ।

६.१७ समीक्षा अवधिमा पुँजी खातातर्फ रू. ९ अर्ब ७२ करोड खुद पुँजीगत ट्रान्सफर खाता बचत भएको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा रू. ७ अर्ब ६३ करोडले पुँजी खाता बचतमा रहेको थियो । वित्तीय खाता तर्फ चालु आर्थिक वर्षको समीक्षा अवधिमा रू. २ अर्ब ३४ करोड प्रत्यक्ष वैदेशिक लगानी प्राप्त भएको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा रू. २ अर्ब ६७ करोड प्रत्यक्ष वैदेशिक लगानी भित्रिएको थियो । समीक्षा अवधिमा अन्य लगानी सम्पत्ति रू. २२ अर्ब १० करोड रहेकोमा अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा रू. २१ अर्ब ३४ करोड रहेको थियो । अन्य लगानी दायित्वतर्फ समीक्षा अवधिमा रू. २४ अर्ब ४८

करोड बराबरको सरकारी ऋण आप्रवाह भएको छ भने रू. ९ अर्ब ४८ करोड बराबरको साँवा भुक्तानी भएको छ ।

विदेशी विनिमय सञ्चिती

६.१८ नेपालको विदेशी विनिमय सञ्चिती बढ्दै गएर दश खर्ब भन्दा माथि पुगिसकेको छ । कुल विदेशी विनिमय सञ्चिती २०७२ असार मसान्तको रू. ८२४ अर्ब ६

करोडबाट २२.२ प्रतिशतले वृद्धि भई २०७२ फागुन मसान्तमा रू. १००६ अर्ब ६८ करोड पुगेको छ । अमेरिकी डलरमा २०७२ असारदेखि फागुन मसान्तसम्ममा कुल सञ्चिती १५.२ प्रतिशतले बढी अमेरिकी डलर ९ अर्ब ३८ करोड पुगेको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा यस्तो सञ्चिती अमेरिकी डलर ७ अर्ब २ करोड रहेको थियो ।

तालिका ६ (ग) : कुल विदेशी विनिमय सञ्चिती (रू. अर्बमा)

विवरण	२०७१ असार	२०७१ फागुन	२०७२ असार	२०७२ फागुन	प्रतिशत परिवर्तन (असार-फागुन)	
					२०७१	२०७२
नेपाल राष्ट्र बैंक	५७२.४०	५९३.०५	७०३.०६	८७०.६७	३.६	२३.८
बैंक तथा वित्तीय संस्था	९३.०१	११२.६८	१२१.००	१३६.०१	२१.२	१२.४
कुल सञ्चिती	६६५.४१	७०५.७३	८२४.०६	१००६.६८	६.१	२२.२
कुल सञ्चितीमा अंश						
नेपाल राष्ट्र बैंक	८६.०	८४.०	८५.३	८६.५		
बैंक तथा वित्तीय संस्था	१४.०	१६.०	१४.७	१३.५		

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक ।

६.१९ कुल विदेशी विनिमय सञ्चितीमध्ये नेपाल राष्ट्र बैंकमा रहेको सञ्चिती २०७२ असार मसान्तको तुलनामा २०७२ फागुन मसान्तमा २३.८ प्रतिशतले वृद्धि भई रू. ८७० अर्ब ६७ करोड पुगेको छ । त्यसैगरी बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू (नेपाल राष्ट्र बैंक बाहेक)

सँग रहेको विदेशी विनिमय सञ्चिति १२.४ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. १३६ अर्ब १ करोड पुगेको छ । कुल सञ्चितिमा भारतीय मुद्रा सञ्चितिको अंश २१.२ प्रतिशत रहेको छ ।

सञ्चिति पर्याप्तता सूचकहरू

६.२० आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को आठ महिनाको आयातलाई आधार मान्दा बैकिङ्ग क्षेत्रसँग रहेको विदेशी विनिमय सञ्चितिले १८.८ महिनाको वस्तु आयात र १५.८ महिनाको वस्तु तथा सेवा आयात धान्न पर्याप्त रहने देखिन्छ । अघिल्लो आर्थिक वर्षको सोही अवधिमा २०७१ फागुन मसान्तमा बैकिङ्ग क्षेत्रसँग रहेको सञ्चितिको विद्यमान स्तरले ११.३ महिनाको वस्तु आयात र ९.७ महिनाको वस्तु तथा सेवा आयात धान्न पर्याप्त रहेको थियो । समीक्षा अवधिमा आयात घटेको कारण समीक्षा अवधिमा कुल विदेशी विनिमय सञ्चितिको विद्यमान स्तरले गत वर्ष भन्दा बढी अवधिको आयात धान्न पर्याप्त देखिएको हो । चालु आर्थिक वर्षको मौद्रिक नीतिमा कम्तिमा ८ महिना आयात धान्न पर्याप्त विदेशी विनिमय सञ्चितिको लक्ष्य राखिएको थियो ।

६.२१ आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को आठ महिनामा विदेशी विनिमय सञ्चितिको कुल आयात र विस्तृत मुद्राप्रदायसँगको अनुपातहरू क्रमशः १३१.७ प्रतिशत र ४९.० प्रतिशत रहेका छन् । २०७२ असार मसान्तमा यस्ता अनुपातहरू क्रमशः ९३.३ प्रतिशत र ४३.९ प्रतिशत रहेका थिए ।

वैदेशिक सम्पत्ति तथा दायित्व

६.२२ नेपालको वैदेशिक सम्पत्ति तथा दायित्व स्थिति (International Investment Position: IIP) यस वर्ष नेपाल राष्ट्र बैंकबाट पहिलो पटक प्रकाशन गरिएको छ । IIP ले कुनै निश्चित समयमा देशको वैदेशिक वित्तीय सम्पत्ति र दायित्वको समग्र अवस्थालाई देखाउँछ । २०७२ असार मसान्तमा मुलुकको वैदेशिक सम्पत्ति रु. ८४७ अर्ब ६६ करोड तथा दायित्व रु. ४८७ अर्ब ३२ करोड रहेको छ । फलस्वरूप खुद वैदेशिक सम्पत्ति र दायित्वको अवस्था रु. ३६० अर्ब ३५ करोडले धनात्मक रहेको छ । २०७१ असार मसान्तमा यस्तो रकम रु. २०४ अर्ब ३ करोडले धनात्मक थियो ।

तालिका ६ (घ) : वैदेशिक सम्पत्ति तथा दायित्व स्थिति

(असार मसान्त रु. करोडमा)

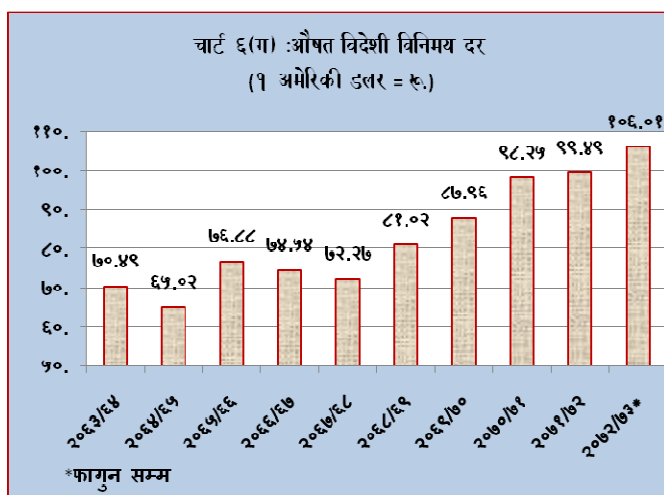
विवरण	२०७०	२०७१	२०७२
(क) सम्पत्ति	५५९१४.२	६८१३१.५	८४७६६.३
प्रत्यक्ष लगानी	०	०	
पोर्टफोलियो लगानी	०	०	०

अन्य लगानी	८५३५.१	८७५६.२	१२११६.४
अन्य इक्विटी	२४९.६	२५०.३	५४७.६
मुद्रा तथा सञ्चिति	२२०२.६	२९९१.३	४४१६.९
ऋण	५.३	१२२.९	१०१२.३
व्यापारिक साख र अग्रिम भुक्तानी	५१४.७	१६२	२२३.४
अन्य खाता प्राप्ति	५५६२.९	५२२९.८	५९१६.१
अन्य अफिसियल रिजर्व	४७३७९.१	५९३७५.३	७२६५०
(क) दायित्व	४८००९.६	४७७२८.३	४८७३१.६
प्रत्यक्ष लगानी	५२११.३	५७२६.४	६३४२.७
पोर्टफोलियो लगानी	०	०	०
अन्य लगानी	४२७९८.३	४२००१.९	४२३८८.९
अन्य इक्विटी	०	०	०
मुद्रा तथा निक्षेप	५६११.५	२९३७.१	३९८७
ऋण	३४७६२.५	३५६७८.७	३५१४०
व्यापारिक साख र अग्रिम भुक्तानी	१४४३.५	२३६८.६	२२९१.२
अन्य खाता दायित्व	२	४.२	३.८
स्पेसल ड्रइड राइट्स	९७८.८	१०१३.४	९६६.८
(ग) खुद वैदेशिक सम्पत्ति तथा दायित्व	७९०४.६	२०४०३.२	३६०३४.७

विनिमय दर

६.२३ २०७२ असार मसान्तको तुलनामा २०७२ फागुन मसान्तमा नेपाली रुपैयाँ अमेरिकी डलरसँग ५.७ प्रतिशतले अवमूल्यन भएको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा नेपाली रुपैयाँ अमेरिकी डलरसँग ४.५ प्रतिशतले अधिमूल्यन भएको थियो

। २०७२ फागुन मसान्तमा अमेरिकी डलर एकको विनिमय दर रु. १०७.२३ पुगेको छ । २०७२ असार मसान्तमा उक्त विनिमय दर रु. १०१.१४ रहेको थियो । त्यसैगरी, २०७२ असार मसान्तको तुलनामा २०७२ फागुन मसान्तमा नेपाली रुपैयाँ युरोसँग ६.६ प्रतिशतले र जापानी येनसँग १३.२ प्रतिशतले अवमूल्यन भएको छ । तर समीक्षा अवधिमा नेपाली रुपैया पाउण्ड स्टर्लिंगसँग ३.२ प्रतिशतले अधिमूल्यन भएको छ ।

तालिका ६ (ड) : विदेशी विनिमय

विदेशी मुद्रा	मसान्तको खरिद दर (नेपाली रुपैयाँमा)						अधिमूल्यन (+) अवमूल्यन (-) (प्रतिशतमा) (असार - फागुन)	
	२०७० असार	२०७० फागुन	२०७१ असार	२०७१ फागुन	२०७२ असार	२०७२ फागुन	२०७१	२०७२
१ अमेरिकी डलर	९५.००	९७.५८	९५.९०	१००.४५	१०१.१४	१०७.२३	-४.५	-५.७
१ पाउण्ड स्टर्लिङ	१४३.५६	१६२.८१	१६४.६१	१४८.९१	१५८.०१	१५३.१६	१०.५	३.२
१ यूरो	१२४.०८	१३६.१५	१३०.५६	१०६.३५	१११.४८	११९.४१	२२.८	-६.६
१० जापानी येन	९.५७	९.५१	९.४४	८.२७	८.१८	९.४२	१४.१	-१३.२
स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक ।								

समस्या तथा चुनौती

६.२४ नेपालको अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार देशगत, वस्तुगत र भन्सार नाकागत हिसाबमा निश्चित देश, वस्तु र नाकामा अत्याधिक केन्द्रीकृत रहेको अवस्थाले वस्तु आयात र निर्यातमा गैर-आर्थिक घटना तथा परिघटनाबाट समेत प्रभावित हुन गई समग्र देशको आपूर्ति र औद्योगिक व्यवस्थामा समेत जोखिम उत्पन्न हुन सक्ने रहेको छ । त्यसैले देश, वस्तु र नाकागत रूपमा यसको विविधीकरण गर्नुपर्ने चुनौती रहेको छ । यसका लागि व्यापार पूर्वाधारको विकास गर्नुको साथै भारत, बंगलादेश र चीनसँग व्यापार सहजीकरणको लागि आर्थिक तथा कूटनैतिक पहल समेत आवश्यक छ ।

६.२५ नेपालको निर्यात व्यापार पछिल्लो समयमा कमजोर बन्दै गएको छ । व्यापार नीतिले वस्तु व्यापार केही सहजताको रणनीति ल्याएको भएपनि व्यापार पूर्वाधार पर्याप्त नरहेको तथा औद्योगिक वातावरण बन्न नसकेको र आन्तरिक उत्पादन क्षमता अभिवृद्धि हुन नसकेकोले वस्तुको निर्यात व्यापारले बाह्य क्षेत्रको स्थायित्व थाम्न सक्ने अवस्था देखिंदैन । त्यसैले वस्तु व्यापारको सँगसँगै सेवाक्षेत्रलाई समेत उच्च प्राथमिकतामा राखी विदेशी मुद्रा आर्जनमा यसको अंश निरन्तर बढाउनु पर्ने चुनौती रहेको छ ।

६.२६ विप्रेषण आप्रवाहलाई प्रत्यक्ष प्रभाव पार्ने वैदेशिक रोजगारीमा जाने नेपालीहरूको संख्यामा यस वर्ष कमी आएको छ । त्यसैगरी नेपालबाट वैदेशिक रोजगारीमा जाने मुख्य गन्तव्य मुलुकहरू साउदी अरब, संयुक्त अरब इमिरेट्स, मलेशिया लगायतका देशहरूको आर्थिक वृद्धिदर कम हुने मुद्रा कोषको प्रक्षेपण र ती मुलुकहरूले अन्य मुलुकहरूसँग कामदार ल्याउने सम्झौता गरेका छन् । यसले वैदेशिक रोजगारको मागका साथै विप्रेषण अप्रवाहमा

प्रभाव पार्न सक्ने देखिएकोले विप्रेषणमा आधारित बाह्य क्षेत्रको स्थायित्व कायम राख्ने दवाव पर्ने देखिन्छ ।

६.२७ नेपालको कुल आयातमा बीस प्रतिशत भन्दा बढी अंश रहेको पेट्रोलियम पदार्थ आयातलाई प्रतिस्थापन गर्न ऊर्जाका वैकल्पिक स्रोतहरूको खोजी गर्ने र जलविद्युत परियोजनाहरू समयमै सम्पन्न गरी विद्युत उत्पादन गर्नुका साथै विद्युतीय यातायातका पूर्वाधार निर्माण गर्ने चुनौती रहेको छ । कृषिजन्य वस्तुहरूको आयात प्रतिस्थापन गर्न परम्परागत शैलीको कृषि क्षेत्रको उत्पादन तथा उत्पादकत्व बढाउने चुनौती समेत रहेको छ ।

६.२८ शोधनान्तर स्थिति बचतमा रहँदै आएको विदेशी विनिमय सञ्चिति समेत बढ्दै गएको छ यस्तो सञ्चितिले एकातर्फ वस्तु तथा सेवाहरूको आयात धान्न सक्ने क्षमता समेत बढेको छ भने अर्कोतर्फ सञ्चित विदेशी विनिमय बैकिङ्ग क्षेत्रमार्फत् अन्य देशमा पुँजी निर्यात भइरहेको छ । विदेशी विनिमय सञ्चिति बढेकाले नेपालमा विदेशी विनिमय खर्च गर्न सक्ने क्षमता र सरकारसँग Fiscal Space समेत भएकाले पुँजी निर्माण गर्ने अवसर समेत रहेको छ ।

७. गरिबी निवारण र रोजगारी

गरिबी निवारण

- ७.१ सरकारका प्रमुख दायित्व मध्ये गरिबी निवारण पनि एक हो । आवधिक योजनाहरूमा गरिबी भन्नाले आय तथा मानवीय गरिबी र वञ्चितीकरणको अवस्थालाई लक्षित गर्ने र सुशासनको प्रत्याभूति गरी गरिबी घटाउने नीति तथा रणनीति तय गरिएअनुसार गरिबी निवारणसम्बन्धी कार्यहरू सञ्चालन भई आएका छन् । फलस्वरूप आर्थिक वर्ष २०६९/७० को अन्त्यसम्ममा उपभोगको आधारमा गरिबीको रेखामुनि रहेको जनसंख्या २३.८ प्रतिशतमा झरेको अनुमान गरिएको थियो । सो आर्थिक वर्षदेखि हालसम्मको अवधिमा निरपेक्ष गरिबीको रेखामुनि रहेको जनसंख्या घटेको अनुमान गरिएको भए तापनि करिब एक वर्ष अघिको भूकम्प र सीमानाकाको अवरोधका कारण आपूर्तिमा आएको असहजताको कारणबाट नेपालमा गरिबीको संख्या थप हुने अनुमान गरिएको छ । गरिबी अन्तरसम्बन्धित विषय भएकोले विभिन्न मन्त्रालय वा निकायहरू, विकासका साझेदार, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाहरू, स्थानीय समुदायहरूबाट गरिबी निवारण लक्षित कार्यक्रमहरू सञ्चालन भइरहेका छन् ।
- ७.२ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा तयार गरिएको राष्ट्रिय गरिबी निवारण नीतिको मस्यौदालाई संविधान तथा दिगो विकासको लक्ष्यअनुरूप परिमार्जन गरी यसै आर्थिक वर्ष २०७२/७३ भित्र जारी गरिने छ ।
- ७.३ गरिबी निवारणका लागि सामाजिक क्षेत्रमा उल्लेख्य रूपमा लगानी वृद्धि गरिएको छ । गरीबीको रेखामुनि रहँदै आएको लक्षित समूह र क्षेत्रलाई केन्द्रित गर्दै रोजगार तथा आयमूलक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिदै आइएको छ । उद्यमशीलता प्रवर्द्धन मार्फत् गरिब परिवारको आयस्तरमा सुधार ल्याउन सुरु गरिएको "गरिबी निवारणका लागि लघु उद्यम विकास" कार्यक्रमलाई थप जिल्लाहरूमा विस्तार गरिएको छ ।
- ७.४ गरिब लक्षित कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने उद्देश्यले पश्चिमी पहाडका आठ जिल्लाहरू (रूकुम, रोल्पा, हुम्ला, कालिकोट, दैलेख, जाजरकोट, बझाङ, र बाजुरा) मा पश्चिम उच्च पहाडी गरिबी निवारण आयोजना सञ्चालित छ । गरिबहरूकै संलग्नतामा सामुदायिक लगानी योजना तयारी गर्ने र उनीहरू आफैँले समुदायसँग मिलेर कार्यान्वयन गर्ने गरी तयार गरिएको लगानी योजना हाल उल्लेखित ८ जिल्लाको १३५ वटा गाउँ विकास समितिमा दलित तथा अति विपन्न परिवारहरूको जीवनस्तर अभिवृद्धि गर्ने गरी कार्यक्रम सञ्चालन भइरहेको छ । उक्त आयोजनाले मानव विकास सूचकाङ्क समेतको आधारमा पछि परेको

उल्लेखित आठ जिल्लाका २ लाख ५६ हजार १ सय ९० घरपरिवार मध्ये ७१ हजार ९ सय ८४ घरपरिवार, कुल जनसंख्या १३ लाख ८४ हजार २४ मध्ये ४ लाख ३१ हजार ८ सय ७० जनसंख्यालाई समेटेको छ ।

तालिका ७ (क) : राष्ट्रिय घरधुरी तथा जनसंख्या सर्वेक्षण

WUPAP कार्यान्वयन भएको जिल्लाको घरपरिवार र कुल जनसंख्या

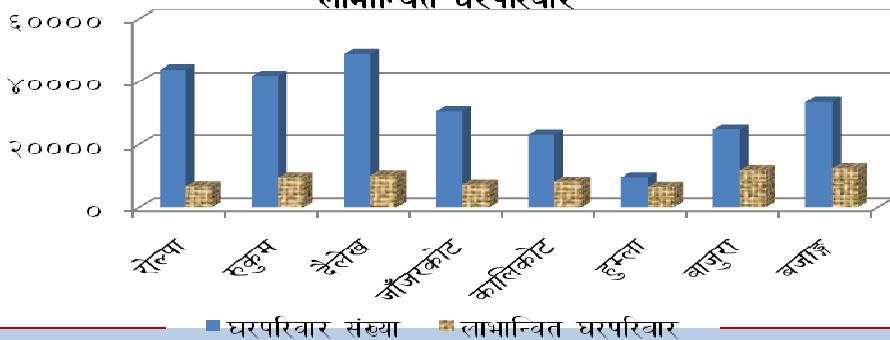
राष्ट्रिय घरधुरी तथा जनसंख्या सर्वेक्षण

सि.नं.	जिल्ला	घरपरिवार संख्या	जनसंख्या			WUPAP बाट लाभान्वित जनसंख्या *	कुल गा.वि.स. संख्या	नगरपालिका संख्या	WUPAP लागू भएको गा.वि.स.संख्या	WUPAP बाट लाभान्वित गा.वि.स. *	लाभान्वित घरपरिवार जम्मा	लाभान्वित घरपरिवार %	लाभान्वित जनसंख्या
			जम्मा	पुरुष	महिला								
१	रोल्पा	४३,७५७	२२४,५०६	१०३,१००	१२१,४०६	१६,२२	५१	०	२०	३९,२२	६६३०	१५.१५	३९,६७३
२	रूकुम	४१,८५६	२०८,५६७	९९,१५९	१०९,४०८	१५,०७	४३	०	२०	४६,५१	९४४०	२२.५५	५१,२८०
३	दैलेख	४८,९९९	२६१,७७०	१२६,९९०	१३४,७८०	१८,९१	५५	१	२०	३६,३६	१००५७	२०.५६	५८,९८९
४	जाजरकोट	३०,४७२	१७१,३०४	८५,५३७	८५,७६७	१२,३८	३०	०	१५	५०,००	७१४६	२३.४५	४१,८१९
५	कालिकोट	२३,०१३	१३६,९४८	६८,८३३	६८,११५	९,८९	३०	०	१५	५०,००	८१६१	३५.४६	४७,६८६
६	हुम्ला	९,४७९	५०,८५८	२५,८३३	२५,०२५	३,६७	२७	०	२२	८१,४८	६४५४	६८.०९	३९,१९१
७	बाजुरा	२४,९०८	१३४,९१२	६५,८०६	६९,१०६	९,७५	२७	०	१८	६६,६७	११७२१	४७.०६	७१,७२०
८	बझाङ	३३,७८६	१९५,१५९	९२,७९४	१०२,३६५	१४,१०	४७	०	२३	४८,९४	१२३७५	३६.६३	८१,५१२
	जम्मा	२५६,१९०	१,३८४,०२४	६६८,०५२	७१५,९७२	१००,००	३१०	१	१५३	४९,३५	७१९८४	२८.१०	४३,१८७

स्रोत: सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालय

चार्ट ७ (क) : WUPAP कार्यान्वयन भएका जिल्लाको

लाभान्वित घरपरिवार

७.५ गरिबी निवारणका कार्यक्रमहरूलाई प्रभावकारी बनाउन गरिब व्यक्ति र घरपरिवारहरूको पहिचान आवश्यक हुने भएकोले गरिबी मापन सूचकहरूको आधारमा २५ जिल्लाका १२ लाख ४० हजार ३ सय ५० घरपरिवार मध्ये प्रारम्भिक रूपमा ३ लाख ५६ हजार ४ सय १८ घरपरिवारहरूको अति गरिब, गरिब र गरिबीको संघारमा गरी तीन प्रकारले वर्गीकरण गरिएको छ । यो कार्यक्रमलाई बाँकी ५० जिल्लाहरूमा समेत क्रमशः विस्तार गर्ने कार्यक्रम रहेको छ ।

सहस्राब्दी विकास लक्ष्यको प्रगति

७.६ सन् २०१५ सम्ममा हासिल गर्ने प्रतिवद्धता जनाएका सहस्राब्दी विकास लक्ष्यहरूलाई नेपालले दशौं योजना देखि योजना तथा कार्यक्रममा समावेश गर्दै आएकोमा यस अविधिको अन्त्यसम्ममा ती लक्ष्यहरू उल्लेख्य प्रगति भएको छ । सन् १९९५ मा ४२ प्रतिशत जनसङ्ख्या गरिबीको रेखामुनि रहेकोमा सन् २०१६ मा २१.६ प्रतिशतमा झरेको छ । तथापि सुदूरपश्चिमाञ्चल तथा कर्णाली क्षेत्र र दलित एवं पिछ्छडिएको जनजाति समूहमा तथा सहरी क्षेत्रको तुलनामा ग्रामीण क्षेत्रमा गरिबीको अवस्था दयनीय नै छ ।

७.७ प्राथमिक तहमा खुद भर्ना दर ९६.६ प्रतिशत, १५ देखि २४ वर्ष उमेर समूहको साक्षरता दर ८८.५ प्रतिशत र प्राथमिक तहमा टिकाउ दर ८६.८ प्रतिशत पुगेको छ भने लैङ्गिक समता सूचक समदरमा पुगेको स्थिति छ । शिक्षा क्षेत्रमा लगानी उल्लेखनीय रूपमा वृद्धि हुनु, विद्यालय तहको शिक्षामा विकास साझेदार समेतको संलग्नतामा विषय क्षेत्रगत कार्यक्रम सञ्चालन गरिनु, छात्रवृत्ति, दिवा खाजा कार्यक्रम, छात्राहरूका लागि पृथक शौचालय आदि कार्यक्रमका कारण भर्नादरको लक्ष्य हासिल हुन सकेको देखिन्छ । तर फरक क्षमता भएका बालबालिकाको विद्यालयमा सहज पहुँच नहुनु, विद्यालय छोड्ने दर अझै पनि उच्च हुनु, सार्वजनिक विद्यालयको गुणस्तर कमजोर रहनु र भूकम्पले विद्यालय भवनलगायतका पूर्वाधार क्षतिग्रस्त हुनु जस्ता कारणले प्राप्त उपलब्धिहरूलाई टिकाई राख्न चुनौतिकै रूपमा रहेको छ । प्राथमिक तथा माध्यमिक विद्यालय तहमा लैङ्गिक समता दर क्रमशः १.०९ र १.० प्रतिशत पुगेको, १५ देखि २४ वर्ष उमेर समूहका महिला तथा पुरुषबीचको साक्षरता दरको अन्तर कम भएको, निजामती सेवामा महिलाको उपस्थिति एक दशक अघिको तुलनामा दोब्बर पुगेको र व्यवस्थापिका संसदमा महिलाको उपस्थिति करिब एक तृतीयांश पुगेकाले लैङ्गिक समानतासम्बन्धी लक्ष्य हासिल भएको छ ।

७.८ बाल मृत्युदर, शिशु मृत्युदर र दादुरा विरूद्धको खोपमा उल्लेख्य प्रगति भएको छ । सन् १९९० मा मातृशिशु मृत्युदर प्रतिहजार जीवित जन्ममा १०८ रहेकोमा यो संख्या सन् २०१४ मा ३३ मा झरेको छ । यसैगरी सन् १९९० मा बाल मृत्युदर प्रतिहजार जीवित

जन्ममा १६२ रहेकोमा सन् २०१४ मा ३८ मा झरेको छ । दादुरा विरूद्धको खोप ९२ प्रतिशतमा पुगेको छ । नेपालमा सन् १९९० मा प्रतिलाख ८५० को दरमा रहेको मातृ मृत्युदर सन् २०१३ मा २ सय ५८ मा झरेको छ । मातृ मृत्युदर न्यूनीकरण गर्नमा नेपालले उल्लेखनीय प्रगति हासिल गरेका आधारमा संयुक्त राष्ट्रसंघको महासभाबाट पुरस्कृत पनि भएको छ । मातृ स्वास्थ्यमा सकारात्मक सुधार गर्न निःशुल्क प्रसूति सेवा, यातायात खर्च, दुर्गम क्षेत्रमा काम गर्ने स्वास्थ्यकर्मीहरूलाई उत्प्रेरणा दिने तथा स्थानीय स्वास्थ्यकर्मी तथा सुडेनीलाई तालिम दिने लगायत गर्भपतनलाई कानुनी मान्यता प्रदान गर्ने नीतिको महत्त्वपूर्ण भूमिका रहेको छ । कुल प्रजनन दर घट्नु, परिवार नियोजनका साधनहरूको प्रयोग बढ्नु, तालिम प्राप्त स्वास्थ्यकर्मीको सहयोगमा सुत्केरी हुनेको संख्या बढ्नु र गर्भवतीको समयमा स्वास्थ्यकर्मीको सेवा सल्लाह लिनेको संख्या बढ्नुले समेत मातृ मृत्युदर घटाउन सघाएको छ ।

७.९ १५-४९ वर्ष उमेर समूहका महिला तथा पुरुषहरूमा एच्. आई. भि. संक्रमण दर सन् २००० मा ०.२९ प्रतिशत रहेकोमा २०१३/१४ मा ०.०३ प्रतिशत रहेको छ । यसैगरी १५ देखि २४ वर्ष उमेर समूहमा संक्रमण दर ८० प्रतिशतले घटेको छ । औलो रोगको हकमा मृत्युदर शून्यमा पुगेकाले यो रोग उन्मूलन हुने स्थितिमा पुगेको छ । सन् २००० मा घरायसी इन्धनका लागि दाउराको प्रयोग गर्ने परिवार ६८ प्रतिशत रहेकोमा सन् २०१५ मा ५९ मा झरेको छ । यस अवधिमा LP Gas प्रयोग गर्ने परिवार ७.७ प्रतिशतबाट बढेर २८.७ प्रतिशतमा पुगेको छ । यसैगरी वनले ढाकेको क्षेत्रफल ४४.७ र संरक्षित क्षेत्र २३.५ प्रतिशत पुगेको छ । सुधारिएको खानेपानी संरचनामा ८३.६ प्रतिशत घर परिवारको पहुँच पुगेको छ भने ८१ प्रतिशत घर परिवारमा सरसफाइ सुविधा पुगेको छ ।

७.१० तेह्रौँ योजनाले आम नागरिकको जीवनस्तरमा सुधार ल्याई गरिबीको रेखामुनि रहेको जनसंख्याको हिस्सा १८ प्रतिशतमा झार्ने लक्ष्यसहित सन् २०२२ सम्ममा नेपाललाई विकासशील राष्ट्रमा स्तरोन्नति गर्ने सोच लिएको थियो । अति कम विकसित मुलुकबाट विकासशील मुलुकमा स्तरोन्नतिका लागि संयुक्त राष्ट्र संघले प्रति व्यक्ति औषत कुल राष्ट्रिय आय (Gross National Income-GNI per capita), मानव सम्पत्ति सूचक (Human Asset Index-HAI) र आर्थिक जोखिम सूचक (Economic Vulnerability Index-EVI) गरी तीन सूचकहरू र तिनको मापदण्ड तोकेको छ । विकासशील राष्ट्रमा स्तरोन्नति हुनको लागि तीन मध्ये न्यूनतम दुई सूचकहरूको निर्धारित मापदण्ड पार गर्नु आवश्यक छ । अति कम विकसित मुलुकबाट माथि उठ्न तोकिएका तीन प्रावधानहरू मध्ये नेपालको अवस्था हेर्दा प्रति व्यक्ति कुल राष्ट्रिय आयमा पछाडि परे तापनि मानव सम्पत्ति सूचक र आर्थिक जोखिमको अवस्था सकारात्मक रहेको छ ।

तालिका ७ (ख) : विकासशील मुलुकमा स्तरोन्नतिको लागि निर्धारित सीमा र २०१६ सम्ममा नेपालको स्थिति (Graduation Threshold and Nepal Position in 2016)

सूचकहरू	सीमा	नेपालको स्थिति	अन्तर
प्रति व्यक्ति कुल राष्ट्रिय आय (Gross National Income (GNI) per capita (US\$)	१२४२	६५९ (विश्व बैंकको एटलस विधिअनुसार ७५२ (के.त.वि.))	५८३
मानव सम्पत्ति सूचक (Human Assets Index – HAI)	>६६	६८.७	हासिल भइसकेको
आर्थिक जोखिम सूचक (Economic Vulnerability Index-EVI)	<३२	२६.८	हासिल भइसकेको

स्रोत: UN-DESA, CDP

दिगो विकास लक्ष्य

७.११ संयुक्त राष्ट्रसंघले यो वर्षदेखि कार्यान्वयनमा ल्याएको दिगो विकास लक्ष्यले नेपालको आर्थिक सामाजिक विकासका निम्ति एउटा चुनौतिपूर्ण अवसर दिएको छ । विश्वका सबै सरकारहरूले प्रतिवद्धता जनाएका यी लक्ष्यहरूले सन् २०३० सम्ममा सबै प्रकारका गरिबी र भोकमरी उन्मुलन गर्ने देखि विपद्सँग जुध्ने क्षमता मजबुत बनाउने सहित १७ वटा उद्देश्य लिएको छ । मुलुकको आन्तरिक अवस्था एवं राष्ट्रिय दृष्टिकोणबाट दिगो विकासका लक्ष्यहरूको सान्दर्भिकता तथा तिनको कार्यान्वयनमा आवश्यक मार्गदर्शन साथै नेपालको सन्दर्भमा हासिल गर्नुपर्ने लक्ष्यअनुसारका सूचकहरू समेत निर्धारण गरी राष्ट्रिय प्रतिवेदन तयार भएको छ । आगामी चौधौं योजनाको आधारपत्रमा ती लक्ष्यहरूको अन्तरिकीकरण समेत गरिसकिएको छ ।

७.१२ तीव्र रूपमा भइरहेको सहरीकरण, वैदेशिक रोजगारीबाट प्राप्त विप्रेषणमा निरन्तर वृद्धि, कृषि ज्वालामा वृद्धि, गैरकृषि क्षेत्रको रोजगारी तथा ज्वालामा वृद्धि तथा आर्थिक रूपमा सक्रिय उमेरका जनसङ्ख्याको हिस्सामा वृद्धि हुनुले गरिबी न्यूनीकरणमा सहयोग पुगेको छ । तथापि, २०७२ साल बैशाखको बिनासकारी भूकम्पको असरका कारणले मौजुदा गरिबीको सङ्ख्यामा करिब २.५ प्रतिशत देखि ३.५ प्रतिशतको बिन्दुले बढ्ने अनुमान छ ।

७.१३ गरिबी निवारणको क्षेत्रमा गरिबीको परिभाषा र बुझाइमा विविधता नै प्रमुख चुनौतीको रूपमा रहेको छ । नेपाल जीवनस्तर सर्भेक्षण, २०११ अनुसार प्रतिव्यक्ति प्रतिदिन २२२० क्यालोरी खान नसक्ने र वार्षिक रु. १९,२६१।- प्रति व्यक्ति खर्च गर्न नसक्ने व्यक्ति उपभोगको आधारमा गरिबको रूपमा परिभाषित गरिएकोमा हाल नेपालमा विकास साझेदारहरूले दैनिक १.२५ अमेरिकी डलर कमाउन नसक्नेलाई र बहुआयामिक गरिबी

संकेतानुसार १० वटा परिसूचकहरू, शिक्षा र स्वास्थ्यका २/२ वटा र जीवनस्तरको ६ आधारमा संयुक्त राष्ट्रसंघ विकास कार्यक्रमले गरिबीको मापन गर्ने गरेको देखिन्छ । जीवन निर्वाहको लागि ३, ६ र ९ महिना खान पुग्ने, नपुग्ने आधारको साथै मानिसको सम्पत्ति, सीप हस्तान्तरण गर्न सक्ने अवसर र पहुँचको आधारमा समेत गरिबीको मापन गर्ने गरिएको छ । यसरी भिन्नभिन्न आधारमा गरिबीको मापन गरिने र सो आधारमा गरिबी निवारणका लागि कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा समन्वय र अनुगमनका साथै गरिबी मापनमा समस्या देखिएको छ । गरिबी मापनमा एकरूपता कायम गरी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने निकायहरू बीच एकीकृत र समन्वयको आधारमा गरिबी निवारणको कार्यक्रम सञ्चालन गरिनु आवश्यक छ ।

गरिबी निवारण कोष

७.१४ निरपेक्ष गरिबीको रेखामुनि रहदै आएको जनसङ्ख्याको तल्लो समूहलाई लक्षित गरी सामाजिक समावेशीकरण, पारदर्शिता र सोझै समुदायमा आधारित समाजका अति गरिब तथा पिछडिएका वर्गको सक्रिय सहभागितामा समुदायको मागमा आधारित कार्यक्रमहरू सञ्चालन हुँदै आएको छ ।

७.१५ आर्थिक वर्ष २०६३/६४ को तुलनामा समुदायमा आधारित कार्यक्रम सञ्चालन गरेका घरधुरीहरूमा गरिबी ५०.७ प्रतिशतबाट ३३.१ प्रतिशतमा झरेको छ । यसबाट प्रतिवर्ष औषतमा २.४९ प्रतिशतले गरिबी घटेको अनुमान छ भने प्रतिव्यक्ति औषत उपभोग १२४.२ प्रतिशतले बढेको छ ।

७.१६ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा लक्षित समुदायमा आयमूलक, सामूदायिक पूर्वाधार विकास र नवीनतम कार्यक्रमका ३ हजार ६३ परियोजनाहरू कार्यान्वयन गर्न सामूदायिक संस्थाहरू मार्फत् रु.१ अर्ब ३७ करोड २३ लाख ६१ हजार ९ सय ७० रकम परिचालन गरिएको थियो । आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को पहिलो आठ महिनासम्ममा लक्षित समुदायका आयमूलक, सामूदायिक पूर्वाधार विकास र नवीनतम कार्यक्रमका गरी कुल २ हजार ४८ परियोजनाहरू कार्यान्वयन गरिएको छ ।

युवा तथा साना व्यवसायी स्वरोजगार कोष

७.१७ उत्पादनशील श्रमको अधिकतम उपयोग र उद्यमशीलताको विकास मार्फत् परम्परागत उत्पादन प्रणालीमा परिवर्तन गरी देशको द्रुततर विकासको लागि शिक्षित तथा अशिक्षित बेरोजगार युवाहरूलाई स्वरोजगारको अवसर उपलब्ध गराउनका लागि बैंक तथा वित्तीय संस्था र सहकारी संस्थाहरू मार्फत् सहूलियत ब्याजदरमा बिनाधितो आवधिक ऋण

उपलब्ध गराई स्वरोजगार कार्यक्रम सञ्चालन गर्न र व्यावसायिक तालिम समेत उपलब्ध गराउन स्थापित युवा तथा साना व्यवसायी स्वरोजगार कोषले प्रतिव्यक्ति अधिकतम दुई लाख रूपैयासम्म विनाधितो आवधिक रूपमा ऋण उपलब्ध गराउने गरेको छ । विशेष गरी १८ वर्षदिखि ५० वर्षका बेरोजगार युवाहरू यस कोषका लक्षित वर्गको रूपमा रहेका छन् ।

७.१८ एक गाउँ एक उत्पादन, व्यावसायिक खेती तथा पशुपन्छी पालन, कृषि तथा वन्यजन्तु एवं खानी र बहुमूल्य पत्थर उद्योग, रिक्सा तथा ठेलागाडा, प्लम्बिङ् सेवा सञ्चालन, ईलेक्ट्रोनिक्स सामानको मर्मत सम्भार जस्ता साना तथा घरेलु व्यवसाय एवं पसल सञ्चालन, सीप भएका बेरोजगारलाई सीपमूलक स्वरोजगार कार्यक्रमहरूको लागि ऋण उपलब्ध गराउन बैंक तथा वित्तीय संस्था र सहकारी संस्थाहरूसँग समन्वय गर्ने र बैंक तथा वित्तीय संस्था एवं सहकारी संस्थाहरूलाई थोक कर्जा दिने र सो कर्जा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले लक्षित वर्गलाई पारिवारिक र सामूहिक जमानीमा परियोजना धितो राखी लघुवित्त कर्जा दिने व्यवस्था रहेको छ ।

७.१९ आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को चैत्र महिनासम्ममा २८ वटा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू सहित ६५२ वटा सहकारी संस्थाहरूसँग प्रारम्भिक कर्जा सम्झौता गरी जम्मा रु. ३ अर्ब ४५ करोड ८७ लाख लगानी गरिएको छ । सो लगानी मध्ये रु. ७७ करोड ९९ लाख असुली भई रु. १ अर्ब ८५ करोड ३ लाख लगानीमा रहेको छ । कुल लगानीको ६० प्रतिशत भन्दा बढी रकम उत्पादनमूलक क्षेत्रमा गएको छ । चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनासम्ममा हजार ५ सय ४४ जना समेत गरी कुल जम्मा २८ हजार ६ सय २४ जनाले रोजगारी प्राप्त गरेका छन् ।

७.२० चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनामा स्वरोजगार कर्जा लिई नियमित साँवा व्याज भुक्तानी गर्ने असल ऋणीहरूलाई व्याज अनुदान बापत रु.१ करोड ३५ लाख ८२ हजार २८ वितरण गरिसकिएको छ ।

रोजगारी

७.२१ नेपालको श्रम बजारमा सक्रिय युवा श्रमशक्तिको प्रवेश वार्षिक रूपमा ५ लाख १२ हजार भन्दा बढी हुने अनुमान छ । श्रमको माग तथा आपूर्ति बीचमा ठूलो खाडल रहेको छ । दक्ष जनशक्ति र रोजगारी सिर्जना आशातित रूपमा वृद्धि हुन सकेको छैन । स्वदेशमा रोजगारी नपाएर दैनिक करिब १ हजार ३ सय भन्दा बढी युवा जनशक्ति विदेशिने गरेका छन् । औपचारिक तथा अनौपचारिक माध्यमबाट वैदेशिक रोजगारीका लागि विदेशिएका

करिब ३४ लाख ८० हजार जनशक्ति मध्ये दक्ष १.५ प्रतिशत, अर्धदक्ष २३ प्रतिशत र अदक्ष ७५.५ प्रतिशत रहेका छन् ।

७.२२ भूकम्प र सीमानाकामा भएको अवरोधको कारण श्रमिकहरू रोजगारीबाट विमुख हुनु परेको अवस्था छ जसको कारण रोजगारी वृद्धिदर २.९ प्रतिशत भन्दा पनि कम हुने अनुमान समेत गरिएको छ ।

वैदेशिक रोजगार

७.२३ नेपाली श्रम बजारमा रोजगारीको अवसरको कमी, न्यून पारिश्रमिक, बढ्दो महंगी, सबै प्रकारको श्रमको कदर नगर्ने नेपाली संस्कार, शिक्षा, सूचना र प्रविधिको विकासले नेपाली युवाहरूमा बढ्दो महत्वाकाँक्षा र उनीहरूको वैदेशिक रोजगारप्रतिको अधिक मोहका कारण नेपाली युवाहरूको विदेश जाने क्रम निरन्तर जारी छ । विनाशकारी भूकम्प र आपूर्ति व्यवस्थामा भएको अवरोधलगायतले कृषि तथा औद्योगिक क्षेत्रमा पारेको नकारात्मक प्रभावका कारण बेरोजगार हुन पुगेका युवा जनशक्तिका लागि पनि वैदेशिक रोजगारी वैकल्पिक उपाय हुन पुगेको छ ।

७.२४ संस्थागत रूपमा वैदेशिक रोजगारका लागि ११० वटा मुलुकहरू खुला गरिएका छन् । आन्तरिक रोजगार/स्वरोजगारका साथै वैदेशिक रोजगारीका लागि दक्ष एवं सीपयुक्त श्रमशक्ति तयार गर्न युवा श्रमशक्तिलाई लक्षित गरी सरकारी तथा गैरसरकारी क्षेत्रहरूबाट आन्तरिक एवं बाह्य रोजगार लक्षित व्यावसायिक तथा सीपमूलक तालिम प्रदान गरिएको छ । तालिम प्राप्त गरी वैदेशिक रोजगारीमा जाने श्रमशक्ति २१ प्रतिशत रहेको छ ।

तालिका ७ (ग) : सीप विकास तालिम प्राप्तको अवस्था

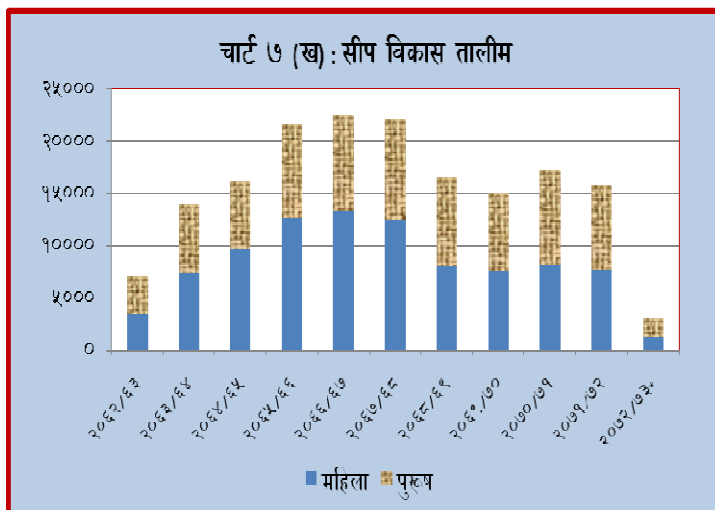
आर्थिक वर्ष	तालिम प्राप्त		
	महिला	पुरुष	जम्मा
२०६२/६३	३४३२	३६३३	७०६५
२०६३/६४	७४५७	६५९६	१४०५३
२०६४/६५	९७१६	६४३२	१६१४८
२०६५/६६	१२७०२	९०३९	२१७४१
२०६६/६७	१३३०५	९२५७	२२५६२
२०६७/६८	१२५३०	९६००	२२१३०
२०६८/६९	८०४५	८५०७	१६५५२
२०६९/७०	७५८६	७५२१	१५१०७
२०७०/७१	८२७८	९०५०	१७३२८
२०७१/७२	७७५०	८१२९	१५८७९
२०७२/७३*	१२८६	१८५४	३१४०
जम्मा	९२०८७	७९६१८	१७१७०५

स्रोत: व्यावसायिक तथा सीप विकास तालिम केन्द्र

*प्रथम आठ महिनाको

७.२५ वैदेशिक रोजगारीलाई व्यवस्थित, सुरक्षित तथा मर्यादित बनाउने प्रयासहरू हुँदै आएका छन् । नेपालमा कामकाज गर्ने गैर नेपाली नागरिकहरूको नियमितरूपमा अनुगमन गरी आर्थिक वर्ष २०७२/७३

को फागुन मसान्तसम्म ३ सय ३१ जनाको श्रम स्वीकृति र २ सय ५२ जनाको श्रम स्वीकृति नवीकरण गरिएको छ । वैदेशिक रोजगारीमा जाने कामदारहरूको लगत व्यवस्थित

गर्न Foreign Employment Management Information System (FEMIS) तयार गरी कार्यान्वयनका लागि नेपाल राष्ट्र बैकलगायत अन्य बाणिज्य बैकसँग System Link गर्ने कार्य भइरहेको छ ।

७.२६ वैदेशिक रोजगारीका लागि प्रमुख गन्तव्य मुलुकहरू मध्ये हालसम्म कतार, संयुक्त अरब इमिरेट्स, बहराईन, जापान, इजरायल र दक्षिण कोरियासँग द्विपक्षीय श्रम सम्झौता सम्पन्न भइसकेको छ भने साउदी अरेबीया, मलेशिया, कुवेत, जोर्डन, लेबनानसँगको द्विपक्षीय श्रम सम्झौता गर्ने प्रक्रियामा रहेको छ । साउदी अरेबीया, कतार, कुवेत, संयुक्त अरब इमिरेट्समा सुरक्षित गृह सेवा सञ्चालन भएका छन् । वैदेशिक रोजगारमा जानका लागि फ्रि भिषा फ्रि टिकटसम्बन्धी निर्णय कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ । इजाजतपत्रवाला र कामदार आफैँ वैदेशिक रोजगार विभागमा उपस्थित भई करार गर्नुपर्ने व्यवस्था ओमन जाने नेपाली कामदारको हकमा लागु भएको छ । घरेलु कामदारको रूपमा वैदेशिक रोजगारमा जाने महिला कामदारको सुरक्षाको लागि रोजगारदाता मुलुक र नेपाल सरकार बीच छुट्टै घरेलु कामदारसम्बन्धी सम्झौता गर्ने गरिएको छ । साथै, उनीहरूका लागि जानु अघि अभिमूखीकरण तालिमको व्यवस्था एवं खाडी मुलुकमा जाँदा अनिवार्य रूपमा नेपाली नियोगबाट भिषा र रोजगार करारनामा प्रमाणित गर्ने गरिएको छ ।

७.२७ आर्थिक वर्ष २०६३/६४ देखि आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्म वैदेशिक रोजगारीमा जाने कुल ३२ लाख १ हजार २ सय ६८ जना मध्ये ३० लाख ६५ हजार ४ सय ६२ जना पुरुष र १ लाख ३५ हजार ८ सय ६ जना महिला रहेका छन् । आर्थिक वर्ष

२०७२/७३ को सुरुदेखि फागुन मसान्तसम्म वैदेशिक रोजगारीमा जाने कुल २ लाख ८० हजार २ सय ३५ जना मध्ये २ लाख ६६ हजार ४ सय ९९ जना पुरुष र ९३ हजार ७ सय ४४ जना महिला रहेका छन् ।

तालिका ७ (घ) : देशगत वैदेशिक रोजगारीको स्थिति (आर्थिक वर्ष २०७२/७३को प्रथम आठ महिना)
(संख्यामा)

सि.नं.	देश	पुरुष	महिला	जम्मा
१	कतार	८५४६०	११२५	८६५८५
२	मलेसिया	४१६५१	१३२५	४२९७६
३	साउदी अरब	९२०९१	१२५५	९३३४६
४	यु.ए.ई	२९०९१	५८८४	३४९७५
५	कुवेत	६२१०	५३९	६७४९
६	बहराईन	१८०६	२२८	२०३४
७	ओमन	१६०७	६६७	२२७४
८	दक्षिण कोरिया	२०१९	१००	२११९
९	लेबनान	३४	९२	१२६
१०	इजरायल	५५	७०	१२५
११	अफगानिस्तान	९२१	१	९२२
१२	जापान	२७९९	९३	२८९२
१३	अन्य	२७४७	२३६५	५११२
	जम्मा	२६६४९१	१३७४४	२८०२३५

स्रोत: वैदेशिक रोजगार विभाग

७.२८ आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को फागुन मसान्तसम्म वैदेशिक रोजगारको सिलसिलामा निधन भएका ५ सय ४९ मृतकका परिवारलाई आर्थिक सहायता र ९७ जना विरामी एवं अंगभंग भएकालाई उपचार खर्च उपलब्ध गराइएको छ । सोही अवधिमा वैदेशिक रोजगारमा कार्यरत रहदा निधन भएका कामदारहरूको २ सय ७० वटा शव नेपाल ल्याइएको छ ।

सामाजिक सुरक्षा कोष

७.२९ आर्थिक एवं सामाजिकरूपमा जोखिममा रहेका नागरिकहरूका लागि र निवृत्त जीवनको आर्थिक सुरक्षाका लागि सामाजिक सुरक्षा कोषको व्यवस्था गरिएको छ । आर्थिक वर्ष २०७२/०७३ को प्रथम आठ महिनासम्ममा करिब २४६४ संगठित संस्थाहरू सामाजिक सुरक्षा करको दायरा भित्र आएका छन् जसमध्ये ८२ प्रतिशत सरकारी क्षेत्र र १८ प्रतिशत गैरसरकारी क्षेत्र रहेको छ । मातृत्व संरक्षण, दुर्घटना विमा, औषधोपचार विमा र विरामी विमा योजना जस्ता सामाजिक सुरक्षाका कार्यक्रमहरूको कार्यविधि तयार भइसकेको छ । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ अन्त्यसम्ममा सामाजिक सुरक्षा कर रु. ८ अर्ब ८ करोड ८२

लाख संकलन भएकोमा आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनाको रू. १ अर्ब ५९ करोड २२ लाख समेत कुल ९ अर्ब ६८ करोड ४ लाख संकलन भएको छ ।

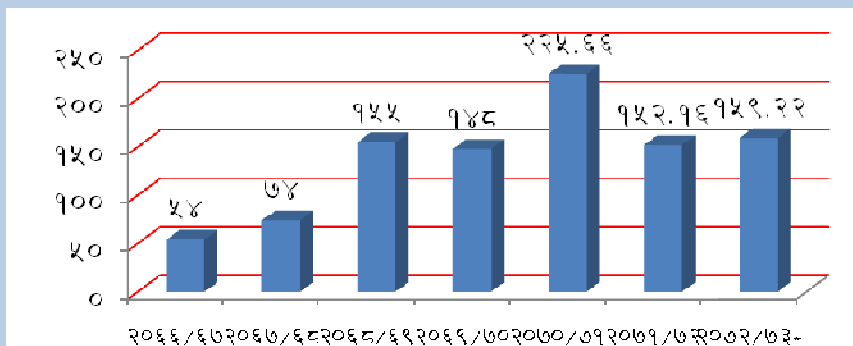
तालिका ७ (ड) : सामाजिक सुरक्षा कोषमा संकलित रकम

आर्थिक वर्ष	संकलन भएको रकम (रू. करोडमा)
२०६६/६७	५४
२०६७/६८	७४
२०६८/६९	१५५
२०६९/७०	१४८
२०७०/७१	२२५.६६
२०७१/७२	१५२.१६
जम्मा	८०८.८२
२०७२/७३*	१५९.२२

स्रोत: सामाजिक सुरक्षा कोष

*प्रथम आठ महिनाको

चार्ट ७ (ग) : सामाजिक सुरक्षा कोषमा संकलित रकम (रू. करोडमा)

* प्रथम आठ महिना

गरिबी निवारण र रोजगारीका लक्षित कार्यक्रमहरू

कर्णाली रोजगार कार्यक्रम

७.३० कर्णाली रोजगार कार्यक्रम कर्णाली अञ्चलको १ नगरपालिका, पाँच जिल्लाको १ सय २९ गाउँ विकास समितिहरू र सेती अञ्चलको बाजुरा जिल्लाको ५ गाउँ विकास समितिमा सञ्चालित छ । ती जिल्लाहरूमा रहेका ६९ हजार ६ सय ५१ घरधुरीमध्ये ४१ हजार २ सय २९ घरपरिवारका सदस्य रोजगार रहेका छन् । कर्णाली रोजगार कार्यक्रमबाट विगत ९ वर्षमा २ हजार ७० वटा योजना (मोटरबाटो, विद्यालय भवन, साना लघु जलविद्युत मर्मत, गोरेटो, घोरेटो, फलफुल एवं जडिबुटी खेती आदि) सञ्चालन भई २९ लाख १४

हजार २ सय ८६ कार्यदिन बराबर रोजगारी उपलब्ध भएको छ । विगतमा १५ कार्य दिन रोजगारी सुनिश्चित गरिएकोमा हाल २० कार्य दिन रोजगारी सुनिश्चित गरिएको छ ।

गरिबसँग विश्वेश्वर कार्यक्रम

७.३१ आर्थिक वर्ष २०५६/५७ देखि अति विपन्न परिवारलाई लक्षित गरी ७५ वटै जिल्लामा ३८६ कार्यक्षेत्रमा सामाजिक परिचालनको माध्यमबाट गरिबसँग विश्वेश्वर कार्यक्रम सञ्चालन हुँदै आएको छ । यस कार्यक्रमबाट हालसम्म ७ हजार समूह गठन भई ८० हजार परिवार आवद्ध भएका छन् । चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनामा गरिबसँग विश्वेश्वर कार्यक्रम कार्यान्वयन निर्देशिका, २०६६ संशोधन भई थप ३९ जिल्लाका ९७ गाविसमा कार्यक्रमको कार्यक्षेत्र विस्तार गरिएको छ ।

ग्रामीण सामुदायिक पूर्वाधार विकास कार्यक्रम

७.३२ दिगो एवं उत्पादनशील पूर्वाधारको निर्माण गरी खाद्य असुरक्षित क्षेत्रका गरिब घर परिवारहरूको खाद्य सुरक्षा स्थितिमा सुधार ल्याई उनीहरूको स्वावलम्बन क्षमतामा अभिवृद्धि गर्न २१ जिल्लामा यो कार्यक्रम सञ्चालनमा रहेको छ । यस कार्यक्रमबाट ग्रामीण सडक निर्माणका साथै स-साना आय आर्जन वृद्धिका कार्यहरू सञ्चालन भइरहेका छन् । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा ८३ किलोमिटर ग्रामीण सडक निर्माण गरिएको थियो भने जीविकोपार्जन तथा आय आर्जन वृद्धिका १ सय ८८ वटा कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिएका थिए । आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को पहिलो आठ महिनामा १६.९१ किलो मिटर ग्रामीण सडक निर्माण गरिएको छ भने १८ वटा आय आर्जन वृद्धिका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिएका छन् ।

स्थानीय अग्रसरतालाई नयाँ ज्ञान र सीपसँग जोड्ने कार्यक्रम

७.३३ सन् १९९७ देखि सुरु भएको "ज्ञान र सीपसँग" कार्यक्रम अछाम, दैलेख, जाजरकोट र कालिकोट जिल्लामा सञ्चालित छ । चालु आर्थिक वर्षको प्रथम ८ महिनामा ४६ वटा गाउँ विकास समितिहरूमा पाँच वर्षको आवधिक योजना तर्जुमा गर्न सहजीकरणको कार्य र ४६ वटा गाउँ विकास समितिहरूको क्षमता विकासका क्रियाकलापहरू सम्पन्न भएको छ । १०० कृषक समूहहरू मूल्य श्रृंखला सञ्चालनमा आवद्ध हुनको लागि व्यवसाय वातावरण सिर्जनामा सहजीकरण भएको, ३००० घर परिवारलाई आय आर्जन क्रियाकलापमा सहभागी गराई बजारसँगको पहुँचमा वृद्धि गराइएको छ भने ४५ वटा कृषक व्यवसाय पाठशाला सञ्चालन भई करिब १००० साना किसानहरूले मूल्य अभिवृद्धि श्रृंखलामा आधारित कृषि व्यवसाय सञ्चालन गरेका छन् ।

सीमा क्षेत्र विकास कार्यक्रम

७.३४ मानव विकासको सूचकांकमा तुलनात्मक रूपमा पछाडि परेका नेपालको पूर्वी र मध्य तराई क्षेत्र पर्सामा विकास केन्द्रित गर्न प्राथमिकताका साथ सीमा क्षेत्रमा समानुपातिक विकासलाई सघन रूपमा सञ्चालन गर्न यस कार्यक्रमको अवधारणा ल्याएको हो । यस कार्यक्रमबाट भौतिक पूर्वाधार तथा सामाजिक पूर्वाधार विकास आय आर्जनका वृद्धि एवं सीपमूलक कार्यक्रम, सशक्तिकरण तथा सचेतना अभिवृद्धि जस्ता मागमा आधारित क्रियाकलापहरू सञ्चालन गरिने छन् । तराई क्षेत्रमा भएको वन्द, हडतालका कारण २०७२ माघ ७ गतेबाट मात्र कार्यक्रम कार्यान्वयनमा गएको छ ।

नेपाल खाद्य संकट सम्बोधन कार्यक्रम

७.३५ यो कार्यक्रमबाट आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्म कामका लागि खाद्यान्न र नगद कार्यक्रम मार्फत् विभिन्न २३ दुर्गम जिल्लामा कृषिका लागि आवश्यक मल तथा बीउ ढुवानीमा अनुदान सहयोग एवं कृषि अनुसन्धान कार्य, वृद्ध भत्ता, अशक्त भत्ता, विधवा भत्ता जस्ता कार्यक्रमहरू गरिएको थियो । आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम ८ महिनामा गोरखा, रामेछाप, सोलुखुम्बु र खोटाङ जिल्लामा गोठ निर्माण, राहत र सामुदायिक बीउ भण्डारणका लागि कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ ।

समस्या तथा चुनौतीहरू

७.३६ वैदेशिक रोजगारबाट प्राप्त विप्रेषणलाई उत्पादनशील क्षेत्रमा प्रयोग गर्न उपयुक्त संयन्त्र विकास गर्नु, विप्रेषणको निम्ति लगानीका अवसर बढाउनु, विप्रेषणलाई बैकिङ्ग माध्यमबाट देश भित्र ल्याउनु र वैदेशिक रोजगारमा जानेहरूको भविष्य आर्थिक दृष्टिले सुरक्षित बन्ने वातावरण सिर्जना गर्नु चुनौतीपूर्ण रहेको छ ।

७.३७ आर्थिक रूपले सक्रिय जनशक्तिको अधिकतम उपयोग गर्न नसक्नु, रोजगारमूलक व्यावसायिक शिक्षा एवं तालिम कार्यक्रमहरूमा सम्बन्धित सबैको पहुँच नहुनु, व्यवसायजन्य स्वास्थ्य र सुरक्षाको स्थिति कमजोर हुनु, औद्योगिक सम्बन्ध अस्थिर एवं कमजोर हुनु आन्तरिक रोजगारीका समस्याहरू रहेका छन् ।

७.३८ अन्तर्राष्ट्रिय श्रम बजारको मागअनुसार दक्ष श्रमशक्ति तयार गर्न नसक्नु, वैदेशिक रोजगारीमा हुने ठगी नियन्त्रण प्रभावकारी नहुनु, वैदेशिक रोजगारका लागि विदेशिएका व्यक्तिहरूको परिवारमा देखिने कुण्ठाका कारण पारिवारिक विखण्डनका साथै सामाजिक विकृति मौलाउनु आदि वैदेशिक रोजगारीका समस्याहरू छन् ।

- ७.३९ सामाजिक सुरक्षाका क्षेत्रमा विभिन्न सरकारी निकायहरू र स्थानीय निकायहरूबाट कार्यक्रम सञ्चालन हुनु, कोषमा लगातार रकम बढ्दै गए तापनि समन्वयात्मक रूपमा यसको उपयोगका लागि लामो समयदेखि लगानी योजना बन्न नसक्ने समस्या कायमै रहेको छ ।
- ७.४० गरिबी निवारणका समग्र कार्यक्रमहरूलाई एकीकृत एवं समन्वयात्मक रूपले सञ्चालन गर्नु, गरिबीको यथार्थ पहिचान र मापन गरी वास्तविक गरिब घरपरिवार भएका स्थान र क्षेत्रमा सघनरूपले गरिब लक्षित कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु, लक्षित समुह बाहिर श्रोत विभाजन हुन नदिनु, गरिबीको रेखामुनी रहेका नागरिकहरूलाई स्वरोजगार र आत्मनिर्भर बनाउन योजना नीति र वार्षिक बजेटबीच सामन्जस्यता कायम गरी कार्यान्वयन गर्नु गरिबी निवारणका मुख्य चुनौती हुन् ।
- ७.४१ वैदेशिक रोजगारीलाई दक्ष, मर्यादित र सुरक्षित बनाउन सरल र सहज श्रम स्वीकृती, यथार्थपरक र वैज्ञानिक ढंगले न्युनतम पारिश्रमिक निर्धारण गर्नु, सरकारी प्रकृत्यालाई पूर्ण यान्त्रिकीकरण गर्नु र वैदेशिक रोजगारीको विप्रेषण आयलाई राष्ट्रको आर्थिक सामाजिक विकासको प्रमुख श्रोत साधनको रूपमा उपयोग गर्नु चुनौतीपूर्ण रहेको छ ।

८. कृषि, वन र भूमिसुधार

कृषि

८.१ नेपाली अर्थतन्त्रमा कृषि क्षेत्रको उल्लेखनीय योगदान रहेको छ । कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको झण्डै एक तिहाइ हिस्सा कृषि क्षेत्रले ओगटेको छ भने झण्डै दुई तिहाइ जनसंख्या कृषि पेशामा आश्रित रहेका छन् । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कृषि क्षेत्रको योगदान ३२.१२ प्रतिशत रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा ३१.६९ प्रतिशत रहने अनुमान छ । चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा आधारभूत मूल्यमा कृषि क्षेत्रको वार्षिक वृद्धि दर १.१४ प्रतिशत हुने अनुमान छ । विगतका वर्षहरूमा कृषि क्षेत्रको वार्षिक वृद्धिदर अपेक्षाकृत सन्तोषजनक हुन सकेको छैन ।

८.२ कृषि क्षेत्रलाई व्यवसायिकरण तथा विविधीकरण गरी प्रतिस्पर्धी एवं तुलनात्मक लाभ लिन सक्षम बनाउनु आवश्यक छ । कृषि क्षेत्रको उत्पादन एवं उत्पादकत्व वृद्धि गरी बहुसंख्यक कृषक समुदायको जीवनस्तरमा सकारात्मक सुधार ल्याउन कृषि विकासका कार्यक्रमहरू केन्द्रित रहेका छन् । खाद्यान्न बालीहरू धान, मकै, गहुँ र आलुमा वैज्ञानिक खेतीको माध्यमबाट उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गरी नेपालको खाद्य सुरक्षा सुनिश्चित गर्नु आवश्यक छ । त्यस्तैगरी, तरकारी बालीको उत्पादन बढ्दै गएको र मौसमी तथा बेमौसमी तरकारीको उत्पादनमा वृद्धि भएको छ । यस्ता तरकारी उत्पादनलाई हानीकारक विषादीमुक्त गर्न जैविक विषादीको प्रयोग बढाउँदै स्वस्थकर बनाउँदै जानु आवश्यक छ ।

खाद्यान्न बाली उत्पादनको स्थिति

८.३ चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा नेपालको कुल खाद्यान्न उत्पादन (धान, गहुँ, मकै, कोदो, जौ, फापर) अघिल्लो वर्षको तुलनामा करिब ६.२ प्रतिशतले घट्न गई ८६ लाख ९२ हजार मेट्रिक टन हुने अनुमान छ । यो उत्पादन गत वर्षको ९२ लाख ६६ हजार मेट्रिक टन भन्दा करिब ५ लाख ७४ हजार मेट्रिक टनले कमि हो ।

८.४ चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा धानको उत्पादन गतवर्षको तुलनामा करिब १०.२ प्रतिशतले घट्न गई करिब ४२ लाख ९९ हजार मे.टन. हुने प्रारम्भिक अनुमान छ । यो उत्पादन गत वर्षको ४७ लाख ८८ हजार मेट्रिक टनले भन्दा करिब ४ लाख ९० हजार मेट्रिक टनले कमि हो । धानको उत्पादन घट्नुको मुख्य कारणहरूमा ढिलो सुरु भएको कमजोर मनसुन, समयमा रोपाई हुन नसकी जमिन बाँझो रहनु, सीमानाका बन्दका कारण रासायनिक मल लगायतको ढुवानी सहज नहुन तथा ईन्धन अभावका कारण भूमिगत सिँचाई

समेत प्रभावित हुनु रहेका छन् । चालु आर्थिक वर्षमा धानबाली लगाएको क्षेत्रफलमा समेत ४.४ प्रतिशतले कमि आएको छ ।

- ८.५ मकै उत्पादनका हिसाबले धान पछिको दोश्रो प्रमुख खाद्यान्न बाली हो । चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा मकैको उत्पादन करिब ४.० प्रतिशतले बढ्न गई २२ लाख ३१ हजार मेट्रिक टन उत्पादन हुने अनुमान छ । यो उत्पादन गत वर्षको २१ लाख ४५ हजार मेट्रिक टन भन्दा करिब ८६ हजार मेट्रिक टन बढी हो । चालु आर्थिक वर्षमा मकै लगायतको क्षेत्रफल १.० प्रतिशतले बृद्धि भएको छ । यसवर्ष अधिक वर्षाका कारण कतै कतै डाँठ कुहिने रोगको कारणबाट केही क्षेत्रको मकैको उत्पादन घटेको भएता पनि बेमौसमी एवं वसन्तै मकैको क्षेत्रफल समेत बढेको कारण समग्र मकैको उत्पादनमा वृद्धि भएको हो ।
- ८.६ उत्पादनको हिसाबले तेस्रो नम्बरमा पर्ने गहुँबालीको उत्पादन चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा गतवर्षको तुलनामा करिब ८.३ प्रतिशतले कमि भई १८ लाख ११ हजार मेट्रिक टन पुग्ने पूर्व अनुमान छ । गत आर्थिक वर्षमा गहुँबालीको उत्पादन करिब १९ लाख ७५ हजार मेट्रिक टन थियो । अधिकांश पूर्वी हिमाली तथा पहाडी जिल्लाहरूमा गहुँबालीको क्षेत्रफल घटेको कारण उत्पादनमा कमि आएको हो ।
- ८.७ चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा कोदोको उत्पादन करिब २.० प्रतिशतले घट्न गई गत वर्षको ३ लाख ८ हजार मेट्रिक टनबाट करिब ३ लाख २ हजार मेट्रिक टन रहने अनुमान छ । कोदोबालीमा उन्नत बिउ, मल जस्ता प्रविधिको प्रयोग गर्ने प्रचलन कम भएका कारण उत्पादनमा खासै वृद्धि हुन सकेको छैन ।
- ८.८ नेपालको हिमाली क्षेत्रमा मुख्य खाद्यान्न बालीको रूपमा रहेको फापरलाई विगत केही वर्ष देखि राष्ट्रिय तथ्याङ्कको रूपमा समावेश गरिएको हो । देशका करिब ५० वटा जिल्लामा खेति हुने फापरबालीको क्षेत्रफल र उत्पादनमा गतवर्ष भन्दा चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा क्रमशः ७.१ प्रतिशत र ०.२ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ । चालु आर्थिक वर्षमा फापरको उत्पादकत्व ६.९ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ ।
- ८.९ चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा जौ बालीको क्षेत्रफल ०.४ प्रतिशतले बढी भएता पनि उत्पादन करिब ५.४ प्रतिशतले कमि हुने पूर्व अनुमान छ । राम्रो हिउदे वर्षा तथा हिमपात नभएको कारण जौ बालीको उत्पादन घटेको हो । खाद्यान्नमा जौ बालीको उत्पादन करिब ३५ हजार मेट्रिक टन मात्र छ ।

८.१० चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा नेपालको कुल दलहन (मुसुरो, मास, रहर, चना, भटमास, गहत, खेसरी र अन्य) को उत्पादन अघिल्लो वर्षको तुलनामा ०.३ प्रतिशतले घट्न गई ३ लाख ५२ हजार मेट्रिक टन हुने अनुमान छ । तर, दलहन लगाएको क्षेत्रफल ०.७ प्रतिशतले बढी भई ३ लाख ८ हजार हेक्टर पुग्ने अनुमान छ । मास, रहर आदिको उत्पादनमा केही वृद्धि भएको छ । त्यसैगरी, भटमास, सिमी, गहत, केराउ आदि दालको उत्पादन गत वर्ष भन्दा बढ्न गएको छ ।

तालिका ८ (क) : खाद्यान्न बाली लगाएको क्षेत्रफल र उत्पादनको स्थिति

(क्षेत्रफल: हेक्टर उत्पादन: मे.टन उत्पादकत्व: के.जी./ हेक्टर)

बाली	आर्थिक वर्ष २०७२/७३			आर्थिक वर्ष २०७१/७२			आर्थिक वर्ष २०७०/७१		
	क्षेत्रफल	उत्पादन	उत्पादकत्व	क्षेत्रफल	उत्पादन	उत्पादकत्व	क्षेत्रफल	उत्पादन	उत्पादकत्व
धान	१३६२९०८ (-४.४)	४२९९०७८ (-१०.२)	३१५४ (-६.१)	१४२५३४६ (-४.१)	४७८६६१२ (-५.१)	३३६० (-१)	१४८६९५१ (४.७)	५०४७०४७ (१२)	३३९४ (७)
मकै	८९१५८३ (१.०)	२२३१५१७ (४.०)	२५०३ (२.९)	८८२३९५ (-५)	२१४५२९१ (-६)	२४३१ (-१.१)	९२८७६१ (६.३)	२२८३२२२ (९.८)	२४५८ (३.४)
गहुँ	७५३४७० (-१.२)	१८११८८९ (-८.३)	२४०० (-७.४)	७६२३७३ (१.०)	१९७५६२५ (४.९)	२५९१ (३.८)	७५४४७४ (-०.७)	१८८३१४७ (०.०)	२४९६ (०.८)
कोदो	२६६७९९ (-०.५)	३०२३९७ (-२.०)	११३३ (-१.५)	२६८०५० (-१.२)	३०८४८८ (-१.२)	११५१ (२.६)	२७११८३ (-१.२)	३०४१०५ (-०.५)	११२१ (०.७)
जौ	२८१७३ (०.४)	३५३२० (-५.४)	१२५४ (-५.९)	२८०५३ (-०.४)	३७३५४ (७.३)	१३३२ (७.८)	२८१७३ (-२.८)	३४८२४ (-५.८)	१२३६ (-३.१)
फापर	१०८४२ (०.२)	११६४० (७.१)	१०७३ (६.९)	१०८१९ (२.९)	१०८७० (५.२)	१००५ (२.२)	१०५१० (-१.६)	१०३३५ (२.८)	९८३ (४.४)
दलहन	३२८७३८ (०.७)	३५२४०६ (-०.३)	१०७२ (-१)	३२६४०० (-०.७)	३५३५०० (०.३)	१०८३ (१.०)	३२८७३८ (-०.७)	३५२४७३ (०.३)	१०७० (१.०)

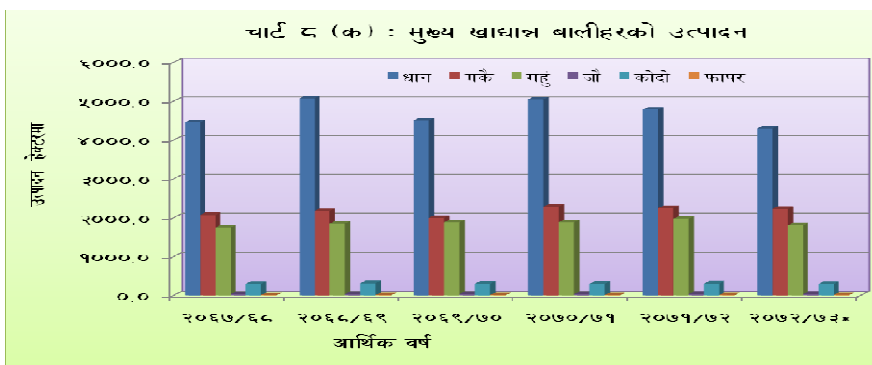
स्रोत : कृषि विकास मन्त्रालय

नोट: कोष्ठभित्रको अंकले अघिल्लो वर्षको तुलनामा भएको वृद्धिदरलाई प्रतिशतमा जनाउँछ ।

नगदे बालीहरूको उत्पादन स्थिति

८.११ चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा आलुको उत्पादन १.२ प्रतिशतले बढ्न गई २८ लाख ७५ हजार मेट्रिक टन हुने अनुमान छ । त्यसैगरी, क्षेत्रफल करिब २.९ प्रतिशतले बढी भई १ लाख ९५ हजार हेक्टर तथा उत्पादकत्व १४ हजार ६ सय ८९ के.जि.प्रति हेक्टर हुने अनुमान छ । उत्पादन लागत (Cost of Production) बढ्नु गएको कारण हालका १२९

वर्षहरूमा आलुको बजार मूल्य वृद्धि हुँदै गएको छ । केही हिमाली जिल्लाहरूमा खाद्यान्नको रूपमा प्रयोग गरिने भएको कारण आलुको मागअनुसारको आपूर्ति हुन सकेको छैन ।

तालिका ८ (ख) : नगदे बालीहरूको उत्पादनको प्रारम्भिक स्थिति

(क्षेत्रफल:- हेक्टर, उत्पादन:- मे.टन, उत्पादकत्व:- के.जी./हेक्टर)

बाली	आर्थिक वर्ष २०७२/७३			आर्थिक वर्ष २०७१/७२			आर्थिक वर्ष २०७०/७१		
	क्षेत्रफल	उत्पादन	उत्पादकत्व	क्षेत्रफल	उत्पादन	उत्पादकत्व	क्षेत्रफल	उत्पादन	उत्पादकत्व
आलु	१९५७२५ (२.९)	२८७५०८८ (१.२)	१४६८९.४ (-१.७)	१९०२२८ (-७.५)	२८४२००० (०.९)	१४९४० (९.१)	२०५७२५ (९.४)	२८१७५१२ (२.३)	१३६९६ (-०.१)
तरकारी	२५०१५० (१.९)	३७००९६९ (२.०)	१४७९५ (०.०)	२४५३६८ (-३.८)	३६२९००० (६.१)	१४७९० (१०.२)	२५४९३२ (३.५)	३४२१०३५ (३.६)	१३४१९ (०.१)
फलफूल	११९११४ (७.५)	१०९६७७४ (१०.६)	९२७० (३.५)	११०८०२ (१.५)	९९१९७८ (२२.९)	१०६२२ (२१.२)	११०८८६ (८.५)	९६५०४४ (२.८)	८७६६ (-५.२)

स्रोत : कृषि विकास मन्त्रालय

नोट: कोष्ठभित्रको अंकले अघिल्लो वर्षको तुलनामा भएको वृद्धिदरलाई प्रतिशतमा जनाउँछ ।

८.१२ चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा फलफूलको उत्पादन गत वर्षको तुलनामा १०.६ प्रतिशतले वृद्धि भई १० लाख ९६ हजार मेट्रिक टन हुने अनुमान छ । यसैगरी, फलफूल लगाएको क्षेत्रफलमा ७.५ प्रतिशतले वृद्धि भई १ लाख १९ हजार १ सय १४ हेक्टर पुग्ने अनुमान छ । व्यावसायिक केराखेती बढ्दै गएको, सुन्तलाको क्षेत्रफलमा कमि आएको भएता पनि उत्पादन नघटेको, स्याउ र आँपको उत्पादन बढेको कारण कुल फलफूल उत्पादन बढ्ने अनुमान छ ।

८.१३ चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा तरकारी बालीको उत्पादन करिब २.० प्रतिशतले बढ्न गई गत वर्षको ३६ लाख २९ हजार मेट्रिक टन बाट ३७ लाख मेट्रिक टन पुग्ने

अनुमान छ । तरकारी बालीले ढाकेको क्षेत्रफल २ लाख ५० हजार हेक्टर रहने अनुमान छ । बेमौसमी तरकारी खेती गर्ने प्रचलन बढेका कारण तरकारी बालीमा संलग्न कृषकको जीवनस्तरमा उल्लेख्य सुधार आएको अनुमान छ ।

८.१४ चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा तेलहन बाली (तोरी, सस्यूर्य, सूर्यमूखी आदि) को उत्पादन गत वर्षको भन्दा करिब २.३ प्रतिशतले वृद्धि भई १ लाख ९९ हजार मेट्रिक टन हुने अनुमान छ । तेलहन बाली लगाएको क्षेत्रफल करिब २.० प्रतिशतले वृद्धि भई २ लाख २१ हजार ६ सय १५ हेक्टर पुग्ने अनुमान छ । सूर्यमूखीको उत्पादनमा बढोत्तरी हुँदै आएको भएता पनि तोरीको उत्पादनमा कमी आएको कारण तेलबाली उत्पादनमा खासै वृद्धि हुन सकेको छैन ।

तालिका ८ (ग) : औद्योगिक बालीहरूको उत्पादनको प्रारम्भिक स्थिति

(क्षेत्रफल:- हेक्टर, उत्पादन:- मे.टन, उत्पादकत्व:- के.जी./हेक्टर)

बाली	आर्थिक वर्ष २०७२/७३			आर्थिक वर्ष २०७१/७२			आर्थिक वर्ष २०७०/७१		
	क्षेत्रफल	उत्पादन	उत्पादकत्व	क्षेत्रफल	उत्पादन	उत्पादकत्व	क्षेत्रफल	उत्पादन	उत्पादकत्व
तेलहन	२२९६१५ (२.०)	१९९०१०.३ (२.३)	८९८ (०.३)	२९७२२५ (०.४)	१९४५३६ (५.७)	८९६ (५.३)	२९६४०० (०.१)	१८४०० (१.१)	८५० (१.१)
सुर्ती	१६७५ (-२.८)	२९६९.१ (-२.६)	१२९५ (०.३)	१७२४ (-२.८)	२२२७ (४.४)	१२९२ (१.७)	१७७३ (-२.८)	२२०० (-१.५)	१२५७ (-६.९)
उखु	६७३९९.२ (१.२)	३१४८७६४ (२.८)	४६७८.१ (१.६)	६६६०० (१.४)	३०६३००० (२.२)	४५९९१ (-०.७)	६५००० (०.८)	३०२०००० (३.१)	४६४६१ (२.३)
जुट	११४५० (०.४)	१६६६८.९ (०.८)	१४५५.८ (०.४)	११४०० (०.४)	१६५३० (११.०)	१४५० (१०.५)	११३५० (०.४)	१५७५० (१.६)	१३८८ (१.२)
चिया	२०१६५ (४.२)	२३१८७ (३.१)	११४९.९ (-१.१)	१९३५० (०.४)	२२५०० (५.२)	११६३ (४.७)	१९१०० (०.२)	१९६१० (२)	१०२७ (१.८)
कफी	२०३१ (५.५)	४६४ (३.१)	२२८.५ (-२.३)	१९२५ (०.७)	४५० (४.७)	२३४ (३.९)	१७६५ (०.९)	३७५ (२.५)	२१२ (१.६)
कपास	१४५ (-३५.६)	१४४ (-२८.७)	९९३.१ (१०.६)	२२५ (१२.५)	२०२ (१७.४)	८९८ (४.४)	१७५ (००)	१५५ (३.३)	८८६ (३.३)
अन्य									
मह	२३२००० (३.१)	३५०० (१६.७)	१५ (१२.५)	२२५००० घार	३०००	१३	२१३२०० घार	२०५० (२६)	
च्याउ	५१२००० (२०.५)	३२०० (१८.५)	६.३ (-१.६)	४२५००० बोतल	२७००	६.४		१९०० (१५)	
रेशम	१६७३ (४.६)	५२ (३०.०)	२५ (४.४)	१६००	४०	२५		४५ (१८.४)	
पुष्प	करीब रु.१ अरब ६ करोड भन्दा बढीको कारोबार भएको			करीब रु.१ अरब भन्दा बढीको कारोबार भएको			करीब रु.१ अरब भन्दा बढीको कारोबार भएको		

स्रोत : कृषि विकास मन्त्रालय

नोट: कोष्ठभित्रको अंकले अधिल्लो वर्षको तुलनामा भएको वृद्धिदरलाई प्रतिशतमा जनाउँछ ।

८.१५ चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा सूर्ती बालीको उत्पादन गतवर्षको तुलनामा २.६ प्रतिशतले कमी गई २ हजार १ सय ६९ मेट्रिक टन हुने अनुमान छ । चालु आर्थिक

वर्षमा क्षेत्रफल २.८ प्रतिशतले घटे तापनि उत्पादकत्व ०.३ प्रतिशतले बढ्ने अनुमान छ ।

८.१६ प्रमुख औद्योगिक बालीको रूपमा रहेको उखुको क्षेत्रफल चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा १.२ प्रतिशतले बढ्न गई ६७ हजार ४ सय हेक्टर रहन गएको छ । उत्पादनमा समेत २.८ प्रतिशतले वृद्धि भई करिब ३१ लाख ४८ हजार मेट्रिक टन पुग्ने अनुमान छ । चिनीको बढ्दो खपत तथा मूल्यमा वृद्धि भएका कारण कृषकहरू पुनः उखु खेतीतर्फ आकर्षित हुन थालेका छन् ।

८.१७ चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा जुट बालीको उत्पादन ०.८ प्रतिशतले बढ्ने अनुमान छ भने क्षेत्रफल र उत्पादकत्वमा क्रमशः ०.४ प्रतिशत, ०.४ प्रतिशतले बढ्ने अनुमान छ । जुटको बिउको उपलब्धतामा समस्या आएका कारण उत्पादन कमी भएको भए तापनि हालका दिनहरूमा सुधार हुँदै आएको छ ।

८.१८ चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा चिया, कफी तथा कपास जस्ता औद्योगिक बालीहरूमध्ये कफीको उत्पादनमा ३.१ प्रतिशतको वृद्धि हुने अनुमान छ । बिगतका वर्षको तुलनामा कफीको क्षेत्रफल तथा उत्पादन केही वृद्धि भएता पनि उत्पादकत्वमा २.३ प्रतिशतले कमी भएको छ । तेस्रो मुलुकमा निकासी हुने कारण कफिखेतिमा कृषकहरू आकर्षित भएता पनि उत्पादन करिब २ हजार मेट्रिक टन मात्र रहने अनुमान छ । चालु आर्थिक वर्षमा चियाको उत्पादन ३.१ प्रतिशतले बढ्ने अनुमान छ । कपास खेती हुने दाङ्ग, बाँके र वर्दिया जिल्लामा करिब १४५ हे.मा खेती भई १४४ मेट्रिक टन उत्पादन हुने अनुमान छ ।

तालिका ८ (घ) : मसला बालीहरूको उत्पादनको प्रारम्भिक स्थिति

(क्षेत्रफल:- हेक्टर, उत्पादन:- मे.टन उत्पादकत्व:- के.जी./हेक्टर)

बाली	आर्थिक वर्ष २०७२/७३			आर्थिक वर्ष २०७१/७२			आर्थिक वर्ष २०७०/७१		
	क्षेत्रफल	उत्पादन	उत्पादकत्व	क्षेत्रफल	उत्पादन	उत्पादकत्व	क्षेत्रफल	उत्पादन	उत्पादकत्व
अदुवा	२३८५५ (-१.६)	२६३१४० (-७.८)	११०३०.८ (-६.३)	२४२५० (०.१)	२८५५५० (३.४)	११७७५ (३.३)	२४२२६ (२.१)	२७६१५० (१४.३)	११३९९ (११.९)
लसुन	७२०५ (९.)	४५३९० (-४.४)	६२९९.८ (-१२.३)	६६१० (०.६)	४७५०० (५.५)	७१८६ (४.८)	६५६९ (-९.९)	४५०३५ (-११.४)	६८५६ (-१.६)
बेसार	७९१५ (८.१)	७२४२५ (३.८)	९१५०.३ (-४.०)	७३२५ (०.२)	६९७९० (०.१)	९५२८ (३.२)	७३१० (-९.२)	६७६३१ (-१४.८)	९२५२ (-६.२)
खुर्सानी	७६९५ (-४.४)	४०४०० (९.८)	५२५०.२ (१४.८)	८०५० (०.२)	३६८१० (३.२)	४५७३ (३.०)	८०३३ (-२.४)	३५६६८ (७.५)	४४४० (१०.१)
अलैंची	१२८०५ (९.९)	५५४० (३.६)	४३२.६ (-५.८)	११६५० (१.३)	५३५० (२.४)	४५९ (१.१)	११५०१ (१३.२)	५२२५ (-९.८)	४५४ (-७.६)

नोट: कोष्ठभित्रको अंकले अघिल्लो वर्षको तुलनामा भएको वृद्धिदरलाई प्रतिशतमा जनाउँछ । स्रोत : कृषि विकास मन्त्रालय

८.१९ चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा मसला बालीको उत्पादन तथा क्षेत्रफलमा सामान्य घटबढ हुने अनुमान छ । मसला बालीहरू मध्ये लसुनको उत्पादन ४.४ प्रतिशत, अदुवा उत्पादन ७.८ प्रतिशतले कमी हुने अनुमान छ । बेसार तथा अलैचिको उत्पादन क्रमशः ३.८ प्रतिशत र ३.६ प्रतिशतले वृद्धि हुने अनुमान छ । त्यसैगरी, खुर्सानीको उत्पादन भने ९.८ प्रतिशतले वृद्धि हुने अनुमान छ ।

पशुपंक्षी संख्या

८.२० आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा नेपालमा कुल गाई/गोरू (Cattle) को संख्या गत आर्थिक वर्षको तुलनामा ०.००३ प्रतिशतले बढ्न गई करिब ७२ लाख ४१ हजार ९६० पुग्ने अनुमान छ । कुल गाई/गोरू (Cattle) संख्या मध्ये दूध दिने गाईको संख्या १० लाख २५ हजार ९५३ रहको छ । यसमा उन्नत गाईको संख्या निरन्तर बढ्दो छ । त्यस्तै, भैसी/रांगा (Buffaloes) को संख्या गत वर्षको हाराहारीमा वृद्धि भई करिब ५१ लाख ६८ हजार ४७ पुग्ने अनुमान छ । कुल भैसी/रांगा (Buffaloes) को संख्या मध्ये दूध दिने भैसीको संख्या १३ लाख ४३ हजार ८१९ रहको अनुमान छ । दूध दिने भैसीको संख्या गत वर्षको तुलनामा ०.१ प्रतिशतले घट्ने अनुमान छ । चालु आर्थिक वर्षमा भेंडा/भेंडी (Sheep) को संख्या करिब ७ लाख ८९ हजार २ बाख्रा/बोका (Goats) को संख्या १ करोड २ लाख ५६ हजार ६९४ रहने अनुमान छ । गत आर्थिक वर्षको तुलनामा भेंडा/भेंडी ०.००१ प्रतिशतले कमी र बाख्रा/बोकाको संख्यामा ०.०५ प्रतिशतले वृद्धि हुने अनुमान छ । सुंगुर/बंगुर (Pigs) को संख्या गत आर्थिक वर्षको तुलनामा करिब ०.५ प्रतिशतले बढी रहने अनुमान छ ।

८.२१ चालु आर्थिक वर्षमा कुखुरा (Fowl) को संख्या अघिल्लो वर्षको तुलनामा करिब ४.० प्रतिशतले बढ्न गई ५ करोड २२ लाख पुग्ने अनुमान छ । हाँस (Duck) को संख्या ०.००२ प्रतिशतले बढ्न गई करिब ३ लाख ९० हजार २९४ पुग्ने अनुमान छ । कुल कुखुरा (Fowl) को संख्या मध्ये फुलदिने कुखुरीको संख्या ८४ लाख १३ हजार हुने अनुमान छ । त्यसैगरी, कुल हाँस संख्या मध्ये फुल दिने हाँसको संख्या १ लाख ८० हजार हुने अनुमान छ । चालु आर्थिक वर्षमा याक/नाक/चौरी तथा खरायोको संख्या क्रमशः ७१ हजार ६ सय ९० र २६ हजार १ सय ३० पुग्ने अनुमान छ । त्यस्तै, घोडा/खच्चड/गधाको संख्या ५२ हजार ७ सय ९६ पुग्ने अनुमान छ । गत वर्षको तुलनामा याक/नाक/चौरी तथा घोडाको संख्यामा वृद्धि भएको अनुमान छ ।

तालिका ८ (ड) : पशुपंक्षीको संख्या

(संख्यामा)

पशुपंक्षीको किसिम	आर्थिक वर्ष		
	२०७२/७३*	२०७१/७२	२०७०/७१
गाई/गोरू (Cattle)	७२४१९६० (०.००३)	७२४१७४३ (०.००४)	७२४३९१६ (-१.१७)
भैसी/राँगो (Buffaloes)	५१६८०४७ (०.०००६)	५१६७७३७ (०.०००७)	५१७८६१२ (-१.८९)
भेडा/भेडी (Sheep)	७८९३६३ (०.००१)	७८९२९२ (०.०१)	७८९२१० (-२.५१)
बाख्रा/बोका/खसी (Goats)	१०२५६६९४ (०.०५)	१०२५१५६९ (-०.००६)	१०१७७५३१ (४.०२)
सुँगुर/बङ्गुर (Pigs)	१२०९२४६ (०.५)	१२०३२३० (०.४३)	११९०१३८ (५.६)
कुखुरा (Fowl)	५२२०३०९६ (४.००)	५०१९५२८५ (३.६४)	४८०७९४०६ (-४.६७)
हाँस (Ducks)	३९०२९४ (०.००२)	३९०२८७ (०.००१)	३९०२०९ (३.७९)
दुधालु गाई (Milching Cows)	१०२५९५३ (०.०००६)	१०२५९४७ (०.०००५)	१०२४५१३ (-०.५३)
दुधालु भैसी (Milching Buffaloes)	१३४३८१९ (-०.१)	१३४५१६४ (०.२९)	१३४५८३७ (-४.७५)
फुल दिने कुखुरा (Laying Hens)	८४१३२४० (०.००५)	८४१२८२० (०.००१)	८३५०२३८७ (२.४५)
फुल दिने हाँस (Laying Ducks)	१८०५९९ (०.४)	१७९८८० (०.२२)	१७९४४७ (२.७१)
याक/नाक/चौरी (Yak/Nak/Chauri)	७१६९० (०.५२)	७१३२७ (०.५१)	७०५८८ (७.४८)
खरायो (Rabbit)	२६१३० (०.५)	२६००० (०.४९)	२५४३७ (२९.६१)
घोडा/खच्चड/गधा (Horses/Mules/Asses)	५२७९६ (०.१४)	५२७२३ (०.१३)	५२५७७ (-९.६३)

नोट:- कोष्ठ भित्रको अंकले गत वर्षको तुलनामा भएको वृद्धि दरलाई प्रतिशतमा जनाउँछ ।

* वार्षिक अनुमान

श्रोत: वार्षिक प्रतिवेदन (विभिन्न वर्ष), पशुपन्छी विकास मन्त्रालय ।

पशुपंक्षीजन्य उत्पादनको स्थिति

८.२२ चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा गाई र भैसी (नाक र चौरी बाहेक) बाट कुल १८ लाख १५ हजार मेट्रिक टन दूध उत्पादन हुने अनुमान छ । जुन अघिल्लो वर्षको तुलनामा ३.०४ प्रतिशतले बढी हो । कुल दूध उत्पादन मध्ये गाईबाट ५ लाख ९१ हजार मेट्रिक टन (३२.० प्रतिशत) र भैसीबाट ११ लाख ६७ हजार मेट्रिक टन (६८.० प्रतिशत) योगदान रहेको अनुमान छ । हालका दिनमा भैसीको संख्या घट्दै गएको भए तापनि उन्नत गाई पालन व्यवसाय फस्टाउँदै गएका कारण गाईको दूध उत्पादन बढ्न गएको छ । चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा कुल मासु उत्पादन गत वर्षको तुलनामा ३.०० प्रतिशतले वृद्धि भई ३ लाख ९ हजार मेट्रिक टन हुने अनुमान छ । कुल मासु उत्पादन मध्ये राँगा भैसीबाट करिब १ लाख ७४ हजार मेट्रिक टन, भेंडाबाट २ हजार ६ सय ५९ मेट्रिक टन, खसी/बोकाबाट ६३ हजार ६४६ मेट्रिक टन, बंगुरबाट २१ हजार १ सय ६१ मेट्रिक टन, कुखुराबाट ४८ हजार २ सय ८० मेट्रिक टन र हाँसबाट २ सय ३७ मेट्रिक टन मासु उत्पादन हुने अनुमान छ ।

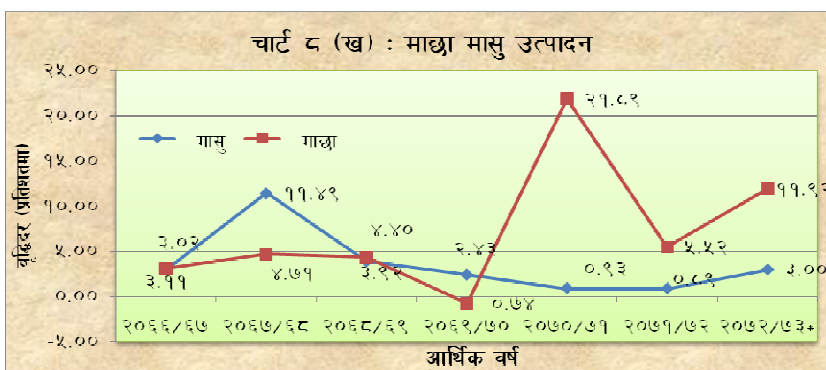
तालिका ८ (च) : पशुपंक्षीजन्य उत्पादनको स्थिति

उत्पादन किसिम	आर्थिक वर्ष		
	२०७२/७३*	२०७१/७२	२०७०/७१
दूध उत्पादन (मेट्रिक टन)	१८१५५४८ (३.०४)	१७२४८२३ (१.४६)	१७०००७३ (१.०१)
(गाई)	५९१६८६ (६.१)	५५७६६९ (४.७७)	५३२३०० (१४.२८)
(भैसी)	११६७१५३ (-०.०२)	११६७१५४ (-०.०५)	११६७७७३ (-४.४९)
खुद मासु उत्पादन (मेट्रिक टन)	३०९९४३ (३.०)	३००९०१ (०.८९)	२९८२४४ (०.१५)
राँगा (Buff)	१७४०९९ (०.०५)	१७४०१२ (०.०६)	१७३९०६ (-१.१५)
भेंडा (Sheep)	२६५९ (०.०३)	२६५८ (०.०८)	२६५६ (-२.५४)
खसी बोका (Goat)	६३६४६ (४.५)	६०९०६ (३.१४)	५९०५३ (६.२५)
सुंगुर बुङ्गुर (Pig)	२११६१ (५.१)	२०१३५ (४.४९)	१९२६९ (६.१५)
कुखुरा (Chicken)	४८२३० (६.१)	४५४५८ (५.३९)	४३१३३ (-४.९५)
हाँस (Duck)	२३७ (२.२१)	२३२ (२.२०)	२२७ (४.६१)
फुल गोटा (हजारमा)	९४८४३१ (३.५)	८९९५०१ (३.०५)	८७२९१८ (-४.७५)
कुखुरा	९३४६७४ (५.५)	८८५९४७ (३.०८)	८५९५१५ (-४.८७)
हाँस	१३७५७ (१.५)	१३४०३ (२.७०)	१३०५० (-०.०७)
ऊन (के. जी.)	५८५६१४ (-०.१९)	५८६८४८ (-०.१७)	५८७८३४ (०.१४)
माछा (मेट्रिक टन)	७७६७० (१८.१०)	६५७७० (१४.३५)	५७५१५ (२.७१)

नोट:- कोष्ठ भित्रको अंकले गत वर्षको तुलनामा भएको वृद्धि दरलाई प्रतिशतमा जनाउँछ ।

श्रोत: वार्षिक प्रतिवेदन (विभिन्न वर्ष), पशुपन्छी विकास मन्त्रालय

* वार्षिक अनुमान

८.२३ चालु आर्थिक वर्षमा कुल फुल उत्पादन गत वर्षको तुलनामा ३.५ प्रतिशतले वृद्धि भई ९४ करोड ८४ लाख गोटा हुने अनुमान छ । जस मध्ये कुखुराबाट ९३ करोड ४७ लाख गोटा (९८.५ प्रतिशत) र हांसबाट १ करोड ३७ लाख गोटा (१.५ प्रतिशत) रहने अनुमान छ । यस्तै, भेंडा/भेंडीको ऊनको उत्पादन भने ५ सय ८५ मेट्रिक टन पुग्ने अनुमान छ ।

कृषि उत्पादनमा प्रभाव पार्ने प्रमुख कारणहरू

८.२४ **मौसम** : सामान्यतया जुन १० तारिखमा सुरु भई सेप्टेम्बर २३ मा समाप्त हुने मनसुन चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा ३ दिन ढिला सुरु भई प्रारम्भमा निकै कमजोर रहि श्रावणको अन्ततिरबाट सक्रिय र निष्क्रिय हुने क्रम जारी रह्यो । आश्विनको मध्यसम्म मनसुनी वर्षा तथा आश्विनको अन्ततिर हिन्द महासागरमा विकसित मौसमी प्रणालीले वर्षा भए तापनि सुदूर, मध्य तथा पश्चिमाञ्चल बाहेक अधिकांश पूर्वी तथा मध्य तराईका जिल्लाहरूमा धान रोपाई केही कम हुन गयो । समग्रमा औषत भन्दा कम वर्षा भएको र वर्षाको बितरण राम्रो नभएका कारण नेपालको कुल खाद्यन्न बालीको उत्पादनमा नकारात्मक प्रभाव परेको छ ।

तालिका ८ (छ) : कृषि उत्पादनसँग सम्बन्धित साधनहरूको आपूर्तिको स्थिति

बिबरण	आर्थिक वर्ष					
	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२
रासायनिक मल (मेट्रिक टन)	४२१७८	२९६०४	१४६५८४	१७८४६१.६	२३२१८८	२९८६७७
उन्नत बीउ बिजन (मेट्रिक टन)	४३३७	४३९३	२९६४	३६६९.५६	७२९०	९१५१
सिँचाई (थप हेक्टर)	३०७१८	३५७४८	४७७९५	३२१८०	१९३१०	१८०८३
कृषि कर्जा (वाणिज्य बैंकहरूको) (रु.करोडमा)	१४२९.१	१४१९.२	२३४०.७	३१५३.१	४०२७	६५१६

स्रोत : विगत वर्षका आर्थिक सर्वेक्षणहरू र नेपाल राष्ट्र बैंक ।

८.२५ **उन्नत प्रविधि:** कृषि क्षेत्रमा विकास हुँदै गएका उन्नत प्रविधिहरू जस्तै: उन्नत बिउबिजन, मलखाद, विषादी, खेती गर्ने तौर तरिका तथा कृषि उपकरणको प्रयोग, तालिम प्राप्त जनशक्ति आदिका कारण कृषि उत्पादनमा टेवा पुगेको छ । यसैगरी, सिफारिस गरिएका उन्नत मकैको बीउले ९० प्रतिशत भन्दा बढी क्षेत्रफल ओगटेको अनुमान छ । सिफारिस गरिएका धानका जातहरू जस्तै तराईमा साबित्री, विन्देश्वरी, राधा-४ तथा राधा-१२ मध्य पहाडमा खुमल ४, खुमल १०, खुमल ११ तथा उच्च पहाडमा चन्दननाथ आदिको उत्पादकत्व स्थानीय जातको भन्दा दोब्बर रहेको र सिफारिस गरिएका धानका जातहरूले ढाकेको क्षेत्रफल ९० प्रतिशत रहेको छ ।

८.२६ **प्राकृतिक प्रकोप :** चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा बाढी, पहिरो, डुबान र कटान विगतका वर्षहरूको तुलनामा बढी बढी रहन गएको छ । यस वर्ष करिब ३५००० हेक्टर जमीनमा डुबान, कटान तथा बालुवाले पुरेर क्षति पुऱ्याएको छ । साथै, करिब ६१००० हेक्टरमा अल्पवृष्टिका कारण धान, मकै र कोदो रोपाई हुन सकेन भने करिब ५५ हजार हेक्टरमा अल्पवृष्टिका कारण धान रोपाई भएन ।

तालिका ८ (ज) : प्राकृतिक प्रकोपबाट प्रभावित क्षेत्रफल (हेक्टर)

प्रभावित बाली	२०७२ भूकम्प, सुख्खा	२०७१ बाढी पहिरो डुबान, कटान	२०७० बाढी पहिरो डुबान, कटान	२०६९ सुख्खा	२०६८ बाढी पहिरो
धान	५५०००	२३९००	१३५००	११०४५०	८५९
मकै	५५००	१९००	९५	२१८०१	६५६
कोदो	२०	११	५	३६९१	२
जम्मा	६०५२०	२५८११	१३६००	१३५९४२	१५१७

स्रोत : कृषि विकास मन्त्रालय

८.२७ **रासायनिक मल :** आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा रासायनिक मल बिक्री आर्थिक वर्ष २०७०/७१ को तुलनामा २९ प्रतिशतले बढी २ लाख ९८ हजार ६ सय ७७ मेट्रिक टन भएको थियो । आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा २ लाख ३२ हजार १ सय ८८ मेट्रिक टन मात्र थियो । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ पहिलो ८ महिनामा करिब १ लाख ८८ हजार मेट्रिक टन बिक्री वितरण भएकोमा चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को सोही अवधिमा १ लाख ३५ हजार ४ सय ९३ मेट्रिक टन बिक्री भएको छ । यस वर्ष रासायनिक मलको सहज ढुवानी हुन नसक्दा अपेक्षाकृत बिक्री वितरण समेत हुन सकेन र फलस्वरूप वर्षे बालीहरूको उत्पादन समेत प्रभावित हुन पुगेको छ ।

८.२८ रासायनिक मलको प्रयोग दर आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा करिब ९७ के. जी. प्रति हेक्टर पुगेको छ जुन आर्थिक वर्ष २०७०/७१ र २०६९/७० मा प्रति हेक्टर प्रयोग

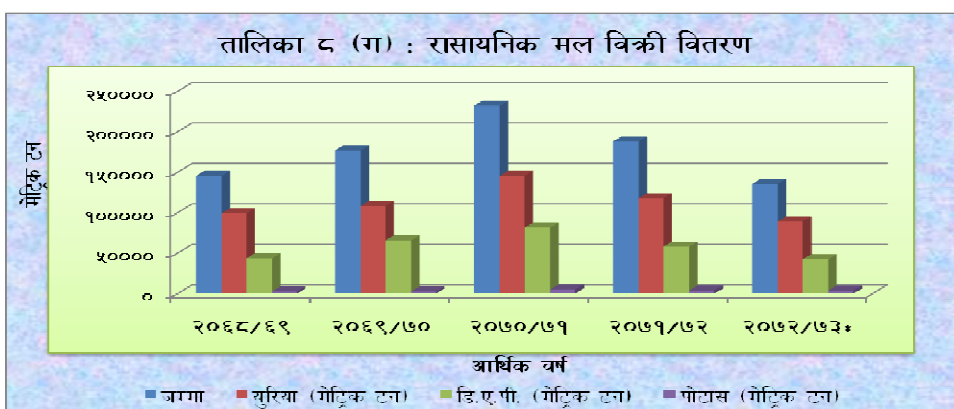
दर क्रमशः करिब ७५ के. जी. र ५७ के. जी. रहेको थियो । सरकारले मलमा उपलब्ध गराएको अनुदानका कारण प्रयोग दर बढेको छ र विगत केही वर्षहरू देखि मलको मूल्यमा स्थिरता छ ।

तालिका ८ (झ) : रासायनिक मलको बिक्री वितरण स्थिति

(मेट्रिक टनमा)

मलको नाम	आर्थिक वर्ष				
	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७१/७२*	२०७२/७३*
युरिया	१०८५५३	१४५६२२	१९०१६३	११८०९३	८९१९२
डि.ए.पी.	६५७२२	८१५२०	१०१७९७	५८१०५	४२४२५
पोटास	२६८८	५०४६	६७१७	३९२४	३८७६
जम्मा	१७६९६३	२३२१८८	२,९८,६७७	१८८१२२	१३५४९३

स्रोत: कृषि विकास मन्त्रालय, कृषि सामग्री आपूर्ति अनुगमन शाखा * प्रथम आठ महिनाको

८.२९ **सिँचाइ:** विकट भु-वनावट तथा जमिनको अवस्थितिका कारणले नेपालको कुल क्षेत्रफल मध्ये २६ लाख ४१ हजार हेक्टर कृषियोग्य जमिन रहेता पनि करिब १७ लाख ६६ हजार हेक्टर जमिनमा सिँचाइ सुविधा पुर्‍याउन सक्ने अनुमान छ। नेपालको ताराई मधेश, भित्री मधेश तथा पहाडि उपत्यकाको भुमिगत जलस्रोतको स्थिति सम्भाव्यता र परिमाणको अध्ययन भएको छ । साथै, सुख्खाग्रस्त र वैकल्पिक स्रोत नभएका क्षेत्रहरूमा स्यालो तथा डिप ट्युबवेलको माध्यमबाट सिँचाई उपलब्ध हुँदै आएको छ । आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनासम्ममा सतह सिँचाइबाट ७ लाख ७९ हजार ६ सय ९४ हेक्टर, भूमिगत सिँचाइबाट ३ लाख ९१ हजार ८० हेक्टर, कृषक कुलो सुधारबाट १ लाख ९८ हजार १ सय ४० र क्षेत्र नखुलेको ५ हजार ९ सय ५५ हेक्टर गरी कुल १३ लाख ७४

हजार ८ सय ६९ हेक्टरमा सिँचाइ पूर्वाधार विकास भएको छ । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा १८ हजार ८३ हेक्टरमा थप सिँचाइ विस्तार भएको छ ।

तालिका ८ (ज) : थप सिंचित क्षेत्रफल

(हेक्टरमा)

सिंचितको प्रकार	आर्थिक वर्ष					
	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२
कुल सिंचित क्षेत्र विस्तार	२४८८०	२६९१९	३२५६५	१९५६१	१९३१०	१८०८३
१) सतह सिँचाइ	५५०७	६०९९	९३९५	२०१६	३५१४	१५८६
२) भूमिगत सिँचाइ	१९०१४	२०१२०	२२५६०	१७१८०	१५१३५	१५९३९
३) नयाँ प्रविधिमा आधारित सिँचाइ	३५९	६००	६१०	३६५	६६१	५५८

स्रोत: सिँचाइ वार्षिकी पुस्तिका २०७२, सिँचाइ विभाग

८.३० **कृषि कर्जा:** आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा प्रवाह भएको कृषि ऋण रु. ५० अर्ब ९० करोड असुल गर्न बाँकी रहेको थियो । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को प्रथम आठ महिनामा रु. ९ अर्ब २७ करोड बक्यौता रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनामा कृषि ऋणको बक्यौतामा ९.० प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ५ अर्ब ८३ करोड पुगेको छ ।

तालिका ८ (ट) : बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले प्रवाह गरेको कृषि कर्जाको स्थिति

(रु. दश लाखमा)

कर्जाको किसिम	आर्थिक वर्ष (आठ महिना)				प्रथम आठ महिनामा भएको परिवर्तन			
	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७१/७२	२०७२/७३	२०७१/७२ (रकम)	२०७१/७२ (प्रतिशत)	२०७२/७३ (रकम)	२०७२/७३ (प्रतिशत)
खेतीपाती सम्बन्धी सेवा	६६८६.९	७८१७.८	७९९८.३	९३६२.२	११३०.९	१६.९	१३६३.९	१७.१
चिया	३२०७.९	३३२४.८	३४७९.९	३४१०.५	११६.९	३.६	(६९.४)	(२.०)
पशुपालन र पशुपालनसम्बन्धी सेवा	१५४४२.२	१८३४८.०	२०७३०.१	२४४८६.३	२९०५.८	१८.८	३७५६.२	१८.१
वन, माछापालन तथा वधशाला	५७९१.३	१७२४.९	१७६९.३	२१७३.७	(४०६६.४)	(७०.२)	४०४.४	२२.९
अन्य कृषि तथा कृषिजन्य सेवा	१९७८१.७	२८९६४.४	३११८२.२	३१५६६.४	९१८२.७	४६.४	३८४.२	१.२
जम्मा	५०९०९.८	६०१७९.८	६५१५९.८	७०९९९.१	९२७०.०	१८.२	५८३९.३	९.०

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक ।

नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्

द.३१ आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनामा नयाँ जात सुगन्धित धान १, सिञ्चित क्षेत्रको लागि राधा १४ र असिञ्चित क्षेत्रको लागि राधा १३ धानको जात तथा रामपुर हाईब्रिड मकै ४ र रामपुर हाईब्रिड मकै ६ जात, उन्मोचनको लागि सिफारिस भएको छ साथै, आलुको पूर्व मूल बीउ (Pre-Basic Seed) को ९४७९१ वटा दाना उत्पादन भएको छ। आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनामा स्रोत बीउ उत्पादन ४ सय १३ मेट्रिक टन भएको छ । आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा करिब १००९ मे. ट. स्रोत बीउ उत्पादन भएकोमा आर्थिक वर्ष २०७०/७१ र २०७१/७२ मा क्रमशः ३ सय मे.टन र २ सय २५ मे.टन रहेको थियो ।

तालिका ८ (ठ) : स्रोत बीउ उत्पादन तथा बालीको जात उन्मोचन

आर्थिक वर्ष	स्रोत बीउ उत्पादन (मे.ट.)	बालीको जात उन्मोचन (संख्या)	उन्मोचन बालीको जातहरू
२०६२/६३	६६९	४	धान, मकै, गहुँ, दलहन, तेलहन, पहाडीबाली (जौ, कोदो, फापर), आलु, उखु, जुट, तरकारी, अदुवा, ढैंचा, घाँसबीउ
२०६३/६४	५७५	१०	
२०६४/६५	८६४	२	
२०६५/६६	७८१	९	
२०६६/६७	७१५	०	
२०६७/६८	८०६	१३	
२०६८/६९	९१२	७	
२०६९/७०	१००९	४	
२०७०/७१	३४१	१०	
२०७१/७२	२२५	-	
२०७१/७२*	४१३	-	

* प्रथम आठ महिना

स्रोत: नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्, वार्षिक प्रतिवेदन, २०६९

साना किसान विकास बैंक लि.

द.३२ ग्रामीण क्षेत्रका साना किसानहरूद्वारा स्थापित र सञ्चालित साना किसान कृषि सहकारी संस्था तथा समान प्रकृतिका अन्य लघुवित्त संस्थाहरू मार्फत् कृषि तथा कृषि व्यवसायमा आधारित लघुवित्त कार्यक्रम सञ्चालन गर्न थोक कर्जा उपलब्ध गराइदै आएको छ ।

द.३३ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को प्रथम आठ महिनामा ४ सय ७८ सहकारी संस्थाहरू आवद्ध रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को सोही अवधिमा १४ प्रतिशत थप भई ५ सय ४४ सहकारी संस्थाहरू मार्फत् लघुवित्त सेवा विस्तार भएको छ । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को प्रथम आठ महिनाको तुलनामा चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को सोही अवधिमा सेवा

पुगेको परिवार सदस्यमा २२ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ । सहकारी संस्थाहरूमा संलग्न कुल सदस्य संख्या ४ लाख ९२ हजार एकसय ७३ परिवार पुग्न गई झण्डै २५ लाख जनसंख्या लाभान्वित भएका छन् । साना किसान सहकारी अनुसरणका माध्यमबाट स्थापना हुने क्रममा रहेका थप १८१ संस्थामा संलग्न सदस्यहरू समेत गरी झण्डै पाँचलाख ५० हजार परिवारलाई सेवा पुगेको छ ।

तालिका ८ (ड) : साना किसान सहकारी र थोक कर्जा ऋण लगानीको स्थिति

क्र.सं.	विवरण	आर्थिक वर्ष				प्रथम आठ महिना	
		२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७१/७२	२०७२/७३
१	समेटीएको जिल्ला संख्या	४३	५४	५५	५७	५७	५७
२	आवद्ध सहकारी संस्था संख्या	२९१	३९१	४२८	५१०	४७८	५४४
३	साना किसान समूह संख्या	३१९६८	४०९९१	४५७३८	६०३३४	५२५५१	६५२३५
४	साना किसान सदस्य परिवार संख्या	२२८४१८	३२३३८४	३७६९५७	४६०५९०	४०३६६६	४९२१७३
५	कुल स्थानीय पुँजी रु.(लाखमा)	४१०३३	६५२७३	९१२०८	१३२४६६	१०८८८९	१४५६२९
६	स्वीकृत ऋण रु. (लाखमा)	२७५५०	३४३३२	४७४६१	७४८३४	४७४२७	७४८७६
७	ऋण लगानी रु. (लाखमा)	२६७३८	३३०९१	५१३५५	७४८३४	४६५४५	६४९३६
८	ऋण असुली रु. (लाखमा)	१८७५१	२३५२६	३४०१९	४७५२९	२८४६७	४८३५३
९	लगानीमा रहेको ऋण रु. (लाखमा)	२६७६२	३६३२७	५३६६२	८०९६७	७१७४०	९७५५०

स्रोत: साना किसान बैंक लि.

८.३.४ साना किसानहरूलाई पशुपालन कार्यमा प्रोत्साहित गरी देशभित्रै मासुजन्य पदार्थको उत्पादन बढाई आयात प्रतिस्थापन गर्न आर्थिक वर्ष २०६७/६८ देखि मासुजन्य पशुपालन कर्जा कार्यक्रम सञ्चालन गरिदै आएको छ । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ देखि दुग्धजन्य पशुपालनका लागि समेत लगानी गर्ने व्यवस्था गरिएको छ । आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनाको अवधिसम्ममा ४८ जिल्लाका ३ सय ३३ वटा साना किसान कृषि सहकारी संस्था लि.का ६१ हजार ५ सय ९२ पशुपालक साना किसानलाई रु. ५ अर्ब १२ करोड १७ लाख कर्जा प्रवाह भएको छ । सो रकमबाट किसानहरूले ३ लाख ४२ हजार ६०५ वटा मासु र दुग्धजन्य पशुवस्तु पालन गरेका छन् जसमध्ये २ लाख ३६ हजार ३१ बाख्रा, ४५ हजार ९४६ बंगुर, १८ हजार ४८९ पाडापाडी, ३८ हजार ७५८ भैसी र ३ हजार ३ सय ८१ वटा गाईपालनका लागि ऋण प्रवाह भएको छ । पशुपालन कर्जाबाट पालिएका पशुवस्तुहरूबाट हालसम्म रु. ८ अर्ब ५१ करोडभन्दा बढीको मासु तथा दुग्धजन्य पदार्थ उत्पादन भएको अनुमान छ ।

तालिका ८ (ढ) : मासुजन्य पशुपालन कर्जाको स्थिति

विवरण	आर्थिक वर्ष				प्रथम आठ महिना	
	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७१/७२	२०७२/७३
	१८६	२०७	२५७	३१३	३०१	३३३
कर्जा कारोबार गर्ने संस्था संख्या	१७९४१	२५४११	३८३७३	५३६८०	४७८६९	६१५९२
कर्जा लिने किसान संख्या	१४३०५	२३०२९	३८२७२	६१४०५	५७१२५	८२८३२
ऋण स्वीकृत रु. (लाखमा)	११०२३	१६२२९	२७१७२	४२३७१	३६३८७	५१२१७
ऋण लगानी रकम रु. (लाखमा)	८७७८३	१२२४०६	१९८७४५	२९५७९६	२६०१३६	३४२६०५
पशु संख्या	६४०७३	९०४३३	१४३८७२	२०६४१६	१८४२४३	२३६०३१
बाख्रा	११११७	१४५३५	२४१४८	३९३५९	३३६१६	४५९४६
बंगुर	५२०३	६३१७	१०६८९	१६७६३	१४६४६	१८४८९
पाडापाडी	७३९०	१११२१	२००३६	३१७३३	२६८४७	३८७५८
भैसी				१५२५	७८४	३३८१

स्रोत: साना किसान बैंक लि.

८.३५ “साना किसानको उज्यालो घर कार्यक्रम” अन्तर्गत बैकल्पिक ऊर्जा कर्जा कार्यक्रम कार्यान्वयन गरिएको छ । हालसम्म १२ हजार २ सय ३५ परिवारले ११ हजार ८ सय २५ सेट सोलारबत्ती, १६० गोबर ग्यास ल्पान्ट र २५० थान सुधारिएको चुल्हो जडान गरेका छन् ।

८.३६ सीप र दक्षतासहित शिक्षित युवाहरूलाई कृषि पेशामा आकर्षित गरी आधुनिक प्रविधियुक्त कृषि तथा पशुपालन व्यवसायमा संलग्न गराउन २०-३० वर्ष उमेर समूहका कम्तिमा १२ कक्षा पास गरेका साना किसान सदस्यका १ हजार १ सय ५० जना छोराछोरीहरूले इजरायलमा कृषिसम्बन्धी सैद्धान्तिक र व्यवहारिक तालिमको अवसर पाएका छन् । दिलाएको छ । चालु आर्थिक वर्ष देखि थप ४ सय २५ जनालाई इजरायलमा तालिम लिन पठाउने प्रकृया सुरु भएको छ । पहिलो र दोस्रो चरणमा गएका युवाहरू नेपाल फर्की सकेका छन् भने तेस्रो चरणमा गएकाहरू यसै वर्ष भित्र फर्किने छन् ।

सहकारी क्षेत्र

८.३७ व्यक्तिहरूबीच छरिएर रहेको सीमित साधनस्रोत, सीप, प्रविधि र पुँजीको एकीकरण र उपयोग गरी सामुहिक व्यवसाय गर्ने महत्त्वपूर्ण माध्यमको रूपमा सहकारी पद्धतिको प्रयोग हुँदै आएको छ । सहकारी संघसंस्थाहरूले आफ्ना सदस्यहरूको आर्थिक तथा सामाजिक

आवश्यकता पूरा गर्न विभिन्न व्यावसायिक कृयाकलापहरूको अतिरिक्त सामाजिक र सांस्कृतिक कार्यहरू सञ्चालन गर्दै आएका छन् ।

८.३८ सहकारिताको माध्यमबाट व्यक्ति तथा जनसमुदायले आयमूलक तथा रोजगारीमूलक कार्यमा संलग्न भई मुलुकको गरिबी निवारणमा महत्त्वपूर्ण योगदान गर्न सक्ने हुँदा सहकारी व्यवसायप्रतिको आकर्षक बढ्दो छ । बचत तथा ऋण सहकारी संस्था मार्फत् वित्तीय पहुँच विस्तार, कृषि सहकारी संस्था मार्फत् पशुपालन तथा दुग्ध व्यवसाय प्रवर्द्धन, बजारको पहुँच विस्तारको लागि उपभोक्ता पसल सञ्चालन, उच्च मूल्यका कृषि वस्तु- चिया, कफी, अलैंची, अदुवा, तरकारी तथा फलफूल, मह, उखु, जुनार, जडिवुटी आदिको उत्पादन, प्रशोधन र बजारीकरण, स्वास्थ्य, यातायात, आवास, बिमा, पर्यटन र सञ्चार आदि क्षेत्रहरूमा सहकारी व्यवसाय स्थापित हुने क्रम बढ्दै गएको छ ।

८.३९ सहकारी उद्यम व्यवसायबाट आम नागरिकहरूको आर्थिक सामाजिक विकास मार्फत् समग्र विकास निर्माण र सामाजिक रूपान्तरण गर्ने प्रचुर सम्भावना रहेको छ । सहकारी पद्धतिबाट सदस्यहरूबीच रहेको सीमित स्रोत र साधनको परिचालन गरी सदस्य र समुदायको आवश्यकता परिपूर्ति गर्न सकिने भएकाले राज्यको आर्थिक सामाजिक विकासमा यस क्षेत्रको विकास अपरिहार्य रहेको छ ।

तालिका ८ (ण) : सहकारी संस्थाको अवस्था

(रकम रु. हजारमा)

आर्थिक वर्ष	संस्था संख्या	सदस्य संख्या	सेयर पुँजी	निक्षेप/बचत परिचालन	ऋण लगानी	प्रत्यक्ष रोजगारी संख्या
२०६३/६४	९७२०	१२५९७४७	१०४५५६३	१९५१७५१७	२४१४८४८	१२१६५
२०६४/६५	१२६४६	१८४३७५९	८९५९१७२	२९३०८४३४	३००२४६२५	१५८२८
२०६५/६६	१९७२४	२१३८३३४८	८४८२४७६	४५६७६९४४	५२६६०११७	३१९९६
२०६६/६७	२२६४६	२९६३११४	२०१९६२७४	१२१८३१३५९	१०५४५३५७	३७७९८
२०६७/६८	२३३०१	३१४१५८१	२०२२५१३९	११७२९५२२८	११६८३५८१४	३८८९२
२०६८/६९	२६५०१	३८४२६५७	२७०९५१५१	१३९५४३९७१	१३४३८३२४१	३९५७२
२०६९/७०	२७९१४	४१०४०२५	२८८२३०६०	१४७०६९६६३	१३७०८४८७३	५२०००
२०७०/७१	३११७७	४५५५२८६	६११८६२०१	१७२५२९३५०	१५४६३१६०४	५४०००
२०७१/७२	३२६६३	५१००३७०	६३०५९९१४	२०२४२०५३५	१८८०७८४३९	५७८५४
२०७२/७३*	३३२०१	५१८५७८७	६४६२१४०४	२०७९२२९३७	१८४८५९२६२	६१२७०

स्रोत: सहकारी विभाग

*चालु आर्थिक वर्षको आठ महिनाको प्रगति

८.४० आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम ८ महिनामा प्रारम्भिक सहकारी संस्थाको संख्या ३३ हजार २ सय १ पुगेको छ भने सदस्यहरूको संख्या ५१ लाख ८५ हजार ७ सय ८७ पुगेको छ । जसमध्ये पुरुष र महिला सदस्यहरूको संख्या क्रमशः २८ लाख ५३ हजार

८ सय ३८ र २३ लाख ३१ हजार ९ सय ४९ पुगेको छ भने पुरुष तथा महिला सदस्यको संख्यात्मक अनुपात क्रमशः ५५ प्रतिशत र ४५ प्रतिशत रहेको छ । सहकारी आन्दोलनको नेतृत्व तहमा महिलाहरूको सहभागिता वृद्धि हुँदै गएको र आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को अन्त्य सम्ममा ४ हजार ११ सहकारी संस्थाहरू पूर्णरूपमा महिला समूहद्वारा सञ्चालन भएका छन् ।

८.४१ आर्थिक वर्ष २०६३/६४ तुलनामा आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम ८ महिनासम्ममा सहकारी संस्थाको संख्यामा २४२ प्रतिशत, सदस्य संख्यामा ३१२ प्रतिशत, सेयर पुँजीमा ६०८१ प्रतिशत, कुल बचत परिचालनमा ९६५ प्रतिशत, कुल लगानीमा ७५५५ प्रतिशत र प्रत्यक्ष रोजगारीमा ४०४ प्रतिशतले वृद्धि भएबाट मुलुकको आर्थिक विकासमा सहकारी क्षेत्रको योगदान बढ्दो रहेको छ ।

८.४२ चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनामा सहकारी क्षेत्रबाट सञ्चालित उद्यम व्यवसायमा ६१२७० व्यक्तिहरूले प्रत्यक्ष रोजगारी प्राप्त गरेका छन् भने १० लाख भन्दा बढीले अप्रत्यक्ष रोजगारी पाएको अनुमान छ । यसैगरी, चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनामा सबै प्रकृतिका सहकारी संस्थाहरूको कुल सेयर पुँजी रु. ६४६२१४०४ हजार, बचत परिचालन रु. २०७९२२९३७ हजार र ऋण लगानी रु. १८४८५९२६२ हजार रहेको छ । प्रारम्भिक संस्था बाहेक सहकारी अभियानको केन्द्र देखि जिल्ला तहसम्म राष्ट्रिय सहकारी संघ लिमिटेड -१, राष्ट्रिय सहकारी बैंक लिमिटेड -१, केन्द्रीय विषयगत सहकारी संघ -२०, जिल्ला सहकारी संघ ६९ र विषयगत जिल्ला सहकारी संघ -२५२ दर्ता भई सञ्चालनमा रहेका छन् ।

८.४३ चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनामा विभिन्न उद्देश्यले स्थापना भई सञ्चालनमा रहेका प्रारम्भिक कुल सहकारी संस्थाको संख्या ३३ हजार ८८ मध्ये बचत तथा ऋण सहकारीहरूको संख्या १३ हजार ५ सय ३५ रहेको छ भने कृषि तथा कृषिजन्य उत्पादनसँग सम्बन्धित सहकारी संस्थाको संख्या १२ हजार २ सय २१ रहेको छ । वित्त तथा उत्पादन क्षेत्रमा काम गर्ने ४ हजार २ सय ९ बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था तथा सार्वजनिक वितरणको क्षेत्रमा काम गर्ने १ हजार ४ सय ६१ उपभोक्ता सहकारी संस्थाहरू क्रियाशील रहेका छन् भने अन्य सेवा व्यवसाय तर्फ स्वास्थ्य, विद्युत, सञ्चार, यातायात, पर्यटन आदि जस्ता सहकारी संस्थाहरूको विकास हुँदै आएको छ ।

तालिका ८ (त) : प्रारम्भिक सहकारी संस्थाहरू*

संस्थाको कार्य प्रकृति	संस्था संख्या	सदस्य संख्या			सेयर पुंजी (रु. हजारमा)	वचत/निक्षेप (रु. हजारमा)	लगानी (रु. हजारमा)	प्रत्यक्ष रोजगारी		
		पुरुष	महिला	जम्मा				महिला	पुरुष	जम्मा
वचत तथा ऋण	१३५३५	१४२९९३५	१३४८९०५	२७७८८४०	४७७४८९०८	१४८९३८८२२	१३७५२२३७५	१७२०६	१८१२३	३५३२९
बहुउद्देशीय	४२०९	६४१९९३	४३७३६५	१०७९३५८	११६५२४२३	४२५९३९२०	३६६९०५७	५३५१	६३७२	११७२३
कृषि	९५६२	४०३८००	३६१५१५	७६५३१५	२६६९५६२	७९८५२९	६४०६०१२	३६३५	३३८२	७०१७
दुग्ध	१७२४	८२५२३	३२३१२	११४८३५	९३३४०६	६११५१२८	५७४३९१	४९६	१७६५	२२६१
उपभोक्ता	१४६१	३७०००	२०५१९	५७५१९	३११३४६	३७२६२४	७३७२१६	३४९	४९७	८४६
विद्युत	४४५	५८२९१	१४२१८	७२५०९	११७६४०	७८००६	१३५१७६	१०७	३४७	४५४
तरकारी तथा फलफूल	२३४	१४८४५	१७७३३	३२५७८	८११४६	३१०२४५	५८०२२५	१८५	१७०	३५५
चिया	११९	४६२६	१९७७	६६०३	५०२५०	७१७५१	५०३५६	६३	७२	१३५
कफि	१७३	३८३६	३१३१	६९६७	२३८७९	२४७५२	२३९४३	४३	९२	१३५
जडिबुटी	२००	४७८४	२५७६	७३६०	२४२०५	५६५८२	२९३४५	४२	३६	७८
मौरीपालन	१११	३४०१	२१०६	५५०७	१३६५२	७३००	१५५६५	२८	३२	६०
सञ्चार	१२९	९८९८	३९९५	१३८९३	११५६७६	४०६९२	३४२८३	२२६	३१०	५३६
स्वास्थ्य	११७	६५६३	५३१७	११८८०	२७५९१९	११९६८२	१०८८४२	३२२	५५९	८८१
उखु	५३	१७५०	७७२	२५२२	६०९८	१८२२३	१४८१३	०	१	१
जुनार	४५	१०११	६०५	१६१६	९८१	६१८९	६२८२	१३	८	२१
अन्य	१०८४	१४९५८२	७८९०३	२२८४८५	५९६३१३	१९७०४९२	१९२९६६७	१०२४	४१४	१४३८
जम्मा	३३२०१	२८५३८३८	२३३१९४९	५१८५७८७	६४६२१४०४	२०७९२२९३७	१८४८५९२६२	२९०९०	३२१८०	६१२७०

स्रोत: सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालय

* आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को फागुनसम्म

८.४४ विगत सात वर्षयमा सरकार सहकारी साझेदारीमा ३१९ वटा विभिन्न परियोजना सञ्चालन भएका छन् भने ती उद्यमहरूको प्रवर्द्धनको लागि रु.२२ करोड २१ लाख ५३ हजार अनुदान उपलब्ध गरिएको छ ।

कृषि उत्पादनको आयात तथा निर्यातको स्थिति

८.४५ आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनामा खाद्य वस्तु तथा जीवजन्तु पदार्थको निर्यातमा २५.३ प्रतिशतले कमी आई रु. ९ अर्ब ३८ करोड र सुर्ती तथा पेय पदार्थको निर्यातमा ८०.७ प्रतिशतले कमी आई रु. ३४ करोड पुगेको छ । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को प्रथम आठ महिनामा खाद्य वस्तु तथा जीवजन्तु एवं सुर्ती तथा पेय पदार्थहरूको निर्यातमा क्रमशः रु. १२ अर्ब ५६ करोड रु. १ अर्ब ८० करोड रहेको थियो । आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनाको वस्तुगत निर्यात गत वर्षको सोही अवधिमा भएको निर्यात भन्दा २४.९ प्रतिशतले कमी हुने अनुमान छ । त्यस्तै,

आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को प्रथम आठ महिनामा खाद्य वस्तु तथा जीवजन्तु रु. ६२ अर्ब ३० करोड र सूती तथा पेय पदार्थ रु. ३ अर्ब १० करोड मूल्य बराबरको आयात भएको थियो । चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनाको वस्तुगत आयात गत वर्षको सोही अवधिको तुलनामा १३.९ प्रतिशतले कमी भई ४ खर्ब ३५ अर्ब ८० करोड हुने अनुमान छ । गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को प्रथम आठ महिनाको तुलनामा चालु आर्थिक वर्षको सोही अवधिमा खाद्य वस्तु तथा जीवजन्तु र सूती तथा पेय पदार्थ क्रमश ५.६ प्रतिशत र १२.३ प्रतिशतले वृद्धि हुने अनुमान छ ।

वन तथा भू-संरक्षण

८.४६ वन, वनस्पति, जडीबुटी, वन्यजन्तु, संरक्षित क्षेत्र, जैविक विविधता र जलाधारको समुचित संरक्षण, सम्बर्द्धन र सदुपयोग गर्दै थप रोजगारीको सिर्जना र आय वृद्धि गरी विपन्न वर्गको जीविकोपार्जनमा सुधार र पारिस्थितिकीय प्रणाली बीच सन्तुलन कायम गर्नु आवश्यक छ । दिगो वन व्यवस्थापनद्वारा वन क्षेत्रको उत्पादकत्व र वन पैदावारको उत्पादन वृद्धि गरी वातावरण संरक्षणका साथै आर्थिक लाभ हासिल गर्नु पर्दछ ।

८.४७ नेपालमा कुल भू-भागको ४०.३६ प्रतिशत वन क्षेत्र र ४.३८ प्रतिशत भू-भाग झाडी बुट्यानले ढाकेको छ । कुल स्टेम आयतन ९८ करोड २३ लाख ३२ हजार क्यूबिक मिटर मध्ये १९ प्रतिशत साल प्रजाति रहेको छ । यसैगरी, कुल बायोमास ११५९७ लाखटन, औषत स्टेम आयतन १६५ क्यूबिक मिटर प्रति हेक्टर र औषत रूख संख्या ४ सय ३० प्रति हेक्टर रहेको छ ।

तालिका ८ (थ) : नेपालको वन स्रोत तथ्याङ्क

वन क्षेत्र	५९.६२ लाख हेक्टर (४०.३६ प्रतिशत)
बुट्यान क्षेत्र	६.४८ लाख हेक्टर (४.३८ प्रतिशत)
कुल स्टेम आयतन	९८ करोड २३ लाख ३२ हजार क्यूबिक मिटर
कुल स्टेम आयतन मध्ये साल प्रजाती	१९ प्रतिशत
कुल बायोमास	११५९७ लाखटन
औषत स्टेम आयतन	१६५ क्यूबिक मिटर प्रति हेक्टर
औषत रूख संख्या	४३० प्रति हेक्टर

स्रोत: नेपालको वन स्रोत प्रतिवेदन, २०१५ वन अनुसन्धान तथा संरक्षण विभाग

८.४८ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा ६ सय ३८ हेक्टर र चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को फाल्गुण सम्ममा ६८ हेक्टर अतिक्रमित वन क्षेत्र खाली गराई व्यवस्थापन गरिएको छ ।

८.४९ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्ममा १८ हजार ९ सय ६१ वटा सामुदायिक वनको १७ लाख ५२ हजार १ सय ९३ हेक्टर वन हस्तान्तरण गरी २२ लाख ९१ हजार ८ सय

९० घरधुरी लाभान्वित भएका छन् । चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को फागुन महिनासम्ममा १ सय ३३ वटा थप भई सामुदायिक वन उपभोक्ता संख्या १८ हजार ९ सय ६१ पुगेको छ । चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को फाल्गुणसम्ममा कवुलियति वनको संख्यामा ११७ वटा थप भई ७ हजार ६ सय ८५ पुगेको छ ।

मन्जूषा ८ (क) : वनसम्बन्धि केही तथ्याङ्क	
सामुदायिक वनको संख्या	१८९६१ वटा
हस्तान्तरण भएको सामुदायिक वनको क्षेत्रफल	१७,५२,१९३ हे.
सामुदायिक वनमा संलग्न घरधुरी संख्या	२२,९१,८९०
कवुलियती वनको संख्या (गरिवी)	७६८५ वटा
कवुलियती वनको क्षेत्रफल	४४६४२ हे.
औद्योगिक प्रयोजनको कवुलियती वनको संख्या	२२ वटा
औद्योगिक प्रयोजनको कवुलियती वनका क्षेत्रफल	६४० हेक्टर
संरक्षितवनकोसंख्या	८ वटा
संरक्षित वनको क्षेत्रफल	१,३३,६८५ हे
साझेदारी वनको संख्या	२३ वटा
साझेदारी वनको क्षेत्रफल	६२७७८.५७ हेक्टर
साझेदारीबाट लाभान्वित घरधुरी	५,८०,३८५
साझेदारीबाट लाभान्वित जनसंख्या	३७,०४,७०७
धार्मिक वनको संख्या	३६ वटा
धार्मिक वनको क्षेत्रफल	२०५६ हे.
निजी वनको संख्या	२४५८ वटा
निजी वनको क्षेत्रफल	२३६० हे.

स्रोत: वन विभाग, २०७२

८.५० आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्ममा विभिन्न २२ वटा औद्योगिक प्रतिष्ठानलाई ६४० हेक्टर वन क्षेत्र कवुलियती वनको रूपमा उपलब्ध गराइएको थियो । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्ममा १ लाख ३३ हजार ६ सय ८५ हेक्टर वन क्षेत्रलाई ८ वटा संरक्षित वनको रूपमा संरक्षण तथा व्यवस्थापन हुँदै आएको छ ।

८.५१ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्ममा १२ वटा जिल्लामा ६२ हजार ७ सय ७८ हेक्टर वनक्षेत्र २३ वटा साझेदारी वनको रूपमा संरक्षण तथा व्यवस्थापन हुँदै आएको छ । यस बाट ५ लाख ८० हजार ३८५ घरधुरीको ३७ लाख ४ हजार ७ सय ७ जनसंख्या लाभान्वित भएका छन् ।

८.५२ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्ममा परम्परागत धार्मिक मठ, मन्दिर, गुम्बा आदि रहेको ३६ वटा वनक्षेत्रको २ हजार ५६ हेक्टर वन धार्मिक वनको रूपमा हस्तान्तरण गरी संरक्षण तथा व्यवस्थापन भइरहेको छ । त्यसैगरी, आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्ममा २

हजार ४ सय ५८ वटाको २ हजार ३ सय ६० हेक्टर निजि वनको रूपमा दर्ता गरी संरक्षण तथा व्यवस्थापन हुँदै आएको छ ।

तालिका ८ (द) : संरक्षण क्षेत्र सम्बन्धि विवरण

राष्ट्रिय निकुञ्ज संख्या	१० वटा	१०,८५३ ब.कि.मि.
वन्यजन्तु आरक्ष संख्या	३ वटा	१८०९.५ ब.कि.मि.
शिकार आरक्ष संख्या	१ वटा	१३२५ ब.कि.मि.
संरक्षण क्षेत्र संख्या	६ वटा	१५४२५.९५ ब.कि.मि.
मध्यवर्ती क्षेत्र	१३ वटा	५७२२.२८ ब.कि.मि.
संरक्षण क्षेत्रको कुल क्षेत्रफल	३४,४२०.१३ वर्ग कि.मि (नेपालको कुल क्षेत्रफलको २३.३९%)	
संरक्षण योजना तयार गरी सोही अनुरूप संरक्षण भइरहेका प्रजातिको प्रजाति	हात्ती, बाघ, गैडा, हिउँ चितुवा, गोही, कृष्णसार	
मध्यवर्ती सामुदायिक वनको संख्या	४३३ वटा	
मध्यवर्ती सामुदायिक वनका क्षेत्रफल	१२५३४९.७ हेक्टर	
मध्यवर्ती सामुदायिक वनमा संलग्न घरधुरी संख्या	४०१९१ घरधुरी	
मध्यवर्ती कबुलियती वनको संख्या	६३ वटा	
मध्यवर्ती कबुलियती वनको क्षेत्रफल	२५७.१६ हेक्टर	

स्रोत: राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्य जन्तु संरक्षण विभाग, २०७१

८.५.३ राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्य जन्तु संरक्षण ऐन, २०२९ अनुसार १० वटा राष्ट्रिय निकुञ्ज, ३ वटा वन्यजन्तु आरक्ष, १ वटा शिकार आरक्ष र ६ वटा संरक्षण क्षेत्र गरी ३४ हजार ४ सय २० वर्ग कि.मि. क्षेत्र संरक्षण क्षेत्रले ओगटेको छ जुन कुल क्षेत्रफलको २३.३९ प्रतिशत हो । यस मध्ये ४ सय ३३ वटा मध्यवर्ती सामुदायिक वनले १ लाख २५ हजार ३ सय ५० हेक्टर क्षेत्र ओगटेको छ भने ४० हजार १ सय ९१ घरधुरी लाभान्वित भएका छन् । त्यसैगरी, मध्यवर्ती कबुलियती वन ६३ वटा र क्षेत्रफल २५७.१६ हेक्टर रहेको छ । हात्ती, बाघ, गैडा, हिउँचितुवा, गोही, कृष्णसार लगायतका महत्त्वपूर्ण, दुर्लभ तथा लोपोन्मुख वन्य जन्तुहरूको प्रजाति संरक्षण योजना तयार गरी सोही अनुरूप संरक्षण भइरहेकोले यस्ता प्रजातिहरूको संख्यामा क्रमश वृद्धि हुँदै गइरहेको छ ।

८.५.४ संरक्षण क्षेत्र प्रति आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटकहरूको आकर्षण बढ्दै गएको छ । आर्थिक वर्ष २०६६/६७ को तुलनामा आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा संरक्षित क्षेत्रमा भ्रमण गर्ने पर्यटकको संख्या ३६ प्रतिशतले बढेको छ । त्यसैगरी, संरक्षण क्षेत्रबाट प्राप्त हुने राजस्व आर्थिक वर्ष २०६६/६७ को तुलनामा आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा करिब तीन गुणाले वृद्धि भएको छ । साथै, भक्तपुरको सूर्य विनायकमा राष्ट्रिय प्राणी उद्यान केन्द्रको स्थापना कार्य भइरहेको छ। आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा घट्दो रहेको सुरक्षित क्षेत्र भ्रमण गर्ने

पर्यटकको संख्या चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनामा जम्मा ८८ हजार ७ सय ५७ रहेको छ ।

मञ्जूषा ८ (ख) : मुख्य वन्यजन्तु प्रजातिको संख्या	
बाघ	१९८ वटा
गैंडा	५३४ वटा
हात्ती	१०५-१४५ वटा
अर्ना	४३२ वटा
कृष्णसार	३००-३५० वटा
बाहसिंहा	२१०५ वटा
घडियाल	१३४ वटा
हिउँचितुवा	३००-५०० वटा

स्रोत: राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग, २०७१ ।

तालिका ८ (घ) : संरक्षण क्षेत्रमा भ्रमण गर्ने पर्यटकको संख्या र राजस्व

आर्थिक वर्ष	भ्रमण गर्ने पर्यटकको संख्या (स्वदेशी/विदेशी)	संरक्षण क्षेत्रबाट संकलन भएको राजस्व (रु.०००)
२०७२/७३ *	८८,७५७	१४,५५,८२
२०७१/७२	३५५५२४	५३,८७,१०
२०७०/७१	४२५३३४	५३०८५२
२०६९/७०	३९०६९०	४७१३३८
२०६८/६९	५०२०९२	२५८५२६
२०६७/६८	४५५२३७	२०९९५६
२०६६/६७	३११७८९	१४०३८३

स्रोत: वार्षिक प्रतिवेदन २०७१/७२, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्य जन्तु संरक्षण विभाग

*प्रथम आठ महिनासम्मको

८.५.५ नेपालका वनस्पतिहरूको पहिचान, व्यवस्थापन तथा स्वस्थानीय र परस्थानीय संरक्षण, अध्ययन अनुसन्धान र अभिलेखीकरण कार्य निरन्तर चलिरहेको छ । हालसम्म राष्ट्रिय हर्वेरियम तथा वनस्पति प्रयोगशालामा ५ हजार ७७ वनस्पति प्रजातिका १ लाख ६० हजार हर्वेरियमका नमूनाहरूको संरक्षण गरी नियमित व्यवस्थापन गरिनुको साथै ५०८६ हर्वेरियम नमूनाहरूको Digitization तथा ६००० हर्वेरियम नमूनाहरूको Electronic database तयार गरिएको छ । साथै, १८०७४ हर्वेरियम नमूनाहरूको Labeling गरी Mounting गर्ने कार्य समेत सम्पन्न भइसकेको छ ।

८.५.६ जैविक सुरक्षा, व्यापारिक महत्त्वका जडीबुटीजन्य वनस्पतिको गुणस्तरको विश्लेषण, फाइटोसेनेटरी प्रमाणीकरण लगायत ट्रेड सपोर्टकार्यको सदुपयोगको लागि प्रयोगशालाहरूको सुदृढीकरण भइरहेकोछ । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्ममा १९७२ वनस्पति नमूनाहरूको विश्लेषण, प्रमाणीकरण तथा सिफारिस गरिएको, ३०० प्रजातिका वनस्पतिको

फाइटोकेमिकल तथा फर्मास्युटिकल अध्ययन कार्य सम्पन्न भएको छ । त्यसैगरी, १५ प्रजातिका वनस्पतिको सुगन्धित तेल विश्लेषण गरिएको छ भने २९ प्रजातिका वनस्पतिको बायोकेमिकल अध्ययन भएको छ । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को अन्त्य सम्ममा ११५ वटा प्रजातिका वनस्पतिको टिस्युकल्चर प्रविधिको विकास भएको छ भने २७ वटा लोपोन्मुख तथा संकटापन्न प्रजातिहरूको स्थानीय तथा परस्थानीय रूपमा संरक्षण भइरहेको छ ।

तालिका ८ (न) : राष्ट्रिय वनस्पति उद्यानमा भ्रमण गर्ने आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटक

आर्थिक वर्ष	पर्यटक संख्या			प्राप्त राजस्व (रु. हजारमा)
	आन्तरिक	बाह्य	जम्मा	
२०७२/७३*	१७१४२५	१३७८	१७२८०३	६३००
२०७१/७२	१९४५५१	२५३२	१९७०८३	६४३६
२०७०/७१	२७३९४८	१७६०	२७५७०८	३७४१
२०६९/७०	२६३३५७	३४८८	२६६८४५	३६०९
२०६८/६९	२४४५६९	२२७०	२४७८४०	३३३४
२०६७/६८	२३५९३३	३२१४	२३९१४७	३२४१
२०६६/६७	२२१६४८	२६३८	२२४२८६	३०१९

स्रोत: राष्ट्रिय वनस्पति उद्यान, गोदावरी, २०७२ फागुन मसान्तसम्म ।

८.५.७ नेपालमा १२ वटा वनस्पति उद्यानहरूको स्थापना भई ८०६.२ हेक्टर क्षेत्रफलमा व्यवस्थापन भएको छ । राष्ट्रिय वनस्पति उद्यानमा भ्रमण गर्ने आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटकबाट प्राप्त भएको राजस्व क्रमशः वृद्धि हुँदै गएको छ । यस्ता उद्यानहरूको उचित व्यवस्थापन गर्न सकिनेमा वैज्ञानिक अध्ययन अन्वेषणका साथै सर्वसाधारणले आमोद प्रमोद गर्न उपयुक्त स्थान पाउने तथा राज्यलाई उल्लेख्य रूपमा राजस्व प्राप्त हुनेछ ।

तालिका ८ (प) : भू तथा जलाधार व्यवस्थापनको अवस्था

कार्ययोजना तयार भएका उप-जलाधार क्षेत्रहरूको संख्या	४१० वटा
गल्छी/पहिरो संरक्षण	४४८२ वटा
वायोइन्जिनियरिङ्गबाट खोला/खहरे किनार संरक्षण	१६७५.५८ कि.मि.
पानी मुहान संरक्षण	३३४६ वटा
संरक्षण पोखरी/सर्विक्षेत्र/तालतलैया संरक्षण	१७२७ वटा
कृषि/वनमैत्री खेतवारी संरक्षण	३२७९.४४ हेक्टर
क्षतिग्रस्त भूमि पुनरुत्थान	१४२४९ हेक्टर
वायोइन्जिनियरिङ्गबाट सडक पाखो संरक्षण	४३१ कि.मि.
सिँचाइ कुलो संरक्षण	१५५६ कि.मि.
विपन्न वर्गका लागि आयमूलक संरक्षण कार्यक्रम	२८५८७ घरधुरी

स्रोत:-भू तथा जलाधार संरक्षण विभाग

८.५८ वन पैदावार (काठ, दाउरा, जडिबुटी आदि) को उचित उत्पादन भई विक्री वितरण भए तापनि संरक्षण क्षेत्रमा भ्रमण गर्ने पर्यटकको संख्यामा हुने घटबढले राजस्व संकलनमा पनि घट्ने र बढ्ने प्रवृत्ति रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०६६/६७ को तुलनामा आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा वन क्षेत्रको राजस्व दोब्बरले बढेको छ भने आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा घटन गएको छ । चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनामा २५ करोड ८५ लाख ४२ हजार राजस्व संकलन भएको छ ।

तालिका ८ (फ) : वन क्षेत्रबाट प्राप्त राजस्व

आर्थिक वर्ष	राजस्व (रु. हजारमा)
२०७२/७३*	२५८५४२
२०७१/७२	५३६१००
२०७०/७१	११८२१६७
२०६९/७०	१३९५७१९
२०६८/६९	१०७२८०१
२०६७/६८	३६१४९७
२०६६/६७	६९७२९६

स्रोत: वन तथा भू संरक्षण मन्त्रालय, २०७२ फागुन मसान्त सम्म ।

भूमिसुधार तथा व्यवस्था

८.५९ नापनक्सा तथा भूमिव्यवस्थापन गरी सर्वसाधारण जनताको अचल सम्पत्तिको रूपमा रहेको जग्गाको स्वामित्वको संरक्षणका लागि जग्गा दर्ता, जग्गाधनी दर्ता प्रमाण पूर्जा उपलब्ध गराउने र भूमि तथा भूमिस्रोतको समुचित उपयोग सुनिश्चित हुने गरी दिगो विकासको लागि विकास निर्माण तथा योजना तर्जुमामा आवश्यक पर्ने नापनक्सा तथा भौगोलिक सूचनाको शुद्धता र विश्वसनीयता अभिवृद्धि, भूमिहीन किसानहरूको भूमिमा पहुँच अभिवृद्धि, सूचना प्रविधि अवम्बन गरी भूमिसम्बन्धी सेवा प्रवाहलाई सहज, सरल, पारदर्शी, एवं गुणस्तरीय तुल्याउन, नापनक्सा तथा भूमिव्यवस्थापनका क्षेत्रमा आवश्यक पर्ने दक्ष जनशक्ति विकास र राजस्व परिचालनमा योगदान गर्न भूमिको समुचित व्यवस्थापन गर्नुपर्दछ ।

८.६० आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा ११९१ कम्प्या परिवारलाई जग्गा खरिद अनुदान र १३१७ परिवारलाई घर निर्माण अनुदान उपलब्ध गराइएको छ । त्यसैगरी, जग्गा खरिदमा १५३, घर निर्माणमा १४३ र घर मर्मतमा १६६ मुक्तहलिया परिवारलाई अनुदान वितरण गरिएको छ । चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनासम्म २७ हजार ५ सय ७० मुक्त कम्प्या परिवारमध्ये २६ हजार ९० परिवारको पुनःस्थापना गरिएको र १९ हजार ९ सय ५३ मुक्त हलिया परिवार मध्ये २९३ परिवार जग्गा खरिद, २२० परिवार घर निर्माण र ३८६ परिवारलाई घर मर्मत अनुदान दिई पुनर्स्थापित गरिएको छ । साथै, १ हजार १ सय ४२ जना मुक्त हलियालाई तालिम प्रदान गरिएको छ ।

- ८.६१ आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनासम्ममा राष्ट्रिय भू-उपयोग नीतिअनुरूप ७५ वटै जिल्लाको भू-उपयोग स्थितिको राष्ट्रियस्तरको भू-उपयोग नक्शा र प्रोफाइल तयार गरिएको छ । ४ वटा नगरपालिका र ३९७ गा. वि. स. हरूको भू-उपयोग नक्शा/डाटा तयार गरिएको छ। झापा र सिरहा जिल्लामा विशेष नापी कार्यालय स्थापना गरी नापनक्शा गर्ने कार्य थालनी भएको छ । अछाम, अर्घाखाँची र पाल्पा जिल्लाको नापनक्शा तथा स्रेस्ता पुनःस्थापना कार्य चालु रहेको छ।
- ८.६२ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा भूमिसम्बन्धी गुणस्तरीय सेवा प्रवाहबाट रु १४ अर्ब १४ करोड ११ हजार राजस्व असुल भएको छ ।
- ८.६३ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा १२ वटा मालपोत र ६ वटा नापी कार्यालय भवन निर्माण भएका छन् । २५ वटा नापी कार्यालयहरूमा रहेका डिजिटल डाटा रूजु भएको छ। गाँउ ब्लक नापी २ हजार ४ सय ५० हेक्टर र पुनःनापी १ हजार हेक्टर सम्पन्न भएको छ । त्यसैगरी, आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को फागुन मसान्तमा ३५ वटा मालपोत कार्यालयको डिजिटल डाटा अद्यावधिक गरिएको छ ।
- ८.६४ मालपोत कार्यालयहरूबाट प्रवाह हुने सार्वजनिक सेवालाई अनलाईन सेवामा लैजान आवश्यक पर्ने डिजिटल डाटाहरू तयार भई ५ वटा मालपोत कार्यालयबाट अनलाईन सेवा सुचारु भएको छ।
- ८.६५ भूमिहीन, सुकुम्बासी, मुक्त कर्मैया तथा मुक्त हलियाको पुनर्स्थापन तथा वृत्ति विकास गर्ने कार्यक्रमले भूमि माथिको पहुँचमा वृद्धि भई समग्र रूपमा गरिबी निवारण र सामाजिक न्याय अभिवृद्धि गर्ने कार्यमा टेवा पुगेको छ । साथै, रजिष्ट्रेशन दस्तुर लगायत अन्य राजस्व असुलीबाट देशको राजस्व परिचालनमा महत्त्वपूर्ण योगदान पुगेको छ ।

समस्या तथा चुनौतीहरू

- ८.६६ अर्थतन्त्रको मेरुदण्डको रूपमा रहेको कृषि विकासको लागि कृषि पूर्वाधारः सडक, विद्युत, सिँचाई, मल तथा उन्नत बीउ वीजन पर्याप्त मात्रामा नभएको कारण कृषिको उत्पादकत्व वृद्धि कार्य चुनौतीपूर्ण रहेको छ । त्यतिमात्रै हैन माटो र हावापानीअनुसार कृषि वस्तुको विशिष्टीकृत उत्पादन गर्न योजना नहुनु, कृषि प्राविधिकको सेवा अपर्याप्त हुनु, कृषिको आधुनिकीकरण र व्यावसायिकरण नहुनु, श्रमको अभाव हुनु यसका थप प्रमुख समस्या हुन्।
- ८.६७ कृषि उत्पादनको बजारीकरण तथा गुणस्तर काय र व्यावसायिक कृषि प्रणालीको विकास एवं विस्तार कार्यहरू चुनौतीपूर्ण रहेका छन् । यसको अतिरिक्त शीतभण्डार र सुपथ भण्डारणको अभाव तथा उपयुक्त समर्थन मूल्यको अभावको कारण पनि किसानहरू आफ्नो

उत्पादन कम मूल्यमा विचौलियाहरूलाई वेचन बाध्य छन् र बढी उत्पादन गरे कम मूल्य लिनुपर्ने स्थितिमा रहन बाध्य छन् ।

- ८.६८ कृषि उत्पादन र उत्पादकत्वमा पर्याप्त र विश्वसनीय अध्ययन अनुसन्धानको अभावमा पर्न सक्ने जलवायु परिवर्तनको नकारात्मक प्रभावलाई न्यूनीकरण गरी कृषि क्षेत्रको उत्पादकत्व र उत्पादन जोगाउन चुनौती थपिएको छ ।
- ८.६९ राष्ट्र निर्माणमा योगदान वृद्धि गर्न सहकारी क्षेत्रको थप प्रवर्द्धन गर्दै मूल्य मान्यता र सिद्धान्तबमोजिम सहकारी संघ संस्थाको गठन, सञ्चालन र नियन्त्रण कार्यलाई व्यवस्थित गर्नु चुनौतीपूर्ण रहेको छ । वचत तथा ऋण सहकारी भन्दा उत्पादक सहकारीहरूलाई विस्तार गरी स्थानीय अर्थतन्त्रको सकृय विकास संवाहकमा परिचालन गर्न चुनौतीपूर्ण छ ।
- ८.७० वचत तथा ऋणको कारोबार गर्ने सहकारी संघ संस्थामा वित्तीय अनुशासन कायम गर्नु, वचत तथा लगानी रकमको सुरक्षण गर्नु, सहकारी व्यवसायमा लगानी अभिवृद्धि गरी उत्पादन, प्रशोधनलगायत बजारीकरणका कार्यलाई व्यवस्थित बनाउनु चुनौती रहेको छ ।
- ८.७१ नापनक्सा र भूमि प्रशासनका क्षेत्रमा कार्यरत कर्मचारीहरूको विशेषज्ञताको विकासका लागि भूमि प्रशासनलाई सक्षम सुदृढ सेवामूलक र जनउत्तरदायी बनाउने कार्य चुनौतीपूर्ण देखिएको छ ।
- ८.७२ आधुनिक प्रविधिको माध्यमद्वारा भूमि व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित काम कारवाहीहरूलाई चुस्त दुरुस्त र जनमैत्री एवं नयाँ प्रविधिमैत्री तुल्याई आम सेवाग्राहीहरूको दृष्टिकोणमा सकारात्मक परिवर्तन ल्याउनु चुनौतीपूर्ण रहेको छ ।
- ८.७३ भूमिहीन, सुकुम्वासी र अव्यवस्थित बसोबासीहरूको पहिचान, सरकारी जग्गाको अभिलेखीकरण, दोहोरो भू-स्वामित्वको अन्त्य र हदबन्दीको कार्यान्वयनलाई प्रभावकारी बनाउन भूमिको कित्तागत अभिलेख तयार कार्य चुनौतीपूर्ण रहेको छ । खास गरेर सहरी क्षेत्रमा सार्वजनिक जग्गाहरूमाथिको अतिक्रमण रोकिएको छैन । सार्वजनिक जग्गाहरूको लगत तयार गरी अतिक्रमित क्षेत्र जोगाउन र तिनको सार्वजनिक क्षेत्रमा प्रयोग गर्न चुनौतीपूर्ण रहेको छ ।
- ८.७४ वन अतिक्रमण, वातावरण, विकास र जनसंख्या बीचको सन्तुलन, वन पैदावार र वन्यजन्तुको अवैध व्यापार, भू-क्षय, अनियन्त्रित ढुंगा, गिट्टी र वालुवा संकलन, दिगो वन व्यवस्थापन, वन पैदावारको माग र आपूर्तिबीचको सन्तुलन, मानव र वन्यजन्तुबीचको द्वन्द्व व्यवस्थापन, जलवायु परिवर्तनको असरहरूको न्यूनीकरण र अनुकूलन जस्ता कार्यहरूको समन्वय र कार्यान्वयन गरी वन विकास र व्यवस्थापन कार्य चुनौतीपूर्ण रहेका छन् ।

९. उद्योग, वाणिज्य र पर्यटन

उद्योग क्षेत्र

- ९.१ नेपालको आर्थिक क्षेत्रलाई सम्बृद्ध बनाउन आन्तरिक उत्पादनमा वृद्धि गर्नु आवश्यक छ। आन्तरिक उत्पादन विना आयात प्रतिस्थापन र निर्यात प्रवर्द्धन दुबै सम्भव छैन र व्यापार घाटा कम गर्न सकिदैन। विनासकारी भूकम्प र सीमानाकामा भएको अवरोधका कारण आपूर्तिमा आएको असहजताले संकुचित भएको अर्थतन्त्रलाई पुनः सम्बृद्धितर्फ डोर्‍याउन पनि औद्योगिक क्षेत्रको विकासमा जोड दिनु पर्ने हुन्छ। संविधानको मर्मअनुसार राष्ट्रिय अर्थतन्त्रको विकासका लागि राष्ट्रिय उद्योगहरूको प्रवर्द्धन गर्न नेपाली श्रम, सीप र कच्चा पदार्थमा आधारित स्वदेशी लगानीलाई प्राथमिकता दिनु जरूरी छ। त्यस्तै, गैर आवासीय नेपालीहरूको ज्ञान, सीप, प्रविधि र पूँजीलाई राष्ट्रिय विकासमा सदुपयोग गरी अर्थतन्त्र सम्बृद्ध बनाउन सकिन्छ। सार्वजनिक, निजी र सहकारी तीनै क्षेत्रलाई औद्योगिक विकासमा परिचालन गर्नु पर्दछ।
- ९.२ नेपालको औद्योगिकरणको निम्ति एकातर्फ सञ्चालनमा नरहेका तर आवश्यक उद्योगहरू उपयुक्त स्वामित्व एवं व्यवस्थापकीय संरचनामा पुनः सञ्चालन गर्नुपर्ने छ भने अर्कोतर्फ सबै प्रदेशमा औद्योगिक क्षेत्र निर्माण गरी व्यवस्थित ढंगबाट पूर्वाधारहरू विकास गरी औद्योगिक वातावरण निर्माण गर्नु आवश्यक छ।
- ९.३ तुलनात्मक लाभ भएका, प्रतिस्पर्धात्मक, उच्च गुणस्तरीय वस्तुहरू उत्पादन र निर्यात गर्न औद्योगिक पूर्वाधार निर्माण, सुमधुर श्रम सम्बन्धको विकास, ऊर्जाको उपलब्धता, औद्योगिक लगानी, सीप विकास तथा आन्तरिक कच्चा पदार्थको उपयोग गर्न सक्ने क्षेत्रमा लगानी गर्नुपर्ने हुन्छ। यसबाट व्यापार सन्तुलन कायम हुनुका साथै रोजगारी वृद्धि भई समग्र विकासमा टेवा पुग्दछ।

तालिका ९ (क) : उद्योग विभागमा दर्ता भएका उद्योग

क्र सं	स्केल	उद्योगको संख्या	प्रतिशत	कुल लगानी (रु दशलाखमा)	स्थिर पूँजी (रु दशलाखमा)	चालु पूँजी (रु दशलाखमा)	रोजगारी	रोजगारी दर
१	ठूला	८२१	१३	९०४६७८.७८	८३९७६५.३३	६४९१३.४१	१२२७६५	१५०
२	मझौला	१४५३	२३	१२१८३५.४२	८१६७९.७०	४०६३७.२२	१३९३८७	९६
३	साना	४०५४	६४	५७६९६.२६	३६५५०.४५	२१२९२.७१	२५०००७	६२
जम्मा		६३२८	१००	१०८४२१०.४६	९५७९९५.४८	१२६८४३.३४	५१२१५९	८१

स्रोत: उद्योग विभाग

९.४ चालु आर्थिक वर्षको सुरुदेखि नै आपूर्तिको असहजताको कारण इन्धन र औद्योगिक कच्चा पदार्थको अभाव हुन गई नेपालको औद्योगिक क्षेत्रमा नकारात्मक प्रभाव परेको छ। यस्तो असहज अवस्थालाई न्यून गर्न स्वदेशभित्रै अग्र-पृष्ठ सम्बन्ध (Forward, Backward Linkage) कायम हुन सक्ने (औद्योगिक कच्चा पदार्थ र तयारी वस्तु उत्पादन गर्ने) उद्योग स्थापना गरी अत्यावश्यक वस्तु उत्पादन गरी केही हदसम्म आत्मनिर्भर हुन जरूरी छ। यसको साथै हाल प्राथमिकीकरण गरिएका विभिन्न कार्यक्रम र आयोजनाहरूलाई राष्ट्रिय आवश्यकताको आधारमा पुनः प्राथमिकीकरण गरी खनिज अन्वेषण र पेट्रोलियम अन्वेषण जस्ता क्षेत्रलाई प्राथमिकतामा राखिनु पर्दछ।

९.५ २०७२ फागुन महिनासम्ममा उद्योग विभाग अन्तर्गत तीन करोड रूपैया भन्दा बढी स्थिर पुँजी भएका ६ हजार ३ सय २८ उद्योगहरू दर्ता भएका छन्। करिब १० खर्ब ८४ अर्ब रूपैया भन्दा बढी लगानी भएका ती उद्योगबाट ५ लाख १२ हजार १ सय ५९ जनालाई प्रत्यक्ष रोजगारी प्राप्त भएको अनुमान छ। ठूला मझौला र साना उद्योगहरूको हिस्सा क्रमशः औषतमा क्रमशः १३, २३ र ६४ प्रतिशत छ। ठूला, मझौला र साना उद्योगहरूले प्रति उद्योग क्रमशः १५०, ९६ र ६२ जनालाई रोजगार बनाएको पाइन्छ।

तालिका ९ (ख) : सञ्चालनका लागि स्वीकृति प्राप्त उद्योगहरू

आर्थिक वर्ष	उद्योग संख्या	कुल पुँजी (रु दशलाखमा)	स्थिर पुँजी (रु दशलाखमा)	चालु पुँजी (रु दशलाखमा)	रोजगारी संख्या
२०६५/६६	३०१	२६९६१	२२५२७	४९१६	२०३५९
२०६६/६७	२५८	३९२४५	३४३५३	४८९२	१४५१०
२०६७/६८	२४२	९०४१६	७७९१३	१२५०२	१३७२७
२०६८/६९	२७९	८४४२७	७९३६२	५०६५	१६९६०
२०६९/७०	४४६	११९६०१	१०७९८३	११६१८	२८५३५
२०७०/७१	३७१	२८९३०८	२७६६९९	१२६०९	२१५३८
२०७१/७२	४६२	१३२९१४	१२३२४४	९६७१	२२५८१
२०७२/७३*	२१९	४२६९५	३५१९०	७५०५	९५६७

स्रोत: उद्योग विभाग

*२०७२ फागुन मसान्त सम्म मात्र

९.६ नेपालमा मझौला तथा ठूला उद्योग दर्ताको अवस्था हेर्दा आर्थिक वर्ष २०६५/६६ भन्दा पछिल्ला तीन वर्षमा उद्योग दर्ता घटेको देखिन्छ। आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा उद्योग दर्ता सन्तोषजनक रूपमा बढेको पाइए पनि २०७०/७१ मा पुनः यसमा गिरावट आएको पाइन्छ। राजनैतिक सहमती भई राजनैतिक स्थिरता तर्फ उन्मुख हुँदा व्यावसायिक वातावरण बन्ने र यसबाट उद्योग दर्ता बढ्ने गरेको देखिन्छ। राजनैतिक अस्थिरता र आपूर्तिमा आएको सहजताले पछिल्लो समयमा भने दर्ता घटेको पाइन्छ।

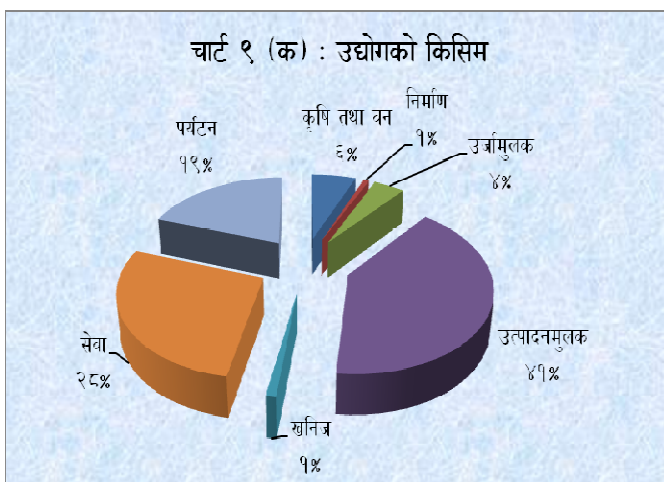
९.७ आर्थिक वर्ष २०६५/६६ देखि २०६९/७० सम्मको उद्योगमा लगानी सामान्य रूपमा मात्र वृद्धि भएकोमा आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा भने करिब १ सय ४२ प्रतिशतले लगानी बढेको थियो । तर आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा भने सोही अनुपातमा औद्योगिक लगानी हुन नसकी अघिल्लो वर्षको तुलनामा करिब ५४ प्रतिशतले गिरावट आएको थियो। चालु आर्थिक वर्षको फागुन मसान्तसम्म २ सय १९ उद्योग दर्ता भई लगानी ४२ अर्ब ६९ करोड रुपैया हुने र ९ हजार ५ सय ६७ जनाले प्रत्यक्ष रोजगारी पाउने देखिन्छ।

तालिका ९ (ग) : उद्योगको किसिम अनुसार सञ्चालनका लागि स्वीकृति प्राप्त उद्योगहरू

किसिम	उद्योग संख्या	प्रतिशत	कुल पुँजी	स्थिर पुँजी	चालु पुँजी	रोजगारी
			(रु दशलाखमा)	(रु दशलाखमा)	(रु दशलाखमा)	
कृषि तथा वनजन्य	३८०	६	१६७५९.५२	१४१४०.९९	२७३६.५४	३२७७६
निर्माण	४८	१	४२४७७.०३	४१५६९.४६	९०७.५८	३२२३
ऊर्जामूलक	२६७	४	५९३८०७.०२	५७८६६८.११	१५१३८.९१	२६८०२
उत्पादनमूलक	२५८५	४१	२३०२८६.५४	१७१४५८.२४	५९२९८.८०	२८५२३०
खनिज	६१	१	४३६६.९१	३८४६.९९	५२२.०२	६३९९
सेवा	१७५०	२८	११७५३६.९७	७७७९७.२१	३९७८५.७६	१०६३००
पर्यटन	१२३७	१९	७८९७६.४१	७०५१४.४८	८४५३.७४	५१४२९
जम्मा	६३२८	१००	१०८४२१०.४२	९५७९९५.४८	१२६८४३.३५	५१२१५९

स्रोत: उद्योग विभाग

९.८ आर्थिक वर्ष २०७२/०७३ को फागुन मसान्त सम्मको उद्योगको किसिमको तथ्याङ्क हेर्दा करिब ४१ प्रतिशत उत्पादनमूलक उद्योग रहेको छ । त्यसपछि क्रमशः सेवा र पर्यटन क्षेत्रको उद्योग रहेको छ । खनिजजन्य उद्योग अत्यन्तै न्यून छ भने कृषि तथा वनजन्य उद्योग करिब ६ प्रतिशत मात्र छ ।

वैदेशिक लगानी

९.९ आर्थिक वर्ष २०६०/६१ देखि चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनासम्ममा नेपालमा विभिन्न ८६ देशका ३ हजार ५ सय २० उद्योग दर्ता भई १ खर्ब ८९ अर्ब रुपैयाँ भन्दा बढीको वैदेशिक लगानी स्वीकृत भएको छ। यसबाट कुल २ लाख ११ हजार ८ सय ४३ जनाले रोजगारी पाएको अनुमान छ । गत आर्थिक वर्षको ६७ अर्ब ४१ करोड ५० लाख रुपैयाँको वैदेशिक लगानी स्वीकृत भएकोमा चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को आठ महिनामा ६ अर्ब ८७ करोड रुपैयाँको मात्र वैदेशिक लगानी स्वीकृत भएको छ ।

तालिका ९ (घ): उद्योगमा विदेशी लगानी

आ व	परियोजना संख्या	कुल लागत (रु. दशलाखमा)	कुल स्थिर पूजी (रु. दशलाखमा)	कुल चालु पूजी (रु. दशलाखमा)	कुल वैदेशिक लगानी (रु. दशलाखमा)	कुल रोजगारी
२०५९/०६० सम्म	८४४	८३५८४	६९५३३	१२७७१	२२५९१	९२६४७
२०६०/०६१	७८	४३२४	३७७६	५४९	२७६५	२१५४
२०६१/०६२	६३	१७९६	११४९	६४७	१६३६	५५५९
२०६२/०६३	११६	४१२१	३२९७	८२४	२६०६	७३५८
२०६३/०६४	१८८	३४२६	२६५१	७७५	३१८६	७३८९
२०६४/०६५	२१३	२०४०६	१६८९८	३५०८	९८१३	१०७०९
२०६५/०६६	२३१	९४१८	७५३०	१८८८	६२५५	१११०८
२०६६/०६७	१७१	१३९५४	१४९८८	८६६	९१००	७८४८
२०६७/०६८	२१०	११२५३	९३७७	१८७५	१००५३	१०९०२
२०६८/०६९	२२६	११९१०	१०७३६	११७३	७१३८	९०३५
२०६९/०७०	३१७	५१९९१	४१०४६	१०९४४	१९८१९	१६५६९
२०७०/०७१	३०५	४०७१२	३५०२७	५६८५	२०१०७	११७३२
२०७१/०७२	३६९	८१३३१	७७४०४	३९२७	६७४१५	१३०७८
२०७२/०७३*	१८९	१०३३७	७९५८	२३७९	६८७०	५७५५
हालसम्मको जम्मा	३५२०	३४८५६३	३०१३७०	४७८११	१८९३५४	२११८४३

स्रोत: उद्योग विभाग

*फागुन मसान्तसम्म

तालिका ९ (ङ) : देशगत रूपमा विदेशी लगानी

क्र सं	देश	परियोजना संख्या	कुल वैदेशिक लगानी (रु. दशलाखमा)	प्रतिशत	प्रति उद्योग औषत लगानी (रु. दशलाखमा)
१	भारत	६२९	८०६५७	४३	१२८
२	चीन (हङकङ)	२९	२५१३१	१३	८६७
३	चीन	८९८	२३३१२	१२	२३
४	दक्षिण कोरिया	२८४	९१८६	५	३२
५	आइसलैण्ड	१३	७९४२	४	६११
६	अमेरिका	२९८	७०९६	४	२४

७	बेलायत	१४७	४०६१	२	२८
८	मौरिसस	९	३३१५	२	३६८
९	सिङ्गापुर	३७	२८८८	२	७८
१०	युएइ	१४	२३२०	१	१६६
	जम्मा	२३५८	१६५९०८	८८	७०

स्रोत: उद्योग विभाग

९.१० देशगत रूपमा हेर्दा नेपालमा लगानी गर्ने मुलुकहरूमा भारत अग्रपङ्क्तिमा आउँछ । त्यसपछि हङकङ र चीनले लगानी रहेको पाइन्छ भने अन्य मुलुकहरूको लगानीको हिस्सा न्यून रहेको छ । सबैभन्दा धेरै संख्यामा परियोजनामा लगानी गर्ने देशमा छिमेकी चीन र भारत रहेका छन् । जसले क्रमशः ८९८ र ६२९ वटा परियोजनामा लगानी गरेका छन् ।

तालिका ९ (च) : विष्पा सम्झौता भएका मुलुकहरू

क्र सं	मुलुक	सम्झौता मिति	परियोजना संख्या	कुल वैदेशिक लगानी (रु १० लाखमा)
१	फ्रान्स	२ मे १९८३	७९	५२९
२	जर्मनी	२० अक्टोबर १९८६	९६	१२५६
३	बेलायत	२ मार्च १९९३	१४७	४०६१
४	मौरिसस	३ अगष्ट १९९९	९	३३१५
५	फिनलैण्ड	३ फेब्रुअरी २००९	१०	३३६
६	भारत	२१ अक्टोबर २०११	६२९	८०६५७
	जम्मा		९७०	९०१५४

स्रोत: उद्योग मन्त्रालय

९.११ नेपाल सरकारले नेपालको औद्योगिक क्षेत्रमा लगानी गर्ने कुल ८६ मुलुक मध्ये फ्रान्स, जर्मनी, बेलायत, मौरिसस, फिनलैण्ड र भारत गरी छ मुलुकसँग दुई पक्षीय लगानी प्रवर्द्धन तथा संरक्षण सम्झौता (विष्पा) गरेको छ । ती राष्ट्रले कुल वैदेशिक लगानीको करिब ४८ प्रतिशत लगानी ओगटेका छन्, तर यसमा भारतको बाहुल्यता रहेको छ ।

तालिका ९ (छ) : औद्योगिक बौद्धिक सम्पत्तिसम्बन्धी विवरण

विवरण	सुरु देखि २०७२ फागुन मसान्तसम्म	आर्थिक वर्ष २०७१/०७२ को	आर्थिक वर्ष २०७२/०७३ को*	जम्मा
ट्रेडमार्क	४०५६३	२०८०	१६८९	४४३३२
पेटेन्ट	७४	२	०	७६
डिजायन	११७	१४	१०	१४१
जम्मा	४०७५४	२०९६	१६९९	४४५४९

स्रोत: उद्योग विभाग

* प्रथम आठ महिनासम्मको मात्र

९.१२ औद्योगिक विकासको लागि औद्योगिक बौद्धिक सम्पत्तिको संरक्षण पनि आवश्यक हुन्छ। उत्पादनको पहिचानको लागि हालसम्म ४४ हजार ३ सय ३२ वटा ट्रेडमार्क प्रदान गरिएको छ। उत्पादनको नयाँ प्रकृयाको पहिचान दिने र अनधिकृत तरिकाले हुने उत्पादनमा निगरानी राख्ने सूचक पेटेन्ट ७६ वटा प्रदान गरिएको छ भने कुल १ सय ४१ वटा नयाँ डिजाइन दर्ता भएका छन् ।

औद्योगिक क्षेत्रको वर्तमान स्थिति

९.१३ निजी क्षेत्रलाई व्यावसायिक ढंगले उद्योग क्षेत्रमा लगानी आकर्षित गर्न नेपाल सरकार र अमेरिकी सहयोग नियोगको संयुक्त पहलमा वि.स. २०१९ सालमा बालाजु औद्योगिक क्षेत्रको स्थापनाबाट मुलुकमा औद्योगिक क्षेत्रको आरम्भ भएको हो । यसको उद्देश्य असंगठित पुँजीलाई एकीकृत गरी लगानी बढाउनु हो। औद्योगिक क्षेत्रहरूले उद्योग स्थापनाका लागि अति आवश्यक पर्ने आधारभूत पूर्वाधारहरू जमिन, औद्योगिक भवन, सडक, विद्युत, पानी, ढल तथा अन्य सुविधाहरू एकीकृत रूपमा उपलब्ध गराई मुलुकको आर्थिक क्षेत्र खास गरी आयात प्रतिस्थापन, निर्यात वृद्धि, स्थानीय सीप र साधनको परिचालन, रोजगारी सिर्जना गर्दै उद्योगहरूको प्रवर्द्धन एवं विकासमा महत्त्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउनु रहेको छ । बालाजु, हेटौँडा, पाटन, नेपालगञ्ज, धरान, पोखरा, बुटवल, भक्तपुर, वीरेन्द्रनगर, गजेन्द्र नारायणसिंह र धनकुटा गरी ११ वटा औद्योगिक क्षेत्रहरू स्थापना भएकोमा हाल धनकुटा बाहेक १० वटा औद्योगिक क्षेत्रहरू सञ्चालित छन् ।

९.१४ हाल सञ्चालनमा रहेका दशवटा औद्योगिक क्षेत्रले ५ हजार ६ सय ८० रोपनी क्षेत्रफल ओगटेको छ। औद्योगिक क्षेत्रभित्र स्थापित कुल ६ सय २८ उद्योग मध्ये ४ सय ९८ वटा सञ्चालनमा छन् । उक्त उद्योगहरूले १३ हजार ५ सय २३ जनालाई रोजगारी प्रदान गरेको र २१ हजार १ सय २५ KVA विद्युत खपत गरेको छ ।

घरेलु तथा साना उद्योग

९.१५ उद्यमशिलता र सीप विकासबाट स्थानीय स्तरमा नै स्वरोजगारी र रोजगारी सिर्जना गरी आर्थिक विकासमा टेवा पुऱ्याउन घरेलु तथा साना उद्योगको स्थापना, विकास र विस्तारमा सरकारले जोड दिँदै आएको छ।

९.१६ घरेलु तथा साना उद्योग विभाग अन्तर्गतका २७ जिल्लामा चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनामा ८ हजार १ सय ८८ घरेलु तथा साना उद्योग दर्ता भई त्यसबाट कुल ५० हजार २ सय ३२ रोजगारी सिर्जना भएको अनुमान छ । त्यस्तै, घरेलु तथा साना उद्योग विकास समिति अन्तर्गत ४८ जिल्लामा कुल २ हजार ८ सय ८ उद्योग दर्ता भई ४ हजार ६ सय

११ रोजगारी प्राप्त भएको अनुमान छ । हालसम्म घरेलु तथा साना उद्योग विभाग र समिति अन्तर्गत देशभरी कुल २ लाख ७० हजार ९ सय ८८ घरेलु तथा साना उद्योग दर्ता भएका छन् । लघु उद्यम विकाससम्बन्धी कार्यक्रमबाट जम्मा ७ हजार ६ सय ४५ जना नयाँ उद्यमी सिर्जना भएका छन् । यस्तो कार्यक्रम चालु आर्थिक वर्षदेखि ६४ जिल्लामा विस्तार गरिएको छ ।

घरेलु तथा साना उद्योग प्रशिक्षण केन्द्र

९.१७ घरेलु तथा साना उद्योग प्रशिक्षण केन्द्रले उद्यमीहरूलाई विभिन्न विषयमा तालिमहरू प्रदान गर्दै आएको छ । गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा खाद्य प्रशोधन, बेकरी, व्युटिसियन, मोबाइल मर्मत, हाते कागज वस्तु उत्पादन लगायतका विभिन्न १८ शीर्षकमा १ हजार १ सय ३५ जनालाई सीप विकास तालिम प्रदान गरिएको थियो भने चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनामा ७ सय १ जनालाई यस्तो तालिम प्रदान गरिसकिएको छ ।

औद्योगिक व्यवसाय विकास प्रतिष्ठान

९.१८ औद्योगिक व्यवसाय विकास प्रतिष्ठानले उद्योग व्यवसाय गर्न चाहने सम्भाव्य उद्यमीहरू, उद्योग व्यवसाय सञ्चालन गरिरहेका उद्यमी व्यवसायीहरू र उद्योग व्यवसायको विकासमा संलग्न संघसंस्थाहरूलाई मागमा आधारित प्रशिक्षक प्रशिक्षण, गुणस्तर व्यवस्थापन, सम्भाव्यता अध्ययन र परामर्श सेवा जस्ता सेवाहरू प्रदान गर्ने, गुणात्मक सेवा प्रदान गर्न आवश्यकतानुसार कार्यमूलक अनुसन्धान गर्ने, स्वदेशी कच्चापदार्थमा आधारित उद्योग व्यवसायको सम्भाव्यता अध्ययन, अनुसन्धान तथा विकासमा जोड दिने कार्यहरू गर्दै आएको छ ।

९.१९ औद्योगिक व्यवसाय विकास प्रतिष्ठानबाट आर्थिक वर्ष २०६९/७० देखि चालु आर्थिक वर्षको फागुन महिनासम्म विभिन्न विषयमा २ हजार ७ सय ४३ जनालाई तालिम प्रदान गरिएको छ । यसले स्थापनाकालदेखि हालसम्म ७ हजार ५ सय १० भन्दा बढीलाई तालिम दिएको छ ।

कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यालय

९.२० कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यालयमा २०७२ फागुन मसान्तसम्म कुल १ लाख ४६ हजार ६ सय ४७ कम्पनी दर्ता भएका छन् । विगत तीन वर्षको कम्पनी दर्ताको तथ्याङ्क हेर्दा आर्थिक वर्ष २०६९/७० को तुलनामा आर्थिक वर्ष २०७०/०७१ मा कमी आएको छ भने गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा यसमा बढोत्तरी आएको पाइन्छ ।

तालिका ९ (ज) : कम्पनी दर्ताको स्थिति

सि.नं.	कम्पनी	६८/६९ सम्म कुल जम्मा	६९/७०	७०/७१	७१/७२	७२/७३*	जम्मा
१	पब्लिक लिमिटेड	१२०४	३७	२७	३१	३२	१३३१
२	प्राईभेट लिमिटेड	१०३३७१	१०५५०	१००५२	१२३७१	७९०३	१४४२४७
३	मुनाफा वितरण नगर्ने	४१३	८३	९४	२००	१५९	९४९
४	विदेशी कम्पनी	४१	१८	२१	२४	१६	१२०
कुल		१०४०२९	१०६८८	१०१९४	१२६२६	८११०	१४६६४७

स्रोत: कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यालय

खानी तथा भूगर्भ

९.२१ वर्तमान ऊर्जा सङ्कटको समाधान गर्न तथा स्वदेशी खनिज उद्योग विकासको लागि वैज्ञानिक तवरले खनिज पदार्थको खोजी गर्न अपरिहार्य छ । हालसम्म पूर्वाञ्चलको मेची देखि सुदूर पश्चिमाञ्चलको मध्य हिमाली भूभाग (Lesser Himalaya) मा पर्ने ४१ हजार ६ सय वर्ग किमी क्षेत्रमा प्रारम्भिक भू-रसायनिक अन्वेषण (Reconnaissance Geological Exploration) कार्य पूरा गरी विभिन्न स्तरका करिब ५ सय जति एनोमली पहिचान गरिएको छ ।

९.२२ खनिज अन्वेषण कार्यलाई व्यवस्थित रूपमा सञ्चालन गरी नेपाल सरकारको सन्तुलित विकासको अवधारणाअनुरूप प्रत्येक क्षेत्रमा सिमेन्ट उद्योग खोल्न विभागीय स्तरबाट भएको अध्ययन र अन्वेषण कार्यको फलस्वरूप उदयपुर, धनकुटा, सिन्धुली, मकवानपुर, ललितपुर, धादिङ, स्याङ्जा, अर्घाखाँची, सुर्खेत, दाङ, सल्यान, बैतडी र पाल्पा गरी देशको विभिन्न क्षेत्रमा लगभग ५४ करोड टन प्रमाणित, ११ करोड टन अर्धप्रमाणित तथा ४२ करोड टन सम्भाव्य गरी कुल लगभग १ अर्ब ७ करोड टन चुनढुङ्गा पत्ता लागेको छ । ८ हजार ४ सय ५० टन/दिन क्षमताको १३ वटा सिमेन्ट उद्योगहरू स्थापना भई सञ्चालनमा छन् भने १० वटा सिमेन्ट उद्योगहरू निर्माणाधीन अवस्थामा छन्। यी उद्योगहरू पूर्ण क्षमतामा सञ्चालन भएमा सिमेन्टमा आत्मनिर्भर हुन सकिन्छ ।

९.२३ काठमाडौँ उपत्यकामा ३१ करोड ६० लाख घन मिटर प्राकृतिक ग्याँस भण्डार; दोलखाको १८ करोड टन म्याग्नेसाईट खानी भण्डार; ललितपुर (फूलचोकी), रामेछाप (ठोसे) र नवलपरासी (धौवाडि)मा १/१ करोड टन फलाम खानी भण्डार, सोलुखुम्बु (वाप्सा), मकवानपुर (कालीटार), चितवन, तनहुँ र डडेल्धुरा (वावनगाँउ) सहितको १.४ करोड टन तामा खानी भण्डार, दोलखा, तनहुँ, म्याग्दी, कास्की सहितको जिल्लामा १.४ करोड टन खरी खानी भण्डार, दाङ, रोल्पा, पाल्पा र अर्घाखाँची मा ५० लाख टन कोइला खनिज भण्डार, ललितपुर, मकवानपुर र काभ्रे सहितको जिल्लामा मार्बल खानी भण्डार र रोल्पा, बैतडी,

दार्चुला, वझाङ्ग, इलाममा सुन, तामा र शिशा जस्ता डिपोजिटहरू पत्ता लागेका छन् । जाजरकोट, अछाम, कालिकोट, दैलेख, संखुवासभा र धादिङ जिल्लामा अर्धकिमती पथ्थर (काईनाईट, टुर्मालिन, क्वार्ज क्रिस्टल) खानी भण्डारसहित अन्य जिल्लामा डोलोमाइट, फस्फराईट, माईका, नुन आदि भण्डारहरू पत्ता लागेका छन् ।

- ९.२४ चुनढुंगा, फलाम, तामा, मार्बल, सुन, शिशा जस्ता को ११ खानी भण्डारमा आधारित उद्योग स्थापनार्थ निजी लगानीकर्ताहरूसँग सम्झौता सम्पन्न भएको छ । तामा, शिशा जस्ता, चुनढुंगाका १५ खानी भण्डारमा आधारित उद्योग प्रवर्द्धन हुने क्रममा रहेको छ । मकवानपुर, वैतडी र मुस्ताङमा युरेनियम अन्वेषणको कार्य सञ्चालनमा छ ।
- ९.२५ तुरुन्त प्रतिफल प्राप्त हुने खनिजहरू - चुनढुङ्गा, खरि, मार्बल, जेम्स स्टोन (काईनाईट, टुर्मालिन, क्वार्ज क्रिस्टल), कोइला र क्वार्जाईट मा आधारित साना र मझौला स्तरका खनिज भण्डारहरूको अन्वेषणदेखि उत्पादनसम्मको कार्यमा निजी लगानीकर्ताहरूलाई आकर्षित गर्ने नीतिअनुरूप उक्त खनिजहरूका साथै हाल धातु खनिज तर्फ फलाम, तामा र प्लेसर सुनको अन्वेषण कार्यमा निजी लगानीकर्ता आकर्षित भई हालसम्म करिब १०४ वटा उत्खनन् र ५९१ वटा खोजतलास कार्यको प्रमाणपत्र प्रदान गरिएको छ ।
- ९.२६ चुरे पहाड र महाभारत श्रृंखलाको सम्पूर्ण भाग र उच्च हिमाली क्षेत्रको केही भागहरूको प्रथम चरणको भौगर्भिक सर्वेक्षण कार्य पूरा गरी दोश्रो चरणको नक्साङ्कन सुरु गरिएको छ । व्यवस्थित सहरी विकास र फोहर मैला व्यवस्थापनका लागि काठमाण्डौं उपत्यका, पोखरा, बुटवल, भैरहवा, हेटौडा, धरान, विराटनगर, सुर्खेत, नेपालगंज, जनकपुर, धनगढी, महेन्द्रनगर र चितवनको भू-इन्जिनियरिङ तथा भू-वातावरणीय अन्वेषण सर्वेक्षण कार्य सम्पन्न भएको छ ।
- ९.२७ हिमाली श्रृंखलाको भूकम्पीय अध्ययन गर्न साईस्मिक स्टेसन स्थापना गरी भूकम्पको निरन्तर निगरानी गरी तथ्याङ्क संकलन गर्ने र उक्त तथ्याङ्कहरूको विश्लेषण गरी सोको आधारमा भविष्यमा आउन सक्ने भूकम्पहरूको बारेमा सूचना प्राप्त गर्ने गरिएको छ ।

गुणस्तर तथा नापतौल

- ९.२८ औद्योगिक उत्पादनहरूको गुणस्तरमा सुधार गरे मात्र स्वदेशी तथा विदेशी बजारमा वस्तुको विश्वासनियतामा वृद्धि हुन्छ । गुणस्तर परीक्षणका लागि २९ वटा प्रयोगशाला सञ्चालनमा रहेका छन् । हालसम्म विभिन्न १० वटा निजी प्रयोगशालाहरूलाई नेपाल प्रयोगशाला मापदण्ड र आइएसओ १७०२५:२००५ अनुसार प्रमाणीकरण गरिएको छ । उपभोक्ताहरूको हकहितको संरक्षणको लागि नियमित रूपमा बजार अनुगमन, ट्याक्सीको

मिटर जाँच, पेट्रोल पम्पहरूको नियमित अनुगमन तथा नापतौलका उपकरणहरू (ढक, तराजु आदि) को चेक जाँच गर्ने गरिएको छ।

औद्योगिक पूर्वाधार विकास कार्यक्रम

९.२९ यस कार्यक्रम अन्तर्गत विभिन्न निर्माणाधीन र सञ्चालन हुने क्रममा रहेका सिमेन्ट उद्योगहरू मध्ये सञ्चालन हुने क्रममा रहेका १० वटा सिमेन्ट उद्योगहरूलाई प्राथमिकता दिई प्रशारण लाईन तथा सवस्टेशन निर्माण र पहुँच सडक निर्माण कार्य भइरहेको छ।

विशेष आर्थिक क्षेत्र

९.३० वैदेशिक लगानी भित्र्याउने, वैदेशिक मुद्रा आर्जन गर्ने, निर्यात व्यापार बढाउने, रोजगारी बढाउने र नयाँ तथा उच्च प्रविधि भित्र्याउने उद्देश्यकासाथ मुलुकका विभिन्न १५ स्थानमा विशेष आर्थिक क्षेत्र (SEZ) को परिकल्पना गरिएको छ जसमध्ये वि.सं. २०७१ मङ्सिर २ गते भैरहवा सेजको उद्घाटन भइसकेको छ। भैरहवा विशेष आर्थिक क्षेत्र सञ्चालन मापदण्ड तथा कार्यविधि, २०७१ स्वीकृत भई कार्यान्वयनमा आइसकेको छ। विशेष आर्थिक क्षेत्रसम्बन्धी नयाँ ऐन संसदमा टेबुल भएको छ। सिमरा विशेष आर्थिक क्षेत्रको निर्माण कार्य अगाडि बढेको र पाँचखालमा जग्गा प्राप्ति सम्बन्धी कार्य अगाडि बढेको छ। विशेष आर्थिक क्षेत्रको समग्र समस्यालाई पहिचान गरी सुधारको लागि अध्ययन समेत भइसकेको छ।

केन्द्रीय कारागार कारखाना

९.३१ कारागारमा रहेका कैदीबन्दीहरूको क्षमता अभिवृद्धि गरी उनीहरूलाई आय आर्जनमा सक्षम बनाउन केन्द्रीय कारागार कारखानाबाट आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा ३५, २०७०/७१ मा ३५ र २०७१/७२ मा पनि ३५ जना बन्दीहरूलाई टेक्सटाईल, पावरलुमसम्बन्धी तालिम दिइएको छ। यस्तो तालिम आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्ममा महिला बन्दी जम्मा २ सय ७४ र पुरुष बन्दी जम्मा २ हजार ९ सय ८८ गरी कुल जम्मा ३ हजार २ सय ६२ जनालाई तालिम दिइएको छ। यस कार्यक्रमबाट चालु आर्थिक वर्षको दोश्रो चौमासिक अवधिमा १९ हजार ४ सय १३ मिटर सुती कपडा उत्पादन गरी बिक्री गरिएको छ।

वाणिज्य तथा आपूर्ति

- ९.३२ आपूर्तिजन्य क्षमताको सुदृढीकरण गरी र विश्व बजारमा मूल्य अभिवृद्धियुक्त प्रतिस्पर्धी वस्तु तथा सेवाको निकासी बढाउने, क्षेत्रीय तथा विश्व बजारमा वस्तु, सेवा र बौद्धिक सम्पत्तिको पहुँच वृद्धि गर्ने उद्देश्यले वाणिज्य नीति, २०७२ तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ ।
- ९.३३ वाणिज्य नीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि नेपाल व्यापार एकीकृत रणनीति, २०१० मा समसामयिक पुनरावलोकन गरी नेपाल व्यापार एकीकृत रणनीति, २०१६ स्वीकृतिको लागि मन्त्रिपरिषदमा पठाइएको छ। सेफगार्ड्स, एन्टी डम्पिङ तथा काउन्टर भेलिङका सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको विधेयकको मस्यौदा तयारी अन्तिम चरणमा रहेको छ।
- ९.३४ WTO को नवौँ मन्त्रिस्तरीय सम्मेलनबाट पारित भएको व्यापार सरलीकरण सम्झौताको कार्यान्वयनलाई अगाडि बढाउने सन्दर्भमा नेपालमा व्यापार सहजीकरणको अध्ययन पूरा गरि व्यापार सहजीकरण सम्झौता अन्तर्गत Category- ATF Measures को WTO मा Notification गरिएको र सम्झौतालाई व्यवस्थापिका संसदबाट अनुमोदन गर्ने प्रकृया अगाडि बढाइएको छ।
- ९.३५ चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनामा प्राइभेट फर्म तर्फ ३ हजार ७ सय ४५ वटा नयाँ दर्ता, ९ सय ४७ वटा नवीकरण, १ हजार ७ सय २२ वटा संशोधन र ४ सय २४ वटा खारेजी गरिएको छ। त्यसै गरी साझेदारी फर्म तर्फ १ सय ५४ वटा नयाँ दर्ता, १ सय ९७ वटा नवीकरण, ६६ वटा संशोधन र ५९ वटा खारेजी गरिएको छ भने एजेन्सीतर्फ नयाँ दर्ता ३४ वटा र १२ वटा नवीकरण गरिएको छ।
- ९.३६ प्राइभेटफर्म १ लाख ५३ हजार १ सय ५२ वटा र साझेदारी फर्म ८ सय २८ वटा गरेर जम्मा १ लाख ५३ हजार ९ सय ८० फर्महरू मध्ये चालु आर्थिक वर्षको आठ महिनामा ७१ हजार ५ सय वटा फर्महरूको Digitized गर्ने कार्य सम्पन्न भएको छ ।
- ९.३७ कुष्ठरोग नियन्त्रण कार्यक्रम अन्तर्गत १३ दुर्गम तथा ९ आंशिक जिल्लाहरूमा नेपाल सरकारद्वारा दिने गरेको अनुदान सहयोगमा चालु आर्थिक वर्षको प्रथम ८ महिनामा ३९ हजार ३ सय ४४ दशमलव ४७ क्विन्टल नुन ढुवानी कार्य सम्पन्न भएको छ। यसबाट दुर्गम जिल्लाका जनताहरूले राहतको अनुभूति पाउनुको साथै प्रत्यक्ष रूपमा आयोडिनको कमीबाट उत्पन्न विकृतिहरू गलगौड, सुस्तमनस्थिति, लाटोलठेब्रो, बामपुङ्के आदि निर्मूल पार्नमा सहयोग पुगिरहेको छ ।

मञ्जूषा ९ (क): निर्यात वृद्धि, व्यापार सहजीकरण तथा आपूर्ति व्यवस्थापनका लागि गरिएका मुख्य पहलहरू

- सम्माननीय प्रधानमन्त्रीज्यूको भारत भ्रमणको क्रममा नेपाल र भारतबीच Simplification of Modalities for Traffic-in-Transit between Nepal and Bangladesh through Kakarbhitta-Banglabandh Corridor, Operationalisation of Traffic-in-Transit between Vishakhapatnam Port and Nepal (Amendment in Treaty of Transit), Operationalisation of rail transit facility through Singhabad for Nepal's trade with and through Bangladesh, Operationalization of Traffic-in-Transit Through Rail Transport to/from Vishakhapatnam Port (Amendment in Rail Services Agreement) गरी ४ वटा Letter of Engagement मा वाणिज्य सचिव स्तरमा हस्ताक्षर सम्पन्न भएको ।
- सम्माननीय प्रधानमन्त्रीज्यूको चीन भ्रमणका अवसरमा नेपाल चीन पारवहन सम्झौता तथा नेपाल चीन स्वतन्त्र व्यापार सम्झौताको संयुक्त सम्भाव्यता अध्ययनको MOU मा हस्ताक्षर सम्पन्न भएको छ । साथै Agreement on Transit Transport between the Government of Nepal and the Government of the People's Republic of China र Memorandum of Understanding between the Ministry of Commerce of Nepal and the Ministry of Commerce of the People's Republic of China on launching the joint feasibility study of Nepal-China free trade Agreement मा सम्झौतामा हस्ताक्षर सम्पन्न भएको ।
- २०७२ भदौ ७ मा भारतको रक्सौलदेखि नेपालको अमलेखगञ्जसम्म पेट्रोलियम पाइपलाइन निर्माण गर्न नेपाल भारतबीच मन्त्रीस्तरीय MOU सम्पन्न भएको ।
- प्रमुख निकासी बालीको रूपमा रहेको अदुवाको व्यावसायिक उत्पादनमा वृद्धि गर्न विभिन्न कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ । सामान्य अवस्थामा प्रति हेक्टर अदुवा उत्पादन १२ मे. टन रहेकोमा अदुवा विकास कार्यक्रम सञ्चालन भएको स्थानमा प्रति मे.टन उत्पादकत्व ४२ मे.टन पुगेको छ । चिया प्याकेजिङ, हाते कागज उत्पादन, अल्लो प्रशोधन, चिराइतो प्रशोधन, Organic Coffee , Organic मह उत्पादन तथा चाँदीका गरगहना बनाउने लागि व्यापार तथा निकासी प्रवर्द्धन केन्द्रबाट विभिन्न जिल्लाका करिब ४०० जना सम्बन्धित किसान, उद्यमीहरू तथा श्रमिकहरूलाई आवश्यक तालिम र सो वस्तु उत्पादनको लागि आवश्यक पर्ने मेशिनहरू समेत उपलब्ध गराइएको ।
- नेपाली पस्मिनाको बजार प्रवर्द्धन गर्न च्याङ्ग्रा पश्मिनाको सामुहिक व्यापार चिन्ह (Collective Trade Mark) ४७ वटा देशहरूमा दर्ता भइसकेको छ । नेपाली कफिको नर्वे, कोरिया, हङकङ, जापान, सिंगापुर, क्यानडा, ई.यु. र स्वीजरल्याण्डमा सामुहिक व्यापार चिन्ह (Collective Trade Mark) दर्ता भइसकेको ।
- सुर्खेतमा जडीबुटी संकलन तथा प्रशोधन केन्द्र निर्माण कार्य अन्तिम अवस्थामा रहेको ।
- व्यापक बजार अनुगमनबाट उपभोक्ता र व्यवसायीहरूमा सजगता बढेकोले मूल्य र गुणस्तरमा फरक पर्ने प्रवृत्ति कम भएको ।
- व्यापार सहजीकरणको लागि रसुवागढी (रसुवागढी केरूङ्ग) नाकामा निर्माण हुने सुख्खा बन्दरगाहको लागि जग्गा प्राप्तिको लागि प्रकृया अघि बढिसकेको ।
- व्यापार सहजीकरण गर्न आवश्यक पर्ने सूचना तथा अद्यावधिक अभिलेखका लागि Export Import Code- EI code बनाउने कार्य भइरहेको ।
- काठमाण्डौको चोभारमा Container Freight Station (CFS) निर्माण गर्न विस्तृत डिजाइन सहितको संरचनाको खाका तयार पार्ने कार्य भइरहेको ।

९.३८ दुर्गम जिल्लाहरूमा खाद्यान्न ढुवानी गर्ने, राष्ट्रिय खाद्यान्न सुरक्षा भण्डारण र सार्क खाद्य सुरक्षा बैकमा खाद्यान्न भण्डारण गर्नुका साथै स्थानियस्तरमा खाद्यान्न उत्पादन बढाई खाने बानी (Food Habit) मा परिवर्तन ल्याउन Food Exchange कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने उद्देश्य

लिएको नेपाल खाद्य संस्थानले चालु आवको प्रथम ८ महिनामा दुर्गम जिल्लामा ४ हजार ७ सय ६७ मेट्रिक टन खाद्यान्न ढुवानी गरेको, कर्णाली अञ्चलका १९.४१ मेट्रिक टन स्थानीय उत्पादन खरीद गरेको, राष्ट्रिय खाद्य सुरक्षा भण्डारमा १० हजार ६ सय ३७ मेट्रिक टन खाद्यान्न मौज्दात राखेको, सार्क खाद्य सुरक्षा बैंकमा ८ हजार मेट्रिक टन खाद्यान्न मौज्दात राखेको छ।

९.३९ पेट्रोलियम पदार्थहरूको आयातमा आर्थिक वर्ष २०७०/७१ को तुलनामा आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा १३.८६ प्रतिशतले वृद्धि भएकोमा आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनामा अघिल्लो आर्थिक वर्षको तुलनामा ४४.७७ प्रतिशतले कमी आएको छ। पेट्रोलियम पदार्थहरूको आयातमा भएको कमीको प्रमुख कारण सीमानाकामा भएको अवरोध नै हो। नाका सहज भएपछि आपूर्ति सहज भई नियमित रूपमा आयात भइरहेको छ।

पर्यटन

९.४० पर्यटन नीति, २०६५ जारी भए पश्चात नेपाल सरकारले पर्यटन क्षेत्रलाई आर्थिक विकासको महत्त्वपूर्ण आधारको रूपमा उच्च प्राथमिकतामा राखी पर्यटन क्रियाकलापको विकास र विस्तार गर्ने, पर्यटन सेवाको गुणस्तर वृद्धि गर्ने, पर्यटनबाट विदेशी मुद्राको आर्जन बढाउने तथा रोजगारीका अवसरहरूको वृद्धि गरि जनताको जीवनस्तरमा सुधार गर्ने तर्फ प्रयास गर्दै आएको छ।

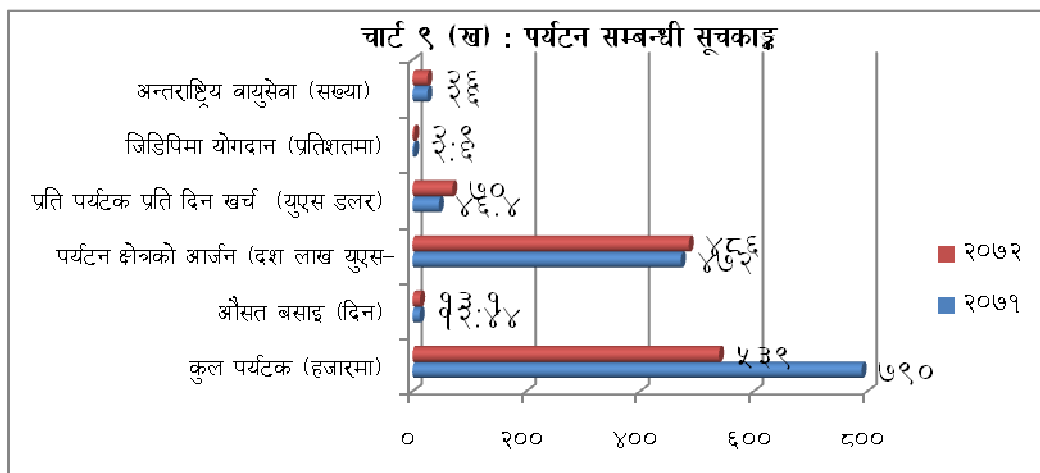
९.४१ नेपालका प्राकृतिक, साँस्कृतिक, जैविक एवं मानव निर्मित सम्पदाहरूको संरक्षण तथा प्रवर्द्धन गर्दै नेपाललाई विश्व मानचित्रमा आकर्षक, रमणीय र सुरक्षित गन्तव्यस्थलको रूपमा विकास गर्ने दीर्घकालीन दृष्टिकोण लिई सन् २०२० सम्ममा नेपालमा २० लाख पर्यटकहरूको भ्रमण गराउने र १० लाख रोजगारीको सिर्जना गर्ने लक्ष्य रहेको छ।

९.४२ पर्यटन क्षेत्रको लक्ष्य हासिल गर्न पूर्वाधार निर्माण, लगानी गर्ने अनुकूल वातावरणको सृजना, स्थानीय स्तरका जनताको क्षमता अभिवृद्धि, पर्यटनका सम्भावित क्षेत्रको खोजी र विस्तार गर्ने, विमानस्थलहरूको क्षमता बढाई हवाई सुरक्षालाई सुदृढ गर्ने उद्देश्य लिइएको छ।

तालिका ९ (झ) : पर्यटन सम्बन्धी मुख्य सूचकाङ्क

प्रमुख सूचकहरू	२०७१ पुस सम्मको उपलब्धि	२०७२ पुस सम्मको उपलब्धि
कुल पर्यटक आगमन संख्या	७९०११८	५३८९७०
प्रति पर्यटक बसाइ अवधि (औषत दिन)	१२.४४	१३.१
पर्यटन क्षेत्रबाट प्राप्त आर्जन ("०००" USD)	४७१७६९	४८६३४१
प्रति पर्यटक प्रतिदिन खर्च (USD)	४६.४	७०
कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा पर्यटन क्षेत्रबाट आर्जित विदेशी मुद्राको अनुपात(%)	२.६	२.९
नियमित उडानमा नेपाल आउने अन्तर्राष्ट्रिय वायुसेवाको संख्या	२६	२६

स्रोत: संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय

स्रोत: संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय

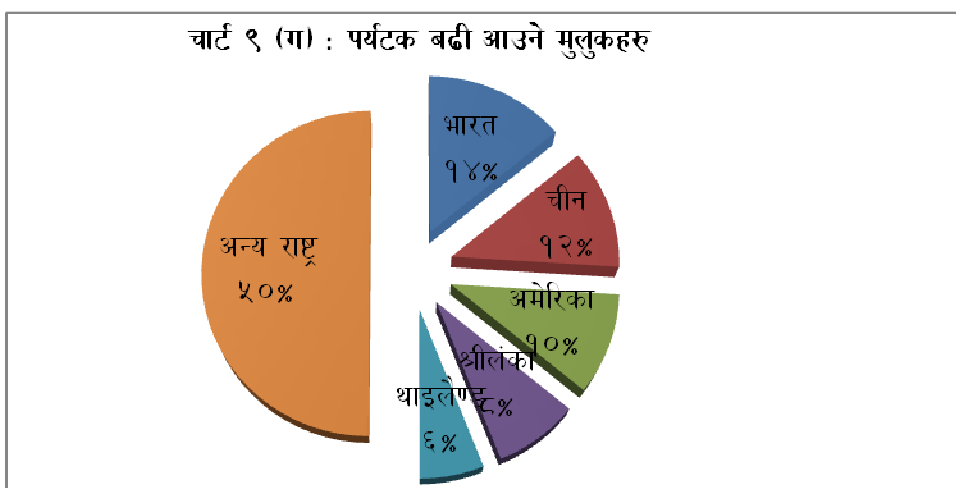
१.४३ सन् २०१५ को अवधिमा प्रतिदिन प्रति पर्यटक खर्च ७० अमेरिकी डलर भएको अनुमान गरिएको छ जुन अघिल्लो वर्षको तुलनामा २३.६ डलरले बढी देखिएको भएता पनि विगत १० वर्षको तथ्याङ्क हेर्दा प्रति दिन प्रति पर्यटक खर्च तुलनात्मक रूपमा बढेको छैन। पर्यटकको संख्या कम भए तापनि पर्यटन क्षेत्रबाट आर्जित विदेशी मुद्रा सन् २०१४ मा ४७ करोड १७ लाख ६० हजार अमेरिकी डलर भएकोमा सन् २०१५ मा न्यून रूपमा बढेर ४८ करोड ६३ लाख ४१ हजार पुगेको छ ।

१.४४ विगत १० वर्षको कुल पर्यटकको आगमनको प्रवृत्ति हेर्दा २०६९ सम्मको अवधिमा यो संख्या बढ्दो क्रममा रहेको भए तापनि २०६९ देखि पर्यटक आगमन घट्दो क्रममा रहेको छ । सन् २०१५ मा स्थलमार्गबाट आएका भारतीयहरू बाहेक कुल ५ लाख ३८ हजार ९ सय ७० पर्यटक मात्र नेपाल भ्रमणमा आएको देखिन्छ। जुन अघिल्लो वर्षको ७ लाख ९० हजार १ सय १८ जनाको तुलनामा ३२ प्रतिशतले कमी हो। यस अवधिमा नेपाल भ्रमणमा आएका पर्यटकहरूको औषत बसाई अवधिमा सामान्य वृद्धिभई १३.१ दिन पुगेको अनुमान छ जुन अघिल्लो वर्ष १२.४४ दिन रहेको थियो ।

१.४५ सन् २०१५को अवधिमा आएका कुल पर्यटक मध्ये ७१.६ प्रतिशतले विदा मनाउने उद्देश्यले नेपाल भ्रमण गरेका थिए । त्यसैगरी २.२ प्रतिशत पदयात्रा, २.८ प्रतिशत तीर्थयात्रा, ३.९ प्रतिशत व्यापार, २.८ प्रतिशत अध्ययन रोजगारी, १.७ प्रतिशत सभा / सम्मेलन, ४ प्रतिशत कार्यालयसम्बन्धी, ११ प्रतिशत अन्य उद्देश्यले नेपाल भ्रमण गरेका थिए । यात्रा उद्देश्यको आधारमा विगत १० वर्षको पर्यटक आगमनको तथ्याङ्क विश्लेषण

गर्दा बिदा/मनोरञ्जन/यात्रा, पदयात्रा/ पर्वतारोहण तथा तीर्थयात्रासम्बन्धी उद्देश्यले आउने पर्यटकको अनुपात दुइतिहाइ भन्दा बढी रहेको छ।

- ९.४६ पर्यटक आगमनको संख्यालाई देशगत रूपमा विश्लेषण गर्दा २०७१ पुसदेखि २०७२ पुस को अवधिमा सबैभन्दा बढी पर्यटक आउने पाँच मुलुकहरूमा क्रमशः भारत (१४%), चीन (१२%), अमेरिका (१०%), श्रीलंका (८%) र थाईलैण्ड (६%) रहेका छन् । यी देशहरूबाट आएका पर्यटकहरूले कुल पर्यटकको ४८ प्रतिशत अंश ओगटेको देखिन्छ । अघिल्लो सोही अवधिमा यो क्रममा भारत (१७%), चीन (१६%), अमेरिका (६%), श्रीलंका (४.८%) र बेलायत (४.७%) रहेको थियो।

- ९.४७ लुम्बिनी नेपालको मुख्य पर्यटक गन्तव्यको रूपमा रहेको पाईन्छ । सन् २०१५ मा कुल ७ लाख ४८ हजार २ सय ९४ जनाले त्यहाँ भ्रमण गरेका थिए। जसमा ४ लाख ८८ हजार ८ सय ५२ नेपाली, १ लाख ३० हजार २ सय ६२ भारतीय र १ लाख २९ हजार १ सय ८० जना अन्य मुलुकका रहेका छन् ।

- ९.४८ पर्यटन क्षेत्रको विकाशको लागि आधारभूत तथा दक्ष तालिम प्राप्त जनशक्ति उत्पादन गर्ने उद्देश्यले २०२९ सालमा नेपाल पर्यटन तथा होटल व्यवस्थापन प्रतिष्ठान स्थापना भई सञ्चालित छ। यस प्रतिष्ठानले व्यावसायिक तथा रोजगारमूलक तालिमका साथै Hotel Management, Tourism and Travel Management विषयमा स्नातक तथा Hotel Management मा स्नातकोत्तर तहको शिक्षा प्रदान गरिरहेको छ। यस प्रतिष्ठानबाट आर्थिक वर्ष २०६७/६८ देखि २०७२/७३ को अवधि मा १ सय ६८ जनाले Master of Hospitality Management उत्तीर्ण गरेका छन् । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा Bachelor of Hotel Management (BHM) उत्तीर्ण गर्ने १ सय ६८ जना थिए भने Bachelor of

Tourism and Travel Management (BTM) मा १ सय २६ जनाले उत्तीर्ण गरेका छन्। आधारभूत, मध्यम स्तरीय तथा सुपरभाइजर तहका तालिमहरू तर्फ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा ४ सय २५ जनाले पाएका छन्। हालसम्म कुल ५ लाख ८ हजार १ सय ४० जनाले यस प्रतिष्ठानबाट विभिन्न तालिम लिएका छन् ।

- ९.४९ पर्यटनसँग सम्बन्धित शैक्षिक अध्ययन तथा तालिमहरूको सञ्चालनबाट पर्यटन क्षेत्रमा आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा कुल ३ हजार २ सय ७२ र आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा कुल ७ सय १९ थप जनशक्ति तयार भई पर्यटन क्षेत्रको तालिम प्राप्त जनशक्ति कुल ६० हजार ५ सय ४५ पुगेको छ ।
- ९.५० विगत १० वर्षमा पर्वतारोहणलाई व्यवस्थित र वातावरणमैत्री बनाई नेपाललाई यस क्षेत्रको उत्कृष्ट गन्तव्यको रूपमा विकास गर्ने नीति लिएअनुरूप पर्वतारोहणीको संख्या र त्यसबाट सिर्जित रोजगारीमा क्रमिक रूपमा वृद्धि हुँदै आएको छ ।
- ९.५१ २०७० पुसदेखि २०७१ पुससम्म (सन् २०१४) मा पर्वतारोहण दलको संख्या ३ सय २० रहेकोमा २०७१ पुसदेखि २०७२ पुससम्म (सन् २०१५) मा ३ सय ८० पुगेको छ भने पर्वतारोहणीहरूको संख्या समेत २ हजार ५ सय बाट ४ हजार ३ पुगेको छ । तथापि, नेपाल सरकारलाई प्राप्त हुने रोयल्टी अघिल्लो सोही अवधिको तुलनामा ५ करोड ३४ लाख ३४ हजार रूपैयाँले घटेर २०७१ पुसदेखि २०७२ पुससम्म ३३ करोड ६७ लाख ४५ हजार रूपैयाँ रहेको छ । भूकम्प र आपूर्तिमा आएको समस्याको कारणले लामो बसाई अवधि हुने र बढी रोयल्टी प्राप्त हुने उच्च शिखरहरूको आरोहण तथा पदयात्रामा पर्यटकको कमी हुन गएकोले रोयल्टी घटेको हो।
- ९.५२ २०७१ फागुन महिनासम्ममा २ वटा क्यासिनो सञ्चालनमा थियो भने २०७२ फागुन महिनासम्ममा १ वटा थप भई हाल ३ वटा सञ्चालनमा रहेको छ । २०७२ फागुन महिनासम्ममा मिनि क्यासिनो तर्फ ३ वटा सञ्चालनमा रहेको छ ।
- ९.५३ पर्यटन विभागमा दर्ता भई वर्गीकृत भएका होटल मध्ये सन् २०१४ सम्ममा तारे स्तरको होटल संख्या १ सय १८ रहेकोमा सन् २०१५ मा आएर सो संख्या १ सय १६ मात्र रहेको छ। तारे स्तरको होटलको स्तर झरेको हुदा सो संख्यामा कमी हुन आएको हो। तारे स्तरको बाहेकको पर्यटक स्तरीय होटल, लज तथा रिसोर्टको संख्या सन् २०१५ मा बढेर साविकको ९ सय ५७ बाट ९ सय ६० पुगेको छ । तारे स्तरका होटलको शैयाको संख्या अघिल्लो वर्षको संख्यामा १ सय ५६ वटा शैया बढेर ९ हजार ७ सय १० पुगेको छ भने तारे होटल बाहेक पर्यटकस्तरीय होटल, लज तथा रिसोर्टको शैया संख्या ६ सय १५ वटा थप भई २७ हजार २ सय ४० पुगेको छ ।

मञ्जूषा ९ (ख): पर्यटन क्षेत्रको मुख्य उपलब्धिहरू

- पुरातात्विक, सांस्कृतिक सम्पदाहरू तथा पर्यटकीय गन्तव्य स्थलहरूको संरक्षण एवं पुनर्निर्माणका साथै हवाई उड्डयन क्षेत्रको सुदृढीकरण र विस्तार गरी दिगो पर्यटन विकास गर्ने उद्देश्यसहित तत्काल सुधार कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्ययोजना २०७२ लागु गरिएको ।
- नेपाल पर्यटन रणनीति तथा कार्ययोजना (२०१६-२०२५) तयार गर्ने कार्य सम्पन्न भएको ।
- नेपालको पर्यटन प्रवर्द्धनका लागि महत्वपूर्ण पूर्वाधारका रूपमा भूमिका खेल्ने पोखरा अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थलको शिलान्यास भई निर्माण कार्यको औपचारिक शुरुआत भएको ।
- भुक्तम्पले क्षति पुऱ्याएका पर्यटकीय र पुरातात्विक संरचनाहरूको पुनर्निर्माणलाई उच्च प्राथमिकतामा राखी निकायगत समन्वयका माध्यमबाट निर्माण, संरक्षण र मर्मत सम्भारका साथै पर्यटन क्षेत्रमा गएको नकारात्मक सन्देशलाई अनुकूल बनाउन प्रचार प्रसार र प्रवर्द्धनका कार्यहरू निजी क्षेत्र समेतको सहयोगमा अघि बढाइएको ।
- शाक्य मुनि गौतम बुद्धको जन्मस्थल लुम्बिनीको विकासको लागि सन् १९७८ मा स्वीकृत लुम्बिनी गुरु योजनानुसारको कार्य आगामी ४ वर्ष भित्र सम्पन्न गर्ने लक्ष्य लिएकोमा हालसम्म आयोजना अन्तरगत लुम्बिनी क्षेत्रको जग्गा अधिग्रहण, गुरुयोजना तयारी, लुम्बिनी क्षेत्रको संरचना प्रारूप, अन्तर्राष्ट्रिय बिहार क्षेत्रको निर्माण, पवित्र उड्यान निर्माण, सुरक्षा पर्खाल निर्माण तथा अन्तर्राष्ट्रिय बिहार क्षेत्रमा नहर निर्माण कार्य सम्पन्न भएको ।
- निजगढ अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थलमा जग्गा प्राप्ती लगायतका प्रारम्भिक कार्यहरू अघि बढाइएको ।
- त्रिभुवन अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थललाई आधुनिकीकरण गरी सुविधा सम्पन्न गराउने उद्देश्यले जापान सरकारको अनुदान सहयोगमा त्रिभुवन अन्तरास्ट्रिय विमानस्थलको स्तरोन्नतिको कार्य सुचारु हुनुका साथै अत्याधुनिक उपकरण जडान कार्य भइरहेको ।
- ताप्लेजुङदेखि दार्चुलासम्मको उच्च पहाडी ग्रामीण पर्यटन मार्गलाई पर्यटन पूर्वाधार कार्यक्रम अन्तर्गत द ग्रेट हिमालयन ट्रेल अवधारणालाई प्राथमिकताकासाथ अगाडि बढाउने कार्य पर्यटन विभाग मार्फत सञ्चालन गर्न प्रारम्भिक कार्य सुरु भएको ।
- बृहत्तर जनकपुर क्षेत्र विकास परिषद्बाट सो क्षेत्रको संस्कृति र पर्यटन विकासका लागि गुरुयोजना तयारीको कार्य अन्तिम चरणमा पुगेको ।
- गौतम बुद्ध अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल आयोजनाको वि.सं. २०७१ माघ १ गते विधिवत शिलान्यास भई निर्माण कार्य सुचारु भइरहेको । इण्डोनेशिया, दक्षिण अफ्रिका, यु.ए.इ., पाकिस्तान र साउदी अरबसँग हवाई सेवा सम्झौता तथा पुनरावलोकन वार्ता सम्पन्न भएको । विमानस्थल अनुगमन तथा बर्गीकरण सूचकांक तयार गरी लागु गरिएको ।

- ९.५४ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा २ हजार ६ सय ११ ट्राभल एजेन्सी दर्ता भएकोमा आर्थिक वर्ष २०७२/७३ फागुन मसान्तसम्म १ सय ७५ संख्याले वृद्धि भई २ हजार ७ सय ८६ पुगेको छ । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा १ हजार ९ सय ३ ट्रेकिङ एजेन्सी दर्ता भएकोमा आर्थिक वर्ष २०७१/७२ फागुन मसान्तसम्म १३० संख्याले थप भई २ हजार ३३ पुगेको छ । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ फागुन मसान्तसम्ममा ६१ वटा ज्याफिटङ्ग एजेन्सी दर्ता भएकोमा आर्थिक वर्ष २०७२/७३ फागुन मसान्तसम्म ५ वटा थप भई ६६ पुगेको छ । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा ५९ पर्यटक यातायात सेवा व्यवसाय दर्ता भएको र आर्थिक वर्ष २०७२/७३ फागुन मसान्तसम्म ८ वटा थप भई ६७ पुगेको छ ।
- ९.५५ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा ३ हजार ३ सय ३५ टुर गाईड अनुमति पत्र जारी गरेकोमा आर्थिक वर्ष २०७२ फागुन मसान्तसम्म वृद्धि भई ३ हजार ५ सय ७ पुगेको छ । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा १० हजार ४ सय ३६ ट्रेकिङ गाईड अनुमित पत्र जारी गरेकोमा आर्थिक वर्ष २०७२ फागुन मसान्तसम्म ९२२ संख्याले वृद्धि भई ११ हजार ३ सय ५८ पुगेको छ । त्यसैगरी, आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा १३१ रिभर गाइडको अनुमतिपत्र जारी गरेकोमा आर्थिक वर्ष २०७२ फागुन मसान्तसम्ममा ५६ ले वृद्धि भई १८७ पुगेको छ ।

संस्कृति

- ९.५६ देशभित्र रहेका मूर्त तथा अमूर्त सांस्कृतिक सम्पदाहरूको संरक्षण एवं सम्बर्द्धन गर्दै देशको सांस्कृतिक पहिचानलाई राष्ट्रिय रूपमा उजागर गरी पर्यटन प्रवर्द्धन मार्फत् देशको आर्थिक आय आर्जनमा योगदान पुऱ्याउने लक्ष्यबमोजिम देशभित्रका हाम्रा संस्कृतिलाई संरक्षण, सम्बर्द्धन गर्दै दिगो व्यवस्थापन गर्ने कार्य अगाडि बढाइएको छ ।
- ९.५७ देशभित्र रहेका महत्त्वपूर्ण धार्मिक, सांस्कृतिक एवं ऐतिहासिक स्थलहरूको संरक्षण सम्बर्द्धन एवं दिगो व्यवस्थापन गरी सञ्चालन एवं विकास गर्नका लागि मन्त्रालय अन्तर्गतका विभिन्न ११ वटा विकास समितिहरू मार्फत् वार्षिक कार्यक्रम सञ्चालन हुँदै आएको छ ।
- ९.५८ आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा देश भित्र रहेका मठ मन्दिर, मस्जिद, चर्च, गुम्बा, गुरुद्वार लगायत मूर्त तथा अमूर्त सम्पदाहरूको संरक्षण गर्नका लागि परेका विभिन्न संघसंस्था प्रतिष्ठान लगायत १ हजार ५ सय ५२ संघ संस्थाहरूलाई संस्कृति संरक्षण कार्यका लागि सरकारको तर्फबाट अनुदान उपलब्ध गराइएको छ ।

९.५९ लोपोन्मुख, सीमानुकृत, अतिसीमानुकृत र सुविधाबाट वञ्चित जाति/समुदायहरूको अमूर्त सांस्कृतिक सम्पदाका ५ वटा विधाहरू क्रमशः (क) अमूर्त सांस्कृतिक सम्पदाको सम्बाहकको रूपमा भाषासहितका मौखिक परम्पराहरू तथा अभिव्यक्तिहरू, (ख) अभिनय कलाहरू, (ग) सामाजिक व्यवहारहरू, अनुष्ठानहरू तथा चाडपर्वका उत्सवहरू, (घ) प्रकृति र ब्रह्माण्डसँग सम्बन्धित ज्ञान तथा व्यवहारहरूको विवरण संकलन एवं सूचीकरण गर्ने कार्य भइरहेको छ।

समस्या तथा चुनौतीहरू

- ९.६० प्रतिस्पर्धी, गुणस्तरीय, तुलनात्मक लाभ भएको वस्तुको उत्पादनद्वारा आन्तरिक उत्पादनमा वृद्धि तथा व्यापक रोजगारीको सिर्जना गर्ने कार्य चुनौतीपूर्ण छ। उद्योगको क्षेत्रमा अपेक्षित रूपमा स्वदेशी तथा वैदेशिक लगानी वृद्धि गर्न लगानीमैत्री वातावरणको विकास गरी लगानीकर्ताको विश्वास जित्नु पर्ने चुनौती रहेको छ।
- ९.६१ सम्भाव्य देशहरूसँग व्यापार तथा पारवहन सन्धिहरूको सम्भाव्यता अध्ययन गरी व्यापार तथा पारवहन प्रणालीलाई देशगत विविधीकरण गर्नु पर्ने चुनौती छ। पटक पटक भइरहने बन्द हडताल र सीमानाकामा हुने अवरोधले व्यापार र आपूर्तिमा पारेको असर र प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्दै व्यापार, पारवहन तथा आपूर्तिलाई सहज र नियमित बनाइराख्ने चुनौती रहेको छ।
- ९.६२ आन्तरिक तथा बाह्य परिवेशले तुरुन्त र दीर्घकालिन असर पार्ने पर्यटन क्षेत्रमा प्राकृतिक विपत्ति, आन्तरिक अवरोध तथा आपूर्ति समस्याले यस क्षेत्रलाई नकारात्मक असर पुऱ्याइरहने हुँदा पर्यटनमैत्री पर्यावरणको अवस्था सिर्जना गर्नु चुनौतीको रूपमा रहेको छ।
- ९.६३ अमूर्त सांस्कृतिक सम्पदा संरक्षण सम्बन्धि महासन्धी, २००३ को पक्षराष्ट्रको हैसियतले पालना गर्नुपर्ने दायित्वहरू पूरा गर्नुका साथै अमूर्त सांस्कृतिक सम्पदासँग सम्बन्धित जात्रा, पर्व, नाचगान, उत्सवलाई पनि परम्परागत शैलीमा जीवन्त रूपमा सञ्चालनमा ल्याउन चुनौतीपूर्ण रहेको छ।
- ९.६४ उड्डयन सुरक्षाका लागि पूरा गर्नुपर्ने मापदण्ड र सर्तहरू कार्यान्वयन गर्न भइरहेका प्रयासलाई सार्थक बनाई नेपालको उड्डयन क्षेत्रलाई सुरक्षित बनाउनु पर्ने चुनौती छ। लक्ष्यअनुरूप विमानस्थलहरूको निर्माण, आधुनिक राडार प्रणालीहरूको स्थापना र "नेपाली आकाश सुरक्षित आकाश"को अवधारणालाई मूर्तरूप दिनुपर्नेछ।

१०. आवास तथा सहरी विकास, वातावरण र ऊर्जा

आवास तथा सहरी विकास

- १०.१ नेपालमा कुल ४७ लाख ६७ हजार आवासीय संरचना रहेका छन् जसमा ५४ लाख २७ हजार परिवार बसोबास गर्दछन् र ८५.२६ प्रतिशत घर परिवार आफ्नै स्वामित्वको घरमा तथा १२.८१ प्रतिशत घरपरिवार भाडामा बस्दछन् । बाँकी १.९३ प्रतिशत घरपरिवारको खुलेको देखिदैन । बिजुली पुगेको परिवार ६७ प्रतिशत, पानीको सुविधा पुगेको परिवार ४७ प्रतिशत, शौचालय सुविधा भएको परिवार ६२ प्रतिशत रहेको छ ।
- १०.२ २०७१ वैशाख भन्दा अघि तत्कालीन ५८ वटा नगरपालिकाहरूमा बस्ने जनसंख्यालाई मात्र सहरी जनसंख्याको रूपमा लिइएअनुरूप सहरी जनसंख्या करिब १७ प्रतिशत रहेको छ । काठमाण्डौं उपत्यका बाहेकको ठूलो सहरी क्षेत्र र नगरपालिका भई नसकेका अन्य सहरी क्षेत्रहरूमा रहेको जनसंख्या समेत जोड्ने हो भने नेपालमा सहरी जनसंख्या करिब २५ प्रतिशतको हाराहारीमा हुन आउने देखिन्छ ।
- १०.३ नेपाल सरकारले २०७१ वैशाखमा ७२ वटा, २०७१ मंसिरमा ६१ वटा र २०७२ असोजमा २६ वटा नगरपालिकाहरू थप गरेकोले हाल नगरपालिकाहरूको संख्या बढेर २ सय १७ पुगेको छ । यी सबै नगरपालिकाहरूमा रहेको जनसंख्यालाई सहरी जनसंख्याको रूपमा लिने हो भने नेपालको कुल सहरी जनसंख्या करिब ४२ प्रतिशत हुन आउँछ ।
- १०.४ मुलुकमा सार्वजनिक भवनहरूको सङ्ख्या करिब डेढ लाख रहेको अनुमान छ । सरकारी कार्यालय भवनहरूमा रहेका सेवा सुविधा एकै किसिमका छैनन् । सार्वजनिक भवनहरूको छुट्टै पहिचानको लागि Colour Code रहेको भएता पनि प्रभावकारी रूपमा लागु हुन सकेको छैन । विद्यमान भवनहरू भूकम्पलगायत अन्य प्रकोपहरूबाट कति सुरक्षित रहेका छन् भन्ने बारेमा विस्तृत अध्ययन भएको छैन । सार्वजनिक सेवालाई सहज, सरल र प्रभावकारी ढंगले उपलब्ध गराउन एकीकृत सरकारी कार्यालय भवन निर्माण गर्ने नीतिगत निर्णय भएता पनि यसको कार्यान्वयन हुन सकेको छैन ।
- १०.५ एसियाली विकास बैंकको सहयोगमा विराटनगर, बुटवल र वीरगञ्ज नगरपालिकाहरूको एकीकृत पूर्वाधार विकास गर्न विराटनगरमा सतह नालाको ९४ कि.मी. मध्ये ४७.५ कि.मी., ढल निकासको ७८ कि.मी. मध्ये १७ कि.मी. र प्रशोधन प्लान्टको ५५ प्रतिशत कार्य सम्पन्न भएको छ । बुटवलमा अटो भिलेज निर्माणका लागि ठेक्का लागेको छ ।
- १०.६ काभ्रे उपत्यकाको ३ वटा नगरपालिकामा एकीकृत खानेपानी आयोजना निर्माणका लागि वितरण लाइन १०० कि.मी., ठकुरी गाँउ, कुप्सडाँडा र देवीस्थानको ३ वटा ट्याङ्कीको

निर्माण कार्य ९५ प्रतिशत र देवीस्थान पनौतीमा पानी प्रशोधन केन्द्रको २५ प्रतिशत कार्य सम्पन्न भएको छ ।

१०.७ धरान नगरपालिकाको खानेपानी प्रणाली निर्माण, सुधार तथा विस्तार कार्यको ठेक्का लागि खानेपानी आयोजनाको कार्य अघि बढेको छ । सिद्धार्थनगर नगरपालिकामा १०.८७ कि.मी. सतही नाला निर्माण सम्पन्न भएको छ भने नेपालगञ्ज नगरपालिकामा सतह नाली निर्माण ६० कि.मी. मध्ये हालसम्म ३७ कि.मी. सम्पन्न भएको छ । नेपालगञ्जको सहरी सडक ७.७ कि.मी. मध्ये हालसम्म ५.०९ कि.मी. सम्पन्न भएको छ ।

१०.८ विराटनगर चक्रपथको कुल ४२ कि.मि. मध्ये ३९ कि.मि. को ट्रयाक खोल्ने कार्य सम्पन्न भएको छ । डोटी र टिकापुरमा ४ सय जना क्षमताको क्षेत्रीय सभाहलहरू र बुटवलमा १ हजार ५० जना क्षमताको अन्तर्राष्ट्रिय सम्मेलन केन्द्र तथा प्रदर्शनी स्थलको निर्माण कार्य सुचारू रहेको छ ।

१०.९ नेपाल र भारत बीच व्यापार सहजीकरण गर्न मुख्य नाकाहरूमा एकीकृत जाँच चौकी निर्माण गर्ने कार्यक्रमअनुरूप वीरगञ्ज एकीकृत जाँच चौकी निर्माण कार्य भइरहेको, विराटनगरको जग्गाको मुआव्जा वितरण कार्य सम्पन्न भई जग्गा हस्तान्तरणको क्रममा रहेको छ । भैरहवा र नेपालगञ्जमा अधिग्रहित जग्गा संरक्षण र अन्य सामाजिक पूर्वाधारका कार्यहरू भइरहेको छ ।

१०.१० मध्य पहाडी लोकमार्गमा सुविधा सम्पन्न शहरहरू निर्माण गरिएमा मध्य पहाडको आर्थिक रूपान्तरणमा ठूलो योगदान हुने हुँदा यो लोकमार्गमा निर्माण गर्ने कार्यक्रम रहेको १० वटा नयाँ शहरहरू निर्माणका लागि एकीकृत सहरी विकास योजना तर्जुमा सम्पन्न हुने चरणमा रहेको छ ।

१०.११ २०७२ वैशाखको विनाशकारी भूकम्पपछि भूकम्प प्रतिरोधी भवनहरूको डिजाइन तयार गरी Design Catalogue प्रकाशन र वितरण गरिएको छ । भूकम्पबाट पूर्णरूपमा क्षति भएका आवास पुनर्निर्माण अनुदान सहायता प्रवाह कार्यविधि २०७२, बस्ती विकास, सहरी योजना तथा भवन निर्माणसम्बन्धी आधारभूत निर्माण मापदण्ड, २०७२ तयार गरी लागु गरिएको छ ।

१०.१२ सफा, सुन्दर र हरियाली शहर विकास र सभ्यताका प्रतीक हुन् । शहरहरूलाई हरित शहर बनाइने कार्यक्रमलाई अभियानको रूपमा सञ्चालन गर्ने नीति रहेको छ । सोही अनुरूप पोखरा, धरान र ललितपुर उप-महानगरपालिकाहरूलाई पर्याप्त हरियालीसहितको वातावरणमैत्री शहरको रूपमा विकास गर्नका लागि आवश्यक पूर्वाधार र संरचना कार्यलाई

प्राथमिकताका साथ अघि बढाइएको छ । फोहोरको उचित व्यवस्थापन, प्लास्टिक झोला प्रयोगमा निरूत्साहन, पार्क, नगर उद्यान, पोखरी निर्माणलगायतका क्रियाकलापहरू स्थानीय स्तरमा सञ्चालन गरिएको छ । शहरलाई फोहोरमुक्त सुविधासम्पन्न बनाउन स्थानीय नगरपालिकाहरूको सहकार्यमा काठमाण्डौ उपत्यकालगायतका नगर क्षेत्रमा आधारभूत स्तरका सार्वजनिक शौचालय बनाउने कार्यक्रम अघि बढेको छ ।

१०.१३ वागमती नदीलाई ढलमुक्त बनाउने अभियानअनुरूप काठमाडौंको गोकर्ण देखि मनोहरा दोभानसम्म विछ्याइएको ढल सञ्चालनमा आएको छ । धोबीखोलाको बाँया किनारामा गोपीकृष्ण पुलसम्म ढल विछ्याउने कार्य सम्पन्न भइसकेको र दाँया किनारामा गोपीकृष्ण पुलसम्म ढल विछ्याउने कार्य यही असार मसान्तभित्र सम्पन्न हुनेछ । विष्णुमति दोभानदेखि महादेव खोलासम्मको ६ किमि ढल विछ्याउने कार्यको लागि ठेक्का स्वीकृत भई सम्झौता भइसकेको छ ।

१०.१४ सहरी क्षेत्रमा ऊर्जा खपतलाई व्यवस्थित गर्न सबै नगरपालिका र नक्सा पास गर्नु पर्ने नियम लागु भएको गाविसहरूमा बस्ती विकास, सहरी योजना तथा भवन निर्माणसम्बन्धी आधारभूत मापदण्ड, २०७२ को अंग हुने गरी सबै प्रकारका सरकारी भवन, व्यापारिक भवन, संस्थागत भवन, सार्वजनिक सभा, सम्मेलन भवन (मल्टिप्लेक्स, तारे होटल, सिनेमा हललगायत) र महानगरपालिका र उपमहानगरपालिकाको हकमा १० आना भन्दा बढी जग्गामा बनेका २ हजार ५ सय वर्ग फिट भन्दा बढीका आवासीय भवनहरूमा कुल ऊर्जा खपतको २५ प्रतिशत वा १ हजार ५ सय वाट (Watt) मध्ये जुन बढी हुन्छ सोही क्षमतामा जडान गर्ने गरी अनिवार्य रूपमा सौर्य ऊर्जा प्रणाली जडान गर्ने व्यवस्था लागु गरिएको छ ।

१०.१५ सरकारी भवनहरूको निर्माण, मर्मत सम्भार र सञ्चालनका लागि नेपाल सरकारले छुट्टै निकाय रहे पनि सबै निकायहरूले आ-आफ्नै तरिकाबाट सरकारी कार्यालय भवनहरू निर्माण गर्दै आएको अवस्था रहेको छ जसले गर्दा सरकारी भवनहरूमा Space Standard, Colour Code का साथै राष्ट्रिय भवन संहिता लागु गर्न कठिनाई हुनुका साथै सरकारी भवन निर्माण, मर्मत सम्भार र सञ्चालनका लागि एउटै निकायलाई जिम्मेवार बनाउन सकिएको छैन ।

वातावरण तथा जलवायु परिवर्तन

१०.१६ वातावरणीय संवेदनशीलता, प्राकृतिक विपत्ति तथा जलवायु परिवर्तनको प्रभावको दृष्टिकोणले नेपाल एक उच्च जोखिममा रहेको राष्ट्र हो । संवेदनशील भूधरातलीय र भौगोलिक अवस्थिति तथा कमजोर भौगर्भिक वनावटका कारणले गर्दा मानवजन्य तथा प्राकृतिक प्रकोपका प्रभावहरूबाट भारी मात्रामा धन र जनको क्षति र वातावरणीय समस्या व्यहोर्नु

परेको छ। फलस्वरूप दिगो विकासका लक्ष्य हासिल गर्न थप चुनौतीहरूको सामना गर्नुपर्ने अवस्था रहेको छ ।

१०.१७ बढ्दो औद्योगीकरण तथा सहरीकरणका कारण वातावरण प्रदूषण तथा जलवायु परिवर्तनबाट भएको व्यापक असरलाई न्यून गर्न एकातर्फ हरितगृह ग्याँसको उत्सर्जनमा व्यापक कटौती गर्नु आवश्यक छ भने अर्कोतर्फ ती असरलाई रोकथाम वा घटाउन अनुकूलनका उपयुक्त रणनीतिहरू अवलम्बन गर्नु पर्नेछ। जलवायु परिवर्तनसम्बन्धी महासन्धिको पक्ष राष्ट्रको हैसियतले नेपालले जलवायु परिवर्तनको क्षेत्रमा विभिन्न नवीनतम प्रयासहरूको थालनी गरेको छ ।

१०.१८ UNFCCC अन्तर्गत नैरोबी कार्ययोजनाबाट विश्वभर सञ्चालन भएका कार्यक्रमहरू मध्ये नेपालमा सञ्चालित जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम विश्वका १ सय ७० देश मध्ये उत्कृष्ट ५ सफल अनुकूलन अभ्यास कार्यक्रमका रूपमा छनौट भएको छ।

१०.१९ वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन नगराई सञ्चालनमा रहेका विभिन्न ४ वटा आयोजनाहरूलाई वातावरण संरक्षण ऐनअनुसार कारवाही स्वरूप जरिवाना गरी वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको प्रक्रियामा लगिएको छ।

१०.२० काठमाडौँ उपत्यकामा प्लाष्टिक झोला प्रतिबन्ध लगाई सकिएको अवस्थामा अझै पनि प्लाष्टिक झोलाहरू प्रयोग भइरहेकोले विभिन्न स्थानहरूमा अनुगमन गरी मापदण्ड विपरितका प्लाष्टिकका झोला जफत गरी वातावरण संरक्षण ऐन, २०५३ बमोजिम कारवाही गर्ने गरिएको छ।

१०.२१ नेपाल भित्र सञ्चालन हुने योजना तथा आयोजनाहरूमा वातावरणीय पक्षलाई एकीकृत गरी वातावरणमा पर्न सक्ने अनुकूल प्रभावलाई बढाई विकास प्रस्तावहरूबाट प्राप्त हुने सामाजिक आर्थिक लाभलाई दिगो बनाउने तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रक्रियालाई सरल र पारदर्शी बनाउने उद्देश्यले वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन निर्देशिका २०७२ को मस्यौदा तयार भएको छ।

१०.२२ Low Carbon Economic Development Strategy and Gender and Climate Change Strategy को मस्यौदा तयार भएको छ। जलवायु परिवर्तनलाई मूलप्रवाहिकरण गरी राष्ट्रिय अनुकूलन योजना तर्जुमा गर्न National Adaptation Plan (NAP) को सुरुवात गरिएको छ।

१०.२३ नेपालका ग्रामीण क्षेत्रका न्यून आय भएका घरपरिवारहरूमा स्वच्छ तथा नवीकरणीय ऊर्जा प्रविधिको पहुँचमा अझै विस्तार गर्न तथा सहरी क्षेत्रमा विद्यमान ऊर्जा संकट न्यूनीकरण गर्नुका साथै नवीकरणीय ऊर्जाको दीर्घकालीन विकास र प्रवर्द्धनको लागि नवीकरणीय ऊर्जा

प्रविधिहरूमा उपलब्ध गराउने अनुदानलाई समय सापेक्ष बनाउन अनुदान नीति, २०७२ तर्जुमा गरी मन्त्रिपरिषद्बाट स्वीकृतिका लागि प्रक्रिया अगाडि बढाइएको छ ।

१०.२४ सहरी क्षेत्रमा विद्यमान ऊर्जा संकटको न्यूनीकरणका लागि सिभिल बैंक, एनएमबी बैंक र नेपाल इन्भेष्टमेन्ट बैंकबाट घरायसी सौर्य ऊर्जा प्रणाली जडानमा सरल कर्जा उपलब्ध गराउने सम्बन्धी सम्झौता पत्रमा हस्ताक्षर भएको छ भने १० वटा उद्योग र सौर्य ऊर्जा कम्पनीहरूबीच करिब १० मेघावाट विद्युत उत्पादन गर्न सम्झौता पत्रमा हस्ताक्षर भएको छ ।

१०.२५ धुवाँमुक्त उज्यालो घर कार्यक्रम अन्तर्गत भूकम्प प्रभावित जिल्लाका घरपरिवारहरूलाई १२ हजार ६ सय ५३ सुधारिएको चुलो वितरण भएको छ । वातावरणीय प्रदूषण नियन्त्रण एवं न्यूनीकरण गर्ने उद्देश्यले धादिङ्ग, तनहुँ, कास्की, रूपन्देही, बाँके, मकवानपुर, नुवाकोट र काठमाडौँमा रहेका विभिन्न ५३ वटा उद्योग तथा कलकारखानाको अनुगमन गरिएको छ ।

१०.२६ मौसम र वाढी पुर्वानुमानलाई प्रभावकारी बनाउन सुर्खेत, पाल्पा र उदयपुरमा गरी तीनवटा राडार जडान गर्ने कार्य भइरहेको छ ।

ऊर्जा खपत

१०.२७ ऊर्जाको आवश्यकता र आपूर्तिमा परम्परागत स्रोत कै बाहुल्यता कायमै रहेको छ । नवीकरणीय ऊर्जा प्रयोगका लागि विभिन्न प्रयास भएपनि परम्परागत ऊर्जाको खपतको दर अपेक्षित रूपमा घट्न सकेको छैन । नवीकरणीय ऊर्जाको स्रोत मुख्यतः जलविद्युत र सौर्य ऊर्जामा अपार सम्भावना रहे पनि यसको सदुपयोग गर्न नसक्नाले ऊर्जा संकट गहिरिदै छ ।

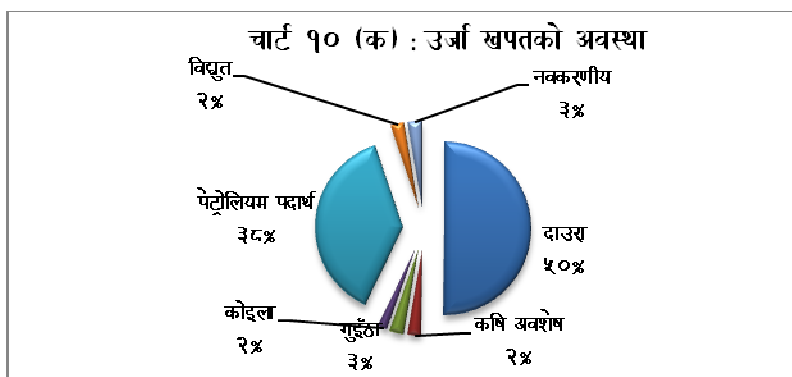
तालिका १० (क) : ऊर्जा खपतको स्थिति (toe: tones of oil equivalent मा)

स्रोत	आर्थिक वर्ष २०७०/७१ (००० toe)	आर्थिक वर्ष २०७१/७२ (००० toe)	आर्थिक वर्ष २०७२/७३*
परम्परागत	८९८३	९१०४	६०६९
दाउरा	८१५४	८२६४	५५०९
कषि अवशेष	४०३	४०८	२७२
गुइँठा	४२६	४३२	२८८
व्यापारिक	१९५८.९६	५२५६.९०	४६०९.७७
कोइला	३२०	४६५	१९२
पेट्रोलियम पदार्थ	१२६४	४२९४.६२	४१४३.४६
विद्युत	३७४.९६	३९७.२८	२७४.३१
नवकरणीय	२९१	२९१.६४	२९१.८६
कुल जम्मा	११२३२.९६	१४६५२.५४	१०९७०.६३

स्रोत: ऊर्जा मन्त्रालय

* प्रथम ८ महिनाको

१०.२८ यस आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनामा कुल ऊर्जा खपत १० हजार ९ सय ७० दशमलव ६३ टन तेल शक्ति पुगेको छ। जबकी गत आर्थिक वर्षको सोही अवधिको तुलनामा यस्तो खपत ४१ प्रतिशतले बढी हो। गत वर्ष सोही अवधिमा ७ हजार ७ सय ८१ टन तेल शक्ति ऊर्जा खपत भएको थियो। आठ महिनाको तथ्याङ्क हेर्दा परम्परागत, व्यापारिक र नवीकरणीय ऊर्जा खपतको अनुपात क्रमशः ५५.३३ प्रतिशत, ४२ प्रतिशत र २.६७ प्रतिशत प्रतिशत रहेको देखिन्छ। गत आर्थिक वर्षमा यो अनुपात क्रमशः ६२.१३ प्रतिशत, ३५.८७ प्रतिशत र १.९९ प्रतिशत रहेको थियो। यसरी हेर्दा परम्परागत ऊर्जामा आश्रितहरू क्रमशः पेट्रोलियम पदार्थतिर आकर्षित भएको पाइन्छ जुन नेपालमा उत्पादन नभएर आयात गर्नु पर्दछ।

विद्युत

१०.२९ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा नेपालको कुल विद्युत उत्पादन ८२९.१९ मेगावाट रहेकोमा चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनामा १८.४९ मेगावाट थप भई ८४७.६८ मेगावाट पुगेको छ जबकि माग बढेर १ हजार ३ सय ८५ मेगावाट पुगेको छ। करिब २५० मेगावाट भारतबाट आयात गरिए पनि ऊर्जा माग र आपूर्ति बीच ठूलो खाडल रहेको कारण उल्लेख्य रूपमा लोडसेडिङ्ग रहिरहेको छ। जसबाट आमनागरिकको जीवनका साथै समग्र अर्थतन्त्रमा नकारात्मक असर परेको छ।

तालिका १० (ख) : विद्युत माग, खपत, उत्पादन एवं भौतिक संरचना

विवरण	आर्थिक वर्ष					
	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३*
उत्पादन (मे.वा.)	६९७.८५	७०५.५७	७४६	७४६	८२९.१९	८४७.६८
प्रसारण लाइन (किमि)	१९१७.६२	१९८७.३६	१९८७.३६	१९८७.३६	२८४८.८६	३२१६.८६
ग्राहक संख्या	१८५४२७५	२०५३२५९	२५९९१५२	२७१३८०४	२८७२०१५	२९२२०४१
वितरण लाइन (किमि)	८९१०८.८६	९५८१५.९८	११४१६०.४०	११६०६६.६४	१२३८२७.७८	१२३९७६.७८
उपलब्ध ऊर्जा (मि.वा.आ.)	३३८९.२७	३८५८.३७	४२६०.४५	३०९२.४७	४९६६.६६	३४२८.९०
उच्चतम माग (मे.वा.)	९४६.१	१०२६.००	१०९४	१२००.९८	१२९१.१०	१३८५.००

* प्रथम आठ महिनाको, स्रोत: ऊर्जा मन्त्रालय।

- १०.३० प्रसारण लाईन २०७२ फागुनसम्म जम्मा ३२१६.८६ किमि पुगेको छ। विद्युत उपयोग गर्ने ग्राहकको संख्या २९ लाख २२ हजार ४१ पुगेको छ। यसै अवधिसम्म विद्युत वितरण लाइन १ लाख २३ हजार ९ सय ७७ किमि पुगेको छ।
- १०.३१ वर्तमान ऊर्जा संकट आधारभूत रूपमा १ वर्षभित्र अन्त्य गर्न, दुईवर्ष भित्र पूर्णरूपमा समाधान गर्न र दीर्घकालिन रूपमा एक दशक भित्र ऊर्जा सुरक्षाको प्रत्याभूति दिन राष्ट्रिय ऊर्जा संकट निवारण तथा विद्युत विकास दशकसम्बन्धी अवधारणा एवं कार्ययोजना, २०७२ मन्त्रिपरिषद्बाट स्वीकृत भई लागु भएको छ।
- १०.३२ विश्व बैंकको अनुदान सहयोगमा बागमती बाहेकका मुख्य नदी बेसिनहरूको नदी बेसीन योजना तथा जलविद्युत विकास गुरुयोजना तर्जुमा एवं रणनीतिक वातावरणीय तथा सामाजिक मूल्याङ्कन अध्ययन कार्य सुरु भएको छ।
- १०.३३ आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा नेपाल विद्युत प्राधिकरण तथा निजी क्षेत्रका जलविद्युत कम्पनीहरूलाई थप २६७ मेगावाट जडित क्षमता बराबरको १४ वटा ठूला र साना जलविद्युत आयोजनाहरूको विद्युत उत्पादनको सर्वेक्षणको अनुमतिपत्र प्रदान गरिएको छ । साना ठूला गरी जम्मा ३१६ मेगावाटको १४ वटा अनुमतिपत्र जारी गरिएको छ । साथै, प्रसारणको लागि ९ वटा सर्वेक्षण अनुमतिपत्र जारी गरिएका छन् ।
- १०.३४ १३२ के.भी तथा अन्य भोल्टेजस्तरका प्रसारण लाइन विस्तार आयोजनाहरूतर्फ ५० वटा र वितरण आयोजनाहरू तर्फ ८२ वटा आयोजनाको गरी ५१७ कि.मि. लाईन आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनामा सम्पन्न भएको छ।
- १०.३५ चार वटा आयोजनाहरूको सम्भाव्यता अध्ययन र २ वटा आयोजनाहरूको विस्तृत इन्जिनियरिङ डिजाइन यस वर्ष सम्पन्न हुनेछ । १८ वटा आयोजनाहरूको पहिचान, ४ वटा जलविद्युत आयोजनाहरूको विस्तृत इन्जिनियरिङ डिजाइन, १४ वटा साना जलविद्युत आयोजनाहरूको सम्भाव्यता अध्ययन तथा वातावरणीय अध्ययन, १० वटा मझौला तथा ठूला जलविद्युत आयोजनाहरूको सम्भाव्यता अध्ययन तथा वातावरणीय अध्ययन, १ वटा जलाशययुक्त आयोजनाहरूको भौगोलिक तथा भू-सर्वेक्षण एवं वातावरणीय अध्ययन, १ वटा बहुउद्देश्यीय सम्भाव्यता अध्ययन तथा वातावरणीय अध्ययन कार्यहरू भइरहेका छन्
- १०.३६ बुढीगंगा जलविद्युत आयोजनाको विस्तृत इन्जिनियरिङ डिजाइन तथा वातावरणीय अध्ययन कार्य भइरहेको छ। आयोजनाको पूर्वाधार विकासको लागि करिब ९० प्रतिशत जग्गा अधिग्रहण हुने प्रक्रियामा रहेको छ।
- १०.३७ पञ्चेश्वर बहुउद्देश्यीय आयोजनाको नेपाल भारत बीच सहमति भएअनुसार पञ्चेश्वर विकास प्राधिकरणको गठन भई प्राधिकरणले कार्य सुरु गरिसकेको छ। आयोजनाको विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन (DPR) परामर्शदाताबाट अध्यावधिक गर्ने कार्य भइरहेको छ। सप्तकोशी

बहुउद्देशीय आयोजना अन्तर्गत नेपाल भारत संयुक्त कार्यालय स्थापना भई Field Investigation को कार्य भइरहेको छ ।

१०.३८ नलसिङगाड जलविद्युत आयोजनाको विस्तृत अध्ययन प्रतिवेदन तयार गर्ने कार्यको लागि परामर्शदाताको छनौट कार्य अन्तर्गत छनौट भएको परामर्शदातासँग वार्ता सम्पन्न भई आशयपत्र जारी गरिएको, आयोजनाको पहुँच मार्ग, क्याम्प, अफिस निर्माण तथा जग्गा प्राप्ति जस्ता कार्यहरू अगाडि बढाइएको तथा अन्य आवश्यक सर्वेक्षण तथा अध्ययन कार्यहरू भइरहेका छन्।

१०.३९ यस वर्ष १३२ के. भी. तथा अन्य ठूला प्रसारण लाईनका ५० वटा सहित वितरण तथा ग्राहक सेवा निर्देशनालय, उत्पादन निर्देशनालय, इन्जिनियरिङ्ग निर्देशनालयमा गरी कुल १७३ वटा आयोजनाहरू सञ्चालनमा रहेका छन्।

नवीकरणीय ऊर्जा

१०.४० आगामी २० वर्षभित्र कुल ऊर्जाको खपत मध्ये १० प्रतिशत नवीकरणीय/वैकल्पिक ऊर्जाबाट र विद्युत पहुँच पुग्ने जनसंख्या मध्ये ३० प्रतिशत नवीकरणीय/वैकल्पिक ऊर्जाबाट उपलब्ध गराउन वैकल्पिक ऊर्जा प्रविधिको विकास, विस्तार गर्दै वातावरण सन्तुलन, रोजगारी सिर्जना र समावेशी विकासमा योगदान पुऱ्याउने रहेको नीति रहेको छ। हाल कुल जनसंख्याको करिब १६ प्रतिशत जनसंख्या नवीकरणीय ऊर्जा स्रोतबाट विद्युत सेवा पाइरहेका छन्। त्यसैगरी कुल जनसंख्याको करिब २७ प्रतिशत जनसंख्याले स्वच्छ नवीकरणीय ऊर्जा प्रयोग गरिरहेका अनुमान छ।

तालिका १० (ग) : वैकल्पिक ऊर्जाको प्रयोगको स्थिति

मुख्य मुख्य कार्यक्रमहरू	आर्थिक वर्ष					
	६७/६८	६८/६९	६९/७०	७०/७१	७१/७२	७२/७३*
लघु तथा साना जलविद्युत आयोजनाबाट विद्युत उत्पादन (किवा)	२,४५३	३,२५८	३,३६६	३,२८८	३,३४६	१०९५
सौर्य घरेलु विद्युत प्रणाली जडान	५७,०५९	३५,६२७	९६,४९५	८७,०३८	१,०३,१६१	२३९९४
सोलार ड्रायर/कुकर वितरण	२७२	२०२	१४०	२०२	३०	-
बायोग्यास जडान	१७,९०७	१८,९७९	१७,६३५	३१,५१२	३०,०७८	१४३५१
सुधारिएको पानी घट्ट जडान	३५३	९७१	१,२५६	३४१	६४१	३०८
सुधारिएको चुलो जडान	८४,१६८	१,१८,४६१	१,२०,३६४	१,४०,६६२	३,१०,२८१	६१५७६

स्रोत: वैकल्पिक ऊर्जा प्रवर्द्धन केन्द्र

* प्रथम ८ महिनाको

१०.४१ आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा सञ्चालित कार्यक्रमहरू मध्ये बायोग्यास तर्फ प्रथम आठ महिनामा १४ हजार ३ सय ५१ वटा प्लान्ट जडान भएको, लघु तथा साना जलविद्युत

आयोजनाहरूबाट १ हजार ९५ किलोवाट विद्युत उत्पादन भएको, २३ हजार ९ सय ९४ वटा सौर्य प्रणाली जडान गरिएको, ६१ हजार ५ सय ७६ वटा सुधारिएको चुलो जडान गरिएको, ३ सय ८ वटा सुधारिएको पानीघट्ट जडान गरिएको छ। माथि उल्लेखित कार्यक्रमबाट ग्रामीण क्षेत्रका सर्वसाधारण जनताहरूलाई विद्युत सेवा उपलब्ध भएको, खाना पकाउने स्वच्छ इन्धन तथा प्रविधि उपलब्ध भएको र खानेपानी उपलब्ध भएको छ। यसको अतिरिक्त ग्रामीण क्षेत्रमा स्वच्छ ऊर्जाबाट सर्वसाधारण जनताहरूको शिक्षा, स्वास्थ्य तथा वातावरणमा सुधार आएको छ।

पेट्रोलियम पदार्थ उपयोग

१०.४२ ऊर्जाको महत्वपूर्ण स्रोतको रूपमा प्रयोग भइरहेको पेट्रोलियम पदार्थको माग दिनानुदिन बढिरहेको छ। मागअनुरूप आपूर्ति र वितरणलाई सहज र सुलभ गर्न सकिएको छैन। चालु आर्थिक वर्षको शुरुदेखि नै सीमानाकामा भएको अवरोधका कारण पेट्रोलियम पदार्थको आपूर्तिमा आएको कमीमा कारण परेको प्रभाव सामान्य हुन सकिरहेको छैन। आम उपभोक्ताले अझै पनि सहज रूपमा पेट्रोलियम पदार्थ पाइरहेको अवस्था छैन। आयातमा आधारित पेट्रोलियम पदार्थको सहज बनाउन प्रभावकारी व्यवस्था गर्नु पर्ने देखिन्छ।

तालिका १० (घ): पेट्रोलियम पदार्थको दैनिक र मासिक औषत आयात विवरण

वस्तु	आर्थिक वर्ष २०७१/७२		आर्थिक वर्ष २०७२/७३*	
	दैनिक औषत	मासिक औषत	दैनिक औषत	मासिक औषत
पेट्रोल (किलि)	७९४.०९	२३८२२.८३	४१०.०८	१२३०२.५०
डिजेल (किलि)	२५५३.००	७६५९०.०८	१२७०.८०	३८१२४.००
मट्टितेल (किलि)	५५.०१	१६५०.४२	२३.७५	७१२.५८
ए.टि.एफ (किलि)	३९४.८२	११६४४.६७	१३१.९४	३९५८.१७
एल.पि.जी बाहेक जम्मा परिमाण	३७९६.९२	११३७०८.००	१८३६.५७	५५०९७.२५
एल.पि.जी (मेटन)	७१७.४२	२१५२२.६३	३६५.३५	१०९६०.५८

* २०७२ चैत्र १५ गतेसम्मको तथ्याङ्कको आधारमा

स्रोत: नेपाल आयल निगम

१०.४३ पेट्रोलियम पदार्थहरूको आयातलाई हेर्दा आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को तुलनामा आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा उच्च दरमा गिरावट आएको छ। आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा एलपिजीबाहेक अन्य पेट्रोलियम पदार्थको आयातमा करिब आधाले कमी आएको देखिन्छ। गत आर्थिक वर्षमा एलपिजीबाहेक औषत दैनिक ३७९६.९२ किलि र औषत मासिक ११३७०८ किलि आयात हुने गरेकोमा आर्थिक वर्ष २०७२/७३ यस्तो आयात दैनिक १८३६.५७ किलि र मासिक ५५०९७.२५ किलि मात्र छ। त्यस्तै, एलपिजी तर्फ पनि

गत आर्थिक वर्षमा औषत दैनिक आयात ७१७.४२ मे. टन र मासिक २२५२२.६३ मे. टन रहेकोमा चालु आर्थिक वर्षमा घटेर औषत दैनिक आयात ३६५.३५ मे. टन र औषत मासिक आयात १०९६०.५८ मे. टन रहेको छ।

तालिका १० (ड) : पेट्रोलियम पदार्थको खपत विवरण								
आर्थिक वर्ष	पेट्रोल (किलि)	डिजेल (किलि)	मट्टितेल (किलि)	ए.टि.एफ (किलि)	एल. डि. ओ (किलि)	फर्निश आयल (किलि)	एल.पि.जी बाहेक जम्मा परिमाण (किलि)	एल.पि.जी (मेटन)
२०७२/७३*	८८४२३	२५४१०३	५८७०	३३२३९	-	-	३८१६३५	७३४४०
२०७१/७२	२८३५६७	९०१३९३	१८६२८	१३९४०४	-	-	१३४२९९२	२५८२९९
२०७०/७१	२५१४५१	८१११००	१९०६४	१२३५२७	-	-	१२०५१४२	२३२६६०
२०६९/७०	२२१६७६	७१६७४७	२४७२१	११५७८६	२५८	२४५०	१०८१६३८	२०७०३८
२०६८/६९	१९९७४९	६४८५१३	४१८०८	१०८९०८	०	४३५	९९९४१३	१८१४११
२०६७/६८	१८७६४१	६५५१२८	४९४९५	१०१३१४	२२७	१४१५	९९५२२०	१५९२८६
२०६६/६७	१६२२७५	६१२५०५	५५७८८	८२६३१	२३८	२५८९	९१६०२६	१४११७१
२०६५/६६	१२४१६९	४४६६६८	७००८९	६८९३५	३७७	२१७१	७१२२०९	११५८१३
२०६४/६५	१००८४२	३०२७०६	१५५२१६	६८९३८	३०६	२९१९	६३०९२७	९६८३७
२०६३/६४	१०१९१२	३०६६८७	१९७८५०	६३७७८	१७९	४५५८	६७४९६४	९३५६२
२०६२/६३	८०९८९	२९४३२९	२२६६३७	६४३३५	२९०	३६९५	६७०२७५	८१००५
जम्मा	१८०२६९४	५९४९६७९	८६५१६६	९७०७९५	१८७५	२०२३२	९६१०४४१	१६४०५२२

स्रोत: नेपाल आयल निगम

* प्रथम आठ महिनाको

१०.४४ पेट्रोलियम पदार्थको खपत मुलतः पेट्रोल, डिजेल, एलपिजी, मट्टितेल र हवाई इन्धनले नै ओगटेको छ। पेट्रोल, डिजेल, एलपिजी र हवाई इन्धनको खपत प्रतिवर्ष बढिरहेको छ भने मट्टितेलको खपत भने घटिरहेको छ। मट्टितेलको विकल्पमा भने एलपिजीको प्रयोग भएको देखिन्छ। आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा एलपिजीबाहेक अन्य पेट्रोलियम पदार्थको खपतमा पेट्रोलको २१.११ प्रतिशत, डिजेलको ६७.१२ प्रतिशत, मट्टितेलको १.३९ प्रतिशत र एटिएफको १०.३८ प्रतिशत रहेको देखिन्छ। चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम ८ महिनालाई हेर्दा यो खपत पेट्रोलको २३.१७ प्रतिशत, डिजेलको ६६.५८ प्रतिशत, मट्टितेलको १.५५ प्रतिशत र एटिएफको ८.७ प्रतिशत रहेको छ। एलपिजी खपतको वृद्धिदर विगत केही वर्षदेखि ११ देखि १२ प्रतिशत रहेको छ।

१०.४५ हाल करिब २० दिनको माग मात्र धान्न सक्ने भण्डारण क्षमतालाई ३० दिन सम्मको मागलाई धान्ने गरी विस्तार भइरहे पनि चालु आर्थिक वर्षमा आपूर्तिमा देखिएको असहज अवस्थालाई विचार गरी कम्तिमा ३ महिनालाई पुग्ने पेट्रोलियम पदार्थ भण्डारण गर्न सकिने गरी भण्डारणको क्षमता विस्तार गर्न नीतिगत निर्णय भई आवश्यक कार्य अघि बढाइएको छ। साथै पेट्रोलियम पदार्थको गुणस्तर र सहज आपूर्तिका लागि आवश्यक पूर्वाधारहरूको विकास गरी व्यवस्थित र पारदर्शी बनाउने कार्य अघि बढाइएको छ।

१०.४६ भारतको रक्सौलदेखि नेपालको अमलेखगञ्जसम्म पेट्रोलियम पाइपलाइन निर्माण गर्न मिति २०७२ भदौ ७ मा नेपाल भारतबीच मन्त्रिस्तरीय MOU सम्पन्न भएपछि सोको लागि कार्य प्रक्रिया अगाडि बढाइएको छ। पाइपलाइन बनेपछि पेट्रोलियम पदार्थको आयात सहज हुने र आयात खर्च घट्ने छ।

समस्या तथा चुनौतीहरू

१०.४७ भौगोलिक रूपमा छरिएर रहेको बस्ती र प्राकृतिक रूपमा उच्च जोखिममा रहेको बस्तीलाई सुविधासम्पन्न र सुरक्षित एकीकृत बस्ती विकास गर्ने नीतिलाई कार्यान्वयनमा ल्याउने चुनौती रहेको छ। प्रदेश र स्थानीय निकायबीच समन्वय कायम गरी भुउपयोग नीतिको सफल कार्यान्वयन गर्ने चुनौती छ।

१०.४८ उपयुक्त निर्माण स्थलको छनौट हुन नसक्नु, प्राविधिक रेखदेख र डिजाइन बिना आधुनिक निर्माण सामग्रीहरू प्रयोग गरी भवनहरू निर्माण हुनु, परम्परागत वास्तुकला र सीपको सट्टा अन्धाधुन्ध नयाँ शैलीहरूको प्रयोग हुनु, आवासीय क्षेत्रहरूमा अत्यावश्यक आधारभूत भौतिक पूर्वाधारहरू नहुनु र आधारभूत सेवा सुविधा सहित सबै जनताहरूलाई आवास उपलब्ध गराउनु सहरी विकास तथा आवास क्षेत्रमा देखिएका मुख्य चुनौतीहरू हुन्।

१०.४९ प्राचीन अस्तव्यस्त सहरहरूलाई आधुनिक पूर्वाधार र सूविधायुक्त बनाउनु, नयाँ सहरहरूलाई आधुनिक ढंगबाट विकास गर्न लगानी बढाउनु, सहरी विकासमा संलग्न विभिन्न निकायहरूबीच अख्तियारी र कार्यक्रममा समन्वय कायम गर्नु चुनौतीपूर्ण रहेको छ।

१०.५० वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनलाई सहज बनाई जलवायु अनुकूलन, वातावरण मैत्री र विकासबीच तादात्म्यता मिलाउने चुनौती रहेको छ। दिगो विकासको निम्ति जलवायु अनुकूलित विकास पद्धती अवलम्बन गर्न र तदनुकूल प्रविधि र विकासलाई अघि बढाउनु चुनौतीपूर्ण रहेको छ।

१०.५१ बढ्दो ऊर्जाको मागलाई जलविद्युत विकास तथा नवीकरणीय ऊर्जाबाट सम्बोधन गर्न नसकिएको कारण अत्यधिक रूपमा बढिरहेको पेट्रोलियम पदार्थको मागको कारण व्यापार घाटा न्यूनीकरण गर्ने कार्य चुनौतीपूर्ण छ। जलविद्युत विकासको उपयुक्त वातावरण तयार गर्नु, आवश्यक लगानी जुटाउनु, प्रसारण लाइनको विकास गर्नु र यी सबै कार्यको लागि सरकारी निकायको क्षमता अभिवृद्धि गर्नु, विद्युत विकाससँग सम्बन्धित संस्थाको पुनर्संरचना गर्नु र आवश्यक संस्थागत विकास गर्नु चुनौतीपूर्ण रहेको छ।

११. यातायात तथा सञ्चार

सडक यातायात

११.१ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा ६ सय ४८ किलोमिटर माटे सडक (नयाँ सडक) निर्माण, ४ सय १ किलोमिटर खण्डास्मित तथा ६ सय १ किलोमीटर कालोपत्र सडक स्तरोन्नति भएकोमा आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को फागुनसम्म २ सय ७० किलोमिटर माटे सडक, १ सय ३२ किलोमिटर खण्डास्मित तथा ९२ किलोमिटर कालोपत्रे सडक स्तरोन्नति भएको छ। त्यस्तै, १२९ किलोमिटर सडकको आवधिक मर्मत सम्भार सम्पन्न भएको छ ।

तालिका ११(क) : सडक सुविधा विस्तारको स्थिति

सि.नं.	विवरण	इकाई	आर्थिक वर्ष		
			२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३
१	नयाँ सडक निर्माण	कि.मि.	११८०	६४८	२७०
२	खण्डास्मित स्तरमा स्तरोन्नति	कि.मि.	६८५	४०१	१३२
३	कालोपत्रे स्तरमा स्तरोन्नति	कि.मि.	५३८	६०१	९२
४	सडक मर्मत (नियमित तथा पटके)	कि.मि.	८२००	८९०८	९२००
५	आवधिक मर्मत	कि.मि.	४००	३५०	१२९
६	पुल निर्माण	गोटा	७२	७३	२४
७	जिल्ला सदमुरकाम जोड्ने	संख्या	१(मुगु)		

स्रोत: सडक विभाग

*२०७२/७३ प्रथम आठ महिनाको

११.२ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को अन्त्यसम्म कालोपत्रे ११ हजार ७ सय ९८ किलोमिटर, खण्डास्मित ६ हजार २ सय ८७ किलोमिटर र कच्ची सडक ९ हजार ४ सय ११ किलोमिटर गरी २७ हजार ४ सय ९६ किलोमिटर सडक निर्माण भएकोमा चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को फागुनसम्म कालोपत्रे ११ हजार ८ सय ९० किलोमिटर, खण्डास्मित ६ हजार ४ सय १९ किलोमिटर र कच्ची सडक ९ हजार ६ सय ८१ किलोमिटर गरी हाल सडकको लम्बाई २७ हजार ९ सय ९० किलोमिटर पुगेको छ ।

तालिका ११ (ख) : सडक विभागबाट गरिएको सडक सुविधाको विस्तार

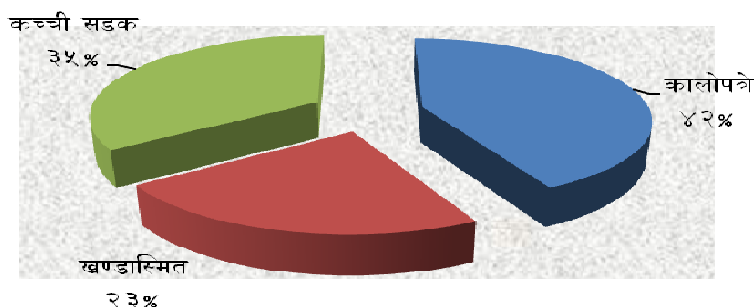
(किलोमीटरमा)

सि.नं.	विवरण	आर्थिक वर्ष				
		२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३*	२०७१/७२ सम्म *	
		सम्म	सम्म	मा थप	जम्मा	अंश(प्रतिशत)
१	कालोपत्रे	१११९७	११७९८	९२	११८९०	४२.४८
२	खण्डास्मित	६०८६	६२८७	१३२	६४१९	२२.९४
३	कच्ची सडक	९१६३	९४११	२७०	९६८१	३४.५८
	जम्मा	२६४४६	२७४९६	४९४	२७९९०	१००

स्रोत: सडक विभाग

*२०७२/७३ प्रथम आठ महिनाको

चाई ११ (क) : सडक सुविधाको स्थिति

११.३ सडक विभाग बाहेक स्थानीयस्तरमा सञ्चालन गरिने ग्रामीण पुनर्निर्माण तथा पुनःस्थापना कार्यक्रम, विकेन्द्रित ग्रामीण पूर्वाधार तथा जिविकोपार्जन सुधार आयोजना, ग्रामीण पहुँच कार्यक्रम, स्थानीयस्तरका सडक, पुल तथा सामुदायिक पहुँच सुधार कार्यक्रम, निर्वाचन क्षेत्र विकास कार्यक्रम, राष्ट्रिय ग्रामीण यातायात सुदृढीकरण कार्यक्रम, स्थानीय यातायात पूर्वाधार क्षेत्रगत कार्यक्रम र ग्रामीण सामुदायिक पूर्वाधार विकास कार्यक्रमहरूबाट समेत स्थानीय स्तरमा सडक निर्माण भएको छ।

तालिका ११ (ग) : स्थानीय निकायबाट निर्माण भएका सडकको विवरण

(किलोमिटरमा)

सडकको विवरण	आर्थिक वर्ष		
	२०७१/७२ सम्म	२०७२/७३*	जम्मा
कचची सडक	३८८९८	१५३	३९०५१
ग्राभेल सडक	१२५४८	१३	१२५६१
कालोपत्रे सडक	१६९७	७२	१७६९

स्रोत: सडक विभाग

*२०७२/७३ प्रथम आठ महिनाको

सवारी साधन

११.४ आर्थिक वर्ष २०४६/४७ देखि आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को अन्त्यसम्ममा देश भरमा १९ लाख ९५ हजार ४ सय ४ वटा सवारी साधन रहेकोमा चालु आर्थिक वर्ष ०७२/७३ को प्रथम आठ महिनामा १ लाख ४७ हजार ७ सय ८२ नयाँ सवारी साधन दर्ता भई सवारी साधनहरूको कुल संख्या २१ लाख ४३ हजार १ सय ८६ पुगेको छ। चालु आर्थिक वर्षमा गत आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनाको तुलनामा करिब १८ प्रतिशतले सवारी साधनको दर्तामा कमी आएको छ।

तालिका ११ (घ) : सवारी साधनहरूको दर्ता संख्या

किसिम	आर्थिक वर्ष					हालसम्मको जम्मा
	२०४६/४७ देखि २०६८/६९ सम्म	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३*	
बस	२६८७५	३२६३	२७७६	३७३७	२१२५	३८७७६
मिनिबस/मिनिट्रक	११९७९	१३२८	१४१२	२२७०	१०६९	१८०५८
क्रेन/डोजर/एस्काभेटर/ट्र	४६८६०	३३३२	२७८९	४२३६	१७४५	५८९६२
कार/जीप/भ्यान	१२९१४०	९५९५	११३७२	१३५६०	१०८६७	१७४५३४
पिकअप	१२७४९	५४२२	५६६८	६०५७	३७३४	३३६३०
माइक्रो बस	२४७८	१५८	१७८	९३२	१३४	३८८०
टेम्पो	७४५३	५७	१७	१५४१	१३	९०८१
मोटरसाईकल	१०३१८८०	१७५३८१	१६३९४५	१९६३८३	१२३३७३	१६९०९६२
टेक्टर/पावर टिलर	७३३०६	९७९५	१००७०	१०५२४	४६७५	१०८३७०
अन्य	६२७५	१५२	११६	३४३	४७	६९३३
जम्मा	१३४८९९५	२०८४८३	१९८३४३	२३९५८३	१४७७८२	२१४३१८६

स्रोत : यातायात व्यवस्था विभाग

*प्रथम द महिनाको

११.५ यातायात व्यवस्था कार्यालय, बागमतीबाट सवारी चालक अनुमतिपत्रलाई इलेक्ट्रोनिक स्मार्ट कार्डमा वितरण गर्ने कार्य भइरहेको र क्रमशः अन्य कार्यालयहरूबाट इलेक्ट्रोनिक स्मार्ट वितरण गर्ने कार्यक्रम रहेको छ। सवारी साधनको नम्बर प्लेटलाई इम्बोस्ड नम्बर प्लेटमा परिणत गर्ने कार्य कार्यान्वयनको क्रममा रहेको छ।

नागरिक उड्डयन

११.६ गौतमबुद्ध अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थलको विकास विस्तार एवं स्तरोन्नतिका लागि थप आवश्यक पर्ने करिब १४० बिगाह क्षेत्रफल जग्गा र त्यस क्षेत्रमा रहेका घरटहरा प्राप्ति कार्य अघि बढेको छ। यस विमानस्थलको निर्माण कार्य योजनाअनुरूप नै अघि बढेकाले निर्धारित समयमा नै यो विमानस्थलको निर्माण सम्पन्न हुनेछ।

११.७ सिनामंगलस्थित नेपाल नागरिक उड्डयन प्राधिकरणको नाममा रहेको जग्गा मध्ये करिब ९१ रोपनी जग्गामा उपयुक्त लगानीकर्ता छनोट गरी अन्तर्राष्ट्रियस्तरको सुविधा सम्पन्न पाँचतारे होटल निर्माण, स्वामित्वकरण-सञ्चालन र हस्तान्तरण प्रणालीमा निर्माण गर्ने कार्य अघि बढाइएको छ।

११.८ पोखरा अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल निर्माणका लागि सम्झौता भई यही बैशाख १ गते शिलान्यास सम्पन्न भएको छ।

११.९ हराएको वायुयानको खोज तथा उद्धार कार्यलाई व्यवस्थित गर्न वायुयान बायुयान खोज तथा उद्धार नियमावली, २०७२ को मस्यौदा तयार भएको छ। नागरिक उड्डयन सुरक्षा नियमावली, २०७२ को मस्यौदालाई अन्तिम रूप दिइएको छ।

११.१० हवाई यातायातलाई थप सुरक्षित र भरपर्दो बनाउन ललितपुरको भट्टेडाँडामा राडार स्थापनाको कार्य जारी रहेको छ ।

तालिका ११ (ड) : नागरिक उड्डयनसम्बन्धी सूचकहरू

प्रमुख सूचकहरू	२०७१ पुस सम्म (सन् २०१४)	२०७२ पुस सम्म (सन् २०१५)
अन्तर्राष्ट्रिय उडान भर्ने नेपाली बायुसेवाको संख्या	२	२
नेपालमा उडान भर्ने अन्तर्राष्ट्रिय बायुसेवाको संख्या	२६	२६
दिपक्षीय हवाई सेवा सम्झौता भएका देशहरूको संख्या	३६	३८
दुईतर्फ हवाई सिट संख्या	६५००००*	८०००००*
आन्तरिक उडान गर्ने बायुसेवाको संख्या	१७	१७
अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थलको संख्या	१	१
सबै मौसममा सञ्चालन हुने विमानस्थलको संख्या	२०	२२
सञ्चालनमा रहेका कुल विमानस्थलको संख्या	३५	३२

* उडान संख्या / हसालाई आधार मानी दुई तर्फि हवाई सिट संख्या गणना गर्ने प्रयोजनका लागि २०० सिट प्रति उडानलाई आधार मानी गणना गरिएको । बायुसेवाको क्षमताअनुसार सिट संख्या घटबढ हुन सक्ने । स्रोत: पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय ।

११.११ नेपालमा हाल २ वटा स्वदेशी र २६ वटा विदेशी बायुसेवा कम्पनीहरूले अन्तर्राष्ट्रिय उडान गर्ने गर्दछन् । विगत एक वर्षमा दुईतर्फि सिट संख्यामा १५ लाखले वृद्धि भई ८० लाख पुगेको छ । स्वदेशभित्र १७ वटा बायुसेवा कम्पनीहरूले उडान भर्ने गरेका छन् भने नेपालमा हाल ३२ वटा विमानस्थल सञ्चालनमा रहेका छन् ।

रेल यातायात

११.१२ ९४५ कि.मि. लामो पूर्व पश्चिम रेलमार्ग, ५१९ कि.मी. को रसुवागढी-काठमाण्डौ-पोखरा-लुम्बिनी रेलमार्गका साथै भारतीय सीमावर्ती शहरहरूको रेल सञ्जालसँग पूर्व-पश्चिम रेलमार्गलाई जोड्दै जाने उद्देश्यअनुरूप रेल यातायातको काम अघि बढेको छ ।

११.१३ मेची-महाकाली पूर्व-पश्चिम रेलमार्गको सम्भाव्यता अध्ययन सम्पन्न भई सोही आधारमा १०८ कि.मी. लामो सिमरा-बर्दिवास, १२७ कि.मि. लामो सिमरा-ताम्सरिया, ६५ कि.मी लामो ताम्सरिया-वुटवल, सिमरा-वीरगञ्ज लिङ्ग र ४४ कि.मी. लामो वुटवल-लुम्बिनी लिङ्ग गरी जम्मा ३४४ कि.मी. लामो रेल्वे लाइनको विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन तयार भएको छ । उल्लेखित मध्ये १०८ कि.मी. लामो सिमरा-बर्दिवास खण्डको ३० कि.मी. लम्वाईमा ट्रायाक्वेड तथा पुल पुलेसा निर्माणको लागि ठेक्कापट्टा व्यवस्थापन भई निर्माण कार्य प्रारम्भ

भइसकेको छ। भारत सरकारको सहयोगमा प्रथम चरणमा १८ कि.मी. लामो बथनाहा कटहरी तथा ६९ कि.मी. लामो जयनगर-जनकपुर-विजुलपुरा-बर्दिवास निर्माणाधीन रेलमार्गको ५० प्रतिशत कार्य सम्पन्न भइसकेको छ।

सूचना तथा सञ्चार

- ११.१४ सूचना र प्रविधिको मेरूदण्डको रूपमा रहेका हुलाक, दूरसञ्चार, मुद्रण, छापा तथा विद्युतीय सञ्चार र चलचित्र क्षेत्र सञ्चालन गर्ने निकायहरूबाट यी क्षेत्रसँग सम्बन्धित राष्ट्रिय नीति, अन्तर्राष्ट्रिय मञ्चहरूमा व्यक्त गरेका प्रतिवद्धताहरू, नेपालको सम्बन्धित मर्म र भावना अनुरूप सूचना प्रवाहमा प्रभावकारीता ल्याउने एवं ग्रामीण क्षेत्रसम्म सूचना तथा सञ्चार क्षेत्रको विकास र विस्तार गर्ने उद्देश्यअनुरूप कार्यक्रम कार्यान्वयन भइरहेको छ।
- ११.१५ रेडियो नेपाल र नेपाल टेलिभिजनलाई सार्वजनिक प्रसारण संस्थामा रूपान्तरणको लागि कार्यटोलीबाट प्रतिवेदन प्राप्त भई सोको कार्यान्वयनको चरणमा रहेको छ। हुलाकमा Counter Automation लाई प्रविधिमैत्री बनाउने कार्यअनुरूप सञ्चालन भइरहेका Counter Automation Support Maintenance को कार्य भइरहेको छ।
- ११.१६ भूकम्पबाट अति प्रभावित १४ जिल्लामा पुर्ननिर्माण हुने वस्तीहरूमा ग्रामीण दूरसञ्चार विकास कोष परिचालन गरी ब्रोडव्याण्ड सेवाका लागि आवश्यक दूरसञ्चार पूर्वाधार निर्माण गर्न राष्ट्रिय पुर्ननिर्माण प्राधिकरणको सहयोगमा कार्य अघि बढाइएको छ। अप्टिकल फाईबर पुर्न्याउन कठिन हुने स्थानहरूमा ताररहित प्रविधि मार्फत् ईन्टरनेट सेवा पुर्न्याउने कार्यअनुरूप स्थानीय निकायसँग सहकार्य गरी प्रत्येक जिल्ला विकास समितिलाई ५० देखि ७० प्रतिशत अनुदान दिन सक्ने गरी कार्यविधि तयार भई कार्यान्वयन सुरु भएको छ।
- ११.१७ ग्रामीण दूरसञ्चार विकास कोषको रकम उपयोग गरी मध्य पहाडी लोकमार्गमा अप्टिकल फाइबर विच्छ्याई स्मार्ट सिटी निर्माण कार्यको थालनीका लागि काठमाडौँदेखि पाँचथरको चियो भञ्ज्याङ्गसम्म अप्टिकल फाइबर केवलको नेटवर्क निर्माण गर्ने कार्य अगाडि बढाइएको छ।
- ११.१८ हालसम्म ६ सय ७२ वटा एफएम रेडियोले अनुमति पाएकोमा ५ सय ५८ वटा नियमित प्रसारण भइरहेका छन्। ८८ वटाले टेलिभिजन प्रसारणको अनुमति लिएकोमा २५ वटाबाट प्रसारण भइरहेको छ।

तालिका ११ (च) : श्रव्य दृश्यसम्बन्धी ईजाजत संख्या

	आर्थिक वर्ष					कैफियत
	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३*	
एफ.एम.रेडियो	४७५	५१२	५६७	६३८	६७२	इजाजत
एफ.एम.रेडियो नियमित प्रसारण	३२८	३७२	४२३	५४७	५५८	"
टेलिभिजन	-	४९	७८	८२	८८	"
टेलिभिजन नियमित प्रसारण	१८	२३	२४	२५	२५	"
केवल टेलिभिजन	७४४	७७३	८२७	८५१	८५३	"
डिटिएच	१	१	१	१	१	"
डाउनलिकको इजाजत	१०६	८४	९३	१३३	१६२	"
कथानक चलचित्र जाँच पास संख्या [#]	१८२	१९५	२२२	१९६	१२८	"
विज्ञापन चलचित्र जाँचपास संख्या [#]	१७५	१४४	१३२	९३	६६	"
विदेशी चलचित्र छायांकन [#]	६६	८२	८७	९३	७१	"

स्रोत: सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालय,

* प्रथम आठ महिनाको, [#] प्रत्येक आर्थिक वर्ष मा गणना हुने

हुलाक सेवा

११.१९ सूचना तथा सञ्चारको क्षेत्रमा सबैभन्दा पुरानो, जनसाधारणले अत्यधिक प्रयोग गर्ने र सुदूर ग्रामीण क्षेत्रसम्म आफ्नो संस्थागत सञ्जाल विस्तार भएको सेवा हुलाक सेवा हो । हुलाक सेवा विभाग र अन्तर्गतका कार्यालयहरूले चिट्ठीपत्र, पुलिन्दा ओसारपसारका अतिरिक्त हुलाक टिकट प्रकाशन, हुलाक वचत बैंक सञ्चालन, धनादेश सेवा, Same Day Delivery सेवा, द्रुत डाँक सेवा र e-post, टेलिसेन्टर जस्ता विभिन्न सेवाहरू प्रदान गर्दै आएका छन् ।

तालिका ११ (छ): हुलाक सेवाको संख्यात्मक विवरण

हुलाक सेवा	हिमाली	पहाडी	तराइ	जम्मा
हुलाक सेवा विभाग	१			
क्षेत्रीय हुलाक निर्देशनालय	५			
जिल्ला हुलाक कार्यालय	७०			
इलाका हुलाक कार्यालय	१७०	३७२	३००	८४२
अतिरिक्त हुलाक कार्यालय	४९२	१५४१	१०४१	३०७४
हुलाक वचत बैंक सञ्चालन गर्ने हुलाक संख्या	११७			
धनादेश सेवा सञ्चालन गर्ने हुलाक संख्या	७९			
टेलिसेन्टरको संख्या	४०१			

स्रोत: हुलाक सेवा विभाग,

*प्रथम आठ महिनासम्मको

दूरसञ्चार सेवा

११.२० दूरसञ्चार सेवाप्रदायक तथा सेवाप्रयोक्ताहरूको संख्या वृद्धि हुनुका साथै नवीन, अत्याधुनिक प्रविधियुक्त दूरसञ्चार सेवाहरू उपलब्ध हुन थालेको कारणले यस क्षेत्रको सेवामा संख्यात्मक तथा गुणात्मक वृद्धि भइरहेको छ । २०७२ पुस मसान्तसम्म जम्मा टेलिफोन ग्राहकसंख्या २ करोड ९२ लाख ९ हजार ३ सय ३० पुगी टेलिफोन प्रयोगकर्ताको घनत्व ११०.२५ प्रतिशत पुगेको छ ।

तालिका ११ (ज) : दूरसञ्चार सेवाको अवस्था

सेवाको किसिम	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३*
कुल टेलिफोन संख्या	१,६९,७१,४७७	२,१३,३२,२७८	२,४५,५६,५७२	२,८१,०५,९७१	२,९२,०९,३३०
टेलिफोन घनत्व	६३.७६	८०.५१	९२.६८	१०६.०८	११०.२५
पिएसटिएन	८,३९,७१०	८,५०,६१०	८,२९,४१३	८,४५,०२८	८,४६,९४०
मोबाइल	१,५३,३४,४१३	१,७९,९६,१२५	२,२०,५२,६०२	२,६४,२०,६४५	२,७५,१६,०५५
लिमिटेड मोबिलिटी	१०,८०,४०५	१५,४६,६९७	१६,७२,८१५	८,३८,५५६	८,४४,५९३
जिएमपिएएस	१,७४२	१,७४२	१,७४२	१,७४२	१,७४२
कुल इन्टर्नेट ग्राहक	४९,४४,४७९	६९,१६,१३८	८७,८२,९३६	१,१५,६९,२९४	१,२२,९३,१३२
इन्टर्नेट घनत्व	१८.९४	२६.१	३३.१५	४३.६७	४६.६४
एडिएएसए इन्टर्नेट	९५,६२३	१,१४,५३४	१,२८,३०७	१,३४,७२९	१,६०,००६
जिपिएएस	४६,८३,९२१	६४,७६,१३६	८३,४१,१७६	१,१०,८८,२७५	१,१७,७९,७७१
CDMA 1X, EVDO	१,८८,२१९	२,३२,२४८	१,९३,३१७	१,९८,५५६	१,९९,६३१
WiMAX		२,५६६	९,२९९	१३,३०६	१४,३४५
DialUp (PSTN + ISDN)	१५,०७९	१५,३८०	-	१०,२९४	९,९१४
Wireless Modem Optical Fibre Ethernet	४६,६०२	५६,९००	-	५२,१३२	४६,४९०
Cable Modem	१७,९६८	१८,३७४	-	७१,९८९	८२,९६२
VSAT Based Internet	-	-	-	१३	१३

श्रोत: नेपाल दूरसञ्चार प्राधिकरण

*२०७२ पुस मसान्तसम्मको

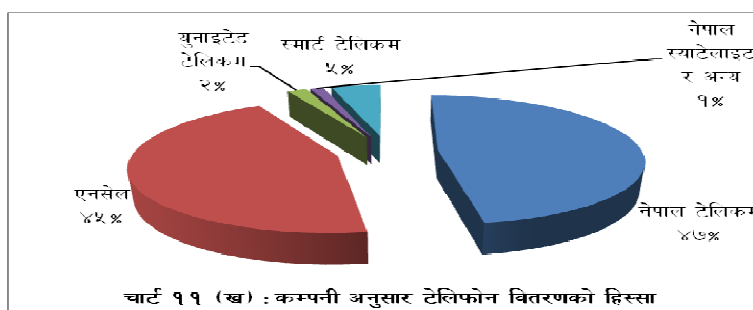
११.२१ आधारभूत टेलिफोन प्रयोगकर्ताहरूको संख्या ८ लाख ४६ हजार ९सय ४० र मोबाईल फोन प्रयोगकर्ताहरूको संख्या २ करोड ७५ लाख १६ हजार ५५ पुगेको छ। ७५ वटै जिल्लामा मोबाइल सुविधा पुगेको र ९० प्रतिशत भू-भाग समेटेको छ। ईन्टरनेट प्रयोगकर्ताको संख्या १ करोड २२ लाख ९३ हजार १ सय ३२ पुगेको छ भने यसको घनत्व ४६.४६ प्रतिशत पुगेको छ। ७२ वटा जिल्लामा ब्रोडव्याण्ड सेवा पुगेको छ।

तालिका ११ (झ) : वितरित कुल टेलिफोन संख्या

सेवा प्रदायक	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३*
नेपाल दूरसञ्चार कम्पनी लिमिटेड	२०,७८,८२१	३२,७७,६६७	१,०९,०३,३४४	१,२९,८१,९४२	१,३८,७०,०३२
युनाइटेड टेलिकम लिमिटेड	७६,३२९	९५,६७५	५,०८,८४१	५,२४,७६८	५,२६,२७४
एनसेल प्रा.लि.	२८,१३,८२४	३४,५६,९७५	१,१९,२४,५५२	१,२९,०५,५१३	१,३०,७५,४५०
एस.टि.एम. टेलिकम प्रा.लि.	५,३६३	५,३८५	३,०९५	२,९८७	२,९८७
नेपाल स्याटलाइट टेलिकम प्रा.	१,४९,७०८	१,४९,६९८	१,५०,०००	३,६६,४६३	३,७१,१४८
स्मार्ट टेलिकम प्रा.लि.	५,७६,५०३	७,५३,२५४	१०,६४,९९८	१३,२२,५५६	१३,६१,६९७
अन्य	१,७४२	१,७४२	१,७४२	१,७४२	१,७४२
जम्मा	५७,०२,२९०	७७,४०,३९६	२,४५,५६,५७२	२,८१,०५,९७१	२,९२,०९,३३०

श्रोत: नेपाल दूरसञ्चार प्राधिकरण

*२०७२ मंसिर मसान्तसम्मको

राष्ट्रिय सूचना आयोग

११.२२ सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन २०६४ ले सूचनाको हकको संरक्षण सम्बर्द्धन र प्रचलन गर्ने गराउने दायित्व राष्ट्रिय सूचना आयोगको भएकाले आयोगले आफ्नो स्थापनाकालदेखि नै प्रवर्द्धनात्मक र उपचारात्मक भूमिका निर्वाह गर्दै आएको छ। आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा २ हजार सूचना अधिकारी तोकिएकोमा यस अवधिमा सूचना अधिकारी तोकने कार्य वृद्धि भई करिब ३ हजार पुगेको छ। आयोगको स्थापनाकाल आर्थिक वर्ष २०६५/६६ मा पुनरावेदन उजुरी तथा निवेदनको संख्या १२ रहेकोमा २०७१/७२ अन्तसम्म उक्त संख्या वृद्धि भई ७ सय ७७ पुगेको छ भने फछ्यौट ७ सय ६५ पुगेको छ।

छापा सञ्चार (सूचना सम्प्रेषण)

११.२३ सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालय अन्तर्गत सूचना विभाग, गोरखापत्र संस्थान, राष्ट्रिय समाचार समिति र प्रेस काउन्सिल नेपालले छापा सञ्चारमाध्यबाट सूचना सम्प्रेषणको कार्य गरिरहेका छन्।

सूचना विभाग

११.२४ सरकारी सूचना र पत्रकार एवं पत्रपत्रिकाको व्यवस्थापनको जिम्मेवारी नेपाल सरकारले सूचना विभागलाई दिएको छ । सूचना प्रविधिको अभूतपूर्व परिवर्तनले सूचना र पत्रकारिताको क्षेत्रमा आमूल परिवर्तनको माग गरेको छ । जनताको सूचनाको हकलाई वास्तविक रूपमा चरितार्थ गर्न पत्रकारिताको विकास गर्न एवं जनचेतनाका सूचना प्रवाह गर्न केन्द्रित रहि कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिएको छ ।

तालिका ११ (अ) : दर्ता भएका पत्रपत्रिकाहरूको तुलनात्मक विवरण

किसिम	०६८/६९	०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३
दैनिक	४२६	५८२	५९९	६२२	६४८
अ. साप्ताहिक	२४	३३	३४	३२	३२
साप्ताहिक	२२१३	२५३६	२५९४	२६५७	२७१४
पाक्षिक	४०८	४३२	४४२	४५१	४५६
मासिक	१९८१	२०१४	२०६१	२११५	२१६१
त्रैमासिक	२३७	३३७	३४१	३४९	३५६
त्रैमासिक	५१८	५६४	५७८	५९०	६०४
चौमासिक	२९	३१	३१	३१	३३
अ. वार्षिक	७२	७८	८०	८४	८२
वार्षिक	८३	८३	८७	८८	८८
जम्मा	५९९१	६६९०	६८४७	७०१९	७१७४

स्रोत: सूचना विभाग

प्रेस काउन्सिल नेपाल

११.२५ प्रेस काउन्सिल नेपाल स्वस्थ एवं मर्यादित पत्रकारिताको विकासका लागि स्थापना भएको एक स्वायत्त निकाय हो। ऐनमा उल्लेखित काम कर्तव्य र अधिकारबमोजिम यस कार्यालयले पत्रकार आचार संहिता तर्जुमा गरी सोको अनुगमन गरिरहेको छ । विद्युतीय छापा सञ्चारमाध्यमको पत्रकार आचारसंहिता अनुगमनका लागि काउन्सिलले छुट्टा छुट्टै कार्य समूह गठन गरी सो सम्बन्धी कामको सुरुवात गरिएको छ ।

राष्ट्रिय समाचार समिति

११.२६ जनतालाई सुसूचित गराउने राज्यको नीतिवमोजिम राष्ट्रिय समाचार समितिले देशभर सञ्चालित पत्रपत्रिका, एफएम रेडियो, टेलिभिजन र विद्युतीय अनलाईन जस्ता सञ्चार माध्यमलाई हरेक दिन विहान ६ वजेदेखि ११ वजेसम्म न्यूजलाइन सफ्टवेयर मार्फत् अविछिन्न सेवा उपलब्ध गराएको छ। यसले ख्याति प्राप्त अन्तर्राष्ट्रिय समाचार संस्थाहरू एपी, एएफपी,

सिन्हालगायतका सञ्चार संस्थाबाट स्याटेलाइट र इन्टरनेटको माध्यमबाट समाचार र फोटो प्राप्त गरी सेवाम्राहीलाई सःशुल्क वितरण गरिआएको छ ।

गोरखापत्र संस्थान

११.२७ नेपाली पत्रकारिताको श्री गणेश तथा नेपाली वाङ्मयको श्रीवृद्धिमा उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउदै आएको आजको गोरखापत्रबाट हाल ५ वटा सहप्रकाशनहरू प्रकाशन हुँदै आएका छन् । नेपाली भाषा बाहेक नेपालभित्र बोलिने विभिन्न जातिका ३० भाषामा बहुभाषिक पृष्ठ प्रकाशन गरी विश्वकै सबैभन्दा बढी भाषामा प्रकाशन गर्ने दैनिकको रूपमा स्थापित हुँदैछ भने दक्षिण एसियामा नै १०० वर्षभन्दा बढी निरन्तर प्रकाशन हुने ६ वटा दैनिक मध्येमा पर्न सफल भई दक्षिण एसियाकै गौरव र निधिको रूपमा रहेको छ ।

नेपाल टेलिभिजन

११.२८ सरकारी सञ्चार माध्यमको रूपमा रहेको नेपाल टेलिभिजनका तीनवटा च्यानलहरूबाट (राष्ट्रिय प्रसारण, एन टि भि प्लस र समाचार च्यानल) २४ घण्टा प्रसारण भइरहेको छ । विभिन्न १९ स्थानमा प्रसारण केन्द्रहरू स्थापना गरी आफ्नो भू सतही प्रसारण सेवा मुलुक भित्र पुऱ्याएको छ । नेपाल टेलिभिजनको राष्ट्रिय प्रसारणको पहुँच जनसंख्याको ७२ प्रतिशत र भौगोलिक हिसाबले ५० प्रतिशत रहेको छ । नेपाल टेलिभिजन स्याटेलाइट मार्फत् मुलुकभर र विश्वका १४९ मुलुकहरूमा हेर्न सकिन्छ ।

रेडियो नेपाल

११.२९ रेडियो नेपालको प्रसारण पहुँच ८७ प्रतिशत जनसंख्या र ९० प्रतिशत भू-भागमा पुगेको छ । भाषिक दृष्टिले रेडियो नेपालको केन्द्रीय प्रसारणबाट ८ सहित जम्मा २१ भाषामा समाचार तथा कार्यक्रम प्रसारण गरिरहेको छ ।

मुद्रण विभाग

११.३० मुद्रण विभागले नेपाल सरकारको सूचनाको रूपमा प्रकाशन हुने राजपत्र निरन्तर प्रकाशन गरिरहेको र वि.सं. २००८ साल देखि २०७० सालसम्म प्रकाशित राजपत्रहरू स्क्यानइङ्ग गरी विद्युतीय अभिलेखको रूपमा सार्वजनिक गर्ने कार्यको तयारी गरिरहेको छ ।

चलचित्र क्षेत्र

११.३१ चलचित्रको विकास तथा प्रवर्द्धन गर्न आवश्यक अध्ययन अनुसन्धान गर्ने गराउने र निजी क्षेत्रलाई स्तरीय चलचित्र निर्माण तथा प्रदर्शनका लागि प्रोत्साहित गर्ने, राष्ट्रको मौलिक कथा, कला संस्कृति, भाषा, साहित्यलाई चलचित्रमार्फत् प्रवर्द्धन गर्ने, चलचित्रको विकास तथा प्रवर्द्धन गर्न यसका स्रष्टा सर्जक तथा साधकहरूलाई पुरस्कृत एवं सम्मानित गर्नुका साथै

नेपाललाई आकर्षक अन्तरराष्ट्रिय चलचित्र केन्द्रको रूपमा विकास गर्ने नीति रहेको छ । नेपाल सरकारले औद्योगिक नीति, २०६७ मा चलचित्रलाई सेवामूलक उद्योगमा समावेश गरेको छ ।

११.३२ दोलखा जिल्लाको लाकुरी डाँडा गा.वि.स.को वडा नम्बर ८ र ९ स्थित सेतीदेवी दाँदर सामुदायिक वनको करिब ७६ हेक्टर क्षेत्रलाई चलचित्र नगरीको रूपमा विकास गर्न वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन भइरहेको छ ।

तालिका ११ (ट) : चलचित्र क्षेत्रको स्थिति

शीर्षक	आर्थिक वर्ष				
	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३*
नेपाली कथानक (सेल्युलाइड, जिटल र भिडियो) कथानक चलचित्र निर्माण इजाजत	१४२	१२९	१८३	१४३	७३
विज्ञापन चलचित्र निर्माण इजाजत	९८	५०	४२	४५	२९
स्वदेशी वृत्तचित्र निर्माण इजाजत	७	८	१८	१०	१२
स्वदेशी चलचित्र जाँचका लागि सिफारिस	७६	७६	९९	९४	६८
चलचित्र निर्माणसम्बन्धी उद्योग दर्ता सिफारिस	२२	२३	२९	२३	१०
चलचित्र प्रदर्शन इजाजत नयाँ	९	६	७	९	५
चलचित्र प्रदर्शन इजाजत नवीकरण	८	१५	४५	३८	९
चलचित्र प्रदर्शनसम्बन्धी उद्योग दर्ता सहमति	९	२	-	-	३
विदेशी निर्माताले चलचित्र उपकरण आयात गर्दा जमानतमा लगतमा राख्न सिफारिश	४८	४५	५९	६६	४९
चलचित्र प्रदर्शन इजाजत (हाइभिजन/सेल्युलाइड)	-	६	७	११	-
विदेशी चलचित्र जाँचका लागि केन्द्रीय जाँच समितिमा सिफारिश	८९	७७	११४	९६	५४
चलचित्र प्रदर्शन सम्बन्धी उपकरण आयात सिफारिश	९	१६	-	२३	७
च्यारिटी सो प्रदर्शन स्वीकृति	२०	१४	३४	२१	-
चलचित्र वितरण इजाजत नयाँ जारी	७	५	१५	५	-
चलचित्र वितरण इजाजत नवीकरण	१	१	१	-	-
स्वदेशी चलचित्रको विदेश प्रदर्शन सिफारिश	११	५	४	८	-

श्रोत: चलचित्र विकास बोर्ड

*प्रथम आठ महिनाको

विज्ञान तथा सूचना प्रविधि

- ११.३३ वैज्ञानिक ज्ञानको अभिवृद्धि तथा प्रवर्द्धन गरी विज्ञान र प्रविधि क्षेत्रको विकासमा योगदान पुर्याउने, विद्युतीय सरकारको माध्यमबाट सुशासनलाई टेवा पुऱ्याउने, सूचना प्रविधिको प्रयोगलाई ग्रामीण तहसम्म पुर्याई सामाजिक विकासमा यसको अधिकतम उपयोग गर्ने, सूचना प्रविधि क्षेत्रको आवश्यक जनशक्ति विकास गर्ने उद्देश्यले विभिन्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन हुँदै आएको छ।
- ११.३४ मुलुकमा हालसम्म पनि परमाणविक पदार्थहरूको नियमन गर्ने प्रभावकारी व्यवस्था नभएकाले परमाणविक पदार्थहरूको उत्पादन, उपयोग, भण्डारण र ओसारपसारलाई नियमन गर्ने कानूनको मस्यौदा तयार भएको छ।

तालिका ११ (ठ) : सूचना प्रविधिसम्बन्धी सम्पादित कार्यहरू

क्र.स.	कार्यहरू	संख्या	एकाई
१	DNS रजिष्ट्रेशन	१२५१	निकायगत
२	वेब तथा एप्लिकेशन होस्टिङ	५७०	"
३	सरकारी ईमेल प्रदान	१०२	"
४	सिंहदरवारभित्र ईन्टरनेट सेवा प्रदान	५४	"
५	सर्भर कोलोकेशन सेवा	५७	"
६	सिंहदरवार ई-गेटपास सिस्टम प्रदान तथा सञ्चालन	४७	"
७	सूचना प्रविधि सम्बन्धी तालिम प्रदान	२४००	प्रशिक्षार्थी

- ११.३५ लगानी गर्न आवश्यक जानकारीका लागि एकद्वार प्रणालीबाट व्यवसायीहरूलाई सूचना उपलब्ध गराउन विद्युतीय पोर्टल www.licenseportal.gov.np सञ्चालन गरिँदै आइएको छ। नेशनल पोर्टल मार्फत जारी गरिने सेवा तथा सूचनाहरूलाई अध्यावधिक गर्न नेशनल पोर्टल सञ्चालन गर्न निर्देशिका तथा Government Interoperability Framework को निर्देशिका तयारी गरिएको छ। दैवीप्रकोप तथा अन्य आपत्कालिन अवस्थामा समेत सरकारी सूचनाहरूको सुरक्षा गर्न हेटौँडामा Disaster Recovery Center निर्माण सम्पन्न भएको छ।

समस्या तथा चुनौतीहरू

- ११.३६ सडक निर्माणमा सार्वजनिक खरीद ऐनको कार्यान्वयन, समयमा अख्तियारी नपुग्ने, ठेक्कापट्टा सम्बन्धी समस्या, वातावरण प्रभाव मूल्याङ्कन, जग्गा प्राप्ति, रूख कटानको स्वीकृति, नियमित मर्मत, तोकिएको समयमा निर्माण कार्य नसकिने, छिटोछिटो कर्मचारीको स्थानान्तरण, कामको गुणस्तरीयता जस्ता चुनौती र समस्याहरू रहेका छन्।
- ११.३७ हुलाक सेवालाई समय सापेक्ष एवं व्यावसायिक संस्थाको रूपमा विकास कार्य चुनौती पूर्ण रहेको छ।

- ११.३८ राष्ट्रको महत्त्वपूर्ण कागजातको छपाइ स्वदेशमै गर्ने गरी मुद्रण विभागबाट सुरक्षण मुद्रणको कार्य गर्ने क्षमता विकास गर्नु चुनौतीपूर्ण रहेको छ ।
- ११.३९ दूरसञ्चार क्षेत्रमा संख्यात्मक वृद्धि भए तापनि गुणात्मक सुधार ल्याई सबै सदरमुकामसम्म अष्टिकल फाइबर पुऱ्याउने कार्य चुनौतीपूर्ण रहेको छ । राष्ट्रिय विकासमा सूचना प्रविधिको प्रयोगलाई विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी, सरकारी कार्यालयसम्म पुऱ्याउन पूर्वाधारको विकास गर्नु चुनौतीपूर्ण रहेको छ ।
- ११.४० राष्ट्रिय सञ्चारमाध्यमको रूपमा गोरखापत्र, नेपाल टेलिभिजन र रेडियो नेपालले राष्ट्रिय दायित्वको रूपमा विभिन्न भाषाभाषीको समाचार तथा कार्यक्रमहरू प्रकाशन/प्रसारण गर्नुपरेको निजी क्षेत्रमा खुलेका सञ्चार माध्यमसँग प्रतिस्पर्धा गर्दै राष्ट्रिय प्रसारणको भूमिका निर्वाह गर्दै अघि बढ्नु थप चुनौति रहेको छ ।
- ११.४१ देशभित्र उपलब्ध युवा प्रतिभाहरूको सीप र ज्ञानलाई स्वदेश भित्रै उपयोग गर्ने वातावरणको सिर्जना गर्ने, प्राकृतिक स्रोत साधनको उपयोगमा विज्ञान तथा प्रविधिको प्रयोगलाई विस्तार गरी प्राकृतिक स्रोतको दिगो र अधिकतम उपयोग गर्नुपर्ने चुनौतिहरू रहेका छन् ।

१२. सुशासन, सामान्य प्रशासन, शान्ति तथा पुनर्निर्माण

सुशासन

- १२.१ सार्वजनिक प्रशासनमा सुशासन कायम गर्ने सम्बन्धमा सरकारले विभिन्न कार्यहरू गरिरहेको छ । नेपाल सरकारद्वारा स्वीकृत तत्काल सुधार कार्ययोजना, २०७२ र ३९ बुँदे प्रशासन सुधार र पुनःसंरचनासम्बन्धी सोचपत्र सार्वजनिक गरेको छ । नेपालको संविधान, तत्काल सुधार कार्ययोजना र सोचपत्रमा उल्लेखित आधारभूत नीति मार्गदर्शनमा रही तिनीहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि समयतालिका र स्पष्ट उपलब्धि हासिल गर्ने सूचकाङ्कसहित कार्यान्वयन गर्ने रणनीति अङ्कित गरेको छ ।
- १२.२ विगतमा सुरु गरिएका हेलो सरकार तथा गुनासो व्यवस्थापन, भ्रष्टाचार विरुद्धको कार्ययोजना, राष्ट्रिय गौरवका आयोजनामा नतिजामा आधारित व्यवस्थापन प्रणाली, केन्द्रदेखि जिल्लासम्म विभिन्न अनुगमन तथा मूल्यांकन समितिहरू, राष्ट्रसेवक कर्मचारीहरूको आचार संहिता जस्ता कार्यक्रमहरू थप प्रभावकारिताका साथ सुरु गर्ने कार्य भइरहेको छ । संविधानले व्यवस्था गरेका प्रशासनिक पुनःसंरचनाका कार्यहरूलाई अगाडि बढाउन आवश्यक पर्ने ऐनहरूको तर्जुमाका कामहरू अगाडि बढेका छन् । संक्रमणकालको प्रभावकारी व्यवस्थापन गरी जनताका घरदैलोमा सार्वजनिक सेवा प्रवाहको सुनिश्चितताका लागि आवश्यक नीति तथा कार्यक्रमहरू तयार गरी सञ्चालनमा ल्याइएका छन् ।
- १२.३ सर्वसाधारण जनताको दैनिक काम पर्ने र प्रत्यक्ष जनसम्पर्क हुने विभागहरू र अन्तर्गतका कार्यालयहरूमा क्षतिपूर्तिसहितको नागरिक वडापत्र लागु गरिएको छ । सरकारी कार्यालयहरूमा सूचना प्रविधिको प्रयोगमा विस्तार, लोकसेवा आयोगको पाठ्यक्रममा सूचना प्रविधिसम्बन्धी विषय समावेश गरिएको, निश्चित अवधिभित्र सबैको लागि तालिम व्यवस्था मिलाउनका अतिरिक्त विभिन्न तालिम प्रदायक संस्थाहरूबाट प्रदान गरिने तालिमलाई समसामयिक र व्यवहारिक बनाउने प्रयासहरू भएका छन् ।
- १२.४ नेपालको सार्वजनिक प्रशासनलाई संघीय शासन प्रणालीमा रूपान्तर गरी उपलब्ध ज्ञान, सीप र क्षमताको पूर्ण उपयोग गरी सम्मानयुक्त र भरोसायोग्य बनाउदै जनताप्रति प्रतिवद्ध भई स्वच्छ र विश्वासनीय ढंगले गुणस्तरीय सेवा प्रवाहमा समर्पित गराउने र राज्य संयन्त्रका राजनीतिक, प्रशासनिक, आर्थिक, सामाजिक तथा पर्यावरणीय क्रियाकलापहरूमा पारदर्शिता, जवाफदेहिता, सहभागिता तथा निष्पक्षता प्रवर्द्धन गर्ने, सार्वजनिक नीति तर्जुमा, कार्यान्वयन र मूल्याङ्कनलाई नतिजामूलक पद्धतिको माध्यमबाट प्रभावकारी बनाउने र सम्पूर्ण सार्वजनिक प्रशासनलाई जनताप्रति उत्तरदायी र सेवामूलक बनाउने प्रयासहरू भएका छन् ।

- १२.५ राजनीतिक र प्रशासनिक क्षेत्रबीचको सम्बन्धलाई संघीय प्रणालीअनुरूप अझ स्पष्ट रूपमा परिभाषित गरी कार्यक्षेत्रलाई थप स्पष्ट गर्ने, सार्वजनिक निकायमा रहेका सूचनामा नागरिकको पहुँच र प्राप्ति सुनिश्चित गर्ने, सार्वजनिक सेवालाई समावेशी बनाई स्तरीय निष्पक्ष एवं विधिसम्मत ढङ्गले समयमै सेवा पाउने अवस्था सुनिश्चित गर्ने, सबै राष्ट्रसेवकको मूल्याङ्कनलाई वस्तुगत बनाएर तिनीहरूको कामको आधारमा दण्ड र पुरस्कारको व्यवस्था मिलाउने, राष्ट्रसेवकहरूको नैतिक आचरणमा सुधार ल्याई सार्वजनिक निकायहरूमा सदाचार पद्धतिको विकास गर्ने कार्यहरू अगाडि बढेका छन् ।
- १२.६ संघीयता एवं पुनःसंरचना गर्ने कार्यलाई समन्वयात्मक ढंगले अघि बढाउन प्रधानमन्त्रीको अध्यक्षतामा उच्चस्तरीय संघीयता कार्यान्वयन तथा प्रशासनिक पुनःसंरचना निर्देशक समिति र नेपाल सरकारका मुख्य सचिवको संयोजकत्वमा संघीयता कार्यान्वयन तथा प्रशासन पुनःसंरचना समन्वय समिति गठन गरिएको छ । उक्त संरचनाहरूले आफ्नो कार्य थालनी गरिसकेका छन् ।
- १२.७ सुरूवाका लागि कर्मचारीहरू काठमाण्डौमा धाउनु पर्ने विगतको बाध्यतालाई न्यूनीकरण गर्न राजपत्र अनंकित (प्रशासन, विविध र आर्थिक योजना तथा तथ्याङ्क सेवा) कर्मचारीहरूको सम्बन्धित क्षेत्रभित्र अन्तर जिल्ला र जिल्ला भित्र अन्तर कार्यालय सुरूवा गर्न क्रमशः क्षेत्रीय प्रशासक र प्रमुख जिल्ला अधिकारीलाई मिति २०७२ पुस २८ गतेबाट अधिकार प्रत्यायोजन गरिएको छ ।
- १२.८ लोकसेवा आयोगबाट परीक्षा लिने सबै पदहरूको दरखास्त Online बाट लिन सुरु गरिएको छ । प्रचलित नेपाल कानूनबमोजिम निवृत्तिभरण पाइरहेको व्यक्ति सार्वजनिक लाभको पदमा नियुक्ति भएमा र हाल बहाल रहेका पदाधिकारीले दोहोरो सुविधा लिएकोमा सो मध्ये बढी हुने रकम एक महिना भित्र रोज्नु पर्ने र दोहोरो सुविधा उपभोग गरेको रहेछ भने सञ्चित कोषमा दाखिला गरेपछि मात्र निवृत्तिभरण अधिकार पत्र जारी हुने नीतिगत निर्णय भएको छ ।
- १२.९ सार्वजनिक सेवालाई सरल, पारदर्शी र नागरिकमैत्री बनाउन स्थानीय भाषामा नागरिक वडापत्र राख्ने, सुन्न सकिने (Audio) नागरिक वडापत्र, सरकारले के के गर्छ (What does Government do?) भन्ने सूचनामूलक पुस्तिका नागरिकलाई उपलब्ध गराउने, नेपाली नागरिकले पाउने सेवा प्राप्त गर्न आवश्यक पर्ने कागजातबारे सेवाग्राहीलाई समयमै जानकारी गराउन निवेदनको पछाडि आवश्यक प्रमाणहरूको सूची राख्ने व्यवस्था, जनताको बढी सरोकार हुने सेवाहरू जस्तै: नागरिकता, राहदानी, भूमि प्रशासन, वैदेशिक रोजगार, स्वास्थ्य, शिक्षा, कृषि जस्ता विषयका नागरिक वडापत्रहरू सार्वजनिक स्थलमा राखिने व्यवस्था, विकास निर्माण तथा सेवा प्रवाहलाई गुणस्तरीय र पारदर्शी बनाउन स्थानीयस्तरका

सार्वजनिक भौतिक पूर्वाधारसम्बन्धी कार्यको एकपटक सार्वजनिक सुनुवाई गर्ने जस्ता विषयहरू समेटिएको ३९ बुँदे सोचपत्रको कार्ययोजना तयार गरी कार्यान्वयन सुरु गरिसकिएको छ ।

१२.१० प्रधानमन्त्री तथा आम-नागरिकबीच विद्युतीय माध्यमद्वारा सञ्चार गर्ने उद्देश्यले PM of Nepal वेबपेज व्यवस्थित गरिएको छ । संविधानका प्रावधानहरूको कार्यान्वयनका लागि संक्रमणकालीन व्यवस्थापन, जनतालाई प्रवाह गरिने सार्वजनिक सेवा, विकास व्यवस्थापन तथा विनाशकारी भूकम्पपछिको पुनर्निर्माण कार्यलाई समेटी तत्काल सुधार कार्ययोजना, २०७२ पारित भई कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ ।

१२.११ हेलो सरकार क्षेत्रीय प्रशासन कार्यालय पोखरामा समेत मिति २०७२ माघ ४ गते स्थापना भई विस्तार भएकोमा हाल बाँकी धनकुटा, हेटौँडा, सुर्खेत र दिपायलस्थित क्षेत्रीय प्रशासन कार्यालयहरूमा समेत विस्तार हुने क्रममा रहेको छ । हेलो सरकार मार्फत् २०७२ फागुन महिनासम्ममा (क्षेत्रीय प्रशासन कार्यालय पोखराबाट प्राप्त गुनासो सुझावसमेत गरी) कुल ४३ हजार ९ सय ४४ वटा गुनासो, सुझाव तथा सूचनाहरू प्राप्त भएका छन् । सो मध्ये ८८% फछ्यौँट भएका छन् ।

स्थानीय सुशासन

१२.१२ वर्तमान संविधानले परिकल्पना गरेअनुरूप लोकतन्त्रको लाभांश जनतासमक्ष पुऱ्याई सामाजिक न्यायमा आधारित समाजको स्थापना गर्न सुशासनलाई प्रमुख रणनीतिक औजारको रूपमा लिइएको छ । लोकतन्त्रको अभ्यासलाई तल्लो तहदेखि व्यवस्थित एवं संस्थागत गराउन स्थानीय निकायको संरचना, काम कारवाही र कार्यशैली अनुशासित र मर्यादित हुनुपर्दछ ।

१२.१३ स्थानीय निकाय जनप्रतिनिधि विहीन अवस्थामा रहेता पनि अधिकाधिक जनताको सहभागितामा विकेन्द्रीत पद्धतिअनुसार स्थानीय निकाय र शासनलाई जनमूखी ढंगले सञ्चालन गर्न स्थानीय शासन तथा सामुदायिक विकास कार्यक्रम कार्यान्वयनमा रहेको छ ।

१२.१४ स्थानीय शासनलाई उत्तरदायी बनाउन नागरिक संस्थाहरूद्वारा स्थानीय तहमा निगरानीको व्यवस्था गरिएको छ । यस कार्यमा ६६ जिल्लामा स्थानीय शासन र उत्तरदायी संयन्त्र मार्फत् स्थानीय नागरिक संस्थाहरू प्रयोग गरी तथा ९ जिल्लामा स्थानीय निकाय उत्तरदायित्व सुदृढीकरण कार्यक्रम मार्फत् तेश्रोपक्षबाट स्थानीय निकायका काम कारवाहीको निगरानी बढाइएको छ ।

१२.१५ ६ हजार ७ सय १५ वटा वडा नागरिक मञ्चहरूले स्थानीय निकायबाट भए गरेका काम कारबाहीहरूको निगरानी गरेका छन् । चालु आर्थिक वर्षको आठ महिनामा ७ सय ४१ वटा सार्वजनिक सुनुवाईहरू भएका छन् । विकास निर्माणका कार्यको गुणस्तर मापन गर्न १० वटा जिल्लामा नयाँ गुणस्तर मापन प्रयोगशाला स्थापना गरिएको छ । साथै, ११ वटा जिल्लामा साविकमा सञ्चालनमा नरहेका यस्ता प्रयोगशालालाई क्षमता विकास गरी सञ्चालनमा ल्याइएको छ ।

सामान्य प्रशासन तथा सेवा प्रवाह

स्थानीय प्रशासन

१२.१६ प्रभावकारी सेवा प्रवाहका लागि स्थानीय प्रशासनलाई नैतिक, सक्षम, सुदृढ, उत्तरदायी र व्यावसायिक बनाउने, निजामती सेवाको क्षमता विकास गर्ने तथा निजामती सेवालाई प्रतिस्पर्धी, उत्तरदायी र जवाफदेही बनाउने जस्ता कार्यहरू हुँदै आएका छन् ।

१२.१७ २०७२ साल श्रावण महिनादेखि फाल्गुण मसान्तसम्ममा कर्तव्य ज्यान मुद्दामा ३४७, डाका मुद्दामा ४७, जिउ मार्ने बेच्ने मुद्दामा ९१, जबरजस्ती करणी मुद्दामा ५१६, विष्फोटक पदार्थ मुद्दामा ११, हातहतियार खरखजना मुद्दामा ११६ जनालाई नियन्त्रणमा लिई कार्वाही गरिएको छ । सहरी सुरक्षा प्रणालीलाई भरपर्दो र विश्वासनीय तुल्याउन काठमाण्डौ उपत्यकामा प्रहरी प्रधान कार्यालय परिसरमा १८, महानगरीय प्रहरी प्रधान कार्यालय रानीपोखरी अन्तर्गत २६६, पूर्व क्षेत्र १९२, मध्य क्षेत्र २३१, पश्चिम क्षेत्र २२७, मध्य पश्चिम क्षेत्र ३८, सुदूर-पश्चिम क्षेत्र ६ गरी जम्मा ९७८ क्षेत्रमा CCTV जडान गरिएको छ । राजमार्ग सुरक्षा तथा उद्धारको लागि ३ सय ३९ स्थानहरूमा Immediate Response Team खटाइएको छ । ७ लाख ५३ हजार ५ सय ६ जनालाई ट्राफिक कार्वाही गरिएको छ ।

१२.१८ "प्रहरी कर्मचारीहरूका लागि लैङ्गिक हिंसासम्बन्धी आचारसंहिता, जारी भई कार्यान्वयनमा आएको छ । ४० जिल्लाको सुरक्षा तथा अपराध नियन्त्रणसम्बन्धी एकीकृत प्रोफाइल तयार भएको र बाँकी जिल्लाहरूको प्रोफाइल तयारीको क्रममा रहेको छ । आन्तरिक सुरक्षा व्यवस्थालाई थप प्रभावकारी बनाउन आन्तरिक सुरक्षा नीति, २०७२ तर्जुमा गरिएको छ । मधेश र उपत्यकाको एकीकृत सुरक्षा कार्ययोजना, २०७२ अन्तर्गत परिचालित भई सुरक्षा व्यवस्था मजबुत बनाइएको छ ।

१२.१९ दैवी प्रकोप उद्धार ऐनलाई विपद् व्यवस्थापन ऐनद्वारा प्रतिस्थापन गर्ने कार्य अघि बढेको छ । विपद् व्यवस्थापन राष्ट्रिय रणनीति, २०६६ लाई परिमार्जन गर्ने कार्य भइरहेको छ । राष्ट्रिय आपत्कालीन कार्यसञ्चालन केन्द्रको कार्यसञ्चालन विधि, २०७२ तर्जुमा गरी लागु

गरिएको छ । ठूलो विपद्को समयमा वैदेशिक सहायता परिचालनसम्बन्धी कार्यविधि तर्जुमा गर्ने कार्य प्रारम्भ गरिएको छ । सबै क्षेत्रीय प्रशासन कार्यालय र ४३ जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा गरी ४८ स्थानमा आपत्कालीन कार्य सञ्चालन केन्द्र स्थापना गरी सञ्चालन भइरहेकोमा थप ५ जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा थप गरी ५३ स्थानमा सञ्चालनमा ल्याइएको छ । क्षेत्रीय गोदामघर पूर्वाञ्चल र मध्यमाञ्चलमा प्रयोगमा ल्याइएको छ भने पश्चिमाञ्चल, मध्यपश्चिमाञ्चल र सुदूर पश्चिमाञ्चलमा निर्माण कार्य भइरहेको छ । गोदामघर सञ्चालन कार्यविधि, २०७२ तर्जुमा गरी लागु गरिएको छ ।

१२.२० लागु औषध तर्फ लागु औषधको मौखिक प्रतिस्थापन उपचार पद्धति निर्देशिका कार्यान्वयनमा रहेको छ । पोखरामा लागु औषध उपचार तथा पुनर्स्थापना केन्द्र निर्माण कार्य प्रारम्भ भएको छ । यस आर्थिक वर्षमा ५१ जना लागु औषध प्रयोगकर्तालाई तीनवटा पुनर्स्थापना केन्द्रमा राखी उपचार गरिएको छ भने ५० जना पूर्व लागु औषध प्रयोगकर्तालाई सीपमूलक तालिम प्रदान गरिएको छ । चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनामा ६० वटा लागु औषध दुरुपयोग विरुद्धको जागरण कार्यक्रम सञ्चालन गरिएका छन् । काठमाडौं उपत्यकाका माध्यमिक र उच्च माध्यमिक विद्यालयका १ सय ९५ जना शिक्षक तथा करिब १ हजार ९ सय जना विद्यार्थीलाई लागु औषध दुरुपयोग विरुद्ध एक दिने प्रशिक्षक प्रशिक्षण तालिम तथा जागरण कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ । २ हजार जना विद्यार्थीहरूलाई अभिमूखिकरण र २२ जना पूर्व लागु औषध प्रयोगकर्तालाई उपचारमा सहयोग गर्न सम्बन्धित उपचार तथा पुनर्स्थापना केन्द्रलाई रकम उपलब्ध गराइएको छ ।

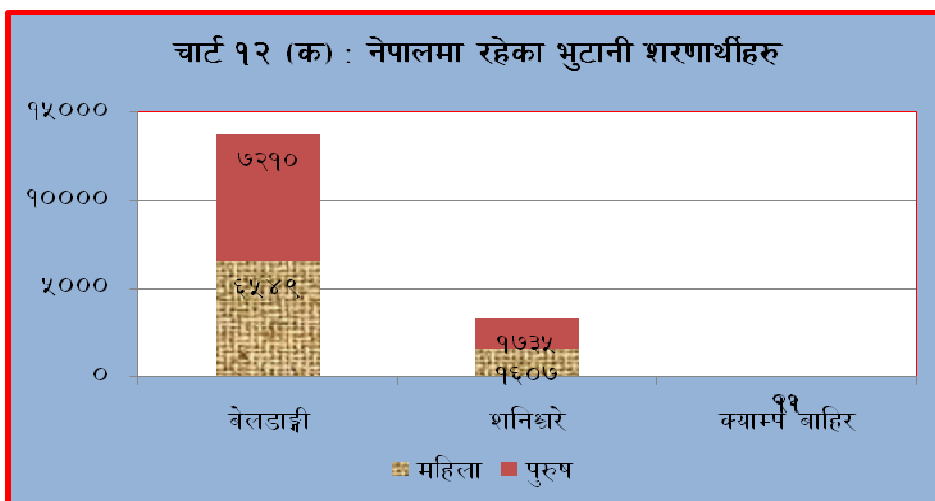
१२.२१ ७४ जिल्लामा रहेका कारागार र बाल सुधार गृहसमेत गरी जम्मा क्षमता १०,६०८ रहेको छ । केन्द्रीय कारागारलाई स्थानान्तरण गर्ने गरी नुवाकोट जिल्ला विदुर नगरपालिका वडा नं. ६ चण्डी पोखरीमा ५००० भन्दा बढी बन्दी क्षमताको कारागार निर्माण गर्नका लागि ७८४-१-०-० रोपनी जग्गा खरिद भएको छ । कारागारसम्बन्धी कानूनमा रहेको खुल्ला कारागार निर्माण गर्न कारागार कार्यालय बाँकेको नाउमा ६ विघा जग्गाको भोगाधिकार प्राप्त भएको छ । नवलपरासी र नखुमा २५० जना क्षमताको नयाँ कारागार सञ्चालनमा ल्याइएको छ ।

१२.२२ भुटानी शरणार्थीहरूलाई तेश्रो मुलुकमा पुनर्वास गराउने कार्य जारी रहेको छ । डिसेम्बर ३१, २०१५ सम्ममा १ लाख १ हजार २२२ जना शरणार्थीहरू तेश्रो मुलुकमा पुनर्स्थापना भइसकेका छन् ।

तालिका १२ (क) : भुटानी शरणार्थीहरूको सङ्ख्या

क्र.स.	शिविरको नाम /उमेर समूह	महिला	पुरुष	जम्मा
१	बेलडाङ्गी	६५४९	७२१०	१३७५९
२	शनिश्चरे	१६०७	१७३५	३३४२
३	क्याम्प बाहिर	१२	२१	३३
कुल जम्मा		८१६८	८९६६	१७१३४

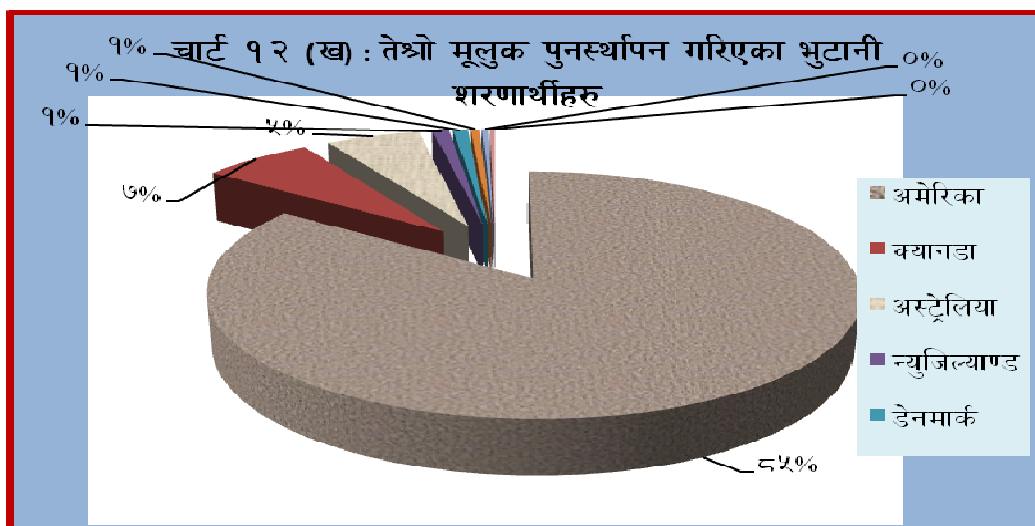
स्रोत : नेपाल सरकार, गृह मन्त्रालय ।

तालिका १२ (ख) : तेश्रो मूलुक पुनर्स्थापन गरिएका भुटानी शरणार्थीहरूको सङ्ख्या

क्र.स.	मूलुकको नाम	महिला	पुरुष	जम्मा
१	अस्ट्रेलिया	२७९२	२८२८	५६२०
२	क्यानडा	३३५३	३२९३	६६४६
३	डेनमार्क	४४६	४२८	८७४
४	नेदरल्याण्ड	१६३	१६४	३२७
५	न्युजिल्याण्ड	५०५	४९७	१००२
६	नर्वे	३३८	२२८	५६६
७	सयुक्त अधिराज्य	१८४	१७४	३५८
८	अमेरिका	४२४५७	४३३७२	८५८२९
कुल जम्मा		५०२३८	५०९८४	१०१२२२

स्रोत : नेपाल सरकार, गृह मन्त्रालय

निजामती किताबखाना

१२.२३ कर्मचारीहरूको सम्पत्ति विवरण व्यवस्थित गर्न छुट्टै Pigeon Hole Rack बनाई कर्मचारीहरूको सम्पत्ति विवरण राख्ने कार्य हुँदै आइरहेको छ भने केन्द्रीय फाईलिङमा रहेका फाईलहरू वारकोडबाट लिने दिने कार्यको थालनी भएको छ ।

तालिका १२ (ग): निजामती कर्मचारी विवरण

क्र.सं.	विवरण	आर्थिक वर्ष २०६९/७०	आर्थिक वर्ष २०७०/७१	आर्थिक वर्ष २०७१/७२	आर्थिक वर्ष २०७२/७३*
१	निजामती सेवामा कार्यरत कर्मचारी	७९८०२	७९६५३	८०१८७	८३३९३
	काठमाण्डौ उपत्यका भित्र	१९६४४	२१५५०	२०६५९	२१४३८
	काठमाण्डौ उपत्यका बाहिर	५९८८५	५८२५२	५९५२८	६१९५५
	अधिकृत	१६७११	१४५०१	१९४९३	२१०९७
	सहायक	४१६९६	२९११५	४०५९१	४३४९७
	श्रेणी बिहीन	२१०८२	२०३१७	२०१०३	१८८७९
२	सिटरोल दर्ता	१८५१	१५५५	५०९६	२५४६
३	सेवा निवृत्त कर्मचारी	१६१२	१८२४	३१९२	१७७२
४	उपदान	१०१	९३	१७६	१३२

स्रोत: निजामती किताबखाना ।

*पहिलो आठ महिनासम्मको ।

१२.२४ सम्पत्ति विवरण दर्ता, अनिवार्य अवकाश एवं सुरूवा बढुवा लगायतका विवरणहरूको SMS बाट जानकारी दिने कार्य हुँदै आएको छ । आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनासम्मको निजामती सेवामा कार्यरत कुल कर्मचारी सङ्ख्या ८३ हजार ३ सय ९३ मध्ये पुरुष कर्मचारी सङ्ख्या ६७ हजार ५ सय ८१ र महिला कर्मचारी सङ्ख्या १५ हजार ८ सय १२ रहेको छ ।

जनशक्ति विकास

१२.२५ सरकारी सेवामा कार्यरत कर्मचारीहरूको ज्ञान, सीप, क्षमता र दक्षता अभिवृद्धि गर्न हाल करिब १९ वटा तालिम प्रदायक संस्थाहरू कार्यरत छन् । ती संस्थाहरूमा नेपाल प्रशासनिक प्रशिक्षण प्रतिष्ठान, कर्मचारी प्रशिक्षण प्रतिष्ठान, स्थानीय विकास प्रशिक्षण प्रतिष्ठान, राजस्व प्रशासन तालिम केन्द्र, हुलाक प्रशिक्षण प्रतिष्ठान, केन्द्रीय सहाकारी प्रशिक्षण प्रतिष्ठान, परराष्ट्र मामिला अध्ययन प्रतिष्ठान, न्याय सेवा तालिम केन्द्र, राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान, नेपाल, राष्ट्रिय स्वास्थ्य तालिम केन्द्र, शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्र, कृषि तालिम निर्देशनालय, पशु सेवा तालिम तथा प्रसार निर्देशनालय, ५ वटा क्षेत्रीय वन तालिम केन्द्रहरू र भूमि व्यवस्थापन प्रशिक्षण केन्द्र रहेका छन् । यी संस्थाहरूले निरन्तर रूपमा आ-आफ्नो क्षेत्रगत वार्षिक कार्यक्रमअनुसार तालिम कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आइरहेका छन् ।

तालिका १२ (घ) : नेपाल प्रशासनिक प्रशिक्षण प्रतिष्ठानबाट सञ्चालित प्रशिक्षण कार्यक्रमहरूको विवरण

आर्थिक वर्ष	कार्यक्रम	लक्ष्य		प्रगति	
		कार्यक्रम सङ्ख्या	प्रशिक्षार्थी सङ्ख्या	कार्यक्रम सङ्ख्या	प्रशिक्षार्थी सङ्ख्या
२०६९/७०	नियमित	५०	१०९५	५०	१०८८
	सशुल्क	५०	१०३७	२६	६९९
	जम्मा	१००	२१३२	७६	१७८७
२०७०/७१	नियमित	६१	१४३५	५४	११८८
	सशुल्क	९२	१८२३	५२	१२१८
	जम्मा	१५३	३२५८	१०६	२४०६
२०७१/७२	नियमित	७४	१७३५	५६	१३२०
	सशुल्क	५६	११२०	३०	६२३
	जम्मा	१३०	२८५५	८६	१९४३
२०७२/७३*	नियमित	४४	१०९५	३०	१०५९
	सशुल्क	८	१६०	१३	३४७
	जम्मा	५२	१२५५	४३	१४०६

स्रोत : नेपाल प्रशासनिक प्रशिक्षण प्रतिष्ठान

*प्रथम आठ महिनाको

तालिका १२ (ङ): नेपाल प्रशासनिक प्रशिक्षण प्रतिष्ठानबाट सञ्चालित नियमित प्रशिक्षण कार्यक्रमहरूको विवरण*

क्र.सं.	कार्यक्रम	लक्ष्य			प्रगति			कैफियत
		कार्यक्रम संख्या	प्रशिक्षार्थी संख्या	अवधि (दिनमा)	कार्यक्रम संख्या	प्रशिक्षार्थी संख्या	अवधि (दिनमा)	
१	लामो प्रशिक्षण (BAT) सामान्य प्रशासन	६	१८६	१०८०	६	१७२	१०८०	संचालन भैरहेको
	लामो प्रशिक्षण (BAT) राजस्व, लेखा, लेखा परिक्षण र संसद	६	१६२	५४०	६	१४९	५४०	संचालन भैरहेको
	ICT & e-governance	१	२०	३०	-	-	-	
२	छोटो प्रशिक्षण	३	९२	१९	१	५२	१२	

क	आन्तरिक क्षमता अभिवृद्धि (क) छात्रवृत्ति / तालिम (ख) नयाँ नियुक्ति	१	(२०)		१	(११)	-	
		-	-		१		-	
ख	प्रकाशन	३	-	-	२	-	-	
ग	NASC Discussion Series	४	(१००)	४	२	(१२०)	२	
घ	अन्य	४		२	२		२	
जम्मा		२८	४६०	१६७५	२१	३७३	१६३६	

ख) सःशुल्क कार्यक्रम तर्फ

क्र.सं.	कार्यक्रम	लक्ष्य			प्रगति			वैफियत
		कार्यक्रम संख्या	प्रशिक्षार्थी संख्या	अवधि (दिनमा)	कार्यक्रम संख्या	प्रशिक्षार्थी संख्या	अवधि (दिनमा)	
१	छोटो प्रशिक्षण	३	६०	२५	८	२३१	३५	
जम्मा		३	६०	२५	८	२३१	३५	

स्रोत : नेपाल प्रशासनिक प्रशिक्षण प्रतिष्ठान

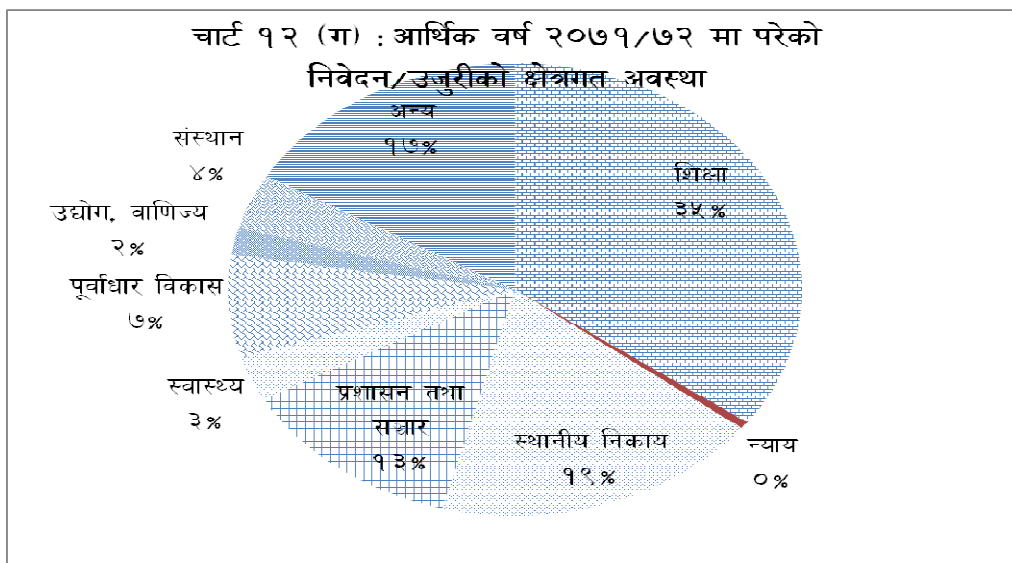
*प्रथम आठ महिनाको

सूचनाको हक

१२.२६ सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ ले सूचनाको हकको सरक्षण, सम्बर्द्धन र प्रचलन गर्ने गराउने दायित्व राष्ट्रिय सूचना आयोगलाई प्रदान गरेको छ । नागरिकले सार्वजनिक निकायहरूबाट विना झन्झट सूचना प्राप्त गर्न सक्नु भन्ने उद्देश्यका साथ सबै सार्वजनिक निकायहरूलाई ऐनमा भएको व्यवस्थाबमोजिम सूचना अधिकारी तोक्न, तीन-तीन महिनामा विवरण स्वतः सार्वजनिकीकरण गर्न र सूचना मागको छुट्टै अभिलेख राख्नेलगायतको आयोगको आदेशद्वारा स्थितिमा सकारात्मक सुधार भएको महसुस गरिएको छ ।

१२.२७ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को अन्त्यसम्ममा सार्वजनिक निकायहरूमा करिब दुई हजार सूचना अधिकारी तोकिएको अवस्था थियो भने यस आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को दोस्रो चौमासिकको अन्त्यसम्ममा करिब तीन हजार सूचना अधिकारी तोकिसकेको अवस्था छ । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा सूचना माग गर्ने संख्या ७ सय ७७ पुगेको छ र जसमध्ये ७ सय ६५ फछ्यौट भएको थियो । यो आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को दोस्रो चौमासिकको अन्त्यसम्म उजुरी तथा पुनरावेदनको संख्या ६२० रहेको छ जसमा प्रारम्भिक आदेश ७ सय ४५ वटा भएको छ ।

१२.२८ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा सूचनाको हक प्रचलन गराउने सम्बन्धमा पर्न आएका निवेदन, उजुरी तथा पुनरावेदनको क्षेत्रगत आधारमा शिक्षाका २ सय ७२ वटा, न्यायका ४ वटा, स्थानीय निकायका १ सय ४४ वटा, प्रशासन तथा सञ्चारका १ सय वटा, स्वास्थ्यका २५ वटा, पूर्वाधार विकासका ५७ वटा, उद्योग वाणिज्यका १५ वटा, संस्थानका ३१ वटा र अन्य क्षेत्रका १ सय २९ वटा गरी जम्मा ७ सय ७७ वटा निवेदन, उजुरी तथा पुनरावेदन आएका छन् ।

स्रोत : राष्ट्रिय सूचना आयोग

१२.२९ आर्थिक वर्ष २०७१/०७२ मा २६ वटा जिल्लाहरूमा राष्ट्रिय सूचना आयोगद्वारा सम्पन्न गरिएको अभिमूखीकरण कार्यक्रममा सहभागी सङ्ख्या २ हजार ७ सय ३७ रहेका छन् । आर्थिक वर्ष २०७१/०७२ मा १० वटा जिल्लाहरूमा सम्पन्न गरिएको अन्तर्क्रिया कार्यक्रममा ९ सय २ जना सहभागी भएका छन् । देशभरीका विभिन्न जिल्ला स्थित २५ वटा मा.वि. तथा उच्च मा.वि.हरू र क्याम्पसहरूमा आयोजित अन्तर्क्रिया कार्यक्रममा ३ हजार ८ सय १० जना सहभागी भएका छन् । आर्थिक वर्ष २०७१/०७२ मा मुलुकका २८ वटा जिल्लाहरूमा सम्पन्न गरेको सार्वजनिक निकायको अनुगमन कार्यक्रममा सबै जिल्लाका ६ सय ९६ वटा सार्वजनिक निकायहरूको सहभागिता रहेको थियो ।

शान्ति तथा पुनःनिर्माण

१२.३० नेपालको संक्रमणकालीन अवस्थालाई ध्यानमा राखी शान्ति प्रवर्द्धन र शान्ति निर्माण तथा द्वन्द्व रूपान्तरणका प्रक्रियालाई सहजीकरण गर्दै विस्तृत शान्ति सम्झौताको सफल कार्यान्वयनमा सघाउ पुऱ्याउने उद्देश्यले हालसम्म ७५ वटा जिल्ला, १३६ वटा नगरपालिका र २ हजार ७ सय १७ वटा गा.वि.स मा स्थानिय शान्ति समितिको गठन भई कार्यान्वयनमा रहेका छन् । पुनर्निर्माण तथा पुनःस्थापना कार्यक्रमले राहत र पुनःनिर्माण गरी दुईवटा क्षेत्रमा रही कार्य गर्दै आएको छ । नेपाल सरकारले नागरिकलाई निश्चित अवस्थामा प्रदान गर्ने राहत, क्षतिपूर्ति तथा आर्थिक सहायताको व्यवस्थालाई पारदर्शी र न्यायोचित तुल्याई वितरण गर्ने कार्य यस कार्यक्रमबाट हुँदै आएको छ ।

तालिका १२ (च): राहत, आर्थिक सहायता, पुनर्निर्माण तथा पुनस्थापनाको अवस्था

क्र.सं.	कार्यक्रम	द्वन्द्व पीडित कुल सङ्ख्या	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३ प्रथम आठ महिना	**२०७२ फागुनसम्म राहत पाउने
१	मृतकका नजिक हकदारलाई राहत (रु १ लाख)	१७८८६	१००	१७४	२२	१	१४३९८
२	मृतकका नजिक हकदारलाई राहत अधिकतम रु. ५ लाख दरले	१२५००	०	०	११३०२	०	११३०२
३	बेपत्ता पारिएका व्यक्तिका हकदारलाई राहत अधिकतम रु ५ लाख दरले	१४००	०	०	११६२	०	११६२
४	बेपत्ता पारिएका व्यक्तिका हकदारलाई राहत (रु १ लाख दरले)	१५३०	४२	४७	१०	०	१५३०
५	व्यक्तिगत सम्पत्ति क्षति भएकालाई आर्थिक सहायता	१७४८४	१०४५	१०९	९५	३०	९१५४
६	द्वन्द्वको क्रममा अपांग भएका घाइतेहरूलाई प्रतिशतको आधारमा आर्थिक सहायता	८१९१	२९९६	१८१०	१६६	५	८१९१
७	अपहरणमा परेका व्यक्तिलाई आर्थिक सहायता (रु २५ हजारका दरले)	३१४२	९०५	१८३	७	५	३१४२
८	ऐतिहासिक जनआन्दोलनका शहीद, घाइते का सन्तति परिवारलाई जिवन निर्वाह भत्ता						
	क) ऐतिहासिक जनआन्दोलनका शहीद परिवारलाई मासिक निर्वाह भत्ता	२६	२६	२६		२६	२६
	ख) ऐतिहासिक जनआन्दोलनका घाइतेलाई मासिक जीवन निर्वाह भत्ता	३०	२८	२८	२८	२८	३०
	ग) ऐतिहासिक जनआन्दोलनका घाइतेका सन्ततिलाई छात्रवृत्ति	४३	३९	४१	३८	३८	४३
९	विस्तृत शान्ति सम्झौता पश्चातका सशस्त्र घटनामा परी मृत्यु भएका व्यक्तिका हकदारलाई आर्थिक सहायता (रु. १ लाख ५० हजारका दरले)	-	२	१	०	०	५९
१०	५१ % भन्दा माथि अङ्गभङ्ग भएकालाई जीवन निर्वाह भत्ता(प्रथम ५५२ र विशिष्ट १८४ र थप ६४ समेत)	-	७४४	७४४	७४४	७४४	७४४
११	द्वन्द्वको क्रममा आमाबाबु दुवै गुमाएका दुहुरा बालबालिकालाई आर्थिक सहायता/पुनःस्थापन कार्यक्रम (वार्षिक रु ६० हजारका दरले)	६२०	६२०	६२०	६२०	५८९	६२०
१२	बेपत्ता पारिएका व्यक्तिका पत्नीलाई आर्थिक सहायता (रु.२५ हजार थप)	०	१११	३८	२	०	६५१
१३	क्षतिग्रस्त भौतिक संरचनाहरूको पुनर्निर्माण	८९१६	२५५	२०९	२८०	३१	२९०१
१४	शान्तिका लागि विकास कार्यक्रमबाट सञ्चालित आयोजना	-	४७	३२	८६	१०	१८४
१५	द्वन्द्व प्रभावित क्षेत्र विशेष कार्यक्रम*	-	४१३	८०		-	४९३

स्रोत: शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालय *हाल यो कार्यक्रम सञ्चालनमा नरहेको ** आर्थिक वर्ष २०६९/७० भन्दा अघिको संख्या समेत समावेश भएको ।

१२.३१ द्वन्द्वको क्रममा क्षति भएका ८ हजार ९ सय १६ वटा भौतिक संरचना मध्ये २ हजार ९ सय १ वटा भौतिक संरचनाको निर्माण कार्य सम्पन्न भइसकेको छ भने बाँकी आयोजनाहरू निर्माणाधीन अवस्थामा रहेका छन् । सामुदायिक भवन, खानेपानी तथा सिँचाइ, पार्क, बाटो, विद्यालयलगायतका संरचनाको निर्माण शान्तिका लागि विकास कार्यक्रम मार्फत हुने गरेकोमा यस कार्यक्रम मार्फत द्वन्द्वको क्रममा क्षति भएका ४ हजार ३ सय ६८ वटा

भौतिक संरचना मध्ये आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनासम्म कुल १८४ वटा भौतिक संरचनाको निर्माण कार्य सम्पन्न भएका छन् ।

१२.३२ नेपाल सरकारलगायत European Union (EU), United State Agency For International Development(USAID), Department For International Development(DFID), Germany , Switzerland, Norway, Denmark र Finland गरी ८ वटा दातृ निकायहरूले शान्ति कोषमा रकम प्रदान गरेकोमा हाल EU र USAID बाट मात्र सहयोग प्राप्त भइरहेको छ । यस कोषले हालसम्म तीन चरणमा कार्यक्रम/आयोजनाहरू कार्यान्वयन गरेको छ । प्रथम चरणको कार्यक्रम २००७-२०१०, दोश्रो चरणको कार्यक्रम २०१०-२०१४ समाप्त भई हाल तेश्रो चरणको कार्यक्रम २०१४-२०१७ कार्यान्वयनमा रहेको छ । यस अवधिमा पहिलो र दोश्रो चरणमा कुल ६५ वटा आयोजना कार्यान्वयन भई ६० वटा सम्पन्न भइसकेका छन् भने तेश्रो तथा अन्तिम चरणका ५ नयाँ आयोजना सहित हाल १० वटा आयोजनाहरू कार्यान्वयनमा रहेका छन् त्यस्तै, ११ वटा आयोजनाहरू छनौटको विभिन्न चरणमा रहेका छन् ।

१२.३३ संविधानसम्बन्धी अनुशिक्षण कार्यक्रम ५५ भन्दा बढी जिल्लाका २०० भन्दा बढी स्थानमा स्थानीय शान्ति समिति मार्फत् सञ्चालन गरिएको छ । सत्य निरूपण तथा मिलाप आयोग नियमावली, २०७२ तथा वेपत्ता पारिएका व्यक्तिको छानविन आयोगसम्बन्धी नियमावली, २०७२ नेपाल सरकार (मन्त्रिपरिषद्)बाट स्वीकृति भई आयोगका कार्यहरू तीव्रताका साथ अगाडि बढिरहेका छन् ।

१२.३४ शान्ति कोषतर्फ द्वन्द्व प्रभावितहरूको लागि Rehabilitation project सञ्चालन गर्न BPKIHS सँग सम्झौता भई कार्यक्रम सञ्चालन भइरहेको छ । महिला, बालबालिका तथा समाजकल्याण मन्त्रालय, केन्द्रीय बाल कल्याण समिति र शान्तिकोष सचिवालयबीच मिति २०७२/७/२४ मा शसस्त्र द्वन्द्वबाट प्रभावित बालबालिकाहरूको पुनःस्थापना र पुनःएकीकरणसम्बन्धी कार्यक्रम (Project for the Rehabilitation and Reintegration of Children Affected by Armed Conflict (CAAC) को सम्झौता सम्पन्न भई कार्यान्वयन सुरु भएको छ । कार्यदलको प्रतिवेदनअनुसारको बढी द्वन्द्व प्रभावित १० जिल्लामा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने गरी मनोसामाजिक परामर्श सेवा परियोजना सञ्चालनका लागि सेवा प्रदायक संस्था छनोट प्रक्रिया सुरु भएको छ ।

समस्या तथा चुनौतीहरू

१२.३५ क्षतिग्रस्त संरचनाहरू धेरै भई आयोजनाहरूको संख्या बढी हुनु, सिमित जनशक्तिको कारणले कार्यान्वयन र अनुगमनमा कठिनाई रहनु, द्वन्द्वको क्रममा भएको भौतिक क्षतिको

पुनर्निर्माणको समयावधि किटान हुन नसक्नु र नयाँ नयाँ आयोजनाहरू थपिने क्रम नरोकिनु समस्याको रूपमा रहेको छ ।

१२.३६ आम नागरिकलाई अपेक्षित सहज, सुलभ र परिणामदायी सेवा उपलब्ध गराउन नसक्नु सार्वजनिक प्रशासनको मुख्य चुनौती रहेको छ । सार्वजनिक प्रशासनमा जवाफदेहिता र सदाचारको विकास गरी जिम्मेवार प्रशासन बनाउनु चुनौतीपूर्ण रहेको छ ।

१२.३७ विस्तृत शान्ति सम्झौता भएको लामो समयसम्म पनि शान्ति प्रकृया र द्वन्द्व व्यवस्थापनको कार्य सम्पन्न हुन नसक्नु चुनौतीपूर्ण रहेको छ ।

१२.३८ सशस्त्र द्वन्द्वका क्रममा भएका मानव अधिकारको गम्भिर उल्लङ्घन तथा मानवता विरुद्धको अपराधको घटनाको छानविन गरी दोषी उपर कानुनी कारवाही गर्नु चुनौतीपूर्ण रहेको छ ।

१३. सामाजिक क्षेत्र

शिक्षा

- १३.१ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा शिक्षा क्षेत्रको हिस्सा ६.५९ प्रतिशत रहेकोमा चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा यस क्षेत्रको हिस्सा ६.७६ प्रतिशत रहेको प्रारम्भिक अनुमान रहेको छ । साथै, चालु आर्थिक वर्षमा शिक्षा क्षेत्रको वृद्धिदर ६.६९ प्रतिशत रहेको प्रारम्भिक अनुमान रहेको छ । गत वर्ष यस क्षेत्रको वृद्धिदर ३.७४ प्रतिशत मात्र थियो ।
- १३.२ शिक्षालाई वैज्ञानिक, प्राविधिक, व्यावसायिक, सीपमूलक, रोजगारमूलक बनाउँदै सक्षम, प्रतिस्पर्धी र नैतिक एवं राष्ट्रिय हितप्रति समर्पित जनशक्ति तयार बनाउने उद्देश्यले शिक्षाका नीति तथा कार्यक्रम तयार गरिएका छन् । शिक्षा क्षेत्रमा राज्यको लगानी वृद्धि गर्दै निजी क्षेत्रको लगानीलाई प्रवर्द्धन तथा नियमन गर्ने र निजी क्षेत्रको शैक्षिक व्यवस्थापनलाई सेवामूलक बनाउनको लागि कार्यक्रमहरू अघि बढाइएको छ ।
- १३.३ संघीय संरचनाअनुरूप शैक्षिक व्यवस्थापन तथा प्रशासकीय स्वरूप तयार गरी शैक्षिक सेवा प्रवाह गर्ने, सहस्राब्दी विकास लक्ष्यअनुरूप सम्पन्न हुन बाँकी कार्य तथा सन् २०१५ पश्चात् तयार भएका दिगो विकासका लक्ष्यहरू हासिल गर्ने र सन् २०२२ सम्ममा नेपाललाई अल्पविकसित राष्ट्रको सूचीबाट विकासशील राष्ट्रमा स्तरोन्नति गर्न सघाउ पुऱ्याउने तर्फ शिक्षा क्षेत्रका योजनाहरू लक्षित हुनु पर्ने अवस्था छ ।
- १३.४ २०७२ साल वैशाखमा गएको विनाशकारी भूकम्प तथा त्यसपछिका पराकम्पनहरूका कारणबाट शैक्षिक सेवा प्रवाहमा ठूलो असर परेको छ । ९ हजार भन्दा बढी विद्यालयहरू पूर्ण रूपमा क्षति भएका र करिब १० लाख बालबालिकाको दैनिक अध्ययन अध्यापनमा प्रत्यक्ष असर परेको सन्दर्भमा भूकम्पबाट भएको क्षतिको पुनःप्राप्ति, पुननिर्माण र प्रकोप व्यवस्थापन क्षमता वृद्धि गर्ने तर्फ शैक्षिक योजनाहरू लक्षित रहनु पर्ने अवस्था रहेको छ ।
- १३.५ विगतका योजनाहरूले खास गरी आधारभूत शिक्षामा पहुँच र समता हासिल गर्ने तर्फ जोड दिएको र सो अनुसारको प्रगति हासिल हुँदै गरेको सन्दर्भमा अबको प्राथमिकता माध्यमिक शिक्षामा पहुँच अभिवृद्धि गर्ने, प्राविधिक शिक्षाको पहुँच अभिवृद्धि गर्ने, सबै तहको शैक्षिक गुणस्तर र सान्दर्भिकतामा अभिवृद्धि गर्ने, आन्तरिक क्षमता वृद्धि गरी सुशासन कायम गर्ने, सेवा प्रवाहमा थप प्रभावकारिता ल्याई समावेशी, समन्यायिक र सहभागितामूलक शैक्षिक प्रणाली अवलम्बन गर्दै समग्र शैक्षिक प्रणालीको सुदृढीकरण गरी देश विकासको लागि

आवश्यक सक्षम, सीपयुक्त, सिर्जनशील र रोजगारमुखी जनशक्ति विकास गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ ।

विद्यालय शिक्षा

१३.६ राष्ट्रिय जनगणना, २०६८ अनुसार नेपालमा ६ वर्ष भन्दा बढी उमेर समूहको कुल साक्षरता दर ६५.९ प्रतिशत रहेको छ । शैक्षिक सत्र २०७२ मा प्राथमिक तहको खुदभर्ना दर ९६.६ पुगेको छ । कक्षा १ मा कुल प्रवेशदर र खुद प्रवेशदर क्रमशः १३६.७ र ९३.९ पुगेको छ । गत शैक्षिक सत्र २०७१ मा कक्षा १ मा कुल प्रवेशदर र खुद प्रवेशदर क्रमशः १३७ र ९३ रहेको थियो । साथै साक्षरता दरमा पनि क्रमिक रूपमा सुधार हुँदै आएको छ ।

१३.७ विद्यालय शिक्षा अन्तर्गत विद्यार्थीको उही कक्षा दोहोर्‍याउने दरमा पनि क्रमिक रूपमा सुधार हुँदै गएको छ । शैक्षिक सत्र २०७२ मा कक्षा १ र कक्षा ८ मा दोहोर्‍याउने दर क्रमशः १३.९ प्रतिशत र ३.९ प्रतिशत रहेको छ । शैक्षिक सत्र २०७१ मा यी दर क्रमशः १५.२ प्रतिशत र ४.५ प्रतिशत रहेको थियो । प्रारम्भिक बालविकासको भर्नादर ८१ प्रतिशत पुगेको छ जुन गत वर्ष ७७.७ प्रतिशत रहेको थियो ।

तालिका १३ (क) : शैक्षिक सूचकमा आधारित उपलब्धिहरू (प्रतिशत)

सूचकहरू	इकाई	उपलब्धि				
		२०६८/६९	२०६९/ ७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३*
१. कक्षा १ मा भर्ना						
कक्षा १ नयाँ प्रवेश भएका मध्ये पूर्व बाल्य अवस्थाको शिक्षा विकासको अनुभव लिई आएका बालबालिकाको प्रतिशत	प्रतिशत	५४.३	५५.६	५६.९	५९.६	६२.४
कक्षा १ मा कुल	प्रतिशत	१४०.७	१३७.७	१४१.८	१३७	१३६.७
कक्षा १ मा खुद	प्रतिशत	९०.७	९१.२	९१.६	९३	९३.९
२. कुल भर्नादर (सहजै देखिने भर्ना दर)						
पूर्व बाल्यावस्था शिक्षा विकास/पूर्व प्राथमिक	प्रतिशत	७२.९	७३.७	७६.७	७७.७	८१
आधारभूत शिक्षा	प्रतिशत	१२३.७	१२०.१	११५.७	११७.१	१२०.१
माध्यमिक शिक्षा	प्रतिशत	४९.४	५१.७	५०.४	५१.६	५७.७
३. खुद भर्नादर						
प्राथमिक शिक्षा	प्रतिशत	९५.१	९५.३	९५.६	९६.२	९६.६

आधारभूत शिक्षा	प्रतिशत	८६.६	८७.५	८६.३	८७.६	८९.४
माध्यमिक शिक्षा	प्रतिशत	३०.६	३२.४	३३.२	३४.७	३७.७
४. आवश्यक योग्यता र तालिम प्राप्त शिक्षक						
आधारभूत शिक्षा	प्रतिशत	९१.१	९१.५	९२.५	९३.७	९५.५
माध्यमिक शिक्षा	प्रतिशत	९०.१	९०.७	९१.५	९३.	९५.३
५. आवश्यक प्रमाणपत्र प्राप्त शिक्षक						
आधारभूत शिक्षा	प्रतिशत	-	९६.९	९८.१	९८.६	९८.८
माध्यमिक शिक्षा	प्रतिशत	-	९८.०	९८.७	९८.९	९९.३
६. विद्यार्थी शिक्षक अनुपात (सामुदायिक विद्यालयको स्वीकृत शिक्षक दरबन्दी र राहत शिक्षक अनुदानमा कार्यरत शिक्षक सङ्ख्याका आधारमा)						
आधारभूत शिक्षा	अनुपात	४४.०	४२.०	४१.०	४१.०	४०.०
माध्यमिक शिक्षा	अनुपात	३६.०	३१.०	३१.०	३०.०	३९.०
७. दोहोर्न्याउने दर						
कक्षा १	प्रतिशत	२१.३	१९.९	१७.५	१५.२	१३.९
कक्षा ८	प्रतिशत	६.०	६.०	४.९	४.५	३.९
८. कोहर्ट (Chohort) तरिकाअनुसार कक्षा ५ र ८ सम्म पुरने दर						
कक्षा ५	प्रतिशत	८२.८	८४.२	८५.४	८६.८	८७.५
कक्षा ८	प्रतिशत	६७.५	६९.६	७२.१	७४.६	७६.६
९. कोइफिसिएन्ट अफ इफिसिएन्सी (Coefficient of Efficiency)						
आधारभूत शिक्षा	अनुपात	०.६६	०.७७	०.७१	०.७३	०.७६
१०. सिकाई उपलब्धि (राष्ट्रिय औषत)						
कक्षा ३	प्रतिशत	गणित : ६०	-	-	-	-
		छात्रा : ६०				
		छात्र : ६०				
		नेपाली: ६३				
कक्षा ५	प्रतिशत	छात्रा : ६४	-	-	-	-
		छात्र : ६३				
		गणित : ५३				
		छात्रा : ५३				
कक्षा ५	प्रतिशत	छात्र : ५४	-	-	-	-
		नेपाली : ६०				
		छात्रा : ६१				
		छात्र : ५९				
कक्षा ५	प्रतिशत	अग्रेजी: ५४	-	-	-	-
		छात्रा : ५३				
		छात्र : ५४				
		गणित: ४३				
कक्षा ८	प्रतिशत	छात्रा : ४१	-	-	-	-
		छात्र : ४५				
		-				
		-				

		-	नेपाली: ४९ छात्रा : ४९ छात्र : ४८	-	-	-
		-	सामाजिक: ४९ छात्रा : ४९ छात्र : ५०	-	-	-
११. उत्तीर्ण दर						
प्रवेशिका	प्रतिशत	४७.६५	४१.५७	४३.९२	४७.४३	-
उच्च माध्यमिक (कक्षा ११)	प्रतिशत	३८.१५	३९.९४	३९.८	४७.२६	४३.८७
उच्च माध्यमिक (कक्षा १२)	प्रतिशत	४७.५५	४३.३९	४४.२९	४४.०९	३६.३७
१२. साक्षरता दर						
उमेर समूह (६ वर्ष भन्दा बढी)	प्रतिशत	६०.९ #	६५.९	-	-	-
उमेर समूह (१५ वर्ष भन्दा बढी)	प्रतिशत	५६.५ #	५६.५	-	-	-
१३. लैङ्गिक समता सूचक (GPI) को आधारमा साक्षरता (१५ वर्ष भन्दा बढी)	अनुपात	०.६२#	०.६२	-	-	-

स्रोत: शिक्षा मन्त्रालय/केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग ।

NLSS Report 2010/11

*प्रथम आठ महिनाको

विद्यालय व्यवस्थापन

१३.८ सरोकारवाला समुदायहरूको प्रत्यक्ष सहभागितामा सामुदायिक विद्यालयहरूको व्यवस्थापन तथा सञ्चालनको जिम्मेवारी स्थानीय समुदायमा दिने कार्य आर्थिक वर्ष २०५९/६० देखि नै गरिदै आएको छ । आर्थिक वर्ष २०७०/७१ सम्म मुलुकभरका १२ हजार ९ सय ८६ विद्यालयहरू समुदायबाट व्यवस्थापन भएका छन् । आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा मात्रै २ सय ३२ वटा विद्यालयहरू समुदायबाट व्यवस्थापन गरिएकोमा त्यसपछिका वर्षहरूमा विद्यालय व्यवस्थापनको अधिकार स्थानीय समुदायलाई निक्षेपण गरिएको छैन ।

पूर्व प्राथमिक शिक्षा तथा बालविकास कार्यक्रम

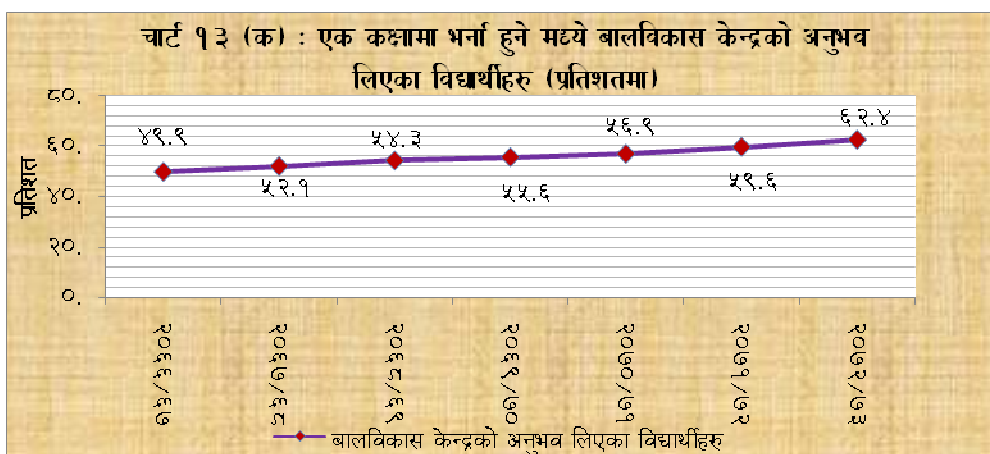
१३.९ समुदाय तथा विद्यालयमा आधारित बालविकास केन्द्रहरू विस्तार गर्ने नीतिअनुरूप आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनासम्ममा ३० हजार ४ सय ४८ वटा समुदाय तथा विद्यालयमा आधारित बालविकास केन्द्रहरू सञ्चालनमा रहेका छन् । आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम ८ महिनासम्ममा ९ लाख ७७ हजार ३ सय ६५ बालबालिकाहरू बालविकास केन्द्र मार्फत लाभान्वित भएका छन् ।

तालिका १३ (ख) : पूर्वप्राथमिक शिक्षाको स्थिति

आर्थिक वर्ष	थप भएका बालविकास केन्द्र (संख्या)	जम्मा बालविकास केन्द्र (संख्या)	लाभान्वित बालबालिका (संख्या)	प्रारम्भिक बालविकासको भर्नादर	कक्षा एकमा भर्ना हुने मध्ये बालविकास केन्द्रको अनुभव लिएका विद्यार्थीहरूको प्रतिशत
२०६८/६९	५००	२९२७३	१०५६४३०	७२.९	५४.३०
२०६९/७०	२६२	२९५३५	१०५३०५४	७३.७	५५.६०
२०७०/७१	५००	३००३५	१०४७१२३	७६.७	५६.९०
२०७१/७२	५००	३०४४८	१०१४३३९	७७.७	५९.६०
२०७२/७३	-	३०४४८	९७७३६५	८१.०	६२.४

स्रोत: शिक्षा विभाग ।

*प्रथम आठ महिनाको

स्रोत: शिक्षा विभाग ।

१३.१० गत शैक्षिक सत्र २०७१ मा कक्षा १ मा भर्ना हुने बालबालिकामध्ये बालविकास केन्द्रको अनुभव लिएकाहरूको उपस्थिति संख्या ५९.६ प्रतिशत रहेकोमा चालु शैक्षिक सत्रमा वृद्धि भई ६२.४ प्रतिशत पुगेको छ । यो संख्या हरेक वर्ष बढ्ने क्रममा रहेको देखिन्छ ।

छात्रवृत्ति कार्यक्रम

१३.११ छात्रवृत्ति कार्यक्रम अन्तर्गत विद्यालयमा अध्ययन गर्ने शहीदका छोराछोरी, द्वन्दपीडित बालबालिका, दलित, अति सीमान्तकृत तथा लोपोन्मुख जनजातिका सन्ततिहरूलाई विद्यालय शिक्षाको विभिन्न तहमा छात्रवृत्ति उपलब्ध गराउँदै आइएको छ ।

तालिका १३ (ग) : विद्यालयका छात्रछात्राहरूलाई उपलब्ध छात्रवृत्तिसम्बन्धी विवरण

(संख्यामा)

छात्रवृत्ति	आर्थिक वर्ष				
	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३*
कक्षा १-८ मा अध्ययनरत सबै बालिका छात्रवृत्ति (कर्णाली प्याकेज १-१० समेत)	२२७६४७९	१९०७४६९	१६८६४८०	१५७३२२०	८२४५८९
अपाङ्ग छात्रवृत्ति (१-८)	६९९४४	५९०९८	५३९०३	३२२५८	१२८७६
अपाङ्ग छात्रवृत्ति (९-१०)	६९९३	४८४१	४०५५	३३९२	१०२६
विशेष लक्षित समूहका लागि छात्रवृत्ति (२२ जनजातिहरू) (१-८)	८६७१२	१०६५१७	७७९००	७७३१६	१९५५९
दलित छात्रवृत्ति (१-८)	१२००८१६	१०००७४१	८७०८८८	७६५९५७	४०८७९६
दलित छात्रवृत्ति (९-१०)	७५५११	७९५८७	७५३८६	७५७२१	३२०९६
शहीदका छोराछोरीका लागि छात्रवृत्ति	६२	८९	९९	१०५	६
कम्लरीका लागि क्षमता विकास र छात्रवृत्ति	७८८६	६८८२	७६५५	५४५९	२९७३
द्वन्द्व पिडित छात्रवृत्ति	८०९७	७४१२	६८४६	५५३९	२६२
हिमाली छात्रावासका विद्यार्थीकालागि छात्रवृत्ति दुर्गम	४०७	४३७	४८०	४७७	७१२
फिडर छात्रावासका विद्यार्थीका लागि छात्रवृत्ति	४००	३९९	३९१	३८०	४४१
नमुना विद्यालका विद्यार्थीका लागि छात्रवृत्ति	२२२	३८२	३०७	४३१	३००
हिमाली आवासीय विद्यालय छात्रावासका विद्यार्थीका लागि छात्रवृत्ति	१४०	१६०	१८०	१७०	१६०
माध्यमिक शिक्षा छात्रवृत्ति	५९०२३	५८४१२	५५८२६	५७७९३	२८०४०
लोपोन्मुख तथा अति सीमान्तकृत छात्रवृत्ति, मुक्त कर्मैया, हलिया, चरुवा र वादीका सन्तति समेत (९-१०)	३२७०३	९२५२	८५५२	१०५७७	१९२१
लक्षित समूहलाई उमावि तहको विज्ञान विषय अध्यापन गर्नेहरूका लागि छात्रवृत्ति	७६	६८	३९	४५	-

स्रोत: शिक्षा विभाग ।

*प्रथम आठ महिनाको

शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्र

१३.१२ हालसम्म केन्द्रीयतहमा १ वटा शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्र, २९ वटा शैक्षिक तालिम केन्द्र र ४६ अगुवा स्रोत केन्द्र रहेका छन् । साथै, १ हजार ५३ वटा स्रोत केन्द्रबाट विगतका वर्षहरू देखि नै प्राथमिक तह (१-५) को तालिम सञ्चालन हुँदै आइरहेको छ । २९ ओटा शैक्षिक तालिम केन्द्रहरूबाट कक्षा ६ देखि १० सम्म शिक्षकको पेसागत तालिम सञ्चालन, प्रधानाध्यापक तालिम आदि जनशक्ति विकासमूलक कार्यक्रमहरू पनि निरन्तर रूपमा सञ्चालन हुँदै आएका छन् ।

शिक्षक व्यवस्थापन

१३.१३ चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनामा अध्यापन अनुमतिपत्रको परीक्षा सञ्चालन भई मा.वि. तर्फ २७ हजार २ सय १६ र नि.मा.वि. तर्फ ७८ हजार ८ सय ४४ गरी जम्मा १ लाख ६ हजार ६० जनालाई शिक्षक अनुमति-पत्र प्रदान गरिएको छ। बहुवा प्रकृया अन्तर्गत प्रा.वि. तर्फ ९ सय १७, नि.मा.वि तर्फ २ सय ८३ र मा.वि. तर्फ ३ सय १ जना शिक्षकहरूको माथिल्लो तहमा बहुवा भएको छ। खुला प्रतिस्पर्धात्मक परीक्षा अन्तर्गत नि.मा.वि. तर्फ १ लाख १७ हजार ५ सय ५७ जना र मा.वि. तर्फ ४४ हजार ४ सय ३ परीक्षार्थीहरू मध्येबाट क्रमशः १ हजार ८ सय ६० र १ हजार ३ सय २६ शिक्षक नियुक्त भएका छन्।

पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक विकास

१३.१४ विद्यालय शिक्षाको पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक एवं अन्य शैक्षिक सामग्रीको विकास परिमार्जन तथा सुधार गर्ने कार्य पाठ्यक्रम विकास केन्द्रबाट हुँदै आएको छ। यसले विकास, परिमार्जन र सुधार गरेका सामग्रीको प्रभावकारी कार्यान्वयनको सम्बन्धमा कार्यशाला, गोष्ठी, सेमिनार, छलफल, अन्तरक्रिया, प्रवोधीकरण जस्ता कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुका साथै अनुसन्धानमूलक कार्य गर्दै आएको छ। विद्यालय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम, सामुदायिक विद्यालय क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम र सबैका लागि शिक्षा शिशु विकास कार्यक्रम समेत यस केन्द्रबाट सञ्चालन हुँदै आएका छन्।

शहीद तथा द्वन्द्व पीडित सन्तति शिक्षा

१३.१५ विगतको द्वन्द्वकालमा शहीद एवं वेपत्ता, घाइते र अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूलाई विद्यालय शिक्षा दिने उद्देश्यले स्थापना भएका शहीद प्रतिष्ठान मार्फत् देशका विभिन्न स्थानमा गरी ५ वटा शहीद स्मृति आवासीय विद्यालयहरू सञ्चालनमा रहेका छन्। उक्त विद्यालयहरूमा शैक्षिक सत्र २०७२ मा १ हजार ५ सय ५९ विद्यार्थीहरू अध्ययनरत रहेका छन्। शैक्षिक सत्र २०७१ मा यो संख्या १ हजार ४ सय १७ रहेको थियो।

तालिका १३ (घ) : शहीद स्मृति आवासीय विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरू

(संख्यामा)

विद्यालय	शैक्षिक सत्र					
	२०६७	२०६८	२०६९	२०७०	२०७१	२०७२
शहीद स्मृति आवासीय विद्यालय, सुनसरी	२३९	२३४	२६२	३००	३२८	३४२
शहीद स्मृति आवासीय विद्यालय, जिरी दोलखा	१८२	२००	२१७	२४०	२०५	२८७
शहीद स्मृति प्राथमिक आवासीय विद्यालय, कास्की	२०८	२१८	२२८	२४०	२९८	२५९
शहीद स्मृति आवासीय विद्यालय, मानपुर, दाङ	२४४	२८५	३५०	४००	३८२	४२१
शहीद स्मृति आवासीय विद्यालय, राजपुर, डोटी	१८५	१६९	१९५	२२०	२०४	२५०
जम्मा	१०५८	११०६	१२५२	१४००	१४१७	१५५९

स्रोत : शिक्षा विभाग

शिक्षाको लागि खाद्य कार्यक्रम

१३.१६ हाल दिवा खाजा कार्यक्रम १० वटा जिल्ला (दैलेख, रूकुम, डोटी, डडेल्धुरा, अछाम, बैतडी, बझाङ्ग, बाजुरा, दार्चुला, जाजरकोट) मा मात्र सञ्चालनमा रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०६९/७० सम्म छात्रा उत्प्रेरणा कार्यक्रम र मातृ तथा शिशु स्वास्थ्य स्याहार कार्यक्रम पनि सञ्चालनमा रहेका थिए । चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनामा १ लाख ४५ हजार ३ सय ५० जना विद्यार्थीहरू यस कार्यक्रमबाट लाभान्वित भएका छन् ।

तालिका १३ (ड) : शिक्षाको लागि खाद्य कार्यक्रमको विवरण

आर्थिक वर्ष	कार्यक्रम	उपलब्धि (विद्यार्थी संख्या)
२०६८/६९	दिवा खाजा कार्यक्रम	१३२०००
	छात्रा उत्प्रेरणा कार्यक्रम	४०१९७
	मातृ तथा शिशु स्वास्थ्य स्याहार कार्यक्रम	१५४९७
२०६९/७०	दिवा खाजा कार्यक्रम	१५१७०१
	छात्रा उत्प्रेरणा कार्यक्रम	५०१८०
	मातृ तथा शिशु स्वास्थ्य स्याहार कार्यक्रम	१४३२५
२०७०/७१	दिवा खाजा कार्यक्रम	१४१४२३
२०७१/७२	दिवा खाजा कार्यक्रम	१५६०००
२०७२/७३*	दिवा खाजा कार्यक्रम	१४५३५०

स्रोत : शिक्षा विभाग ।

*प्रथम आठ महिनाको

प्राविधिक तथा व्यावसायिक तालिम

१३.१७ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा प्राविधिक एस.एल.सी. (आङ्गिक तर्फ) भर्ना भएका कुल १ हजार १ सय ५० जना मध्ये उत्पादन संख्या ३ सय ७२ रहेकोमा चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनामा सो संख्या क्रमशः ९ सय ५९ र २ सय ५३ रहेको छ । त्यसैगरी आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा डिप्लोमा प्रमाणपत्र तह (आङ्गिक तर्फ) भर्ना भएका कुल १ हजार ५ सय ४९ मध्ये जम्मा ५ सय ५ जनाले डिप्लोमा प्रमाणपत्र तहको तालिम प्राप्त गरेकोमा चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनामा सो संख्या क्रमशः १ हजार २ सय २ र ३ सय १० रहेको छ । प्राविधिक तथा व्यावसायिक तालिम अन्तर्गत लक्षित वर्ग र समूहका लागि प्राविधिक एस.एल.सी तह र डिप्लोमा/प्रमाणपत्र तहमा छात्रवृत्ति प्रदान हुँदै आउनुका साथै अन्य कार्यक्रमहरू सञ्चालन हुँदै आइरहेका छन् ।

(विस्तृत विवरण अनुसूची १३.१ मा)

१३.१८ विश्व बैङ्कको आर्थिक सहयोगमा स्थापना भएको व्यावसायिक शिक्षा तथा तालिम अभिवृद्धि परियोजना मार्फत् Skill Test Assessors तालिम, Skill Test Manager तालिम, मुख्य प्रशिक्षक तालिमलगायतका कार्यक्रमहरू सञ्चालन हुँदै आएका छन् ।

तालिका १३ (च) : व्यावसायिक शिक्षा तथा तालिम

कार्यक्रम	एकाई	आर्थिक वर्ष		
		२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३*
Skill Test Assessors तालिम	जना	१३२४	१२६२	-
Skill Test Manager तालिम	जना	१०५	१०१	-
मुख्य प्रशिक्षक तालिम	जना	४५	२५	-
प्रशिक्षक तथा सहायक प्रशिक्षक तालिम	जना	६७२	५१५	२४०
डिप्लोमा तथा प्राविधिक एस्.एल्.सी. अध्ययन गर्ने विद्यार्थीका लागि छात्रवृत्ति	जना	८४४	१७३८	-
नतिजामा आधारित छोटो अवधिको तालिम	जना	१४३३५	१८५५८	७४९०
भौचरमा आधारित छोटो अवधिको तालिम	जना	४४९५	९८०८	४७७५
अनौपचारिक तरिकाबाट प्राप्त सीप परीक्षण	जना	६२२७	७०२५	८०८६

स्रोत : शिक्षा विभाग ।

*प्रथम आठ महिनाको

१३.१९ आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा निजी तालिम प्रदायक संस्थाबाट ७ हजार ८ सय ३९ र प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम परिषदबाट १ हजार ३० जना गरी जम्मा ८ हजार ८ सय ६९ जनाको तालिम सम्पन्न भएको छ ।

अनौपचारिक शिक्षा तथा खुला विद्यालय

१३.२० नेपाल सरकारले आर्थिक वर्ष २०७२/७३ देखि निरन्तर शिक्षाको कार्यक्रम सञ्चालन गरेको छ । शिक्षाका अवसरबाट वञ्चित भई निरक्षर रहेका र नवसाक्षर प्रौढहरूलाई निरन्तर शिक्षाको अवसर उपलब्ध गराई सबैका सिकाइ आवश्यकता परिपूर्तिको सुनिश्चितता गर्ने गरी विद्यालय बाहिर रहेका विद्यालय उमेर समूहका बालबालिकाहरूलाई वैकल्पिक विद्यालय शिक्षा मार्फत शिक्षाको अवसर प्रदान गरिएको छ ।

१३.२१ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा झापा, मोरङ, सप्तरी, सिराहा, धनुषा, महोत्तरी, सर्लाही, रौतहट, बारा, पर्सा, रूपन्देही, कपिलवस्तु, दाङ, बाँके, नवलपरासी, कैलाली र नुवाकोट गरी १७ जिल्लाहरूमा सघन रूपमा आधारभूत साक्षरता कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको थियो । १७ जिल्लामा कक्षा प्रणालीको रूपबाट कार्यक्रम सञ्चालन भएको र अन्य जिल्लाहरूमा विद्यार्थी परिचालनको माध्यमबाट निरक्षरहरूलाई साक्षर बनाउने नीति अवलम्बन गरिएको थियो ।

१३.२२ चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा देशका सबै जिल्लाहरूमा निरन्तर शिक्षाका कार्यक्रमहरू सञ्चालन भइरहेको छ । यस वर्ष कुल १ लाख ४६ हजार १० जनालाई साक्षर बनाउने लक्ष्य रहेको छ । चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनासम्ममा सिन्धुपाल्चोक, ललितपुर, धादिङ, चितवन, स्याङ्जा, मुस्ताङ, सुर्खेत, पाल्पा,

अर्घाखाँची, गुल्मी, प्यूठान, दाङ्ग, नवलपरासी, रूपन्देही, कास्की, तनहुँ, लमजुङ्ग, पाँचथर, नुवाकोट, भक्तपुर, रोल्पा, सल्यान, दार्चुला र जाजरकोट गरी २४ जिल्लाहरू साक्षर जिल्ला घोषणा भइसकेका छन् । त्यस्तै, चालु आर्थिक वर्षमा विभिन्न जिल्लाका २ सय ६२ गा.वि.स. र ११ नगरपालिकाहरूले समेत साक्षर घोषणा गरेका छन् ।

१३.२३ विभिन्न कारणवस विद्यालयमा गई नियमित रूपमा अध्ययन गर्न असमर्थ रहेकाहरूलाई विद्यालय तहको शिक्षाको वैकल्पिक अवसर उपलब्ध गराउन निम्न माध्यमिक तहका ३७ वटा र माध्यमिक तहका ८४ वटा खुला विद्यालयहरूबाट लक्षित समूहहरूलाई पठनपाठन सुविधा प्रदान गरिदै आइरहेको छ ।

तालिका १३ (छ) : अनौपचारिक शिक्षा अन्तर्गत सञ्चालित कार्यक्रमहरूको विवरण

कार्यक्रम	एकाई	आर्थिक वर्ष		
		२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३*
साक्षरता कक्षा	कक्षा		-	-
	सहभागी	१३४४८६६	१४०९७४५	-
प्रौढ साक्षरोत्तर	कक्षा	१२०००	१२०००	-
	सहभागी	२४००००	२४००००	-
प्राथमिक शिक्षा विस्तार कार्यक्रम	कक्षा	२४८	२४८	
अनौपचारिक प्राथमिक शिक्षा कार्यक्रम	कक्षा	५२६	५२६	३४६
खुला विद्यालय नि.मा.वि.	विद्यालय	३७	३७	३७
आयआर्जन समूह	समूह	५०५०	५,०५०	-
विषयगत तालिम	संख्या	३०९६२	३०९६२	-
वचन तथा ऋण तालिम	जना	१०,१००	१०,१००	-
सामुदायिक अध्ययन केन्द्र स्थापना	केन्द्र	२१२	१९	२१५१
अनौपचारिक शिक्षा स्थापना र अनौपचारिक शिक्षा शाखा प्रमुखहरूको अभिमूखीकरण	क्षेत्र	५	५	५
	जना	८०	८०	८०
कार्यक्रम कार्यान्वयन अभिमूखीकरण	क्षेत्र	५	५	५
	जना	१६०	१६०	१६०
समीक्षा तथा पृष्ठपोषण	क्षेत्र	५	५	५

स्रोत: अनौपचारिक शिक्षा केन्द्र/शिक्षा मन्त्रालय ।

*प्रथम आठ महिनाको

भौतिक सुविधा विस्तार

१३.२४ भौतिक सुविधा विस्तार कार्यक्रम अन्तर्गत विद्यालय थप कक्षा कोठाहरूको निर्माण, विद्यालय मर्मत, विद्यालय वरपरको वातावरणमा सुधार जस्तै शौचालय निर्माण, खानेपानी, तारबारलगायतका कार्यहरू हुँदै आइरहेका छन् । चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ

महिनामा ३ हजार ७ सय ४८ कक्षाकोठाहरू निर्माण भएका छन् । साथै, ३ हजार ५ सय ४६ विद्यालयहरू मर्मत गरिएको छ ।

तालिका १३ (ज) : विद्यालय भौतिक सुविधा विस्तार

आर्थिक वर्ष	कक्षा कोठा (वटा)	बाह्य वातावरण (विद्यालय)	मर्मत (विद्यालय)
२०६६/०६७	६५५०	४२८०	४०११
२०६७/६८	४९६७	४८८१	३००
२०६८/६९	६०३७	४००९	४८६
२०६९/७०	३६९४	१०००	१०००
२०७०/७१	५१३१	२६३७	६३६
२०७१/७२	२५४६	२९५६	३६९०
२०७२/७३*	३७४८	९९३	३५४६

स्रोत: शिक्षा विभाग ।

*प्रथम आठ महिनाको

विद्यालय, विद्यार्थी र शिक्षकहरूको विवरण र अनुपात

१३.२५ शैक्षिक सत्र २०७१ मा कुल विद्यालय एकाइ ३४ हजार ८ सय ६ रहेकोमा शैक्षिक सत्र २०७२ मा सो संख्या ३४ हजार ८ सय ३७ पुगेको छ । जुन भौगोलिक क्षेत्रअनुसार हिमाल, पहाड, काठमाडौं उपत्यका र तराईमा क्रमशः १२.११ प्रतिशत, ५०.४३ प्रतिशत, ६.३१ प्रतिशत र ३१.१२ प्रतिशत रहेको छ । प्राथमिक तहदर्फ ३४ हजार ३ सय ६२ विद्यालय मध्ये हिमाल, पहाड, काठमाडौं उपत्यका र तराईमा क्रमशः १२.१७ प्रतिशत, ५०.७३ प्रतिशत, ६.० प्रतिशत र ३१.१ प्रतिशत रहेको छ । चालु शैक्षिक सत्रमा बन्द भएका वा गाभिएका विद्यालयहरूको संख्या जम्मा १ सय ४८ रहेको छ ।

तालिका १३ (झ) : भौगोलिक क्षेत्रअनुसार विभिन्न तहका विद्यालयहरूको विवरण

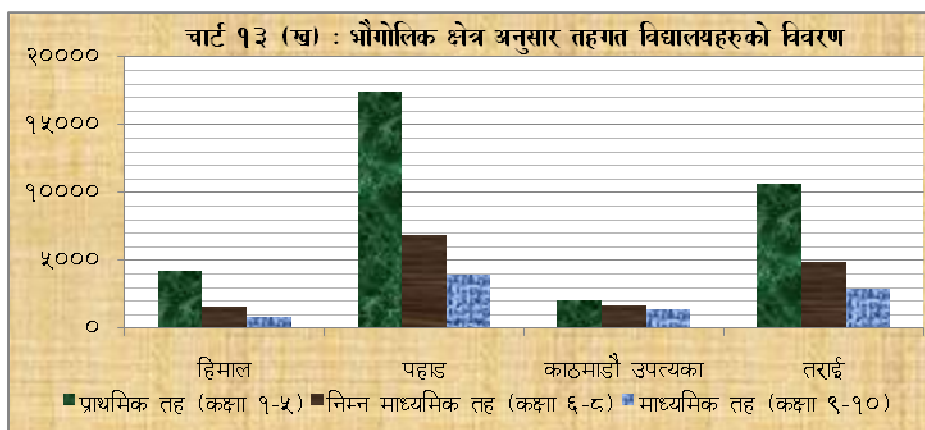
(संख्यामा)

भौगोलिक क्षेत्र	कुल विद्यालय (एकाइ)	प्राथमिक तह (कक्षा १-५)	निम्न माध्यमिक तह (कक्षा ६-८)	आधारभूत तह (कक्षा १-८)	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०)	उच्च माध्यमिक तह (कक्षा ११-१२)	उच्च माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२)
नेपाल	३४,८३७	३४,३६२	१५,०९१	३४,५३७	८,९६८	३,६५६	९,२६३
हिमाल	४,२२२	४,१८४	१,६१३	४,२१५	८०२	३२०	८०९
पहाड	१७,५७१	१७,४३२	६,९११	१७,५१९	३,९३७	१,६२८	३,९८८
काठमाडौं उपत्यका	२,२००	२,०६४	१,६८६	२,०७८	१,३६०	४३८	१,४७९
तराई	१०,८४४	१०,६८२	४,८८१	१०,७२५	२,८६९	१,२७०	२,९८७

स्रोत: शिक्षा विभाग ।

विद्यालय क्षेत्र सुधार योजना (SSRP) ले ९-१२ लाई माध्यमिक शिक्षाको रूपमा परिभाषित गरेको।

१३.२६ शैक्षिक सत्र २०७२ मा निम्नमाध्यमिक तहदर्फ १५ हजार ९१ विद्यालय मध्ये हिमाल, पहाड, काठमाडौं उपत्यका र तराईमा क्रमशः १०.६ प्रतिशत, ४५.७ प्रतिशत, ११.१ प्रतिशत र ३२.३ प्रतिशत रहेको छ भने, माध्यमिक तहदर्फ ८ हजार ९ सय ६८ विद्यालय मध्ये हिमाल, पहाड, काठमाडौं उपत्यका र तराईमा क्रमशः ९.९ प्रतिशत, ४३.९ प्रतिशत, १५.१ प्रतिशत र ३१.९ प्रतिशत विद्यालयहरू रहेका छन् । मुलुकभरका माध्यमिक विद्यालयहरूको संख्या ८ हजार ९ सय ६८ रहेकोमा हिमालमा ८ सय २, पहाडमा ३ हजार ९ सय ३७, तराईमा २ हजार ८ सय ६९ रहेको छ जसमध्ये काठमाडौं उपत्यकामा मात्र उक्त विद्यालयहरूको संख्या १ हजार ३ सय ६० रहेको छ ।

स्रोत : शिक्षा विभाग ।

१३.२७ शैक्षिक सत्र २०७२ मा प्रति विद्यालय विद्यार्थी अनुपात प्राथमिक, निम्न माध्यमिक र माध्यमिक तह (९-१०) तहमा क्रमशः १२४, १२३ र १०५ रहेको छ । शैक्षिक सत्र २०७१ मा सो अनुपात क्रमशः १२६, १२३ र १०२ रहेको थियो । शैक्षिक सत्र २०७२ मा प्रति विद्यालय शिक्षक अनुपात प्राथमिक, निम्न माध्यमिक र माध्यमिक (९-१०) तहमा क्रमशः ६, ४ र ४ रहेको छ भने प्रति विद्यार्थी शिक्षक अनुपात क्रमशः २२, ३५ र २४ रहेको छ ।

तालिका १३ (अ) : तहगत विद्यालय, विद्यार्थी र शिक्षक अनुपात (शैक्षिक सत्र २०७२)

अनुपात	प्राथमिक कक्षा (१-५)	निम्न माध्यमिक कक्षा (६-८)	आधारभूत कक्षा (१-८)	माध्यमिक कक्षा (९-१०)	उच्च माध्यमिक कक्षा (११-१२)	माध्यमिक कक्षा (९-१२)
विद्यार्थी/विद्यालय	१२४	१२३	१७७	१०५	१२३	१५०
शिक्षक/विद्यालय	६	४	७	४	५	६
विद्यार्थी/शिक्षक	२२	३५	२५	२४	२३	२३

स्रोत: शिक्षा मन्त्रालय ।

१३.२८ शैक्षिक सत्र २०७२ मा सामुदायिक विद्यालय तर्फ प्राथमिक, निम्न माध्यमिक र माध्यमिक तहमा प्रति शिक्षक विद्यार्थी अनुपात क्रमशः २५, ४२ र ३१ रहेको छ । यो अनुपात शैक्षिक सत्र २०७१ मा क्रमशः २६, ४२ र ३० रहेको थियो । त्यसैगरी, शैक्षिक सत्र २०७१ मा सबै विद्यालय (निजी/सरकारी) तर्फ प्राथमिक, निम्न माध्यमिक र माध्यमिक तहमा प्रति शिक्षक विद्यार्थी अनुपात क्रमशः २३, ३५ र २३ रहेकोमा चालु सत्रमा सो अनुपात क्रमशः २२, ३५ र २४ रहेको छ ।

१३.२९ चालु शैक्षिक सत्र २०७२ मा प्रति शिक्षक विद्यार्थी अनुपात पश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्र अन्तर्गत हिमालमा रहेका "सामुदायिक विद्यालय र निजी/सरकारी विद्यालय" तर्फ दुवैको प्राथमिक तहमा सबैभन्दा कम ३ र मध्यमाञ्चल विकास क्षेत्र अन्तर्गत तराईमा रहेका सामुदायिक विद्यालय तर्फ निम्न माध्यमिक तहमा सबै भन्दा बढी ७३ रहेको छ । साथै, चालु शैक्षिक सत्र २०७२ मा प्रति शिक्षक विद्यार्थी अनुपात सामुदायिक (सरकारी) विद्यालय तर्फ माध्यमिक तहमा सबैभन्दा बढी अर्थात् ६३ सुदूरपश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्रको तराईमा रहेको र सबैभन्दा कम अर्थात् ५ मात्र पश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्र अन्तर्गत हिमालमा रहेको छ ।

(विस्तृत विवरण अनुसूची १३.२ मा)

१३.३० शैक्षिक सत्र २०७२ मा मुलुकभित्र सञ्चालनमा रहेका सरकारी, सामुदायिक र निजीस्तरका विद्यालयहरूको क्षेत्रगत विवरण देहायबमोजिम रहेको छ ।

तालिका १३ (ट) : विभिन्न प्रकारका विद्यालयहरूको क्षेत्रगत विवरण (संख्यामा)

विकास क्षेत्र	सरकारीस्तरमा सञ्चालित			सामुदायिकस्तरमा सञ्चालित			निजीस्तरमा सञ्चालित		
	प्राथमिक तह	निम्न माध्यमिक तह	माध्यमिक तह	प्राथमिक तह	निम्न माध्यमिक तह	माध्यमिक तह	प्राथमिक तह	निम्न माध्यमिक तह	माध्यमिक तह
पूर्वाञ्चल	५५७८	१५७७	७९५	८२०	८५०	४६९	१०७०	६८१	४४९
मध्यमाञ्चल	६७४३	२१०५	११५५	९५१	९०८	५६६	२१४७	१७२९	१४१८
पश्चिमाञ्चल	५८६७	१५८९	९७४	४६३	८०५	४७८	१२६१	९१३	६४४
मध्यपश्चिमाञ्चल	३८३०	९८१	४८७	१०६६	८७२	४०७	५८५	३२१	२००
सुदूरपश्चिमाञ्चल	२६६९	८३०	३९१	८६१	६९८	४०६	४५१	२३२	१२९
जम्मा	२४६८७	७०८२	३८०२	४१६१	४१३३	२३२६	५५१४	३८७६	२८४०

स्रोत: शिक्षा विभाग ।

१३.३१ शैक्षिक सत्र २०७२ मा विकासक्षेत्रानुसार विद्यालयको संख्या हरेक तह तथा स्तरमा मध्यमाञ्चलमा सबैभन्दा बढी रहेका छन् । सामुदायिकस्तरमा सञ्चालित प्राथमिक विद्यालयहरूमध्ये पश्चिमाञ्चलमा भन्दा मध्यपश्चिमाञ्चल र सुदूरपश्चिमाञ्चलमा बढी छन् ।

परम्परागत विद्यालय

१३.३२ शैक्षिक सत्र २०७२ मा मुलुकभरीमा परम्परागत आश्रम/गुरुकुल, गुम्बा, विहार र मदरसातर्फका कुल ९ सय ३० विद्यालयहरू सञ्चालनमा रहेका छन् । शैक्षिक सत्र २०७१ मा यो संख्या ८ सय ९५ रहेको थियो ।

तालिका १३ (ठ) : परम्परागत विद्यालयहरूको विवरण (संख्यामा)

परम्परागत विद्यालय	विद्यालय एकाइ	तहगत विद्यालय			
		प्राथमिक	निम्न माध्यमिक	माध्यमिक	आधारभूत
मदरसा	७६५	७६४	२७	१४	७६५
गुम्बा र विहार	८२	८०	८	१	८२
आश्रम र गुरुकुल	८३	६८	२३	८	८३
जम्मा	९३०	९१२	५८	२३	९३०

स्रोत: शिक्षा विभाग।

शिक्षक विवरण

१३.३३ चालु शैक्षिक सत्र २०७२ मा सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयमा कार्यरत शिक्षकमध्ये महिला शिक्षक १ लाख ५ हजार ३ सय ८३ र पुरुष शिक्षक १ लाख ९७ हजार ३ सय ९३ गरी कुल शिक्षक संख्या ३ लाख २ हजार ७ सय ७६ रहेको छ। शैक्षिक सत्र २०७१ मा सबै विद्यालयहरूमा शिक्षकहरूको कुल संख्या जम्मा २ लाख ९८ हजार ६९ रहेको थियो ।

१३.३४ शैक्षिक सत्र २०७२ मा संस्थागततर्फ महिला शिक्षकको संख्या ३७ हजार १ सय ३५ र पुरुष शिक्षकको संख्या ४७ हजार ८ गरी कुल शिक्षक संख्या जम्मा ८४ हजार १ सय ४३ रहेको छ । शैक्षिक सत्र २०७१ मा यो संख्या ८२ हजार १ सय ३१ रहेको थियो।

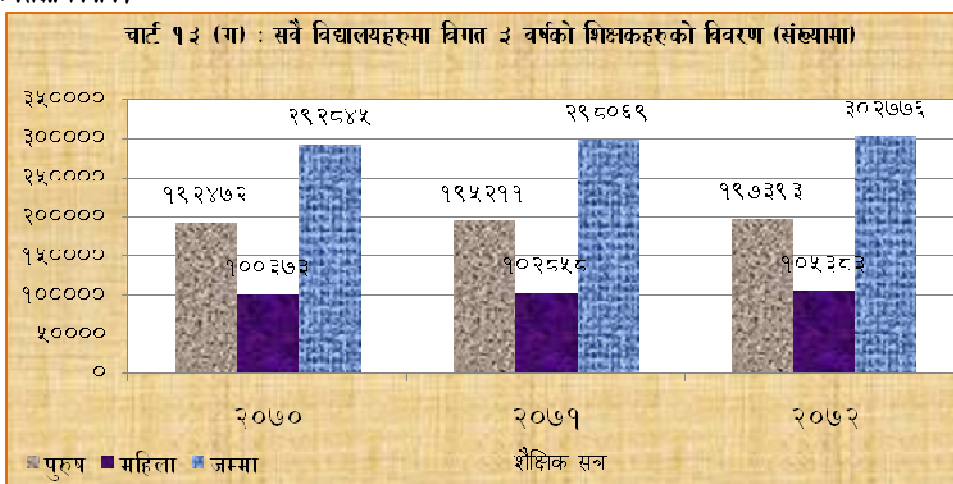
१३.३५ चालु शैक्षिक सत्रमा आधारभूत तहमा संस्थागत विद्यालयहरूका कुल ६४ हजार ४ सय ६३ शिक्षकहरूमध्ये पुरुषभन्दा महिला शिक्षक १ हजार ४ सय १९ ले बढी रहेका छन् । सामुदायिक विद्यालयहरूमा एक तिहाइ भन्दा कम (३१.२१ प्रतिशत) महिला शिक्षक रहेकोमा संस्थागत विद्यालयमा ४४ प्रतिशतभन्दा बढी महिला शिक्षक रहेका छन् ।

तालिका १३ (ड) : सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयमा कार्यरत सबै किसिमका शिक्षक विवरण

(संख्यामा)

तह	सामुदायिक विद्यालय		संस्थागत विद्यालय		कुल		
	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	जम्मा
प्राथमिक तह(१-५)	५४५२२	८७४५१	२५८५६	२२३९०	८०३७८	१०९८४१	१९०२१९
नि.मा. तह(६-८)	७७६८	२९३१७	७०८५	९१३२	१४८५३	३८४४९	५३३०२
आधारभूत तह(१-८)	६२२९०	११६७६८	३२९४१	३१५२२	९५२३१	१४८२९०	२४३५२१
माध्यमिक तह(९-१०)	३४३८	२०८९६	३५९६	११७६१	७०३४	३२६५७	३९६९१
उच्च माध्यमिक(११-१२)	२५२०	१२७२१	५९८	३७२५	३११८	१६४४६	१९५६४
माध्यमिक तह(९-१२)	५९५८	३३६१७	४१९४	१५४८६	१०१५२	४९१०३	५९२५५
कुल	६८२४८	१५०३८५	३७१३५	४७००८	१०५३८३	१९७३९३	३०२७७६

स्रोत: शिक्षा विभाग।

स्रोत: शिक्षा विभाग।

१३.३६ शैक्षिक सत्र २०७२ मा सबै प्रकारका विद्यालयहरूमा शिक्षण पेशामा संलग्न महिला शिक्षकको संख्यामा विगतका शैक्षिक सत्रहरूको तुलनामा केही सुधार भएको देखिए पनि अझै सुधार हुनुपर्ने आवश्यकता छ । आधारभूत तहका सबै प्रकारका विद्यालयमा कार्यरत कुल शिक्षक संख्यामा लैङ्गिक समता सूचकाङ्क प्राथमिकतहमा ०.६४ रहेको देखिन्छ भने प्रा.वि. र नि.मा.वि. तहमा यो सूचक क्रमशः ०.७३ र ०.३९ रहेको छ । त्यसैगरी, आधारभूत तहमा सामुदायिक विद्यालयमा कार्यरत सबै किसिमका शिक्षक संख्यामा लैङ्गिकसमता सूचक ०.५३ रहेको छ । तर संस्थागत विद्यालयमा महिला शिक्षकको सहभागिता राम्रो रहेको तथ्याङ्कले देखाएको छ । माध्यमिक तहमा भने महिला सहभागिता आधारभूत तहको तुलनामा निकै न्यून रहेको लैङ्गिक समता सूचकले देखाएको छ ।

तालिका १३ (ढ) : विद्यालयगत र तहगत शिक्षकहरूको लैङ्गिक विवरण (आधारभूत तह)

विद्यालयको किसिम	प्राथमिक (१-५)			निम्नमाध्यमिक (६-८)			आधारभूत (१-८)		
	महिला प्रतिशत	पुरुष प्रतिशत	लैङ्गिक समता सूचकाङ्क	महिला प्रतिशत	पुरुष प्रतिशत	लैङ्गिक समता सूचकाङ्क	महिला प्रतिशत	पुरुष प्रतिशत	लैङ्गिक समता सूचकाङ्क
सबै प्रकारका विद्यालयमा कार्यरत कुल शिक्षक संख्यामा लैङ्गिक समता सूचकाङ्क	४२.३	५७.७	०.७३	२७.९	७२.१	०.३९	३९.१	६०.९	०.६४
संस्थागत विद्यालयमा कार्यरत कुल शिक्षक संख्यामा लैङ्गिक समता सूचकाङ्क	५३.६	४६.४	१.१५	४३.७	५६.३	०.७८	५१.१	४८.९	१.०५
सामुदायिक विद्यालयमा कार्यरत सबै किसिमका जम्मा शिक्षक संख्यामा लैङ्गिक समता सूचकाङ्क	३८.४	६१.६	०.६२	२०.९	७९.१	०.२६	३४.८	६५.२	०.५३

स्रोत: शिक्षा विभाग ।

तालिका १३ (ण) : विद्यालयगत र तहगत शिक्षकहरूको लैङ्गिक विवरण (माध्यमिक तह)

विद्यालयको किसिम	माध्यमिक (९-१०)			उच्च माध्यमिक (११-१२)			माध्यमिक (९-१२)		
	महिला प्रतिशत	पुरुष प्रतिशत	लैङ्गिक समता सूचकाङ्क	महिला प्रतिशत	पुरुष प्रतिशत	लैङ्गिक समता सूचकाङ्क	महिला प्रतिशत	पुरुष प्रतिशत	लैङ्गिक समता सूचकाङ्क
सबै प्रकारका विद्यालयमा कार्यरत कुल शिक्षक संख्यामा लैङ्गिक समता सूचकाङ्क	१७.७	८२.३	०.२२	१५.९	८४.१	०.१९	१७.१	८२.९	०.२१
संस्थागत विद्यालयमा कार्यरत कुल शिक्षक संख्यामा लैङ्गिक समता सूचकाङ्क	२३.४	७६.६	०.३१	१३.८	८६.२	०.१६	२१.३	७८.७	०.२७
सामुदायिक विद्यालयमा कार्यरत सबै किसिमका जम्मा शिक्षक संख्यामा लैङ्गिक समता सूचकाङ्क	१४.१	८५.९	०.१६	१६.५	८३.५	०.२०	१५.१	८४.९	०.१८

स्रोत: शिक्षा विभाग ।

नोट: सबै किसिमका विद्यालयमा कक्षा १ देखि १२ सम्म लैङ्गिक समता सूचक ०.५३ रहेको छ र महिला शिक्षकको संख्या ३४.८ प्रतिशत रहेको छ ।

विद्यार्थी विवरण

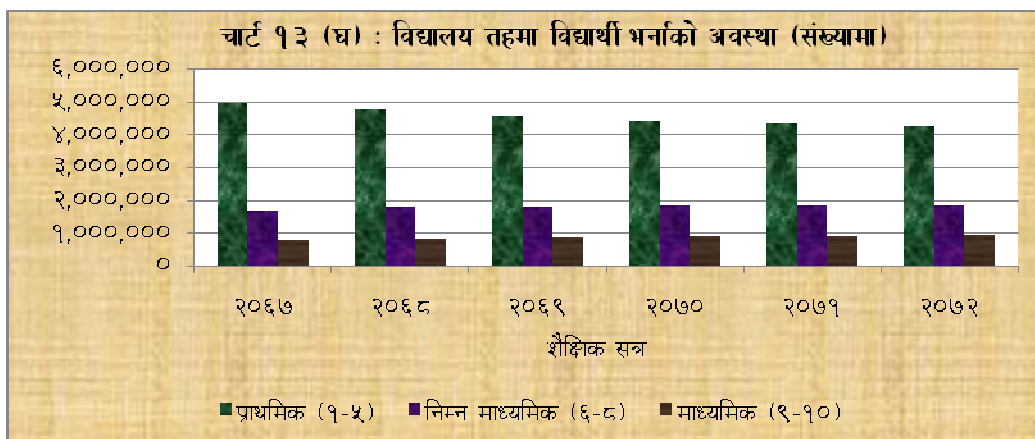
१३.३७ शैक्षिक सत्र २०६७ बाट कक्षा १ देखि १० सम्म विद्यार्थी भर्नाको अवस्था घट्दो क्रममा रहेको छ । शैक्षिक सत्र २०७२ मा आधारभूत तहमा ६१ लाख २७ हजार ८ सय १५ र माध्यमिक तहमा ९ लाख ३८ हजार ८ सय ९७ जना गरी कुल ७० लाख ६६ हजार ७ सय १२ जना विद्यार्थी भर्ना भएको फल्यास प्रतिवेदन २०७२ ले देखाएको छ । शैक्षिक सत्र २०७१ मा यो संख्या ७० लाख ७१ हजार २ सय ५३ रहेको थियो ।

तालिका १३ (त) : विद्यालय तहमा विद्यार्थी भर्नाको अवस्था

(संख्यामा)

तह	२०६८	२०६९	२०७०	२०७१	२०७२
प्राथमिक (१-५)	४,७८२,८८५	४,५७६,६९३	४४०१७८०	४,३३५,३५५	४२६४९४२
निम्न माध्यमिक (६-८)	१,८१२,६८०	१,८२३,१९२	१,८२८,३५१	१,८३५,३१३	१,८६२,८७३
आधारभूत (१-८)	६,५९५,५६५	६,३९९,८८५	६,२३०,१३१	६,१७०,६६८	६,१२७,८१५
माध्यमिक (९-१०)	८४८५६९	८७८०४७	८९६,९९९	९००,५८५	९३८८९७
जम्मा (१-१०)	७४४४१३४	७२७७९३२	७१२७०५०	७०७१२५३	७०६६७१२

स्रोत: शिक्षा विभाग ।

स्रोत: शिक्षा विभाग ।

१३.३८ चालु शैक्षिक सत्र २०७२ मा सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयहरूमा अध्ययनरत कुल विद्यार्थी संख्या ७५ लाख १० हजार ३ सय ६७ रहेको छ । शैक्षिक सत्र २०७१ मा यो संख्या ७५ लाख २४ हजार ८ सय ५० रहेको थियो । उच्च माध्यमिक तह (११-१२) मा छात्र/छात्रा अनुपात करिब ५२:४८ देखिन्छ । तसर्थ, उच्च माध्यमिक तहमा करिब ४८ प्रतिशत छात्राहरूको संख्या हुनुले यस तहमा शिक्षाको पहुँच पुगेको देखिन्छ ।

तालिका १३ (थ) : शैक्षिक सत्र २०७२ मा तहगत विद्यार्थी भर्नाको अवस्था

तह	विद्यार्थी संख्या		
	छात्रा	छात्र	जम्मा
प्राथमिक तह (१-५)	२१६५३८६	२०९९५५६	४२६४९४२
नि.मा. तह (६-८)	९४४८१६	९१८०५७	१८६२८७३
आधारभूत (१-८)	३११०२०२	३०१७६१३	६१२७८१५
माध्यमिक तह (९-१०)	४७८१६८	४६०७२९	९३८८९७
उच्च माध्यमिक तह (११-१२)	२१०५६४	२३३०९१	४४३६५५
माध्यमिक तह (९-१२)	६८८७३२	६९३८२०	१३८२५५२
कक्षा १-१० सम्मको जम्मा	३५८८३७०	३४७८३४२	७०६६७१२
कक्षा १-१२ सम्मको जम्मा	३७९८९३४	३७११४३३	७५१०३६७

स्रोत: शिक्षा विभाग ।

१३.३९ शैक्षिक सत्र २०७२ मा खुद भर्नादर प्राथमिक तह (५ देखि ९ वर्ष उमेर समूह) का बालबालिकाहरूको ९६.६ प्रतिशत, निम्नमाध्यमिक तह (१० देखि १२ वर्ष उमेर समूह) को ७७.७ प्रतिशत र माध्यमिक तह (१३ देखि १४ वर्ष उमेर समूह) को ५७.९ प्रतिशत रहेको छ । यसैगरी, कुल भर्नादर (उपरोक्त उमेर समूह बाहेकका समेतको) प्राथमिक तहमा १३५.४, निम्नमाध्यमिक तहमा ९५.४ प्रतिशत र माध्यमिक तहमा ७५.१ प्रतिशत रहेको छ । यसैगरी लैङ्गिक समता सूचक कक्षा (११-१२) बाहेक हरेक तहमा करिब १.०३ रहेको छ । यसबाट विद्यालय शिक्षामा छात्र र छात्राहरूमा विभेद भएको देखिदैन भने छात्रहरू भन्दा छात्राहरूको संख्या बढी देखिन्छ ।

तालिका १३ (द) : तहगत विद्यार्थी भर्नादर (GER and NER) सम्बन्धी विवरण

विद्यालय तह	कुल भर्ना दर			खुद भर्ना दर			लैङ्गिक समता सूचक
	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा	
प्राथमिक तह (१-५)	१४०.८	१३०.२	१३५.४	९६.३	९६.९	९६.६	१.०३
निम्न माध्यमिक तह (६-८)	९७.४	९३.४	९५.४	७८.९	७६.५	७७.७	१.०३
आधारभूत (१-८)	१२४.१	११६.३	१२०.१	८९.६	८९.२	८९.४	१.०३
माध्यमिक तह (९-१०)	७४.७	७५.५	७५.१	५७.३	५८.६	५७.९	१.०४
उच्चमाध्यमिक तह (११-१२)	३७.६	३७.६	३७.६	१६.९	१६.४	१६.६	०.९०
माध्यमिक तह (९-१२)	५६.६	५६.८	५६.७	३७.६	३७.८	३७.७	१.०३

स्रोत: शिक्षा विभाग ।

१३.४० शैक्षिक वर्ष २०७१ मा नियमित तर्फ एस.एल.सी. मा सम्मिलित कुल विद्यार्थी संख्या जम्मा ४ लाख ५ हजार ३ सय ३८ रहेकोमा शैक्षिक सत्र २०७२ मा सो संख्या १२ दशमलव ५३ प्रतिशतले बढेर जम्मा ४ लाख ५६ हजार १ सय ३६ पुगेको छ । यस वर्षबाट

विद्यार्थीहरूको व्यक्तिगत विवरणमा कुनै त्रुटि भएमा नतिजा अगावै विवरण सच्याउनका लागि प्रत्येक परीक्षा केन्द्रबाट Application Memo परीक्षाको अन्तिम दिनमा वितरण गरिएको छ । साथै, चालु शैक्षिक सत्रबाट एस.एल.सी.को नतीजा अक्षराङ्कन पद्धतिमा प्रकाशन गर्नुका साथै प्रमाणीकरणको व्यवस्था पनि गरिएको छ ।

तालिका १३ (ध) : एस.एल.सी. परीक्षामा सम्मिलित र उत्तीर्ण छात्र छात्राहरूको विवरण

(संख्यामा)

वर्ष	सामेल	नियमित			एक्जाम्प्टेड		
		छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा
२०६८	सामेल	२१५००८	२०४११३	४१९१२१	३३५१९	४३४८१	७७०००
	उत्तीर्ण	११२६२७	८७०८७	१९९७१४	५१९५	५६१२	१०८०७
	प्रतिशत	५२.३८	४२.६७	४७.६५	१५.५०	१२.९१	१४.०४
२०६९	सामेल	२०६१९०	१९७७४६	४०३९३६	४३७६४	६३४८३	१०७२२९
	उत्तीर्ण	९६४५४	७१४८१	१६७९३५	३८२१	४४९७	८३१८
	प्रतिशत	४६.७८	३६.१५	४१.५७	८.७३	७.०८	७.७६
२०७०	सामेल	१९९८४६	१९५०८७	३९४९३३	५४५००	७९१२६	१३३६२६
	उत्तीर्ण	९८७७७	७४६५९	१७३४३६	६५९३	७९९८	१४५९१
	प्रतिशत	४९.४३	३८.२७	४३.९२	१२.१०	१०.११	१०.९२
२०७१	सामेल	२०२१६३	२०३१७५	४०५३३८	५४७८५	८१२६६	१३६०५१
	उत्तीर्ण	१०९०४३	८३२२४	१९२२६७	८७००	१००७८	१८७७८
	प्रतिशत	५३.९४	४०.९६	४७.४३	१५.८८	१२.४०	१३.८०
२०७२	सामेल	२२७३२८	२२८८०८	४५६१३६	६२३८१	९७०३६	१५९४१७

स्रोत: परीक्षा नियन्त्रण कार्यालय ।

नोट: २०७२ सालको नियमित तर्फको एस.एल.सी परीक्षाको संख्यामा प्राविधिक तर्फको नियमित एस.एल.सी. का परीक्षार्थीहरू पनि संलग्न गरिएको छ र एस.एल.सी को परीक्षाको नतीजा प्रकाशित भएपछि कुल संलग्न संख्यामा पनि परिवर्तन हुन सक्नेछ ।

१३.४१ शैक्षिक सत्र २०७१ देखि विभिन्न ५ वटा विधाहरूमा प्राविधिक तर्फको एस.एल.सी परीक्षा सञ्चालन हुँदै आएको छ । शैक्षिक सत्र २०७१ मा १ सय वटा विद्यालयहरूका ३ हजार २ सय ८८ विद्यार्थीहरू प्राविधिक तर्फको एस.एल.सी. परीक्षामा सामेल भएकामा शैक्षिक सत्र २०७२ मा १ सय १ वटा विद्यालयहरूका ३ हजार २ सय ५५ विद्यार्थीहरू परीक्षामा सामेल भएका छन् ।

तालिका १३ (न) : प्राविधिक तर्फको एस.एल.सी परीक्षामा सम्मिलित विद्यार्थीहरू

(संख्यामा)

क्र.सं.	विद्या	शैक्षिक सत्र २०७१			शैक्षिक सत्र २०७२		
		छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा
१	Computer Engineering	३९२	२६९	६६१	४३१	२६२	६९३
२	Civil Engineering	५४२	२४०	७८२	५४९	२०६	७५५
३	Electrical Engineering	१०९	३२	१४१	१२१	२९	१५०
४	Animal Science	२६३	१७८	४४१	२१८	१८४	४०२
५	Plant Science	७३१	५३२	१२६३	६६३	५९२	१२५५
जम्मा		२०३७	१२५१	३२८८	१९८२	१२७३	३२५५

स्रोत: शिक्षा मन्त्रालय ।

उच्च माध्यमिक शिक्षा

१३.४२ शैक्षिक सत्र २०७२ सम्म सामुदायिक, निजी, दशजोड दुई का विद्यालय र क्याम्पस गरी कुल ३ हजार ६ सय ६९ वटा शैक्षिक संस्थाहरूले उच्च माध्यमिक विद्यालय तहमा सम्बन्धन प्राप्त गरेका छन् । यो संख्या शैक्षिक सत्र २०७० मा ३ हजार ६ सय ५९ रहेको थियो । शैक्षिक सत्र २०७० मा कुनै पनि शैक्षिक संस्थाहरूलाई उच्च माध्यमिक विद्यालय तहमा सम्बन्धन प्रदान नगरिएकोमा शैक्षिक सत्र २०७१ मा भने ६३ वटा शैक्षिक संस्थाहरूलाई उच्च माध्यमिक विद्यालय तहमा सम्बन्धन प्रदान गरिएको थियो । शैक्षिक सत्र २०७२ मा १० वटा शैक्षिक संस्थालाई मात्र उच्च माध्यमिक विद्यालय तहमा सम्बन्धन प्रदान गरिएको छ ।

(विस्तृत विवरण अनुसूची १३.३ मा)

उच्च माध्यमिक विद्यालयमा छात्रछात्राको स्थिति

१३.४३ शैक्षिक सत्र २०७२ मा कक्षा ११ र १२ मा अध्ययन गर्ने नियमित विद्यार्थी संख्या शैक्षिक सत्र २०७१ को तुलनामा ९ हजार ९ सय ४२ अर्थात २.२ प्रतिशतले घटेर जम्मा ४ लाख ४३ हजार ६ सय ५५ पुगेको छ । शैक्षिक सत्र २०७२ मा कक्षा ११ र १२ मा अध्ययन गर्ने विद्यार्थी संख्या क्रमशः २ लाख ४३ हजार ६ सय ६३ र १ लाख ९९ हजार ९ सय ९२ रहेको छ । शैक्षिक सत्र २०६२ मा उच्च माध्यमिक तह (कक्षा ११) मा भर्ना हुने विद्यार्थीको संख्या १ लाख ६ सय ९९ मात्र थियो । यसबाट १० वर्षको अवधिमा उच्च माध्यमिक तहमा अध्ययन गर्ने विद्यार्थीको संख्या १४२ प्रतिशतले बढेको देखिन्छ । हाल प्रवेशिका उत्तीर्ण करिब ९० प्रतिशत भन्दा बढी विद्यार्थी उच्च माध्यमिक तहको शिक्षामा भर्ना हुने गरेको तथ्याङ्कले देखाएको छ ।

१३.४४ शैक्षिक सत्र २०७१ मा कक्षा ११ को वार्षिक परीक्षामा सम्मिलित जम्मा २ लाख २५ हजार ३ सय ७३ विद्यार्थी मध्ये १ लाख ६ हजार ५ सय १७ (४७.२६ प्रतिशत) विद्यार्थी उत्तीर्ण भएकोमा शैक्षिक सत्र २०७२ मा परीक्षामा सम्मिलित जम्मा ३ लाख ७३ हजार ४ सय ९० परीक्षार्थी मध्ये १ लाख ६३ हजार ८ सय ४७ (४३.८७ प्रतिशत)

विद्यार्थी उत्तीर्ण भएका छन् । शैक्षिक सत्र २०७२ मा छात्राहरूको उत्तीर्ण प्रतिशत (४७.८८) छात्रहरूको उत्तीर्ण प्रतिशत (४४.६२) भन्दा बढी रहेको छ ।

१३.४५ शैक्षिक सत्र २०७१ मा कक्षा १२ को वार्षिक परीक्षामा सम्मिलित जम्मा २ लाख २८ हजार २ सय २४ विद्यार्थी मध्ये १ लाख ६ सय ३० (४४.०९ प्रतिशत) विद्यार्थीहरू उत्तीर्ण भएकामा शैक्षिक सत्र २०७२ मा परीक्षामा सम्मिलित जम्मा ३ लाख ८३ हजार ६ सय ८८ परीक्षार्थी मध्ये १ लाख ३९ हजार ५ सय ६२ (३६.३७ प्रतिशत) विद्यार्थी उत्तीर्ण भएका छन् । शैक्षिक सत्र २०७२ मा कक्षा १२ मा पनि छात्राहरूको उत्तीर्ण प्रतिशत छात्रहरूको उत्तीर्ण प्रतिशत भन्दा बढी रहेको छ ।

उच्च प्राविधिक शिक्षामा छात्रवृत्ति

१३.४६ स्वदेशमा विभिन्न विश्वविद्यालयहरूसँग सम्बन्धन लिई निजी स्रोतमा सञ्चालित अनुमति प्राप्त मेडिकल कलेजहरूबाट र विदेशबाट प्राप्त हुने छात्रवृत्तिमा अध्ययन गर्न सञ्चालन हुने परीक्षाबाट उत्तीर्ण विद्यार्थीहरूलाई निःशुल्क अध्ययनको लागि छनौट गरी विभिन्न प्राविधिक विषयहरूमा अध्ययनका लागि मनोनयन गरी पठाउँदै आइएको छ । चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनामा स्वदेशमा उपलब्ध विभिन्न प्राविधिक विषयको छात्रवृत्तिको लागि २ सय ९७ जना विद्यार्थीहरूलाई मनोनयन गरी अध्ययनको लागि पठाईएको छ ।

तालिका १३ (प) : विभिन्न तह र विषयमा अध्ययनार्थ मनोनयन भएका विद्यार्थीहरू

(संख्यामा)

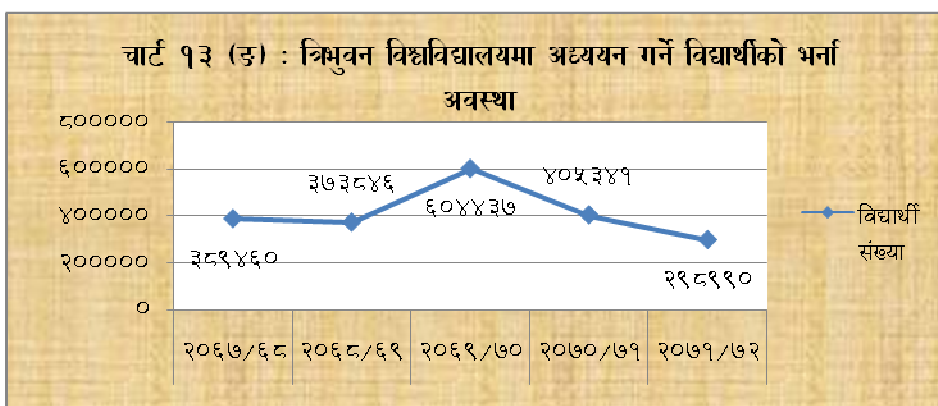
विषय	आर्थिक वर्ष २०६८/६९	आर्थिक वर्ष २०६९/७०	आर्थिक वर्ष २०७०/७१	आर्थिक वर्ष २०७१/७२	आर्थिक वर्ष २०७२/७३*	देश
एमबिएएस	७९	२०३	२०६	२२५	१९६	नेपाल
बिडिएस	५७	५४	३६	५४	४३	नेपाल
बिएएमएस	४	१७	८	८	-	नेपाल
बिएन	११	१५	१९	१२	१८	नेपाल
बिएपिएच	८	६	४	४	८	नेपाल
बी फर्मा	१३	२०	२०	१९	११	नेपाल
बिएस्सी फरेस्ट	२	५	५	५	-	नेपाल
बिएस्सी नर्सिङ	५	१७	२२	२४	२१	नेपाल
जम्मा (क)	१७९	३३७	३२०	३५१	२९७	नेपाल
एमबिएएस	३	१२	११	१५	-	विदेश
बिडिएस	-	१	-	१	-	विदेश
पिजि मेडिसिन	-	१२	-	-	-	विदेश
बिएस्सी इन्जिनियरिङ	-	६	१	-	-	विदेश
बि.फर्मा	-	१३	१	-	-	विदेश
जम्मा (ख)	३	४४	१३	१६	-	विदेश
कल जम्मा (क+ख)	१८२	३८१	३३३	३६७	२९७	नेपाल+विदेश

स्रोत: शिक्षा मन्त्रालय ।

*प्रथम आठ महिनाको

विश्वविद्यालयहरू

१३.४७ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्म मुलुकभित्र सञ्चालनमा रहेका विभिन्न विश्वविद्यालयहरू अन्तर्गतका क्याम्पसहरू र सोमा अध्ययन गरिरहेका विद्यार्थीहरूको संख्या गत आर्थिक वर्षको तुलनामा २२.१ प्रतिशतले घटेर ३ लाख ७४ हजार ६ सय ४७ पुगेको छ । आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा यो संख्या ४ लाख ८० हजार ८ सय ९९ रहेको थियो । त्रिभुवन विश्वविद्यालयमा अध्ययन गर्ने विद्यार्थी संख्यामा उच्च उतार चढाव भएको कारण आर्थिक वर्ष २०६९/७० देखि नै कुल विद्यार्थी संख्यामा व्यापक परिवर्तन देखिएको हो । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा त्रिभुवन विश्वविद्यालयमा मात्र अध्ययनरत विद्यार्थीको संख्या अघिल्लो वर्षको तुलनामा २६.२४ प्रतिशतले घटेको छ ।

स्रोत: शिक्षा मन्त्रालय ।

तालिका १३ (फ) : विभिन्न विश्वविद्यालय अन्तर्गतका क्याम्पसहरू तथा विद्यार्थी संख्या

विश्वविद्यालय	क्याम्पसहरू		आर्थिक वर्ष २०७०/७१			आर्थिक वर्ष २०७१/७२		
	आङ्गिक	सम्बन्धन प्राप्त	आङ्गिक	सम्बन्धन प्राप्त	जम्मा	आङ्गिक	सम्बन्धन प्राप्त	जम्मा
त्रिभुवन	६०	१०५३	१४८१४१	२५७२००	४०५३४१	१०४१८८	१९४८०२	२९८९९०
काठमाण्डौ	६	१५	५६३५	९०७४	१४७०९	६१५७	९६९५	१५८५२
पर्वाञ्चल	५	१२६	८८७	२३५५४	२४४४१	९५०	२२५८९	२३५३९
नेपाल संस्कृत	१४	११	३३५३	५०९	३८६२	२९३६	४७६	३४१२
पोखरा	५	५८	१७८२	२३५०८	२५२९०	१९३५	२३५९६	२५५३१
लुम्बिनी बौद्ध	१	५	५३	२०३	२५६	१०५	११०	२१५
कृषि तथा वन विज्ञान	१	-	४४६	-	४४६	१५६५	-	१५६५
सुदूरपश्चिमाञ्चल	१	-	२४६१	-	२४६१	१८२९	-	१८२९
मध्यपश्चिमाञ्चल	१	-	१९४४	-	१९४४	२५२२	-	२५२२
विपी कोइराला स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	१	-	१४३५	-	१४३५	३५१	-	३५१
चिकित्सा विज्ञान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान	१	-	४६५	-	४६५	५४६	-	५४६
पाटन स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	१	-	२४१	-	२४१	२९५	-	२९५

स्रोत: शिक्षा मन्त्रालय / विश्वविद्यालय अनुदान आयोग ।

१३.४८ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्ममा उच्च शिक्षा प्रदान गर्नको लागि ९ विश्वविद्यालयहरू र ३ मानित विश्वविद्यालयहरू (वी.पी. कोइराला स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान, चिकित्सा विज्ञान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान र पाटन स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान) ले विभिन्न विषयहरूमा उच्च शिक्षाका अध्ययन अध्यापनका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरी उच्चस्तरीय जनशक्ति उत्पादन गर्दै आइरहेका छन् ।

तालिका १३ (ब) : आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा विश्वविद्यालयहरूका विभिन्न तहमा अध्ययनरत विद्यार्थी संख्या र उत्पादन विवरण

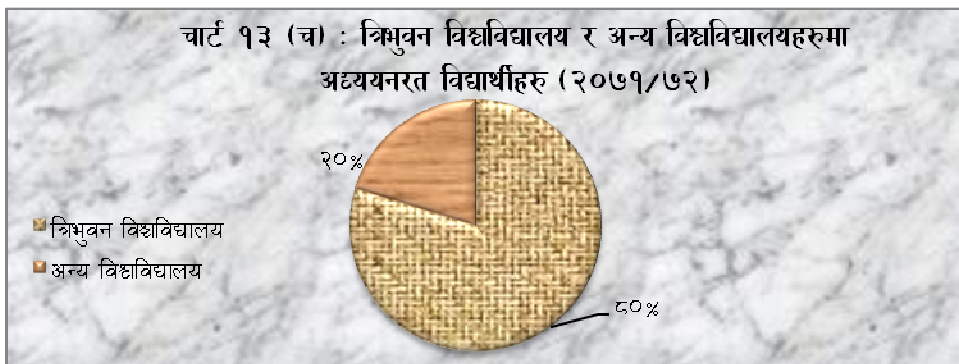
(संख्यामा)

तह	विवरण	त्रिभुवन	काठमाडौं	पूर्वाञ्चल	पोखरा	लुम्बिनी बौद्ध	नेपाल संस्कृत	कुल
प्रमाणपत्र	भर्ना	२८६	१९९	-	-	--	९२२	१४०७
	उत्पादन	२८६	-	-	-	-	४१३	६९९
स्नातक	भर्ना	२५१५८०	१३६५४	२१३३५	२३४७३	-	१०३५	३११०७७
	उत्पादन	४९३३५	१७९७	३९७०	३३७४	-	७०५	५९१८१
स्नातकोत्तर	भर्ना	४२९३९	१३३१	२२०४	१९४८	१८७	२५२	४८८६१
	उत्पादन	१२१५३	४२४	६७४	५१५	-	९४	१३८६०
पिजिडी	भर्ना	-	१०५	-	-	-	-	१०५
	उत्पादन	३९	१७	-	-	-	-	५६
एम.फिल.	भर्ना	२०७	४३१	-	१०१	-	-	७३९
	उत्पादन	८६	३४	-	६२	-	-	१८२
पि.एच.डी.	भर्ना	३१३	१३२	-	९	२८	३००	७८२
	उत्पादन	७६	१२	-	-	६	१७	१११
अन्य	भर्ना	३६६५	-	-	-	-	९०३	४५६८
	उत्पादन	२०७	-	-	-	-	२८७	४९४
कुल	भर्ना	२९८९९०	१५८५२	२३५३९	२५५३१	२१५	३४१२	३६७५३९
	उत्पादन	६२१८२	२२८४	४६४४	३९५१	६	१५१६	७४५८३
कृषि तथा वन विश्वविद्यालय (अध्ययनरत)							१५६५	
मध्य पश्चिमाञ्चल विश्वविद्यालय (अध्ययनरत)							२५२२	
सुदूर पश्चिमाञ्चल विश्वविद्यालय (अध्ययनरत)							१८२९	
वी.पी. कोइराला स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान (अध्ययनरत)							३५१	
चिकित्सा विज्ञान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान (अध्ययनरत)							५४६	
पाटन स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान (अध्ययनरत)							२९५	
जम्मा अध्ययनरत (भर्ना)							३७४६४७	

स्रोत: शिक्षा मन्त्रालय / विश्वविद्यालय अनुदान आयोग ।

१३.४९ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा विभिन्न विश्वविद्यालयहरूमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरू मध्ये त्रिभुवन विश्वविद्यालयमा मात्र अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको संख्या कुल अध्ययनरत विद्यार्थी

संख्याको करिब ८० प्रतिशत रहेको तथ्याङ्कले देखाएको छ । त्यसपछि क्रमशः पोखरा विश्वविद्यालय, पूर्वाञ्चल विश्वविद्यालय र काठमाण्डौ विश्वविद्यालय रहेका छन् । मानित विश्वविद्यालयहरूमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूमा सबै भन्दा बढी ५ सय ४६ जना विद्यार्थीहरू चिकित्सा विज्ञान राष्ट्रिय प्रतिष्ठानमा अध्ययनरत रहेका छन् ।

स्रोत : शिक्षा मन्त्रालय ।

विद्यालय शिक्षक किताबखाना

१३.५० आर्थिक वर्ष २०६८/६९ देखि आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को फाल्गुण मसान्तसम्म जम्मा १४ हजार ५ सय २१ शिक्षकहरू सेवानिवृत्त भएका छन् । गत आर्थिक वर्षमा यो संख्या ३ हजार ७ सय ६२ रहेकोमा चालु आर्थिकको प्रथम आठ महिनामा यो संख्या १ हजार ८ सय ४९ रहेको छ ।

१३.५१ सामुदायिक विद्यालयका हालसम्म ८५ हजार ४ सय ४८ जना स्थायी शिक्षकको वैयक्तिक तथा नोकरी विवरण अद्यावधिक गरिएको छ । चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनामा १ हजार २ सय ९२ जना शिक्षकहरूको सिटरोल ईन्ट्री गरिएको छ । गत आर्थिक वर्षको पूर्ण अवधिमा यो संख्या १२ हजार ३ सय २१ रहेको थियो । आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनासम्ममा सामुदायिक विद्यालयका ६० वर्ष उमेर भन्दा बढी समय काम गरी बढी भुक्तानी लिएका ७८ जना शिक्षकहरूबाट रु. १ करोड ६ लाख २९ हजार १ सय १६ फिर्ता गरिएको छ ।

तालिका १३ (भ) : विगत ३ वर्षको उपलब्धि

विवरण	एकाई	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३*
निवृत्तभरण किटान	जना	३०९२	३७६२	१८४९
उपदान किटान	जना	१११	१०१	७८
निवृत्तभरण (पेन्सन पट्टा) नामसारी	जना	३०१	३४५	२६०
शिक्षकको वैयक्तिक विवरण (सिटरोल) इन्ट्री	जना	६५४	१२३२१	१२९२

स्रोत: विद्यालय शिक्षक किताबखाना ।

* प्रथम आठ महिनाको

भूकम्पबाट शैक्षिक क्षेत्रमा पुगेको क्षति

१३.५२ भूकम्पबाट जम्मा ९ हजार ३ सय ५३ वटा विद्यालयका २२ हजार ४ सय १ कक्षाकोठा पूर्ण रूपमा क्षति भएका छन् । त्यसैगरी, १४ हजार २४ कक्षाकोठा आंशिक रूपमा क्षति र १८ हजार ९ सय ४२ कक्षाकोठामा सामान्य क्षति पुगेको छ । साथै, ३ हजार ७ सय ७३ विद्यालयको शौचालय, १ हजार ४ सय ५९ विद्यालयको पर्खाल र १ हजार ५ सय ६८ विद्यालयको खानेपानी प्रणालीमा क्षति पुगेको छ । ५४ जना शिक्षकहरू र ७ सय २० जना विद्यार्थीहरूले विनाशकारी भूकम्पबाट ज्यान गुमाएका छन् ।

१३.५३ भूकम्पबाट क्षति भएका विद्यालयहरूको पुनर्निर्माणको लागि बढी प्रभावित जिल्लाहरूमा कार्यक्रम कार्यान्वयन एकाइ (Programme Implementation Unit) मार्फत् ३ सय २ वटा विद्यालय निर्माण गर्ने कार्य सुरु भएको छ । साथै, विभिन्न ८८ वटा गैर सरकारी संस्था, परोपकारी संस्था, कम्पनी एवं व्यक्तिहरूसँग ६ सय ५२ विद्यालयका ३ हजार ८ सय ६७ कक्षाकोठा निर्माणका लागि सम्झौता भई कार्य प्रारम्भ भएको छ ।

स्वास्थ्य क्षेत्र

१३.५४ चालु आर्थिक वर्षको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा स्वास्थ्य क्षेत्रको हिस्सा १.७७ प्रतिशत रहने प्रारम्भिक अनुमान छ । गत वर्ष यस क्षेत्रको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा हिस्सा १.७० प्रतिशत रहेको थियो । साथै, स्वास्थ्य क्षेत्रको वृद्धिदर गत वर्षको १०.४९ प्रतिशतको तुलनामा चालु आर्थिक वर्षमा ८.८५ प्रतिशत मात्र रहने प्रारम्भिक अनुमान छ ।

१३.५५ नेपाललाई सन् २०२२ सम्ममा अति कम विकसित राष्ट्रको सूचीबाट विकासशिल मुलुकको सूचीमा पुऱ्याउने सरकारको सौचलाई साकार गर्न स्वास्थ्य क्षेत्रको सेवालालाई पनि मुख्य आधारशिलाको रूपमा लिइएको छ । यसैगरी, दिगो विकास लक्ष्यअनुरूप सबै उमेर समूहको स्वस्थ जीवन र स्वास्थ्य प्रवर्द्धनको सुनिश्चितताको लागि बहुपक्षीय सहकार्यलाई प्रोत्साहन गर्दै सरकार र साझेदार निकायहरू संयुक्त रूपमा उत्तरदायी भई कार्य गर्दै आएका छन् ।

१३.५६ सन् २०१५ मा पाँच वर्ष मुनिका बाल मृत्युदर (प्रति हजारमा) ३८, शिशु मृत्युदर (प्रति हजारमा) ३३, नवजात शिशु मृत्युदर (प्रति हजारमा) २३, मातृ मृत्युदर (प्रति लाख जीवित जन्ममा) १९० र कुल प्रजनन दर २.३ रहेको छ भने दक्ष प्रसूतीकर्ताको सहयोगमा सुत्केरी भएका महिलाको संख्या ५५ प्रतिशत रहेको छ ।
(विस्तृत विवरण अनुसूची १३.११ मा)

स्वास्थ्य सेवा र सुविधामा विस्तार

१३.५७ आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनासम्ममा १ सय २३ अस्पताल, ३ हजार ७ सय ८३ स्वास्थ्य चौकी, ३ सय ८४ आयुर्वेद अस्पताल तथा औषधालयहरू, २ सय ६ प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र समेत जम्मा ४ हजार ४ सय ९६ स्वास्थ्य संस्थाहरू रहेका छन् । उक्त स्वास्थ्य संस्थाहरूमा ३५ हजार ५ सय ४४ प्राविधिक तथा अप्राविधिक कर्मचारी र करिब ५२ हजार महिला स्वास्थ्य स्वयं सेविका (नगर) समेत गरी जम्मा ८७ हजार ५ सय ४४ जनशक्ति स्वास्थ्य सेवामा कार्यरत रहेका छन् । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ बाट सबै उपस्वास्थ्य चौकीहरूलाई स्वास्थ्य चौकीहरूमा स्तरोन्नति गरिएको छ ।

तालिका १३ (म) : स्वास्थ्य संस्था शैया र जनशक्तिको विवरण

विवरण	आर्थिक वर्ष					
	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३*
१. जम्मा स्वास्थ्य संस्थाहरू	४३९४	४३९३	४३९४	४४८५	४५०५	४५०६
क) अस्पताल	१०२	१०५	१०७	१०७	११६	१२३
ख) प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र	२०८	२०५	२०४	२१५	२१५	२१६
ग) स्वास्थ्य चौकी	१६९८	२१७५	२१७५	२१७५	३७९०	३७८३
घ) आयुर्वेदिक औषधालय	२९१	२९३	२९३	२९३	३८४	३८४
ङ) उपस्वास्थ्य चौकी	२०९५	१६१५	१६१५	१६९५	-	-
२. अस्पताल शैया	७०४९	७०३५	७०८५	७५५०	७६४०	७७४८
३. स्वास्थ्य जनशक्ति						
क) डाक्टर	१७९८	१६५४	१६५४	२१५४ #	२४५७ #	२५३९
ख) नर्स/अ.न.मी.	१२६८१	११७५६	१२५५०	१२२५०	२०३४६	२०४२३
ग) कविराज	४०७	३९४	३९४	३९४	४८५	४८५
घ) वैद्य	३६०	३६०	३६०	३६०	४५१	४५१
ङ) स्वास्थ्य सहायक (हे.अ., अ.हे.ब.)	८०१३	८०१३	८५६३	११५५१	११५५१	११६४६
च) महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका	५२५६०*	६३३२६	६३३२६	६३३२६	५२०००**	५२०००

स्रोत: स्वास्थ्य मन्त्रालय

**सुडेनी संख्या घटेको

*प्रथम आठ महिनाको ।

छात्रवृत्तिमा अध्ययन गरी आएका ३५० डाक्टर समेत ।

१३.५८ आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनासम्ममा कुल ३० लाख ५४ हजार ३ सय ४६ जनाले बहिरंग सेवा तथा ५ लाख ३३ हजार ७ सय ७१ जनाले आकस्मिक सेवा प्राप्त गरेका छन् । गत वर्षको सोही अवधिमा यो संख्या क्रमशः ३५ लाख ६६ हजार ३ सय ९६ र ३ लाख २७ हजार ८ सय १ रहेको थियो ।

तालिका १३ (य) : विकास क्षेत्र अनुसार स्वास्थ्य सेवाबाट लाभान्वित भएका जनसंख्या

राष्ट्रिय / विकास क्षेत्र अनुसार	आर्थिक वर्ष २०७०/७१			आर्थिक वर्ष २०७१/७२			आर्थिक वर्ष २०७२/७३*		
	भर्ना	बहिरंग	आकस्मिक	भर्ना	बहिरंग	आकस्मिक	भर्ना	बहिरंग	आकस्मिक
राष्ट्रिय	३२२१९६	३४२८५८४	७८७०७६	६६९१४४	४६९२१४६	९८८८८८	३९३६६९	३०५४३४६	५३३७७९
पूर्वाञ्चल	११९३९४	७२८३८०	२०३८६३	१४५३२८	७९९९२४	१७४४३७	६२८७८	५७५१३०	९२८७९
मध्यमाञ्चल	१३४४०४	११४९९१९	७२२५६३	२६८३५२	२१७६५४४	४३८७३४	१२८११८	१४५८१८९	२१७५०५
पश्चिमाञ्चल	९७६३६	८६५४१९	१५७५०९	१५९४३९	९७८९५९	१९८५८६	१४६२६६	७०७२००	१३४७६३
मध्यपश्चिमाञ्चल	४७८७२	३०१८२७	६७०१९	५४१६३	३५५६९८	७९३१८	३६८४३	१५७७५८	३८८४९
सुदूरपश्चिमाञ्चल	३२८९०	२९३०३९	८६१२२	४१८६२	३८१०२१	९७८१३	१९५५६	१५६०६९	४९७९९

स्रोत: HMIS, स्वास्थ्य सेवा विभाग ।

* प्रथम आठ महिनाको

१३.५९ चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनासम्ममा ८९ लाख ५ हजार ५ सय १० पटक बहिरंग स्वास्थ्य सेवा प्रवाह भएको छ । यो संख्या गत आर्थिक वर्षको सोही अवधिमा १ करोड ३ लाख ८० हजार ५ सय ८७ रहेको थियो ।

तालिका १३ (र) : विकास क्षेत्र अनुसार बहिरंग सेवा लिनेको विवरण

सि.नं.	राष्ट्रिय/ विकास क्षेत्र अनुसार	आर्थिक वर्ष			
		२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३*
	राष्ट्रिय	२४०५३८३६	२१६६१८४९	२०२४२९०८	८९०५५१०
१.	पूर्वाञ्चल	४८९२१२३	४५६४७४५	३९१५५४४	१८६१३५९
२.	मध्यमाञ्चल	८०९८७५०	६९४७९९६	६६१००१३	२३८९३८०
३.	पश्चिमाञ्चल	५३२३३०२	४६९५१४७	४८२०४६४	२३२७७१८
४.	मध्यपश्चिमाञ्चल	३३४१३५८	३२६७१९३	२८४१०७८	१३८४७९६
५.	सुदूरपश्चिमाञ्चल	२३९८३०३	२१८६७६८	२०५५८०९	९४२२५७

स्रोत: स्वास्थ्य सेवा विभाग ।

* प्रथम आठ महिनाको

स्वास्थ्य सेवाका प्रमुख उपलब्धिहरू

१३.६० विशेषगरी पाँच वर्ष मुनिका बालबालिकाहरूलाई झाडापखाला श्वासप्रश्वास रोग नियन्त्रण, पोषण सेवा उपलब्ध गराइनुका साथै गर्भवती महिलाहरूलाई आइरन चक्री, भिटामिन ए लयागतका सेवाहरू उपलब्ध गराइदै आइएको छ । साथै, ७५ जिल्लामा रहेका ९ महिनादेखि १५ वर्ष मुनिका बालबालिकाहरूलाई दादुरा/रूबेला खोप अभियान सञ्चालन हुँदै आएको छ । त्यसैगरी, विस्तारित खोप तथा पोलियो खोप कार्यक्रम अन्तर्गत वि.सि.जि. भ्याक्सिन, टिटानस विरुद्धको खोप, डि.पि.टी. हेपाटाईटिस बि (तेस्रो मात्रा) लगायतका खोपहरू प्रदान गरिँदै आइएको छ । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा पोषण कार्यक्रम

अन्तर्गत सरकारी तथा निजी विद्यालयका कक्षा १० सम्मका विद्यार्थीहरूलाई अल्वेण्डाजोल ट्याब्लेट वितरण गरिएको थियो ।

तालिका १३ (ल) : विस्तारित खोप एवं राष्ट्रिय पोलियो खोप (संख्यामा)

क्र.स.	सूचकांक	आर्थिक वर्ष			
		२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३*
१	वि.सि.जि. भ्याक्सिन	६२३६५९	४०४२५९	५७१३९५	२५९१९१
२	डि.पि.टी. हेपाटाईटिस बि (तेस्रो मात्रा)	५८४७२७	३३६९६०	५५२२४७	२३४४८१
३	पोलियो (तेस्रो)	५८४४२०	३३५४२८	५५०३९२	२२९२७५
४	दादुरा विरूद्ध खोप	५५३७३६	२२८९५२	५१७३११	२२९१०७
५	टिटानस	३०३४४३	१८७७५१	५२२१५९	२१०२४५
६	दादुरा रूवेला खोप अभियान	९६८५०९९	-	-	१०९३८२८
७	आइरन चक्री पाएका महिलाहरू	७६५०००	५९५०००	५०२२४०	२२३५२६
८	झाडापखालाका रोगीहरू दर्ता	१८०९०३३	९५५००६	१५४८८५१	६१९६९२
९	जिक तथा जीवनजलबाट झाडापखाला रोगीको उपचार	१६७१६१०	९२३११९	१३१५६२२	५०९४५३
१०	श्वसप्रश्वास रोगको उपचार	२८२७८०४	१७०११५१	२२०८६५२	४१८३२७

स्रोत: स्वास्थ्य मन्त्रालय ।

*प्रथम आठ महिनाको

१३.६१ चालु आर्थिक वर्ष २०७२।७३ को ८ महिनामा २ लाख ५९ हजार १ सय ९१ जनालाई वि.सि.जि. भ्याक्सिन र २ लाख ३४ हजार ४ सय ८१ जनालाई डि.पि.टी., हेपाटाईटिस बि (तेस्रो मात्रा) प्रदान गरिएको छ । साथै, २ लाख २९ हजार २ सय ७५ जनालाई पोलियो (तेस्रो मात्रा) र २ लाख १० हजार २ सय ४५ जना महिलालाई टिटानस खोप प्रदान गरिएको छ । चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनासम्ममा ७५ जिल्लामा रहेका ९ महिनादेखि १५ वर्ष मुनिका १० लाख ९३ हजार ८ सय २८ जना बालबालिकाहरूलाई दादुरा-रूवेला खोप प्रदान गरिएको छ ।

परिवार नियोजन, सुरक्षित मातृत्व एवं महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका कार्यक्रम

१३.६२ प्रजनन स्वास्थ्य सेवाको महत्त्वपूर्ण अङ्गको रूपमा रहेको सुरक्षित मातृत्व कार्यक्रम अन्तर्गत प्रसूति केन्द्रहरूबाट महिलाहरूले गर्भवती जाँच पूर्वप्रसूति सेवा र सुत्केरी पश्चातको प्रसूति र सुत्केरी सेवा दिइएको छ । महिलाहरूको प्रजनन समस्याको रूपमा रहेको पाठेघर खस्ने रोगको पहिचान र उपचारका लागि निःशुल्क स्वास्थ्य शिविरहरू सञ्चालन गरी सामान्य उपचार र रिडपेशरीको माध्यमबाट व्यवस्थापन भएका बाहेकको शल्यक्रियाबाट उपचार गरिँदै आइएको छ ।

तालिका १३ (व) : प्रजनन् स्वास्थ्यको विवरण

सूचकहरू	एकाई	आर्थिक वर्ष			
		२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३*
परिवार नियोजनको नयाँ प्रयोगकर्ता (अस्थायी साधन)	जना	५९९४२०	६२३६७६	६६८७७७	३०१९३४
परिवार नियोजनको नयाँ प्रयोगकर्ता (स्थायी बन्ध्याकरण)	जना	५२१८१	३७१०७	३०७२८	१५७६२
परिवार नियोजनको लगातार प्रयोगकर्ता	जना	२४७८०००	२५१४०४४	२५२७३८०	२१०३५१०
दुर्गम क्षेत्रबाट जटिलतायुक्त प्रसूति सेवाका लागि प्रेषण गरिएको	जना	९९	१९४	५७	८
आमा सुरक्षा कार्यक्रमबाट निःशुल्क प्रसूति सेवा प्रदान	जना	३१७०००	३१८२०८	३०९२२०	१३५११७
सुत्केरी सेवा प्रदान (PNC)	जना	५५६५०	३८७३९२	४१६८४२	२०५२२६
चौबीसै घण्टा अत्यावश्यक प्रसूति सेवा प्रदान गरिएका जिल्लाहरू	जिल्ला	२६	५६	६२	६७
पाठेघर खस्ने रोगको स्क्रिनिङ तथा रिङ्गपेशरी लगाउने र अप्रेसन गर्नुपर्नेको लगत तैयार गर्ने	जना	४८०१७	९५०	९००	३००
पाठेघर खस्ने रोगको उपचार तथा अप्रेसन	जना	४७५१	४४४५	१००३	३६२

स्रोत: स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय ।

* प्रथम आठ महिनाको

१३.६३ प्रजनन् स्वास्थ्य सेवाको महत्त्वपूर्ण अङ्गको रूपमा रहेको सुरक्षित मातृत्व कार्यक्रम अन्तर्गत चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम ८ महिनामा जनसंख्याको परिवर्तनमा उल्लेखनीय प्रभाव पार्ने परिवार नियोजन कार्यक्रममा अस्थायी ३ लाख १९ हजार ३४ र स्थायी १५ हजार ७ सय ६२ गरी जम्मा ३ लाख ३४ हजार ७ सय ९६ जना परिवार नियोजनको सेवा प्रयोगकर्ता थपिएका छन् । साथै, १ हजार ८ सय २ प्रसूति केन्द्रहरूबाट महिलाहरूले गर्भवती, प्रसूति र सुत्केरी सेवा प्राप्त गर्दै आएका छन् ।

१३.६४ हाल ६४ जिल्लामा जिल्लास्तर र सो भन्दा माथिका अस्पतालहरूबाट चौबीसै घण्टा अत्यावश्यक प्रसूति सेवा प्रदान गरिएको छ । यसैगरी, आमा सुरक्षा कार्यक्रम अन्तर्गत चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनामा १ लाख ३५ हजार १ सय १७ जना महिलाहरूलाई निःशुल्क प्रसूति सेवा प्रदान गरिएको छ । गत वर्षको पूर्ण अवधिमा यो संख्या ३ लाख ९ हजार २ सय २० रहेको थियो । स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट प्रसूति भएका मध्ये २७ प्रतिशतले आमा र नवजात शिशुको स्याहार र उपचार सेवा (Post Natal Care) लिएको देखिन्छ । पाठेघर खस्ने रोगको पहिचान र उपचारका लागि चालु आर्थिक वर्षमा ३ सयवटा शिविरहरू सञ्चालन भई ३ सय ६२ जनाको शल्यक्रिया सम्पन्न भएको छ ।

क्षयरोग

१३.६५ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को प्रथम आठ महिनामा सञ्चालित कार्यक्रमबाट सम्भाव्य क्षयरोगीहरूको खकार परीक्षण गरी डट्स (DOTS) प्रविधिबाट निःशुल्क औषधि उपचार गरिएको थियो । सो अवधिमा २ लाख ३६ हजार ५ सय ४५ जना शंकास्पद विरामीको खकार परीक्षण गरिएको थियो । साथै, ८६ हजार १ सय २९ वटा फ्लोअप खकार परीक्षण गरिएको थियो । त्यसैगरी, ३७ हजार २५ जना क्षयरोगको फस्टलाइन विरामीको रूपमा दर्ता भएका थिए । MDR TB विरामीको लागि होस्टेलको स्थापना तथा सञ्चालन गरिनुका साथै स्वास्थ्यकर्मीहरूको लागि TB आधारभूत तालिम सञ्चालन गरिएको थियो । उपरोक्त सेवाले गर्दा ७८ प्रतिशत नयाँ क्षयरोगका विरामी दर्ता भई ९० प्रतिशत सफल उपचार भएको थियो ।

१३.६६ आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा १ लाख ७० हजार ८ सय ९९ जना शंकास्पद विरामीको खकार परीक्षण गरिएको छ । यस अवधिमा ४७ हजार ५ सय ४४ वटा फ्लोअप खकार परीक्षण गरिएको छ । साथै, २ हजार ३ सय जना क्षयरोगको फस्टलाइन विरामीको रूपमा दर्ता भएका छन् ।

इपिडिमियोलोजी, औलो तथा कालाजार नियन्त्रण, प्राकृतिक प्रकोप व्यवस्थापन कार्यक्रम

१३.६७ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा महामारी प्रकोपबाट पीडित भएका २० स्थानहरूमा सबै प्रकोपहरूको नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन गरिएको थियो । साथै, हात्तीपाइले, औलो, कालाजार नियन्त्रणका लागि किटनाशक औषधि छर्ने र विषादीयुक्त झुल वितरण गरिएको थियो । रेविज रोग नियन्त्रण गर्न ARV खोप र सर्पदंश पिडितहरूलाई ASV खोप उपलब्ध गराइएको थियो । ४१ जिल्लाहरूमा करिब १ करोड ६२ लाख मानिसहरूलाई हात्तीपाइले रोग नियन्त्रण, रोकथाम र निवारणका लागि औषधि सेवन गराइएको थियो । डेंगु भाइरसको नियन्त्रणको लागि विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको थियो ।

१३.६८ आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनामा बहुला कुकुर तथा अन्य जनावरले टोकेका करिब ६० हजार जनालाई ARV खोप दिइएको छ । विषालु सर्पले टोकेको २ हजार जना विरामीहरूको उपचार गरिएको छ । हात्तीपाइले रोग निवारण अभियान सञ्चालन भएका जिल्लाहरूमा माइक्रोफाइलेरिमिया फ्लोअप सर्भे तथा विभिन्न जिल्लाहरूमा पोष्ट MDA सर्भे गरिएको छ ।

१३.६९ चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को ८ महिनामा कालाजारका अनुमानित २ सय ५० केशहरू देखिएका छन् । गत आर्थिक वर्षमा कालाजारबाट २ सय २३ केश देखिएका

थिए । डेंगु रोग निदानका लागि लामखुट्टेको वासस्थान खोजी गरी लार्भा नष्ट गर्ने विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको थियो । साथै, सो अवधिमा १ हजार जना हाइड्रोसिल विरामीहरूको अपरेसन र १ करोड ३० लाख जनालाई हात्तीपाइले निवारणको लागि औषधि खुवाइएको थियो ।

कुष्ठरोग

१३.७० आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा कुष्ठरोग कार्यक्रम अन्तर्गत १ लाख ८७ हजार १ सय ४४ जना विरामी तथा छिमेकीको पारिवारिक परीक्षण गरिएको थियो । साथै, २ हजार ३ सय ५४ जना कुष्ठरोगका विरामीलाई प्रति व्यक्ति रु. एक हजारका दरले यातायात खर्च वितरण गरिएको थियो । १६ पटक चर्मरोग शिविर सञ्चालन गरिएको थियो । आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनामा कुष्ठरोग प्रभावित जिल्लाहरूमा स्थलगत अध्ययन तथा स्थानीय स्तरमा व्यवस्थापन तथा प्रशिक्षण गरिएका विरामी तथा छिमेकीको पारिवारिक परीक्षण गरिएको छ । यस अवधिमा २ हजार ३ सय ९३ जना नयाँ कुष्ठरोगका विरामी पत्ता लागेका छन् । हाल २ हजार १ सय ९५ जना विरामी उपचारको क्रममा रहेका छन् ।

राष्ट्रिय स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा सञ्चार कार्यक्रम

१३.७१ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा स्वास्थ्यसम्बन्धी टेलिभिजन कार्यक्रम जीवनचक्र ५२ भाग, आमा २६ भाग र थोरै भए पुगिसरी २६ भाग नेपाल टेलिभिजनबाट प्रसारण भएको थियो । सो अवधिमा समाचार अघि ४ हजार पटक विभिन्न स्वास्थ्य सन्देशहरू प्रसारण गरिएको थियो ।

१३.७२ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा रेडियो नेपालबाट जनस्वास्थ्य रेडियो कार्यक्रम १५६ भाग, चेतनाका स्वरहरू २६ भाग, आमा २६ र स्वास्थ्य सन्देशहरू प्रत्येक समाचार अघि २ हजार ७ सय पटक प्रसारण गरिएको थियो । स्वास्थ्य सन्देशहरू जिल्लाका विभिन्न एफ.एम. रेडियोहरूबाट ३ लाख २३ हजार ८ सय ८० पटक प्रसारण गरिएको थियो ।

१३.७३ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा ३ हजार ४ सय ४८ स्थानमा आम नागरिक सहभागी गराई स्वास्थ्यसम्बन्धी अन्तरक्रिया कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको थियो । १३ हजार पटक विद्यालय स्वास्थ्य शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको थियो । ३ हजार ६ सय ८७ पटक निजी टेलिभिजनबाट तथा साझा बसमा भिडियो मार्फत् ७ हजार पटक स्वास्थ्य सन्देशहरू प्रसारण गरिएको थियो । त्यसैगरी, लोपोन्मुख राउटे जाती र चेपाङ्गहरूको स्वास्थ्य

स्थितिमा सुधारको लागि उनीहरू रहेकै स्थानमा जनचेतना कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिएको थियो ।

१३.७४ चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनासम्म स्वास्थ्य सम्बन्धी सन्देशहरू नेपाल टेलिभिजनबाट १ हजार ७ सय पटक प्रसारण गरिएको छ । साथै, २ हजार ३ सय ३३ पटक सर्ने रोग र ३ हजार ६ सय ५० पटक नसर्ने रोगसम्बन्धी जनचेतनामूलक सन्देशहरू रेडियो नेपाल बाट प्रसारण भएको छ । सूतिजन्य पदार्थको प्याकेटमा चित्र र सन्देश अंकित गर्ने कार्य भएको छ ।

सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम

१३.७५ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा उपस्वास्थ्य चौकीबाट २५, स्वास्थ्य चौकीबाट २७ र प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र र जिल्ला अस्पतालबाट ५८ प्रकारका औषधिहरू निःशुल्क वितरण गरिएको थियो । साथै, २५ शैयाको जिल्ला अस्पतालसम्मका स्वास्थ्य संस्थाबाट निशुल्क उपचार सेवा प्रदान गर्ने कार्यलाई निरन्तरता दिइएको थियो । सो अवधिमा २ हजार ३ सय वटा औषधि पसलहरू तथा १ सय ६ वटा औषधि उद्योगहरूको निरीक्षण गरिएको थियो । चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनामा स्वास्थ्य चौकीबाट २७ र प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रबाट ५८ प्रकारका औषधिहरू निशुल्क वितरण गरिदै आइएको छ ।

१३.७६ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा नेपाल नेत्रज्योति संघ मार्फत् २५ वटा प्राथमिक आँखा उपचार केन्द्र स्थापना तथा सञ्चालन गरिएको थियो । ३ हजार ६ सय जना आँखाका रोगीको मोतिविन्दूको शल्यक्रिया गरिएको थियो । सुदूरपश्चिम तथा मध्यपश्चिमका १९ जिल्लाहरूमा ५० वर्ष माथिका ५ हजार जनालाई निःशुल्क चशमा वितरण गरिएको थियो ।

१३.७७ चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनामा आँखाको उपचार केन्द्र नभएका १९ वटा जिल्लाहरूमा आँखा उपचार केन्द्र स्थापना गरिएको छ । ५० वर्ष माथिका ५ सय जनालाई निःशुल्क चशमा वितरण गरिएको छ । साथै, आँखा अस्पतालबाट ५ सय जना न्यून आय भएका विरामीहरूको उपचार गरिएको छ । ३६ पटक नेत्रदान शिविर सञ्चालन गरिएको छ । करिब १७ हजार जनालाई विस्तारित सेवा प्रदान गरिएको छ । सामाजिक स्वास्थ्य सुरक्षा कार्यक्रम अन्तर्गत स्वास्थ्य बिमा कार्यक्रम कैलाली जिल्लाबाट सुरुवात भएको छ भने वाग्लुङ र इलाममा सुरुवात हुने क्रममा रहेको छ ।

१३.७८ १५ वर्ष मुनिका बालबालिका तथा ७५ वर्ष माथिका जेष्ठ नागरिकहरूलाई मुटुरोगबाट बचाउन शहीद गंगालाल राष्ट्रिय हृदय केन्द्र, मनमोहन कार्डियो भास्कुलर केन्द्र र शिक्षण अस्पताल मार्फत् निःशुल्क मुटु तथा मृगौला रोगको उपचार गर्ने लक्ष्यअनुरूप सेवा उपलब्ध

हुँदै आएको छ । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा १ लाख ३७ हजार ५ सय जना मुटुरोगीको परीक्षण गरिएको थियो । १५ वर्ष मुनिका ७ सय ९३ जना बालबालिका र ७५ वर्ष माथिका २ सय ५९ जना जेष्ठ नागरिकहरूको मुटुको उपचार गरिएको थियो । साथै, ३ सय ६४ जना मुटुरोगीलाई PTMC र २ सय ७५ जना मुटुरोगीलाई निशुल्क भल्भ वितरण गरिएको थियो । चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनासम्ममा २ सय २१ जना मुटुरोगीलाई निशुल्क भल्भ वितरण गरिएको छ । यस अवधिमा २ सय ९७ जनालाई निशुल्क PTMC सेवा दिइएको छ । १५ वर्ष मुनिका ४ सय ७२ र ७५ वर्ष माथिका ३ सय ५५ जना मुटुरोगीहरूको निशुल्क उपचार गरिएको छ ।

तालिका १३ (श) : सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम

सि.नं.	सूचकांकहरू	आर्थिक वर्ष		
		२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३*
१.	औषधि वितरण: उप स्वास्थ्य चौकी (प्रकार)	२५	२५	-
२.	स्वास्थ्य चौकी (प्रकार)	३५	२७	२७
३.	प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र (प्रकार)	४२	५८	५८
४.	अस्पतालबाट बालावालीका, वृद्ध, लोपोन्मुख जाति, महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका समेतलाई निःशुल्क उपचार	१२७५७३०२	-	-
५.	अस्पतालबाट अति गरिव तथा गरिवहरूको निःशुल्क उपचार	९६८२५८८	-	-
६.	अस्पतालबाट अपाङ्गहरूको निःशुल्क उपचार	५०६०	-	-
७.	अस्पतालबाट वृद्ध वृद्धाहरूको निःशुल्क उपचार	३९३८८	-	-
८.	१५ वर्ष मुनिका बालकालिकाहरूको निःशुल्क मुटुरोगको शल्यक्रिया सहितको उपचार	९२२	७९३	४७२
९.	७५ वर्ष माथिका जेष्ठ नागरिकको निःशुल्क मुटुरोगको शल्यक्रिया सहितको उपचार	३१२	२५९	३५५
१०.	५० वर्ष माथिका नागरिकलाई निःशुल्क चश्मा वितरण	५०००	-	-

स्रोत: स्वास्थ्य सेवा विभाग ।

* प्रथम आठ महिनाको

एड्स तथा यौन रोग नियन्त्रण

१३.७९ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा २३ स्थानबाट CD4 सेवा एच.आइ.भी. संक्रमितहरूलाई दिइएको थियो । ६१ वटा ART केन्द्रहरूबाट ११ हजार ८९ जनालाई ART उपचार सेवा दिइएको थियो । १६ जिल्लामा समुदायमा आधारित CB PMTCT सेवा विस्तार गरिएको थियो । सो अवधिमा ४ हजार २ सय पटक ARV औषधि सेवन गरिरहेका संक्रमित तथा PMTCT कार्यक्रममा आवद्ध गर्भवती महिला र ARV मा रहेका १५ वर्ष मुनिका

बालबालिकाहरूलाई पौष्टिक आहार वितरण गरिएको थियो । १ सय १३ वटा ARV Center बाट औषधि वितरण गरिएको थियो ।

१३.८० आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनामा १ लाख ५१ हजार १ सय १२ जनाको HIV परिक्षण गरिएको छ । साथै, १ सय ४५ जना गर्भवती महिलामा पनि HIV परिक्षण गरिएको छ । उच्च जोखिममा रहेका Migrant र उनीहरूको परिवार, MSM/MSW/TG, PWID र PLHIV लाई लक्षित गरी गैरसरकारी संस्थाहरूसँग सेवा करार गरेर विस्तृत HIV रोकथाम कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ ।^१

जनशक्ति विकास, अध्ययन तथा अनुसन्धान

१३.८१ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा ८८ जना सि.अ.हे.ब तथा अ.हे.ब. र ८५ जना अ.न.मी. तथा सि.अ.न.मी. लाई स्तरवृद्धि तालिम प्रदान गरिएको छ । ३४ जना नर्सलाई दक्ष प्रसूतिसेवा तालिम र १ सय ८ जनालाई एनेस्थेसिस्ट असिस्टेन्ट तालिम प्रदान गरिएको थियो । त्यसैगरी, ४० जनालाई हाइ अल्ट्रासुन्ड सिक्नेस प्रशिक्षक तालिम र १ सय जनालाई TABUCS तालिम प्रदान गरिएको थियो ।

१३.८२ चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनासम्ममा ८ सय ५० जना नर्स, २ सय ५० जना चिकित्सकलाई मेडिकोलिगल तालिम र इम्प्लान्ट सुरक्षित गर्भपतन सेवा तालिम प्रदान गरिएको छ । २ हजार ५ सय जना स्वास्थ्यकर्मी र १ हजार ५ सय महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरूलाई आधारभूत तालिम प्रदान गरिएको छ । ८ सय वटा नमूना संकलन गरी सिकलसेल इनिमियाको परीक्षण गरिएको छ । २ सय २२ जना स्वास्थ्यकर्मीहरूलाई MDR TB व्यवस्थापनसम्बन्धी तालिम दिइएको छ ।

१३.८३ यस अवधिमा १ सय २० जना स्वास्थ्यकर्मीहरूलाई दाँत निकाल्ने आधारभूत तालिम प्रदान गरिएको छ । ६२ जना स्वास्थ्यकर्मीहरूलाई पञ्चकर्म, योगा र तथ्याङ्कसम्बन्धी तालिम दिइएको छ । दक्ष प्रसूति सेवा तालिम प्राप्त ३३ जना स्वास्थ्यकर्मीहरूलाई पुनर्ताजगी तालिम दिइएको छ । निःशुल्क स्वास्थ्य कार्यक्रम, आमा सुरक्षा कार्यक्रम, डेंगु, वर्ड फ्लु, सरुवारोग, परम्परागत औषधि, बिमा कार्यक्रम, नसर्ने रोगहरूको बारेमा अनुसन्धान कार्य सञ्चालन भएका छन् ।

१ : [MSM: Men that have Sex with Men; MSW: Male Sex Worker, TG: Transgender Communities, PWID : Persons Who Inject Drugs, PLHIV: People Living with HIV/AIDS]

राष्ट्रिय जनस्वास्थ्य प्रयोगशाला

१३.८४ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा विभिन्न जिल्ला, अञ्चल अस्पतालहरूमा ब्याक्टरोलोजी प्रयोगशाला सेवाको लागि औजार उपकरण खरिद गर्ने कार्यलाई निरन्तरता दिइएको थियो । ७ वटा जिल्लामा रक्त सञ्चार सेवा सञ्चालन गरिएको थियो ।

१३.८५ आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनासम्ममा ४ जना कोरियन र १५ जना नेपाली समेत १९ जनालाई इबोला समेत खतराजन्य भाइरसको परीक्षण तालिम प्रदान गरिएको छ । २४ वटा BSL3 ल्याव सेवा तथा ३५ वटा स्वास्थ्य चौकीमा प्रयोगशाला सेवा सञ्चालन गरिएको छ । ल्याव टेक्निसियन तथा ल्याव असिष्टेण्टहरूलाई VCT / STI सम्बन्धी तालिम दिइएको छ । ५० वटा स्वास्थ्य चौकीमा मृगौला परीक्षणको लागि प्रयोगशाला विस्तार गरिएको छ । ६० जना स्वास्थ्यकर्मीहरूलाई Transfusion Transmissible Infection Screening तालिम प्रदान गरिएको छ । २० वटा अस्पतालमा Semi -Automatic Biochemist मेशिन सञ्चालनमा आएको छ ।

आयुर्वेदिक स्वास्थ्य सेवा

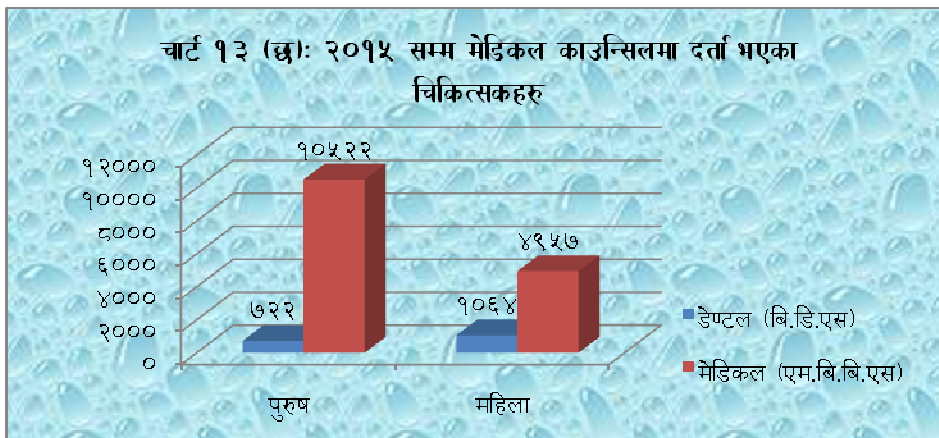
१३.८६ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा आयुर्वेदिक, यूनानी र होमियोप्याथी विधिद्वारा उपचार एवं परामर्श गर्ने कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिदै आयुर्वेद क्षेत्रमा आवश्यक दक्ष जनशक्ति उत्पादन एवं क्षमता विकास गर्ने उद्देश्यले कीर्तिपुरमा राष्ट्रिय आयुर्वेद तालिम एवं अनुसन्धान केन्द्रमार्फत् भूकम्प पश्चात पुनःस्थापना सेवा सञ्चालन हुँदै आएको छ । गत आर्थिक वर्षमा ७५ जिल्लाका जेष्ठ नागरिकहरूलाई निःशुल्क आयुर्वेदिक स्वास्थ्य सेवा प्रदान गरिएको थियो ।

१३.८७ आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनामा २ सय ३२ जनालाई आयुर्वेद तथा आधुनिक चिकित्सासम्बन्धी विभिन्न प्रकारका अभिमूखीकरण तालिम प्रदान गरिएको छ । ७५ जिल्लामा निःशुल्क आयुर्वेद शिविर सञ्चालन गरिएको छ । नरदेवी आयुर्वेद चिकित्सालयबाट पञ्चकर्म सम्बन्धी सेवा विस्तार गरिएको छ । सिंहदरबार वैद्यखाना विकास समितिबाट औषधि गुणस्तरीयता कायम गर्ने असल उत्पादन प्रक्रिया (GMP) को सुरुवात गरिएको छ ।

नेपाल मेडिकल काउन्सिल

१३.८८ स्वदेश तथा विदेशबाट चिकित्साशास्त्रमा डिग्री/डिप्लोमा गरेका चिकित्सकहरूको दर्ता गर्ने, मुलुकभित्र स्थापना हुने नयाँ मेडिकल/डेण्टल कलेजहरूको स्तर हेरी सञ्चालनको मान्यता

दिने र विद्यार्थी भर्नाको स्वीकृति, न्यूनतम योग्यता निर्धारण गर्ने जस्ता कार्यहरू निरन्तर रूपमा हुँदै आएको छ । नियमित रूपमा दर्ता प्रमाणपत्र परिक्षा (Licensing Exam) सञ्चालन, विभिन्न खालका स्वास्थ्य तथा चिकित्सा व्यवसायसँग सम्बन्धित उजुरीहरूमाथि छानविन र विदेशी चिकित्सकहरूको योग्यता हेरी अस्थायी दर्ता गर्ने लगायतका कार्यहरू समेत गर्दै आएको छ । २०७२ पुस १६ सम्म (सन् २०१५ डिसेम्बर ३१ सम्म) ११ हजार २ सय ४४ पुरुष तथा ६ हजार ९१ महिला गरी कुल १७ हजार २ सय ६५ जना मेडिकल र डेण्टल डाक्टरहरू नेपाल मेडिकल काउन्सिलमा दर्ता भएका छन् ।

स्रोत: नेपाल मेडिकल काउन्सिल ।

१३.८९ विदेशमा एम.बि.बि.एस./बि.डि.एस. वा सो सरहको अध्ययन गर्न जानु अघि काउन्सिलबाट Eligibility Certificate अनिवार्य लिनुपर्ने व्यवस्था लागु भए पश्चात् सन् २०१५ (डिसेम्बर २ सम्म) मा मात्र मेडिकल तर्फ ८ सय ६३ र डेण्टल तर्फ ३० जना गरी जम्मा ८ सय ९३ जना विद्यार्थीहरूलाई Under Graduate Eligibility Certificate र ३ सय ७३ जनालाई Post Graduate Eligibility Certificate प्रदान गरिएको छ । सन् १०१५ को डिसेम्बर २ सम्म मेडिकल काउन्सिलबाट Under Graduate Eligibility Certificate र Post Graduate Eligibility Certificate प्रदान गरिएको संख्या क्रमश ७ हजार १ सय ९९ र २ हजार २ सय ६६ रहेको छ ।

१३.९० काउन्सिल अन्तर्गत २०७२ पुस १६ सम्ममा पुरुष ३ हजार ३ सय ४ तथा महिला १ हजार १ सय ८२ गरी जम्मा ४ हजार ४ सय ८६ विभिन्न क्षेत्रका विशेषज्ञ चिकित्सकहरू दर्ता भएका छन् ।

तालिका १३ (ष): नेपाल मेडिकल काउन्सिलमा दर्ता भएका विशेषज्ञ चिकित्सकहरू

(संख्यामा)

सि.नं.	विषय	पुरुष (जना)	महिला (जना)	जम्मा (जना)
१	General Practice	१७९	४५	२२४
२	E.N.T.	१०५	३९	१४४
३	Psychiatry	८६	२८	११४
४	Anaesthesiology	१९९	७६	२७५
५	Radiology & Imaging	१८०	४२	२२२
६	Pediatrics	२८०	८९	३६९
७	Nephrology	१४	४	१८
८	m.D.S.	१४४	८७	२३१
९	T.B. & Respiratory	१७	५	२२
१०	Community Medicine & Public Health	६९	२७	९६
११	Pharmacology	३४	५	३९
१२	Obst&gyne	१३८	३१०	४४८
१३	M.S.(general surgery)	४०१	२४	४२५
१४	Orthopaedic	३५२	४	३५६
१५	Cardiology	१०२	६	१०८
१६	Ophthalmology	११६	११६	२३२
१७	Internal Medicine	४३५	३८	४७३
१८	Clinical Pathology	७४	८१	१५५
१९	Dermatology & venerology	९२	५९	१५१
२०	Neurology	२१	३	२४
२१	Gastroenterology	२८	१	२९
२२	Urology	२९	१	३०
२३	Surgical Oncology	१९	०	१९
२४	Forensic Medicine	२१	३	२४
२५	Microbiology	१८	१६	३४
२६	Nuclear Medicine	७	०	७
२७	Physiology	१५	१३	२८
२८	Anatomy	१८	७	२५
२९	Hepatology	१	०	१
३०	Bio chemistry	१२	६	१८
३१	Radio therapy	४	३	७
३२	Geriatric Medicine	१	०	१
३३	Endocrinology	१०	२	१२
३४	Neurosurgery	२०	०	२०
३५	Ctvs	३	०	३
३६	Pediatrics Surgery	६	०	६
३७	Emergency medicine	३	०	३
३८	Hepatobiliary surgery	२	०	२
३९	Plastic surgery	२	१	३

सि.नं.	विषय	पुरुष (जना)	महिला (जना)	जम्मा (जना)
४०	Rheumatology	०	१	१
४१	Cardic Surgery	१	०	१
४२	Ortho Dontics	१३	१३	२६
४३	Conservative Drntistry & endodontics	३	८	११
४४	Oral and Maxilloracial Surgery	९	५	१४
४५	Prosthodontics	१७	६	२३
४६	Pedodontics	०	३	३
४७	Periodontics	४	५	९
जम्मा		३३०४	११८२	४४८६

स्रोत: नेपाल मेडिकल काउन्सिल

नोट: २०७२ पुस १६ (सन् २०१५) सम्मको

निजामती कर्मचारी अस्पताल

१३.९१ निजामती कर्मचारी अस्पतालबाट चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनासम्ममा ईमर्जेन्सी सेवा, फ्यामिली मेडीसिन, जनरल मेडीसिन (सामान्य चिकित्सा), प्रसूति तथा स्त्री रोग, हाडजोर्नी, छालारोग, बालरोग, दन्तरोग सेवा, हेमाटोलोजी सेवा, नाक, कान, घाटी रोग, एनेस्थेसिया, रेडियोलोजी सेवा, डाईग्नोष्टिक सेवा जस्ता सेवाहरू उपलब्ध हुँदै आएका छन् । त्यसैगरी, मनोरोग, फिजियोथेरापी, परिवार नियोजन सेवा, क्यान्सर रोग निदान सेवा, खोप सेवा, आखाँ रोग सेवा फार्मेसी र High Dependency Unit, कार्डियोलोजी सेवा, डेकेयर सेवा (केमोथेरापी), न्यूरोलोजी सेवा, मेडिकल आई.सि.यु., एम.आर.आई., म्यामोग्राफी, फ्ल्युरोस्कोपी, डिजिटल रेडियोग्राफीलगायतका सेवाहरू समेत यस अस्पतालबाट नियमित रूपमा सञ्चालन हुँदै आएका छन् ।

१३.९२ युरोलोजीको URS र LASER सेवा, Blood Irdicator सेवा, Apheresis सेवा र छाालाको अल्ट्राभाइलेट थेरापि सेवा चालु आर्थिक वर्ष देखि सञ्चालनमा आएका छन् ।

तालिका १३ (स): निजामती कर्मचारी अस्पतालबाट प्रदान भएका सेवाहरू

(संख्यामा)

विवरण	आर्थिक वर्ष			
	२०६८/६९	२०६८/७०	२०७०/७१	२०७१/७२
जम्मा विरामी संख्या	१४४३७५	१८९१८४	१९७९७७	२०५५९५
निजामती कर्मचारी	४५६७५	५९२३५	६०१७३	५६६६८
सर्वसाधारण	९८७००	१२९९४९	१३७८०४	१४८९२७
इमरजेन्सी	६५०८	११३१३	१५०५५	१७५५४
इन्डोर	३०७९	५१६०	६८३२	८५१५
अपरेशन	२००३	३६७३	५१९६	५४८८
एक्सरे	१८७४१	२७१३८	३४६६४	४८१९६
अल्ट्रासाउण्ड	१०२०४	१६८९८	२४५६१	३५७४५

ल्यावटेष्ट	२६८२८७	४११८२४	५०४४८०	५८०७९
इण्डोस्कोपी	२३	४७२	१४२९	२०३८
सिटी स्क्यान	२३९८	३८६९	७८५५	४७८९

स्रोत: निजामती कर्मचारी अस्पताल ।

स्वास्थ्य सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालनबाट स्वास्थ्य क्षेत्रमा परेको प्रभाव विश्लेषण

१३.९३ परिवार नियोजन, सुरक्षित मातृत्व, बाल स्वास्थ्य, पोषण जस्ता कार्यक्रमहरूको सकारात्मक प्रभावले गर्दा मानिसको जीवन प्रत्याशा (Life Expectancy at Birth) मा वृद्धि हुन गएको छ । यसैगरी, जन्मदरमा क्रमिक सुधार हुँदै गएको छ । मातृ तथा बाल मृत्युदरमा कमी आई क्रयशक्तिमा वृद्धि हुनुका साथै पारिवारिक खर्चमा कमी आएकोले जीवनस्तरमा सुधार आएको छ ।

भूकम्पबाट स्वास्थ्य संस्थाहरूमा भएको क्षति

१३.९४ गत वर्षको विनाशकारी भूकम्पबाट अति प्रभावित १४ जिल्लाका जम्मा ७ सय ८४ स्वास्थ्य संस्थामध्ये ३ सय ५८ वटा पूर्ण क्षति र ३ सय ११ वटा आंशिक क्षति गरी कुल ६ सय ६९ वटा स्वास्थ्य संस्थाहरू पूर्ण वा आंशिकरूपमा क्षति भएका छन् । क्षति पुगेका स्वास्थ्य संस्थाहरूको सरकारी तथा गैर सरकारी क्षेत्रबाट पुनर्निर्माण कार्य जारी रहेको छ ।

महिला, बालबालिका तथा समाजकल्याण

१३.९५ महिला सशक्तिकरणको लागि लैङ्गिक हिंसा न्यूनीकरण कार्यक्रम, महिला विकास कार्यक्रम, मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार नियन्त्रण जस्ता कार्यक्रमहरू विगतका वर्षहरू देखि नै निरन्तर रूपमा सञ्चालन हुँदै आएका छन् । "बोक्सीको आरोप कसूर र सजाय ऐन २०७२" कार्यान्वयनमा आएको छ । काठमाण्डौ उपत्यका र देशका अन्य सहरहरूलाई सडक बालबालिका मुक्त शहर बनाउन पहिलो चरणमा काठमाण्डौ उपत्यका सडक बालबालिका मुक्त अभियान सञ्चालन गरिएको छ ।

लैङ्गिक हिंसा न्यूनीकरण

१३.९६ घरेलु हिंसामा परेकाहरूलाई उद्धार, संरक्षण र पुर्नःस्थापना गराउन जुम्ला, पाँचथर, डोटी, कञ्चनपुर, बागलुङ्ग, सुनसरी, सोलुखुम्बु, नवलपरासी, काभ्रेपलाञ्चोक, मकवानपुर, दाङ्ग, सर्लाही, सप्तरी, तनहुँ, बर्दिया, रौतहट र प्यूठान गरी जम्मा १७ जिल्लाका सेवा केन्द्रहरूका १ सय ४ वटा सामुदायिक सेवा केन्द्रहरू सञ्चालनमा रहेका छन् । उक्त सेवा केन्द्रहरूबाट

आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा १ हजार ९ सय ५९ जना घरेलु हिसामा परेका व्यक्तिहरूलाई सेवा प्रदान गरिएकोमा चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनासम्ममा ७ सय ७७ जनालाई सेवा प्रदान गरिएको छ । यो संख्या आर्थिक वर्ष २०६९/७० र २०७०/७१ मा क्रमशः १ हजार ५ सय ६७ र ६ हजार २ सय ८२ रहेको थियो ।

महिला विकास

१३.९७ हालसम्म विपन्न महिला समूहको आकार करिब ५२ लाख रहेको अनुमान छ । हालसम्म सञ्चालित महिला विकास कार्यक्रममा सहभागी उक्त महिलाको सङ्ख्या करिब १० लाखको हाराहारीमा रहेको छ । विपन्न महिलाको जनसंख्याको आधारमा यो संख्या झण्डै १९ प्रतिशत मात्र रहेको छ । महिला विकास कार्यक्रममा दलित समुदायका महिलाको उपस्थिति करिब १६ प्रतिशत रहेको छ ।

१३.९८ व्यावसायिक समूह विकास कार्यक्रम अन्तर्गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा जम्मा २१ हजार ५ सय ९ जना महिलाहरू स्थानीय स्तरमा आफ्नै व्यवसाय थाल्न सक्ने गरी लाभान्वित भएका छन् ।

तालिका १३ (ह) : महिला विकासका मुख्य उपलब्धिहरू

क्र.स.	क्रियाकलापको नाम	एकाइ	आर्थिक वर्ष		
			२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२*
फैलावट					
१.	कार्यक्रम सञ्चालित जिल्ला	संख्या	७५	७५	७५
२.	कार्यक्रम सञ्चालित गाउँ विकास समिति	संख्या	३,६३६	३७५९	३१४०
३.	कार्यक्रम सञ्चालित नगरपालिका	संख्या	४३	७१	१८०
संस्थागत विकास					
५.	गठन भएका महिला समूह	संख्या	१३२,९२८	१५०८४२	१७२६८५
६.१	समूहमा सम्मिलित महिला दलित जनजाति अन्य	जना	८०७,९७६	८९२,४७४	९९०,७८६
६.२		जना (प्रतिशत)	१३१,७३५ (१६.३०%)	१४२,९४७ (१६.००%)	१५४,००३ (१५.५४%)
६.३		जना (प्रतिशत)	२९२,६१५ (३६.२२%)	३०२,१२५ (३३.९९%)	३५१,८२४ (३५.५१%)
		जना (प्रतिशत)	३८३,६२६ (४७.४८%)	४४७,४०२ (५९.१०%)	४८४,९५९ (४८.९५%)
७.	गठन भएका महिला समिति	संख्या	१५,२२१	१६,६१२	२०,९७३
८.	दर्ता भएका महिला संस्था	संख्या	१,५६८	१,६२२	१,७१७

९.	तदर्थ महिला संस्था	संख्या	२००	१४९	१४७
स्रोत परिचालन					
१०.	महिलाहरूको सामूहिक बचत	रु. हजारमा	२२,७०,९२१	२६,१२,५९६	३७,१२,३१५
११.	जम्मा लगानीमा रहेको रकम	रु. हजारमा	२१,७५,१६८	२५,१५,५२५	३५,७८,११९

स्रोत: महिला, बालकालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय ।

*प्रथम आठ महिनाको

१३.९९ चालु आर्थिक वर्षको फाल्गुण मसान्तसम्ममा परिमार्जित भवन निर्माण संहिताबमोजिम महिला तथा बालबालिका कार्यालयका ९ वटा भवन निर्माणको प्रकृया अगाडि बढेको छ । ४६ वटा महिला संस्थालाई भवन निर्माण अनुदान प्रदान गरिएको छ ।

१३.१०० चालु आर्थिक वर्षको फाल्गुण मसान्तसम्ममा व्यावसायिक समूह विकासको लागि सीप तथा व्यावसायिक विकास तालिम अन्तर्गत १ हजार ३ सय ७४ जनालाई तीन दिने तालिम, ५ सय जनालाई पाँच दिने गाँउस्तर तालिम, १ हजार ७ सय जनालाई पाँच दिने जिल्लास्तर तालिम, १ हजार ५ सय ४० जनालाई सात दिने, जिल्लास्तर तालिम, ७५ जनालाई १५ दिने तालिम, ७२ जनालाई ३० दिने तालिम र २० जनालाई ९० दिने जिल्लास्तर तालिम प्रदान गरिएको छ । साथै, ४ हजार ६ सय ४३ जनालाई व्यवसाय स्थापना खर्च अनुदान स्वरूप प्रतिव्यक्ति रु. ३, हजार ५ सय देखि रु. ४ हजार ५ सय सम्म (भूकम्प प्रभावित ३ जिल्लामा रु. ७ हजार ५ सय) उपलब्ध गराइएको छ । ५४ संस्थालाई साझा व्यावसायिक सेवाका लागि बहुउपयोगी कार्यक्रम अनुदान प्रतिसंस्था विकास लागतअनुसार रु. १ लाख ५० हजार देखि २ लाख ५० हजार सहयोग उपलब्ध गराइएको छ ।

१३.१०१ चालु आर्थिक वर्षको फाल्गुण मसान्तसम्ममा गरिवीविरुद्ध महिला अभियान अन्तर्गत २ हजार ६ सय जनालाई अनुशिक्षण तालिम र ४ हजार ५ सय १२ जनालाई सीप तथा व्यावसायिक विकास तालिम प्रदान गरिएको छ । ४ हजार ५ सय ८२ जनालाई व्यवसाय स्थापना खर्च अनुदान उपलब्ध गराइएको छ । १ सय ५ जनालाई अन्तरसंस्था अध्ययन भ्रमण गराइएको छ ।

१३.१०२ चालु आर्थिक वर्षको फाल्गुण मसान्तसम्ममा विद्यालय विमुख किशोरीको बहुआयामिक विकास अन्तर्गत ४ सय ५० जना किशोरीलाई १० दिने जीवनोपयोगी तालिम प्रदान गरिएको छ । ४० वटा केन्द्रलाई किशोरी सूचना तथा परामर्श केन्द्रको रूपमा स्तरोन्नति गरिएको छ । साथै, यस अवधिमा ४ सय ५० जना किशोरीलाई सीप तथा व्यावसायिकता विकास तालिम प्रदान गरिएको छ । ४ सय २० जनालाई व्यवसाय स्थापना खर्च अनुदान उपलब्ध गराइएको छ ।

१३.१०३ मुक्त कमलरीको सशक्तिकरण अन्तर्गत ४२ समूहमा महिला संस्थाअन्तर्गत मुक्त कमलरी समूह गठन गरिएको छ । ७ समूहलाई अनुशिक्षण र १८० जनालाई सीप तथा व्यावसायिकता विकास तालिम तथा व्यवसाय स्थापना खर्च अनुदान उपलब्ध गराइएको छ ।

१३.१०४ छाउपडी प्रथाविरुद्ध सामाजिक जागरण अन्तर्गत बझाङ जिल्लामा २० जना किशोरीहरूका लागि प्रशिक्षक प्रशिक्षण तालिम र २ सय १० जना विद्यालय व्यवस्थापन समितिका पदाधिकारी, अभिभावक तथा शिक्षक/शिक्षिकाहरूका लागि लैङ्गिक संवेदनशील तालिम प्रदान गरिएको छ । साथै, २ सय १० जना धामी, झाँक्री तथा अभिभावकहरूका लागि छाउपडी प्रथाले समाजमा पार्ने असरहरू विषयक प्रशिक्षण प्रदान गरिएको छ ।

१३.१०५ गोरखा, काभ्रेपलाञ्चोक, धादिङ, भक्तपुर, ललितपुर, काठमाडौँ, सिन्धुली, मकवानपुर, ओखलढुङ्गा, दोलखा, रामेछाप, सिन्धुपाल्चोक, नुवाकोट, रसुवा, सोलुखुम्बु, खोटाङ, चितवन, लमजुङ, कास्की, तनहुँ, स्याङ्जा, गुल्मी, पाल्पा, वाग्लुङ र पर्वत गरी २५ जिल्लामा आपत्कालीन संरक्षण सेवा केन्द्र र गोरखा, ओखलढुङ्गा, मकवानपुर, काठमाडौँ र दोलखा गरी ५ जिल्लामा मनोसामाजिक विमर्श केन्द्र स्थापना गरिएको छ ।

मानव वेचबिखन तथा ओसारपसार नियन्त्रण

१३.१०६ चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनासम्ममा वेचबिखनमा परी उद्धार गरिएका महिलाहरूको विभिन्न ८ वटा जिल्लाहरूमा सञ्चालित पुनर्स्थापना गृहबाट १ हजार ४ सय ७० जनालाई सेवा पुऱ्याइएको छ । यो संख्या गत वर्षको सोही अवधिमा ३ सय २७ र पूर्ण अवधिमा ९ सय १९ रहेको थियो ।

तालिका १३ (क्ष) : पुनर्स्थापना गृहबाट प्रवाह भएको सेवा

क्र.सं.	जिल्ला	आर्थिक वर्ष	
		२०७१/७२	२०७२/७३*
१.	चितवन	९०	१०५
२.	रूपन्देही	२३१	३२०
३.	सिन्धुपाल्चोक	१३	२७
४.	कैलाली	२८	४६
५.	पर्सा	१६५	३३६
६.	बाँके	११४	१८२
७.	काठमाण्डौ	१८	२६
८.	झापा	२४४	३८७
९.	कोलकत्ता महाबाणिज्य दूत	१६	४१
जम्मा		९१९	१४७०

स्रोत: महिला, बालबालिका तथा समाजकल्याण मन्त्रालय

*प्रथम आठ महिनाको

बालबालिका र किशोरकिशोरी

- १३.१०७ बालबालिकाको सहभागिताको सम्मान र अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चितताका लागि देशभरी हालसम्म २२ हजार ४ सय ५७ वटा बाल क्लबहरू गठन गरी सञ्चालनमा सहजीकरण गरिएको छ । यी बाल क्लबहरूमा ४ लाख ३१ हजार ९ सय ६० जना बालबालिकाहरू सक्रिय रूपमा आवद्ध रहेका छन् ।
- १३.१०८ वेवारीसे र विशेष हेरचाह तथा संरक्षणको आवश्यकता भएका बालबालिकाको निम्ति हालसम्म विभिन्न ४४ वटा जिल्लाहरूमा सञ्चालनमा रहेका ५ सय ७७ वटा बालगृहहरूमा बालकहरू करिब ७ हजार ९ सय ८९ र बालिकाहरू करिब ८ हजार ४ सय ११ गरी करिब १६ हजार ४ सय जना बालबालिकाहरू संरक्षित रहेका छन् ।
- १३.१०९ चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनासम्ममा काठमाडौं उपत्यकाका २ सय जना सडक बालबालिकाको उद्धार, संरक्षण र व्यवस्थापन गर्न सडक बालबालिका उद्धार, संरक्षण तथा व्यवस्थापन मार्गदर्शन लागु गरी सम्बन्धित सरकारी निकाय तथा गैरसरकारी संघसंस्थाहरूको सहकार्यमा अगाडि बढाउन १० वटा संस्था छनौट गरिएको छ ।
- १३.११० चालु आर्थिक वर्षको प्रथम ८ महिनामा भूकम्पबाट प्रभावित १४ जिल्लाका ६ हजार ३ सय ७५ जना बालबालिकाहरूलाई प्रति व्यक्ति रु. ५ हजार र १ हजार ८ सय २ जना बालबालिकाहरूलाई प्रति व्यक्ति रु. ४ हजारका दरले जम्मा ८ हजार १ सय ७७ जना बालबालिकालाई आर्थिक राहत सहयोग वितरण गरिएको छ । उल्लिखित जिल्लाहरूबाट प्राप्त पछिल्लो तथ्याङ्क विवरणअनुसार भूकम्पबाट प्रभावित बालबालिकाको संख्या करिब ४० हजार ३६ रहेको छ ।
- १३.१११ बालबालिका तथा किशोरकिशोरीको समग्र विकास र संरक्षणका निम्ति बाल विवाह बढी हुने विभिन्न ३१ जिल्लाहरूमा बाल विवाह रोकथाम तथा न्यूनीकरण अभियान सञ्चालन गरिएको छ । बेचबिखन तथा ओसारपसार रोकथाम तथा नियन्त्रण गर्न भारतसँग सीमाना जोडिएका २३ जिल्लाहरूमा बालबालिका बेचबिखन तथा ओसार पसार रोकथाम प्रचार प्रसार कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ । बाल संरक्षणको दृष्टिकोणबाट पारिवारिक सचेतना कम भएका कर्णाली अञ्चललगायतका पिछडिएका क्षेत्रका ९ जिल्लाहरूमा पारिवारिक सचेतना र बाल यौन दूर्व्यवहार तथा बलात्कारका घटना बढी भएका विभिन्न ६ वटा जिल्लाहरूमा सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ ।

१३.११२ हराएका, हराएर फेला परेका र बेवारीस फेला परेका बालबालिकाको उद्धार, संरक्षण, खोजतलास र पारिवारिक पुनर्मिलन, पुनःएकीकरण तथा पुनर्स्थापनाका निम्ति नेपाल प्रहरीको एक अङ्गका रूपमा वि.सं. २०६३ साल देखि बालबालिका खोजतलास समन्वय केन्द्रको स्थापना गरी निःशुल्क टोल फ्रि नं. १०४ सञ्चालन गरिएको छ ।

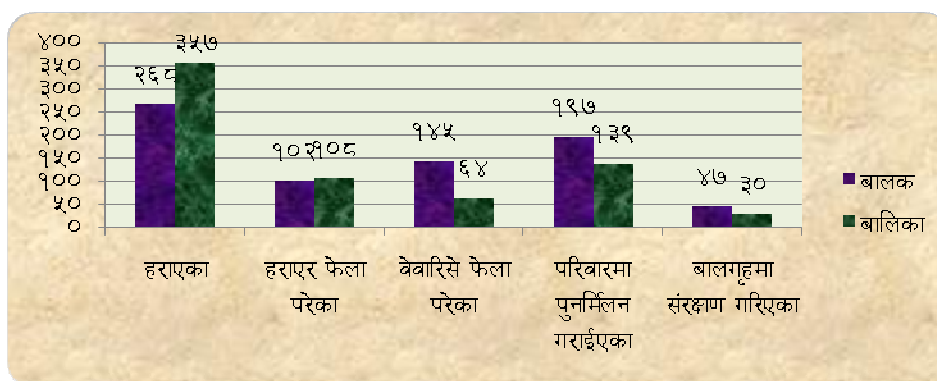
१३.११३ चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनामा कुल १ सय ९७ बालकहरू र १ सय ३९ बालिकाहरू गरी जम्मा ३ सय ३६ बालबालिकाहरूलाई परिवारमा पुनर्मिलन गराइएको छ । साथै, ७७ जना बालबालिकाहरूलाई यस अवधिमा बालगृहमा संरक्षण गरिएको छ ।

तालिका १३ (त्र) : हराएका, हराएर फेला परेका र बेवारीसे फेला परेका बालबालिकाको विवरण

विवरण	आर्थिक वर्ष (आठ महिनाको)	
	२०७१/७२	२०७२/७३
हराएका	३३३	६२५
हराएर फेला परेका	१६४	२१०
बेवारीसे फेला परेका	२०८	२०९
परिवारमा पुनर्मिलन गराइएका	८८	३३६
बालगृहमा संरक्षण गरिएका	१०७	७७
बालगृहबाट भागेका	१३	६

स्रोत: केन्द्रीय बालकल्याण समिति ।

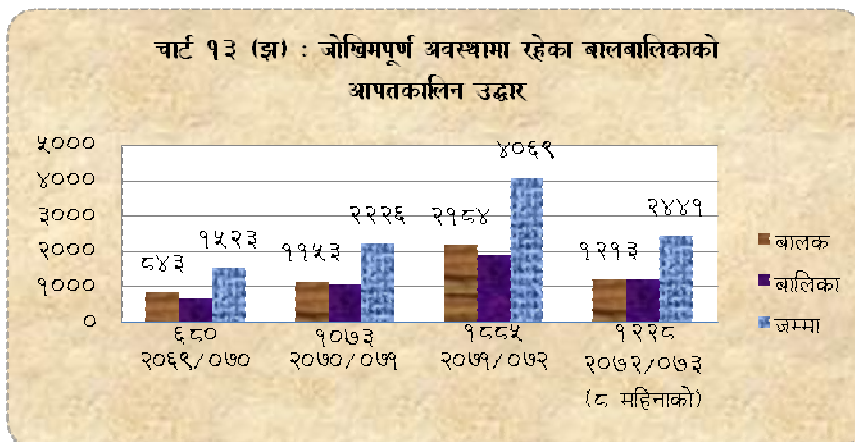
चार्ट १३ (ज) : आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनामा हराएका एवं संरक्षित बालबालिकाहरू

स्रोत: केन्द्रीय बालकल्याण समिति ।

१३.११४ विगतका वर्षहरूमा बाल हेल्पलाइन नं. १०९८ काठमाडौं, मकवानपुर, चितवन, कास्की, मोरङ, उदयपुर, लमजुङ, रूपन्देही, बाँके, बर्दिया, सुर्खेत, दैलेख र कैलाली जिल्लाहरूमा सञ्चालन गरिएकोमा चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा बर्दिया र दैलेख बाहेकका ११

जिल्लामा मात्र सञ्चालनमा आएको छ । उल्लेखित जिल्लाहरूमा सञ्चालित निःशुल्क बाल हेल्पलाइन नं. १०९८ बाट यस अवधिमा जोखिमपूर्ण अवस्थामा रहेका १ हजार २ सय १३ बालक र १ हजार २ सय २८ बालिका गरी जम्मा २ हजार ४ सय ४१ बालबालिकाहरूको आपतकालीन उद्धार गरी राहत उपलब्ध गराइएको एवं, मनोविमर्श तथा पारिवारिक पुनर्मिलन गराइएको छ । यो संख्या आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा बालक २ हजार १ सय ८४ र बालिका १ हजार ८ सय ८५ गरी जम्मा ४ हजार ६९ रहेको थियो ।

स्रोत: केन्द्रीय बालकल्याण समिति ।

१३.११५ चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनासम्ममा देशका विभिन्न ४४ जिल्लामा गरी कुल ५ सय ७७ वटा बालगृहहरू सञ्चालनमा रहेका छन् । उक्त बालगृहहरूमा ७ हजार ९ सय ८९ बालकहरू र ८ हजार ४ सय ११ जना बालिकाहरू गरी जम्मा १६ हजार ४ सय बालबालिकाहरू आश्रित रहेका छन् । काठमाण्डौ उपत्यकामा मात्रै ३ सय ५३ वटा बालगृहहरू सञ्चालनमा रहेका छन् र उक्त बालगृहहरूमा मात्र जम्मा १० हजार २८ जना बालबालिकाहरू आश्रित रहेका छन् ।

१३.११६ केन्द्रीय बालकल्याण समितिका अनुसार आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा काठमाण्डौ उपत्यकाका विभिन्न २० स्थानहरूमा १५ वर्ष मुनिका करिब १ सय ६ जना सडक बालबालिकाहरू रहेको अनुमान गरिएको थियो । यो संख्या काठमाण्डौ उपत्यकाभित्र कुल सडकमा बस्ने मानिसहरू (अनुमानित न्यूनतम १ सय ८४ जना र अधिकतम २ सय जना) को ५० प्रतिशत भन्दा धेरै हो । सबैभन्दा बढी सडक बालबालिकाहरू गौशाला, पशुपति, चावहिल र तिलगंगा क्षेत्रमा रहेको अनुमान गरिएको छ ।

अन्तरदेशीय धर्मपुत्र- धर्मपुत्री

१३.११७ अन्तरदेशीय धर्मपुत्र, धर्मपुत्री व्यवस्थापन विकास समिति (गठन) आदेश, २०६७ बमोजिम अन्तरदेशीय धर्मपुत्र/धर्मपुत्री व्यवस्थापन विकास समिति गठन भएको छ । सो समिति मार्फत् चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनामा २ जना धर्मपुत्री प्रदान भएको छ ।

ज्येष्ठ नागरिक

१३.११८ ज्येष्ठ नागरिकहरूको संरक्षणका लागि पाँच विकास क्षेत्रमा रहेका वृद्धाश्रमबाट हालसम्म ६ सय २१ जना महिला र ३ सय ३९ पुरुष गरी जम्मा ९ सय ६० जना जेष्ठ नागरिकहरूले निःशुल्क सेवा प्राप्त गरिरहेका छन् । विभिन्न जिल्लामा साझेदारीमा ७३ वटा ज्येष्ठ नागरिक आश्रमहरू र विभिन्न ७२ वटा स्थानहरूमा ज्येष्ठ नागरिक दिवा सेवा केन्द्र सञ्चालन गरिएका छन् । ७० वर्ष उमेर पुगेका ज्येष्ठ नागरिकहरूलाई सरकारले (कर्णाली अञ्चल र दलित समुदायका हकमा ६० वर्ष माथि) मासिक रु. १ हजारका दरले सामाजिक सुरक्षा भत्ता उपलब्ध गराउँदै आएको छ । ज्येष्ठ नागरिकहरूलाई यातायातका साधनमा आरक्षण र छुटसम्बन्धी प्रावधानको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि प्रयास हुँदै आएको छ ।

अपाङ्गता भएका व्यक्ति

१३.११९ सबै जिल्लामा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूका लागि समुदायमा आधारित पुनर्स्थापना कार्यक्रम, एक महिने सी.वी.आर वर्कर्स तालिम, रेडियो/टी.भीबाट सचेतनामूलक कार्यक्रम र संस्थाहरूको साझेदारीमा दिवा सेवा तथा आवासीय पुनर्स्थापना कार्यक्रम विगतका वर्षहरू देखि नै सञ्चालनमा आएको छ । हाल ७५ जिल्लाका सबै महिला तथा बालबालिका कार्यालयमा अपाङ्गतासम्बन्धी हेल्पडेस्क सञ्चालनमा आएको छ । अपाङ्गता भएका महिलाहरूका लागि पुनर्स्थापना एवं छात्रावासको व्यवस्था हुँदै आएको छ ।

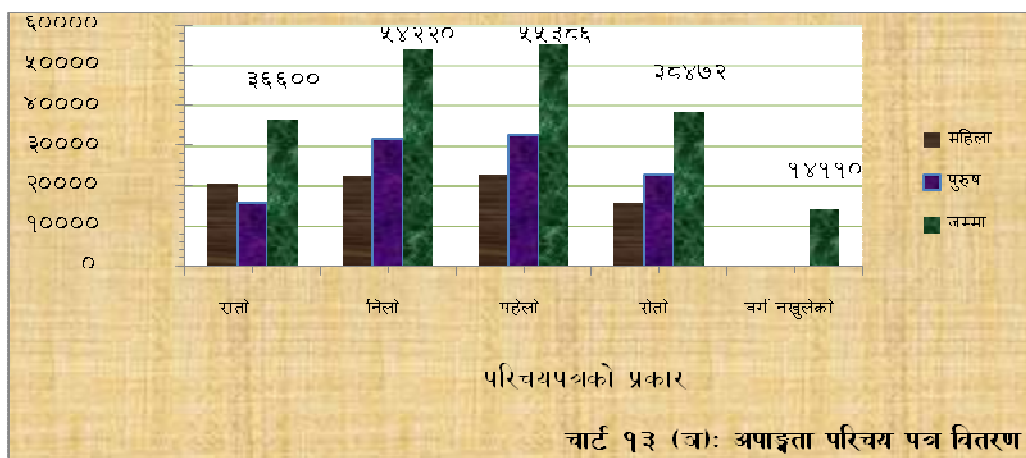
१३.१२० दृष्टिविहीनलाई शिक्षामा पहुँच पुऱ्याउन सुन्ने सी.डी र क्यासेट, बौद्धिक अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको पुनर्स्थापना तथा हेरचाह, मानसिक अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको पुनर्स्थापना सहयोग, पाँचै विकास क्षेत्र (सि.वि.आर विराटनगर, राष्ट्रिय अपाङ्गकोष, काठमाडौं; ग्रिन पास्रर अस्पताल, कास्की; अपाङ्गता सशक्तिकरण तथा सञ्चार केन्द्र, बाँके र नेपाल राष्ट्रिय समाज कल्याण संघ (NNSW, कञ्चनपुर) मा सहायक सामग्री उत्पादन तथा वितरणमा सहयोग जस्ता कार्यक्रम सञ्चालन गरिएका छन् ।

१३.१२१ हाल मध्यमाञ्चल र सुदूरपश्चिमाञ्चलविकास क्षेत्रमा पूर्ण असक्त अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई आवासीय पुनर्स्थापना केन्द्र सञ्चालनमा आएको छ । विभिन्न अपाङ्गताका क्षेत्रका व्यक्तिहरूलाई पूर्ण अशक्त, अति अशक्त, मध्यम अपाङ्गता र सामान्य अपाङ्गतासम्बन्धी परिचय पत्र वितरण गरिदै आइएको छ ।

तालिका १३ (ज) : अपाङ्गता परिचय पत्र वितरण

क्र.सं.	परिचय पत्रको प्रकार	आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्म वितरण परिचय पत्र संख्या		
		महिला	पुरुष	जम्मा
१	रातो (पूर्ण अशक्त)	२०६७८	१५९२२	३६६००
२	निलो (अति अशक्त)	२२४५८	३१७७२	५४२२०
३	पहेलो (मध्यम अशक्त)	२२६५०	३२७३६	५५३८६
४	सेतो (सामान्य अशक्त)	१५८८०	२२५९२	३८४७२
५	वर्ग नखुलेको	-	-	१४११०

स्रोत: महिला, बालबालिका तथा समाजकल्याण मन्त्रालय ।

स्रोत: महिला, बालबालिका तथा समाजकल्याण मन्त्रालय ।

समाज कल्याण (गैर सरकारी संस्था)

१३.१२२ आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को आठ महिनामा गैर-सरकारी संस्थाका ५ सय ६७ र अन्तर्राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्थाका ६२ वटा कार्यक्रमहरू समाजकल्याण परिषदबाट स्वीकृत भएका छन् ।

तालिका १३ (कक) : समाज कल्याण परिषदमा दर्ता भएका संस्था र स्वीकृत कार्यक्रम

विवरण	एकाई	आर्थिक वर्ष			
		२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३*
गैर सरकारी संस्था	वटा	५७३	६५५	६४५	५६७

विवरण	एकाई	आर्थिक वर्ष			
		२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३*
अन्तर्राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्था	वटा	७५	५३	११२	२५४
स्वीकृत कार्यक्रम (क) गैर सरकारी संस्था (ख) अन्तर्राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्था	वटा	११३८ ७५	१३१२ ५३	१२४२ ८५	५६७ ६२
स्वीकृत रकम (क) गैर सरकारी संस्था (ख) अन्तर्राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्था	रु.	८७,३५,९९० २६,०१,७५३	११०,२२,०८५ ३४,८३,८४६	१३१०३८० १२२९१३३७	६२१८१०८ २४८५३०००

स्रोत: महिला, बालकालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय ।

* प्रथम आठ महिनाको ।

खानेपानी तथा सरसफाइ

१३.१२३ स्वस्थ मानव समाज र सामाजिक विकासको प्रमुख आधारको रूपमा रहेको स्वच्छ एवं सुरक्षित खानेपानी तथा सरसफाइमा सबै नेपाली जनताको पर्याप्त पहुँच हुनु अत्यावश्यक छ । राष्ट्रिय जल योजना, २००५ ले सन् २०१७ सम्म सबै नेपाली जनतालाई आधारभूत स्तरको खानेपानी सेवा र सरसफाइ सुविधा उपलब्ध गराउने लक्ष्य लिएको छ ।

तालिका (कख) : आधारभूत खानेपानी तथा सरसफाइको स्थिति

सूचकहरू	राष्ट्रिय जल योजना २००५ ले तय गरेका लक्ष्यहरू			हालसम्मको उपलब्धि (प्रतिशत)
	सन् २०१२	सन् २०१७	सन् २०२७	
आधारभूत खानेपानी सेवा (कुल लाभान्वित जनसंख्याको प्रतिशत)	९०	१००	-	८५.०
आधारभूत सरसफाइ (कुल लाभान्वित जनसंख्याको प्रतिशत)	९०	१००	-	८१.०
उच्च-मध्यम स्तरको खानेपानी (कुल लाभान्वित जनसंख्याको प्रतिशत)	१५	२७	५०	१५.३

स्रोत: खानेपानी तथा ढल निकास विभाग ।

१३.१२४ सन् २०१७ सम्म खुला दिसा मुक्त राष्ट्र घोषणा गर्ने लक्ष्यमा पुग्न सरसफाइ आन्दोलनलाई देशैभर एउटा सामाजिक आन्दोलनको रूपमा अगाडि बढाइएको छ । हाल सम्ममा कुल २ हजार ९६ गा.वि.स., ८६ नगरपालिका, ३४ जिल्लाहरू खुला दिशामुक्त (ODF) घोषणा भएका छन् । चालु आर्थिक वर्षमा ३ सय २२ गाविसहरू, १४ नगरपालिका, ८ जिल्लाहरू खुला दिशामुक्त घोषणा गरिएको छ ।

१३.१२५ खुला दिशामुक्त घोषणा भएका सबै क्षेत्रहरूमा सार्वजनिक शौचालय प्रवर्द्धन गर्न Post ODF कार्यक्रम सञ्चालन गरिनुका साथै खुला दिशामुक्त घोषणा नभएका क्षेत्रहरूमा खुला दिशामुक्त घोषणा पूर्व नै सार्वजनिक स्थलमा शौचालय प्रवर्द्धन गर्ने नीति लिईएको छ । यसका साथै सम्बद्ध निकाय र सरोकारवालाहरूसँगको सहकार्य र सहभागितामा पूर्ण सरसफाइ कार्यक्रम सञ्चालन गरी खुल्ला दिशा मुक्त क्षेत्र विकास गर्दै लैजानका लागि एकल सरसफाइ कार्यक्रम सञ्चालन गरिदै आएको छ । पूर्णसरसफाइ कार्यक्रम सञ्चालन भएर खुला दिशामुक्तबाट जल, जमीन र वायु प्रदुषणमा कमी भई वातावरणमा सुधार आएको छ ।

१३.१२६ चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनासम्ममा तराई जिल्लाहरूमा खानेपानीमा देखिएका आर्सेनिकको समस्यालाई समाधान गर्न रौतहट र धनुषा जिल्लामा ३२ गोटा ट्यूबवेल् जडान गरिएको छ ।

१३.१२७ खानेपानी तथा सरसफाइ कार्यक्रम अन्तर्गत चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनासम्ममा ४५ हजार उपभोक्ताहरू थप लाभान्वित भएका छन् । यस कार्यक्रम अन्तर्गत कुल २ हजार ७ सय ६६ आयोजनाहरू सञ्चालनमा रहेका छन् ।

तालिका १३ (कग) : खानेपानी तथा सरसफाइ, ग्रामीण एवं साना सहरी खानेपानीको स्थिति

क्र. सं.	विवरण	इकाई	आर्थिक वर्ष		
			२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३*
१	खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजना	वटा	१३७	१३८	-
	लाभान्वित संख्या	जना	१९३,४८१	३५००००	४५०००
२	क्रमागत आयोजनाका सम्पन्न भएका स्कीम	वटा	२३९	-	-
	लाभान्वित संख्या	जना	१,२२,२९३	-	-
३	खानेपानी तथा सरसफाइ सुधार विस्तार आयोजना (लाभान्वित संख्या)		७०,४६३	४२०००	-
३	खानेपानी प्रशोधन प्रणाली सम्पन्न	वटा	९	९२	-
	लाभान्वित संख्या	जना	७६,३००	१६१९६	-
४	वर्षातको पानी संकलन आयोजना	वटा	सामुदायिक वर्षातको पानी संकलन योजना ४ र सरकारी विद्यालय १६	सामुदायिक वर्षातको पानी संकलन योजना ६ र सरकारी विद्यालय २०	सामुदायिक वर्षातको पानी संकलन योजना १ र सरकारी विद्यालय ४
	लाभान्वित संख्या (विद्यार्थी र तिर्थालुसमेत)	जना	१२,८३९	४०००	५००
५	खुला दिसामुक्त क्षेत्र घोषणा (हालसम्म २ हजार ९६ गा.वि.स., ८६ नगरपालिका र ३४ जिल्लाहरू खुला दिशामुक्त घोषणा भएका छन्)				
	(क) गाउँ विकास समिति	वटा	५२८	२८९	३२२

(ख) नगरपालिका	वटा	७	५९	१४
(ग) जिल्ला	वटा	७	१२	८

स्रोत: खानेपानी तथा ढल निकास विभाग ।

* प्रथम आठ महिनाको ।

मेलम्ची खानेपानी

१३.१२८ मेलम्ची खानेपानी आयोजना एक बृहत अन्तर-जलाधार खानेपानी आपूर्ति आयोजना हो । यसले सिन्धुपाल्चोक जिल्ला भई बग्ने मेलम्ची नदीको पानीलाई काठमाण्डौ उपत्यकातिर फर्काएर उपत्यकाबासीले लामो समयदेखि भोग्दै आएको खानेपानी समस्या सुल्झाउने उद्देश्य लिएको छ । काठमाडौं उपत्यका सहरी क्षेत्रको खानेपानीको माग पूरा गर्नको लागि क्रमिक रूपमा क्षमता बढाउँदै लैजान सकिने प्रावधान रहेको यस आयोजनाले पहिलो चरणमा सिन्धुपाल्चोक जिल्लाको हेलम्बु गाविस अन्तर्गत मेलम्ची नदीको रिबर्मा भन्ने ठाउँनिर मुहान (हेर्डवर्क) निर्माण गरी रिबर्मादेखि सुन्दरीजलसम्म २६.५ किलोमिटर लामो सुरुङ्का माध्यमबाट दैनिक १७ करोड लिटर पानी काठमाडौं उपत्यकाभित्र ल्याउने उद्देश्य राखेको छ । आयोजनाको दोस्रो र तेस्रो चरणमा याङ्ग्री र लार्के खोलाबाट क्रमशः १७/१७ करोड लिटरका दरले दैनिक जम्मा ५१ करोड लिटर पानी काठमाडौंमा ल्याउने लक्ष्य रहेको छ ।

१३.१२९ चालु आर्थिक वर्षको पहिलो आठ महिनामा १.५४४ कि.मी. सुरुङ्ग निर्माण कार्य सम्पन्न भएको छ । हालसम्म मुख्य सुरुङ्गको विभिन्न खण्डमा गरी जम्मा १४.५७ कि.मी. सुरुङ्ग निर्माण कार्य सम्पन्न भएको छ । हेडवर्कस निर्माणका लागि आवश्यक २ सय ४ मीटर डाईभर्सन सुरुङ्ग निर्माण गर्ने कार्य समेत सम्पन्न भएको छ ।

१३.१३० सुन्दरीजलमा दैनिक ८ करोड ५० लाख लिटर प्रशोधन क्षमताको पानी प्रशोधन केन्द्र निर्माणकार्य भइरहेको छ । पानी प्रशोधन केन्द्रका विभिन्न एकाइहरूमा जम्मा १५ हजार ४ सय घ.मी. RCC को कार्य सम्पन्न भएको छ । हालसम्म पानी प्रशोधन केन्द्र निर्माण कार्य ७७.५० प्रतिशत सम्पन्न भएको छ ।

ग्रामीण खानेपानी तथा सरसफाइ

१३.१३१ नेपाल सरकारको लगानीमा देशका ७५ वटा जिल्लामा सञ्चालित "ग्रामीण खानेपानी तथा सरसफाइ कार्यक्रम" बाट दिगो, भरपर्दो र पर्याप्त मात्रामा स्वच्छ पिउने पानी सुविधा उपलब्ध गराउने उद्देश्यले देशका सम्पूर्ण जनसंख्यालाई खानेपानी तथा सरसफाइको सुविधा पुऱ्याइने लक्ष्य लिइएको छ । यस कार्यक्रम अन्तर्गत ग्राभिटी खानेपानी, ट्यूबवेल जडान, वर्षातको पानी संकलन तथा शौचालय निर्माण र वातावरणीय सरसफाइका

अतिरिक्त जनचेतनामूलक कार्यक्रम र खानेपानी तथा सरसफाइको क्षेत्रमा WASH (Water Supply, Sanitation and Hygiene) अवधारणानुसार कार्यक्रम सञ्चालन गर्न स्थानीय निकायहरूलाई मार्गदर्शन गर्ने कार्य गर्दै आएको छ । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा १ हजार २ सय ८० वटा क्रमागत तथा नयाँ ग्राभिटी खानेपानी सम्पन्न, एउटा आकासे पानी सङ्कलन, २ वटा डिप ट्युबेल जडान र स्यालो ट्युबेल जडान गरिएको थियो । जसबाट करिब ५१ हजार १ सय ७४ जना लाभान्वित भएका थिए । आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा क्रमागत तथा नयाँ ग्राभिटी खानेपानी आयोजना, आकाशे पानी सङ्कलन कार्यक्रम, डिप ट्युबेल जडान, स्यालो ट्युबेल जडान जस्ता कार्यहरू सञ्चालन भइरहेका छन् ।

ग्रामीण जलस्रोत व्यवस्थापन

१३.१३२ नेपाल सरकार र फिनल्याण्ड सरकारको अनुदान सहयोगमा सुदूर तथा मध्य पश्चिमाञ्चलका हुम्ला, दैलेख, कैलाली, डोटी, अछाम, बाजुरा, बझाङ्ग, दार्चुला, बैतडी र डडेल्धुरा गरी १० जिल्लाका १ सय १३ गाविसहरूमा दिगो खानेपानी तथा सरसफाइ व्यवस्थापन गरी वातावरणीय अवस्थामा सुधार एवं जनताको जीवनस्तर अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्यले आर्थिक वर्ष २०६३/६४ देखि जलस्रोत गुरुयोजना, आर्सेनिक न्यूनीकरण, ग्राभिटी खानेपानी, सिँचाइ, लघु जलविद्युत, फोहरमैला व्यवस्थापनका क्षेत्रमा कार्य हुँदै आएको छ ।

१३.१३३ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा खानेपानी प्रणाली तथा सरसफाइ आयोजना स्किम १ सय ५२ वटा, पानीको बहुपयोग स्किम १४ वटा, Stand Alone खानेपानी स्किम ३१ वटा, सिँचाइ स्किम २२ वटा र लघु जलविद्युत स्किम २१ वटा सम्पन्न भएका थिए । चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम ८ महिनामा खानेपानी प्रणाली तथा सरसफाइ आयोजना स्किम, पानीको बहुपयोग स्किम, Stand Alone खानेपानी स्किम, घरधुरीस्तरको जीविकोपार्जन स्किम, Post Construction स्किम, लघु जलविद्युत स्किम सम्पन्न गर्ने गरी योजनाहरूको सभै डिजाइन ईष्टिमेट सम्पन्न भई योजना सम्झौताका चरणमा रहेका छन् ।

पश्चिम नेपाल ग्रामीण खानेपानी तथा सरसफाइ

१३.१३४ नेपाल सरकार र फिनल्याण्ड सरकारको अनुदान सहयोगमा तनहुँ, स्याङ्गजा, पर्वत, बागलुङ्ग, मुस्ताङ्ग, म्याग्दी, गुल्मी, कपिलवस्तु, रूपन्देही, नवलपरासी, प्यूठान र रोल्पा गरी १२ जिल्लामा ग्रामीण खानेपानी तथा सरसफाइ कार्यक्रम आर्थिक वर्ष २०६५/६६ देखि सुरु भएको हो । परियोजना क्षेत्रका पहाडी ६ जिल्लाहरूमा खानेपानी तथा सरसफाइ सुविधा बढाउनु र तराईका ३ जिल्लाहरूमा आर्सेनिक न्यूनीकरण गर्नु कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य रहेको छ ।

१३.१३५ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा १ हजार २ सय ८३ वटा खानेपानी प्रणाली तथा सरसफाइ अयोजना स्किम सम्पन्न भएका थिए भने २७ वटा सार्वजनिक शौचालय निर्माण सम्पन्न भएका थिए । यसैगरी १२ हजार ३ सय ५२ घरधुरीमा खुला दिसामुक्त क्षेत्र घोषणाका लागि चर्पी निर्माणमा सहयोग गरिएको थियो । चालु आर्थिक वर्षको प्रथम ८ महिनामा १३ वटा खानेपानी योजना, १५ वटा सार्वजनिक शौचालय निर्माण र ३ वटा पानी ट्याङ्की निर्माण सम्पन्न भएका छन् ।

भूकम्पबाट खानेपानी तथा सरसफाइको क्षेत्रमा भएको क्षति

१३.१३६ वि.सं. २०७२ साल वैशाख १२ गतेको विनाशकारी भूकम्प तथा त्यसपछिका पराकम्पनहरूका कारण लगभग ५ हजार २ सय खानेपानी आयोजनाहरू आंशिक तथा पूर्णरूपले क्षतिग्रस्त भएका छन् । लगभग २ लाख २० हजार निजी शौचालयहरू क्षतिग्रस्त भएको अनुमान गरिएको छ । विनाशकारी भूकम्पबाट यस क्षेत्रमा करिब रु. १०.४ अर्बको क्षति भएको प्रारम्भिक अनुमान छ । पानीका मुहानहरू सुक्दै गएको विश्लेषण गरिएको छ । पुनर्निर्माण तथा नवनिर्माणको लागि आवश्यक पर्ने निर्माण सामग्रीहरू सहज रूपमा आपूर्ति हुन सकेको छैन ।

युवा तथा खेलकुद

१३.१३७ युवाको समग्र विकास गरी राष्ट्रनिर्माणमा सहभागी गराउन राष्ट्रिय युवा परिषदको स्थापना भएको छ । राष्ट्रिय युवा नीति, २०६६ लाई समसामयिक परिमार्जन गरी राष्ट्रिय युवा नीति, २०७२ जारी गरिएको छ । युथ भिजन, २०२५ तर्जुमा भई कार्यान्वयनमा आएको छ ।

१३.१३८ युवाको आवश्यकता पहिचान गरी उनीहरूको सीप तथा क्षमता विकास गर्नका लागि स्वरोजगार र उद्यमशील बन्न प्रोत्साहन गर्ने हेतुले युवाका क्षेत्रमा कार्यरत संघ, संस्थाहरूसँगको साझेदारी तथा सहयोगमा युवा उपयोगी कार्यक्रमलगायत सीप तथा रोजगारमूलक तालिम सञ्चालन हुँदै आएको छ । सन् २०१८ मा तेह्रौँ दक्षिण एशियाली खेलकुद प्रतियोगिताको आयोजना नेपालले गर्ने प्रतिवद्धता जनाएअनुरूप सो प्रतियोगिताका लागि आवश्यक पूर्वाधार निर्माण तथा स्तरोन्नतिको कार्यलाई प्राथमिकतामा राखी अगाडि बढाइएको छ ।

१३.१३९ वि.सं. २०७२ साल वैशाख १२ र २९ गते आएको विनाशकारी भूकम्पबाट खेलकुदका पूर्वाधारमा करिब रु. १ अर्ब ७९ करोड ६५ लाख बराबरको क्षति भएको अनुमान छ ।

दशरथ रंगशाला परिसरमा मात्र करिब रु. १ अर्ब २५ करोड बराबरको क्षति भएको अनुमान छ ।

राष्ट्रिय युवा परिचालन

१३.१४० राष्ट्र निर्माणमा युवाको सक्रिय सहभागिता बढाउने उद्देश्यअनुरूप राष्ट्रिय युवा परिचालन कार्यक्रम विगतका वर्षहरूदेखि सञ्चालन हुँदै आएको छ । सबै जिल्लाहरूमा स्थापना भएको युवा सूचना केन्द्रहरूलाई क्रमिकरूपमा सुदृढीकरण गर्ने कार्यक्रमानुसार यस आर्थिक वर्षमा १६ वटा सूचना केन्द्रको स्तरोन्नति गर्ने कार्य सम्पन्न भएको छ । युवालाई लागु औषधि विरुद्ध मनोपरामर्श दिने कार्यको थालनी गरिएको छ । विपद व्यवस्थापनमा युवालाई सहभागी गराउने सम्बन्धमा कार्यविधि निर्माण गरिएको छ भने नेपाल स्काउटमार्फत् विपद व्यवस्थापनसम्बन्धी तालिम सञ्चालनको कार्य भइरहेको छ ।

तालिका १३ (कघ) : राष्ट्रिय युवा परिचालन कार्यक्रम

क्र. सं.	कार्यक्रम	एकाइ	आर्थिक वर्ष				
			२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३*
१	स्थानीय युवा साझेदारी कार्यक्रम	संख्या	६४०	६५३	७१५	४३७	४३७
२	द्विपक्षीय सम्झौताअनुसार हुने युवा अनुभव आदानप्रदान कार्यक्रम	जना	९९	५०	५०	९८	-
३	अपाङ्गता भएका युवाका लागि सामाग्री सहयोग	-	-	-	२००	२००	८४
४	युवा सूचना केन्द्र सञ्चालन	जिल्ला	७५	७५	७५	७५	७५
५	युवा सूचना केन्द्रको स्तरोन्नति/ सुदृढीकरण	जिल्ला	-	५	१५	१०	१६
६	युवाका लागि तालिम र टेवा	जना	-	५७	६६१	१००३	१०४०
७	युवा प्रतिभा सम्मान	जना/संस्था	३	३	५	९	९
८	युवा सञ्चार कार्यक्रम	केन्द्र/पटक	१	१	१	१	१

स्रोत: युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय ।

*प्रथम आठ महिनाको

१३.१४१ राष्ट्रिय युवा परिचालन कार्यक्रम बाट विभिन्न युवा क्षेत्रमा सकारात्मक प्रभाव परेको छ । स्थानीय युवा साझेदारी कार्यक्रम सञ्चालन पश्चात युवाको सीप, क्षमता र सचेतना अभिवृद्धि गर्न सघाउ पुगेको छ । युवा सूचना केन्द्र र युवा सञ्चार कार्यक्रममार्फत् युवाका लागि उपयोगी सूचनाहरू प्रवाह हुँदै आएको छ । युवा प्रतिभा सम्मान कार्यक्रमले युवालाई अन्वेषण, अनुसन्धान, उद्यमशीलता र समाज सेवा गर्न प्रोत्साहन मिलेको छ । सीप तथा रोजगारमूलक तालिम र सो पश्चात प्रदान गरिने टेवा कार्यक्रमले

युवाको रोजगारी, स्वरोजगारी र उद्यमशीलता वृद्धि गरी रोजगारी सिर्जना तथा गरिबी न्यूनीकरण गर्न सघाउ पुऱ्याएको छ ।

खेलकुद विकास

१३.१४२ खेलकुदको विकासको लागि निर्वाचन क्षेत्र, जिल्ला, विकास क्षेत्र र केन्द्रस्तरीय राष्ट्रपति रनिङ्गशिल्ड प्रतियोगिता, माध्यमिक विद्यालयस्तरीय छात्र/छात्रा फुटबल र क्रिकेट प्रतियोगिताहरू विगतका वर्षहरू देखि नै सञ्चालन हुँदै आएका छन् । खेलाडी तथा प्रशिक्षकहरूलाई खेलकुदमा प्रतिबन्धित औषधि सेवन विरुद्धको सचेतना जगाउन र प्रतिबन्धित औषधिको प्रयोगलाई निरुत्साहित गराउने उद्देश्यले पाँचै विकास क्षेत्रमा यससम्बन्धी सचेतना कार्यक्रमहरू सञ्चालन हुँदै आएका छन् ।

१३.१४३ फरक क्षमता भएका व्यक्तिहरूलाई खेलप्रति आकर्षित गरी उनीहरूलाई स्वस्थ बनाउने अभिप्रायले पारा र स्पेशल खेलकुद प्रतियोगिता सञ्चालनका लागि आर्थिक सहयोग प्रदान गर्ने कार्य हुँदै आएको छ । प्रतिभावान खेलाडी तथा खेलकुदको क्षेत्रमा विशेष योगदान पुऱ्याउने संस्था तथा अन्तर्राष्ट्रिय खेलकुद प्रतियोगितामा पदक प्राप्त गर्ने खेलाडीलाई प्रत्येक वर्ष सम्मान गरिँदै आएको छ ।

तालिका १३ (कड) : खेलकुद तथा अतिरिक्त क्रियाकलाप

क्र.सं.	कार्यक्रम	एकाइ	आर्थिक वर्ष				
			२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३*
१	राष्ट्रपति रनिङ्ग शिल्ड प्रतियोगिता						
क	जिल्लास्तरीय	जिल्ला	६८	६८	७०	७४	५६
ख	क्षेत्रस्तरीय	क्षेत्र	५	५	५	५	-
ग	केन्द्रस्तरीय	केन्द्र	१	१	१	१	-
२	माध्यमिक विद्यालयस्तरीय फुटबल प्रतियोगिता	पटक	१	१	१	१	-
३	माध्यमिक विद्यालयस्तरीय क्रिकेट प्रतियोगिता	पटक	-	१	१	१	-
४	पारा खेलकुद सहयोग कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१
६	खेलकुदका राष्ट्रिय प्रतिभा सम्मान	जना	३	३	५	९	१०
७	खेलकुदमा प्रतिबन्धित औषधि सेवन विरुद्धको सचेतना कार्यक्रम	जना	-	३२	१४४	१३०	१२०
८	अन्तर्राष्ट्रियस्तरका खेलकुद प्रतियोगितामा पदक हासिल गर्ने खेलाडीलाई पुरस्कार	जना	-	-	-	११५	४५
९	नेपाल स्काउट भवन मर्मत	केन्द्र	१	१	१	५	७
१०	स्काउटको जिल्लास्थित कार्यालय भवन निर्माण	वटा	-	-	३	३	३ रहेको)

स्रोत: युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय ।

*प्रथम आठ महिनाको

१३.१४४ खेलकुदको पूर्वाधार निर्माण तथा सुधार, राष्ट्रिय/अन्तर्राष्ट्रिय प्रतियोगिताहरूको आयोजना तथा सोमा सहभागिता, खेलाडीहरूलाई नियमित रूपमा प्रशिक्षण प्रदान र प्रोत्साहनका

कार्यक्रमहरू सञ्चालन हुँदै आएको छ । खेलाडीहरूलाई आजीवन भत्ता, बिमा तथा दुर्घटनामा परेका खेलाडीको उपचारमा सहयोग पुऱ्याउने जस्ता कार्यहरूसमेत सञ्चालन हुँदै आएका छन् ।

तालिका १३ (कच) : राष्ट्रिय खेलकुद परिषदका कार्यक्रमहरू

क्र सं	कार्यक्रम	एकाइ	आर्थिक वर्ष				
			२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३*
१	खेलकुद प्रतिष्ठानबाट खेलाडी, प्रशिक्षक तथा अन्य खेलसम्बद्ध जनशक्तिलाई प्रशिक्षण तथा पुनर्ताजगी तालिम	केन्द्र	१२०	१९१५	१८१०	१७६५	२६०
२	खेलकुद चिकित्सा तथा अनुसन्धान केन्द्र सञ्चालन	केन्द्र	१	१	१	१	१
३	वैदेशिक तालिम, सेमिनार, गोष्ठी र टिम आदानप्रदान	जना	१६	६०	२००	१०६	४०
४	खेलाडी आजीवन भत्ता	जना	२	२	५	५	५
५	क्षेत्रस्तरीय खेलकुद प्रतियोगिता सञ्चालन	क्षेत्र	५	५	५	५	-
६	जिल्लास्तरीय खेलकुद प्रतियोगिता सञ्चालन	जिल्ला	७५	७५	७५	७५	७५
७	विभिन्न खेलका राष्ट्रिय टीमका खेलाडीहरूको लागि विशेष प्रशिक्षण	जना	६१	२००	१७०	२३५	१७०
८	खेलाडी उपचार तथा आकस्मिक दुर्घटना सहयोग	जना	१५	२०	१६	२५	-
९	राष्ट्रिय संघहरूलाई खेलकुद गतिविधि सञ्चालन गर्न अनुदान	वटा	४६	४५	५०	५७	६०
१०	आदिवासी, परम्परागत खेलकुद आयोजनाका लागि आयोजकलाई सहयोग	संस्था	१	१५	१५	१०	२
११	अन्तर्राष्ट्रिय खेलकुद प्रतियोगिताको आयोजना तथा सहभागिता	पटक	-	१५	६	७	१०
१२	माउन्टेनियरिङ्ग खेलकुद प्रतियोगिता आयोजना	खेल	-	४	१०	१०	११
१३	रङ्गशालाहरूमा थप भौतिक निर्माण र मर्मत सुधार	वटा	५	७	९	६	-
१४	खेलाडीलाई प्रोत्साहनका लागि नगद पुरस्कार वितरण	जना	५८	७७	३०	३०	९६
१५	कभर्ड हल निर्माण तथा मर्मत सुधार	वटा	३	९	५	३३	-
१६	खेल मैदान निर्माण	वटा	७४	५४	४५	२८२	३५८
१७	क्रिकेट मैदान निर्माण तथा सुधार	वटा	२	३	४	२०	१०
१८	विभिन्न खेलका एकेडेमीहरूको निर्माण (चालु)	वटा	१	२	३	३	३

स्रोत: राष्ट्रिय खेलकुद परिषद ।

*प्रथम आठ महिनाको

चालु आर्थिक वर्षमा खेलकुद क्षेत्रमा भएका मुख्य उपलब्धिहरू

१३.१४५ भारतमा आयोजना भएको १२ औं दक्षिण एशियाली खेलकुदमा नेपालले ३ स्वर्ण, २३ रजत र ३४ काँस्य पदक प्राप्त गरी छैठौँ स्थानमा रहेको छ । नेपाली राष्ट्रिय फुटबल

टिमले सन् १९९३ मा बङ्गलादेशको ढाकामा आयोजना भएको छैटौँ दक्षिण एशियाली खेलकुदमा स्वर्ण पदक जिते यता खासै उल्लेखनीय उपलब्धि हासिल गर्न नसकेकोमा २३ वर्षपछि सन् २०१६ मा बान्हौँ दक्षिण एशियाली खेलकुदमा स्वर्ण पदक जित्न सफल भएको छ । साथै, सन् २०१६ को जनवरीमा बङ्गलादेशमा आयोजना भएको प्रतिष्ठित बंगबन्धु कपमा पनि नेपालले फाईनलमा बहराइनलाई पराजित गर्दै स्वर्ण पदक प्राप्त गरेको छ र लामो समयदेखि फुटबलको क्षेत्रमा हासिल गर्न नसकेको पदकको खडेरीलाई तोडेको छ ।

१३.१४६ सन् १९८३ मा आयोजना भएको प्रथम दक्षिण एशियाली खेलकुदमा ३ वटा काँस्य पदक प्राप्त गरेको पौडी खेलले बीचमा कुनै पदक प्राप्त नगरेकोमा सन् १९९९ मा नेपालमा आयोजना भएको आठौँ दक्षिण एशियाली खेलकुदमा १ स्वर्ण पदक प्राप्त गरेको र सो पश्चात एकैचोटी बान्हौँ दक्षिण एशियाली खेलकुदमा १ रजत र ३ काँस्य पदक गरी ४ वटा पदक प्राप्त गरेको छ ।

तालिका १३ (कछ्छ) : १२ औँ सागको पदक तालिका

क्र.सं.	देश	स्वर्ण	रजत	कास्य	जम्मा पदक
१	भारत	१८८	९०	३०	३०८
२	श्रीलङ्का	२५	६३	९८	१८६
३	पाकिस्तान	१२	३७	५७	१०६
४	अफगानीस्तान	७	९	१९	३५
५	बङ्गलादेश	४	१५	५६	७५
६	नेपाल	३	२३	३४	६०
७	माल्दिभ्स	०	२	१	३
८	भुटान	०	१	१५	१६
कुल		२३९	२४०	३१०	७८९

स्रोत: युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय ।

१३.१४७ नेपाली क्रिकेट टीम सन् २०१० सम्म डिभिजन ३ मा रहेकोमा सन् २०१४ मा डिभिजन ३ बाटै टि २० विश्वकप खेलेको र २०१५ मा डिभिजन १ मा पुग्न सफल भई बङ्गलादेशमा विश्वकप छनौटको लागि प्रतिस्पर्धा गरेको थियो । हालै नेपालमा आयोजना भएको विश्वकप क्रिकेट लिगको छनौटमा २ वटै खेलमा नामिवियालाई पराजित गरेको छ ।

खेलकुद सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालनबाट खेलकुद क्षेत्रमा परेको प्रभाव विश्लेषण

१३.१४८ राष्ट्रपति रनिङ्ग शिल्ड र विद्यालयस्तरीय क्रिकेट तथा फुटबल प्रतियोगिताको सञ्चालनले स्थानीयस्तरदेखि नै खेलकुद प्रतिभाको खोजी तथा विकास गर्न मद्दत पुगेको छ । पारा

र विशेष खेलकुद कार्यक्रमले कमजोर शारीरिक स्थिति भएका व्यक्तिहरूको खेलकुदप्रतिको चाहना पूरा गर्न र उनीहरूको क्षमता प्रदर्शन गर्न मद्दत पुगेको छ । खेलकुदमा प्रतिबन्धित औषधि सेवन विरुद्धको सचेतना कार्यक्रमले खेलाडीहरूलाई प्रतिबन्धित औषधिका बारेमा जानकारी प्रदान गर्नुका साथै प्रतिबन्धित औषधि सेवन विरुद्ध सचेतनामा अभिवृद्धि भएको छ ।

१३.१४९ अन्तर्राष्ट्रियस्तरका खेलकुद प्रतियोगितामा पदक हासिल गर्ने खेलाडीलाई प्रदान गरिने नगद पुरस्कारले खेलाडीलाई खेलप्रति समर्पित हुन उत्प्रेरित गरेको छ । नेपाल स्काउटलाई वार्षिक रूपमा प्रदान गरिदै आएको अनुदान रकमले स्काउटिङ्गसम्बन्धी क्रियाकलापहरू सञ्चालन तथा विकासमा समेत सहयोग पुगेको छ ।

१३.१५० खेलकुदका भौतिक पूर्वाधारहरूको निर्माण तथा सुधार भई खेलकुदका विभिन्न गतिविधिहरू सञ्चालन गर्न सहयोग पुगेको छ । खेलकुदसँग सम्बन्धित तालिम, प्रशिक्षण कार्यक्रमले खेलाडीहरूको खेल कौशल तथा क्षमता विकास गर्न सहयोग पुगेको छ । विभिन्न खेलका राष्ट्रिय संघहरूलाई प्रदान गरिने आर्थिक सहयोगले सम्बन्धित खेलको विकास तथा विस्तारका साथै राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय प्रतियोगिताको आयोजना र सोमा सहभागिता हुन सहयोग पुगेको छ ।

१३.१५१ खेलाडी बिमा, खेलाडी उपचार तथा आकस्मिक दुर्घटना सहयोग र आजीवन भत्ता प्रदान गर्ने कार्यक्रमले खेलाडीहरूलाई खेलप्रति समर्पित हुन सहयोग पुऱ्याएको छ । राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय खेलकुद प्रतियोगिताहरूमा विजयी हुने खेलाडीहरूलाई नगद पुरस्कार, सम्मान प्रदान गर्ने कार्यक्रमले खेलाडीहरूलाई खेलप्रति समर्पित हुन हौसला प्रदान गरेको छ ।

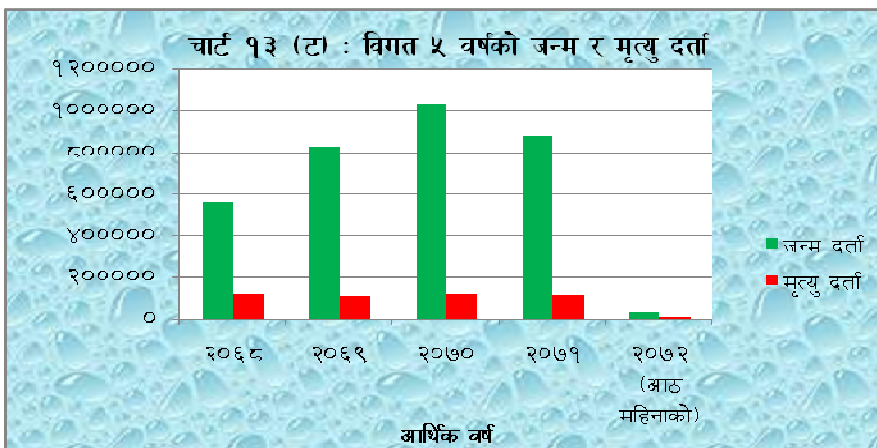
स्थानीय निकायबाट सामाजिक विकासमा भएका कार्यहरू

१३.१५२ समाजका जेष्ठ नागरिक, एकल महिला, दलित वर्ग, लोपोन्मुख आदिवासी जनजाति एवं अशक्त अपाङ्गता भएका नागरिकहरूको सामाजिक सुरक्षासम्बन्धि व्यवस्थालाई सुनिश्चित गर्न तथा सहज जीवनयापनका लागि सहयोग पुऱ्याउने लक्ष्य लिई सामाजिक विकासका कार्यक्रमहरू सञ्चालन हुँदै आएका छन् ।

पञ्जिकरण कार्यक्रम

१३.१५३ जन्म, मृत्युलगायतका व्यक्तिगत घटना दर्ताका सम्बन्धमा चेतना अभिवृद्धि गर्न विभिन्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन हुँदै आएका छन् । MIS Firm सँग सम्झौता गरी बजारमा रहेका Vital Event & Social Security Software को Data Migration गर्न MIS Design तथा कर्णाली अञ्चलका सामाजिक सुरक्षा भत्ता प्राप्त गर्ने लाभग्राहीको विवरण MIS मा प्रविष्ट

गर्ने कार्य अगाडि बढाइएको छ । त्यसैगरी, वर्तमान समयमा व्यक्तिगत घटनासम्बन्धि सिर्जना भएका विभिन्न समस्याहरूको समाधान गर्न सहज बनाउन जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) ऐन, २०३३ को संशोधनका लागि मस्यौदा तयारी भएको छ ।

स्रोत: संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय ।

१३.१५४ चालु आर्थिक वर्षको प्रथम ८ महिनामा ९ जिल्लाका १६ गा.वि.स. र २४ नगरपालिकाहरूमा online बाट घटना दर्ता गर्ने गरिएको छ । चालु आर्थिक वर्षको फाल्गुण मसान्तसम्मको जन्म र मृत्यु दर्ता क्रमशः ८ लाख ७६ हजार १ सय ९३ र १ लाख १४ हजार ३ सय ५२ रहेको छ ।

तालिका १३ (कज) : व्यक्तिगत घटना दर्ता

व्यक्तिगत घटना	विवरण	वि.सं. २०६८	वि.सं. २०६९	वि.सं. २०७०	वि.सं. २०७१	वि.सं. २०७२/७३ (फागुन मसान्तसम्म)
जन्म दर्ता	महिला	२५८०८९	३८५५३६	४८८८०२	४२१५०३	१५५१८
	पुरुष	२९७८५७	४२९४८५	५४०८७९	४५६०९०	१८२८९
	जम्मा	५५९४४०	८२२४२९	१०२९६८१	८६६१९३	३३८०७
मृत्यु दर्ता	महिला	३४०९७	४३०४५	४८२७०	४७७०७	१९९४
	पुरुष	८५३९६	६९८२३	७४०८७	६६६४५	८३८२
	जम्मा	१२०३९४	११३३६८	१२१८४९	११४३५२	१०३७६
विवाह दर्ता		१७८१९६	२०८२११	१३७३१६	२२४८२६	९९४२
सम्बन्ध विच्छेद दर्ता		४०७	५५७	११०४	१३५५	२६
बसाइसराइ दर्ता		९०५५८	८१९४६	९४६१३	१२१४२९	६३२९
बसाइ सरी गएको संख्या		१५२८१२	१३७४९९	१४१८७१	१७३४५४	१०२३२
बसाइ सरी आएको संख्या		१७१५६०	१५८९०१	१६७०३४	१९३५६०	१२०६२

व्यक्तिगत घटना	विवरण	वि.सं. २०६८	वि.सं. २०६९	वि.सं. २०७०	वि.सं. २०७१	वि.सं. २०७२/७३ (फागुन मसान्तसम्म)
बसाँइसराई गर्ने जम्मा संख्या		३२४८८९	२९६२५१	३०८९८१	१९६१७०	२२२९४

स्रोत: संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय ।

नोट: -जन्म, मृत्युको दर्तामा कतिपय जिल्लाबाट महिला र पुरुषको संख्या नछुट्याई एकमुष्ट प्राप्त हुने हुँदा जम्मामा फरक देखिनसक्ने ।

सामाजिक सुरक्षा (जेष्ठ नागरिक, अशक्त अपाङ्ग, लोपोन्मुख जाति तथा एकल महिला सुरक्षा व्यवस्था)

१३.१५५ सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम कार्यविधिले निर्दिष्ट गरेबमोजिम जेष्ठ नागरिक १० लाख ४९ हजार ८ सय १९ जना, विधवा तथा ६० वर्ष माथिका एकल महिला ६ लाख ६० हजार १ सय २८ जना, लोपोन्मुख आदिवासी जनजाति २३ हजार ३ सय ४६ जना, पूर्ण अशक्त अपाङ्ग ३० हजार ९ सय १२ जना, आंशिक अशक्त अपाङ्ग ३१ हजार ४ सय ८ र कर्णाली अञ्चल तथा दलित परिवारका ५ वर्ष मुनिका ४ लाख ६९ हजार ९ सय २२ जना बालबालिका समेत जम्मा २२ लाख ६५ हजार ५ सय ३५ जनालाई तोकिएको विभिन्न दरमा मासिक भत्ता वितरण गरिदै आएको छ ।

१३.१५६ चालु आर्थिक वर्षदेखि जुनसुकै लक्षित समूहमा परेका भए पनि ७० वर्ष उमेर पूरा गरेका जेष्ठ नागरिकहरूलाई साविकमा पाई आएको मासिक भत्ताको अतिरिक्त उपचार खर्च वापत् मासिक रु. ५ सय प्रदान गर्ने कार्यको थालनी भएको छ । यो व्यवस्थाबाट ७० वर्ष नाघेका ९ लाख ५ हजार ७ सय २५ जना जेष्ठ नागरिक लाभान्वित भएका छन् ।

तालिका १३ (कझ) : सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरण

(संख्यामा)

लक्षित समूह	मासिक दर (रु.)	आर्थिक वर्ष			
		२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३*
जेष्ठ नागरिक (अन्य)	५००	६६३६९३	६५५७३७	६८८९३०	७९२३७९
जेष्ठ नागरिक (दलित)	५००	१७०८२५	२४४६४६	२३४६३४	२३००८५
जेष्ठ नागरिक (कर्णाली)	५००	२९६२६	२८७९७	२७८५५	२७३५५
६० वर्ष माथिका एकल महिला	५००	३६१३५०	३४११०६	२३१३५२	१७२८४२
६० वर्ष मुनिका एकल महिला (विधवा)	५००	२१९९३३	३१३६१३	४१७२०१	४८७२८६
पूर्ण अपाङ्गता भएका व्यक्ति	१०००	२२१३८	२५४९२	२७२०३	३०९१२
आंशिक अपाङ्गता भएका व्यक्ति	३००	६७७४	६८६३	६३७५	३१४०८
लोपोन्मुख आदिवासी/जनजाती	१०००	१८८२५	१९२२३	२०३०८	२३३४६
बालबालिका	२००	५५१९१६	५३७११८	५०६७१८	४६९९२२
कुल जम्मा		२०४५०८०	२१७२५९५	२१६०५७६	२२६५५३५
७० वर्ष नाघेका जेष्ठ नागरिक (उपचार खर्च- रु.५००)					९०५७२५

स्रोत: संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय ।

* प्रथम आठ महिनाको

१३.१५७ सामाजिक सुरक्षा तथा व्यक्तिगत घटना व्यवस्थापन सूचना प्रणाली (MIS) मा २६ जिल्लाका भत्ता पाउने लाभग्राहीहरूको विवरण प्रविष्टि गरी सोही प्रणालीबाट प्राप्त तथ्याङ्कअनुसार अख्तियारी पठाउने कार्य प्रारम्भ गरिएको छ । परम्परागत पद्धति भन्दा यस पद्धति प्रयोगबाट यथार्थपरक बजेट विनियोजन गर्न र अख्तियारी पठाउन सहयोग पुग्नुका साथै नेपाल सरकारलाई पर्ने व्ययभार घटेको छ । यो पद्धति लागु भएका जिल्ला र यसबाट परेको प्रभाव देहायअनुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १३ (कज) : सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरणमा सुधार

सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरणमा सुधारका लागि स्थापनाबाट MIS परेको प्रभाव (२६ जिल्लाको)		
क्र.सं.	जि.वि.स. बाट प्राप्त लाभग्राही संख्या	एम.आई.एस बाट प्राप्त संख्या
१	८३६४४६	७०९७१९
कुल संख्यामा कटौती (प्रतिशत)		१५.१५

स्रोत: संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय ।

सुनौला हजार दिन र बहुक्षेत्रीय पोषण

१३.१५८ पोषणका लागि समुदायको क्रियाशिलतामा प्रजनन उमेर समूहका महिला र २ वर्ष मुनिका बालबालिकाहरूमा पोषणसम्बन्धी वानी व्यवहार, धारणामा सुधार गर्ने लक्ष्य लिई ओखलढुङ्गा, खोटाङ, उदयपुर, सप्तरी, सुनसरी, सिरहा, सिन्धुली, रामेछाप, धनुषा, महोत्तरी, मकवानपुर, बारा, पर्सा, रौतहट, र सर्लाही गरी १५ जिल्लाहरूका २५ प्रतिशत (कुल २९२) गाँउ विकास समितिहरूमा "सुनौला हजार दिन आयोजना" जुलाई २०१२ देखि नै कार्यान्वयनमा आएको छ र यस आयोजना ३० जुन २०१७ सम्म कार्यान्वयनमा रहने छ । त्यसैगरी, "बहुक्षेत्रीय पोषण कार्यक्रम" हाल २८ जिल्लामा लागु गरिएको छ । यो कार्यक्रम आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा ६ जिल्लाबाट सुरु भएको थियो ।

वातावरण व्यवस्थापन

वातावरण मैत्री स्थानीय शासन कार्यक्रम

१३.१५९ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ देखि नेपालको कोशी जलाधार तथा गण्डकी जलाधार क्षेत्रका १२ जिल्लाहरूका ३३ नगरपालिका तथा ६० गाविसमा वातावरण मैत्री स्थानीय शासन कार्यक्रम प्रारम्भ भएको थियो । आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा २ वटा जिल्ला थप भई हाल सप्तरी, सिराहा, उदयपुर, धनुषा, सर्लाही, रौतहट, सिन्धुली, काभ्रेपलाञ्चोक, चितवन, नवलपरासी, गोरखा, लमजुङ्ग, तनहुँ, कास्की जिल्लाका ५४ नगरपालिकाहरू तथा ६० गा.वि.स.मा यस कार्यक्रम सञ्चालनमा रहेको छ ।

१३.१६० आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा ९९ वटा पोखरी संरक्षण, ७ सय ४३ वटा सौर्य सडक बत्ती जडान, ३ सय २० वटा सौर्य बत्ती (घरधुरी), ५६ वटा पार्क निर्माण, २१ वटा पार्क संरक्षण, ४४ वटा सार्वजनिक शौचालय निर्माण, १ हजार १ सय ८८ वटा शौचालय (घरधुरी) निर्माण, ७१ हजार ७ सय ७९ वटा वृक्षारोपण (सडक छेउ, सार्वजनिक जग्गा), ४६ वटा नर्सरी निर्माण, ५७ वटा नदी तथा पहिरो नियन्त्रण कार्यक्रम र ५ वटा स्मृति वाटिका निर्माण सम्पन्न भएका छन् । चालु आर्थिक वर्षको प्रथम ८ महिनामा करिब १ हजार ३ सय विभिन्न क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने गरी स्थानीय निकायहरूबाट काम भइरहेको छ ।

समावेशी विकास

१३.१६१ सीमान्तकृत तथा पिछडिएका वर्गहरूलाई विकासको मुलप्रवाहमा ल्याई समावेशी विकास गर्ने ध्येयले विभिन्न कार्यक्रमहरू विगतका वर्षहरू देखि नै सञ्चालन हुँदै आएका छन् । राज्यको समग्र विकासका लागि महिलाको विकास अपरिहार्य भएकोले हरेक योजना तथा कार्यक्रममा महिलामैत्री र लैङ्गिक समानतामुखी कार्यक्रमहरूलाई अनिवार्यरूपमा समावेश गर्नुपर्ने नीति लिइएको छ ।

१३.१६२ समावेशी विकास अन्तर्गत "लोपोन्मुख आदिवासी/जनजाति उत्थान र चेपाङ विकास कार्यक्रम", "उपेक्षित, उत्पीडित र दलित वर्ग उत्थान विकास कार्यक्रम", "पिछडिएको समुदाय उत्थान विकास कार्यक्रम", "दूर्गम एवं विशेष क्षेत्र विकास कार्यक्रम", "बौद्ध दर्शन प्रवर्द्धन तथा गुम्बा विकास कार्यक्रम" र "बादी समुदाय उत्थान विकास कार्यक्रम" हरू सञ्चालन हुँदै आएका छन् । यस्ता कार्यक्रमहरूबाट सीमान्तकृत तथा पिछडिएका वर्ग एवं क्षेत्रहरूको विकास भई आर्थिक विकासलाई समावेशी बनाउने दिशामा टेवा पुग्ने अपेक्षा गरिएको छ ।

१३.१६३ "उपेक्षित, उत्पीडित र दलित वर्ग उत्थान विकास कार्यक्रम" अन्तर्गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा ६ सय ३९ जनालाई उच्च शिक्षामा छात्रवृत्ति प्रदान गरिएको थियो । २ सय ५० जनालाई लोकसेवा तयारी कक्षा र २ सय जनालाई रोजगारमूलक तालिम प्रदान गरिएको थियो । १५ वटा खानेपानी तथा शौचालय निर्माण गरिएको थियो । यस कार्यक्रम अन्तर्गत चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनामा ६ सय ३३ जनाले उच्च शिक्षा छात्रवृत्ति पाएका छन् । त्यसैगरी, ८० जनाले लोकसेवा तयारी कक्षा र १ सय ५० जनाले सीपमूलक तालिम लिएका छन् । साथै, १ सय ६० वटा शौचालय निर्माण भएका छन् । १० वटा चेतनामूलक प्रचार प्रसार कार्यक्रम सञ्चालन भएका छन् ।

१३.१६४ कुल २६ जिल्लामा सञ्चालनमा आएको "पिछडिएको समुदाय उत्थान विकास कार्यक्रम" अन्तर्गत चालु आर्थिक वर्षको फाल्गुण मसान्तसम्ममा महिला सिलाइ कटाइ, लोकसेवा तयारी कक्षा, पिछडिएका समुदायका व्यावसायिक शिक्षा छात्र/छात्रावृत्ति वितरण, दाइजो तथा बोक्सीप्रथा विरुद्ध सचेतना कार्यक्रमहरू सञ्चालन हुँदै आएका छन् ।

१३.१६५ वि.सं २०४७ सालपछि कुल २२ जिल्लामा सञ्चालनमा आएको "दूर्गम एवं विशेष क्षेत्र विकास कार्यक्रम" अन्तर्गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा १६ वटा झोलुङ्गे पुल र ५१ कि.मी. घोडेटो बाटो निर्माण भएको थियो । साथै, सोही वर्ष २९ वटा सिँचाइ आयोजना, २१ वटा खानेपानी आयोजना, ११ वटा विद्युतीकरण आयोजना र २१ वटा विभिन्न सामुदायिक पूर्वाधार आयोजनाहरू (विद्यालय भवन, पुस्तकालय, तटवन्धन, आधुनिक घट्ट, जडिवुटी विकास आदि) सम्पन्न भएको थियो । चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनामा यस कार्यक्रम अन्तर्गत ५ वटा झोलुङ्गे पुल निर्माण र ३९ कि.मी. घोडेटो बाटो निर्माण कार्य सम्पन्न भएको छ । साथै, यस अवधिमा २ वटा सिँचाइ आयोजना, २ वटा खानेपानी आयोजना, ४ वटा विद्युतीकरण आयोजना र ३ वटा अन्य सामुदायिक पूर्वाधार आयोजनाहरू सम्पन्न भएका छन् ।

१३.१६६ "बादी समुदाय उत्थान विकास" अन्तर्गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा १ सय ४६ जनालाई क्षमता विकास तालिम, ७५ वटा शौचालय निर्माण, १० वटा खानेपानी धारा जडान र ८० घरधुरीमा विद्युत जडानका लागि तार वितरण कार्य सम्पन्न भएको थियो । चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को प्रथम आठ महिनामा ६७ वटा शौचालय निर्माण, २ वटा खानेपानी धारा जडान, ९ जनालाई लोकसेवा तयारी कक्षा र ३३ जनालाई स्वास्थ्य र सरसफाइ सचेतनामूलक गोष्ठी सम्पन्न भएको छ ।

१३.१६७ "बौद्ध दर्शन प्रवर्द्धन तथा गुम्बा विकास कार्यक्रम" अन्तर्गत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा १४ वटा गुम्बाहरूलाई सोलार वितरण, १ पटक बौद्ध दर्शन अध्ययन र १ पटक धर्म देशना (प्रवचन) कार्यक्रम सम्पन्न भएको थियो । चालु आर्थिक वर्षको को प्रथम ८ महिनामा १ पटक बौद्ध दर्शन अध्ययन, १ पटक धर्म देशना कार्यक्रम, १४ वटा गुम्बाहरूलाई सोलार वितरण र गुम्बा व्यवस्थापन तालिम कार्यक्रम सम्पन्न भएको छ ।

१३.१६८ चालु आर्थिक वर्षको प्रथम ८ महिनामा जातीय भेदभाव तथा छुवाछुतसम्बन्धी घटनाहरूको अनुगमन कार्यक्रम १५ पटक सम्पन्न भएको छ । साथै, जातीय भेदभाव तथा छुवाछुत (कसुर र सजाय) ऐन, २०६८ को विद्युतीय माध्यमबाट ७ जिल्लामा व्यापक प्रचार/प्रसार गरिएको छ । साथै, ३० पटक दलित समुदायका मानिसहरूलाई स्वास्थ्य/राहत कार्यक्रम, १० जिल्लामा अन्तरक्रिया तथा वकालत कार्यक्रम र एक जिल्लामा घुम्टि शिविर मार्फत् जातीय प्रमाणपत्र वितरण सम्पन्न भएको छ । आर्थिक वर्ष

२०७१/७२ मा लेखा व्यवस्थापन तालिम, दलित पत्रकार सशक्तिकरण कार्यक्रम र घुम्टि शिविर मार्फत् जातीय प्रमाणपत्र वितरण कार्यक्रम सम्पन्न भएको थियो ।

१३.१६९ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा मुस्लिम समुदायको लैङ्गिक समावेशीकरण र समानतासम्बन्धी गोष्ठी सञ्चालन, धार्मिक साँस्कृतिक सम्पदाको अवस्था अध्ययन, मदरसा शिक्षाको अवस्था र प्रभावकारिता अध्ययनसम्बन्धी कार्यक्रमहरू सम्पन्न गरिएकोमा चालु आर्थिक वर्षको प्रथम ८ महिनामा मुस्लिम समुदायको लैङ्गिक समावेशीकरण र समानतासम्बन्धी तालिम र सेवा प्रवेश अभिमूखीकरण सम्पन्न भएको छ ।

स्थानीय शासन तथा सामुदायिक विकास

१३.१७० देशका सबै जि.वि.स., नगरपालिका र गा.वि.स.मा लागु भएको "स्थानीय शासन तथा सामुदायिक विकास कार्यक्रम" स्थानीय निकाय, सामुदायिक तथा गैह्र सरकारी संस्था मार्फत् कार्यान्वयन गरिएको छ । यस कार्यक्रमको लक्ष्य स्थानीय सुशासन तथा सामुदायिक विकास मार्फत् गरिबी न्यूनीकरणमा योगदान पुऱ्याउने रहेको छ ।

१३.१७१ चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनासम्ममा स्थानीय शासनमा सबै तह र वर्गका नागरिकहरूको प्रत्यक्ष सहभागिता गराई सामेली विकास प्रयासलाई सार्थक बनाउने मुलुकभरका सबै गा.वि.स. तथा नगरपालिकाहरूका सबै वडामा गठन गरिएका वडा नागरिक मञ्चलाई स्थानीय योजना तर्जुमा, प्राथमिकीकरण, योजना कार्यान्वयन, अनुगमन, निगरानी जस्ता कार्यमा संलग्न गराइएको छ ।

तालिका १३ (कट) : सामाजिक परिचालनको स्थिति

विवरण	जम्मा/संख्या
वडा नागरिक मञ्च	३१५८६
गा.वि.स.	२८९२७
नगरपालिका	२६५९
वडा नागरिक मञ्चमा आवद्ध पदाधिकारी	७८५६८३
नागरिक सचेतना केन्द्र (गरिबीको रेखाभन्दा तल रहेका समुदाय लक्षित)	६८२६
गा.वि.स. र नगरपालिकामा कार्यरत सामाजिक परिचालक (गै.स.स.मार्फत्)- संख्या	४६००
रिफ्लेक्ट कक्षा सञ्चालन	१५०४३२
वडा नागरिक मञ्चका सदस्यहरूलाई विभिन्न विषयमा तालिम/अभिमूखीकरण	४५५६
सार्वजनिक सेवा प्रवाहमा गर्ने काममा संलग्न वडा नागरिक मंच	४५४३
सामाजिक परिचालनका लागि गैर सरकारी संस्था छनौट र परिचालन	५१०
अन्य निकायसँग कार्यगत सम्बन्ध विस्तार भई स्रोतमा पहुँच वृद्धि भएका नागरिक सचेतना केन्द्र संख्या	४०४
सार्वजनिक सुनुवाई	५२४
गुणस्तर परीक्षण प्रयोगशाला स्थापना संख्या	३३

स्रोत: संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय ।

समस्या तथा चुनौतीहरू

- १३.१७२ सामुदायिक विद्यालयहरूमा तोकिएको न्यूनतम मापदण्डअनुसारको पूर्वाधार विकास हुन नसक्नु, सबै निम्न माध्यमिक तथा माध्यमिक तहमा आवश्यकतानुसारका दरबन्दीको अभाव हुनु, वञ्चितकरणमा परेका समुदायका बालबालिकाहरूलाई विद्यालयमा ल्याई शैक्षिक गतिविधिहरूमा संलग्न गराउन नसक्नु, विद्यालय शिक्षामा प्राविधिक शिक्षाको विस्तार तथा विकासमा आर्थिक स्रोत र मानव स्रोतको अभाव कायमै रहनु, विद्यालयलाई सूचना प्रविधियुक्त बनाउन नसक्नु र प्राविधिक शिक्षा तथा तालिमको लागि बढ्दो मागबमोजिम पहुँच विस्तार हुन नसक्नु जस्ता कारणहरू शिक्षा क्षेत्रका प्रमुख समस्याको रूपमा रहेका छन् ।
- १३.१७३ पहुँचको विस्तार, गुणस्तरमा सुधार, सूचना प्रविधिको प्रयोग, पूर्वाधारको निर्माण र क्षमता विकास शिक्षा क्षेत्रका महत्त्वपूर्ण चुनौती हुन् ।
- १३.१७४ सबै तहको शिक्षालाई अपेक्षाकृत समावेशी बनाउन, प्रारम्भिक बालविकासका कार्यक्रम विस्तार गर्न, विद्यालयमा बालमैत्री वातावरणको सिर्जना गर्न, शिक्षाको आन्तरिक दक्षतामा अभिवृद्धि गर्न र आधारभूत शिक्षा र माध्यमिक शिक्षा निःशुल्क र अनिवार्य बनाउने दिशामा पर्याप्त स्रोत र साधनको व्यवस्था गर्ने विषय चुनौतीको रूपमा रहेको छ ।
- १३.१७५ सामुदायिक र संस्थागत विद्यालय बीचको शैक्षिक व्यवस्थापन र उपलब्धिमा रहेको असमानतालाई कम गरी सामुदायिक विद्यालयहरूको गुणस्तरमा वृद्धि गर्नु, विद्यालय छोड्ने र माथिल्लो कक्षातर्फ लाग्दा विद्यार्थी घट्दै जानु चुनौतीको रूपमा रहेको छ ।
- १३.१७६ सामुदायिक विद्यालयमा विद्यार्थी संख्याका आधारमा शिक्षक पुनर्मिलान गर्न, शिक्षा ऐन तथा नियमावलीले तोकेअनुसार विद्यालयहरूमा शिक्षकको दरबन्दी उपलब्ध गराउन र शैक्षिक प्रशासनिक संरचनामा समयानुकूल संस्थागत सुधार गर्ने कार्य चुनौतीपूर्ण छ ।
- १३.१७७ सबै तहको शिक्षाको गुणस्तर अभिवृद्धि गर्न र शिक्षासम्बन्धी विध्वंसनीय र भरपर्दो तथ्याङ्क व्यवस्थापन पद्धतिलाई केन्द्रदेखि जिल्ला, स्थानीय निकाय र विद्यालय तहसम्म व्यवस्थित गर्न चुनौती रहेको छ ।
- १३.१७८ राज्यको निरन्तर प्रयास रहँदाहँदै पनि ५ वर्षमुनिका करिब आधा बालबालिका र प्रजनन उमेरका महिलाहरूमा न्यून पोषण व्याप्त छ । त्यसैगरी, सहरी क्षेत्रमा मोटोपन बढ्दो छ । साथै, जलवायु परिवर्तन, बढ्दो खाद्य असुरक्षा, महामारी तथा प्राकृतिक विपद्ले अपाङ्गता र संक्रामक रोग सृजना हुने मानवीय स्वास्थ्य समस्या बन्दै गइरहेको छ ।
- १३.१७९ स्वास्थ्यमा निजी क्षेत्रको लगानीलाई आम नागरिकको हितमा प्रभावकारी बनाउन लगानी वृद्धि गर्न सकिएको छैन । साथै, स्वास्थ्य क्षेत्रका जनशक्ति उत्पादन गर्ने संस्थाहरू र

उपयोग गर्ने संस्थाहरू बीच पर्याप्त रूपमा समाजस्य हुन नसक्नु पनि समस्याको रूपमा रहेको छ ।

१३.१८० स्थानीय स्तरसम्मका सबै स्वास्थ्य संस्थाहरूलाई सक्षम बनाउँदै स्वास्थ्य बिमा कार्यक्रमलाई देशव्यापी बनाई सम्पूर्ण नागरिकसम्म पहुँच पुऱ्याउनु चुनौतीपूर्ण छ ।

१३.१८१ महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू तथा यौनिक, लैङ्गिक र अल्पसंख्यकलगायत सामाजिक रूपमा पिछडिएका वर्गको अपेक्षा दिन प्रति दिन बढ्दै गइरहेको सन्दर्भमा ती अपेक्षाहरू पूरा गर्नु चुनौतीपूर्ण रूपमा रहेको छ ।

१३.१८२ स्थानीयस्तरमा खेलकुद मन्त्रालयको प्रत्यक्ष निकाय नभएकोले स्थानीयस्तरमा सञ्चालित हुने कार्यक्रमहरूको अनुगमन गर्न समस्या रहेको छ । खेलकुद क्षेत्रको विकासका लागि आवश्यक पूर्वाधार निर्माण, मर्मत तथा सुधारका कार्य गर्न पर्याप्त स्रोतको व्यवस्था हुन नसक्नु पनि यस क्षेत्रको समस्याको रूपमा रहेको छ । साथै, खेलकुद विधामा विश्वमा विकास भएको आधुनिक प्रविधिको उपयोग नेपाली खेल क्षेत्रले यथेष्ट मात्रामा गर्न सकिरहेको छैन ।

१३.१८३ युवाको विषय विभिन्न मन्त्रालयसँग सम्बन्धित रहेकोले एकीकृत कार्यक्रम तय गर्न, युवालाई सम्बोधन तथा उपयोगी हुनेगरी कार्यक्रम तर्जुमा गर्न र युवालाई स्वरोजगार र उद्यमशील बनाउने विषय चुनौतीको रूपमा रहेको छ । साथै, स्वयंसेवी कार्यका लागि युवालाई उत्प्रेरित गराई विपद व्यवस्थापनमा स्वःस्फूर्त रूपमा परिचालन हुने व्यवस्था मिलाउने विषय चुनौतीको रूपमा रहेको छ । सबै उमेर समुहका व्यक्तिहरूको समुह विशेष साझा समस्या र अपेक्षाहरू सम्बोधन गर्नु चुनौतीपूर्ण रहेको छ ।

१३.१८४ छरिएर रहेका सामाजिक सुरक्षाका कार्यक्रमहरूलाई एकीकृत रूपमा सञ्चालन गर्नु अहिलेको चुनौती हो ।

१४. सार्वजनिक संस्थान

- १४.१ सर्वसाधारणलाई अत्यावश्यक वस्तु तथा सेवा सुलभरूपमा सुपथ मूल्यमा उपलब्ध गराउने, दिगो विकासका आधारभूत संरचना तथा पूर्वधार निर्माण गर्ने, आर्थिक गतिशीलताका लागि उत्प्रेरणा सृजना गर्ने, आर्थिक वृद्धि र लोककल्याणमा योगदान पुऱ्याई सामाजिक न्याय प्रवर्द्धन गर्ने उद्देश्य राखी नेपालमा सार्वजनिक संस्थानहरू स्थापना गरिएको हो ।
- १४.२ नेपालमा खुला अर्थनीतिको अवलम्बनपछि सार्वजनिक संस्थानहरूमा सरकारको लगानी घटाई क्रमशः निजीकरण गर्ने नीतिअनुरूप कानून तर्जुमा गरी ३० वटा संस्थानहरू निजीकरण गरिएको छ । नेपाल सरकारले विनिवेश नीति अवलम्बन गरी सार्वजनिक संस्थानहरू क्रमिकरूपमा निजीकरण गर्ने लक्ष्य लिएको भए पनि सर्वसाधारणलाई अनिवार्य रूपमा पुऱ्याउनुपर्ने सेवा र व्यावसायिक नाफाको अपरिहार्यताको दोसौं धका बीचबाट निजीकरणमा प्रभावकारिता ल्याउनुपर्ने स्थिती छ ।
- १४.३ नेपाल सरकारको पूर्ण वा आंशिक स्वामित्वामा ३७ वटा सार्वजनिक संस्थानहरू रहेका छन् । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा ३७ वटा सार्वजनिक संस्थानहरूको कुल सञ्चालन आय रु.२ खर्ब ७० अर्ब ४८ करोड ४७ लाख रहेको छ । यो आय अघिल्लो आर्थिक वर्ष २०७०/७१ को तुलनामा ५.०६ प्रतिशतले बढी छ । आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा सार्वजनिक संस्थानहरूको कुल सञ्चालन रु.२ खर्ब ५७ अर्ब ८१ करोड ७३ लाख रहेको थियो । कुल सञ्चालन आयमा भएको यस्तो वृद्धिले सार्वजनिक संस्थानहरूको वित्तीय कार्यकुशलतामा केही सुधार भएको देखिन्छ ।
- १४.४ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा ३७ वटा सार्वजनिक संस्थानहरूमध्ये २० वटा खुद नाफामा र १४ वटा खुद नोक्सानीमा सञ्चालित छन् । नेपाल इन्जिनियरिङ कन्सल्टेन्सी सेवा केन्द्र लिमिटेड र नेशनल कन्स्ट्रक्सन कम्पनी नेपाल लिमिटेड का कर्मचारीहरूको अवकाश भई विवरण प्राप्त हुन नसकेको तथा जनकपुर चुरोट कारखाना लिमिटेडका कर्मचारीहरूको अवकाश भई तथ्याङ्कको उपलब्धतामा सीमितता रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा खुद नाफा रु. ५ अर्ब ५ करोड ३ लाख रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा खुद नाफा रु.३३ अर्ब ९२ करोड २७ लाख देखिएको छ । खासगरी विगत आर्थिक वर्षहरूमा नोक्सानमा रहेको नेपाल आयल निगम आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा करिब रु.१५ अर्बले नाफामा रहेको तथा नेपाल दूरसञ्चार कम्पनी लिमिटेड, राष्ट्रिय वाणिज्य बैङ्क र कृषि विकास बैङ्कले समेत यस अवधिमा उल्लेख्य नाफा बढाएकाले खुद नाफामा वृद्धि भएको हो ।
- १४.५ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्ममा ३७ वटा सार्वजनिक संस्थानहरूमा नेपाल सरकारको कुल सेयर लगानी रु.१ खर्ब २६ अर्ब १६ करोड ३ लाख र कुल ऋण लगानी रु.१

खर्च २९ अर्ब ९६ करोड १८ लाख रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा सार्वजनिक संस्थानहरूमा सेयर लगानी रु.१ खर्ब १५ अर्ब ८१ करोड ४५ लाख र ऋण लगानी रु.१ खर्ब ११ अर्ब ६८ करोड १७ लाख पुगेको थियो । आर्थिक वर्ष २०७०/७१ को तुलनामा आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा सार्वजनिक संस्थानहरूमा सरकारको सेयर लगानी ८.९३ प्रतिशत र ऋण लगानी १६.३७ प्रतिशतले बढेको छ ।

१४.६ सार्वजनिक संस्थानहरूको कुल सेयरधनी कोष आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्ममा कुल रु.१ खर्ब ७३ अर्ब ३७ करोड ९३ लाख रहेकोमा अघिल्लो आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा सो सेयरधनी कोष रु.१ खर्ब ५ अर्ब ९८ करोड ९५ लाख रहेको थियो । आर्थिक वर्ष २०७०/७१ को तुलनामा आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा संस्थानहरूको सेयरधनी कोष ६३.५८ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्ममा सार्वजनिक संस्थानहरूको सञ्चित नाफा करिब रु.१३ अर्ब हुनु तथा कतिपय सार्वजनिक संस्थानहरूले सम्पत्ति थप गर्नाले यस कोषमा वृद्धि हुन गएको हो ।

१४.७ आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा खुद स्थिर सम्पत्ति रु.१ खर्ब २६ अर्ब २७ करोड ३ लाख रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा रु.२ खर्ब ४४ अर्ब १३ करोड ८८ लाख पुगेको छ । सार्वजनिक संस्थानहरूसँग रहेको जग्गा तथा भवनको यथार्थ लेखापरीक्षण गरी वास्तविक मूल्यमा आधारित बनाउने काम नभएको हुँदा यस्तो सम्पत्तिको मूल्यले वास्तविक मूल्यको चित्रण नगर्ने देखिएकाले यस्तो लेखापरीक्षण अविलम्ब सम्पन्न गर्नुपर्ने देखिएको छ ।

१४.८ नेपाल सरकारलाई सार्वजनिक संस्थानहरूबाट आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा रु.६ अर्ब ६१ करोड ८७ लाख लाभांश प्राप्त भएकोमा आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा केही कम भई रु.६ अर्ब ४५ करोड ८४ लाख प्राप्त भएको छ, जुन सेयर लगानी रु.१ खर्ब २६ अर्ब १६ करोड ३ लाखको अनुपातमा ५.१२ प्रतिशत रहेको छ । यस अवधिमा नेपाल दूर सञ्चार कम्पनी लिमिटेड , औद्योगिक क्षेत्र व्यवस्थापन लिमिटेड र राष्ट्रिय आवास कम्पनी लिमिटेड बाट नेपाल सरकारलाई लाभांश प्राप्त भएको देखिन्छ ।

१४.९ सार्वजनिक संस्थानहरूमा कार्यरत कर्मचारीहरूलाई सेवानिवृत्तिपछि दिइने उपदान, निवृत्तभरण, औषधिउपचार, बिमा, सञ्चित बिदा जस्ता हरेक वर्षको सुविधावापतको रकम यकीन गरेर सम्भावित दायित्वका लागि बेग्लै कोष खडा गरी राख्ने नगर्नाले अधिकांश संस्थानहरूको कोषमा व्यवस्था नगरिएको दायित्व वृद्धि हुने क्रम रहेको देखिन्छ । आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा सार्वजनिक संस्थानहरूको कोषमा व्यवस्था नगरिएको दायित्व रु.२७ अर्ब १ करोड ९१ लाख रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा उक्त दायित्व ४.४९ प्रतिशतले घट्न गई रु.२५ अर्ब ८० करोड ६८ लाख पुगेको छ । कतिपय सार्वजनिक

संस्थानहरूले दीर्घकालीन दायित्ववापत कोष खडा गर्ने क्रम बढाउँदै लगेकाले यस्तो रकम घट्न गएको भएता पनि कोषमा व्यवस्था नगरिएको दायित्व अझ पनि ठूलै अङ्कमा रहेकोले यसको सम्भावित दायित्वका लागि बेग्लै कोष बनाउनुपर्ने देखिएको छ ।

१४.१० आर्थिक वर्ष २०७०/७१ सम्ममा सार्वजनिक संस्थानहरूको खुद सञ्चित नोक्सान रु.२६ अर्ब ९२ करोड २७ रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्ममा सार्वजनिक संस्थानहरूको खुद सञ्चित नाफा रु.१३ अर्ब २२ करोड ३ लाख रहेको देखिन्छ । सञ्चित नोक्सान रु.१ अर्बभन्दा बढी भएका संस्थानहरूमा नेपाल विद्युत प्राधिकरण रु.२५ अर्ब २० करोड, नेपाल आयल निगम रु.१७ अर्ब ८० करोड, राष्ट्रिय वाणिज्य बैङ्क रु.६ अर्ब २५ करोड, नेपाल ओरिएण्ड म्याग्नेसाइट प्राईभेट लिमिटेड रु.४ अर्ब १५ करोड, उदयपुर सिमेण्ट उद्योग लिमिटेड रु.३ अर्ब ७१ करोड, नेपाल वायुसेवा निगम रु.१ अर्ब ८८ करोड, नेपाल औषधि लिमिटेड रु.१ अर्ब १९ करोड, नेपाल टेलिभिजन रु.१ अर्ब १५ करोड, नेपाल खाद्य संस्थान रु.१ अर्ब १० करोड र नेशनल ट्रेडिङ लिमिटेड रु.१ अर्ब ९ करोड गरी १० वटा सार्वजनिक संस्थान रहेका छन् । सञ्चित नाफा रु.१ अर्बभन्दा बढी भएका संस्थानहरूमा नेपाल दूरसञ्चार कम्पनी लिमिटेड रु.६५ अर्ब ९९ करोड, नेपाल नागरिक उड्डयन प्राधिकरण रु.५ अर्ब ६७ करोड, राष्ट्रिय बिमा संस्थान रु.३ अर्ब ३७ करोड, एन.आ.ई.डी.सी. डेभलपमेण्ट बैङ्क लिमिटेड रु.१ अर्ब ६७ करोड र कृषि विकास बैङ्क रु.१ अर्ब ५० करोड गरी ५ वटा सार्वजनिक संस्थान छन् ।

कुल गार्हस्थ्य उत्पादन र राजस्वमा सार्वजनिक संस्थानको योगदान

१४.११ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को संशोधित कुल गार्हस्थ्य उत्पादन रु.२१ खर्ब २० अर्बमा सार्वजनिक संस्थानहरूको कुल सञ्चालन आयको योगदान १२.७५ प्रतिशत रहेको छ । सार्वजनिक संस्थानहरूमध्ये सबैभन्दा बढी व्यापारिक क्षेत्रको सञ्चालन आय कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको अनुपातमा ७.१२ प्रतिशत र सबैभन्दा न्यून सामाजिक क्षेत्रको ०.०७ प्रतिशत देखिएको छ ।

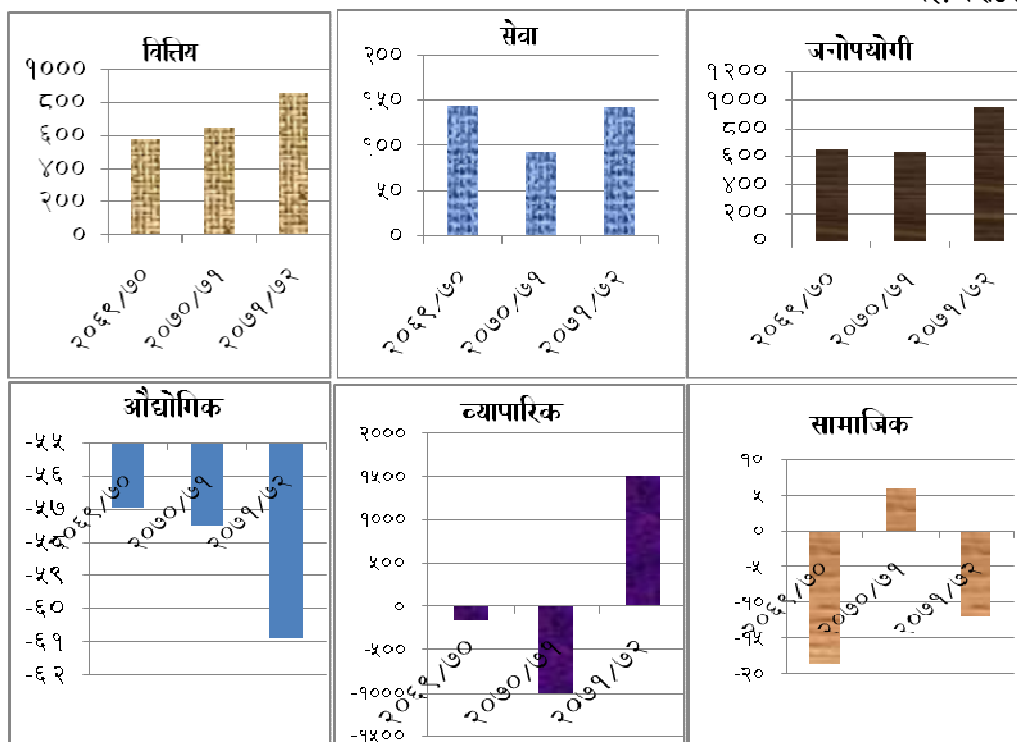
१४.१२ नेपाल सरकारले आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा संकलन गरेको कुल राजस्व रु.४ खर्ब ५ अर्ब ८७ करोडमा सार्वजनिक संस्थानहरूबाट प्राप्त लाभांशको योगदान १.५९ प्रतिशत रहेको छ । नेपाल सरकारले संस्थानमा गरेको सेयर लगानीको अनुपातमा सरकारलाई प्राप्त लाभांश ५.१२ प्रतिशत मात्र रहेकोले प्रतिफल दर प्रचलित ब्याज दरभन्दा न्यून रहेको देखिन्छ । यद्यपी सार्वजनिक संस्थानहरूको आयकर, मूल्य अभिवृद्धि कर र गैह्रकर राजस्व परिचालनमा उल्लेख्य भूमिका देखिएको छ ।

१४.१३ नेपाल सरकारले सार्वजनिक संस्थानहरूमा आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा रु.१७ अर्ब ३७

करोड ऋण प्रवाह गरेको थियो । सोही आर्थिक वर्षको कुल सरकारी बजेट रु.५ खर्ब १५ अर्ब ७१ करोडको अनुपातमा ऋण प्रवाह रकम ३.३७ प्रतिशत रहेको छ भने पुँजीगत बजेट रु.१ खर्ब १६ अर्ब ७५ करोडको अनुपातमा सार्वजनिक संस्थानहरूमा प्रवाह भएको ऋणको हिस्सा १४.८८ प्रतिशत रहेको देखिन्छ ।

चार्ट १४ (क): क्षेत्रगत सार्वजनिक संस्थानहरूको खुद नाफा स्थिति

(रु. करोडमा)

सार्वजनिक संस्थानहरूको क्षेत्रगत विश्लेषण

औद्योगिक क्षेत्र

१४.१४ औद्योगिक क्षेत्रमा ७ वटा सार्वजनिक संस्थानहरू रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा यी संस्थानहरूको सञ्चालन आय रु.६ अर्ब ६२ करोड ८० लाख रहेको छ, जुन आर्थिक वर्ष २०७०/७१ को तुलनामा ७.७९ प्रतिशतले बढी हो । जनकपुर चुरोट कारखाना लिमिटेडका कर्मचारीहरूलाई सुविधासहित अवकाश गरेपश्चात बन्द अवस्थामा रहेको, नेपाल ओरिएण्ड म्याग्नेसाइट प्राईभेट लिमिटेड सञ्चालन नै हुन नसकेको तथा नेपाल औषधि लिमिटेडले सीमित उत्पादनमात्र गरेको स्थिति छ । दुग्ध विकास संस्थान र हेटौँडा सिमेण्ट

उद्योग लिमिटेडको सञ्चालन आय क्रमशः ९.७२ प्रतिशत र १४.६० प्रतिशत वृद्धि भएको छ ।

१४.१५ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा औद्योगिक क्षेत्रका संस्थानहरूको खुद नोक्सान गत आर्थिक वर्ष २०७०/७१ को तुलनामा २१.४० प्रतिशतले घटी रु.६० करोड ८९ लाख पुगेको छ । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्म यस क्षेत्रको कुल सञ्चित नोक्सान रु.१० अर्ब ६१ करोड ६४ लाख रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्ममा औद्योगिक क्षेत्रका संस्थानहरूको खुद स्थिर सम्पत्ति गत वर्षको रु.३ अर्ब ३६ करोड ६६ लाखबाट रु.९ करोड ६० लाख क्षयीकरण भई रु.३ अर्ब २७ करोड ६ लाख पुग्न गएको छ ।

१४.१६ यस क्षेत्रमा सञ्चालित संस्थानहरूले नेपाल सरकारलाई तिर्न बाँकी ऋण आर्थिक वर्ष २०७०/७१ को तुलनामा आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा रु.५९ करोड ७६ लाखले वृद्धि भई रु.६ अर्ब ४५ करोड ३ लाख पुगेको छ । नेपाल सरकारसँग ठूलो रकम ऋण लिनेमा जनकपुर चुरोट कारखाना लिमिटेड रु.२ अर्ब ३९ करोड, उदयपुर सिमेन्ट उद्योग लिमिटेड रु.२ अर्ब २१ करोड र नेपाल ओरिएण्ड म्याग्नेसाइट प्राईभेट लिमिटेड रु.७६ करोड रहेको छ । यसैगरी सेयरधनी कोष रु.४ अर्ब ७८ करोड ४१ लाख ऋणात्मक भई गत वर्षको तुलनामा रु.७१ करोड ४२ लाखले ऋणात्मक वृद्धि भएको छ ।

१४.१७ औद्योगिक क्षेत्रमा रहेका दुग्ध विकास संस्थान र हेटौडा सिमेन्ट उद्योग लिमिटेडले आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्मको लेखापरीक्षण गराएका र अन्य ५ वटा यस क्षेत्रका सार्वजनिक संस्थानहरूको समयमै लेखापरीक्षण सम्पन्न हुन सकेको छैन । यस क्षेत्रका संस्थानहरूमा जम्मा २२५२ जना कर्मचारीहरू कार्यरत रहेका छन् भने कुल प्रशासनिक खर्च वार्षिक रु.६२ करोड ६५ लाख तथा कर्मचारी अवकाशको निमित्त कोषमा व्यवस्था नगरिएको दायित्व रु.२ अर्ब ३६ करोड ५१ लाख रहेको छ । औद्योगिक क्षेत्रका संस्थानहरूमा सरकारले आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्ममा सेयर लगानी रु.५ अर्ब ४२ करोड ५६ लाख गरेको भए पनि लाभांश प्राप्त गर्न नसकेको स्थिति छ ।

व्यापारिक क्षेत्र

१४.१८ कृषि सामग्री कम्पनी लिमिटेड , राष्ट्रिय विउविजन कम्पनी लिमिटेड , नेशनल ट्रेडिङ लिमिटेड, नेपाल खाद्य संस्थान, नेपाल आयल निगम लिमिटेड र दि टिम्बर कर्पोरेशन अफ नेपाल लिमिटेड गरी व्यापारिक क्षेत्रमा ६ वटा संस्थानहरू रहेका छन् । व्यापारिक क्षेत्रका संस्थानहरूको आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा रु.१ खर्ब ५० अर्ब ९३ करोड ४ लाख सञ्चालन आय र रु.१५ अर्ब ९ करोड ८५ लाख खुद नाफा रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा सञ्चालन आय रु.१ खर्ब ४५ अर्ब ९५ करोड ९७ लाख र खुद नोक्सान

रु.८ अर्ब ५९ करोड ३ लाख रहेको थियो । आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा नेपाल आयल निगमको रु. ८ अर्ब ३० करोड खुद नोक्सान भएकोमा आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा रु.१५ अर्ब ४ करोड खुद नाफा रहेकोले व्यापारिक क्षेत्रको नाफा / नोक्सान स्थितिमा सकारात्मक प्रभाव परेको हो । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा कच्चा तेलको मूल्य घटेको तर आन्तरिक बजारमा पेट्रोलियम पदार्थको मूल्य सोअनुसार समायोजन नगरिएकोले नेपाल आयल निगमको खुद नाफा बढ्न गएको हो ।

१४.१९ आर्थिक वर्ष २०७०/ ७१ मा व्यापारिक क्षेत्रमा सञ्चालित संस्थानहरूको कुल ऋण रु.३४ अर्ब ६९ करोड ६० लाख भएकोमा सो रकम घटेर आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा रु.१३ अर्ब ५५ करोड ५८ लाख पुगेको छ । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्ममा नेपाल आयल निगम लिमिटेडलाई नेपाल सरकारको जमानतमा कर्मचारी सञ्चय कोष तथा नागरिक लगानी कोषबाट रु.२० अर्ब २८ करोड ऋण प्रवाह भएकोमा हाल उक्त रकम चुक्ता भएको छ ।

१४.२० आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्ममा व्यापारिक क्षेत्रका संस्थानहरूको खुद स्थिर सम्पत्ति रु.१ अर्ब ९८ करोड ७ लाख रहेको छ । खुद सम्पत्ति सबैभन्दा बढी कृषि सामग्री कम्पनीको रु.८१ करोड ३४ लाख रहेको छ । यस क्षेत्रमा सञ्चालित संस्थानहरूको समग्र सेयरधनी कोष रु.१३ अर्ब ७६ करोड ७ लाख ऋणात्मक रहेको र यो कोष ऋणात्मक रहनुमा मूल रूपमा नेपाल आयल निगमको सेयरधनी कोष रु. १४ अर्ब ६८ करोड ५६ लाखले ऋणात्मक हुनुले हो ।

१४.२१ व्यापारिक क्षेत्रका ६ वटा संस्थानहरूमध्ये ३ वटाले मात्र आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्मको लेखापरीक्षण गराएका छन् । नेपाल खाद्य संस्थान र नेशनल ट्रेडिङ लिमिटेडको आर्थिक वर्ष २०६९/७० सम्म तथा राष्ट्रिय विउविजन कम्पनी लिमिटेडको आर्थिक वर्ष २०७०/७१ सम्मको मात्र लेखापरीक्षण सम्पन्न भएको छ । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा यस क्षेत्रमा १६७८ जना कर्मचारी कार्यरत रहेकोमा यी संस्थानहरूको प्रशासनिक खर्च वार्षिक रु.१ अर्ब ६९ करोड ८२ लाख र कोषमा व्यवस्था नगरिएको दायित्व रु.९३ करोड ५५ लाख रहेको छ । व्यापारिक क्षेत्रका संस्थानहरूमा नेपाल सरकारले आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्ममा रु.१३ अर्ब ५५ करोड ५८ लाख ऋण लगानी तथा रु.१ अर्ब ६० करोड ८५ लाख सेयर लगानी गरेको भए पनि लाभांश पाउन नसकेको स्थिति छ ।

सेवा क्षेत्र

१४.२२ सेवा क्षेत्रमा नेपाल नागरिक उड्डयन प्राधिकरण, नेपाल वायुसेवा निगम, औद्योगिक क्षेत्र व्यवस्थापन लिमिटेड, नेपाल पारवहन तथा गोदाम व्यवस्था कम्पनी लिमिटेड, राष्ट्रिय

उत्पादकत्व तथा आर्थिक विकास केन्द्र लिमिटेड, नेपाल ईन्जिनियरिङ्ग कन्सल्टेन्सी सेवा केन्द्र लिमिटेड र नेशनल कन्स्ट्रक्सन कम्पनी नेपाल लिमिटेड गरी ७ वटा सार्वजनिक संस्थानहरू रहेकोमा नेशनल कन्स्ट्रक्सन कम्पनी नेपाल लिमिटेड र नेपाल ईन्जिनियरिङ्ग कन्सल्टेन्सी सेवा केन्द्र लिमिटेडका कर्मचारीहरूलाई सुविधासहित अवकाश गरेपश्चात उक्त संस्थानबाट कुनै कारोबार भएको छैन । सेवा क्षेत्रका संस्थानहरूको सञ्चालन आय आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा रु.१२ अर्ब ३१ करोड ५० लाख रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा उक्त आयमा ३.९० प्रतिशतले वृद्धि भई कुल सञ्चालन आय रु.१२ अर्ब ७९ करोड ६४ लाख पुगेको छ । यस क्षेत्रमा आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा बढी सञ्चालन आय गर्नेमा नेपाल वायुसेवा निगम र नेपाल नागरिक उड्डयन प्राधिकरण रहेका छन् , यस अवधिमा यी संस्थानहरूको क्रमशः रु.७ अर्ब ८८ करोड ८८ लाख र रु.४ अर्ब १६ करोड १७ लाख सञ्चालन आय रहेको छ ।

१४.२३ सेवा क्षेत्रका संस्थानहरूको आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा रु.१ अर्ब ३४ करोड ४८ लाख खुद नाफा रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा बढ्न गई रु.१ अर्ब ४३ करोड १ लाख पुगेको छ । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा नेपाल नागरिक उड्डयन प्राधिकरण, नेपाल वायुसेवा निगम, औद्योगिक क्षेत्र व्यवस्थापन लिमिटेड, नेपाल पारवहन तथा गोदाम व्यवस्था कम्पनी लिमिटेड खुद नाफामा रहेका छन् भने राष्ट्रिय उत्पादकत्व तथा आर्थिक विकास केन्द्र लिमिटेड घाटामा सञ्चालित रहेका तथा नेपाल ईन्जिनियरिङ्ग कन्सल्टेन्सी सेवा केन्द्र लिमिटेड र नेशनल कन्स्ट्रक्सन कम्पनी नेपाल लिमिटेडको कारोबार नै नभएको स्थिति छ ।

१४.२४ सेवा क्षेत्रका सार्वजनिक संस्थानहरूको आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्ममा खुद स्थिर सम्पत्ति कुल रु.२३ अर्ब २१ करोड १२ लाख र सेयरधनी कोष रु.२६ अर्ब ४६ करोड ७६ लाख रहेको छ । यस अवधिसम्म सेवा क्षेत्रको ऋण दायित्व रु.२ अर्ब ९८ करोड ८८ लाख पुगेको छ । सो ऋणमध्ये नेपाल नागरिक उड्डयन प्राधिकरणको रु.२ अर्ब २९ करोड ३३ लाख, नेपाल वायुसेवा निगमको रु.५६ करोड १४ लाख र नेपाल पारवहन तथा गोदाम व्यवस्था कम्पनी लिमिटेडको रु.१२ करोड २५ लाख रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्ममा यस क्षेत्रका संस्थानहरूको कोषमा व्यवस्था नभएको दायित्व रु.६६ करोड १६ लाख पुगेकोमा यीमध्ये सबैभन्दा बढी नेपाल वायुसेवा निगमको रु.६४ करोड ९१ लाख रहेको छ । नेपाल वायुसेवा निगमलाई दुईवटा न्यारो बडी एयरबस जहाज खरिद गर्नका लागि नेपाल सरकारको जमानतमा कर्मचारी सञ्चयकोषबाट रु.१० अर्ब ऋण प्रवाह भएको र निगमले जहाजसमेत भित्र्याइसकेको छ ।

१४.२५ सेवा क्षेत्रका सार्वजनिक संस्थानहरूमा आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्ममा नेपाल सरकारबाट रु.१७ अर्ब ९४ करोड ३२ लाख सेयर लगानी तथा रु.२ अर्ब ९८ करोड ८८ लाख

ऋण लगानी भएको छ । नेपाल सरकारलाई आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा सेवा क्षेत्रको औद्योगिक क्षेत्र व्यवस्थापन लिमिटेडबाट मात्र लाभांश प्राप्त भएको छ । सेवा क्षेत्रका संस्थानहरूमध्ये औद्योगिक क्षेत्र व्यवस्थापन लिमिटेड र नेपाल पारवहन तथा गोदाम व्यवस्था कम्पनी लिमिटेडको आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्मको लेखा परीक्षण भएको, नेपाल वायुसेवा निगम र नेपाल नागरिक उड्डयन प्राधिकरणको आर्थिक वर्ष २०७०/७१ सम्मको र राष्ट्रिय उत्पादकत्व तथा आर्थिक विकास केन्द्र लिमिटेडको आर्थिक वर्ष २०६४/६५ सम्मको मात्र लेखापरीक्षण सम्पन्न भएको छ । यस क्षेत्रका संस्थानहरूमा कार्यरत कर्मचारीहरूको संख्या आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्ममा कुल २४२६ पुगेको र कुल प्रशासनिक खर्च वार्षिक रु.२ अर्ब ३० करोड १९ लाख रहेको छ ।

सामाजिक क्षेत्र

१४.२६ सामाजिक क्षेत्रमा सांस्कृतिक संस्थान, गोरखापत्र संस्थान, जनक शिक्षा सामग्री केन्द्र लिमिटेड, नेपाल टेलिभिजन र राष्ट्रिय आवास कम्पनी लिमिटेड गरी ५ वटा संस्थानहरू रहेका छन् । आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा यस क्षेत्रका संस्थानहरूको रु.२ लाख खुद नोक्सान रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा खुद नोक्सान बढेर रु.१२ करोड ५ लाख पुगेको छ । गोरखापत्र संस्थान आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा रु.१५ करोड ७ लाख नाफामा रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा रु.४ करोड ३४ लाख नाफामा रहेको तथा नेपाल टेलिभिजन आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा रु.२ करोड ४८ लाख नाफामा रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा रु. ८ करोड २३ लाखले नोक्सानीमा गएकोले समग्र सामाजिक क्षेत्रको खुद नोक्सान गत वर्षभन्दा बढ्न गएको हो ।

१४.२७ सामाजिक क्षेत्रका सार्वजनिक संस्थानहरूको आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा सञ्चालन आय रु.१ अर्ब ४३ करोड ८ लाख र खुद स्थिर सम्पत्ति रु.१ अर्ब ११ करोड ३२ लाख रहेको छ, जुन अघिल्लो आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा क्रमशः रु.१ अर्ब ७ करोड ४५ लाख र रु.८७ करोड ९६ लाख रहेको थियो । नेपाल सरकारले आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्ममा सामाजिक क्षेत्रका संस्थानहरूमा कुल रु.२ अर्ब ८५ करोड २० लाख सेयर लगानी तथा रु.१ अर्ब ७५ लाख ऋण लगानी गरेकोमा नेपाल सरकारलाई राष्ट्रिय आवास कम्पनी लिमिटेडबाट रु.११ लाख लाभांश मात्र प्राप्त भएको छ ।

१४.२८ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्ममा सामाजिक क्षेत्रका संस्थानहरूको कुल सेयरधनी कोष रु.३ अर्ब ५३ करोड ५ लाख रहेको छ । यस क्षेत्रका संस्थानहरूमा नेपाल टेलिभिजनले मात्र आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्मको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेको र अन्यले ४ वटा संस्थानहरूले लेखापरीक्षण समयमै सम्पन्न गर्न नसकेको देखिन्छ । सामाजिक क्षेत्रका संस्थानहरूमा आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा १४६३ जना कर्मचारी कार्यरत रहेको र यी

संस्थानहरूमा कोषमा व्यवस्था नगरेको दायित्व आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्ममा रु.४७ करोड ४५ लाख पुगेको छ, जसमा सबैभन्दा बढी गोरखापत्र संस्थानको रु.३० करोड रहेको छ ।

जनोपयोगी क्षेत्र

१४.२९ जनोपयोगी क्षेत्रमा नेपाल दूरसञ्चार कम्पनी लिमिटेड, नेपाल विद्युत प्राधिकरण र नेपाल खानेपानी संस्थान गरी ३ वटा संस्थानहरू रहेका छन् । यी संस्थानहरूको आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा कुल सञ्चालन आय रु.६४ अर्ब १७ करोड ५२ लाखमा रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा रु.५ अर्ब ८२ करोड ७७ लाखले वृद्धि भई रु.७० अर्ब २९ लाख पुगेको छ । सबैभन्दा बढी कुल सञ्चालन आय नेपाल दूरसञ्चार कम्पनी लिमिटेडको रु.३९ अर्ब २९ करोड १ लाख रहेको छ । जनोपयोगी क्षेत्रका संस्थानहरूको आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्ममा खुद स्थिर सम्पत्ति रु.२ खर्ब ११ अर्ब ७५ करोड ७९ लाख र सेयरधनी कोष रु.१ खर्ब ५ अर्ब ६९ करोड १३ लाखले धनात्मक रहेको छ ।

१४.३० जनोपयोगी क्षेत्रका संस्थानहरूको आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा खुद नाफा रु.९ अर्ब ५७ करोड २६ लाख रहेको छ । यस आर्थिक वर्षमा सबैभन्दा बढी नेपाल दूरसञ्चार कम्पनी लिमिटेडले रु.१४ अर्ब ५५ करोड ६३ लाख खुद नाफा आर्जन गरेको र सबैभन्दा बढी खुद नोक्सान नेपाल विद्युत प्राधिकरणको रु.४ अर्ब ९६ करोड १९ लाख रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा नेपाल खानेपानी संस्थानको खुद नोक्सान रु.२ करोड १८ लाख रहेकोमा जनोपयोगी क्षेत्रका संस्थानहरूको समग्रमा खुद नाफा / नोक्सान समायोजन गर्दा रु.९ अर्ब ५७ करोड २६ लाख खुद नाफा भएको छ । आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा नेपाल विद्युत प्राधिकरणको सञ्चित नोक्सानी रु.२७ अर्ब ५३ करोड अपलेखन गरिएकोमा पछिल्लो चार वर्षमा सञ्चित नोक्सानी पुनः बढेर रु.२५ अर्ब २० करोड पुगेको छ । अर्कोतिर यसै अवधिमा प्राधिकरणको बक्यौता करिब रु.१० अर्ब पुगेको छ । यस स्थितिले प्राधिकरण जटिल वित्तीय समस्याबाट गुज्नेको देखिन्छ ।

१४.३१ जनोपयोगी क्षेत्रका संस्थानहरूमा नेपाल सरकारले आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्ममा कुल रु.७४ अर्ब ३० करोड ६३ लाख सेयर लगानी र रु. १ खर्ब ३ अर्ब ४२ करोड ८ लाख ऋण लगानी गरेको छ । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा नेपाल सरकारलाई नेपाल दूरसञ्चार कम्पनी लिमिटेडबाट रु.६ अर्ब ४५ करोड ३ लाख मात्र लाभांश प्राप्त भएको छ । यस क्षेत्रका संस्थानहरूको कुल ऋण दायित्व आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्म रु.१ खर्ब ३ अर्ब ४२ करोड ८ लाख पुगेको छ । आर्थिक वर्ष २०७०/७१मा यस्तो दायित्व रु.८५ अर्ब ३६ करोड ७० लाख रहेको थियो । ऋण दायित्वमा सबैभन्दा बढी नेपाल विद्युत प्राधिकरणको रु.९८ अर्ब १५ करोड ६५ लाख रहेको छ ।

१४.३२ जनोपयोगी क्षेत्रका संस्थानहरूमा कार्यरत कुल कर्मचारी संख्या आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्म १४३२९ जना रहेकामा सबैभन्दा बढी नेपाल विद्युत प्राधिकरणमा ८४३४ जना कर्मचारीहरू कार्यरत छन्। यस क्षेत्रका संस्थानहरूको कुल प्रशासकीय खर्च रु.१० अर्ब ३ करोड ५१ लाख रहेकोमा कोषमा व्यवस्था नगरिएको दायित्व आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा रु.२० अर्ब ४९ करोड ७३ लाख पुगेको छ। यस्तो दायित्व नेपाल विद्युत प्राधिकरणको रु.१८ अर्ब १९ करोड ५८ लाख, नेपाल दूरसञ्चार कम्पनी लिमिटेडको रु.१ अर्ब ८५ करोड ५१ लाख र नेपाल खानेपानी संस्थानको रु.४४ करोड ६४ लाख रहेको देखिन्छ।

वित्तीय क्षेत्र

१४.३३ वित्तीय क्षेत्रमा ९ वटा सार्वजनिक संस्थानहरू छन्, जसमा कृषि विकास बैङ्क, राष्ट्रिय बिमा संस्थान, एन.आई.डि.सी. डेभलपमेण्ट बैङ्क, राष्ट्रिय वाणिज्य बैङ्क, निक्षेप तथा कर्जा सुरक्षण निगम लिमिटेड, नेपाल आवास फाइनेन्स लिमिटेड, नेपाल स्टक एक्सचेञ्ज लिमिटेड, नागरिक लगानी कोष र जलविद्युत लगानी तथा विकास कम्पनी लिमिटेड रहेका छन्। आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा यस क्षेत्रको कुल सञ्चालन आय रु.२८ अर्ब ६९ करोड ६१ लाख पुगेको छ, जुन अघिल्लो आर्थिक वर्ष २०७०/७१ को तुलनामा ३.२८ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ। आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा वित्तीय क्षेत्रका राष्ट्रिय बिमा संस्थान बाहेकका ८ वटा संस्थानहरूले खुद नाफा आर्जन गरेका छन्। आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा यस क्षेत्रका संस्थानहरूको खुद नाफा रु.६ अर्ब ३६ करोड ८७ लाख रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा वृद्धि भई रु.८ अर्ब ५५ करोड ७ लाख पुगेको छ। आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा यस क्षेत्रका रु.१ अर्बभन्दा बढी नाफा आर्जन गर्ने संस्थानहरूमा राष्ट्रिय वाणिज्य बैङ्कको रु.४ अर्ब ६४ करोड ३९ लाख र कृषि विकास बैङ्कको रु.४ अर्ब ३२ करोड १२ लाख रहेको छ।

१४.३४ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा वित्तीय क्षेत्रका संस्थानहरूको खुद स्थिर सम्पत्ति रु.२ अर्ब ८० करोड ५३ लाख र सेयरधनी कोष रु.५६ अर्ब २३ करोड ४७ लाख धनात्मक भई सबै संस्थानहरूको सेयरधनी कोष धनात्मक रहेको छ। यस क्षेत्रका संस्थानहरूमा नेपाल सरकारले आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्ममा कुल रु.२४ अर्ब २ करोड ४७ लाख सेयर लगानी र रु.२ अर्ब ५३ करोड ८५ लाख ऋण लगानी गरेको देखिन्छ। यस अवधिमा निक्षेप तथा कर्जा सुरक्षण निगम लिमिटेडको पुँजी वृद्धि गर्न रु.१ अर्ब थप सेयर लगानी गरिएको छ। सेयर लगानी वापत आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा वित्तीय क्षेत्रका संस्थानहरूबाट नेपाल सरकारलाई लाभांश प्राप्त भएको छैन। वित्तीय क्षेत्रका संस्थानहरूको कर्जा / लगानी रकम आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा रु.२ खर्ब २५ अर्ब ६९ करोड २१

लाख रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा सो लगानीमा वृद्धि भई रु.२ खर्ब ६९ अर्ब ५९ करोड ६ लाख पुगेको छ । साना निक्षेपकर्ताको निश्चित रकमसम्मको निक्षेप सुरक्षित रहने व्यवस्था गरिएकोले वित्तीय क्षेत्रमा सर्वसाधारणको विश्वास बढ्न गएको देखिन्छ ।

१४.३५ वित्तीय क्षेत्रका संस्थानहरू मध्येमा राष्ट्रिय बिमा संस्थानले आर्थिक वर्ष २०६६/६७ सम्मको लेखा परीक्षण गराएको तथा कृषि विकास बैङ्क र नागरिक लगानी कोषले आर्थिक वर्ष २०७०/७१ सम्मको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छन्। यी बाहेक यस क्षेत्रका अन्य सबै संस्थानहरूले आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्मकै लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छन् । यस क्षेत्रका संस्थानहरूमा कुल ५ हजार ७ सय १४ जना कर्मचारीहरू कार्यरत रहेकामा सबैभन्दा बढी राष्ट्रिय वाणिज्य बैङ्क र कृषि विकास बैङ्कमा क्रमशः २६७२ र २५८४ रहेको देखिन्छ । वित्तीय क्षेत्रका संस्थानहरूको कुल प्रशासकीय खर्च वार्षिक रु.७ अर्ब ६९ करोड ९० लाख रहेको छ । राष्ट्रिय वाणिज्य बैङ्कको कोषमा व्यवस्था नभएको दायित्व रु.८४ करोड ७० लाख र संभावित दायित्व रु.५ अर्ब ७३ करोड ३७ लाख गरी जम्मा रु.६ अर्ब ५८ करोड ७ लाख रहेको छ । यसैगरी नेपाल स्टक एक्स्चेञ्जको कोषमा व्यवस्था नभएको दायित्व रु.६६ लाख रहेको, निक्षेप तथा कर्जा सुरक्षण निगमको कोषमा व्यवस्था नभएको दायित्व रु.१ करोड ९२ लाख र संभावित दायित्व रु.३ खर्ब गरी जम्मा रु.३ खर्ब १ करोड ९२ लाख रहेको छ । यी बाहेक वित्तीय क्षेत्रका अन्य संस्थानहरूको कोषमा व्यवस्था नगरिएको दायित्व रकम नरहेको स्थिति छ ।

समस्या तथा चुनौतीहरू

१४.३६ नेपाल सरकारले सर्वसाधारण नागरिकको सेवा सुविधाका लागि अत्यावश्यक क्षेत्रका सार्वजनिक संस्थानहरू प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गर्ने र निजी क्षेत्र सक्षम तथा अग्रसर भएका क्षेत्रका सार्वजनिक संस्थानहरू निजीकरण गर्ने विनिवेश नीति अवलम्बन गरेको छ । विनिवेश नीतिलाई नतिजामूलक ढंगले अगाडि बढाउन नसकेको स्थिति छ । विनिवेश नीतिका उद्देश्य हासिल गर्ने कार्य चुनौतीपूर्ण रहेको छ ।

१४.३७ नेपाल सरकारको पूर्ण वा आंशिक स्वामित्वमा रहेका सार्वजनिक संस्थानहरू विभिन्न ५ वटा ऐनद्वारा गठन भएका छन् । पृथक ऐनबाट गठित सार्वजनिक संस्थानहरूको उद्देश्य पनि फरक फरक छन् । खासगरी सामाजिक जिम्मेवारी र व्यावसायिक नाफा आर्जनको दोस्रो धाटो सार्वजनिक संस्थानहरू अगाडि बढ्नुपर्ने स्थिति छ । यसका साथै व्यवस्थापनका क्रममा नेतृत्वको नियुक्ति, कार्य सञ्चालन प्रक्रिया, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीमा विविधता रहेको छ । सबै सार्वजनिक संस्थानहरूको उद्देश्यगत प्रष्टता कायम गर्दै व्यवस्थापनमा देखिएको फरक फरक प्रावधानको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा कठिनाई देखिने गरेको छ ।

१४.३८ सार्वजनिक संस्थानहरूलाई व्यावसायिक सिद्धान्तानुरूप सञ्चालन गरेर प्रतिस्पर्धी क्षमता बढाई तोकिएको लक्ष्य हासिल गर्न सक्षम बनाउने उद्देश्यले समय-समयमा विभिन्न समिति, अध्ययन कार्यदल र आयोगहरू गठन भई चुनौतीको पहिचान र सम्बोधन गर्न सुझावसहित प्रतिवेदन पेश गरेको भए तापनि ती प्रतिवेदनहरू केवल पेश गर्ने कार्यसम्मको औपचारिकतामा मात्र सीमित भएको र औल्याइएका सुधारका उपायहरू व्यावहारिक रूपमा कार्यान्वयनमा नआएकोले समस्या घट्नुको साटो झन् बढ्दै गएको देखिन्छ । सार्वजनिक संस्थान सुधारका क्रममा पछिल्लो समयमा सार्वजनिक संस्थान निर्देशन बोर्ड (गठन तथा कार्य सञ्चालन) आदेश, २०६९ अनुसार सार्वजनिक संस्थान निर्देशन बोर्ड गठन गरिएको थियो । सो बोर्डले सार्वजनिक संस्थानहरूको समन्वय, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको कार्य अपेक्षित तवरमा गर्न नसकेको र सीमित रूपमा कार्यकारी प्रमुखको नियुक्तिको सिफारिस गरेको देखिन्छ । सार्वजनिक संस्थानहरूको प्रभावकारिताका लागि गठित बोर्डकै प्रभावकारिताका विषयमा अध्ययन गर्नुपर्ने स्थिति भएकोले सुधारका हाम्रा प्रयास निकै जटिल देखिएका छन् ।

१४.३९ बजारमुखी अर्थतन्त्रमा सार्वजनिक निकायले आफ्नो जिम्मेवारी पूरा गर्दा व्यावसायिकता, नवीनता, ग्राहकका रुचि जस्ता बजारका सर्वमान्य सिद्धान्त अपनाई प्रतिस्पर्धीको सामना गर्नुपर्दछ । आफूलाई दिगो, दरिलो, र प्रतिस्पर्धी बनाई आफ्ना वस्तु तथा सेवा उपभोक्ता / सेवाग्राही समक्ष पुर्‍याएर लक्षित आय आर्जन गर्न सफल उद्यमीमात्र टिक्ने बजारको सर्वमान्य नियम मानिन्छ । बजारमुखी अर्थतन्त्रले माग गर्ने व्यावसायिक तथा व्यवस्थापकीय क्षमता र दक्षता सार्वजनिक संस्थानमा कमजोर देखिएकोले सार्वजनिक संस्थानहरूको सञ्चित नोक्सानीको आकार र कोषमा व्यवस्था नगरिएको दायित्व वर्षेनी बढ्दै गइरहेको स्थिति छ । सार्वजनिक संस्थानसँग भएको सम्पत्ति, जनशक्ति र क्षमताको पूर्णउपयोग हुन नसक्नाले सरकारको लगानी प्रतिफलमूखी हुन सकेको छैन । उद्देश्य र कार्यदिशामा स्पष्टता कायम गरी प्रभावकारी सेवा प्रवाह गर्न मूल्यबोधी सार्वजनिक संस्थान निर्माण गर्ने कार्य जटिल देखिएको छ ।

१४.४० सार्वजनिक संस्थानहरूमा स्पष्ट व्यावसायिक कार्ययोजनाको कमी रहने गरेको छ । यसैगरी संस्थानहरूमा विद्यमान जनशक्तिलगायतका स्रोत र साधनको सदुपयोग हुन नसक्नु, नवीनतम प्रविधिको अवलम्बन गर्न नसक्नु, वस्तु तथा सेवाको गुणस्तरमा सुधार गर्न नसक्नु, अनुत्पादक खर्चमा निरन्तर वृद्धि हुनु लगायतका कारणहरूले सार्वजनिक संस्थानहरू बहुआयामिक समस्याहरूबाट गुज्रिरहेका छन् । सार्वजनिक संस्थानहरूमा क्रियाशील कर्मचारी ट्रेड युनियनहरूको गतिविधि पनि अपेक्षित स्तरमा सृजनशील रहन सकेको देखिदैन । सार्वजनिक संस्थानहरूलाई परिणामदायी बनाउन यी आधारभूत पक्षमा सम्बोधन गर्नेपर्ने खाँचो छ ।

१५. भूकम्पपछिको पुनर्निर्माण र नवनिर्माण

१५.१ २०७२ साल वैशाख १२ गतेको विनाशकारी भूकम्प र त्यसपछिको पराकम्पनहरूबाट मानवीय, भौतिक संरचना एवं प्राकृतिक स्रोतको ठूलो क्षति हुन गएको छ । विनाशकारी भूकम्पमा परी ८ हजार ९ सय ६९ जनाको मृत्यु भएको छ, २२ हजार ३ सय २ जना घाइते भएका छन् । ग्रामीण भेगका करिब १७ हजार भन्दा बढी ठूला चौपायाहरू र करिब ४० हजार साना चौपायाहरू मरेका छन् । त्यसैगरी, ७ लाख ७९ हजार ५ सय ८२ घर पूर्ण रूपमा ध्वस्त भएका छन् भने ३ लाख २ हजार ७ सय ७४ घरमा आंशिक क्षति पुगेको छ । भूकम्पबाट प्रभावित ३१ जिल्लाहरू मध्ये १४ जिल्लाहरू पूर्ण प्रभावित भएका छन् भने अन्य १७ जिल्लाहरूमा आंशिक प्रभाव परेको छ । विनाशकारी भूकम्पले गरेको क्षतिबाट करिब रु. ७ खर्ब ६ अर्ब बराबरको नोक्सानी भएको अनुमान छ । यस मध्ये रु. ५ खर्ब १७ अर्बको सम्पत्ति नष्ट भएको छ भने रु. १ खर्ब ८९ अर्बको उत्पादनमा क्षति भएको छ ।

तालिका १५ (क) : भूकम्पबाट भएको क्षति

विकास क्षेत्र	घरघुरी संख्या	जनसंख्या २०६८	मृतक महिला	मृतक पुरुष	नबुलेको	मृत्यु जम्मा	घाइते महिला	घाइते पुरुष	घाइते जम्मा	घर क्षति सरकारी		घरक्षति सर्व साधारण	
										पूर्ण	आंशिक	पूर्ण	आंशिक
पूर्वाञ्चल	१२३१५०५	५८११५५५	२८	३२	०	६०	२१४	२३८	४५२	३४५	१६५४	३७९५७	६२७०५
मध्यामाञ्चल	१९६४०४५	९६५६९८५	४७६८	३६६२	३	८४३३	९८३१	१०७३६	२०५६७	१९२२	१२६३	६३३३३०	१५१८८५
पश्चिचमाञ्चल	१०६६३६२	४९२६७६५	२४१	२२३	०	४६४	६४७	५९३	१२४०	४१५	६९३	१०५३८६	८०१५९
मध्य	६९५४१९	३५४६६८	०	२	०	२	१६	२५	४१	५	१५९	२२२	४१८८
पश्चिमाञ्चल													
जम्मा	५४२७३०२	२६४९४५०४	५०३७	३९१९	३	८९५९	१०७०९	११५९३	२२३०२	२६८७	३७७६	७७६८९५	२९८९९८

स्रोत: नेपाल सरकार, गृह मन्त्रालय

१५.२ भूकम्पका कारण ठूलो मात्रामा निजी तथा सरकारी भवन, साँस्कृतिक सम्पदा, विद्यालय र स्वास्थ्य संस्थाका भवन, ग्रामीण सडक, पुल, खानेपानी, विद्युत उत्पादन गृह जस्ता भौतिक संरचना र खेलकुदका संरचनाहरूमा क्षति पुगेको छ । त्यसैगरी, प्राकृतिक स्रोतहरू कृषि जमिन, पर्यटकीय पदमार्गमा समेत ठूलो क्षति भएको छ ।

१५.३ आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा भूकम्पको प्रभावबाट थप २.५ प्रतिशतदेखि ३.५ प्रतिशत नेपालीलाई गरिबीमा धकेल्ने र ७ लाख गरिबको संख्या थपिने अनुमान रहेको छ । त्यसैगरी, खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा, विद्यालय तथा स्वास्थ्य सेवामा पुगेको अवरोध र बढ्दो खाद्य असुरक्षा आदिका कारण बहुआयामिक गरिबी (Multidimensional Poverty) मा गहिरो प्रभाव पर्ने अनुमान छ ।

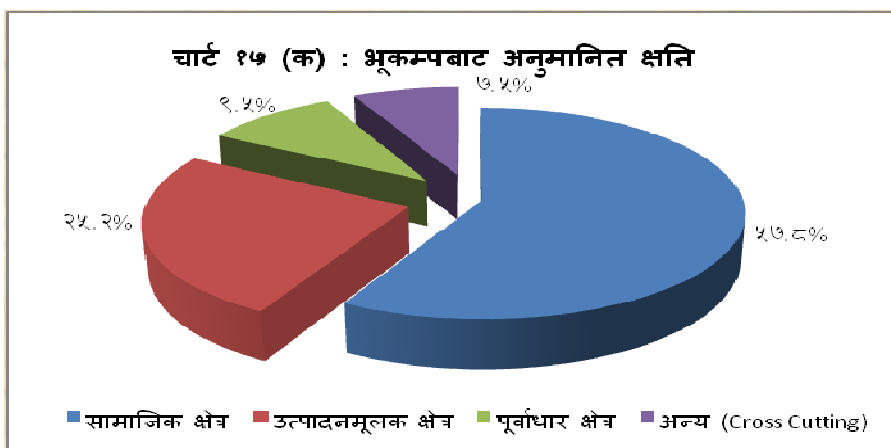
१५.४ विनाशकारी भूकम्पका कारण आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को कुल गार्हस्थ्य उत्पादन वृद्धिदर ३.०४ प्रतिशत हुने अपेक्षा रहेकोमा आर्थिक वृद्धिमा संकुचन आई २.३२ प्रतिशत मा सीमित रहेको छ । चालु आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा भूकम्प र आपूर्ति असहजताका कारण अर्थतन्त्रका सबै क्षेत्रहरूमा परेको प्रभावले आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा कुल गार्हस्थ्य उत्पादन ०.७७ प्रतिशतमा सीमित भएको अनुमान छ ।

१५.५ विनाशकारी भूकम्पबाट करिब रू. ७०६.५ अर्बको क्षति भएको अनुमान छ । यसमध्ये सामाजिक क्षेत्रमा ५७.८ प्रतिशत, उत्पादनमूलक क्षेत्रमा २५.२ प्रतिशत, पूर्वाधार क्षेत्रमा ९.५ प्रतिशत र अन्य क्षेत्र (Cross Cutting) मा ७.५ प्रतिशत असर परेको छ । त्यसैगरी, निजी क्षेत्रमा रू. ५४० अर्ब (७६.० प्रतिशत) र सरकारी क्षेत्रमा रू. १६६.१ अर्ब (२४.० प्रतिशत) को क्षति र नोक्सानी भएको अनुमान छ ।

तालिका १५ (ख) : भूकम्पबाट भएको क्षति (क्षेत्रगत विवरण)

(रू. करोडमा)

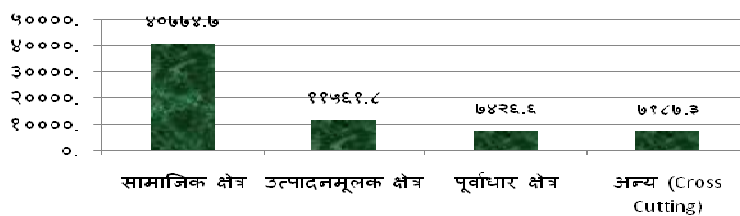
क्षेत्र	क्षति	नोक्सानी	जम्मा
सामाजिक क्षेत्र	३५५०२.८	५३५९.७	४०८६२.५
आवास तथा मानव वस्ती	३०३६३.२	४६९०.८	३५०५४.०
स्वास्थ्य	६४२.२	११२.२	७५४.४
शिक्षा	२८०६.४	३२५.४	३१३१.८
सांस्कृतिक सम्पदा	१६९१.०	२३१.३	१९२२.३
उत्पादनमूलक क्षेत्र	५८०७.४	१२००४.६	१७८१२.०
कृषि	१६४०.५	११९६.२	२८३६.७
सिँचाइ	३८.३	-	३८.३
वाणिज्य	९०१.५	७९३.८	१६९५.३
उद्योग	८३९.४	१०८७.७	१९२७.१
पर्यटन	१८८६.३	६२३७.९	८१२४.२
वित्त	५०१.५	२६८९.०	३१९०.५
पूर्वाधार क्षेत्र	५२४६.०	१४३२.३	६६७८.३
विद्युत	१७८०.७	३४३.५	२१२४.२
सञ्चार	३६१.०	५०८.५	८६९.५
सामुदायिक पूर्वाधार	३३४.९	-	३३४.९
यातायात	१७१८.८	४९३.०	२२११.८
पानी तथा ढल निकास	१०५०.६	८७.३	११३७.९
अन्य (Cross Cutting)	५१८७.२	१०६.१	५२९३.३
सुशासन	१८७५.७	-	१८७५.७
प्राकृतिक प्रकोप जोखिम न्यूनीकरण	१५.५	-	१५.५
वन तथा वातावरण	३२९६.०	१०६.१	३४०२.१
कुल जम्मा	५१७४३.४	१८९०२.७	७०६४६.१

स्रोत: पि.डि.एन.ए. रिपोर्ट, राष्ट्रिय योजना आयोग

- १५.६ चालु आर्थिक वर्षमा भूकम्पको प्रभाव र आपूर्ति असहजताका कारण न्यून आर्थिक वृद्धि, उच्च माग, विस्तारकारी बजेट, आपूर्तिजन्य अवरोध र शासकीय क्षमता कमजोर हुँदा मुद्रास्फीतिमा थप चाप पर्न सक्छ । पुनर्निर्माणका लागि निजी र सरकारी क्षेत्रबाट ठूलो रकम अर्थतन्त्रमा प्रवाहित हुने हुनाले उपभोक्ता मूल्यमा चाप पर्नेछ । निर्माण सामग्री र श्रमशक्तिको उच्च माग सिर्जना हुने हुँदा गैरकृषि क्षेत्र र सेवा क्षेत्रमा समेत उच्च मूल्य वृद्धिको चाप पर्न सक्छ । अर्कोतर्फ, मौसमको प्रतिकूलताका कारण कृषि क्षेत्र प्रभावित भई कृषिजन्य वस्तुहरूको मूल्यमा पनि चाप पर्ने अवस्था छ । निर्माण क्षेत्रमा श्रमशक्तिको उच्च मागले गर्दा श्रमशक्तिको अभाव भई ज्यालादर बढ्न गई वस्तु र सेवाको मूल्य बढ्ने हुँदा लागत प्रभावी मुद्रास्फीति (Cost Push Inflation) हुने अनुमान छ ।
- १५.७ पुनर्निर्माणका लागि निर्माण सामग्रीहरू (स्टिल, फिटिंगका सामान, सिमेन्ट, ईट्टा, टिम्बर आदि) को उच्च माग स्वदेशी उत्पादनले धान्न नसक्ने हुनाले आयात बढ्ने तर निर्यात वृद्धि हुन नसक्नुले भुक्तानी सन्तुलनमा प्रतिकूल अवस्था आउने अनुमान छ ।
- १५.८ भूकम्पबाट भएको क्षतिको प्रारम्भिक अनुमानअनुसार पुनर्निर्माण र नवनिर्माणका लागि रु. ६६९.५ अर्ब लाग्ने अनुमान छ । यस मध्ये सबैभन्दा बढी सामाजिक क्षेत्रमा रु. ४०७.७ अर्ब (६०.९ प्रतिशत) लाग्ने अनुमान छ । त्यसैगरी, उत्पादनमूलक क्षेत्रमा रु. ११५.६ अर्ब (१७.३ प्रतिशत), पूर्वाधार क्षेत्रमा रु. ७४.३ अर्ब (११.१ प्रतिशत) र अन्यमा रु. ७१.९ अर्ब (१०.७ प्रतिशत) लाग्ने अनुमान छ । भूकम्पको कारणबाट निजी भवन, सरकारी भवन र विद्यालय भवनहरूमा भएको ठूलो क्षतिको कारण पुनर्निर्माण र नवनिर्माणमा आवास क्षेत्रको अंश सबैभन्दा बढी (४९.० प्रतिशत) रहेको हो ।

चार्ट १७ (ख) : पुनर्निर्माण र नवनिर्माणका लागि आवश्यक स्रोत (रु. करोडमा)

तालिका १५ (ग) : पुनर्निर्माण र नवनिर्माणको लागि स्रोत आवश्यकता

(रु. करोडमा)

क्षेत्र	आवश्यक रकम	अंश (प्रतिशत)
सामाजिक क्षेत्र	४०७६८.७	६०.९
आवास	३२७७६.२	४९.०
स्वास्थ्य	१४६९.०	२.२
पोषण	५०३.६	०.८
शिक्षा	३९७०.६	५.९
सांस्कृतिक सम्पदा	२०५५.३	३.१
उत्पादनमूलक क्षेत्र	११४६१.५	१७.३
कृषि	१५५६.१	२.३
सिँचाइ	४६.७	०.१
वाणिज्य	२००५.१	३.०
उद्योग	७३५.७	१.१
पर्यटन	३८७१.०	५.८
वित्त	३३४७.२	५.०
पूर्वाधार क्षेत्र	७४२६.६	११.१
विद्युत	१८५८.६	२.८
सञ्चार	४९३.९	०.७
सामुदायिक पूर्वाधार	४४५.०	०.७
यातायात	२८१८.५	४.२
पानी तथा ढल निकास	१८१०.६	२.७
अन्य (Cross Cutting)	७१०७.३	१०.७
सुशासन	१८४४.२	२.८
प्राकृतिक प्रकोप जोखिम न्यूनीकरण	८२०.४	१.२
वन तथा वातावरण	२५१९.७	३.८
रोजगारी तथा जीवनस्तर	१२५४.७	१.९
सामाजिक सुरक्षा	६३९.८	१.०
लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशी	१०८.६	०.२
जम्मा	६६९५०.५	१००

स्रोत: पि.डि.एन.ए. रिपोर्ट, राष्ट्रिय योजना आयोग

१५.९ राष्ट्रिय पुनर्निर्माण प्राधिकरणले संस्थागत संरचना र कार्यान्वयन प्रकृयालगायत नीतिगत व्यवस्था, नियम एवं कार्यविधिहरू निर्माण गरी त्यसका आधारमा २०७२ साल फागुन ३० गते दोलखाबाट अनुदान सम्झौता प्रारम्भ गरेको छ । हालसम्म भूकम्पबाट अति प्रभावित १४ वटा जिल्ला मध्ये उपत्यका बाहिरका ११ वटा जिल्लामा सर्भेक्षणको कार्य अन्तिम चरणमा पुगेको छ ।

अनुदान सम्झौता तथा निजी आवास पुनर्निर्माण

१५.१० राष्ट्रिय पुनर्निर्माण प्राधिकरण स्थापना हुनु अघि नै भूकम्प पीडितहरूलाई घर पुनर्निर्माणका लागि तीन किस्तामा गरी रु. दुई लाख उपलब्ध गराउने निर्णय भएको थियो । घर पुनर्निर्माण गर्दा सहज होस् भनेर किस्ताको मात्रालाई परिमार्जन गरिएको छ । दोलखा जिल्लाको सिंगीको स्रोत केन्द्रबाट लामीडाँडा र लादुक गाविसका ६ सय ४१ घरधनीसँग अनुदान सम्झौता गरी उनीहरूको बैंक खातामार्फत् रकम उपलब्ध गराउने कार्य सुरु गरी विभिन्न जिल्लाहरूमा हालसम्म ६ हजार भन्दा बढी घरधनीसँग सम्झौता सम्पन्न भएको छ भने अनुदान सम्झौता जारी छ । अनुदानका लागि छनौटमा परेका ३ सय ८३ गाविसका ३ लाख ९ सय ६१ घरधनीसँग सम्झौताका लागि सूची प्रकाशन गरिएको छ । २०७२ साल चैत्र २१ गते दोस्रो चरणमा अनुदान सम्झौता सुरु गरी दोलखा, रामेछाप, ओखलढुङ्गा, सिन्धुपाल्चोक र गोरखामा निजी आवासको पुनर्निर्माणको काम सुरु भएको छ ।

अनुदान सम्झौता	
क्र.स	जिल्लाहरू
१	गोरखा
२	नुवाकोट
३	सिन्धुपाल्चोक
४	रामेछाप
५	धादिङ
६	काभ्रे
७	दोलखा
८	रसुवा
९	ओखलढुङ्गा
१०	सिन्धुली
११	मकवानपुर

१५.११ २०७३ साल वैशाख २० गतेसम्म भूकम्प अतिप्रभावित ११ जिल्लाका जिल्ला समन्वय समिति वा जिल्ला समन्वय उपसमितिको निर्णय र कार्ययोजनानुसार अनुदान सम्झौता गर्ने गरी सूची प्रकाशित गरिएको छ ।

१५.१२ रसुवा, धादिङ, मकवानपुर र काभ्रे सहितका ७९ गाविसको काम अन्तिम चरणमा पुगेको छ । सर्भेक्षणको थप विवरण आई तथ्याङ्क विश्लेषणपछि बाँकी रहेका गाविस तथा नगरपालिकामा अनुदान पाउने घरधनीको नाम सार्वजनिक गरिनेछ । सर्भेक्षण सम्पन्न भएपछि प्राधिकरणबाट स्वीकृत भएको नाम सम्बन्धित जिल्लाहरूमा अनुदान सम्झौताका लागि पठाइनेछ । आगामी दिनमा अनुदान सम्झौतालाई गाउँ-गाउँमा विस्तार गरिने छ ।

तालिका १५ (घ) : अनुदान प्राप्त गर्ने सूचीमा परेका घरधनी

क्र.स.	जिल्ला	घरधनी (संख्या)
१	ओखलढुङ्गा	१५००५
२	सिन्धुली	२१११४
३	रामेछाप	३०५१९
४	दोलखा	४९७५१
५	सिन्धुपाल्चोक	३५३०८
६	काभ्रे	४०२६४
७	नुवाकोट	३८२३५
८	रसुवा	५४१७
९	धादिङ	२३४४०
१०	मकवानपुर	७४१२
११	गोरखा	३४४९६
	जम्मा	३००९६१

स्रोत: राष्ट्रिय पुनर्निर्माण प्राधिकरण

१५.१३ घर पुनर्निर्माणका लागि भूकम्पबाट सुरक्षित १७ वटा घरका ढाँचा स्वीकृत गरिएको छ । यस अतिरिक्त स्थानीय आवश्यकता र भूगोलसँग मेल खानेगरी भूकम्प प्रतिरोधी घरहरू बनाउन सकिने व्यवस्था पनि छ । साथै, भूकम्प प्रतिरोधी घरहरूको निर्माणका लागि अबलम्बन गर्नुपर्ने मापदण्डको चेकलिष्ट उपलब्ध गराउने व्यवस्था गरिएको छ । त्यस्तै, परिमार्जित कार्यविधिअनुसार भूकम्प प्रतिरोधी प्रविधि अपनाएर घर बनाएमा प्राविधिकले चेकजाँच गरेपछि उपयुक्त देखिएमा अनुदान रकम उपलब्ध गराउन सकिने व्यवस्था पनि गरिएको छ ।

विस्तृत घरधुरी सर्भेक्षण

१५.१४ भूकम्प प्रभावित क्षेत्रमा आवास पुनर्निर्माण लगत संकलनबाट २०७३ साल वैशाख २० गतेसम्म ५ सय ४८ गाविसमा सर्भेक्षण सम्पन्न भएको छ । सर्भेक्षणका लागि करिब १६ सय इन्जिनियर भूकम्प अतिप्रभावित क्षेत्रमा परिचालन गरिएको छ । ललितपुरको कार्य विनायक नगरपालिकाको बुङमती र खोकनाका आठवटा वडामा २ हजार ५ सय ७४ घरधनीको सर्भेक्षण सम्पन्न भएको छ । आगामी दिनमा राजधानीमा छिटो र सहज रूपमा सर्भेक्षण सम्पन्न गर्न प्रश्नावलीलाई छिटो छरितो सम्पन्न गर्ने गरी परिमार्जन गरिएको छ ।

मञ्जुरा १५(क) : घरधुरी सर्वेक्षण

- सर्भेक्षणका लागि करिब १६ सय इन्जिनियर परिचालन ।
- भूकम्प अतिप्रभावित ११ जिल्लाका अधिकांश ठाउँमा सर्भेक्षण सम्पन्न ।
- ललितपुरको कार्यविनायक नगरपालिकाका आठवटा वडामा सर्भेक्षण सम्पन्न ।
- सर्भेक्षणलाई राजधानीमा छिटो र सहज बनाउने गृहकार्य ।

खर्च अख्तियारी

१५.१५ पुनर्निर्माण प्राधिकरणले गठन गरेको संरचनाअनुसार सम्बन्धित मन्त्रालयहरूलाई चालु खर्चमा रु. १३ अर्ब ५० करोड र पुँजीगत खर्चमा रु. ६ अर्ब २२ करोड गरी जम्मा रु. १९ अर्ब ७२ करोड बजेट खर्च गर्ने अख्तियारी प्रदान गरिएको छ । निकासी भएको रकम मध्ये नाम प्रकाशन भएका गाविस वा नगरपालिकाका घरधनीहरूलाई प्रथम किस्ता उपलब्ध गराउने गरी करिब रु. १४ अर्ब रूपैयाँ अनुदानका लागि निकासी गरिएको छ ।

वैदेशिक सहयोग

१५.१६ गतवर्ष को दाता सम्मेलनमा विकासका साझेदारहरूबाट पुनर्निर्माणका लागि करिब रु ४ खर्ब ऋण र अनुदान सहयोग गर्ने प्रतिबद्धता व्यक्त भएको थियो । उक्त प्रतिबद्धता मध्ये चीनबाट करिब रु. ५० अर्ब र भारतबाट रु. २५ अर्ब बराबरको अनुदान सहयोग प्राप्त हुने गरी सहमति र सम्झौताहरू भएका छन् । उक्त रकमसहित हालसम्म करिब रु. १ खर्ब ८८ अर्ब ऋण तथा अनुदान सहयोग प्राप्त गर्ने गरी विभिन्न दातृ निकाय र मित्र राष्ट्रहरूसँग सहमति एवं सम्झौता भएका छन् र प्रतिबद्धता व्यक्त गरेअनुसार प्राप्त रकमका लागि छलफल जारी छ । त्यस्तै, भारत सरकारसँग थप रु ७५ अर्ब रूपैयाँ बराबरको सहूलियत ऋण सहयोगका लागि सम्झौता गर्ने प्रकृया अन्तिम चरणमा पुगेको छ । यो रकम प्राप्त हुँदा प्रतिबद्धता रकमको करिब ६४ प्रतिशत रकम प्राप्त हुन आउने अनुमान छ ।

केन्द्रीय आयोजना कार्यान्वयन एकाइहरू

१५.१७ पुनर्निर्माण तथा पुनर्स्थापनाको कार्यलाई अगाडि बढाउन आवश्यक पर्ने चारवटा मन्त्रालयहरूमा विभागीय स्तरको अधिकार र कार्य जिम्मेवारी रहने गरी केन्द्रीय आयोजना कार्यान्वयन एकाइहरू स्थापना भएका छन् । बस्ती तथा आवास एवं सरकारी भवनहरूको पुनर्निर्माणका लागि सहरी विकास मन्त्रालयको केन्द्रीय आयोजना कार्यान्वयन एकाइबाट काम थालिएको छ । ऐतिहासिक, सांस्कृतिक तथा पुरातात्विक सम्पदाहरूको पुनर्निर्माणका लागि संस्कृति पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय र विद्यालय तथा शैक्षिक संस्थाहरूको पुनर्निर्माणका लागि शिक्षा मन्त्रालयको केन्द्रीय आयोजना कार्यान्वयन एकाइबाट काम भइरहेको छ । त्यसैगरी, स्थानीय पूर्वाधारहरूको पुनर्निर्माण एवं निजी आवास अनुदान वितरण कार्यका लागि संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयमा रहेको केन्द्रीय आयोजना कार्यान्वयन एकाइ सक्रिय छ । स्वास्थ्य, कृषि लगायतका अन्य मन्त्रालयहरूमा पनि पुनर्निर्माण एवं पुनर्स्थापनाका कार्यहरू अगाडि बढेका छन् । सहरी विकास मन्त्रालयले करिब २६ सय प्राविधिकहरू भर्ना गर्ने योजनाअनुसार १३४६ इन्जिनियरहरू तालिम लिई सम्बन्धित गाविस एवं नगरपालिकाहरूमा कार्यरत छन् । सब इन्जिनियर एवं

असिष्टेन्ट इन्जिनियरहरूको नियुक्ति एवं अनुशिक्षण तालिम कार्यका लागि सहरी विकास मन्त्रालयले आवश्यक तयारी गरेको छ ।

पुरातात्विक तथा सांस्कृतिक सम्पदाहरूको पुनर्निर्माण

१५.१८ ऐतिहासिक र पुरातात्विक महत्त्वका सम्पदाहरूको पुनर्निर्माणका लागि आवश्यक प्रकृया अघि बढिसकेको छ । धरहराको पुनर्निर्माणको डिजाइन छनौट कार्य पुरातत्व विभागबाट हुँदैछ । राष्ट्रिय वाणिज्य बैंकमा धरहरा पुनर्निर्माण कोषको खातामा रकम जम्मा गर्ने प्रक्रिया जारी छ । सबैको साझा धरोहर र सम्पत्तिका रूपमा रहेको धरहराको पुनर्निर्माणलाई अघि बढाउन **"मेरो धरहरा -म बनाउँछु"** भन्ने अभियान सुरु गरिएको छ । हालसम्म ४० वटा पुरातात्विक आयोजनाहरूको टेण्डर प्रक्रिया अगाडि बढेको छ । यसैगरी, रानीपोखरी र अन्य ऐतिहासिक सांस्कृतिक सम्पदाहरूको पनि पुनर्निर्माण सुरु भएको छ ।

स्वास्थ्य तथा शैक्षिक संस्थाहरूको पुनर्निर्माण

१५.१९ हालसम्म भूकम्पबाट क्षति भएका विभिन्न जिल्लाहरूका शैक्षिक संस्थाहरूको पुनर्निर्माण सुरु गरिएको छ । काभ्रे जिल्लामा तीनवटा र ललितपुर जिल्लामा पाँच वटा स्कूल निर्माणका लागि टेण्डर आह्वान भएको छ । हालसम्म ६ सय विद्यालय पुनर्निर्माणका लागि सम्झौता भएको छ भने सरकारको लगानी तथा साझेदार संस्थाहरूको सहयोगमा विद्यालयहरूको पुनर्निर्माण सुरु भएको छ । त्यसैगरी, स्वास्थ्य संस्थाहरूको पुनर्निर्माण ७ अर्ब रूपैयाँको लागानीमा साझेदार संस्थाहरूबाट निर्माण गर्न समझदारी भएको छ ।

नीतिगत तथा संस्थागत व्यवस्था

१५.२० पुनर्निर्माण र पुनस्थापनासम्बन्धी नीति, २०७२ अनुसार पुनर्निर्माणका काम भइरहेका छन् र कामलाई सरल र सहज बनाउन ६ वटा कार्यविधिहरू बनाई कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ । यस्तै, पुनर्निर्माण प्राधिकरणको संस्थागत संरचना र कार्यान्वयन प्रकृत्यामा पनि स्पष्टता ल्याई केन्द्रदेखि जिल्ला हुँदै गाउँ तहसम्मको संरचना बनेको छ । सम्झौताको कामलाई अघि बढाउन गाउँ विकास समिति र नगरपालिकालाई विशेष जिम्मेवार बनाइएको छ ।

मञ्जुरा १५ (ख): नीतिगत व्यवस्था

- निजी आवास अनुदान वितरणसम्बन्धी कार्यविधि
- वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनसम्बन्धी कार्यविधि
- जग्गा प्राप्ति सम्बन्धी कार्यविधि
- जग्गा दर्ता सम्बन्धी कार्यविधि
- सार्वजनिक खरिद सम्बन्धी कार्यविधि
- गैरसरकारी संस्था परिचालनसम्बन्धी कार्यविधि

पुनर्निर्माण सामुदायिक समिति र स्वयंसवेक परिचालन

१५.२१ पुनर्निर्माणमा स्थानीय जनताको सहभागिता र अपनत्व बढाउने उद्देश्यले भूकम्प प्रभावित क्षेत्रका प्रत्येक टोल, बस्ती र गाउँहरूमा पुनर्निर्माण सामुदायिक समितिहरू गठनसम्बन्धी कार्यविधि तयारी भइरहेको छ । त्यस्तै, भूकम्प अति प्रभावित क्षेत्रका टेन्टमा रहेका जनतालाई अस्थायी आवासमा, अस्थायी आवासमा भएकालाई स्थायी आवास र जोखिममा पर्न नदिन सामुहिक आवासको व्यवस्था गर्ने गृहकार्य भइरहेको छ । यसलाई प्रभावकारी बनाउन स्वयंसवेक परिचालन गर्ने र आवश्यक कार्यविधि तयारी पनि भइरहेको छ ।

पञ्चवर्षीय योजना

१५.२२ पञ्चवर्षीय योजना तथा पुनर्निर्माणसम्बन्धी खाका (Post Disaster Recovery Framework-PDRF) तयार गरी सार्वजनिक गरिएको छ । यस योजनाले आगामी वर्षहरूमा पुनर्निर्माणका क्रियाकलापहरूको समय सीमा र लागत निर्धारण गरेको छ । यो खाका पुनर्निर्माण कार्यमा अन्तर्राष्ट्रिय सहयोग परिचालनका लागि समेत महत्त्वपूर्ण आधार बनेको छ । विपद्पछिको आवश्यकता आंकलन प्रतिवेदन (पीडिएनए) को जगमा पञ्च वर्षीय योजना तर्जुमा गरिएकाले वित्तीय परिचालनका साथै आगामी वर्षहरूमा कार्यक्रमहरूको पहिचान र प्राथमिकीकरण गर्न यसले महत्त्वपूर्ण सहयोग पुऱ्याउने छ । यो पञ्चवर्षीय योजनाअनुसार भूकम्पपछिको पुनर्निर्माण र नवनिर्माणको लागि करिब ८ खर्ब ३८ अर्ब लाग्ने अनुमान रहेको छ ।

तालिकाहरू

तालिका सूची

तालिका नं.	विषय	पृष्ठ
१. आर्थिक गतिविधि		
१.१	कुल मूल्य अभिवृद्धि (औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार-प्रचलित मूल्यमा)	१
१.२	कुल मूल्य अभिवृद्धि (औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार-स्थिर मूल्यमा)	२
१.३	कुल उत्पादन (औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार-प्रचलित मूल्यमा)	३
१.४	कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको वार्षिक वृद्धिदर (औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार-स्थिर मूल्यमा)	४
१.५	कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको संरचना (औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार-प्रचलित मूल्यमा)	५
१.६	कुल गार्हस्थ्य उत्पादन, कुल गार्हस्थ्य उत्पादन वृद्धिदर तथा मूल्य सूचकाङ्क (वृहत् औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार)	६
१.७	कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (व्यय विधि अनुसार-प्रचलित मूल्यमा)	७
१.८	कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (व्यय विधि अनुसार-स्थिर मूल्यमा)	८
१.९	मध्यवर्ती उपभोग (औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार-प्रचलित मूल्यमा)	९
१.१०	कुल राष्ट्रिय खर्चयोग्य आम्दानी र बचत - प्रचलित मूल्यमा	१०
१.११	कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको मूल्य सूचकाङ्क (इम्प्लिसिट्)	११
१.१२	समष्टिगत आर्थिक परिसूचकहरू	१२
२. सार्वजनिक वित्त		
२.१	सरकारी खर्च र साधनको स्रोत	१३
२.२	कर राजस्व	१४
२.३	गैहकर राजस्व	१५
२.४	चालु खर्चको सेवा तथा कार्यगत विवरण	१६
२.५	पूँजीगत खर्चको सेवा तथा कार्यगत विवरण	१७
२.६	ऋणको साँवा भुक्तानी, संस्थानहरूमा ऋण तथा शेयर लगानी	१८
२.७	स्वीकृत वैदेशिक सहायता रकम (स्रोत अनुसार)	१९
२.८	वैदेशिक सहायता उपयोग (स्रोत अनुसार)	१९
२.९	प्राप्त वैदेशिक अनुदानको सेवा तथा कार्यगत विवरण	२०
२.१०	प्राप्त वैदेशिक ऋणको विवरण	२१
२.११	खुद वैदेशिक ऋण	२२
२.१२	सरकारी ऋणपत्रहरू र ट्रेजरी बिलहरूको स्वामित्वको विवरण	२३
३. मूल्य तथा आपूर्ति		
३.१	राष्ट्रिय उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्क	२४
३.२(क)	समूहगत उपभोग्य वस्तुहरूको राष्ट्रिय उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्क, वार्षिक	२५

३.२(ख)	समूहगत उपभोग्य वस्तुहरुको राष्ट्रिय उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्क (प्रथम आठ महिना)	२६
३.२(ग)	समूहगत उपभोग्य वस्तुहरुको उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्क (काठमाण्डौ), प्रथम आठ महिना	२७
३.२(घ)	समूहगत उपभोग्य वस्तुहरुको उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्क (तराई), प्रथम आठ महिना	२८
३.२(ङ)	समूहगत उपभोग्य वस्तुहरुको उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्क (पहाड), प्रथम आठ महिना	२९
३.३(क)	राष्ट्रिय थोक मूल्य सूचकाङ्क (वार्षिक)	३०
३.३(ख)	राष्ट्रिय थोक मूल्य सूचकाङ्क (प्रथम आठ महिना)	३१
३.३(ग)	राष्ट्रिय थोक मूल्य सूचकाङ्क (वार्षिक औषत)	३२
३.४(क)	राष्ट्रिय तलब तथा ज्यालादर सूचकाङ्क (वार्षिक)	३३
३.४(ख)	राष्ट्रिय तलब तथा ज्यालादर सूचकाङ्क (प्रथम आठ महिना)	३४
३.४(ग)	राष्ट्रिय तलब तथा ज्यालादर सूचकाङ्क (वार्षिक औषत)	३५
३.५	केही प्रमुख वस्तुहरुको सरदर खुद्रा बजार मूल्य	३६
३.६(क)	पेट्रोलियम पदार्थको मुल्य स्थिति (थोक विक्रि मुल्य) मु.अ.कर सहित	३७
३.६(ख)	पेट्रोलियम पदार्थको मूल्य स्थिति (काठमाण्डौ उपत्यका)	३८
३.७	पेट्रोलियम पदार्थको आपूर्ति स्थिति	३९
४. मुद्रा तथा बैकिङ		
४.१	मौद्रिक सर्वेक्षण	४०
४.२(क)	मुद्रा प्रदायमा प्रभाव पार्ने कारकहरु (वार्षिक परिवर्तन, रकममा)	४१
४.२(ख)	मुद्रा प्रदायमा प्रभाव पार्ने कारकहरु (वार्षिक परिवर्तन, प्रतिशतमा)	४२
४.३	बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुको साधनको स्रोत र उपयोग	४३
४.४	वाणिज्य बैंकहरुको साधनको स्रोत र उपयोग	४४
४.५	वाणिज्य बैंकहरुबाट असुल हुन बाँकी कर्जाको क्षेत्रगत विवरण	४५
४.६	विकास बैंक ("ख" वर्गका वित्तीय संस्था) हरूको	४६
४.७	वित्त कम्पनी ("ग" वर्गका वित्तीय संस्था) को वित्तीय साधन तथा उपयोगको विवरण	४७
४.८	लघु वित्त विकास बैंकहरु (ग्रामीण विकास बैंक समेत) को साधनको स्रोत र उपयोग	४८
४.९	नेपाल राष्ट्र बैंकबाट स्वीकृति प्राप्त वित्तीय सहकारी संस्थाहरुको साधनको स्रोत र उपयोग	४९
४.१०	कर्मचारी संचय कोषको साधनको स्रोत र उपयोग	५०
४.११	नागरिक लगानी कोषको साधनको स्रोत र उपयोग	५१
५. पुँजी बजार तथा बीमा		
५.१	प्राथमिक बजार प्रवृत्तिको स्थिति	५२
५.२	दोस्रो बजार प्रवृत्तिको स्थिति	५३
६. बाह्य क्षेत्र		
६.१	बैदेशिक व्यापारको स्थिति	५४
६.२	वस्तुगत व्यापार (एस.आइ.टि.सी. समूह)	५५

६.३(क)	भारत निर्यात भएका केही प्रमुख वस्तुहरु	५६
६.३(ख)	चीन तर्फ निर्यात गरिएका वस्तुहरु	५७
६.४	अन्य मुलुकतर्फ निर्यात भएका केही प्रमुख वस्तुहरु	५८
६.४(क)	भारतबाट आयात भएका केही प्रमुख वस्तुहरु	५९
६.४(ख)	चीनबाट आयात गरिएका वस्तुहरु	६०
६.४(ग)	अन्य मुलुकबाट आयात भएका केही प्रमुख वस्तुहरु	६१
६.५	परिवर्त्य विदेशी विनिमयको आय व्यय	६२
६.६	बैंकहरुसँग रहेको कुल वैदेशिक सम्पत्ति	६३
६.७	शोधनान्तर स्थिति	६४
७. गरिबी निवारण र रोजगारी		
७.१	देशगत बैदेशिक रोजगारीको स्थिति	६५
८. कृषि, भूमिसुधार तथा वन		
८.१	प्रमुख खाद्यान्न बाली लगाएको क्षेत्रफल, उत्पादन र उत्पादकत्व	६६
८.२	प्रमुख नगदे बाली लगाएको क्षेत्रफल, उत्पादन र उत्पादकत्व	६७
८.३	अन्य बाली उत्पादन स्थिति	६८
८.४	पशुजन्य उत्पादन स्थिति	६८
८.५	कृषिजन्य वस्तुहरुको परिमाणात्मक सूचकाङ्क	६९
८.६	रासायनिक मलको बिक्री वितरण	७०
८.७	थप सिंचाई विस्तार	७०
९. उद्योग क्षेत्र		
९.१	दर्ता भएका घरेलु तथा साना उद्योगको संख्या र स्थिर पुँजी लगानी	७१
९.२	औद्योगिक क्षेत्रहरुको वर्तमान स्थिति	७२
९.३	पर्यटक संख्या वृद्धिदर तथा बसाइँ अवधि	७३
९.४	भ्रमणको उद्देश्यअनुसार पर्यटक आगमन	७४
९.५	प्रमुख मुलुकगत पर्यटक आगमन संख्या	७५
९.६	पर्यटन क्षेत्रबाट आर्जित विदेशी मुद्रा	७६
९.७	होटल र होटल शैया संख्या	७७
९.८	पर्वतारोहण दल र संख्या	७७
९.९	होटल व्यवस्थापन तथा पर्यटन सम्बन्धी तालीम	७८
१०. भौतिक पूर्वाधार		
१०.१	ऊर्जा खपतको विवरणहरु	७९
१०.२	विद्युत उत्पादन तथा खपतको स्थिति	८०
१०.३	पेट्रोलियम पदार्थको खपत विवरण	८१

११. यातायात तथा सञ्चार		
११.१	सडक सुविधाको विस्तार	८२
११.२(क)	थप सवारी साधन संख्या	८२
११.२(ख)	सवारी दर्ताको विवरण (आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को फागुन मसान्तसम्म)	८३
१३. सामाजिक क्षेत्र		
१३.१	प्राविधिक तथा व्यावसायिक तालिम कार्यक्रमहरू	८४
१३.२	प्रति शिक्षक विद्यार्थी अनुपात	८५
१३.३	सम्बन्धनप्राप्त उच्च माध्यमिक विद्यालयहरूको क्षेत्रगत विवरण	८६
१३.४(क)	आधारभुत तहमा शिक्षक तालिम सम्बन्धी संख्यात्मक विवरण	८७
१३.४(ख)	माध्यमिक तहमा शिक्षक तालिम सम्बन्धी संख्यात्मक विवरण	८७
१३.५	प्राथमिक, निम्न माध्यमिक र माध्यमिक शिक्षक संख्या	८८
१३.६	प्राथमिक, निम्न माध्यमिक र माध्यमिक विद्यालय तथा विद्यार्थीहरूको संख्या	८८
१३.७(क)	सरकारी तथा निजीस्तरमा सञ्चालित विद्यालय, विद्यार्थी तथा शिक्षकहरूको विकास क्षेत्र अनुसार प्राथमिक (१-५) तहको संख्या	८९
१३.७(ख)	सरकारी तथा निजीस्तरमा सञ्चालित विद्यालय, विद्यार्थी तथा शिक्षकहरूको विकास क्षेत्र अनुसार निम्नमाध्यमिक (६-८) तहको संख्या	९०
१३.७(ग)	सरकारी तथा निजीस्तरमा सञ्चालित विद्यालय, विद्यार्थी तथा शिक्षकहरूको विकास क्षेत्र अनुसार माध्यमिक (९-१०) तहको संख्या	९१
१३.८	एस.एल.सी. नियमित परीक्षामा सम्मिलित र उत्तीर्ण विद्यार्थीहरूको विवरण	९२
१३.९	उच्च शिक्षामा अध्ययन गर्ने विद्यार्थी संख्या	९३
१३.१०	त्रिभुवन विश्वविद्यालयको विद्यार्थी उत्पादन विवरण	९४
१३.११	प्रमुख स्वास्थ्य सूचक र उपलब्धि	९५
१३.१२	बालगृह र तिनमा आश्रित बालबालिकाको जिल्लागत तथ्याङ्क	९६
१३.१३	आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा वृद्धाश्रमहरूमा आश्रित जेष्ठ नागरिकहरूको विवरण	९७
१३.१४	खानेपानी तथा ढल निकास सुविधाको विस्तार	९८
१४. सार्वजनिक संस्थान		
१४.१	सार्वजनिक संस्थानहरूको वित्तीय कार्यकुशलता	९९

तालिका १.१ : कुल मूल्य अभिवृद्धि (औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार)

(प्रचलित मूल्यमा)

(रु. करोडमा)

औद्योगिक वर्गीकरण	आर्थिक वर्ष										
	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३	प्रा.
कृषि तथा वन	२२३२.६	२४३२.३	३०४४०.७	३९१४१.९	४७३२७.०	४०४८६.४	४२७८६.९	४८४४४.१	६१४२३.९	६१४६९.९	६१४६९.९
मत्स्यपालन	३२८.७	३८६.८	४०७.६	४२३.६	४८७.९	४८१.९	६४४.६	८६४.८	९३२.८	९३२.८	१०४८.७
खानी तथा उत्खनन्	३४१.७	४३७.४	४०८.४	४९२.६	६९४.६	८१६.६	९४६.९	११००.३	११८७.४	१२२४.६	१२२४.६
उद्योग	४२१७.२	४७१८.४	६४४४.७	७०९२.४	८०४३.१	९११६.४	१००३१.२	११२९९.४	११८९८.१	११४४६.६	११४४६.६
विद्युत, ग्याँस तथा पानी	१४८४.१	१४२१.९	१४६२.९	१४२४.४	१६००.२	१७४१.८	२०४४.३	२१३६.२	२१६२.०	२१२१.४	२१२१.४
निर्माण	४४०९.९	४८१३.४	६३७४.१	७७२८.९	८९३४.६	९८४३.९	१०९४८.४	१२६३६.४	१३९२८.९	१४३७७.१	१४३७७.१
यौक तथा खुद्रा व्यापार	९२६४.८	१०४३०.६	१२४१२.१	१६१०६.७	१७९३०.६	१९८१६.४	२२९८७.२	२७१४७.३	२८८६७.६	२९७१२.६	२९७१२.६
होटल तथा रेस्टुरी	१००४.३	११४०.३	१३९४.३	१७३४.७	२१०४.७	२४३०.७	२९८८.६	३४३०.९	४०४७.९	४३४८.६	४३४८.६
यातायात, संचार तथा भण्डारण	६९४४.४	७६६१.८	९२६१.८	९४३०.४	१०४८३.४	१२२३४.४	१४०७३.४	१४४७६.४	१६४९७.६	१७४९१.६	१७४९१.६
वित्तीय मध्यस्थता	२८४६.७	३३४३.९	३९१०.०	४६०८.३	४०११.१	४८४२.९	६२१८.३	७९३६.३	९१४०.६	९३४६.२	९३४६.२
नियत इन्टेल. भाडा तथा व्यावसायिक सेवाहरू	७७७९.१	७३६३.६	८१६२.४	९३७४.७	१०६२३.६	१२३२१.३	१३९१४.७	१४२९८.४	१६६९४.७	१९१३२.४	१९१३२.४
सार्वजनिक प्रशासन र रक्षा	११२२.७	१०४२.२	१८४४.६	२१६९.४	२४८३.०	३०४४.७	३२२३.६	४४३२.४	४१४२.१	४४३९.७	४४३९.७
शिक्षा	४०४३.९	४८७२.२	६२६४.२	६१३८.४	६७७३.९	८१४७.७	९१४६.६	११२४४.४	१२९३६.३	१४११४.१	१४११४.१
स्वास्थ्य र सामाजिक कार्य	८४६.८	१०९६.३	१३७४.४	१४३८.२	१७०८.७	२०४२.१	२२२२.७	२७७२.४	३३४०.७	३६९४.४	३६९४.४
अन्य सामुदायिक, सामाजिक तथा व्यक्तिगत सेवाहरू	२१७७.४	२६४०.०	३४०८.९	४१४२.३	४६९४.७	४४४६.१	४८०२.६	७३४४.१	८००१.८	८९९६.०	८९९६.०
कुल मूल्य अभिवृद्धि (अग्रत्यक्ष वित्तीय मध्यस्थता सेत)	६९७३६.४	७७९४४.२	९३८८९.०	१११८४७.१	१२९०१४.२	१४३७७४.४	१४८०४२.६	१६२२१७.३	१९६२०२.६	२०८८६८.२	२०८८६८.२
अग्रत्यक्ष वित्तीय मध्यस्थता	२४४०.४	२२१८.८	२९३६.०	३४१४.६	४१६६.०	४९९४.२	५४२०.४	६३४३.४	७२६१.६	८१४०.७	८१४०.७
कुल मूल्य अभिवृद्धि (Gross Value Added), (आधारभूत मूल्यमा)	६७२८४.९	७४७२४.७	९०९२८.८	१०८३४१.४	१२४८४८.२	१३८७४८.२	१४२४२२.१	१५४८७३.८	१८८९४४.८	२०७७२४.४	२०७७२४.४
उत्पादित वस्तुहरूमा खुद कर	४९६.८	६४४०.१	७८८४.४	१०९२४.८	११८४७.२	१३८६.२	१६६७९.०	२०४८०.२	२३९०६.०	२४१४१.६	२४१४१.६
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (उत्पादकको मूल्यमा)	७२७८२.७	८११६४.८	९८८२७.२	११९२७७.४	१३६६९४.४	१४२७३४.४	१६९४०१.१	१९६४४४.०	२१२०४७.०	२२४८६९.१	२२४८६९.१
टिपणी नेपाल Standards Industrial Classification (NSIC), प्रमुख खण्ड १६ र १७ को अंश नगण्य भएकोले प्रमुख खण्ड १४ मै गाभिएको छ ।											

सं. = संशोधित, प्रा. = प्रारम्भिक

स्रोत : केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग

तालिका १.२ : कुल मूल्य अभिवृद्धि (औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार)

आधार वर्ष २०५७/५८ को मूल्यमा

(रु. करोडमा)

औद्योगिक वर्गीकरण		२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२ सं.	२०७२/७३आ.
कृषि तथा वन		१८११५.८	१९२२१.४	१९८२५.७	२०२१९.६	२१११७.१	२२०२५.०	२२३११.०	२२३१४.८	२२४०९.५	२२७७६.५
मत्स्यपालन		२८३.८	३०४.५	३२०.७	३३२.१	३४१.६	३७८.१	३८८.३	४०७.४	४३६.२	४८७.५
खानी तथा उत्खनन्		२३८.८	२५१.३	२५८.१	२५८.५	२६३.७	२७७.०	२८२.५	३१५.९	३२२.३	३०२.२
उद्योग		३०८९.१	३९५४.५	३९१३.२	४०२९.१	४१९२.३	४३०४.५	४५०४.९	४७८८.८	४८०६.८	४३३२.९
विद्युत, रसायन तथा पानी		१३०६.५	१३२०.४	१३०४.०	१३१८.९	१३३६.४	१३४९.०	१३७३.१	१५२१.३	१५३६.६	१५११.१
निर्माण		३१४५.३	३३०४.३	३३३७.१	३३४३.०	३३१२.६	३३२०.७	३३११.९	४१५८.०	४२७६.६	४१०६.४
योक तथा खुद्रा व्यापार		६४२९.२	६६६६.२	७०४८.१	७४२३.७	७६९९.८	७८६६.७	८३९१.८	९३९१.८	९५४०.१	९४८२.१
होटल तथा रेस्टुरा		८२७.८	८८५.१	९०४.६	९६४.६	१०२४.४	११००.०	११६०.५	१२३९.१	१२८०.४	१२८८.३
यातायात, संचार तथा भाडारया		४४०९.४	४८२२.६	५१५८.५	५४६५.७	५७५०.४	६२१६.०	६६९१.५	७०४२.०	७४८०.७	७६७१.५
वित्तीय मध्यस्थता		२२१०.३	२४१४.२	२४६३.२	२४३२.७	२६१६.३	२७७७.१	२६८२.५	२७८१.८	२८६२.६	२९५७.२
रियल एस्टेट, भाडा तथा व्यावसायिक सेवाहरू		४१२४.०	४५४४.४	४६४२.१	४७८१.८	४८८९.४	५०३४.६	५२३६.१	५४८८.९	५५३१.३	५७३७.३
सार्वजनिक प्रशासन र रक्षा		९२६.२	९३१.९	१००१.२	१०४०.५	१०८०.६	११२०.३	११८२.२	१२४१.८	१३०९.१	१३८४.८
शिक्षा		३०७३.८	३२७१.६	३६२३.३	३८६३.८	३९७९.९	४२०१.९	४४००.५	४६२४.६	४८२९.२	५१६२.७
स्वास्थ्य र सामाजिक कार्य		६८८.८	७४७.४	८१९.१	८५८.१	९०१.२	९४९.१	१००२.१	१०४७.२	११५४.१	१२४२.७
अन्य सामुदायिक, सामाजिक तथा व्यक्तिगत सेवाहरू		१६६४.३	१८२०.४	२०४२.०	२२९६.६	२४५९.९	२६१६.३	२७४१.६	२८७२.२	२९९७.८	३१६५.६
कृषि		१८४७९.६	१९५४५.९	२०१४६.१	२०५५१.७	२१४७८.६	२२२७३.०	२२७४९.३	२३७५२.२	२३९४५.७	२४२६१.०
गैर कृषि		३३०३३.१	३४९७४.५	३६४९१.४	३८२५७.०	३९८५६.९	४१६३९.१	४३७४९.६	४६५४३.५	४७९९१.५	४८२९१.६
कुल मूल्य अभिवृद्धि (आन्तरिक वित्तीय मध्यस्थतासमेत)		५४५१२.७	५४५२०.३	५४६७७.७	५४८०८.६	५४९३४.५	५५१६३.९	५५२९९.०	७०३०५.७	७१३७२.२	७२४४५.६
आन्तरिक वित्तीय मध्यस्थता		२१४७.६	२३०४.३	२३७२.५	२४३२.७	२४८२.१	२६२२.५	२६४१.९	२८८३.०	२९२४.४	३०६४.५
कुल मूल्य अभिवृद्धि (बाह्यरूप मूल्यमा)		४९३६५.१	५२२२६.०	५४२५२.२	५६५४५.९	५८८७५.३	६१४७७.१	६३७७७.१	६७४२२.७	६८६१९.१	६९४९८.५
उत्पादित वस्तुहरूमा खुद कर		३८३८८.८	४२२४.७	४७४४.५	५२७७.०	५२१६.०	५५६४.३	६०१८.३	६४५२.८	७००६.६	६८९८.४
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (उत्पादको मूल्यमा)		५२०३८.८	५६५५१.७	५९०१०.७	६१८५२.९	६३९६९.४	६७०७७.५	६९७४४.४	७३९७४.४	७५९९१.५	७६९१७.५

सं. = संशोधित, प्रा. = प्रारम्भिक

स्रोत: केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग ।

तालिका १.३ : कुल उत्पादन (औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार)

(प्रचलित मूल्यमा)

(रु. करोडमा)

औद्योगिक वर्गीकरण	औद्योगिक वर्गीकरण										
	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३	२०७३/७४
कृषि तथा वन	२९९३८.५	३२९४०.१	४०९९८.७	५१४८७.१	६२३३०.३	६६५७४.७	७०२१३.२	७८२८६.८	८२००५.८	८६६८०.३	९१७५१.०
मत्स्यपालन	३७९.०	४३७.३	४५८.३	४७४.६	४९६.६	६५१.९	७४४.६	९७०.१	१०४५.१	११७५.०	१२४१९.९
खानी तथा उखन	४२९.६	५४०.८	६३९.७	७४६.१	८७५.१	१०३६.४	१२०६.९	१३८८.९	१४९९.०	१६४१.९	१७४१९.९
उद्योग	१८६४९.६	२०४१०.७	२३३४०.८	२५२८६.९	२८९४०.४	३२७४०.०	३६००८.१	४०५६६.७	४२६७५.८	४४६७५.८	४६६७५.८
विद्युत, ग्याँस तथा पानी	२५१०.६	२६४१.८	२६२७.३	२९४७.८	३१४९.२	३४९१.९	४०९५.१	४४६७.५	४६६७.५	४८३४.१	५०५१.८
निर्माण	९१७४.६	१११६३.९	१३१२७.८	१५८७२.८	१८२६१.४	१९९३४.९	२२०३२.९	२४५८६.४	२८०६०.८	२९५३५.६	३०५१.८
थोक तथा खुद्रा व्यापार	११०३२.५	१२५४०.२	१४८७४.९	१९३०३.६	२१४९०.७	२३७५०.२	२७५४६.२	३२४४९.३	३४३६५.६	३५३६५.६	३६३६५.६
होटल तथा रेस्टुराँ	३२४९.२	३७५३.६	४५३१.१	५६०४.१	६८३७.६	८२४३.४	९४०८.०	१०६९४.३	१२०४०.७	१३०३२.९	१४०३२.९
यातायात, संचार तथा भण्डारण	१३१७९.९	१३३१२.५	१४९२४.५	१६४०२.४	१८२७०.६	२०९८७.०	२३७५६.९	२६०१३.८	२७४६७.७	२९५३५.७	३०५३५.७
वित्तीय मध्यस्थता	३६८९.७	४३९०.७	५१११.०	५९९९.५	७१३९.५	८६६८.८	९७११.४	११०६६.७	१२६८३.०	१४००९.९	१५००९.९
रिजल इस्टेट, भाडा तथा व्यावसायिक सेवाहरू	१००५७.५	१०७८८.७	१२१२२.३	१३९५८.१	१५७२०.३	१८०४०.१	२०१४२.९	२१९७९.३	२४२४४.८	२६६३०.३	२८६३०.३
सार्वजनिक प्रशासन र रक्षा	१६५२.४	१९२२.४	२४०३.०	२८८७.९	३३०७.०	३९९२.८	४०७३.२	४१२४.५	६०२४.५	६४३९.६	६९३९.६
शिक्षा	५३३२.८	६३२६.३	८०८८.९	८२४९.५	९२७४.१	१०९५०.२	१२१३८.५	१४३७८.७	१५८०८.०	१७०३४.९	१८०३४.९
स्वास्थ्य र सामाजिक कार्य	१२६५.२	१४३५.७	१९००.९	२१८६.३	२४७२.७	२८९५.५	३११६.९	३४७१.१	४३७५.४	४८३४.१	५०५१.८
अन्य सामुदायिक, सामाजिक तथा व्यक्तिगत सेवाहरू	३०९५.९	३७४५.३	४७२७.८	५८६२.९	६६४७.३	७८३७.२	८२९४.७	१०६८३.२	११२७०.८	१२७२०.६	१४०३४.९
मौद्रिक कुल उत्पादन (आधारभूत मूल्यमा)	११२६३०.०	१२६४०.१	१५०८८.०	१७७४९.४	२०५२२२.८	२२९८२४.८	२५२५८६.६	२८८६६७.३	३०८४६८.१	३२४८०३.५	३४९०३४.५

सं. = संशोधित, प्रा. = प्रारम्भिक

स्रोत : केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग

तालिका १.४ : कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको वार्षिक वृद्धिदर (औद्योगिक वार्षिकरण अनुसार)

(स्थिर मूल्यमा)

(प्रतिशत)

औद्योगिक वार्षिकरण												
	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३	प्र.	
कृषि तथा वन	०.९४	५.८०	२.९८	१.९९	४.४९	४.५८	१.०७	४.५४	०.७१	२०७२/७३	१.९४	
मत्स्यपालन	३.०१	७.२९	५.३१	३.५५	५.८८	७.५३	२.७१	४.९०	७.०९		११.७६	
खानी तथा उत्खनन्	१.४८	५.४६	०.७२	२.१४	२.०१	५.०३	१.५८	११.८५	२.३४		-६.५४	
उद्योग	२.५५	-०.८७	-१.०५	२.९६	४.०५	३.६३	३.७२	६.२८	०.३७		-९.८६	
विद्युत, रसायन तथा पानी	१३.००	१.०६	-३.४४	१.८७	४.४३	८.३०	०.२८	३.२७	१.०१		-१.६६	
निर्माण	२.४९	५.०६	०.९९	६.१७	४.७९	०.२२	२.४५	९.०८	२.८५		-३.९८	
योक तथा खुद्रा व्यापार	-५.५९	४.१५	५.२५	६.७५	१.५१	७.५०	७.२५	१०.८९	२.११		-१.१३	
होटल तथा रेस्टुरी	३.४६	६.९२	२.३१	६.५२	६.२०	७.३८	५.५०	६.७७	३.३३		-४.८५	
यातायात, संचार तथा भण्डारण	४.९८	९.३७	६.९७	५.५५	५.२१	८.१०	७.६५	५.२४	६.२३		२.५५	
वित्तीय मध्यस्थता	११.३९	९.२३	२.०३	२.८२	३.३०	३.४७	-०.९१	३.७०	२.९१		३.३०	
रियल्टी डेट, भाडा तथा व्यावसायिक सेवाहरू	११.७६	१०.४४	१.९३	३.०१	२.२५	२.९७	५.१९	३.६४	०.७७		३.७२	
सार्वजनिक प्रशासन र रक्षा	१.३५	०.६२	७.४३	३.४३	३.८५	३.६७	५.५३	५.०४	५.४२		५.७८	
शिक्षा	७.३३	६.४४	१०.७५	६.६४	३.०१	५.५८	५.९२	४.८९	३.७४		६.६९	
स्वास्थ्य र सामाजिक कार्य	६.४६	८.५१	९.५९	४.७७	५.०२	६.४३	४.५८	४.५०	१०.४९		८.८५	
अन्य सामुदायिक, सामाजिक तथा व्यक्तिगत सेवाहरू	१९.४५	९.३८	१२.७२	११.९२	७.११	६.३६	४.७९	४.७७	४.३७		५.६०	
कृषि	०.९७	५.८२	३.०२	२.०१	५.५१	५.६३	१.१०	५.५५	०.८१		१.३३	
नौह कृषि	४.३६	५.८८	४.३४	५.३९	३.६४	५.५३	५.०१	६.४१	३.०९		०.६३	
कुल मूल्य अभिवृद्धि (अग्रत्यक्ष वित्तीय मध्यस्थतासमेत)	३.१२	५.८६	३.८६	४.१९	३.९४	४.५७	३.९४	५.७७	२.३२		०.८६	
अग्रत्यक्ष वित्तीय मध्यस्थता	१२.४१	७.३०	२.९६	२.४४	६.१४	३.५०	०.७२	७.१०	२.४१		२.८५	
कुल मूल्य अभिवृद्धि (आधारभूत मूल्यमा)	२.७५	५.८०	३.९०	४.५६	३.८५	४.६१	३.७६	५.७२	२.३२		०.७७	
उत्पादित वस्तुहरूमा खुद कर	१२.७४	१०.०८	१२.३०	११.२०	-१.१६	६.६८	८.१६	८.८८	६.९३		-१.५४	
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (उत्पादकको मूल्यमा)	३.४१	६.१०	४.५३	४.८२	३.५२	४.७८	४.१३	५.९९	२.७३		०.५६	

सं. = संशोधित, प्रा. = प्रारम्भिक

स्रोत : केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग

तालिका १.५ : कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको संरचना (औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार)
(प्रचलित मूल्यमा)

(प्रतिशतमा)

औद्योगिक वर्गीकरण	प्रतिशतमा											
	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३	२०७३/७४	२०७४/७५
कृषि तथा वन	३२.१	३१.२	३२.५	३५.०	३६.७	३४.८	३२.४	३२.२	३१.३	३१.२	३१.२	३१.२
मत्स्यपालन	०.५	०.५	०.४	०.४	०.४	०.४	०.४	०.५	०.५	०.५	०.५	०.५
खानी तथा उत्खनन्	०.५	०.६	०.५	०.५	०.५	०.६	०.६	०.६	०.६	०.६	०.६	०.६
उद्योग	७.५	७.३	७.०	६.३	६.२	६.३	६.३	६.२	६.१	६.१	६.५	६.५
विद्युत, ग्याँस तथा पानी	२.१	२.०	१.६	१.४	१.२	१.२	१.३	१.२	१.१	१.१	१.०	१.०
निर्माण	६.५	७.०	६.८	६.९	६.९	६.९	६.९	६.९	७.१	७.१	६.९	६.९
धोक तथा खुद्रा व्यापार	१२.३	१३.५	१३.२	१४.४	१३.९	१३.८	१४.५	१४.९	१४.७	१४.७	१४.२	१४.२
होटल तथा रेष्टुरे	१.४	१.५	१.५	१.६	१.६	१.८	१.९	१.९	२.१	२.१	२.१	२.१
यातायात, संचार तथा भण्डारण	१०.०	९.९	९.९	८.५	८.२	८.५	८.९	८.५	८.४	८.४	८.४	८.४
वित्तीय मध्यस्थता	४.१	४.३	४.२	४.१	३.९	४.१	३.९	४.४	४.७	४.७	५.०	५.०
रियल इस्टेट, भाडा तथा व्यावसायिक सेवाहरू	१०.२	९.५	८.७	८.४	८.२	८.६	८.८	८.४	८.५	८.५	९.२	९.२
सार्वजनिक प्रशासन र रक्षा	१.८	१.८	२.०	१.९	१.९	२.१	२.०	२.४	२.६	२.६	२.६	२.६
शिक्षा	५.९	६.३	६.७	५.५	५.३	५.७	५.८	६.३	६.६	६.६	६.८	६.८
स्वास्थ्य र सामाजिक कार्य	१.२	१.४	१.५	१.४	१.३	१.४	१.४	१.५	१.७	१.७	१.८	१.८
अन्य सांभुदायिक, सामाजिक तथा व्यक्तिगत सेवाहरू	३.१	३.४	३.६	३.७	३.६	३.९	३.७	४.०	४.१	४.१	४.३	४.३

सं. = संशोधित, प्रा. = प्रारम्भिक

स्रोत : केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग

तालिका १.६ : कुल गार्हस्थ्य उत्पादन, कुल गार्हस्थ्य उत्पादन वृद्धिदर तथा मूल्य सूचकाङ्क (वृहत औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार)

(रु. करोडमा)

वर्गीकरण	वार्षिक वर्ष									
	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२सं.	२०७२/७३मा.			
आधारभूत मूल्यमा कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (प्रक्षिप्त मूल्यमा)	१०८३४१.५	१२४८४८.२	१३८७४८.२	१५२५२२.१	१७५८७३.८	१८८९४१.०	२०७७२७.५			
प्राथमिक क्षेत्र	४०१६८.१	४८५१०.५	५१४४५.०	५४४०८.४	६०५६१.३	६३५४४.२	६७४२१.२			
द्वितीय क्षेत्र	१६३४५.७	१८५८८.९	२०७२२.१	२३०३५.३	२६०७२.१	२७९८८.०	२८०५५.३			
तृतीय क्षेत्र	५५३४३.३	६१९१४.८	७१५८०.३	८०५९८.९	९५५८३.८	१०४६६९.५	११३३९१.८			
आधारभूत मूल्यमा कुल गार्हस्थ्य उत्पादनस्थिरमूल्यमा)	५६५७५.९	५८७५३.४	६१४६३.७	६३७७७.१	६७४२२.७	६८९८४.८	६९५१९.१			
प्राथमिक क्षेत्र	२०८१०.२	२१७४२.४	२२७५०.०	२३००१.८	२४०६८.१	२४९६९.०	२४५६६.२			
द्वितीय क्षेत्र	८८७१.०	९२६१.३	९५३४.२	९७९०.९	१०४६८.१	१०६२०.०	९९५०.५			
तृतीय क्षेत्र	२९३२७.५	३०३३१.९	३१८५२.०	३३६७६.३	३५७६९.४	३७०४८.२	३८०३८.९			
कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको वार्षिक वृद्धि दर (आधारभूत मूल्यमा) (प्रतिशतमा)	४.३	३.८	४.६	३.८	५.७	२.३	०.८			
प्राथमिक क्षेत्र	२.०	४.५	४.६	१.१	४.६	०.८	१.२			
द्वितीय क्षेत्र	४.१	४.४	२.९	२.७	६.९	१.५	-६.३			
तृतीय क्षेत्र	५.८	३.४	५.०	५.७	६.२	३.६	२.७			
कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको इन्डिक्सिट मूल्य सूचकाङ्क	१८९.६	२१०.३	२२४.१	२३७.८	२५९.२	२७२.७	२८७.९			
प्राथमिक क्षेत्र	१९३.०	२२३.१	२३६.१	२३६.५	२५१.६	२६१.८	२७४.४			
द्वितीय क्षेत्र	१८४.३	२००.७	२१७.३	२३५.३	२४९.१	२६३.५	२८१.९			
तृतीय क्षेत्र	१८८.७	२०४.१	२२४.७	२३९.३	२६७.२	२८२.५	२९८.१			
कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको संरचना (प्रतिशतमा)										
प्राथमिक क्षेत्र	३५.९	३७.६	३५.८	३४.४	३३.२	३२.४	३२.३			
द्वितीय क्षेत्र	१४.६	१४.४	१४.४	१४.६	१४.३	१४.३	१४.३			
तृतीय क्षेत्र	४९.५	४८.०	४९.८	५१.०	५२.५	५३.३	५४.३			

सं. = संशोधित, प्रा. = प्रारम्भिक

स्रोत : केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग

तालिका १.७ : कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (व्यय विधि अनुसार)

(प्रचलित मूल्यमा)

(रु. करोडमा)

वर्षको वर्गीकरण	आर्थिक वर्ष										
	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३	२०७३/७४
उत्पादकको मूल्यमा कुल गार्हस्थ्य उत्पादन	७१७८३.०	८१५६६.०	९८८२७.०	११९२७७.०	१३६६९५.०	१५२७३४.०	१६६४०१.१	१७६४४४.०	२१२०४७.०	२४४८६९.१	
कुल उपभोग	६६६३७.०	७३६३७.०	८९४०४.०	१०५६१९.०	११७६०३.०	१३४४५४.०	१५१६१२.९	१७३०३१.२	१९३४०४.६	२१३०४२.०	
सरकारी उपभोग	६६९५.०	८०६६.०	१०६५३.०	११९१९.०	१३०९२.०	१६६३७.०	१६८४०.७	२०१९१.५	२३२५३.२	२४६१४.६	
सामूहिक उपभोग	४३७४.०	५४००.०	६९८४.०	७७४७.०	८६०७.०	१०९४७.०	११९८८.७	१४२०४.२	१७६३२.४	१९२७७.८	
व्यक्तिगत उपभोग	२३२१.०	२५६७.०	३४६९.०	४१७२.०	४४८४.०	५४८०.०	५४४२.०	५९८६.३	५६२०.८	५३६६.८	
निजी उपभोग	५७६९१.०	६४१०९.०	७७२७६.०	९१६९९.०	१०२२१३.०	११६७८६.०	१३१८३७.१	१४९३३७.५	१६२२९६.२	१८४३७१.५	
खाद्य	३४०३८.०	३८४०४.०	४८४५५.०	५७४९९.०	६४०७९.०	७४४१६.०	८५०५५.३	९७६१३.२	११००६९.५	१२२९३०.७	
गैर-खाद्य	१६५५७.०	१८०००.०	२०३२३.०	२४११६.०	२४६७२.०	२८४२९.०	३२३६३.३	३५६८४.५	३८९८६.९	४३१६३.७	
सेवा	७०९६.०	७६०५.०	८४९८.०	१००८४.०	११४६२.०	१२८४२.०	१४४३७.६	१६०३९.९	१७२३९.९	१८२७७.१	
नाना नकानाउने संस्थाहरू	१२४३.०	१३७२.०	१५७५.०	२०००.०	२२९९.०	२७३१.०	२९१६.१	३४०२.२	३८५४.२	४०३५.९	
घरपरिवारको वास्तविक उपभोग	६१२६४.०	६८०४७.०	८२४२०.०	९७८७१.०	१०८९९६.०	१२४९७.७	१४०३१४.२	१५८८२६.०	१७४७७२.९	१९३८०४.१	
कुल मुनी निर्माण	२०८६८.०	२४७२७.०	३१२०३.०	४४६४९.०	५१९२७.०	५२६८९.०	६३२६०.१	८०८७५.८	८२२३०.३	७६३४५.६	
कुल स्थिर मुनी निर्माण	१५३३४.०	१७८४४.०	२१३०४.०	२६४८९.०	२९२७३.०	३१७१८.०	३८२९७.२	४६२०१.३	५८८३४.५	५६२४५.८	
सरकारी	२४६५.०	३२९९.०	४४२८.०	५३६७.०	६३८१.०	७१५६.०	७४३८.६	९४९७.९	११०२५.४	१३२७७.४	
निजी	१२८६९.०	१४४४५.०	१६६७६.०	२११२२.०	२२८९२.०	२४४६३.०	२७४४८.६	३०७८३.४	४७८०९.१	४२९९८.३	
स्टकमा परिवर्तन	५४४४.०	६८८३.०	१०१९.०	१९१६०.०	२२६४४.०	२०६७०.०	२४४६२.९	३४६७४.४	२३२९४.८	२०१०९.९	
बस्तु तथा सेवाहरूको खुद निर्यात	-१३७३३.०	-१६७८.०	-२१२८०.०	-३१९१०.०	-३२८३४.०	-३४९०८.०	-४४३७१.९	-५७४५३.१	-६४४८७.९	-६४४८८.५	
आयात	२३०८१.०	२७१२९.०	३४२५४.०	४३४२०.०	४४००६.०	५१२९५.०	६३८८९.९	८००५४.२	८८३४४.४	८८५४०.९	
वस्तु	१९०४४.०	२१७९६.०	२७९२३.०	३६६६९.०	३८८३७.०	४४६२४.०	५४७२२.४	६९६३७.३	७६११७.३	७५९९२.९	
सेवा	४०४६.०	५३३३.०	६३२१.०	६७४१.०	६१६९.०	५८२२.०	८७८०.५	१०४१७.९	१२१७७.१	१२४५२.०	
निर्यात	९२५७.०	१०४२१.०	१२२७४.०	११४३०.०	१२१७१.०	१२१८३.०	१२६१८.०	२२६०२.२	२४७४६.५	२३९६६.४	
वस्तु	६१४९.०	६९१७.०	६९११.०	६३१६.०	६८७०.०	८५११.०	८५१६.१	१००९६.१	९८२७.६	७९९१.३	
सेवा	३२०८.०	४२२४.०	५२८३.०	५११२.०	५३०१.०	७३३५.०	९५१९.१	१२५०६.१	१४९२८.८	१५९७५.२	

* लेखाको शेष (Residual) को रूपमा प्रस्तुत गरिएको । यसमा statistical discrepancy /error समेत समावेश गरिएको छ ।

सं. = संगोपित, प्रा. = प्रारम्भिक

स्रोत : केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग

तालिका १.८ : कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (व्यय विधि अनुसार)

आधार वर्ष २०५७/५८
(स्थिर मूल्यमा)

(रु. करोडमा)

वर्षको वर्गीकरण	वार्षिक वर्ष										
	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३	२०७३/७४
उत्पादको मूल्यमा कुल गार्हस्थ्य उत्पादन	५३२०३.८	५६४५१.७	५९०१०.७	६१८५२.९	६३९६९.४	६७२२७.९	६९७५५.४	७३९७५.४	७५९९१.५	७६४१७.५	७६४१७.५
कुल उपभोग	४८५६५.७	४९२८४.९	५२२९१.०	५५२६७.६	५६३९१.८	५७२६४.६	५८२८९.४	५९२८७.५	६०२८३.०	६१०७०.२	६१०७०.२
सरकारी उपभोग	५०७१.९	५२३७.८	५७४६.२	५८२२.०	६५८५.२	७६३४.३	७९१९.६	८२२८.३	८४०८.९	८६४१.९	८६४१.९
सार्वजनिक उपभोग	३३३३.६	३४७१.१	३७७६.१	३७८४.३	४३२९.५	४८०८.१	४८७६.६	५४०७.४	६३७६.३	६३७६.३	६३७६.३
व्यक्तिगत उपभोग	१७५८.३	१६६६.७	१९७९.१	२०३७.७	२२५५.७	२४४५.२	२६२२.९	२७२०.९	२८३२.६	२९३२.८	२९३२.८
निजी उपभोग	४२४४१.९	४३०७६.३	४४५४६.८	४८२९८.४	४८५४८.९	४९३९७.५	५०३०१.५	५०३०१.५	५०३०१.५	५०३०१.५	५०३०१.५
खाद्य	२५०९१.७	२५१३५.१	२७११४.५	२७८८९.३	२७५२०.२	२८६३९.९	३१५१५.४	३३१५१.७	३४०९८.९	३४०९८.९	३४०९८.९
रौह खाद्य	१२२०९.५	१२५४९.९	१२९२०.१	१४२१९.६	१४३६१.४	१७४७१.३	१७९७०.५	१८४५७.१	१८९८४.५	१८९८४.५	१८९८४.५
सेवा	५२३२.७	५३९१.४	५४१२.२	६१८९.५	६६४३.३	८२१६.३	८४५१.१	८६९२.६	८९४०.९	८९४०.९	८९४०.९
नाफा नकमाउने संस्थाहरु	९५१.९	९७०.७	९९८.०	११४७.३	१२०३.६	१३०२.७	१३२२.८	१३४७.८	१३९९.७	१४७६.२	१४७६.२
घरपिबारको वास्तविक उपभोग	४४२४२.१	४४७१३.८	४८५२३.९	५१४८४.३	५१९८४.३	५०१७४.५	५१५१२.८	५३२८०.१	५४४५६.७	५४४५६.७	५४४५६.७
कुल पूँजी निर्माण	१२७३२.६	१६५०३.५	१७९२०.५	२४०९१.९	२४९१५.४	२६९२३.३	२८३७२.३	२८७०७.५	३०९६५.४	३३६५१.४	३३६५१.४
कुल स्थिर पूँजी निर्माण	१०६९४.०	१०८९२.२	१०९४४.९	१२७६४.७	१२६७२.३	११९७६.५	१३४४२.५	१४५३१.०	१८५७०.६	१९२९०.२	१९२९०.२
सरकारी	१७१८.८	२०१३.८	२२१५.२	२४२०.५	२७६२.२	२७०१.८	२७४४.५	३१९२.८	३४८५.५	३८४५.५	३८४५.५
निजी	८९७५.२	८८७८.३	८७३०.७	१०३४४.२	९९१०.१	९२७४.६	१११९८.०	१२३३८.२	१५०९०.६	१५४४४.८	१५४४४.८
स्टकमा परिवर्तन	२०३८.६	५६११.३	६३७४.६	११३२७.३	११४८३.१	६९५०.८	९४२९.८	१३१७६.५	१२३९४.७	१७३६१.२	१७३६१.२
वस्तु तथा सेवाहरुको खुद निर्यात	-८०९४.५	-९३३६.७	-११२००.७	-१७५०६.७	-१६४९९.८	-१७१६३.९	-१९८६६.३	-२४३१९.६	-२६८०६.९	-२८३०४.२	-२८३०४.२
आयात	१५८४२.३	१७१५०.९	१९३१७.५	२४७७६.२	२३६१५.६	२४४१६.१	२७८८७.३	३३७२१.९	३६९४४.९	३८१७१.१	३८१७१.१
वस्तु	१३७७१.७	१३७७१.५	१३७७७.२	२०९४२.२	२०३७८.०	२१६४१.३	२४०२२.१	२९३३३.६	३१८६४.४	३२७५७.६	३२७५७.६
सेवा	२७७७.६	३३७१.४	३४७०.३	३८४२.०	३२३७.७	२७७४.८	३८५४.२	४३८८.४	५०८९.६	५४१३.५	५४१३.५
निर्यात	७७५७.८	७८१४.२	८११६.८	७२६४.५	७१५.८	७२४२.२	८००१.०	९४०२.४	१०१४८.०	९८६६.९	९८६६.९
वस्तु	५०९८.१	४६४७.०	४६४३.१	३८४८.९	३८४८.९	३८०८.३	३८२२.९	४२३४.५	३९०३.२	२९७७.०	२९७७.०
सेवा	२६५९.७	३१६७.२	३४९३.७	३४२०.६	३४६८.२	३४४३.९	४१७८.२	५२६८.०	६२४४.८	६८८९.९	६८८९.९

सं. = संगोविता, प्रा. = प्रारम्भिक
स्रोत : केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग

तालिका १.९ : मध्यवर्ती उपभोग (औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार)

(प्रचलित मूल्यमा)

(रु. करोडमा)

औद्योगिक वर्गीकरण	मध्यवर्ती उपभोग (उपभोक्ताको मूल्यमा)										
	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२सं.	२०७२/७३मा.	
कृषि तथा वन	७५८४.९	८६७७.८	१०४५१.०	१२३३५.२	१५००३.३	१६४२८.२	१७४२६.४	१९६९१.६	२०५८२.०	२१५३३.४	
मत्स्यपालन	५०.३	५०.५	५०.७	५०.९	५८.७	७०.०	८०.०	१०४.२	११२.३	१२६.२	
खानी तथा उत्खनन्	८७.९	११३.३	१३१.३	१५३.५	१७९.५	२०९.८	२५०.०	२८८.६	३११.५	३१६.४	
उद्योग	१३४३२.४	१४६९२.२	१६७९६.१	१८१९४.५	२०८४७.३	२३६३३.६	२५९७६.८	२८२६७.२	३०७७७.७	३२४५७.७	
विद्युत, ग्याँस तथा पानी	१०२६.५	१११९.९	११६४.४	१४२३.४	१५४९.१	१७४०.१	२०३९.८	२३१०.३	२५०५.४	२९३०.२	
निर्माण	४६६४.७	५७५०.५	६७५३.७	८१४३.९	९३२५.८	१००८१.०	११०८३.३	१२९५०.१	१४१३१.९	१४२३९.५	
शोक तथा खुद्रा व्यापार	१७६७.७	२००९.६	२४६३.९	३१९६.९	३५६०.०	३९३३.८	४५५९.०	५३८३.०	५७२१.६	५६५३.०	
होटल तथा रेष्टुरी	२२३७.९	२६०३.४	३१३६.७	३८६९.४	४७३१.९	५७३२.७	६५१९.४	७३६३.४	७९९२.८	८६८४.४	
यातायात, संचार तथा भाडारण	५२२४.४	५६३०.७	६६६२.८	६८७१.९	७६८७.२	८७५१.६	९६८३.३	१०४३७.३	१०९७०.१	११९४४.१	
वित्तीय मध्यस्थता	८४३.०	१०३६.९	१२०१.०	१३९१.१	२१२८.४	२२१५.९	३४९३.०	३५३०.४	३५४२.३	३६५३.७	
रियल इस्टेट, भाडा तथा व्यावसायिक सेवाहरू	२९७८.४	३४२५.२	३९६६.८	४५८३.४	५०९६.७	५७२८.७	६२२७.२	६६८०.९	७५६०.१	७७९७.८	
सार्वजनिक प्रशासन र रक्षा	४२९.७	४८७.२	५४७.४	७१८.४	८२४.०	९३८.१	८४९.६	६९२.१	८८२.४	९९९.९	
शिक्षा	१२३८.९	१४४४.१	१८२४.७	२१११.१	२५००.२	२७७०.५	२९८१.८	२८५३.४	२८७१.७	२९१९.८	
स्वास्थ्य र सामाजिक कार्य	४०८.४	४३९.४	५२६.५	६४८.१	७६३.९	८५२.४	८८४.२	९६८.६	१०३४.७	११३४.६	
अन्य सामुदायिक, सामाजिक तथा व्यक्तिगत सेवाहरू	९१८.५	१०९५.३	१३१८.९	१७२०.५	१९५२.६	२२९१.०	२४९२.१	३३२९.०	३२६९.०	३७२४.६	
मौद्रिक मध्यवर्ती उपभोग (उपभोक्ताको मूल्यमा)	४२८९३.६	४८५१५.९	५६९९६.०	६५४१२.२	७६२०८.६	८६०७७.४	९४५४५.९	१०५४५०.०	११२२६५.५	११५२१५.३	

टिप्पणी : NSIC प्रमुख खण्ड १६ र १७ को अंश नगण्य भएकोले प्रमुख खण्ड १५ मै गाभिएको छ ।

सं. = संशोधित, प्रा. = प्रारम्भिक

स्रोत : केन्द्रीय तथा विभाग

तालिका १.१० : कुल राष्ट्रिय खर्च योग्य आम्दानी र बचत

(प्रचलित मूल्यमा)

(रु. करोडमा)

विवरण	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२सं.	२०७२/७३प्रा.
कामदारको तलब भत्ता	३६५८३.९	४२८७६.३	५०५९४.०	६४४५.२	७०४०६.०	८००५.६	८६६०७.०	९१३३९.३
खुद उत्पादन कर	७१.२	८६.२	६७.३	८४.१	१११.०	१२९.४	१४४.७	१४०.९
उत्पादित वस्तुमा लाग्ने खुद कर	७८७४.४	१०९३५.८	११८४७.२	१३९८६.२	१६९७९.०	२०५८०.२	२३१०६.०	२४१४१.६
कुल नाफा / मिश्रित आय	५४२९७.७	६५३७९.१	७४१८६.९	७४२११.८	८२००५.१	९५६८५.८	१०२१८९.२	१०९२४७.३
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (उत्पादकको मूल्यमा)	९८८२७.२	११९२७७.४	१३६६९५.४	१५२७३४.४	१६९५०१.१	१९६४५४.०	२१२०४७.०	२२४८६९.१
खुद फ्याक्टर आय	११७५.०	९११.७	७५४.९	१२२९.१	१३०७.९	३२७५.२	३४२४.३	४३९६.२
कुल राष्ट्रिय आय (GNI)	१००००२.१	१२०१८९.१	१३७४५०.३	१५३९६३.५	१७०८०९.०	१९९७२९.१	२१५४७१.३	२२९२६५.३
सामाजिक योगदान तथा अन्य चालु ट्रान्सफर	२४९४८.७	२८२६४.८	३०७८५.९	४२२७७.२	४९७७०.१	६३१५०.०	७०९९५.७	८०३५७.२
कुल राष्ट्रिय खर्च योग्य आम्दानी (GNDI)	१२४९५०.८	१४८४५३.९	१६८२३६.२	१९६२४०.७	२२०५७९.१	२६२८७९.२	२८६४६६.९	३०९६२२.५
अन्तिम उपभोग खर्च	८९५०४.२	१०५६१८.५	११७६०३.०	१३५९५३.९	१५१६१२.९	१७३०३१.२	१९३४०४.६	२१३०५२.०
कुल गार्हस्थ्य बचत	९३२३.०	१३६५८.९	१९०९२.४	१६७८०.५	१७८८८.२	२३४२२.७	१८६४२.४	११८१७.१
कुल राष्ट्रिय बचत	३५४४६.६	४२८३५.४	५०६३३.२	६०२८६.८	६८९६६.२	८९८४७.९	९३०६२.३	९६५७०.६
कुल पुँजी निर्माण	३१३०२.९	४५६४८.९	५१९२६.८	५२६८८.९	६३२६०.१	८०८७५.८	८२२३०.३	७६३५५.६
साधन र श्रोतको बचत (+) / घाटा (-)	४१४३.७	-२८१३.५	-१२९३.६	७५९७.९	५७०६.०	८९७२.२	१०८३२.०	२०२१४.९

सं. = संशोधित, प्रा. = प्रारम्भिक

स्रोत : केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग

तालिका १.११ : कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको मूल्य सूचकाङ्क (इम्लिसिट)

औद्योगिक वर्गीकरण	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२सं.	२०७२/७३प्रा.
	१.५४१	१.९३६	२.२४०	२.२६५	२.३६४	२.५१०	२.६१३	२.७४०
कृषि तथा वन								
मत्स्यपालन	१.२७१	१.२७६	१.३८८	१.५३९	१.७११	२.१२६	२.१३८	२.१५१
खानी तथा उत्खनन्	२.००९	२.२९२	२.६३८	२.९४८	३.३८८	३.४८३	३.६७३	४.०५६
उद्योग	१.६७३	१.७६०	१.९२१	२.०९८	२.२२६	२.३६०	२.४७५	२.६६७
विद्युत, ग्याँस तथा पानी	१.१४७	१.१७४	१.१८०	१.१९३	१.३९५	१.४०४	१.४०७	१.४०४
निर्माण	१.९१०	२.१८२	२.४०७	२.६४८	२.८७२	३.०३९	३.२५७	३.५०१
शोक तथा खुद्रा व्यापार	१.७६१	२.१४१	२.३५०	२.५०९	२.७१४	२.८९२	३.०१०	३.१३४
होटल तथा रेष्टुराँ	१.५४०	१.७९८	२.०५६	२.३००	२.५७५	२.८५०	३.१६२	३.५६९
यातायात, सञ्चार तथा भाण्डारण	१.७९५	१.७४४	१.८४०	१.९६८	२.१०३	२.२१२	२.२०५	२.२९३
वित्तीय मध्यस्थता	१.५८७	१.८२०	१.९१५	२.१६२	२.३१८	२.८५३	३.१९३	३.५०२
रियल इष्टेट, भाडा तथा व्यावसायिक सेवाहरू	१.७५८	१.९६१	२.१७३	२.४४७	२.६२८	२.७८७	३.०१८	३.३३५
सार्वजनिक प्रशासन र रक्षा	१.८५४	२.०८५	२.२९८	२.७२७	२.७२७	३.५६९	३.९२८	३.९२८
शिक्षा	१.७२९	१.५८९	१.७०२	१.९४७	२.०५७	२.४७१	२.६७३	२.७३४
स्वास्थ्य र सामाजिक कार्य	१.६७८	१.७९३	१.८९६	२.१३०	२.२२८	२.६४८	२.८८७	२.९३७
अन्य सामुदायिक, सामाजिक तथा व्यक्तिगत सेवाहरू	१.६६१	१.८०४	१.९०८	२.१२०	२.११७	२.५६०	२.६६९	२.८४२
समग्र मूल्य सूचकाङ्क	१.६४८	१.८९६	२.१०३	२.२४१	२.३७८	२.५९२	२.७२७	२.८७९

सं. = संशोधित, प्रा. = प्रारम्भिक

स्रोत : कन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग

तालिका १.१२ : समष्टिगत आर्थिक परिसूचकहरु

विवरण	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२सं.	२०७२/७३सं.
प्रति व्यक्ति कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (रु.)	३८१७२	४५४३५	५१५९४	५६८८०	६२२८३	७१२२५	७५८५५	७९३७०
प्रति व्यक्ति कुल राष्ट्रिय आय (रु.)	३८६२६	४५७८२	५१८७९	५७३३७	६२७६४	७२४१३	७७०७९	८०९२१
प्रति व्यक्ति कुल खर्चोग्य राष्ट्रिय आय (रु.)	४८२६२	५६५४९	६३४९९	७३०८२	८१०५१	९५३०८	१०२४७६	१०९२८४
प्रति व्यक्ति कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (स्थिर मूल्यमा)	२२७९३	२३५६१	२४१४४	२४९६२	२५६४६	२६८२०	२७१८४	२६९७२
प्रति व्यक्ति कुल राष्ट्रिय आय (स्थिर मूल्यमा)	२३३०१	२४१५२	२४६६४	२५५८२	२६३९७	२७९३९	२८२६१	२८११०
प्रति व्यक्ति कुल खर्चोग्य राष्ट्रिय आय (स्थिर मूल्यमा)	२९११४	२९८३१	३०१८८	३२६०७	३४०८८	३६७७३	३७५७३	३७९६३
प्रति व्यक्ति कुल गार्हस्थ्य उत्पादन बृद्धिदर (प्रचलित मूल्यमा)	१९.४९	१९.०३	१३.५६	१०.२५	९.०५	१४.३६	६.५०	४.६३
प्रति व्यक्ति कुल गार्हस्थ्य उत्पादन बृद्धिदर (स्थिर मूल्यमा)	३.०९	३.३७	२.४८	३.३९	२.७४	४.५८	१.३६	-०.७८
प्रति व्यक्ति कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (अमेरिकी डलर)	४९७	६१०	७१४	७०२	७०८	७२५	७६२	७५२
प्रति व्यक्ति कुल राष्ट्रिय आय (अमेरिकी डलर)	५०२	६१४	७१८	७०८	७१४	७३७	७७५	७६६
प्रति व्यक्ति कुल खर्चोग्य राष्ट्रिय आय (अमेरिकी डलर)	६२८	७५९	८७९	९०२	९२१	९७०	१०३०	१०३५
कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कुल गार्हस्थ्य वचत (प्रतिशतमा)	९.४३	११.४५	१३.९७	१०.९९	१०.५५	११.९२	८.७९	५.२६
कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कुल राष्ट्रिय वचत (प्रतिशतमा)	३५.८७	३५.९१	३७.०४	३९.४७	४०.६९	४५.७३	४३.८९	४२.९५
कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा वस्तु तथा सेवाको निर्यात (प्रतिशतमा)	१२.४२	९.५८	८.९०	१०.०७	१०.६९	११.५१	११.६७	१०.६६
कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा वस्तु तथा सेवाको आयात (प्रतिशतमा)	३४.६६	३६.४०	३२.९२	३३.५८	३७.४६	४०.७५	४१.६६	३९.३६
कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा श्रोत अन्तर (प्रतिशतमा)	४.१९	-२.३६	-०.९५	४.९७	३.३७	४.५७	५.११	८.९९
कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कुल स्थिर पुँजी निर्माण (प्रतिशतमा)	२१.३५	२२.२१	२१.४१	२०.७७	२२.५९	२३.५२	२७.७५	२५.०१

सं. = संशोधित, प्रा. = प्रारम्भिक

स्रोत : केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग

तालिका २.१ : सरकारी खर्च र साधनको स्रोत

(रु. हजारमा)

शीर्षक	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३
	को यथार्थ	को यथार्थ	को यथार्थ	को यथार्थ	को अनुमान
राजस्व र अनुदान	२८७७९६८०१	३३३१७२१५१	३९६३१५१६४	४४८३३१२०५	५८५९४१५०७
राजस्व	२४४३७४०९९	२९६०२११५३	३५६६२०७७९	४०५८६६५१४	४७५०१२१००
कर	२११७२२६११	२५९२१४९३७	३१२४४१२६३	३५५९५५७७०	४२७०११०००
अन्य राजस्व	३२६५१४८८	३६८०६२१७	४४१७९५१६	४९९१०७४४	४८००११००
बैरुज	२६१२४२०	१९२११९२	५७३४२२०	६०९०४६२	०
अनुदान	४०८१०२८२	३५२२९८०५	३३९६०१६५	३६३७४२२९	११०९२९४०७
वैदेशिक अनुदान	४०८१०२८१	३५२२९८०५	३३९६०१६५	३६३७४२२९	११०९२९४०७
खर्च	२९४८५०७२४	३०२०५३८९७	३७०२२६४७३	४२८२५१११४	६९३१४३६१७
चालु खर्च	२४३४६०००७	२४७४५५४७२	३०३५३१७४६	३३९४०७६००	४८४२६६३७५
पारिश्रमिक-सुविधा	६५९६५५३०	६६०४६००४	८४३५६६७१	८८५४३१३९	१०४२४६१६०
मालसामान तथा सेवाको उपयोग	२३७५१००४	२३२८५३२६	२९९५०३३८	३१८२३७३०	७८७४६४१७
व्याज र सेवा खर्च	१५१६०८२७	१३७३६६९९	१२०३७८६८	९२६३९९८	२१४४२८७१
सहायक (सन्सीडी)	४६४०४५९		११४५५३०	१०१८७३१	२५९९२५२
अनुदान (ग्रान्ट्स)	१०३६७९९१६	१०२४८९८९०	१३४९४१०४०	१५७६९०८८६	२०७०४५३३६
सामाजिक सुरक्षा	३०१४०२८१	३७५४४२५२	४०८०२३९१	५०७५७८१६	६९२४६८१०
अन्य खर्च	१२१९९०	१२५९६३	२९७९०७	३१०१००	९३५२२९
पूँजीगत खर्च	५१३९०७१७	५४५९८४२५	६६६९४७२७	८८८४३५१४	२०८८७७२४२
पूँजीगत खर्च	५१३९०७१७	५४५९८४२५	६६६९४७२७	८८८४३५१४	१२०८८७७२४२
बजेट बचत (-) न्यून (+)	७०५३९२३	३१११८२५३	-२६०८८६९१	२००८००९१	१०७२०२११०
वित्तीय व्यवस्था	-३३७१९६७	२४८१६४७७	२३१४०७३८	३८४२५८०७	-५८६३९४३७
खुद ऋण लगानी	११८७६६८८	११७९६७९२	१२९२७९०९	२६२५७३८६	४८९११७४०
आन्तरिक ऋण लगानी	१२०६३६९३	१२५५२०९९	१३४९७७२०	२८३३८९६८	५०९११७४०
आन्तरिक ऋण लगानीको कित्ता (घटाउने)	१८७००५	७५५३०७	५६९८११	२०८१५८२	२००००००
खुद शेरर लगानी	१२०९३८०५	८९०१८१३	९४५१००३	१०५१०४२७	११९४६७९०
आन्तरिक शेरर लगानी	१२०९३८०५	८३५६५४५	९४१२२६५	८५२४०१२	११९४६७९०
वैदेशिक शेरर लगानी	०	३५४५२६८	३८७३८	१९८६४१५	०
खुद वैदेशिक ऋण	२४४९३५५	२२२०६३५	-४४०७७३०	-३४०४४१३	-७२६०१३४७
वैदेशिक ऋणको सौवा भुक्तानी	१३५३२४२७	१४१९००७९	१६७२४६३७	१७०२७८८८	२२३६३३५७
वैदेशिक ऋण प्राप्ति (घटाउने)	११०८३०७२	११९६९४४४	२११३२३६७	२०४३२८८१	९४९६४७०४
खुद आन्तरिक ऋण	-२९७९१८१५	१८९७२३७	५१६९५५६	५०६२४०७	-४६८९६८२०
आन्तरिक ऋणको सौवा भुक्तानी	६६२६८३६	२०९४००९२	२५१५२४५१	४७४२९९८५	४११०३३८०
आन्तरिक ऋण प्राप्ति (घटाउने)	३६४१८६५१	१९०४२८५५	१९९८२८९५	४२३६७५८८	८८००००००
बचत (-) न्यून (+)	३६८१९५६	६३०१७७६	-२९४७९५३	-१८३४५७१६	-४८५६२६७३

नोट:- नेपाल सरकारले आर्थिक वर्ष २०६८/६९ देखि Government Financial Statistic (GFS) २००१ अनुसार आय तथा खर्चको लेखाइन् गरेकोले सो अगाडिको तथ्याङ्क फरक देखिन सक्ने छ ।

स्रोत : महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

तालिक २.२ : कर राजस्व

र. करोडमा

राजस्व शिर्षक	आर्थिक वर्ष					प्रथम आठ महिना	
	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३	२०७१/७२	२०७२/७३
१११०० आय, मुनाफा तथा पूँजीगत लाभमा लाग्ने कर	५१३०.३०	६४१८.६७	७४६१.३६	८६१६.५६	१०५६४.८८	२४४४.६२	४९२२.९३
११११० एकलौटी फर्म तथा व्यक्तिगत आयमा लाग्ने कर	१२२९.२८	१५४४.१५	१९४३.४०	२२५५.७८	२६८९.९१	१०२५.३०	१४७४.९१
१११२० निकायको आयमा लाग्ने कर	३०४९.४४	३७०६.७२	४५४२.३०	५२०३.३७	६३९६.५०	९७८.२१	२५७९.४९
१११३० लगानीको आय तथा अन्य आयमा लाग्ने कर	८५१.५८	११५७.८०	१०७५.६६	११५७.४१	१४७८.४७	४४१.११	८६८.५३
११२०० पारिश्रमिकमा आधारित कर	१५५.५०	१८८.०६	२४४.९९	२९२.५८	३४२.५८	१४८.८१	१८१.५९
११२१० पारिश्रमिकमा आधारित सामाजिक सुरक्षा कर	१५५.५०	१८८.०६	२४४.९९	२९२.५८	३४२.५८	१४८.८१	१८१.५९
११३०० सम्पत्ति कर	३५८.८४	५३४.०२	६६७.११	९३९.९४	१२०४.४१	३६२.८७	४४७.४६
११३१० अचल सम्पत्तिमा लाग्ने कर	२.९४	०.३७	२.८५	२.१९	३.३१	०.८८	०.२९
११३४० वित्तीय र पूँजीगत कारोबारमा लाग्ने कर	३५५.९०	५३३.६४	६६४.२६	९३७.७५	१२०१.१०	३६१.९९	४४७.१७
११४०० वस्तु तथा सेवामा आधारित कर	११०५६.१०	१२९३७.०५	१५७७१.८४	१८००२.५२	२१९७६.४४	१०६१४.२१	१०६७४.०१
११४१० मूल्य अभिवृद्धि कर (मू.अ.क.)	७०९३.०४	८३४१.८४	१०११०.४६	११२५२.१८	१४०८९.१७	६४७३.५०	६४०३.५६
११४२० अन्तः शुल्क	३००१.६१	३६२३.४७	४५४१.२६	५३५३.८२	६५८१.२०	३२९४.६६	३४०३.३८
११४४० विशेष सेवामा लाग्ने कर		६५.५३	८७.३५	१०३.१९	१४७.७१	६०.७३	७८.६८
११४५० पूर्वाधार सेवाको उपयोग तथा सवारी साधनमा लाग्ने कर	९१२.४३	८९६.२१	१०३२.७७	११५८.३६	११५८.३६	७८५.३२	७८८.३९
११५०० वैदेशिक व्यापारमा आधारित कर	४३३९.०६	५६९३.१८	६७९८.०५	७४८४.१३	८३२९.१८	४८१५.७१	४१५३.६७
११५१० आयातमा लाग्ने भंसार महसुल	४०९०.५९	५४३२.७९	६४१२.५४	७०५२.६७	७८५८.२५	४४४०.३४	३९१९.२८
११५२० भंसार महसुल -निर्यात	८६.१५	४३.९१	१०६.६५	३१.४६	८४.६३	२१.०९	१२.७९
११५६० वैदेशिक व्यापारमा आधारित अन्य कर	१६२.३२	२१६.४८	२७८.८६	४००.००	३८६.३०	२५४.२८	२२१.६०
११६०० अन्य कर	१३२.३८	१६०.५२	२००.७७	२५९.८४	२८३.६१	१२९.२०	१३९.१५
११६१० व्यवसायले भुक्तानी गर्ने	५२.६७	६२.३४	८७.२२	११८.५०	१४६.०५	४७.१७	६३.४१
११६२० व्यवसाय बाहेक अन्यले भुक्तानी गर्ने	७९.७१	९८.१८	११३.५५	१४१.३४	१३७.५६	८२.०३	७५.७४
कुल जम्मा	२११७२.१८	२५९२१.४९	३१२४४.१३	३५५९५.५७	४२७०१.१०	१८५१५.४२	२०५१८.८१

* अनुमानित

नोट:- नेपाल सरकारल आथक वष २०६८/६९ दाख Government Financial Statistic (GFS) २००१ अनुसार आय तथा खचका लखाङ्कन गरकाल सा आगाडका तथ्याङ्क

फरक देखिन सक्ने छ ।

स्रोत : महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

तालिका २.३ : गैहकर राजस्व

रु. करोडमा

राजस्व शिर्षक	आर्थिक वर्ष					प्रथम आठ महिना
	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३*	२०७१/७२
१४१०० सम्पत्तिबाट प्राप्त आय	१७६५.२४	१७६०.८४	२०६७.५२	२२७०.८७	२१५८.५२	४९१.९२
१४११० व्याज	१७५.०२	५२.७९	१६५.५५	१९३.००	११७.६८	०.३२
१४१२० लाभोश	९४२.९७	१०८४.३७	१२९९.२१	१३७३.१७	१३१२.७०	२०.०२
१४१५० भाडा र रोयल्टी	६४७.२५	६२३.६९	६०२.७५	७०४.७०	७२८.१४	४७१.५८
१४२०० वस्तु तथा सेवा विक्रीबाट प्राप्त रकम	६९१.३२	११२४.७०	११६४.५३	१२२३.०६	१३०४.४९	४९६.९३
१४२१० वस्तु तथा विक्रीबाट प्राप्त रकम	४६०.४४	५३७.४१	६२९.७९	७२९.५२	७३२.५४	१७४.६८
१४२२० प्रशासनिक सेवा शुल्क	२३०.८८	५८७.२९	५३४.७५	४९३.५४	५७१.९५	३२२.२५
१४३०० दण्ड जरिवाना र जफत	३१.५६	३३.८२	४५.२८	१२५.४३	५१.४५	२६.३३
१४३१० दण्ड, जरिवाना र जफत	३१.५६	३३.८२	४५.२८	१२५.४३	५१.४५	२६.३३
१४४०० अनुदान बाहेक स्वेच्छिक हस्तान्तरण	०.०८	०.५१	०.२४	०.५०	०.१४	०.३६
१४४१० अनुदान बाहेक स्वेच्छिक हस्तान्तरण	०.०८	०.५१	०.२४	०.५०	०.१४	०.३६
१४५०० विविध राजस्व	७७६.९२	७६०.७०	११४०.३९	१३७१.२१	१२८५.५१	६८८.०५
१४५१० प्रशासनिक शुल्क - भ्रमण तथा पर्यटन		६७६.४२	१०५२.७९	१२४३.४८	११७१.४१	६१४.२२
१४५२० अन्य राजस्व	२२८.०१	८३.२३	८७.०६	१२७.३३	११३.५३	७३.५९
१४५३० पुँजीगत राजस्व	०.७२	१.०९	०.५४	०.४०	०.५७	०.२४
कुल जम्मा	३२६५.१२	३६८०.६२	४४१७.९५	४९९१.०७	४८००.११	१७०३.५९
						२५८८.८३

* अनुमानित

नोट:- नेपाल सरकारले आर्थिक वर्ष २०६८/६९ देखि Government Financial Statistic (G.F.S.) २००१ अनुसार आय तथा खर्चको लेखाङ्कन गरेकोले सो आगडिको तथ्याङ्क

फरक देखिन सक्ने छ ।

स्रोत : महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

तालिका २.४ : चालु खर्चको सेवा तथा कार्यगत विवरण

रु. करोड

वि.सं.	विवरण	वार्षिक बर्ष					प्रमाण बाट मर्मित	
		२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३	२०७१/७२	२०७२/७३
१	सामान्य सार्वजनिक सेवा	४४४५.०४	६०४२.३६	६२६८.४४	९९८६.४७	१४९९१.७८	४७३१.६९	४९८७.९९
१.१	कार्यकारी र विधायिकाको निकाय, निमित्त र वैदेशिक मामिला	२६६७.१७	३७४४.८८	३७००.४१	६११८.२८	९४६४.४९	३११६.१९	२६४४.८०
१.२	साध्य आर्थिक सहायता	०.००	०.००	०	०.००	०.३४	०.००	०.०६
१.३	सामान्य सेवा	१७४.६१	१६२.४४	१८८.०६	१२१९.४८	१३६४.९९	८७३.६०	८७६.८८
१.४	सामान्य अनुसन्धान तथा विकास सेवा	०.००	०.००	१.८६	१.२६	१.३९	०.९२	०.८०
१.५	सामान्य सेवा - अन्य वर्गिकृत नभएको	३७.१६	३८.४२	३९.६२	३७३.४४	६१३.१४	२४१.४३	१७०.३१
१.६	सार्वजनिक श्रृणु कारोबार	१२३३.००	१७७३.३४	८६७.२७	६२२.९०	१६२३.३७	४२०.३३	३११.६४
१.७	निमित्त सहका सरकारहरु बीच हुने सामान्य प्रकृतिको हस्तान्तरण	१३४३.१०	१०३२.२७	१४४१.३३	१६३३.१०	१८२३.९६	१०६९.१२	९७१.७०
२	रक्षा	२०७७.९८	१८४७.६९	२४७७.८२	२८०७.३२	९९३२.३४	२०८४.९९	१८६६.२२
२.१	सैनिक सुरक्षा	२०७७.९९	१८४६.७२	२४७७.४९	२८०६.८९	९९२६.२४	२०८४.८१	१८६४.९४
२.२	नानासिक सुरक्षा	०.००	०.००	०	०.००	४.८१	०.००	०.२४
२.३	रक्षा - अन्य वर्गिकृत नभएको	०.०७	०.९६	०.३३	०.४३	०.२८	०.१८	०.०३
३	सार्वजनिक शान्ति सुरक्षा		३४८३.२०	३९४८.४१	३०७४.२१	३१४०.०३	२०४४.९६	१९०७.६३
३.१	प्रहरी सेवा	२१६७.४३	१९६९.९४	३१७३.१७	२२२१.८७	२२४४.९३	१६०९.९१	१४१९.२३
३.२	अग्नि नियन्त्रण सेवा	०.४१	०.४४	०.४३	१.१४	०.६९	०.९८	०.४४
३.३	व्यापारिक	१७४.९३	१८०.७२	२६६.२४	२६६.८६	३७२.४७	१९४.८६	१७४.०३
३.४	कारागार	६४.२७	६९.७०	८२.७९	१०४.९६	१००.२७	७१.११	६४.०८
३.५	सार्वजनिक शान्ति सुरक्षा-अन्य वर्गिकृत नभएको	१२००.४९	१२६२.३९	४६२.६९	३६०.०७	४३०.६७	१७४.१०	१४८.८४
४	आर्थिक मामिला	३४७३.६८	३४९६.४९	४०६८.०८	४२६०.४९	१०१८३.१९	३१९४.४३	२६४६.३८
४.१	सामान्य आर्थिक, व्यापारिक र धर्म	६७०.४२	७२१.१७	८१४.७६	७७१.३६	९२९.४८	४७९.४७	३००.४८
४.२	कृषि, वन, मत्स्यपालन तथा शिकार	१६०४.४१	१७१८.३८	२४४९.९१	२८७०.६६	३६८०.८९	१८६३.९४	१६४६.०४
४.३	इन्धन तथा उर्जा	१७९१.७४	१७४.१२	३३४.२७	४११.४७	४८७.४४	१०४.३६	१७४.२३
४.४	खानी, उत्पादन तथा निर्माण	४.१६	४.६१	६.१९	६.३४	८.६४	४.२४	४.४३
४.५	समाधान	६२३.६३	४८०.०४	८१०.७४	४०९.८१	६९१.८४	२९९.०४	२०६.२४
४.६	सञ्चार	६७७.१६	२४१.९४	३१४.७६	३४४.३४	३६६.९९	२४७.२७	२०४.४२
४.७	अन्य उद्योगहरु	९९.४०	१२१.४६	१८१.७४	१६४.६९	३१६.७६	१०७.९४	९७.४०
४.८	अनुसन्धान तथा विकास- आर्थिक मामिला	३७.६३	३२.०८	४०.४७	१३७.१९	३४८९.२२	८४.२८	१९.४६
४.९	आर्थिक मामिला- अन्य वर्गिकृत नभएको	१.९३	१.४७	३.१३	४.४६	११.८८	२.७७	३.३९
५	वातावरण संरक्षण	४६.४१	२९.१६	१४२.१४	२८१.४८	३७७.६४	१७९.३४	१२०.९०
५.१	फोहर मैला व्यवस्थापन	०.४४	१.४६	८.७१	३.७३	६.१८	०.४६	०.४६
५.२	इल व्यवस्थापन	०.३२	०.३३	१.८४	४.२३	१०.१४	४.८८	४.६९
५.३	जैविक विविधता र भू-संरक्षण	०.०२	०.६१	३.६३	०.००	०.००	०.००	०.००
५.४	अनुसन्धान तथा विकास पर्यावरण संरक्षण	०.००	०.००	०	०.००	०.००	०.००	१.१३
५.५	वातावरण संरक्षण - अन्य वर्गिकृत नभएको	४४.६२	२६.६६	१३८.९४	२७२.४२	३७९.३३	१७३.९०	११४.६२
६	आवास तथा सामुदायिक सुविधा	३२३.४१	३३०.६४	६०४.६४	२३८.४४	४४७.३२	१०८.२२	१४४.७२
६.१	आवास विकास	२४.४४	१६.२९	११०.६८	९८.४२	२०८.९४	३३.४४	८०.७९
६.२	सामुदायिक विकास	६.२१	९.६०	०	२४.२२	१३६.४३	४.९०	१०.३१
६.३	छायापगो	२६१.८४	१७४.४२	४६४.९४	१७७.११	१४३.४७	६.९४	६०.०२
६.४	आवास तथा सामुदायिक सुविधा - अन्य वर्गिकृत नभएको	३०.८२	३०.२४	२८.०२	८.०९	८.९९	४.२८	४.६०
७	स्वास्थ्य	११४९.४४	१८९१.८३	२३३६.२	२६१८.८३	३७९२.००	१७९०.९९	१४२०.९९
७.१	ओपिड उत्पादन, उपकरण तथा औजार	४९.१२	४९.१६	४७.८८	१४.७९	२०.८४	७.२२	४.४१
७.२	वाहिरंग सेवा	२२६.३२	२४१.७४	१८९.९२	१६८.१२	४९८.४२	४७.८४	३३.७३
७.३	अस्पताल सेवा	६३६.८८	६२४.३४	८४९.४७	११२८.१९	११८४.४३	७८४.४४	६८४.६४
७.४	सार्वजनिक स्वास्थ्य सेवा	८७४.२२	७७८.२१	१०१०.६४	१०७७.३१	१४०१.२४	६९९.७२	६११.१९
७.५	अनुसन्धान सेवा	१६१.२१	१७८.३४	२१८.३६	२२९.४२	४८४.९७	१४९.७९	८६.२२
८	मनोरञ्जन, सस्कृति तथा धर्म	१८६.४२	२२४.४९	३६०.६४	२९८.७१	४०१.०४	२४१.४१	१८२.१६
८.१	मनोरञ्जनात्मक र खेलकुद सेवाहरु	८१.८४	६४.४२	११८.२४	१४२.६०	१८४.१४	१३२.७४	१०४.४२
८.२	संस्कृतिक सेवा	८४.६१	१४३.०९	२२१.३१	१३१.४१	१८८.६३	१००.६७	६४.१९
८.३	प्रसादन तथा प्रकाशन सेवा	१८.९४	१६.९९	२१.०८	२४.६०	२७.२७	१८.७९	१२.४४
९	शिक्षा	६१११.४२	६२२९.०७	७७६९.९३	७९७४.४८	९८७७.३९	४०४४.७२	४३४४.८८
९.१	पुर्ब प्राथमिक र प्राथमिक शिक्षा	२०८४.४७	२१८१.३४	२४४०.०६	२८३६.२४	३१२९.४६	१९३७.०२	१९०४.१३
९.२	माध्यमिक शिक्षा	१०३४.६९	१०८१.७३	१२९६.७९	१४२४.१९	१४०१.२९	९६८.९०	९६४.२३
९.३	तहमा वर्गिकृत नभएको शिक्षा/अनौपचारिक शिक्षा	१९७३.३६	१६९७.९९	२१६८.९१	२०३७.००	३१२३.४०	८८८.९८	१३८६.४२
९.४	शिक्षाको लागि सहायक सेवाहरु	१०८७.८९	१२३९.४६	१६७६.१३	१४४६.१४	१८८४.६७	१२०१.६८	१०११.६८
९.५	शिक्षा- अन्य वर्गिकृत नभएको	९.९२	२८.४४	८८.०४	१२९.८८	२०७.४७	४८.१४	७९.४२
१०	सामाजिक सुरक्षा	१०४४.४७	११४४.४०	१२२९.७७	१४७७.६३	२२३४.९९	२०३४.९९	११२४.९०
१०.१	परिवार र शिशु कल्याण	७२.४४	१४.७२	३३.८१	७३.२४	३३७.१९	४९.६७	४९.८३
१०.२	सामाजिक समायोती	८६१.६२	१०४६.८१	१०६३.४६	१२४३.४९	१६७४.७७	८८८.१७	९९०.८७
१०.३	सामाजिक सुरक्षा- अनुसन्धान तथा विकास	१०.७४	२६.२१	६.४	४.४३	१७.३९	४.०९	२.०३
१०.४	सामाजिक सुरक्षा- अन्य वर्गिकृत नभएको	८९.६७	७१.७६	१२४.९९	१४४.२६	२०४.१९	९२.१४	९१.२०
	जम्मा	२४३६६.००	२४७४४.४४	३०३४३.१७	३२९४०.७६	४८४९६.४८	२१३९६.८९	१९७९८.७७

• अनुमानित

नोट:- नेपाल सरकारले आर्थिक बर्ष २०६८/६९ देखि Government Financial Statistic (GFS) २००१ अनुसार ज्ञाप्य तथा खर्चको लेखाजुन गरेकोले यो बराबरको

तथ्याङ्क फरक देखिन सक्ने छ ।

स्रोत : महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

तालिका २.५ : पुँजीगत खर्चको सेवा तथा कार्यगत विवरण

क्र.सं.	विवरण	आर्थिक वर्ष				प्रत्यक्ष आँडो मिला	
		२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७१/७२	२०७२/७३
१	सामान्य सार्वजनिक सेवा	१२५.४४	२०९.६३	४६८४.५८	३१३.०७	१४०३.८२	४०६०.७१
१.१	कार्यकारी र विज्ञापिकाको निकाय, वित्तिय र वैदेशिक मामिला	८४.४०	१६९.३२	२१३४.०४	१४०.२	४९४३.३४	१२०१.१३
१.२	साह्य अर्थिक सहायता	०.००	०.००	०.००	०	२०	०.००
१.३	सामान्य सेवा	१८.९१	९.४३	११.४३	८४.९७	१९४.७१	३३.४३
१.४	सामान्य अनुसन्धान तथा विकास सेवा	०.००	०.००	०.३७	०.०१	०.०४	०.०४
१.५	सामान्य सेवा - अन्य वर्गीकृत नभएको	२२.०३	३०.६९	२२.३८	४४.४	८०.७४	७.०८
१.६	सार्वजनिक ऋण कारोबार	०.००	०.००	२४१४.२४	०.	४११०.३४	२७९१.४६
१.७	विभिन्न तहका सरकारहरु बीच हुने सामान्य प्रकृतिको हस्तान्तरण	०.१०	०.०९	०.०१	३१.३९	४४.६४	१६.४३
२	रक्षा	१७७.७७	२४२.२३	६४८.८०	४४३.३८	८१६.०१	१४२.४७
२.१	सैनिक सुरक्षा	१७४.४२	२३०.४०	४२०.४८	४४१.९४	३२७.०१	१४१.७३
२.२	नगरिक सुरक्षा	०.००	०.००	१३२.४३	०.	४८३.२२	०.००
२.३	रक्षा - अन्य वर्गीकृत नभएको	१३.३५	११.८३	४.७९	१.४४	२.७४	०.७०
३	सार्वजनिक शान्ति सुरक्षा	२९३.०९	४११.४२	३९२.६९	७७२.९१	१९४.४७	११०.०४
३.१	अग्नि सेवा	१३९.१४	११९.६०	२२६.०८	१४३.८४	३६६.७१	९०.११
३.२	अग्नि नियन्त्रण सेवा	०.०२	०.००	०.०३	०.०२	०.०२	०.०१
३.३	व्यापार	४४.८४	४०.२९	८९.३९	४८.९३	११२.०६	२०.३९
३.४	कारोबार	१२.१२	८.९१	११.८६	१३.४४	१७.०६	४.६९
३.५	सार्वजनिक शान्ति सुरक्षा - अन्य वर्गीकृत नभएको	१२२.९०	१२४.२९	१९२.०४	१७६.४४	२७६.९	६८.२४
४	आर्थिक मामिला	३३८७.९२	३६२९.१०	४९८६.८२	४८७७.४२	१८७२.६३	१४४०.९९
४.१	सामान्य आर्थिक, व्यापारिक र धन	३०.६७	२४.६२	४३.४०	१८७.६१	६३८.३८	१०२.३१
४.२	कृषि, वन, मत्स्यपालन तथा शिकार	१०४६.२२	११६७.०१	१४९६.३७	१७७४.१४	३००१.२२	८०३.७४
४.३	इन्धन तथा उर्वर	१८.२३	२२.४४	१४८६.१९	८१.४४	४४३२.२७	९१७.४४
४.४	खानि, उत्पादन तथा निर्माण	०.८३	१४८.०२	१३६.४८	१८०.४८	२४६.२३	८४.४६
४.५	मातायात	२१८४.७६	२१७९.४९	२६४३.७९	३४२४.८४	४४३४.०३	१३६४.२२
४.६	सञ्चार	२४.७४	२८.९२	४१.७३	४०.४२	८९.७३	२१.३७
४.७	अन्य उपयोगहरू	७०.४१	४३.६७	९९.४०	७८.३१	४७०.७६	२९.४४
४.८	अनुसन्धान तथा विकास - आर्थिक मामिला	०.०३	३.६४	११.८०	८.४१	३९२३.४१	२.१३
४.९	आर्थिक मामिला - अन्य वर्गीकृत नभएको	१.०२	०.२९	१७.३६	०.४४	३८.६३	६.७४
५	मातृत्व संरक्षण	४४.२१	३२.९४	१०४.०८	११८.१३	१०८.१३	१४.४६
५.१	कोहल सेवा व्यवस्थापन	४.४४	३.४३	४३.९४	७.४२	४९३.४४	२.०१
५.२	इल व्यवस्थापन	६.९३	४.००	४.७८	९.९३	१२३.७७	९.९१
५.३	जीविक विविधता र भू-संरक्षण	०.००	०.१४	०.१८	०.	०.	०.००
५.४	अनुसन्धान तथा विकास - मातृत्व संरक्षण	०.००	०.००	१२.००	०.	२००.७७	०.४४
५.५	मातृत्व संरक्षण - अन्य वर्गीकृत नभएको	३२.७४	२४.३८	३४.९८	४३.९३	२००.१२	१४.६६
६	आवास तथा सामुदायिक सुविधा	६७८.४४	७०८.४१	८२९.८२	१२९१.४९	४१२.४४	३६९.२९
६.१	आवास विकास	११३.०१	९४.०४	१६७.४९	१९८.६३	३४६.९४	४१.३७
६.२	सामुदायिक विकास	०.६६	०.००	०.००	४.८४	१८४.६७	०.००
६.३	खानेपानी	२९०.१०	३६२.४६	४८७.९९	१०३१.३३	१४१६.१८	३९१.३४
६.४	आवास तथा सामुदायिक सुविधा - अन्य वर्गीकृत नभएको	२७४.६९	२४२.००	६७.३३	४७.६९	१४२.६६	१६.०७
७	स्वास्थ्य	३३७.४७	२९४.३४	३१४.६४	३२७.९९	३४१.८४	९३.६६
७.१	भेषाभूषण उत्पादन, उपकरण तथा औजार	४.१२	२९.७२	३०.४०	४८.८४	४१.०२	२२.३१
७.२	वैदेशिक सेवा	४.२२	४.४६	१३.७२	१६.१४	४०.६६	४.४४
७.३	अस्पताल सेवा	२४.०४	३०.८१	३९.७८	३७.९४	४२.६३	१२.४६
७.४	सार्वजनिक स्वास्थ्य सेवा	२९४.०९	२२४.८३	२७४.४१	२०३.६७	२०१.९३	९२.६१
७.५	अनुसन्धान सेवा	१०.०१	४.४१	२७.२४	११.३९	१४.६	१.१०
८	मनोरञ्जन, सांस्कृतिक तथा धर्म	२०.१९	१४.६०	३०.४१	३६.३७	७२.४७	१४.४८
८.१	मनोरञ्जन तथा खेलकुद सेवाहरू	४.९९	०.०८	०.२४	०.२४	०.०४	०.०४
८.२	सांस्कृतिक सेवा	१२.२४	१०.४४	१७.८६	२४.६४	४४.७१	४.४७
८.३	धार्मिक तथा प्रकाशन सेवा	२.९६	४.९७	१२.४८	९.४४	२६.६१	३.८७
९	शिक्षा	१३.८८	१३.९१	१९.६४	१.६१	१६.८८	३.१३
९.१	पुर्ब प्राथमिक र प्राथमिक शिक्षा	०.०९	०.२२	०.१४	०.१६	०.१२	०.०४
९.२	तहमा वर्गीकृत नहुने शिक्षा अन्तर्गत प्राथमिक शिक्षा	८.०३	८.८९	१०.२८	४.३६	१२.७१	२.७७
९.३	शिक्षाको लागि साहायक सेवाहरू	४.२६	३.४४	१.८८	३.३४	१.९८	०.९१
९.४	शिक्षा - अन्य वर्गीकृत नभएको	१.४१	१.३४	०.३३	०.७४	२.०८	०.०४
१०	सामाजिक सुरक्षा	२३.६९	१९.४०	२३.६४	२०.८४	३३.१८	७.३३
१०.१	वैदेशिक र शिशु कल्याण	०.००	०.००	२.४६	८.८१	०.४८	०.००
१०.२	सामाजिक समावेगी	०.००	०.००	१.१४	६.४३	३.३८	२.६०
१०.३	सामाजिक सुरक्षा - अनुसन्धान तथा विकास	०.२९	०.२८	१.९३	१.१	१.४७	०.४४
१०.४	सामाजिक सुरक्षा - अन्य वर्गीकृत नभएको	२३.४०	१९.२२	१८.०२	११.४	२७.७४	९.२२
जम्मा		४१३१.०७	४४४९.६४	१३१४२.०४	८८६४.३४	३३४२०.२२	४८२३.१७

• अनुमानित

नोट:- नेपाल सरकारले आर्थिक वर्ष २०६८/६९ देखि Government Financial Statistic (GFS) २००१ अनुसार माप तथा खर्चको लेखाइ गरेकोले यो आँडोको तथ्याङ्क फरक देखिन सक्ने छ ।

स्रोत : महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

तालिका २.६ : ऋणको साँवा भुक्तानी, संस्थानहरुमा ऋण तथा शेयर लगानी

रु. करोडमा

खर्च शिर्षक नं.	शिर्षक	आर्थिक वर्ष					प्रथम आठ महिना			
		२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३*	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३	
३११११	उ संस्थानमा ऋण लगानी	१२०६.३७	८१३.००	१३६०.३२२	२५९०५.०९	१०९६.०७	३३९.७२	९५२.७२	७३०.७२	
३१२११	उ संस्थानमा शेयर लगानी	१२०९.३८	८८०.१८	९३४.५५	१६०८.५९	२८२.८९	१७९.५४	२३९.०६	१८८.५९	
		२४१५.७५	१६९३.१८	२२९४.८७	२७५१३.६८	१३७८.९६	५१९.२६	११९१.७८	९१९.३१	
३२१११	वैदेशिक ऋणको साँवा भुक्तानी	१३५३.२४	१४१९.०१	१६७२.४६४	१७०४.१८	२१८३.५०	७.८७	९४९.००	९४७.७५	
३२२११	आन्तरिक ऋणको साँवा भुक्तानी	६६२.६८	२०९४.०१	२५१५.२४५	४७४२.९९	४१००.२०	२०.३०	२६२७.८१	२२२६.६९	
		२०१५.९२	३५१३.०२	४१८७.७०९	६४४७.१७	६२८३.७०	२८.१७	३५७६.८१	३१७४.४४	

* अनुमानित

स्रोत : महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

तालिका २.७ : स्वीकृत वैदेशिक सहायता रकम (स्रोत अनुसार)

रु. करोडमा

शीर्षक	आर्थिक वर्ष										प्रत्यक्ष आठ महिना-		
	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३	२०७३/७३
१. द्विपक्षीय	२१२२.४४	१४७४.४४	१७७०.६१	१३१०.६४	२७१९.६४	३६१०.००	३१२२.००	४२९१.३०	३८६१.९९	४४२७.२०	१७८३६.९०	१०७०९.४४	१४६४४.२४
अनुदान													
क्रमा	०.००	१४७४.४४	१७७०.६१	१३१०.६४	२७१९.६४	३६१०.००	३१२२.००	४२९१.३०	३८६१.९९	४४२७.२०	१७८३६.९०	१०७०९.४४	१४६४४.२४
२. बहुपक्षीय	१६९६.६९	६१६.८७	१९३१.६८	३६०७.९८	२०७७.९८	४९७०.९८	७४२७.९८	४४२७.९८	७४२७.९८	७४२७.९८	७४२७.९८	७४२७.९८	७४२७.९८
अनुदान													
क्रमा	१२७७.६६	२६४.२९	६१६.८७	३६०७.९८	२०७७.९८	४९७०.९८	७४२७.९८	७४२७.९८	७४२७.९८	७४२७.९८	७४२७.९८	७४२७.९८	७४२७.९८
३. तन्मा	३८१४.२३	२०२२.४२	३७०६.७३	४१०६.४२	४७०६.४२	४७०६.४२	४७०६.४२	४७०६.४२	४७०६.४२	४७०६.४२	४७०६.४२	४७०६.४२	४७०६.४२
अनुदान													
क्रमा	१२७७.९६	२६४.२९	६१६.८७	३६०७.९८	२०७७.९८	४९७०.९८	७४२७.९८	७४२७.९८	७४२७.९८	७४२७.९८	७४२७.९८	७४२७.९८	७४२७.९८

* अपरिष्कृत

स्रोत : अर्थ मन्त्रालय

तालिका २.८ : वैदेशिक सहायता उपयोग (स्रोत अनुसार)

रु. करोडमा

वि.नं.	शीर्षक	आर्थिक वर्ष									
		२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३
१	द्विपक्षीय	१६४०.६४	१०२०.७७	९३३.३१	२३९०.१४	२४८४.०४	३२०८.७७	२६००.९७	२९४०.७२	३१९४.३१	३१९४.३१
	अनुदान	७४०.१८	९४७.४६	८७७.०२	१८३४.०९	२१७७.८०	२८८३.३३	२३४३.४२	२६१६.६७	२८२३.४२	२८२३.४२
	क्रमा	९००.४६	६३३.३१	६६.२९	२४५६.०६	२३१६.२४	१९२५.४४	२२५७.५५	२३२४.०५	३३७०.८९	३३७०.८९
२	बहुपक्षीय	९४४.७९	१९०९.२९	२७०१.८६	२६८६.७९	३२१४.७३	१९८०.४७	२९१८.९६	३०७९.७४	४१९४.३९	४१९४.३९
	अनुदान	८३९.९०	१०७४.४१	१७६६.२६	२०१९.४१	२४१८.४१	१९९७.७७	१९७६.४६	२९७६.४६	३९७६.४६	३९७६.४६
	क्रमा	१०४.८९	८३९.९०	९३३.३१	६६७.३८	७९६.३२	७९६.३२	७९६.३२	७९६.३२	७९६.३२	७९६.३२
३	तन्मा	२४८०.७७	२९३०.७७	३६३४.७७	४९७६.९७	४९७६.९७	४९७६.९७	४९७६.९७	४९७६.९७	४९७६.९७	४९७६.९७
	अनुदान	१४८०.७७	२०३२.०७	२६३४.७७	३६३४.७७	३६३४.७७	३६३४.७७	३६३४.७७	३६३४.७७	३६३४.७७	३६३४.७७
	क्रमा	१०००.००	८९८.७०	९९९.९९	१३४२.२०	१३४२.२०	१३४२.२०	१३४२.२०	१३४२.२०	१३४२.२०	१३४२.२०

स्रोत : महालेखा नियन्त्रकको कार्यालय

तालिका २.१० : प्राप्त वैदेशिक ऋणको विवरण

रु. करोडमा

सि.नं.	वर्षिक	आर्थिक वर्ष						धन्य आउत मूल्य	
		२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३	२०७३/७४	२०७४/७५	२०७५/७६
१	सामान्य सांस्कृतिक सेवा	१००.८२	८९.९२	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
१.१	कार्यकारी र विधायिकाको निकाय, वित्तिय र वैदेशिक मामिला	१००.८२	८९.९२	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
१.२	सांस्कृतिक सहयोग	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
१.३	सामान्य सेवा	०.००	३.५०	२.५३	५.६६	५.५८	२९.३३	०.००	४.५६
१.४	सामान्य अनुसन्धान तथा विकास सेवा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
१.५	सामान्य सेवा - अन्य वर्गिकृत नभएको	०.००	०.००	१.९९	०.००	१३.८४	१३.०३	०.००	५.८८
१.६	सांस्कृतिक ऋण कारोबार	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
१.७	विभिन्न तथ्य सरकारद्वारा वित्तिय र वैदेशिक मामिला	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	२६.८२
२	रक्षा	०.००	०.००	०.००	११३.२१	३७.५१	२७२.८७	०.००	०.००
२.१	सैनिक सुरक्षा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
२.२	नागरिक सुरक्षा	०.००	०.००	०.००	११३.२१	३७.५१	२७२.८७	०.००	०.००
२.३	वैदेशिक सैनिक सहयोग	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
२.४	अनुसन्धान तथा विकास रक्षा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
२.५	रक्षा - अन्य वर्गिकृत नभएको	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
३	सांस्कृतिक शान्ति सुरक्षा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
३.१	प्रदूषण सेवा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
३.२	अति निम्नस्तर सेवा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
३.३	न्यायालय	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
३.४	कारागार	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
३.५	सांस्कृतिक शान्ति सुरक्षा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
३.६	सांस्कृतिक शान्ति सुरक्षा-अन्य वर्गिकृत नभएको	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
४	आर्थिक मामिला	८४३.१५	७६६.५६	८३३.१०	१२६६.०८	१५५५.२९	७५९९.३५	३२५३.३७	३७५५.५६
४.१	सामान्य आर्थिक, व्यापारिक र ऋण	२५३.३७	५०.५८	१५५.८४	२११.१२	१२२.८८	२५९.८७	१३५.५५	६६.६७
४.२	कृषि, वन, मत्स्यपालन तथा शिवा	७२.२५	१०६.२५	७६.६५	१७५.३२	१९६.६३	५२५.३७	६३.५५	७६.३१
४.३	इन्धन तथा उर्जा	५०५.०२	५०६.०३	४२३.१९	३७६.८८	७५९.८८	२६२२.५६	०.००	२३.०३
४.४	सूची अन्तर्गत तथा निम्न	०.००	०.००	५३.३१	५५५.३५	६५५.६५	६५५.६५	६५५.६५	६५५.६५
४.५	सांस्कृतिक शान्ति सुरक्षा	५८.५५	१०६.६५	६५५.६५	५५५.३१	२३३.५१	१३५.३७	१६५.५५	१६५.८८
४.६	सूच्य	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
४.७	अन्य उद्योगहरू	०.००	०.००	०.००	५५५.६६	१५५.६६	०.००	०.००	०.००
४.८	अनुसन्धान तथा विकास-आर्थिक मामिला	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	२२६.८८	०.००	१.०३
४.९	आर्थिक मामिला-अन्य वर्गिकृत नभएको	०.००	०.००	८.५०	१६.०८	३३.००	३२.०२	०.००	१६.५५
५	वातावरण संरक्षण	२७५.५१	२६.५५	८८.५५	७२.५५	५५५.६६	८८५.३७	६३.५५	६३.५५
५.१	फोहर मैला व्यवस्थापन	०.००	१६.५५	७२.५५	०.००	५५५.६६	०.००	०.००	२२२.५६
५.२	वातावरण संरक्षण - अन्य वर्गिकृत नभएको	०.००	०.००	०.००	०.००	५५५.६६	०.००	०.००	८८५.३७
५.३	प्रदूषण नियन्त्रण	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	१६.८८
५.४	जलिक विविधता र अनुसन्धान	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
५.५	अनुसन्धान तथा विकास-वातावरण संरक्षण	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
५.६	वातावरण संरक्षण - अन्य वर्गिकृत नभएको	३७५.५१	१६.५५	८८.५५	८८.५५	५५५.६६	८८५.३७	६३.५५	६३.५५
६	आवास तथा सामुदायिक सुविधा	११६.६६	८६.६६	१०६.६६	३७६.६६	३७६.६६	६६६.६६	११६.६६	११६.६६
६.१	आवास विकास	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
६.२	सामुदायिक विकास	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
६.३	खाद्यपानी	१०६.६६	५५.५५	१०६.६६	२३६.६६	२५५.५५	५५५.५५	११६.६६	२५५.५५
६.४	सडक विस्तार	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
६.५	आवास तथा सामुदायिक सुविधा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
६.६	आवास तथा सामुदायिक सुविधा - अन्य वर्गिकृत नभएको	२६.६६	३५.२५	८८.६६	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
७	स्वास्थ्य	६७६.६६	७२.३९	५८.६६	७६.६६	१७६.६६	१७६.६६	८०.६६	०.००
७.१	अनुसन्धान, उपकरण तथा औजार	१७.३१	३.७५	७२.६६	१७.६६	२६.७५	०.००	०.००	२२.००
७.२	वित्तिय सेवा	२.७५	५६.६६	७२.६६	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
७.३	अनुसन्धान सेवा	१७.३१	५६.६६	७२.६६	१७.६६	२६.७५	०.००	०.००	०.००
७.४	सांस्कृतिक स्वास्थ्य सेवा	३३.६६	१७.८५	१३.८८	५६.६६	१७६.६६	५६.६६	५६.६६	५६.६६
७.५	अनुसन्धान सेवा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
७.६	स्वास्थ्य - अन्य वर्गिकृत नभएको	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
८	मनोरञ्जन, सांस्कृतिक तथा धर्म	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
८.१	मनोरञ्जन-मनोरञ्जक र खेल-कौदु सेवाहरू	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
८.२	सांस्कृतिक सेवा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
८.३	प्रशारण तथा प्रसारण सेवा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
८.४	धार्मिक तथा अन्य सामुदायिक सेवा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
८.५	अनुसन्धान तथा विकास-सांस्कृतिक र धार्मिक	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
८.६	मनोरञ्जन, सांस्कृतिक र धर्म - अन्य वर्गिकृत नभएको	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
९	शिक्षा	४३.२२	५६.८८	०.००	२५.७५	१३.७८	१७६.६६	१६.६६	५६.६६
९.१	सुदूर प्राथमिक र माध्यमिक शिक्षा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
९.२	प्राथमिक शिक्षा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
९.३	माध्यमिक शिक्षा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	१६.६६	०.००	०.००
९.४	स्नातक तहको शिक्षा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
९.५	तृतीया वर्गिकृत नहुने शिक्षा अर्न्तर्गत शिक्षा	४३.२२	५६.८८	०.००	२५.७५	१३.७८	०.००	०.००	०.००
९.६	शिक्षाको लागि सहायक सेवाहरू	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
९.७	शिक्षा अनुसन्धान विकास	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
९.८	शिक्षा-अन्य वर्गिकृत नभएको	०.००	०.००	०.००	५.७५	१३.७८	१७६.६६	५६.६६	५६.६६
१०	सामाजिक सुरक्षा	१३.७८	१३.२२	५.८८	२.७५	४.३३	१३.७८	०.००	५६.६६
१०.१	अशक्त तथा विरामी	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
१०.२	पुनः	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
१०.३	उत्तर जिजी	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
१०.४	वित्तिय र शिल्प कल्याण	०.००	०.००	०.००	३.७५	४.३३	१३.७८	०.००	५६.६६
१०.५	सोरोज्वार	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
१०.६	आवास	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
१०.७	सामाजिक समावेशी	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
१०.८	सामाजिक सुरक्षा-अनुसन्धान तथा विकास	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
१०.९	सामाजिक सुरक्षा-अन्य वर्गिकृत नभएको	१३.७८	१३.२२	५.८८	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
	जम्मा	१२७६.७८	११०८.२१	११९६.७५	१७७६.८८	२५७६.७८	१७७६.७८	४३७६.७८	१३३३.३३

• अनुमानित

नोट:- नेपाल सरकारले आर्थिक वर्ष २०६८-६९ देखि Government Financial Statistic (GFS) २००१ अनुसार आय तथा खर्चको लेखाङ्कन गरेकोले सो

स्रोत:- महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

तालिका २.११ : खुद वैदेशिक ऋण

रु. करोडमा

सि.नं.	वर्ष	२०६३/६३	२०६४/६४	२०६५/६५	२०६६/६६	२०६७/६७	२०६८/६८	२०६९/६९	२०७०/७०	२०७१/७१	२०७२/७२	प्रथम आठ महिना
१	अधिल्लो बर्षसम्मको बाँकी	२१६४८.१९	२३३६६.८६	२१६६२.८९	२४९६६.४४	२७७०४.०४	२४६२४.३३	२४४४४.१८	३०९२८.७१	३३३४४.१४	३४६८१.९१	३४३३६.१८
२	विनियम दरको फरकले घट/जड भएको	०.००	०.००	३९६३.२०	३९४३.११	१७३०.८१	६७.७४	४७४६.६९	२१७६.४	८९६.९८	-१४७७.९७	२१०४.२३
३	यो वर्ष प्राप्त भएको	३७३.२८	११८४.६८	८४७.३९	७७६.४२	७२४.४०	१३८४.९२	१४७०.०८	१६४७.०१	२११३.२४	२९२६.४२	१४२१.१८
४	यो वर्ष सीमा तिरको	६९८.७०	७४३.८८	७८६.९४	१०१२.०३	१०४४.३०	१२२१.८१	१३४३.२४	१४१९.०१	१६७२.४६	१७०४.१८	९४६.७४
५	यो वर्ष व्याज तिरको	२१६.३८	२०४.४७	२१४.४३	२३७.३७	२४४.८१	२३९.१९	२८३.०८	३००.३२	३३६.४२	३०३.६१	१७१.९४
६	खुद तिन बाँकी ऋण	२३३९६.८६	२१६६२.८९	२४९६६.४४	२७७०४.०४	२४६२४.३३	२४४४४.१८	३०९२८.७१	३३३४४.१४	३४६८१.९१	३४३३६.१८	३४९३१.११
७	अप्रत्यक्ष											
१	अधिल्लो बर्षसम्मको बाँकी	०.०४	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०	०	०	०.००
२	यो वर्ष प्राप्त भएको	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०	०	०	०.००
३	यो वर्ष सीमा तिरको	०.०४	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०	०	०	०.००
४	यो वर्ष व्याज तिरको	०.०१	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०	०	०	०.००
५	खुद तिन बाँकी ऋण	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०	०	०	०.००
८	बामा वैदेशिक ऋण											
१	अधिल्लो बर्षसम्मको बाँकी	२३७२२.३३	२१२३१.०९	२१६६२.८९	२४९६६.४४	२७७०४.०४	२४६२४.३३	२४४४४.१८	३०९२८.७१	३३३४४.१४	३४६८१.९१	३४३३६.१८
२	विनियम दरको फरकले घट/जड भएको											
३	यो वर्ष प्राप्त भएको	३७३.२८	११८४.६८	८४७.३९	७७६.४२	७२४.४०	१३८४.९२	१४७०.०८	१६४७.०१	२११३.२४	२९२६.४२	१४२१.१८
४	यो वर्ष सीमा तिरको	६९८.७०	७४३.८८	७८६.९४	१०१२.०३	१०४४.३०	१२२१.८१	१३४३.२४	१४१९.०१	१६७२.४६	१७०४.१८	९४६.७४
५	यो वर्ष व्याज तिरको	२१६.३९	२०४.४७	२१४.४३	२३७.३७	२४४.८१	२३९.१९	२८३.०८	३००.३२	३३६.४२	३०३.६१	१७१.९४
६	खुद तिन बाँकी ऋण	२३३९६.८६	२१६६२.८९	२४९६६.४४	२७७०४.०४	२४६२४.३३	२४४४४.१८	३०९२८.७१	३३३४४.१४	३४६८१.९१	३४३३६.१८	३४९३१.११

टिप्पणी : विदेशी विनियम दरको फरकले गर्दा प्रत्येक आर्थिक वर्षको तिन बाँकी ऋण रकममा फरक पर्न सक्छ ।

स्रोत : महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

तालिका २.१२ : सरकारी ऋणपत्रहरू र ट्रेजरी बिलहरूको स्वाभित्त्वको विवरण

रु. करोड़मा

विवरण	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23	2023/24	2024/25	2025/26	2026/27	2027/28	2028/29	2029/30	2030/31	2031/32	2032/33	2033/34	2034/35	2035/36	2036/37	2037/38	2038/39	2039/40	2040/41	2041/42	2042/43	2043/44	2044/45	2045/46	2046/47	2047/48	2048/49	2049/50	2050/51	2051/52	2052/53	2053/54	2054/55	2055/56	2056/57	2057/58	2058/59	2059/60	2060/61	2061/62	2062/63	2063/64	2064/65	2065/66	2066/67	2067/68	2068/69	2069/70	2070/71	2071/72	2072/73	2073/74	2074/75	2075/76	2076/77	2077/78	2078/79	2079/80	2080/81	2081/82	2082/83	2083/84	2084/85	2085/86	2086/87	2087/88	2088/89	2089/90	2090/91	2091/92	2092/93	2093/94	2094/95	2095/96	2096/97	2097/98	2098/99	2099/00	2100/01	2101/02	2102/03	2103/04	2104/05	2105/06	2106/07	2107/08	2108/09	2109/10	2110/11	2111/12	2112/13	2113/14	2114/15	2115/16	2116/17	2117/18	2118/19	2119/20	2120/21	2121/22	2122/23	2123/24	2124/25	2125/26	2126/27	2127/28	2128/29	2129/30	2130/31	2131/32	2132/33	2133/34	2134/35	2135/36	2136/37	2137/38	2138/39	2139/40	2140/41	2141/42	2142/43	2143/44	2144/45	2145/46	2146/47	2147/48	2148/49	2149/50	2150/51	2151/52	2152/53	2153/54	2154/55	2155/56	2156/57	2157/58	2158/59	2159/60	2160/61	2161/62	2162/63	2163/64	2164/65	2165/66	2166/67	2167/68	2168/69	2169/70	2170/71	2171/72	2172/73	2173/74	2174/75	2175/76	2176/77	2177/78	2178/79	2179/80	2180/81	2181/82	2182/83	2183/84	2184/85	2185/86	2186/87	2187/88	2188/89	2189/90	2190/91	2191/92	2192/93	2193/94	2194/95	2195/96	2196/97	2197/98	2198/99	2199/00	2200/01	2201/02	2202/03	2203/04	2204/05	2205/06	2206/07	2207/08	2208/09	2209/10	2210/11	2211/12	2212/13	2213/14	2214/15	2215/16	2216/17	2217/18	2218/19	2219/20	2220/21	2221/22	2222/23	2223/24	2224/25	2225/26	2226/27	2227/28	2228/29	2229/30	2230/31	2231/32	2232/33	2233/34	2234/35	2235/36	2236/37	2237/38	2238/39	2239/40	2240/41	2241/42	2242/43	2243/44	2244/45	2245/46	2246/47	2247/48	2248/49	2249/50	2250/51	2251/52	2252/53	2253/54	2254/55	2255/56	2256/57	2257/58	2258/59	2259/60	2260/61	2261/62	2262/63	2263/64	2264/65	2265/66	2266/67	2267/68	2268/69	2269/70	2270/71	2271/72	2272/73	2273/74	2274/75	2275/76	2276/77	2277/78	2278/79	2279/80	2280/81	2281/82	2282/83	2283/84	2284/85	2285/86	2286/87	2287/88	2288/89	2289/90	2290/91	2291/92	2292/93	2293/94	2294/95	2295/96	2296/97	2297/98	2298/99	2299/00	2300/01	2301/02	2302/03	2303/04	2304/05	2305/06	2306/07	2307/08	2308/09	2309/10	2310/11	2311/12	2312/13	2313/14	2314/15	2315/16	2316/17	2317/18	2318/19	2319/20	2320/21	2321/22	2322/23	2323/24	2324/25	2325/26	2326/27	2327/28	2328/29	2329/30	2330/31	2331/32	2332/33	2333/34	2334/35	2335/36	2336/37	2337/38	2338/39	2339/40	2340/41	2341/42	2342/43	2343/44	2344/45	2345/46	2346/47	2347/48	2348/49	2349/50	2350/51	2351/52	2352/53	2353/54	2354/55	2355/56	2356/57	2357/58	2358/59	2359/60	2360/61	2361/62	2362/63	2363/64	2364/65	2365/66	2366/67	2367/68	2368/69	2369/70	2370/71	2371/72	2372/73	2373/74	2374/75	2375/76	2376/77	2377/78	2378/79	2379/80	2380/81	2381/82	2382/83	2383/84	2384/85	2385/86	2386/87	2387/88	2388/89	2389/90	2390/91	2391/92	2392/93	2393/94	2394/95	2395/96	2396/97	2397/98	2398/99	2399/00	2400/01	2401/02	2402/03	2403/04	2404/05	2405/06	2406/07	2407/08	2408/09	2409/10	2410/11	2411/12	2412/13	2413/14	2414/15	2415/16	2416/17	2417/18	2418/19	2419/20	2420/21	2421/22	2422/23	2423/24	2424/25	2425/26	2426/27	2427/28	2428/29	2429/30	2430/31	2431/32	2432/33	2433/34	2434/35	2435/36	2436/37	2437/38	2438/39	2439/40	2440/41	2441/42	2442/43	2443/44	2444/45	2445/46	2446/47	2447/48	2448/49	2449/50	2450/51	2451/52	2452/53	2453/54	2454/55	2455/56	2456/57	2457/58	2458/59	2459/60	2460/61	2461/62	2462/63	2463/64	2464/65	2465/66	2466/67	2467/68	2468/69	2469/70	2470/71	2471/72	2472/73	2473/74	2474/75	2475/76	2476/77	2477/78	2478/79	2479/80	2480/81	2481/82	2482/83	2483/84	2484/85	2485/86	2486/87	2487/88	2488/89	2489/90	2490/91	2491/92	2492/93	2493/94	2494/95	2495/96	2496/97	2497/98	2498/99	2499/00	2500/01	2501/02	2502/03	2503/04	2504/05	2505/06	2506/07	2507/08	2508/09	2509/10	2510/11	2511/12	2512/13	2513/14	2514/15	2515/16	2516/17	2517/18	2518/19	2519/20	2520/21	2521/22	2522/23	2523/24	2524/25	2525/26	2526/27	2527/28	2528/29	2529/30	2530/31	2531/32	2532/33	2533/34	2534/35	2535/36	2536/37	2537/38	2538/39	2539/40	2540/41	2541/42	2542/43	2543/44	2544/45	2545/46	2546/47	2547/48	2548/49	2549/50	2550/51	2551/52	2552/53	2553/54	2554/55	2555/56	2556/57	2557/58	2558/59	2559/60	2560/61	2561/62	2562/63	2563/64	2564/65	2565/66	2566/67	2567/68	2568/69	2569/70	2570/71	2571/72	2572/73	2573/74	2574/75	2575/76	2576/77	2577/78	2578/79	2579/80	2580/81	2581/82	2582/83	2583/84	2584/85	2585/86	2586/87	2587/88	2588/89	2589/90	2590/91	2591/92	2592/93	2593/94	2594/95	2595/96	2596/97	2597/98	2598/99	2599/00	2600/01	2601/02	2602/03	2603/04	2604/05	2605/06	2606/07	2607/08	2608/09	2609/10	2610/11	2611/12	2612/13	2613/14	2614/15	2615/16	2616/17	2617/18	2618/19	2619/20	2620/21	2621/22	2622/23	2623/24	2624/25	2625/26	2626/27	2627/28	2628/29	2629/30	2630/31	2631/32	2632/33	2633/34	2634/35	2635/36	2636/37	2637/38	2638/39	2639/40	2640/41	2641/42	2642/43	2643/44	2644/45	2645/46	2646/47	2647/48	2648/49	2649/50	2650/51	2651/52	2652/53	2653/54	2654/55	2655/56	2656/57	2657/58	2658/59	2659/60	2660/61	2661/62	2662/63	2663/64	2664/65	2665/66	2666/67	2667/68	2668/69	2669/70	2670/71	2671/72	2672/73	2673/74	2674/75	2675/76	2676/77	2677/78	2678/79	2679/80	2680/81	2681/82	2682/83	2683/84	2684/85	2685/86	2686/87	2687/88	2688/89	2689/90	2690/91	2691/92	2692/93	2693/94	2694/95	2695/96	2696/97	2697/98	2698/99	2699/00	2700/01	2701/02	2702/03	2703/04	2704/05	2705/06	2706/07	2707/08	2708/09	2709/10	2710/11	2711/12	2712/13	2713/14	2714/15	2715/16	2716/17	2717/18	2718/19	2719/20	2720/21	2721/22	2722/23	2723/24	2724/25	2725/26	2726/27	2727/28	2728/29	2729/30	2730/31	2731/32	2732/33	2733/34	2734/35	2735/36	2736/37	2737/38	2738/39	2739/40	2740/41	2741/42	2742/43	2743/44	2744/45	2745/46	2746/47	2747/48	2748/49	2749/50	2750/51	2751/52	2752/53	2753/54	2754/55	2755/56	2756/57	2757/58	2758/59	2759/60	2760/61	2761/62	2762/63	2763/64	2764/65	2765/66	2766/67	2767/68	2768/69	2769/70	2770/71	2771/72	2772/73	2773/74	2774/75	2775/76	2776/77	2777/78	2778/79	2779/80	2780/81	2781/82	2782/83	2783/84	2784/85	2785/86	2786/87	2787/88	2788/89	2789/90	2790/91	2791/92	2792/93	2793/94	2794/95	2795/96	2796/97	2797/98	2798/99	2799/00	2800/01	2801/02	2802/03	2803/04	2804/05	2805/06	2806/07	2807/08	2808/09	2809/10	2810/11	2811/12	2812/13	2813/14	2814/15	2815/16	2816/17	2817/18	2818/19	2819/20	2820/21	2821/22	2822/23	2823/24	2824/25	2825/26	2826/27	2827/28	2828/29	2829/30	2830/31	2831/32	2832/33	2833/34	2834/35	2835/36	2836/37	2837/38	2838/39	2839/40	2840/41	2841/42	2842/43	2843/44	2844/45	2845/46	2846/47	2847/48	2848/49	2849/50	2850/51	2851/52	2852/53	2853/54	2854/55	2855/56	2856/57	2857/58	2858/59	2859/60	2860/61	2861/62	2862/63	2863/64	2864/65	2865/66	2866/67	2867/68	2868/69	2869/70	2870/71	2871/72	2872/73	2873/74	2874/75	2875/76	2876/77	2877/78	2878/79	2879/80	2880/81	2881/82	2882/83	2883/84	2884/85	2885/86	2886/87	2887/88	2888/89	2889/90	2890/91	2891/92	2892/93	2893/94	2894/95	2895/96	2896/97	2897/98	2898/99	2899/00	2900/01	2901/02	2902/03	2903/04	2904/05	2905/06	2906/07	2907/08	2908/09	2909/10	2910/11	2911/12	2912/13	2913/14	2914/15	2915/16	2916/17	2917/18	2918/19	2919/20	2920/21	2921/22	2922/23	2923/24	2924/25	2925/26	2926/27	2927/28	2928/29	2929/30	2930/31	2931/32	2932/33	2933/34	2934/35	2935/36	2936/37	2937/38	2938/39	2939/40	2940/41	2941/42	2942/43	2943/44	2944/45	2945/46	2946/47	2947/48	2948/49	2949/50	2950/51	2951/52	2952/53	2953/54	2954/55	2955/56	2956/57	2957/58	2958/59	2959/60	2960/61	2961/62	2962/63	2963/64	2964/65	2965/66	2966/67	2967/68	2968/69	2969/70	2970/71	2971/72	2972/73	2973/74	2974/75	2975/76	2976/77	2977/78	2978/79	2979/80	2980/81	2981/82	2982/83	2983/84	2984/85	2985/86	2986/87	2987/88	2988/89	2989/90	2990/91	2991/92	2992/93	2993/94	2994/95	2995/96	2996/97	2997/98	2998/99	2999/00	3000/01	3001/02	3002/03	3003/04	3004/05	3005/06	3006/07	3007/08	3008/09	3009/10	3010/11	3011/12	3012/13	3013/14	3014/15	3015/16	3016/17	3017/18	3018/19	3019/20	3020/21	3021/22	3022/23	3023/24	3024/25	3025/26	3026/27	3027/28	3028/29	3029/30	3030/31	3031/32	3032/33	3033/34	3034/35	3035/36	3036/37	3037/38	3038/39	3039/40	3040/41	3041/42	3042/43	3043/44	3044/45

• सि.वि.पास, २० वर्षे विशेष ऋणपत्र र वन क्षतिपूर्ति विशेष ऋणपत्र समावेश छ ।

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ३.१ राष्ट्रिय उपभोगता मूल्य सूचकाङ्क

आधार वर्ष २०७१/७२ = १००

महिना	आर्थिक वर्ष							
	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३*
साउन	५९.२	६५.२	७१.४	७६.८	८५.९	९२.७	९९.६	१०६.५
भदौ	६०.१	६५.६	७१.३	७७.३	८६.०	९२.८	९९.९	१०७.१
असोज	६०.४	६५.७	७१.४	७७.८	८५.९	९३.२	१००.२	१०८.४
कार्तिक	६०.१	६५.६	७१.१	७७.१	८५.२	९३.७	१००.४	११०.९
मंसिर	५८.७	६४.८	७०.९	७६.३	८४.२	९२.८	९९.४	११०.९
पुस	५८.२	६४.४	७१.७	७६.५	८४.१	९२.२	९८.६	११०.५
माघ	५८.९	६५.३	७१.९	७७.०	८४.८	९२.२	९८.७	१०९.८
फागुन	५९.३	६५.२	७२.१	७७.१	८५.०	९२.६	९९.०	१०९.२
चैत	५९.७	६५.५	७२.४	७७.९	८५.२	९३.३	९९.७	-
वैशाख	६१.२	६६.७	७२.९	७९.३	८६.२	९४.६	१०१.३	-
जेठ	६१.५	६६.६	७२.३	७९.५	८६.१	९४.२	१०१.२	-
असार	६१.३	६६.८	७३.२	८१.६	८७.९	९५.०	१०२.२	-
वार्षिक	५९.९	६५.६	७१.९	७७.८	८५.५	९३.३	१००.	१०९.१
वार्षिक वृद्धिदर (प्रतिशत)	१२.६	९.६	९.६	८.३	९.९	९.१	७.२	-

* अपरिष्कृत

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ३.२ (क) : समूहगत उपभोग्य वस्तुहरुको राष्ट्रिय उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्क, वार्षिक (औषत)

(आधार वर्ष २०७१/७२ = १००)

उपभोग्य वस्तुहरु	भार प्रतिशत	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	प्रथम आठ महिनाको औषत	
									२०७१/७२	२०७२/७३
कुल सूचकाङ्क	१००	५९.९	६५.६	७१.९	७७.८	८५.५	९३.३	१००.०	९९.५	१०९.१
खाद्य तथा पेय पदार्थ	५३.९१	५२.५	६०.५	६९.३	७४.६	८१.७	९१.२	१००.०	९९.३	११०.५
अन्न तथा अन्नबाट बनेका परिकार	११.३३	५९.३	६५.३	७४.४	७४.६	८१.५	९०.४	१००.०	९८.६	१०८.६
दाल	१.८४	६१.९	७८.०	७२.१	७२.१	८१.१	८५.०	१००.०	९६.५	१३२.९
तरकारी	५.५२	३६.६	४४.१	५९.६	७४.०	७८.३	९४.३	१००.०	१०५.४	१११.९
मासु तथा माछा	६.७५	४९.१	५९.५	६४.६	६९.४	७९.४	९३.९	१००.०	९८.६	१०९.२
दुग्ध पदार्थ तथा अड्डा	५.२४	५२.३	५८.५	६७.०	७६.२	८२.३	८८.६	१००.०	९८.१	१०९.४
घृय तथा तेल	२.९५	७७.६	७४.०	७५.९	८६.९	९८.८	९९.७	१००.०	९९.६	१२३.४
फलफूल	२.०८	४३.३	५२.१	६२.३	७२.८	७७.४	८७.९	१००.०	९६.३	१०४.९
चिनी तथा मिठाई	१.७४	४८.२	७०.०	८३.७	९१.५	१०३.९	१००.०	१००.०	१००.५	१०५.४
मसला	१.२१	५५.४	७०.६	८६.९	७६.०	८३.०	९०.९	१००.०	९९.७	११२.३
हल्का पेय पदार्थ	१.२४	६१.९	७३.५	८१.१	८४.७	९४.१	९६.४	१००.०	९९.८	१०४.४
मदिरा	०.६८	५२.९	५९.३	६३.१	६६.०	७१.३	८३.३	१००.०	९९.९	१११.५
सुविजन्य पदार्थ	०.४१	४१.६	४६.८	५३.१	५८.९	६७.०	७९.६	१००.०	९९.९	१०७.२
रेष्टुरा तथा होटल	२.९२	४६.९	५६.४	६५.२	७२.९	८१.६	९०.२	१००.०	९९.३	१०७.९
निर खाद्य वस्तु तथा सेवा	५६.०९	६७.२	७०.५	७४.३	८०.९	८९.१	९५.१	१००.०	९९.६	१०८.१
लत्ता कराछा तथा जुता	७.१९	५२.२	५६.१	६३.६	७३.०	८१.९	९१.०	१००.०	९९.६	११२.६
घरायसी सामान तथा सेवा	२०.३	७२.०	७४.३	७९.८	८४.७	९३.७	९८.५	१००.०	९९.९	१११.२
फर्निचर तथा घरायसी उपकरण	४.३	५८.७	६२.४	६५.९	७४.७	८४.७	९२.४	१००.०	९९.६	१०५.२
स्वास्थ्य	३.४७	७३.५	७६.०	७९.१	८२.७	८८.३	९४.८	१००.०	९९.९	१०१.७
यातायात	५.३४	६९.७	६६.४	७३.१	८४.५	९३.७	९८.७	१००.०	१०१.२	१०२.८
सेवार	२.८२	१२३.६	१३३.६	११०.५	१०१.५	९९.४	९९.९	१००.०	९९.९	१०४.९
मनोरंजन तथा संस्कृति	२.४६	७२.२	७७.५	७५.७	८१.५	८८.३	९४.१	१००.०	९९.९	१०३.६
शिक्षा	७.४१	६०.९	६७.८	७१.५	७८.५	८८.०	९४.७	१००.०	९७.१	१०९.२
अन्य वस्तु तथा सेवाहरु	२.८१	६२.७	६७.४	७१.४	७८.४	८६.३	९२.६	१००.०	९९.८	१०२.५

* अपरिष्कृत

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ३.२ (ग) : समूहगत उपभोग्य वस्तुहरुको उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्क
(काठमाडौं), प्रथम आठ महिना

उपभोग्य वस्तुहरु	(आधार वर्ष २०७१/७२ = १००)																प्रतिशत परिवर्तन**
	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३	२०७३/७४	२०७४/७५	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	
कुल सूचकाङ्क	फागुन	फागुन	फागुन	फागुन	फागुन	फागुन	फागुन	फागुन	फागुन	फागुन	फागुन	फागुन	फागुन	फागुन	फागुन	फागुन	
खाद्य तथा पेय पदार्थ	६३.८	७२.६	७६.७	८५.०	९२.५	९८.९	१११.५	७२.१	१११.५	१११.५	१११.५	१११.५	१११.५	१११.५	१११.५	१११.५	
अन्न तथा अन्नबाट बनेका परिकार	५६.५	६८.३	७०.६	७९.३	८८.९	९८.०	११२.१	१०.३	११२.१	११२.१	११२.१	११२.१	११२.१	११२.१	११२.१	११२.१	
दाल	६३.५	७२.३	७२.०	८१.६	९२.१	१००.९	१११.२	१०.६	१११.२	१११.२	१११.२	१११.२	१११.२	१११.२	१११.२	१११.२	
तरकारी	८६.०	७२.५	७३.१	८१.२	८७.६	१००.७	१३७.५	३६.५	१३७.५	१३७.५	१३७.५	१३७.५	१३७.५	१३७.५	१३७.५	१३७.५	
मासु तथा माछा	२८.७	५८.५	५८.२	६५.२	७६.६	८४.७	९९.८	१७.९	९९.८	९९.८	९९.८	९९.८	९९.८	९९.८	९९.८	९९.८	
दुग्ध पदार्थ तथा अन्डा	६५.७	६९.०	७२.३	८३.९	९७.५	१०४.५	११५.०	७.२	१०४.५	१०४.५	१०४.५	१०४.५	१०४.५	१०४.५	१०४.५	१०४.५	
छुन तथा तेल	५८.७	६३.२	७४.७	७९.६	८३.८	९७.९	१०९.२	११.५	९७.९	९७.९	९७.९	९७.९	९७.९	९७.९	९७.९	९७.९	
फलफूल	७४.७	८०.०	८९.५	१०१.०	९९.६	९९.१	१२०.०	-०.५	९९.१	९९.१	९९.१	९९.१	९९.१	९९.१	९९.१	९९.१	
चिनी तथा मिठाई	४४.५	५६.५	६०.८	६४.३	८०.९	९०.३	११८.२	३०.९	९०.३	९०.३	९०.३	९०.३	९०.३	९०.३	९०.३	९०.३	
मसला	५२.७	८६.३	८९.६	१००.०	९८.६	१००.९	११०.१	९.१	१००.९	१००.९	१००.९	१००.९	१००.९	१००.९	१००.९	१००.९	
हल्का पेय पदार्थ	६४.६	८५.७	७१.६	८०.५	८७.३	९७.७	११४.८	१७.६	९७.७	९७.७	९७.७	९७.७	९७.७	९७.७	९७.७	९७.७	
मदिरा	८३.९	७८.५	८२.६	९५.२	९६.८	१००.५	१०४.३	३६.९	१००.५	१००.५	१००.५	१००.५	१००.५	१००.५	१००.५	१००.५	
सुतिजन्य पदार्थ	६८.९	६२.३	६८.५	७४.७	८२.१	१००.१	१११.५	२१.८	१००.१	१००.१	१००.१	१००.१	१००.१	१००.१	१००.१	१००.१	
रुपैया तथा होटल	५०.८	५४.२	५६.९	६८.०	८७.०	१००.०	१०७.५	७.५	१००.०	१००.०	१००.०	१००.०	१००.०	१००.०	१००.०	१००.०	
गैर खाद्य वस्तु तथा सेवा	५७.८	६६.८	७३.३	८०.८	८८.८	१००.२	११३.८	१३.५	१००.२	१००.२	१००.२	१००.२	१००.२	१००.२	१००.२	१००.२	
लगातार कपडा तथा जुता	७१.५	७७.०	८३.०	९०.७	९५.६	१००.०	१०४.३	३.३	९५.६	९५.६	९५.६	९५.६	९५.६	९५.६	९५.६	९५.६	
घरायसी सामान तथा सेवा	५९.१	७७.२	७७.८	८०.१	८९.५	१००.१	१०७.५	७.५	१००.१	१००.१	१००.१	१००.१	१००.१	१००.१	१००.१	१००.१	
फर्निचर तथा घरायसी उपकरण	६१.१	६८.८	७५.७	८०.३	८९.६	१००.३	१०७.५	७.५	१००.३	१००.३	१००.३	१००.३	१००.३	१००.३	१००.३	१००.३	
स्वास्थ्य	६८.३	७६.३	८०.३	८९.९	९७.९	१००.५	१०४.३	३.३	९७.९	९७.९	९७.९	९७.९	९७.९	९७.९	९७.९	९७.९	
यातायात	८७.०	८३.९	८९.९	९७.९	१०७.६	१००.६	१०७.५	७.५	१००.६	१००.६	१००.६	१००.६	१००.६	१००.६	१००.६	१००.६	
सेवा	११९.५	१०७.५	१००.३	९९.२	९९.२	१००.३	१०७.५	७.५	१००.३	१००.३	१००.३	१००.३	१००.३	१००.३	१००.३	१००.३	
मनोरञ्जन तथा संस्कृति	६४.५	७४.५	८३.७	८८.१	९५.७	१००.१	१०७.५	७.५	१००.१	१००.१	१००.१	१००.१	१००.१	१००.१	१००.१	१००.१	
शिक्षा	७१.६	७८.२	८३.७	८९.९	९७.९	१००.५	१०७.५	७.५	१००.५	१००.५	१००.५	१००.५	१००.५	१००.५	१००.५	१००.५	
अन्य वस्तु तथा सेवाहरु	६८.५	७३.१	८०.३	९०.५	९९.१	१००.३	१०७.५	७.५	१००.३	१००.३	१००.३	१००.३	१००.३	१००.३	१००.३	१००.३	

* अपरिष्कृत

** फागुन - फागुनको विन्दुगत परिव

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ३.२ (घ) : समूहागत उपभोग्य वस्तुहरुको उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्क (ताराई), प्रथम आठ महिना

(आधार वर्ष २०७१/७२ = १००)

	२०६९/७०	२०६९/७०	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३	प्रतिगत परिवर्तन**
	फागुन	फागुन	फागुन	फागुन	फागुन	फागुन	२०७१/७२ २०७२/७३
कुल सूचकाङ्क	६६.५	७१.७	७६.७	८४.५	९२.६	१०७.५	६.९ ८.६
खाद्य तथा पेय पदार्थ	६१.३	६९.६	७२.३	८०.३	८९.२	१०६.३	१०.० ८.४
अन्न तथा अन्नबाट बनेका पदार्थ	६८.७	७७.२	७३.६	८३.४	९४.४	१०१.०	११०.९ ७.०
दाल	७६.५	७२.८	६९.८	८५.८	९०.८	१०१.०	१३१.३ १७.७
तरकारी	४१.३	६०.९	६५.५	६९.८	७८.८	८२.०	८४.१ ८.०
मासु तथा माछा	६३.२	६७.६	७१.१	८५.१	९५.२	१०६.१	११०.९ ११.५
दुग्ध पदार्थ तथा अण्डा	४५.२	४९.४	७०.२	७४.३	८१.१	९८.४	११०.९ २१.२
घृण तेल	७५.९	७६.१	८७.७	१००.०	१०१.१	११९.५	११९.५ १९.५
फलफूल	४७.७	६७.८	७४.७	७८.९	८६.४	९४.२	९४.९ ९.०
जिनी तथा तिमाई	९८.२	८५.८	९३.१	१०३.८	९९.६	१००.५	१०६.३ ०.८
मसाला	७४.३	८७.३	७७.९	७९.३	९०.०	९९.३	११२.५ १०.३
हल्का पेय पदार्थ	६६.१	७९.२	८३.३	९२.६	९४.१	१००.४	१०६.० ६.६
मदिरा	४३.९	४६.८	६०.८	६२.३	६४.६	१००.०	११३.३ १२.३
सुविजन्य पदार्थ	४२.०	४३.७	४९.४	५४.४	७६.१	१००.०	१०६.८ ३१.५
रुचुरा तथा होटल	४५.६	६५.२	७१.२	७९.३	८९.१	१०१.३	१०६.९ १३.७
नैऋ खाद्य वस्तु तथा सेवा	७०.६	७३.२	८०.२	८७.९	९५.१	१०८.५	१०८.५ ८.९
लत्ता कपडा तथा जुत्ता	४५.६	६२.७	७१.५	७९.५	९०.८	१००.५	१०८.५ १०.७
घरायसी सामान तथा सेवा	८०.४	८४.६	९३.०	९९.१	१०२.८	११०.६	११०.६ ८.८
फर्तिचर तथा घरायसी उपकरण	६१.२	६६.७	७६.१	८५.७	९२.३	१००.६	१०६.५ १०.८
स्वास्थ्य	७९.३	८०.४	८३.७	८६.०	९४.२	१००.१	१०१.५ २.९
यातायात	४७.३	६७.७	७९.५	८६.०	९६.२	१०३.३	१०३.३ ३.५
संचार	१२२.३	१०७.९	१०२.१	९९.८	१००.२	१०६.५	१०६.५ ०.२
मनोरञ्जन तथा संस्कृति	८५.१	७२.९	७९.०	८४.६	९२.५	१००.०	१०३.८ ७.०
शिक्षा	६५.१	६६.२	७१.५	८३.६	९२.१	९७.३	१०६.३ ५.६
अन्य वस्तु तथा सेवाहरु	६७.३	७०.९	७७.८	८५.९	९०.५	९९.३	१०६.१ ९.८

* अपरिवर्तित

** फागुन - फागुनको विनुगत परिवर्तन

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ३.२ (ङ) : समूहगत उपभोग्य वस्तुहरुको उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्क (पहाड), प्रथम आठ महिना

(आधार वर्ष २०७१/७२ = १००)

उपभोग्य वस्तुहरु	२०६६/६७		२०६८/६९		२०६९/७०		२०७०/७१		२०७१/७२		२०७२/७३	
	फागुन	फागुन	फागुन	फागुन	फागुन	फागुन	फागुन	फागुन	फागुन	फागुन	फागुन	फागुन
कुल सूचकाङ्क	६४.७	७२.२	७८.३	८४.९	९२.७	९९.३	१०९.६	७.१	१०.४	७.१	१०.४	१०.४
खाद्य तथा पेय पदार्थ	६०.८	७२.४	७६.६	८४.७	९१.९	९८.९	१०८.९	७.६	१०.१	७.६	१०.१	१०.१
अन्न तथा अन्नबाट बनेका पदार्थ	६९.२	७९.१	७८.३	८७.४	९४.३	१००.७	१०८.४	६.८	७.७	६.८	७.७	७.७
दाल	७६.६	७३.९	७३.१	८१.८	८४.३	१००.०	१३०.४	१.७.२	३०.४	१.७.२	३०.४	३०.४
तरकारी	३४.९	६४.२	६९.६	७७.४	८४.६	९८.२	१११.९	-१.१	१४.४	-१.१	१४.४	१४.४
मासु तथा माछा	६२.१	६८.४	७४.०	८४.६	९४.६	१०४.४	१११.९	१.०.४	६.१	१.०.४	६.१	६.१
दुग्ध पदार्थ तथा अण्डा	४६.३	६७.०	७७.३	८३.४	८९.३	९७.९	१०९.४	९.६	११.८	९.६	११.८	११.८
छ्यु तथा तेल	७३.६	७६.२	८४.२	९७.७	९८.९	१०९.९	०.९	१०.२	१०.२	०.९	१०.२	१०.२
फलफूल	४३.३	६७.७	७४.८	७८.८	८४.३	९४.९	९७.२	१.१.१	२.४	१.१.१	२.४	२.४
झिनी तथा मिठाई	१०४.८	९४.२	९९.८	१११.१	१०४.४	१००.९	१०६.३	-४.४	४.४	-४.४	४.४	४.४
मसला	७१.४	८४.२	७६.६	७९.६	८४.९	९८.७	११९.४	१.४.०	२१.०	१.४.०	२१.०	२१.०
हल्का पेय पदार्थ	७१.७	८०.०	८६.७	९४.०	९९.१	१००.१	१०४.४	१.०	४.३	१.०	४.३	४.३
मदिरा	४३.१	४९.४	६६.७	६८.४	८०.२	१००.२	११६.९	२४.९	१६.८	२४.९	१६.८	१६.८
सुतिजन्य पदार्थ	४१.४	४६.८	४२.१	४४.७	४९.०	१००.३	१०६.२	३३.७	४.९	३३.७	४.९	४.९
रेशुम तथा होटल	४९.३	६७.१	७८.८	९१.६	९४.४	१०१.०	११३.४	४.९	१२.३	४.९	१२.३	१२.३
गैर खाद्य वस्तु तथा सेवा	६८.४	७२.०	८०.१	८७.१	९३.६	९९.६	११०.३	६.४	१०.७	६.४	१०.७	१०.७
लत्ता कपडा तथा जुता	४२.१	६०.४	७३.४	८१.४	९०.७	१००.७	११९.९	११.१	१९.१	११.१	१९.१	१९.१
घरायसी सामान तथा सेवा	७३.६	७८.४	८३.४	८९.९	९६.१	९९.७	१११.२	३.७	११.४	३.७	११.४	११.४
फर्निचर तथा घरायसी उपकरण	६२.४	६१.९	७१.९	७९.४	९१.४	१०१.०	११०.१	१०.३	९.०	१०.३	९.०	९.०
स्वास्थ्य	७८.३	७४.७	८३.६	८८.४	९४.४	१००.३	१०३.३	४.९	३.०	४.९	३.०	३.०
यातायात	६१.७	७१.६	८४.०	९२.०	९७.४	९९.३	१०४.८	१.९	४.६	१.९	४.६	४.६
सेवार	१३०.४	११९.३	१०२.४	९९.४	९९.९	९९.७	१०६.२	-०.१	६.४	-०.१	६.४	६.४
मनोरञ्जन तथा संस्कृति	८२.१	८२.४	८७.२	९०.६	९३.७	१००.३	१०७.१	७.०	६.८	७.०	६.८	६.८
शिक्षा	६३.३	६६.१	७४.९	८६.७	९१.३	९७.३	१०८.७	६.६	११.७	६.६	११.७	११.७
अन्य वस्तु तथा सेवाहरु	६४.३	६७.४	७४.६	८१.४	९२.१	९९.४	१११.४	८.०	१२.०	८.०	१२.०	१२.०

* अपरिष्कृत

** फागुन-फागुनको विन्दुगत परिवर्तन

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ३.३(क) : राष्ट्रिय थोक मूल्य सूचकाङ्क (वार्षिक)

(आधार वर्ष २०५६/५७ = १००)

महिना	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३*
साउन	१४२.४	१६०.०	१७७.९	२०१.४	२१८.४	२३०.७	२५७.९	२७३.२	२९३.५	३०९.२
भदौ	१४७.१	१६३.५	१८०.३	२०३.०	२१९.६	२३५.२	२५९.१	२७८.८	२९९.२	३१४.५
असोज	१४९.०	१६४.३	१७९.६	२०६.१	२२२.५	२३६.०	२६०.१	२७९.७	२९९.८	३१७.६
कार्तिक	१५०.५	१६१.३	१७६.१	२०८.७	२२४.१	२३५.३	२५८.५	२८१.८	३००.८	३२२.१
मंसिर	१४६.३	१५५.२	१७०.९	२०३.२	२२६.०	२३५.७	२५५.२	२७८.८	२९७.२	३२०.७
पुस	१४३.०	१५०.८	१७२.९	२००.६	२२६.४	२३३.७	२५५.०	२७७.७	२९२.८	३१५.२
माघ	१४५.१	१५१.३	१७४.०	१९८.७	२२२.२	२३२.६	२५४.६	२७५.१	२९०.२	३१०.२
फागुन	१४६.७	१५६.४	१७५.६	१९७.०	२२१.४	२३५.४	२५६.६	२७७.९	२९३.१	३०९.१
चैत	१४३.२	१५६.६	१७८.१	१९७.६	२२०.३	२३४.८	२५४.५	२७७.४	२९२.०	
वैशाख	१४५.४	१६०.१	१८४.९	२००.४	२२१.९	२३९.७	२५९.२	२८२.८	२९७.१	
जेठ	१४६.०	१६४.९	१९३.०	२०५.२	२२३.४	२४४.०	२६०.४	२८४.२	२९९.५	
असार	१५१.८	१७१.८	१९८.०	२११.८	२२७.२	२५१.०	२६७.९	२८८.९	३०४.४	
वार्षिक	१४६.४	१५९.७	१८०.१	२०२.८	२२२.८	२३७.०	२५८.३	२७९.७	२९६.६	
वार्षिक वृद्धिदर (प्रतिशत)	९.०	९.१	१२.८	१२.६	९.९	६.४	९.०	८.३	६.१	

* अपरिष्कृत

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ३.३(ख) : राष्ट्रिय शोक मूल्य सूचकाङ्क (प्रथम आठ महिना)

(आधार वर्ष २०५६/५७ = १००)

वस्तु / उपवस्तु	आठ प्रतिशत	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३	प्रतिशत परिवर्तन**
कुल सूचकाङ्क									
दुग्ध सूचकाङ्क	१००.००	२११.८	२२७.२	२३४.५	२४६.६	२६७.९	२९३.०	३०९.१	२०७१/७२ ५.५
दुग्ध सूचकाङ्क	५६.५९	२३३.९	२४१.१	२४४.३	२४९.६	२५७.५	२६३.७	२६८.९	६.१
खाद्य वस्तुहरू	१६.५९	२०७.५	२०९.३	२०९.३	२०५.८	२१४.७	२१४.७	२१७.०	१.९
नगरे बाली	६.०९	२४१.८	२४१.८	२४१.८	२४०.३	२४०.३	२४०.३	२४०.३	३.५
दाल	३.७७	२८६.५	२८६.५	२८६.५	२८६.५	२८६.५	२८६.५	२८६.५	५.७
फलहरू तथा तरकारी	११.१८	१९५.१	२०२.०	२०२.०	२०२.०	२०२.०	२०२.०	२०२.०	१२.६
मसलहरू	१.९५	२४५.५	२८६.१	२८६.१	२८६.१	२८६.१	२८६.१	२८६.१	१७.८
पशुजन्य उत्पादन	१०.०२	२४५.५	२८६.१	२८६.१	२८६.१	२८६.१	२८६.१	२८६.१	१७.८
खानेजन्य वस्तुहरू	२०.३७	१८५.२	१८५.२	१८५.२	१८५.२	१८५.२	१८५.२	१८५.२	६.३
सर्वेसाधन	६.१२	१८५.२	१८५.२	१८५.२	१८५.२	१८५.२	१८५.२	१८५.२	१६.०
सिप तथा मुनीजन्य वस्तुहरू	५.६९	१८५.२	१८५.२	१८५.२	१८५.२	१८५.२	१८५.२	१८५.२	१६.०
निर्माण सामग्री	४.१०	१८५.२	१८५.२	१८५.२	१८५.२	१८५.२	१८५.२	१८५.२	१६.०
अन्य	४.०७	१८५.२	१८५.२	१८५.२	१८५.२	१८५.२	१८५.२	१८५.२	१६.०
आवासीय वस्तुहरू	३०.०३	१९५.१	२०५.९	२३१.६	२४७.३	२५६.२	२६५.१	२७४.९	१२.०
निर्माण सामग्री	५.५०	३७५.३	३७५.३	३७५.३	३७५.३	३७५.३	३७५.३	३७५.३	१२.०
वास्तविक मूल्य तथा निर्माण	२.४६	१८५.२	१८५.२	१८५.२	१८५.२	१८५.२	१८५.२	१८५.२	१२.०
वास्तविक मूल्य तथा निर्माण	६.९७	१८५.२	१८५.२	१८५.२	१८५.२	१८५.२	१८५.२	१८५.२	१२.०
वास्तविक मूल्य तथा निर्माण	१.८७	१८५.२	१८५.२	१८५.२	१८५.२	१८५.२	१८५.२	१८५.२	१२.०
वास्तविक मूल्य तथा निर्माण	३.१०	१८५.२	१८५.२	१८५.२	१८५.२	१८५.२	१८५.२	१८५.२	१२.०
वास्तविक मूल्य तथा निर्माण	७.५५	१८५.२	१८५.२	१८५.२	१८५.२	१८५.२	१८५.२	१८५.२	१२.०

* अपरिवर्तित

** फायन-फायनको विद्युत परिवर्तन

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ३.३ (ग) : राष्ट्रिय शोक मूल्य सूचकाङ्क (वार्षिक औषत)

(आधार वर्ष २०५६/५७ = १००)

समूह / उपसमूह	भार प्रतिवत	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	प्रतिवत परिवर्तन	
									२०७०/७१	२०७१/७२
कुल सूचकाङ्क	१००.००	१८०.१	२०२.८	२२२.८	२३७.०	२५८.३	२७९.७	२९६.६	८.३	६.१
दुग्धि सम्बन्धी वस्तुहरू	४९.५९	१८१.३	२२२.६	२४६.७	२५२.८	२७५.६	३११.१	३३८.७	११.३	८.८
साधारण वस्तुहरू	१६.५९	१६१.५	१८९.२	२१४.०	२२२.७	२२२.७	२२४.५	२६६.९	९.८	९.२
नगरे काली	६.०९	१९९.७	२४५.४	२४५.४	२४७.७	३४१.४	३४३.४	३९३.०	०.६	११.२
दलहन	३.७७	२२६.७	२७८.६	२७५.४	२६६.१	२९९.७	२९१.६	३४३.४	-२.७	१७.८
फलफूल तथा तरकारी	११.१८	१६६.७	१८२.४	२२४.४	२४६.३	२४३.३	२८५.७	३२१.८	१२.८	१२.७
मासमाह	१.२५	१४३.९	१९७.९	२७३.४	२२९.७	२३७.१	३०७.५	३०७.२	-०.१	-०.१
पशुजन्य उत्पादन	१०.०२	२०९.६	२७४.५	३०९.३	३१८.७	३६०.३	४३२.१	४४७.५	१९.९	३.६
सबैभन्दा उपार्जित	२०.३७	१६४.९	१७९.०	१९५.२	२१३.९	२२४.९	२३८.४	२५१.७	६.०	५.६
औषाधिक वस्तुहरू	६.५२	१५३.८	१७३.०	१८३.०	२०२.७	२१४.८	२३०.५	२३४.५	४.९	२.२
साधजन्य वस्तुहरू	५.६९	१६०.०	१८१.५	२०७.४	२३१.४	२३८.४	२४८.९	२८४.३	८.६	९.८
पेय तथा स्तनिक्य वस्तुहरू	४.५०	२१७.९	२२६.६	२३८.३	२४०.९	२६१.७	२७६.३	२८८.६	५.६	४.५
निर्माण सामग्री	४.०७	१२९.९	१३१.८	१४८.८	१६५.३	१७३.१	१७९.६	१८९.८	३.७	५.७
अन्य	३०.०३	१८८.४	१८६.२	२०९.१	२२६.६	२४५.६	२५५.९	२५७.७	४.२	०.७
आवातित वस्तुहरू	५.४०	३३०.०	३१४.२	३६४.०	४६१.२	५२३.६	५४७.९	५२२.३	६.५	-६.४
पेटुलियम वस्तुहरू तथा कोइला	२.४६	२०९.९	१८९.१	१९८.३	२०६.७	२२३.०	२३२.४	२४६.५	४.२	६.१
रासायनिक मल तथा रासायनिक वस्तुहरू	६.९७	१६४.४	१६३.०	१७३.४	१८५.९	१८८.४	१८८.२	१९०.८	-०.१	१.४
यातयातका सामन तथा मेसिनरी वस्तुहरू	१.८७	१००.१	९७.०	९९.९	१११.२	११०.८	१२०.३	१२४.३	८.६	३.३
इलेक्ट्रिक तथा इलेक्ट्रोनिक वस्तुहरू	२.७३	१२३.०	१३२.२	१३४.४	१३८.१	१४६.१	१४४.०	१४४.१	-१.४	७.०
डिजायि	३.१०	१२४.०	१२८.९	१३४.७	१६७.३	१७१.३	१७६.५	१८७.४	३.१	६.२
कपडाजन्य वस्तुहरू	७.४५	१७३.०	१८०.१	१९२.०	२०२.१	२०८.४	२१६.५	२३३.०	४.९	७.६

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ३.४ (क) : राष्ट्रिय तलब तथा ज्यालादर सूचकाङ्क (वार्षिक)

(आधार वर्ष २०६१/६२ = १००)

महिना	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३*
साउन	१२२.८	१३२.८	१६२.३	१८५.४	२४१.९	२७१.४	२९६.३	३३३.७	३५४.०
भदौ	१२३.३	१३४.६	१६२.६	१८७.९	२४५.३	२७३.७	३०५.३	३३३.९	३५५.२
असोज	१२३.५	१३४.७	१६४.५	१९०.२	२४७.०	२७४.३	३०५.३	३३४.०	३६०.९
कात्तिक	१२३.५	१३५.८	१६५.९	१९०.६	२४७.०	२७५.८	३०५.३	३३४.०	३६१.०
मंसिर	१२३.३	१४१.३	१६५.९	१९०.६	२४९.७	२७५.८	३०८.२	३४०.१	३६१.५
पुस	१२४.८	१४४.०	१६९.५	१९०.६	२५१.७	२७७.५	३२३.७	३४६.५	३६२.०
माघ	१२४.७	१४५.३	१६९.५	१९७.५	२५६.९	२७७.५	३२४.५	३४६.५	३६२.०
फागुन	१२५.१	१४९.२	१६९.६	२०२.०	२५७.७	२७७.७	३२४.५	३४६.५	३६२.३
चैत	१२५.४	१५०.८	१७१.७	२१४.३	२५९.९	२७९.०	३२४.५	३४७.५	
विशाख	१२५.५	१५२.०	१७१.७	२१४.३	२६२.८	२८१.३	३२४.५	३४७.९	
जेठ	१२७.६	१५५.०	१७५.७	२१६.६	२६२.८	२८२.१	३२४.५	३४८.९	
असार	१३२.६	१५७.०	१८१.९	२१६.६	२७०.४	२८७.७	३२४.९	३५०.५	
वार्षिक	१२५.२	१४४.४	१६९.२	१९९.७	२५४.५	२७७.८	३१६.०	३४२.५	
वार्षिक वृद्धिदर (प्रतिशत)	९.७	१५.३	१७.२	१८.०	२७.४	९.२	१३.७	८.४	

* अपरिष्कृत

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ३.४ (ख) : राष्ट्रिय तलब तथा ज्यालादर सूचकाङ्क (प्रथम आठ महिना)

(आधार वर्ष २०६१/६२ = १००)

क्र.सं.	समूह / उपसमूह	भार प्रतिशत	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३	प्रतिशत परिवर्तन*
१	इसल सूचकाङ्क	१००.००	१६९.६	२०२.०	२२७.७	२७७.७	३२४.५	३४०.५	३४०.५	६.८
१.१	तलास सूचकाङ्क	२६.९७	१५७.०	१५७.०	१८७.७	१८७.७	२३६.९	२४४.५	२४४.५	७.६
१.१	निजामती सेवा	२.८२	१९९.३	१९९.३	२३६.५	२३६.५	३१०.६	३१०.६	३१०.६	०.८
१.२	सार्वजनिक सेवाहरू	१.१४	१६४.१	१६४.१	२१०.०	२१०.०	२६८.९	२६८.९	२६८.९	०.७
१.३	बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू	०.५५	२०४.१	२०४.१	२९०.६	२९०.६	४२९.१	४४७.५	४४७.५	२.३
१.४	सैनिक तथा प्रहरी सेवा	४.०१	१८०.२	१८०.२	२२७.९	२२७.९	३०६.५	३३२.४	३३२.४	०.०
१.५	शिक्षा	१०.५५	१७४.५	१७४.५	२०७.८	२०७.८	२७१.३	२९५.८	२९५.८	१.५
१.६	निजी संयन्त्रहरू	७.९०	१०२.५	१०२.५	१११.३	१११.३	१११.३	१११.३	१११.३	०.०
२	ज्यालादर सूचकाङ्क	७३.०३	१७४.२	२१८.६	२८३.७	३०१.१	३५६.९	३८०.५	३८०.५	६.५
२.१	कृषि मजदूर	३९.४९	१८७.३	२५१.९	२७८.८	३२०.१	३८०.५	४००.१	४००.१	५.९
२.१	पुरष	२०.४९	१८७.३	२५१.९	२७८.८	३२०.१	३८०.५	४००.१	४००.१	५.९
२.१	महिला	१९.००	१८७.३	२५१.९	२७८.८	३२०.१	३८०.५	४००.१	४००.१	५.९
२.२	औद्योगिक मजदूर	२५.२५	१८७.३	२५१.९	२७८.८	३२०.१	३८०.५	४००.१	४००.१	५.९
२.२	उच्च दसा	६.३१	१८७.३	२५१.९	२७८.८	३२०.१	३८०.५	४००.१	४००.१	५.९
२.२	दसा	६.३१	१८७.३	२५१.९	२७८.८	३२०.१	३८०.५	४००.१	४००.१	५.९
२.२	अर्धदसा	६.३१	१८७.३	२५१.९	२७८.८	३२०.१	३८०.५	४००.१	४००.१	५.९
२.२	अधदसा	६.३१	१८७.३	२५१.९	२७८.८	३२०.१	३८०.५	४००.१	४००.१	५.९
२.३	निर्माण मजदूर	८.२९	१८७.३	२५१.९	२७८.८	३२०.१	३८०.५	४००.१	४००.१	५.९
२.३	उकामी	२.७६	१८७.३	२५१.९	२७८.८	३२०.१	३८०.५	४००.१	४००.१	५.९
२.३	दसा	१.३८	१८७.३	२५१.९	२७८.८	३२०.१	३८०.५	४००.१	४००.१	५.९
२.३	अधदसा	१.३८	१८७.३	२५१.९	२७८.८	३२०.१	३८०.५	४००.१	४००.१	५.९
२.३	सिकामी	२.७६	१८७.३	२५१.९	२७८.८	३२०.१	३८०.५	४००.१	४००.१	५.९
२.३	दसा	१.३८	१८७.३	२५१.९	२७८.८	३२०.१	३८०.५	४००.१	४००.१	५.९
२.३	अधदसा	१.३८	१८७.३	२५१.९	२७८.८	३२०.१	३८०.५	४००.१	४००.१	५.९
२.३	ज्यामी	२.७६	१८७.३	२५१.९	२७८.८	३२०.१	३८०.५	४००.१	४००.१	५.९
२.३	पुरष	१.३८	१८७.३	२५१.९	२७८.८	३२०.१	३८०.५	४००.१	४००.१	५.९
२.३	महिला	१.३९	१८७.३	२५१.९	२७८.८	३२०.१	३८०.५	४००.१	४००.१	५.९

* अपरिष्कृत

** फायुन-फायुनको विद्युगत परिवर्तन

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ३.४(ग) : राष्ट्रिय तलब तथा ज्यालादर सूचकाङ्क (वार्षिक औषत)

(आधार वर्ष २०६१/६२ = १००)

क्र.सं.	वर्ग / उपवर्ग	भार प्रतिल	२०६४/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	प्रतिगत परिवर्तन	
										२०७१/७२	२०७२/७३
१	हस्त सूचकाङ्क	१००.०	१४४	१६९	२००	२४४	२७८	३१६	३४३	१३.७	८.४
१.१	तलब सूचकाङ्क	२७.०	१३१	१५७	१९९	१८७	२३७	२८०	२४४	२४.४	८.४
	निम्नमानी सेवा	२.८	१६१	१६९	१६९	२३७	२३७	३१०	३४१	३०.९	१०.०
१.२	सांकेतिक संस्थापक	१.१	१३८	१६४	१६४	२०९	२१०	२६३	२८७	२४.४	९.१
१.३	बैक तथा वित्तीय संस्थापक	०.६	१८६	२०४	२०४	२९१	२९१	४१८	४४६	४३.७	६.८
१.४	सैनिक तथा प्रहरी सेवा	२.०	१४७	१८०	१८०	२२८	२२८	३०४	३३२	३३.८	९.०
१.५	शिक्षा	१०.६	१३४	१७४	१७४	२०८	२०८	२६८	२९६	२९.०	१०.३
१.६	निजी संस्थापक	७.९	१०१	१०३	१०३	१११	१११	१११	१११	०.०	०.०
२	ज्यालादर सूचकाङ्क	७३.०	१४९	१७४	२१६	२७९	३११	३४६	३७४	११.१	८.४
२.१	कृषि मजदूर	३९.४	१४६	१८७	२४८	३२०	३६१	३९२	४२३	८.७	७.७
	पुरव	२०.४	१४६	१९०	२४२	३२२	३४४	३७८	४१६	६.६	१०.१
	मजिला	१९.०	१४६	१८४	२४३	३१७	३६७	४०८	४३०	११.०	४.३
२.२	औद्योगिक मजदूर	२४.३	१४३	१४८	१७३	२२४	२४८	२९३	३१७	१८.१	८.३
	उच्च रज	६.३	१३१	१४४	१७०	२१४	२३४	२७३	३००	१६.६	१०.२
	रज	६.३	१४०	१४४	१६९	२२०	२४२	२९०	३१४	१९.७	८.४
	सामान	६.३	१४६	१६२	१७०	२२२	२४७	२९०	३१६	१७.४	८.९
	अवस	६.३	१४४	१७२	१८६	२४४	२७०	३२०	३४६	१८.४	६.१
२.३	निर्माण मजदूर	८.३	१३९	१४७	१९०	२२०	२६८	२८६	३२३	६.६	१२.९
	डकमी	२.८	१३४	१४१	१७९	२३४	२६४	२८४	३०१	६.१	१३.९
	रज	१.४	१३२	१४७	१७७	२२६	२४१	२४६	२९१	६.३	१३.८
	अवस	१.४	१३७	१८१	१८१	२४४	२४७	२७३	३११	६.०	१४.०
	सिकमी	२.८	१३०	१४४	१७०	२२८	२४४	२८३	३०७	३.७	१२.६
	रज	१.४	१२७	१४१	१६७	२१८	२३४	२४४	२७४	३.९	१३.३
	अवस	१.४	१३३	१४८	१७३	२४२	२४२	२६१	२९२	३.४	११.८
	रज	२.८	१४१	१७४	२२१	२८८	३१२	३४१	३८३	९.२	१२.४
	अवस	१.४	१४०	१७२	२२२	२९२	३१४	३४६	३९३	९.६	१३.६
	मजिला	१.४	१४३	१७६	२२०	२८४	३०८	३३६	३७४	८.८	११.४

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक ।

तालिका ३.५ : केही प्रमुख वस्तुहरुको सरदर खुद्रा बजार मूल्य

मूल्य रु. प्रति किलो ग्राममा
तोरीको तेल रु. प्रति लिटरमा

क्र.स.	वस्तुको नाम	२०७०/७१						२०७१/७२						२०७२/७३*					
		पहाड		तराई		नेपाल		पहाड		तराई		नेपाल		पहाड		तराई		नेपाल	
		श्रावण	फागुन	श्रावण	फागुन	श्रावण	फागुन	श्रावण	फागुन	श्रावण	फागुन	श्रावण	फागुन	श्रावण	फागुन	श्रावण	फागुन	श्रावण	फागुन
१	बामल मोटो	३८.३	४१.१	४९.५	३७.३	४३.९	३९.२	३०.५	४६.१	२४.२	२७.९	२७.४	३७.४	४५.६	४८.१	३९.०	३४.९	४२.३	४१.५
२	गहुँको पीठो	४३.६	४५.२	३४.०	३७.३	३८.८	४१.२	३१.९	४९.६	२२.८	३२.८	२७.४	४१.२	४७.३	५३.५	३८.०	४१.०	४२.६	४७.३
३	मासको ढाल	११५.९	१२५.०	११५.५	१०३.३	११५.७	११४.१	८९.८	१४२.३	६५.४	१०५.२	७७.६	१२३.७	१६७.३	१९३.३	१७१.३	२२७.२	१६९.३	२१०.३
४	रहरको ढाल	१३३.२	१३३.२	१३१.८	१३३.०	१३३.१	१३३.१	६९.१	१३७.१	५५.६	११५.२	६२.४	१२६.२	१७५.३	१८५.५	१९४.७	२५६.४	१८५.०	२३२.०
५	तोरीको तेल	१७१.८	१६५.३	१७४.८	१६८.८	१७३.३	१७३.३	११६.३	१७९.३	११०.०	१४६.२	११३.१	१६२.१	१७७.७	२२०.७	१७०.७	२०४.४	१७४.२	२१२.६
६	ध्यू खारेको	६३५.८	६८७.५	७७०.०	७७५.०	७०२.९	७३१.३	२९३.८	६५५.०	४८०.०	४९२.०	३८३.५	५७३.९	७२८.३	७४०.०	७७७.३	७९९.७	७५२.८	७६९.८
७	खर्मीको मासु	५६८.६	५२०.६	५२०.०	५५५.०	५४४.३	५९१.८	३५६.३	६०९.४	३९०.०	५००.०	३७३.१	५५४.७	६५८.३	६४०.०	६५९.०	६४९.२	६६६.२	
८	आलु	३४.४	३२.०	३१.०	२३.३	३२.७	२७.६	२८.३	३७.३	२७.४	१५.६	२७.८	२६.४	३९.५	३७.७	२८.३	२२.२	३३.९	३०.०
९	सुकेको प्याज	६१.५	४२.०	६८.८	३६.३	६५.१	३९.१	३८.३	७३.३	३५.०	३७.४	३६.७	५५.३	७४.०	४५.७	८३.३	३४.७	७८.७	४०.२
१०	अलुवा	१५९.१	१३१.६	१८०.०	१२७.५	१६९.६	१२९.५	११७.०	९७.१	१२८.०	८०.३	१२२.५	८८.७	१३४.७	९७.७	१३३.३	५३.३	१३४.०	७५.५

* प्रारम्भिक तथ्याङ्क

स्रोत: कृषि विभाग, कृषि व्यवसाय प्रवर्धन तथा बजार विकास निर्देशनालय, हरिहरभवन ।

तालिका ३.६ (क) : पेट्रोलियम पदार्थको मूल्य स्थिति (थोक विक्री मूल्य, मू.अ.कर सहित)

(आर्थिक वर्ष २०७२/७३)

क्र.सं.	निगमको डिपो वा अन्सार बिन्दु	पेट्रोल	डिजेल	मष्टितेल	हवाई इन्धन (झुटी पेढ)	एल. पी. ग्यास	एफ. ओ.
		रु. प्रति कि.लि.	रु. प्रति कि.लि.	रु. प्रति कि.लि.	रु. प्रति कि.लि.	रु. प्रति मे.टन.(मु.अ. कर सहित)	रु. प्रति कि.लि.
१	विराटनगर	९३८४१.५७	७१०९०.७१	७१०८८.०२	१,०९,०००.००		५७३९.३.६९
२	विरगञ्ज	९३८४१.५७	७१०९०.७१	७१०८८.०२			
३	अमलेखगञ्ज	९३८४१.५७	७१०९०.७१	७१०८८.०२			५९८४४.७७
४	काठमाडौँ	९५२८८.४५	७२५४७.९२	७२५४३.१३	१,०९,०००.००		
५	पोखरा	९४८०६.१५	७२०६२.१८	७२०५८.१०	१,०९,०००.००		
६	भैरहवा	९३८४१.५७	७१०९०.७१	७१०८८.०२	१,०९,०००.००		
७	नेपालगञ्ज	९३८४१.५७	७१०९०.७१	७१०८८.०२	१,०९,०००.००		
८	सुर्खेत	९५२८८.४५	७२५४७.९२	७२५४३.१३	१,०९,०००.००		
९	दाङ्ग	९४८०६.१५	७२०६२.१८	७२०५८.१०	१,०९,०००.००		
१०	धनगढी	९३८४१.५७	७१०९०.७१	७१०८८.०२	१,०९,०००.००		
११	दिपायल	९५२८८.४५	७२५४७.९२	७२५४३.१३			
१२	बाराकली	९३८४१.५७	७१०९०.७१	७१०८८.०२			
१३	महेन्द्रनगर, जनकपुर	९३८४१.५७	७१०९०.७१	७१०८८.०२			
१४	मनवली						
१५	वर्खौनी					८०३८०.११	
१६	हलिया					७५४३५.६६	
१७	मयुरा					७६२६१.८७	
	काठमाडौँ उपत्यकाको सरदर खुद्रा बिक्री मूल्य (प्रति लि. रु. मा)						

स्रोत : नेपाल आयल निगम

३.६ (ख) : पेट्रोलियम पदार्थको मूल्य स्थिति (काठमाडौं उपत्यका)

मूल्य रु. मा

शीर्षक	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२
पेट्रोल												
प्रति लिटर	४४.०	६२.०	६७.०	६७.३	१००.०	७७.४	८०.०	९७.०	१२०.०	१३३.०	१३४.४	१०९.०
डिजेल												
प्रति लिटर	३१.०	४१.०	४६.०	४३.२	७०.०	४४.०	६१.०	६८.४	८९.०	९९.०	१०४.४	८६.४
महिला (बुला)												
प्रति लिटर	२४.०	३४.०	३९.०	४७.७	६४.०	४४.०	६१.०	६८.४	८९.०	९९.०	१०४.४	८६.४
महिला (सुलित)												
प्रति लिटर	२०.०	३०.०	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
इन्धन (ATF)												
प्रति लिटर	३३.०	४८.०	४४.०	६८.०	१००.०	७०.०	७४.०	९०.०	१०९.०	१२०.०	१२३.०	१०९.०
साफ्ट डिजेल आयल (LDO) हिलर												
प्रति किलो लिटर	२८०९४.८	-	४४११४.८	४६८८९.४	६१४८४.९	४३४४६.४	४९४८८.०	७०८३०.४	९४४०२.६	-	-	-
कच्चा आयल (FO) हिलर रेट												
प्रति किलो लिटर	२३६१४.६	२३६१४.६	४६०८०.८	४३६६७.८	७२९३४.७	४०४२४.३	६०४९४.४	७१९९४.८	९६०४०.७	८२८४७.८	-	६४९४९.००
एलपीग्यास (PDO) तिक्ती मूल्य												
प्रति मेट्रिक टन	३७४८७.७	४३४७०.३	४०६१२.३	४९३८९.८	६३२१४.८	६३२८१.४	७१३१४.९	७६६०६.४	९९६४४.०	८६८०८.८	-	७९.८४६.६०

४ २०६०/४/२ देखिको मूल्य, ६ २०६१/९/२६ देखिको मूल्य, ७ २०६१/११/१९ देखिको मूल्य, ८ २०६२/४/२ देखिको मूल्य, ९ २०६२/११/४ देखिको मूल्य, १० २०६२/११/१९ देखिको मूल्य, ११ २०६३/२/२ देखिको मूल्य, १२ २०६४/०२/२२ देखि, १३ २०६४ जेठको मूल्य बढि पछि, १४ २०६४/१०/२० देखिको मूल्य, १५ २०६४/११/२२ देखिको मूल्य, १६ २०६४/१२/०१ देखिको मूल्य, १७ २०७०/१२/६ देखिको मूल्य, १८ २०७०/११/३० : ** बरोही मूल्य

स्रोत : नेपाल आयल निगम

तालिका ३.७ : पेट्रोलियम पदार्थको आपूर्ति स्थिति

करी प्रमुख पेट्रोलियम पदार्थहरू	इकाई	वार्षिक बर्ष												वार्षिक		प्रत्यक्ष आठ महिना		
		२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७१/७२	२०७१/७२	२०७१/७२	२०७२/७३	२०७२/७३
पेट्रोल	कि.लि.	६७९६५	७५८२७	८१८१७	९८४३५	१०१६२४	१२८३७२	१६२२७६	१८८०८२	२०२४६७	२२३०८७	२४१४५१	२८३४६७	१६८१८७	१८००२७	१८७७८९	१८७७८९	१८७७८९
डिजेल	कि.लि.	३०२६४४	३०६८२६	२९२३८१	२९९४१९	३०३२१४	४८६२१९	६१२४०४	६४२७६४	६४३४६०	७२१२०३	८१११००	९,०१,३९३	४०३२४७	४४६३४४	४४६३४४	४४६३४४	४४६३४४
मार्टिनल	कि.लि.	३१३१२७	२३२४६२	२२४००७	१६२४७६	१४२१६६	७७७९६	४४७८२	४३३९९	४१६०९	२४०६५	१९०६४	१८६२८	१३४७३	१२१४०	६८८३	६८८३	६८८३
लाइट डिजेल आयल (LDO)	कि.लि.	४९०	१००	२९२	१८०	३०८	३८०	३१७	२२८	-	२६०	-	-	-	-	-	-	-
फर्बेस आयल (FO)	कि.लि.	१२६७२	२४६२	३७४४	४६२४	२९४०	२१८८	२४८९	१४३४	४४०	२४४६	२१७२	-	१४३०,८३३	३०४	३०४	-	-
हवाई इन्जन (ATP)	कि.लि.	६४३९४	६७९९४	६६१००	६३६४०	६८४३४	७४३०६	८२६३१	९९९९०	१०९९०४	११४८९६	१२३४२७	१,३९,४०४	८६९२२	९२७६९	९२७६९	९२७६९	९२७६९
ग्रा.पी. ग्यास	मे.ट्र.	६६१४२	७७४७४	८१००४	९३४६२	९६८३७	११४८१३	१४११७१	१४९२८६	१८१४४६	२०७०३८	२३२६६०	२,४८,२९९	१४१२१०	१६४९७४	१०१३२२	१०१३२२	१०१३२२
कुल नम्मा		८२७४३४	७६३४७७	७४०३४६	७४२४६२	७४२४६२	८८८०७७	१०४७२७०	११४४१८३	११,८९,४२६,३०	१३९९००४	१४३९९७४	१६०१९९१	९,१८०४१	१०००४३९	६०९६०२	६०९६०२	६०९६०२

स्रोत : नेपाल आयल निगम

०० मेट्रिक टनमा

तालिका ४.२ (ख) : मुद्रा प्रदायमा प्रभाव पार्ने कारकहरू

(वार्षिक परिवर्तन, प्रतिशतमा)

क्र.सं.	शीर्षक	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	प्रथम आठ महिना	
									२०७०/७१	२०७१/७२	२०७१/७२	२०७२/७३*
१	खुद वैदेशिक सम्पत्ति ①	४.२	२२.५	२६.१	-१.६	१.९	५९.५	१८.०	२७.२	२४.२	२२.०	५.९
२	खुद आन्तरिक सम्पत्ति ②	२०.६	२६.६	२७.९	२२.८	१६.०	११.०	१५.६	१४.६	१७.३	४.६	५.१
३	कुल आन्तरिक कर्जा	११.७	२१.३	२७.१	१७.२	१४.६	९.३	१२.२	१२.७	१६.२	३.१	६.४
४	कुल आन्तरिक कर्जा *	१६.७	०.०	०.०	०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
५	सरकारलाई भएको खुद कर्जा	१०.४	११.२	२०.४	२६.९	१९.७	-०.३	३.०	-१५.४	-१०.४	-४६.८	-४९.९
	क. सरकारसँगको दानी	१४.८	११.७	१५.२	२६.९	१९.७	१.१	१.६	-१.५	-२.७	२.२	-८.०
	ख. सरकारी बचत	०.०	२६.४	०.०	०	-	०.०	-९२.२	१२६३६.५	४३९	४४५२९.०	२४४.८
६	संस्थानतर्फ भएको कर्जा	१२.१	७.२	-११.६	२३.१	१९.७	३२.२	११.७	-६.३	१२.९	२.१	९.३
	(क) विदेशी	१.१	-२.५	-१७.६	८२.८	१०९.०	-४२.७	३.२	१२.९	११९.२	०.४	७९.८
	(ख) गैर-विदेशी	-५.३	१०.४	-९.८	६.९	८.०	५८.४	१२.८	-८.५	-३.०	२.३	-०.८
७	गैर सरकारी विदेशी संस्थालाई भएको कर्जा	७.६	५९.२	९६.९	५४.५	-२३.१	-२.३	१६.४	-२२.४	३३.८	६४.१	१११.३
८	निजी क्षेत्रलाई भएको कर्जा	१२.३	२४.३	२९.०	१४.२	१३.९	११.३	२०.२	१८.३	१९.४	११.१	१२.४
	निजी क्षेत्रलाई भएको कर्जा *	१८.९	०.०	०.०	०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
९	खुद अमौद्रिक दायित्व ③	-४.३	६.७	२४.७	१.७	९.९	३.४	२२.२	७.८	१३.३	-१.०	-२.५
	खुद अमौद्रिक दायित्व *	९.६	०.०	०.०	०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
१०	मुद्रा प्रदाय, एम २ (११+१२)	१४.०	२५.२	२७.३	१४.१	१२.३	२२.७	१६.५	१९.१	१९.९	१०.८	८.१
११	मुद्रा प्रदाय, एम १ (क+ख)	१२.२	२१.६	२७.३	११.१	५.२	१८.६	१४.४	१७.७	१९.७	१०.९	७.०
	(क) मुद्रा	७.४	१९.९	२५.५	१३.१	१.९	२०.१	१४.९	१६.२	१८.७	१५.५	१२.०
	(ख) चल्ती निक्षेप	२२.८	३०.५	७.६	११.४	१५.९	१५.९	१२.४	२०.४	२१.५	२.४	-२.०
१२	मुद्रा र चल्ती निक्षेप +	१४.९	२७.०	२७.३	१५.५	१४.८	२४.०	१७.०	१९.५	२०.०	१०.८	८.५

* अपरिवृत्त ③ विविध नाफा/नोक्सान समायोजन गरिएको

२०६३ बराबरको तथ्यांकमा नेपाल बैंक लिमिटेडले गरेको कर्जा बफलेखन रु. ११ अर्ब ५ करोड समायोजन गरिएको । त्यस्तै, नेपाल बैंक लिमिटेडले २०६३ अख्तियारमा अवलेखन गरेको सभा रु. ८२ करोड १७ लाख तथा व्याज रुकम रु. २ अर्ब ४ करोड ७६ लाख र राष्ट्रिय बाणिज्य बैंकले मसिर् भनिनामा अवलेखन गरेको सभा रु. ४ अर्ब ५ करोड ५२ लाख तथा व्याज रुकम रु. ४ अर्ब ९ करोड ९३ लाखलाई समायोजन गर्दा ।

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ४.३ : बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको साधनको स्रोत र उपयोग^१

(रु. करोडमा)

क्र.सं.	शीर्षक	२०६८	२०६९	२०७०	२०७१	२०७२	प्रथम आठ महिना		
							२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३*
१	कुल निक्षेप	८२३२३.४५	१०११८२.२९	११८८०९.०२	१४०६७६.९५	१६८८८२.९९	१३०३४५.५९	१५१३३९.०७	१८३०६२.२३
२	चलती	८२२११.२४	९४०.०३	११३६९.३०	१२९६८.९२	१५९१९.००	११३००.१३	१२८९८.१६	१६५७६.५८
३	वचत	३०२५८.७३	३९७१६.८६	४६९४६.५२	५८९७०.५९	७१२४७.१२	५४९००.६३	६४५३०.५८	८०८०९.७३
४	मुद्दती	३२३७४.६४	३६८२२.३५	४२०९९.४६	४५२२९.१९	५०९२०.११	४३९३७.४३	४८२४२.९८	५२११०.८२
५	कल	१०९३३.७०	१४४७२.९९	१७४७६.०६	२२३३८.१४	२९५७१.७४	१९७४२.१३	२४४४७.४२	३२०६१.७९
६	मार्जिन	५३५.१५	६८०.०७	९१५.६९	११०५.११	१२१५.०२	११९५.२६	१२१९.९३	१५०४.५१
७	नेपाल राष्ट्र बैंकबाट सापटी	८३२.७७	४७.३३	२७५.७६	१९३.३०	३३६.१५	१३०.२२	२२७.५४	२३६.७४
८	अन्य बैदेशिक ऋण	२२२.७९	२५०.७९	२९५.४३	०.४१	०.००	३११.५३	०.००	०.००
९	खुद अन्य साधनहरू	१६२३४.४९	१५४०३.८९	१८४५६.८४	१९१४४.३१	२०३९१.६५	१८८७८.६५	१९६४५.६६	१६८५८.४६
१०	कुल साधनको स्रोत = उपयोग	९९१३३.४९	११६८४.३१	१३७८३.७५	१६००१.९७	१८९६००.७८	१४९६७५.९८	१७१२१२.२६	२००१५७.६३
११	नगद सञ्चालन र बैंक ब्यालेन्स	१४१२६.५१	२०११८.८८	२३०५१.६३	२८६८२.६३	३५३३७.२९	२३७४५.००	२५६९९.०१	३११६४.६६
१२	नगद सञ्चालन	२३६०.६४	३०७२.२८	३४८७.३१	४११२.९९	४७९९.२०	३१७१.७७	३८५५.७८	४८७५.७७
१३	राष्ट्र बैंकमा रहेको मौज्जात	६०३३.५२	११००२.४३	११७७२.९८	१५६२१.४०	१९२२३.९२	१०५९१.३३	११०२३.२७	१३२०३.१६
१४	विदेशी मुद्रा मौज्जात	५३.९९	६८.८१	८५.२१	७८.८७	१३३.६९	९६.४३	१५५.८४	१२६.८३
१५	विदेशी मुद्रा मौज्जात	५६७८.३५	५९७५.३७	७७०६.२२	८८६९.३८	११२५०.४८	९८८५.४८	१०५८४.११	१२९५९.४९
१६	कर्जा तथा सापटी	८५८८६.९९	९६७६५.४२	११४८५.४४	१३१३३३.३४	१५४२६३.४९	१२५९३०.९८	१४५९३.२५	१६८९९२.६७
१७	सरकारमाथिको ऋण	१११००.३०	१३७०३.१६	१५२२५.६०	१४२१५.७७	१४२४९.७९	१४८००.७७	१३०२३.१४	१३००२.३१
१८	सरकारी संस्थानहरूमाथिको ऋण	८४५.९९	११३२.२६	१२४४.१६	११३८.३०	१०९२.२७	१२७०.६२	१११८.९४	१०५१.८६
	वित्तीय	२११.२३	११६.२०	१०८.३५	९९.६६	८५.२९	१०८.८७	८८.२६	१००.६२
	गैर-वित्तीय	६३४.७६	१०७.०६	११३५.८१	१०३८.६३	१००६.९८	११६१.७४	१०३०.६८	९५१.२४
१९	गैर सरकारी वित्तीय संस्थानहरूमाथिको ऋण	१०७७.२३	१०५९.२२	१२३२.५५	९५६.९९	१२८१.१९	१८९०.०६	२०२४.२२	१५८५.०२
२०	निजी क्षेत्रमाथिको ऋण	७२२९०.०१	८०४३०.७५	९६८४३.९१	११४६६९.९२	१३६९४४.९१	१०७६५१.९१	१२८८९९.०२	१५२८३९.८८
२१	विदेशी कल खोद	१७३.४६	३४९.०४	२३८.८२	३५२.३६	७५५.३४	३१७.६२	५२७.९३	५१५.२०
२२	कर्जा तथा सापटी/निक्षेप अल्पत (५१) ^१	९०.३६	८२.०९	८३.८०	८३.२५	८२.९०	८५.२५	८७.६०	८५.२०

* 'क' वर्गका बैंकको साथै 'ख' र 'ग' वर्गका वित्तीय संस्थाहरु समेत समावेश गरिएको

* अपरिष्कृत

सरकारमाथि ऋण समावेश नभएको

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ४.४ : वाणिज्य बैंकहरूको साधनको स्रोत र उपयोग

(रु. करोडमा)

[illegible]

अपरिष्कृत

२०६३ असारको तय्यारका नेपाल बैंक सिमिटिडले गरेको कर्वा अपलखन रु ११ अर्ब ५ करोड समायोजन गरिएको । त्यस्तै, नेपाल बैंक सिमिटिडले २०६३ असार महिनामा अपलखन गरेको सौबा रु ८२ करोड १७ लाख तथा व्याज रुकम रु २ अर्ब ४४

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक

तलिका ४.५ : वाणिज्य बैंकहरूबाट असुल हुन बाँकी कर्जाको क्षेत्रगत विवरण

(रु. करोडमा)

क्षेत्र	आर्थिक वर्ष																प्रत्यक्ष ग्राहक महिला	
	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३	२०७३/७४	२०७४/७५	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
कृषि	४९०.१९	४४१.४५	४५७.२०	१३८८.००	१३३७.६३	१४२९.०९	२०९६.८८	२८०.४९	२३४०.३०	३१५३.१०	३०७०.६९	३०७१.७२	३०७२.२६	३०७३.७४	३०७४.७५	३०७५.७६	३०७६.७७	३०७७.७८
खेती	३३.६६	४२.०३	४७.७७	१३१.४०	१३१.४०	१३१.४०	१३१.४०	१३१.४०	१३१.४०	१३१.४०	१३१.४०	१३१.४०	१३१.४०	१३१.४०	१३१.४०	१३१.४०	१३१.४०	१३१.४०
उत्पादन क्षेत्र	४७१८.१५	४३७७.४२	४३७७.४२	४३७७.४२	४३७७.४२	४३७७.४२	४३७७.४२	४३७७.४२	४३७७.४२	४३७७.४२	४३७७.४२	४३७७.४२	४३७७.४२	४३७७.४२	४३७७.४२	४३७७.४२	४३७७.४२	४३७७.४२
नगरीय	४९८.६७	४४१.४५	४४१.४५	४४१.४५	४४१.४५	४४१.४५	४४१.४५	४४१.४५	४४१.४५	४४१.४५	४४१.४५	४४१.४५	४४१.४५	४४१.४५	४४१.४५	४४१.४५	४४१.४५	४४१.४५
आसु उत्पादन, मसिना र विपुली	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
आसु उत्पादन, उपकरण तथा यन्त्र	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
यन्त्रोपकरण, उपकरण उत्पादन तथा यन्त्र	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
संसार र सवर्जित सेवा	७९६.३६	८९६.७२	९९६.७२	९९६.७२	९९६.७२	९९६.७२	९९६.७२	९९६.७२	९९६.७२	९९६.७२	९९६.७२	९९६.७२	९९६.७२	९९६.७२	९९६.७२	९९६.७२	९९६.७२	९९६.७२
सर्वकारी सेवा	३७७.८९	३७७.८९	३७७.८९	३७७.८९	३७७.८९	३७७.८९	३७७.८९	३७७.८९	३७७.८९	३७७.८९	३७७.८९	३७७.८९	३७७.८९	३७७.८९	३७७.८९	३७७.८९	३७७.८९	३७७.८९
सिमा, सीमा र सिमा समन्त	४८४.७०	४८४.७०	४८४.७०	४८४.७०	४८४.७०	४८४.७०	४८४.७०	४८४.७०	४८४.७०	४८४.७०	४८४.७०	४८४.७०	४८४.७०	४८४.७०	४८४.७०	४८४.७०	४८४.७०	४८४.७०
समाधान सेवा	१४२१.६९	१४२१.६९	१४२१.६९	१४२१.६९	१४२१.६९	१४२१.६९	१४२१.६९	१४२१.६९	१४२१.६९	१४२१.६९	१४२१.६९	१४२१.६९	१४२१.६९	१४२१.६९	१४२१.६९	१४२१.६९	१४२१.६९	१४२१.६९
उत्पादन सेवा	४४०.००	४४०.००	४४०.००	४४०.००	४४०.००	४४०.००	४४०.००	४४०.००	४४०.००	४४०.००	४४०.००	४४०.००	४४०.००	४४०.००	४४०.००	४४०.००	४४०.००	४४०.००
समाधान सेवा	०.२३	०.२३	०.२३	०.२३	०.२३	०.२३	०.२३	०.२३	०.२३	०.२३	०.२३	०.२३	०.२३	०.२३	०.२३	०.२३	०.२३	०.२३
अन्य	१२२७.८१	१२२७.८१	१२२७.८१	१२२७.८१	१२२७.८१	१२२७.८१	१२२७.८१	१२२७.८१	१२२७.८१	१२२७.८१	१२२७.८१	१२२७.८१	१२२७.८१	१२२७.८१	१२२७.८१	१२२७.८१	१२२७.८१	१२२७.८१
जम्मा	१३४६३.०२	१३४६३.०२	१३४६३.०२	१३४६३.०२	१३४६३.०२	१३४६३.०२	१३४६३.०२	१३४६३.०२	१३४६३.०२	१३४६३.०२	१३४६३.०२	१३४६३.०२	१३४६३.०२	१३४६३.०२	१३४६३.०२	१३४६३.०२	१३४६३.०२	१३४६३.०२

• अपरिष्कृत

• २०६३ असार देखि कृषि विकास बैंक समेत ।

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ४.६ : विकास बैंक ("ख") वर्गका वित्तीय संस्था) हरूको

(रु. करोडमा)

क्र.सं.	शीर्षक	२०६९	२०७०	२०७१	२०७२	प्रथम आठ महिना		
						२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३*
१	कुल निक्षेप	१२२१२.८०	१५५२२.४९	२००३२.८९	२३०७२.५३	१७६५५.६८	१९८३९.२६	२४२४६.५३
२	चलती	३२५.०९	३०८.३७	४२२.८३	५५३.९४	३३३.६६	३९८.३१	७४५.८
३	व्यवत	६०७६.७३	८२९४.५६	१०८३५.७५	१२०६४.०८	९६०१.६७	१०६५०.०८	१२९५०.०८
४	मुदती	३७१७.८४	४५०२.८३	५५०२.८३	६२२१.२७	५१६८.५१	५५९१.०८	६४०९.०५
५	कुल	२०७५.३४	२३९१.३८	३२०४.०५	४१९९.७	२५२४.५३	३१८६.२९	४११०.९१
६	मार्जिन	१७.७९	२५.३४	३०.७५	३३.५४	२७.८०	२९.५०	२०.६९
७	ने.रा.बैंकबाट सापटी	०.००	५७.००	०	०	०.००	०.००	०
८	अन्य वैदेशिक दायित्व	३३.२१	०.००	०	०	०.००	०.००	०
९	खुद अन्य साधनहरू	३००८.६२	३१९२.९४	३७६५.२४	४१५४.९८	३८२७.८६	४३४२.५३	४२०५.९
१०	कुल साधनको स्रोत = उपयोग	१५२५४.६२	१८७७२.५३	२३७९८.१४	२७२२७.५१	२१४८३.५४	२४१८१.७९	२८४५२.४३
११	नगद मौज्जात र बैंक बैलेन्स	९८५.०३	११८३.०४	१४६४.१७	१८६८.३३	१२७९.९९	१४६३.४१	२०३९.३१
१२	नगद मौज्जात	३६०.८५	४७८.७१	६१२.५७	६८९.४१	५०२.४९	५७८.४५	७०५.९
१३	राष्ट्र बैंकमा रहेको मौज्जात	५९९.१०	६७७.३२	८२२.१४	११४८.३८	७५०.७१	८४४.३१	१२८८.०५
१४	विदेशी मुद्रा मौज्जात	३.७१	५.०९	८.८४	८.४५	५.४८	१४.१४	८.७१
१५	विदेशमा रहेको मौज्जात	२१.३८	२१.९३	२०.६१	२२.०९	२१.३१	२६.५२	३६.६५
१६	कर्जा तथा सापटी	१४२६९.५९	१७५८९.३८	२२३३३.९७	२५३५९.१८	२०२०३.४४	२२७१८.३८	२६४१३.१२
१७	सरकारमाथिको ढाढी	५४०.७२	२९०.९६	२७४.४३	३०८.७८	३११.२७	२६३.९४	३४८.४८
१८	सरकारी संस्थानहरूमाथिको ढाढी	२८.२७	२४.२३	२७.३७	१९.५९	२५.३०	३२.८५	२०.०५
	वित्तीय	०.००	०.००	०	०	०.००	०.००	०
	गैर-वित्तीय	२८.१७	२४.२३	२७.३७	१९.५९	२५.३०	३२.८५	२०.०५
१९	गैर सरकारी वित्तीय संस्थानहरूमाथिको ढाढी	३४५७.६३	४११६.१०	५०५१.४५	५४०४.१७	४६११.५५	४५३३.८६	५९१४.०१
२०	निजी क्षेत्रमाथिको ढाढी	१०३३३.०७	१३१५७.६४	१६९८०.७१	१९६२६.६३	१५२५५.२२	१७८८७.७३	२११३०.५८
२१	विदेशी बिल खरिद	०.००	०.४५	०	०	०.००	०.००	०
२२	कर्जा तथा सापटी/निक्षेप अनुपात (५)*	११३.२०	१११.४४	११०.१	१०८.६	११२.६७	११२.६७	१०७.५

* अपरिष्कृत

सरकारमाथी ढाढी समावेश नभएको

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ४.७ : वित्त कम्पनी ('ग' वर्गका वित्तीय संस्था) को वित्तीय साधन तथा उपयोगको विवरण

(रु. करोडमा)

क्र.सं.	शीर्षक	२०६९	२०७०	२०७१	२०७२*	प्रथम आठ महिना		
						२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३*
१	कुल निक्षेप					७३३९.८९	७३३९.३२	७७८४.६३
२	चलती	४४८.५२	५४९.०२	५८८.४९	५४२.४९	५४२.४९	५४२.४८	५४६.०४
३	वचत	३४१५.८९	२८९३.०३	३११८.४७	३३७४.५५	३२०१.७७	३२४०.०९	३८९८.१९
४	मुदती	३६०६.६१	३२८९.६२	३३९५.२७	३१५५.५५	३४९२.१०	३३७०.१५	३२५१.८८
५	कल	६४.५८	९१.३२	११०.६३	८९.०८	१००.८१	८८.३४	१०७.०५
६	मार्जिन	४.२९	१.५२	१.२३	१.३९	१.४६	१.३७	१.५५
७	ने.ग.बैंकबाट साट्टी	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	३.७९
८	अन्य बैदेशिक ढाँचा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
९	खुद अन्य साधनहरू	२४९१.५४	२५९१.८०	२६८८.५६	२८९१.०२	२७८०.७२	३१७०.९०	३२९४.१२
१०	कुल साधनको स्रोत = उपयोग	१०३१.४३	९४०८.३१	९८९६.६४	१००५४.६४	१०१०६.८२	१०५१०.२२	११०८२.५४
११	ग्राह सँवदात र बैंक ढेलिन्स	५२८.८१	४५७.५३	५५७.३७	६८३.०६	५३५.०७	६०६.८३	७८९.९७
१२	नगद सँवदात	१३५.२१	९७.२८	१०६.१९	१०१.४५	९६.४४	१०३.२६	१११.५२
१३	ग्राह बैंकमा रहेको सँवदात	३८९.५४	३६०.१०	४५१.५१	५८१.५५	४३८.५८	५०३.५२	६७८.०९
१४	विदेशी मुद्रा सँवदात	२.२१	०.०३	०.०४	०.०४	०.०३	०.०२	०.०१
१५	विदेशमा रहेको सँवदात	१.८४	०.०३	०.०३	०.०३	०.०३	०.०३	०.३५
१६	कर्जा तथा साट्टी	९५०२.६२	८९४०.८८	९३३९.२७	९३७१.५७	९५७१.५५	९९०३.३४	१०२९२.५८
१७	सरकारमाथिको ढावी	३५३.७०	२११.६३	३०४.६३	३०४.७७	३०५.६४	२८६.२५	३७२.६५
१८	सरकारी संस्थानहरूमाथिको ढावी	२.६०	४.१८	६.५३	९.९४	१८.६१	१७.२८	२०.८९
	वित्तीय	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
	गैर-वित्तीय	२.६०	४.१८	६.५३	९.९४	१८.६१	१७.२८	२०.८९
१९	गैर-सरकारी वित्तीय संस्थानहरूमाथिको ढावी	२२८४.७१	१६८१.५२	२०२४.०९	१९४०.१३	१९१७.२९	२१२५.२३	२०३६.१२
२०	निजी क्षेत्रमाथिको ढावी	६८६१.६१	७०५३.५५	७००४.०२	७११६.८१	७३३०.२०	७४७४.५८	७८६२.९२
२१	विदेशी विल खरिद	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
२२	कर्जा तथा साट्टी/निक्षेप अनुपात (५)*	१२१.३४	१२८.३१	१२५.३	१२६.६	१२६.५८	१३१.०४	१२७.४०

* अपरिवर्तित

सरकारमाथी ढावी समावेश नभएको

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ४.८ : लघु वित्त विकास बैंकहरु (ग्रामीण विकास बैंक समेत) को साधनको स्रोत र उपयोग

(रु. करोडमा)

विवरण	असार मसान्त										फागुन मसान्त	
	२०६१	२०६२	२०६३	२०६४	२०६५	२०६६	२०६७	२०६८	२०६९	२०७०	२०७१	२०७२
दायित्व												
पुजी कोष	५४.१०	७४.००	८३.००	१११.९०	१६२.७०	१९४.००	२१७.४०	२४३.७०	२८१.१०	३८०.१०	५८२.०	६२०
निक्षेप	७०.००	७४.९०	९३.३०	११०.३०	१५४.००	२००.१०	२५७.४०	३५३.४०	५१२.८०	७२२.५०	१३६९.८	२०६९.२
ऋण / सापटी	२८३.३०	३४०.३०	५३२.५०	६९४.४०	८४०.१०	८९७.३०	१०७५.४०	१३०३.८०	१६५७.५०	२०२१.४०	३३०५.८	४५०३.४
अन्य दायित्व	८९.००	१३१.९०	९९.००	१०४.२०	१०१.६०	२३३.२०	३१४.२०	३७६.८०	४७२.४०	३६६.१०	५२५	५२७
नाफा नोक्सान हिसाब		९.१०	१२.००	७.३०		१९.३०	२६.७०	५०.१०	५७.८०	८४.९०	१६३.१	२२२.७
सम्पति = दायित्व	४९६.४०	६३०.००	८१९.७०	१०२८.१०	१२५८.३०	१५४३.८०	१८९१.१०	२३२७.८०	२९८१.५०	३५७५.१०	६१६४.०	८३७५.५
सम्पति												
तरल सम्पति	६२.१०	६४.८०	१३२.२०	१७४.७०	११६.३०	२८५.५०	२१६.९०	३३३.९०	५६४.९०	६३३.००	५६५.०	६८२
लगाती	१२३.१०	१५१.६०	१६७.३०	२३५.१०	३५०.४०	२०६.८०	२५१.५०	१६५.९०	२१९.१०	३०८.००	२४०.५	२९५.१
कर्जा तथा सापटी	२८२.२०	३५३.८०	४३०.३०	५५७.९०	७०७.८०	८२२.३०	११११.६०	१४६५.००	१७७०.००	२३३९.२०	४८००.५	६७३०.२
अन्य सम्पति	२९.००	३८.९०	६७.९०	४२.८०	६८.१०	२०१.०	२८७.१०	३५५.२०	४१५.२०	२८१.७०	५५६.२	४५२.६
नाफा नोक्सान हिसाब	०.००	२०.९०	२२.१०	१७.८०	१५.७०	२७.९०	२४.००	७.८०	११.८०	१३.२०	१.८	०.५

* अपरिष्कृत

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ४.९ : नेपाल राष्ट्र बैंकबाट स्वीकृति प्राप्त वित्तीय सहकारी संस्थाहरुको साधनको स्रोत र उपयोग

(रु. करोडमा)

विवरण	आर्थिक वर्ष													कम्पानि समूह	
	२०१६/१७	२०१७/१८	२०१८/१९	२०१९/२०	२०२०/२१	२०२१/२२	२०२२/२३	२०२३/२४	२०२४/२५	२०२५/२६	२०२६/२७	२०२७/२८	२०२८/२९	२०२९/३०	२०३०/३१
राष्ट्रिय															
पुनी कोष	१६.१	२१.२	२४.२	२०.४	२७.८	२७.८	३३.४	३४.४	४०.१	४४.७	४८.०	५४.७	५८.९	११७.७	१४८.९
सिमेन्ट	१०७.३	१४२.४	१४७.१	१६६.७	१७२.४	१७२.४	२०१.२	२४४.४	३०१.२	३४१.३	३७२.७	४१७.३	४८२.८	१४८७.३	१४८७.३
ब्रह्मा / सापटी	६.२	६.७	४.९	४.१	४.६	४.६	७.१	१४.०	२०.७	२४.८	२२.७	२३.८	४८.४	१४४.६	१४४.६
अन्य वित्तिय	१६.४	३३.०	४१.३	४२.८	३६.७	३६.७	४०.७	४८.१	६८.०	६६.७	८७.९	१४४.४	१२४.०	२३३.९	२३०.७
समाप्त नोक्सान रिहाय	०.०	०.०	०.०	०.०	-०.४	-०.४	६.३	७.०	४.४	८.०	११.६	२०.४	३८.१	४९.७	२६.४
सम्पत्ति = राशिय	१४६.०	२०३.४	२२९.४	२३४.१	२४१.०	२४१.०	२८७.७	३४९.१	४३६.१	४९६.४	५४२.९	६०७.६	११६४.२	२४४४.४	२७८२.०
सम्पत्ति															
मल्ला सम्पत्ति	२६.४	३४.४	४४.९	४१.३	४२.४	४२.४	४९.३	४९.०	७६.०	७७.६	८३.४	१४४.२	३३३.३	६४९.९	६८७.०
समाप्ति	१३.८	१८.१	१८.९	१८.२	१४.२	१४.२	१६.२	१७.८	२२.३	२७.६	२६.०	२४.७	७७.४	१२४.९	२४६.९
कमी तथा सम्पत्ति	८७.४	१२२.१	१३१.३	१२९.८	१४४.१	१४४.१	१६६.४	२२३.०	२६६.२	३१२.७	३६२.४	४४८.४	६४४.८	१४३४.४	१६३८.०
अन्य सम्पत्ति	१८.२	२७.८	३४.४	४४.८	४१.३	४१.३	४९.७	४९.७	७१.४	७८.६	८१.०	११९.४	९९.९	१४१.९	१४३.३

* अपरिष्कृत

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ४.१० : कर्मचारी संचय कोषको साधनको स्रोत र उपयोग

(रु. करोडमा)

विवरण	आर्थिक वर्ष													भाषुन समाल	
	२०४९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७१/७२	२०७२/७३*
स्रोत															
संचयकोष	३२२८.३	३७४०.२	४२४१.१	४८१४.४	४४४०.१	६२७९.४	७२६४.०	८६७०.४	१०२२२.८	१२१४४.०	१४७७१.०	१६३४४.८६	१८७४६.४३	१७९३८.७०	२०४४२.७३
गोहा कोष	३३९.८	२४८.१	२६२.०	२९४.१	३१९.४	३७१.४	४४२.४	३१७.४	३१७.४	३१७.४	३४७.४	४२०.२९	४६२.८०	४८४.८०	३९२.१३
अन्य सार्वजनिक तथा व्यवस्था				१२४.४	१४३.१	१८२.४	१९४.४	४१.०	११०.४	१३४.२	१४१.४	१६३.८९	२२४.९९	२०४.८०	२३८.४७
अन्तर्गत स्रोत = उपयोग	३४६८.१	३९८८.३	४५१३.१	४९३३.१	४९२२.६	६८३३.४	७९११.९	९०३९.०	१०६४८.४	१२४७४.३	१४४७०.३	१६९६९.०४	१९४४४.३२	१८६३०.३०	२११८३.२३
उपयोग															
बैंक तथा नाबद मौज्जत	९८.८	९१.४	९१.३	१६३.१	१३८.०	१८६.३	३१२.४	२०७.३	२२७.४	४७३.९	३८६.०	७३८.०८	८०१.४८	४९४.९०	६३८.०२
रुपय तथा समानी	३३४९.९	३९२०.२	४४४०.३	४८२३.६	४४८०.०	६२४४.३	७२३८.२	८६३४.०	१०१९४.४	११८३९.९	१३९००.८	१४९४४.९२	१८३२४.२४	१८७४४.४०	२०९३३.९६
संचयकर्ता समिती				२१४२.१	२४१७.८	२९७८.७	३४९०.४	४३७८.७	४४०४.०	६६६६.२	७९४७.६	९१४७.६३	१०४११.६०	११४८१.८७	१२८२३.४४
बैंक मुद्राती विकास				१८४१.८	२०८९.४	२४१४.४	२४४४.०	३०९१.०	२४९८.०	२३८८.०	२७८०.०	३६६६.००	३६८७.००	३२४९.००	४२८३.४४
सरकारी ब्यापार				४२२.९	४४१.०	४९६.४	६६२.१	७०२.८	१३४७.०	१४९४.०	१४७०.४	१४१३.०१	१४२२.६४	१३७०.००	१८६६.१०
परिवारिक कर्जा				३६७.८	२७८.०	३३४.६	०.१	३६२.४	६३३.४	१०७३.८	१४६६.४	२४८६.२३	२४८९.६६	२८९८.८०	२९०.२२
अन्य समानी				३९.८	४३.४	८७.०	४०.६	१००.०	१११.९	२१९.८	२१७.४	२२२.०४	२२२.०४	२२२.०४	२२२.०४
स्थिर सम्पत्ति							८२.४	४९.८	४९.१	४७.८	४८.१	३२.८९	३२.०३	३०.७०	३९.३८
अन्य सम्पत्ति	११९.४	-२३.३	-१८.४	२४६.४	३०४.६	३३४.९	२७८.९	१४६.९	१७४.४	२१७.४	२३२.४	२४३.१४	२८४.४६	२३०.२०	२७२.०७

*अपरीक्षित

स्रोत: कर्मचारी संचय कोष

तालिका ४.११ : नागरिक लगानी कोषको साधनको स्रोत र उपयोग

(रु. करोडमा)

विवरण	आर्थिक वर्ष																कुल स्रोत
	२०५७/५८	२०५८/५९	२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३	
कुल																	
सुदुरपश्चिमी तथा जंगल कोष	४५०	५४०	६५१	८५१	८५१	१०५१	१३५१	१३५१	१३५१	१३५१	१३५१	१३५१	१३५१	१३५१	१३५१	१३५१	
मिसेप	१८५०	१८५०	२५५०	३०२५	५२६५	६७६५	८५७५	१२६६५	१२६६५	२०११२	२४०८२	२८५८६	४०२२५	४८०४५	६७२३०	७४४४४	
सापटी	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	
अन्य स्रोत	५५०	२२३०	२५५१	६८२३	४७७७	४२२३	११४५१	२४१२३	२४१२३	१२४२५	१२४२५	१२४२५	१२४२५	१२४२५	१२४२५	१२४२५	
सम्पत्ति = स्रोत	११२५०	१०७०६०	३०२६६	५८९३३	५८९३३	७२५८६	९५५२१	१३६७६६	१३६७६६	२४१२३	२४१२३	२४१२३	२४१२३	२४१२३	२४१२३	२४१२३	
कुल																	
स्रोत सम्पत्ति	४५०	५४०	६५१	८५१	८५१	१०५१	१३५१	१३५१	१३५१	१३५१	१३५१	१३५१	१३५१	१३५१	१३५१	१३५१	
स्रोत	५५०	११२६०	१२६६६	२८६६६	५२१६६	६६१६६	८५८६६	१३६७६६	१३६७६६	२४१२३	२४१२३	२४१२३	२४१२३	२४१२३	२४१२३	२४१२३	
अन्य स्रोत	१८५०	१८५०	२५५०	३०२५	५२६५	६७६५	८५७५	१२६६५	१२६६५	२०११२	२४०८२	२८५८६	४०२२५	४८०४५	६७२३०	७४४४४	
अन्य सम्पत्ति	१२४५०	१३६६०	२२३६६	२८२३३	५४१००	५४१००	१०४०००	१३६७६६	१३६७६६	२४१२३	२४१२३	२४१२३	२४१२३	२४१२३	२४१२३	२४१२३	

नगरिक

स्रोत: नागरिक लगानी कोष

तालिका ५.१ : प्राथमिक बजार प्रवृत्तिको स्थिति

(रकम रु. करोडमा)

विवरण	आर्थिक वर्ष												प्रथम आठ महिना	
	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७१/७२	२०७१/७२	२०७१/७२	२०७१/७२	२०७२/७३
१. पूर्वी परित्थालन	२२९.५५	९९६.८२	१६८२.८५	१०८२.३४	६८५.४०	२९५.०१	१०६८.५२	७२६.६८	१४४३.५३	१४४३.५३	८८९.३१	८८९.३१	१२७.१६	१२७.१६
क) साधारण सेयर	३८.०२	९२.४८	१८१.५७	२६४.९३	१७२.८८	१२९.८५	३१८.७४	१५७.३५	६९७.७४	६९७.७४	४००.६२	४००.६२	८१.१.४५	८१.१.४५
ख) हकप्रद सेयर	१२६.५३	६०९.३४	१४२६.२८	८१७.३०	५०७.५२	४५.१६	३९३.५२	४२४.३३	२३०.७९	२३०.७९	२८८.६९	२८८.६९	३३५.७१	३३५.७१
ग) अग्राधिकार सेयर	४०.००	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
घ) डिबन्ड	२५.००	२९५.००	७५.००	—	५.००	१२०.००	३५५.००	१४५.००	२९०.००	२९०.००	९९.००	९९.००	—	—
ङ) नगरिक एकांक योजना	१७०.२३	९८.००	९५.३४	१००.८८	३१.५४	३२.७०	—	—	—	—	—	—	—	—
च) मन्त्र्युत्तर फण्ड	—	—	—	—	—	—	—	८०.००	२२५.००	२२५.००	१००.००	१००.००	८०.००	८०.००
२. पूर्वी परित्थालनकर्ता संगठित संस्थाहरुको संख्या	३४.००	६४.००	६४.००	६१.००	४७.००	२५.००	३४.००	४५.००	४८.००	४८.००	३०.००	३०.००	३०.००	३०.००

* आधार वर्ष २०५०, विन्द १००

स्रोत: नेपाल धितोपत्र बोर्ड, नेपाल स्टक एक्सचेञ लि. तथा केन्द्रीय तथ्यांक विभाग ।

तालिका ५.२ : दोस्रो बजार प्रवृत्तिको स्थिति

(रकम रु. करोडमा)

विवरण	आर्थिक वर्ष												प्रथम आठ महिना	
	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७१	२०७१/७१	२०७२/७३	२०७२/७३	२०७१/७१	२०७२/७३
घितोपत्र कारोबार रकम	८३६.०१	२२८२.०८	२१६८.११	११८५.११	६६६.५३	१०२७.२८	२२०४.८८	७७९९.८५	६५३३.१५	५०४३.१२	७०११.९९	७०११.९९	५०४३.१२	७०११.९९
कारोबार भाएको घितोपत्रको संख्या (हजारमा)	१८१४७.००	२८५९९.७७	३०५४७.१७	२६२३१.३५	२६२४०.३९	४१८७८.९०	८१५७१.७०	२१४१४३.५६	१५९७१.७७	१२११७८.००	१३७३३६.५४	१३७३३६.५४	१२११७८.००	१३७३३६.५४
कारोबार संख्या	१२०५१०.००	१५०८००.००	२०९०९१.००	२१३७३३.००	३०२३६४.००	३९३४८९.००	२९२३६६.००	५६६३८९.००	४७७२७८	३७५१९२.००	४९९१८०	४९९१८०	३७५१९२.००	४९९१८०
बजार पुँजीकरण	१८६३०.१३	३६६२४.७५	५१३९३.९०	३७६८७.१३	३२३४८८.४३	३६८२६.२१	५१४४९.२१	१०५७१६.००	९८९४०.३९	१००४०३.००	१४२०९१.१४	१४२०९१.१४	१००४०३.००	१४२०९१.१४
बजार पुँजीकरणमा कारोबारको प्रतिशत	४.४८	६.२३	४.२३	३.१४	२.०६	२.७९	१.५९	७.३१	६.६	४.०२	४.९३	४.९३	४.०२	४.९३
कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा बजार पुँजीकरणको प्रतिशत	२५.६०	४४.९०	५१.९१	३२.१५	१९.४८	२३.४१	३०.२४	४०.००	४६.५७		६३.२०	६३.२०		६३.२०
सूचीकृत घितोपत्रको चुस्त मूल्य	२१७९.८८	२४४६.५०	६११४.००	७९३५.६०	१००२३.८०	११०६१.००	१२६४८.९०	१४७५३.९९	२१०५८.८६	१५६५७.१३	२५५४३.७१	२५५४३.७१	१५६५७.१३	२५५४३.७१
सूचीकृत संगठित संस्थाहरूको संख्या	१३५.००	१४२.००	१५९.००	१७६.००	२०९.००	२१६.००	२३०.००	२३३.००	२३२	२३२.००	२३०	२३०	२३२.००	२३०
घितोपत्र कारोबारको प्रकार (Script Traded)	११६.००	१३६.००	१७०.००	१९८.००	२२२.००	२३०.००	२३०.००	२६९.००	२७१	२५४.००	२५५	२५५	२५४.००	२५५
नेसे परिसूचक (किन्तुमा)*	६८३.९५	९६३.३६	७४९.१०	४७७.७३	३६२.८५	३८९.७४	५१८.३३	१०३६.११	९६१.२३	९७८.४४	१३१८.८८	१३१८.८८	९७८.४४	१३१८.८८

* आधार वर्ष २०५०, किन्तु १०० ** अनुमानित

स्रोत: नेपाल घितोपत्र बोर्ड, नेपाल स्टक एक्सचेञ्ज लि. तथा केन्द्रीय तथ्यांक विभाग ।

तालिका ६.१ : वैदेशिक व्यापारको स्थिति

(रु. करोडमा)

विवरण		२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	प्रत्यक्ष अंक	मिति
निर्वात एफ.ओ.बी.	भारत	५३९१.१	५८७०.६	६०२३.४	५९२८.३	५९२८.७	६७६९.८	६०२३.४	६४३३.९	७४२६.१	७६९१.७	९१९९.१	८५२६.१	२०७१/७२	२०७२/७३
	चीन	३०७७.७	३८९१.७	४०७१.५	४१७२.९	३८५५.६	४१००.६	३९९५.४	४३३६.०	४९९१.६	५१००.०	५९६१.४	५८६६.७	३६४०.९	२९११.०
अन्य मुलुकहरु		-	-	-	-	-	-	-	०.००	०.००	२०८.६	२२२.०	१८०.७	१०९.५	१०८०.६
	अन्य मुलुकहरु	२३१३.४	१९७८.९	१९५६.९	१७६५.४	२०७१.१	२६६९.२	२०८३.०	२१९४.५	२४६४.५	२३८३.२	२९५२.७	२७२२.५	१८४८.२	१५८०.६
आयात बी.आर.एफ.		१३६२७.७	१४१००.४	१७३०८.०	१९४९१.५	२२११३.८	२८४४०.०	३७४३३.०	३९६१७.६	४६१६६.०	५६१०४.०	७१४३६.६	७७४६८.५	५०५९१.९	४३८००.१
	भारत	७८७४.०	८८६७.६	१००१४.३	११४८०.२	१४२२७.७	१६४४३.८	२१७११.४	२९११२.५	२९९९९.०	३६७०३.१	४७४५६.६	४९११५.६	३१९१२.२	२४८२१.८
	चीन	-	-	-	-	-	-	-	-	-	६२४५.१	७३३१.९	१००१६.६	७३००.०	७०३०.०
अन्य मुलुकहरु		५७५३.८	६०९९.८	६६६३.७	७८८२.२	७९५६.१	१२०३.२	१५४२२.१	१३४२५.०	१६२२७.८	१९३१०.०	१९३१०.०	१८२८६.३	११४२९.६	१०७८८.५
	अन्य मुलुकहरु	८२३६.६	९०७६.८	९१५२३.६	९१५२३.६	९१६६७.१	९२१७७.२	९३३३१.१	९३३३३.७	९३३३३.७	९३३३३.७	९३३३३.७	९३३३३.७	९३३३३.७	९३३३३.७
व्यापार समुल	भारत	४७९६.२	४९७५.९	६६४२.८	७३१४.४	१०३८२.१	१०३८२.१	१०३८२.१	१०३८२.१	१०३८२.१	१०३८२.१	१०३८२.१	१०३८२.१	१०३८२.१	१०३८२.१
	चीन	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
अन्य मुलुकहरु		२४४०.४	२४४०.४	२४४०.४	२४४०.४	२४४०.४	२४४०.४	२४४०.४	२४४०.४	२४४०.४	२४४०.४	२४४०.४	२४४०.४	२४४०.४	२४४०.४
	अन्य मुलुकहरु	१०५५१.७	१०५५१.७	१०५५१.७	१०५५१.७	१०५५१.७	१०५५१.७	१०५५१.७	१०५५१.७	१०५५१.७	१०५५१.७	१०५५१.७	१०५५१.७	१०५५१.७	१०५५१.७
कुल व्यापार		१९०९८.८	२०८१७.९	२३४०१.४	२५४०६.७	२८४४०.०	३४९१६.७	४३३३३.३	४९०९१.५	५६१६६.०	६६१०४.०	८१४३६.६	८५२६८.५	५०५९१.९	४३८००.१
	अन्य मुलुकहरु	१०५५१.७	१०५५१.७	१०५५१.७	१०५५१.७	१०५५१.७	१०५५१.७	१०५५१.७	१०५५१.७	१०५५१.७	१०५५१.७	१०५५१.७	१०५५१.७	१०५५१.७	१०५५१.७
कुल व्यापारमा अंश (प्रतिशत)		१००.०	१००.०	१००.०	१००.०	१००.०	१००.०	१००.०	१००.०	१००.०	१००.०	१००.०	१००.०	१००.०	१००.०
	अन्य मुलुकहरु	५७.६	६१.३	६३.२	६३.२	६३.२	६३.२	६३.२	६३.२	६३.२	६३.२	६३.२	६३.२	६३.२	६३.२
	चीन	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	अन्य मुलुकहरु	४२.४	३८.७	३६.८	३६.८	३६.८	३६.८	३६.८	३६.८	३६.८	३६.८	३६.८	३६.८	३६.८	३६.८

* अपरिष्कृत

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ६.२ : वस्तुगत व्यापार (एस.आइ.टी.सी. समूह)

(रु. करोडमा)

एस.आइ.टी.सी. समूह		२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	प्रत्येक आठ महीना	
विवरण		२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७१/७२	२०७२/७३
निर्यात	खाद्य वस्तु तथा जीवजन्तु	४३३१.१	४८७०.६	६०२३.४	६९२६.७	४९३६.७	६७६६.८	६०८२.४	६४२३.९	७४२२.९	७६९१.७	९१९६.१	८४३१.९	४६३६.७	४४७६.१
	सूती तथा रेशम पदार्थ	६२७.७	६९६.४	७१६.२	७०४.६	१३१६.४	१९१४.४	१३१६.४	१४४४.२	१४९२.०	१८०८.९	२१६६.७	१२४६.४	१२४६.४	९३८.१
	अग्रगणित पदार्थ र अग्रज वस्तुहरू	४.४	३.२	३.४	३.३	३.४	३.४	३.४	३.४	३.४	३.४	३.४	३.४	३.४	३.४
	खनिज इन्धन र विस्फोटक	७१.४	८८.२	१२४.३	१२४.३	१२४.३	१२४.३	१२४.३	१२४.३	१२४.३	१२४.३	१२४.३	१२४.३	१२४.३	१२४.३
	जीवजन्तु तथा वनस्पतिको तेल तथा कोषो	३३७.६	४०७.०	४२८.४	४०४.४	४०४.४	४०४.४	४०४.४	४०४.४	४०४.४	४०४.४	४०४.४	४०४.४	४०४.४	४०४.४
रिपोर्टिङ तयारी बस्तुहरू	खाद्य वस्तु तथा जीवजन्तु	३८६.६	३६७.८	३६७.८	३६७.८	३६७.८	३६७.८	३६७.८	३६७.८	३६७.८	३६७.८	३६७.८	३६७.८	३६७.८	३६७.८
	सूती तथा रेशम पदार्थ	२३६०.२	२८४९.१	२८४९.१	२८४९.१	२८४९.१	२८४९.१	२८४९.१	२८४९.१	२८४९.१	२८४९.१	२८४९.१	२८४९.१	२८४९.१	२८४९.१
	अग्रगणित पदार्थ र अग्रज वस्तुहरू	६२.०	२०.८	१२०.२	१२०.२	१२०.२	१२०.२	१२०.२	१२०.२	१२०.२	१२०.२	१२०.२	१२०.२	१२०.२	१२०.२
	खनिज इन्धन र विस्फोटक	१४२८.०	१४२८.०	१४२८.०	१४२८.०	१४२८.०	१४२८.०	१४२८.०	१४२८.०	१४२८.०	१४२८.०	१४२८.०	१४२८.०	१४२८.०	१४२८.०
	जीवजन्तु तथा वनस्पतिको तेल तथा कोषो	०.७	०.९	०.३	०.३	०.३	०.३	०.३	०.३	०.३	०.३	०.३	०.३	०.३	०.३
रिपोर्टिङ तयारी बस्तुहरू	खाद्य वस्तु तथा जीवजन्तु	४३३१.१	४८७०.६	६०२३.४	६९२६.७	४९३६.७	६७६६.८	६०८२.४	६४२३.९	७४२२.९	७६९१.७	९१९६.१	८४३१.९	४६३६.७	४४७६.१
	सूती तथा रेशम पदार्थ	१०२.७	१०१.६	११६.२	११६.२	११६.२	११६.२	११६.२	११६.२	११६.२	११६.२	११६.२	११६.२	११६.२	११६.२
	अग्रगणित पदार्थ र अग्रज वस्तुहरू	१०२.७	१०१.६	११६.२	११६.२	११६.२	११६.२	११६.२	११६.२	११६.२	११६.२	११६.२	११६.२	११६.२	११६.२
	खनिज इन्धन र विस्फोटक	२९९२.४	२९९२.४	२९९२.४	२९९२.४	२९९२.४	२९९२.४	२९९२.४	२९९२.४	२९९२.४	२९९२.४	२९९२.४	२९९२.४	२९९२.४	२९९२.४
	जीवजन्तु तथा वनस्पतिको तेल तथा कोषो	८०१.६	८०१.६	८०१.६	८०१.६	८०१.६	८०१.६	८०१.६	८०१.६	८०१.६	८०१.६	८०१.६	८०१.६	८०१.६	८०१.६
रिपोर्टिङ तयारी बस्तुहरू	खाद्य वस्तु तथा जीवजन्तु	३६४१.१	३७०४.७	४७०४.७	४७०४.७	४७०४.७	४७०४.७	४७०४.७	४७०४.७	४७०४.७	४७०४.७	४७०४.७	४७०४.७	४७०४.७	४७०४.७
	सूती तथा रेशम पदार्थ	२४६९.१	२४६९.१	२४६९.१	२४६९.१	२४६९.१	२४६९.१	२४६९.१	२४६९.१	२४६९.१	२४६९.१	२४६९.१	२४६९.१	२४६९.१	२४६९.१
	अग्रगणित पदार्थ र अग्रज वस्तुहरू	४९०.४	४९०.४	४९०.४	४९०.४	४९०.४	४९०.४	४९०.४	४९०.४	४९०.४	४९०.४	४९०.४	४९०.४	४९०.४	४९०.४
	खनिज इन्धन र विस्फोटक	१४२८.०	१४२८.०	१४२८.०	१४२८.०	१४२८.०	१४२८.०	१४२८.०	१४२८.०	१४२८.०	१४२८.०	१४२८.०	१४२८.०	१४२८.०	१४२८.०
	जीवजन्तु तथा वनस्पतिको तेल तथा कोषो	०.७	०.९	०.३	०.३	०.३	०.३	०.३	०.३	०.३	०.३	०.३	०.३	०.३	०.३

* अतिरिक्त

स्रोत: नेपाल रेल्वे

तालिका ६.३ (क) : भारत निर्यात भाँका केही प्रमुख वस्तुहरु

(रु. करोड़ों में)

[illegible]

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ६.३ (ख) चीनतर्फ निर्यात गरिएका वस्तुहरू

(रु. करोडमा)

क्र.सं.	विवरण	अर्थिक वर्ष			प्रथम आठ महिना	
		२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	१२०७१/७२	२०७२/७३*
१	अगरबत्ती	३.१०	४.३४	१.४०	०.५१	०.०२
२	एलमिनियम, तामा र ब्रासका भण्डाकु	१२.८३	०.००	०.००	०.००	०.००
३	हस्तकलाका सामान (धातु तथा काठ)	१३.११	२६.०९	२०.२०	१३.१३	२४.०९
४	जडीबुटी	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
५	मानिसको कपाल	०.०६	१.०८	१.७२	१.१८	१.३३
६	वाद्यवाधन, पार्ट्स	०.०४	०.००	०.०१	०.०१	०.००
७	नेपाली कागज तथा कागजका उत्पाद	०.०१	०.००	०.००	०.००	०.००
८	चाउचाउ	५.५४	४.९१	४.७३	४.४८	०.४७
९	अन्य हस्तकलाका सामानहरू	२.६८	२.०१	५.७४	३.२१	३.३७
१०	पश्मिना	२.९८	३.९८	२.८१	२.१७	२.९३
११	तयारी पोशाक	८.८८	२.८१	४.३९	३.४४	०.५५
१२	तयारी छालाका सामानहरू	०.०८	०.२१	०.०४	०.०३	०.००
१३	रुद्राक्ष	०.९६	०.००	१.०१	१.०१	०.००
१४	चौदिका सामान तथा गरगहनाहरू	०.०७	०.७१	०.४३	०.३८	०.००
१५	प्रशोधित छाला	४०.७५	२४.७९	३०.६९	२५.२५	११.३५
१६	चिया	०.५१	०.८३	१.३४	१.२८	१.०९
१७	तरकारी	०.१७	०.००	०.००	०.००	०.००
१८	गहुँको पिठो	१०.७४	११.०१	२.२३	१.८६	०.४८
१९	ऊनी गलेबा	८.५२	११.९७	१४.९३	९.२५	१४.५६
	अन्य	९७.५३	१८९.३२	१३१.३१	१२०.५०	४१.२०
	कुल जम्मा	२०८.५८	२८४.०७	२२२.९९	१८७.६९	१०१.४६

*अपरिष्कृत

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ६.३ (ग) : अन्य मुलुकतर्फ निर्यात भएका केही प्रमुख वस्तुहरू

(रु. करोडमा)

विवरण	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०#	२०७०/७१#	२०७१/७२#	प्रथम आठ महिना २०७१/७२#	२०७२/७३*#
१. दाल	२८.१	१०.७	१९.२	४८.९	१४५.८	६२४.७	३९५.२	३३५.८	२४९.७	२६७.१	२०४.४	११३.२	९२.२	४९.१
२. अलुबी	२३.१	२०.५	१०.९	१३.०	६.५	६.४	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
३. जडीबुटी	४.८	५.५	१.९	४.४	९.८	४१.२	२३.९	१२.६	१९.८	०.९	१९.७	६.१	२.९	११.६
४. चयार	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
५. कुनैका कपडा	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
६. नेपाली कमाज र कामाजबाट बनेका सामान	२८.०	२४.०	२५.७	१९.१	३४.७	३६.१	५५.३	३९.९	५८.७	२८.३		२१.८	१६.५	१९.०
७. छाता	३०.९	२३.६	३१.०	२७.९	२४.९	५.८	३०.७	४३.४	७२.४	४९.१	७४.२	६४.७	४१.८	२५.६
८. कुनै काप्ट	५६७.८	५८६.९	५८३.९	५८०.०	५०४.८	५७३.६	४०७.९	३८६.०	६९३.८	५९८.८	७२८.०	६७६.०	४४०.५	५०३.८
९. तयारी पोशाक	९५५.०	६१२.५	६२०.४	५२१.३	४७५.६	४९०.५	३८९.१	३७६.३	४००.६	३०७.८	४२२.३	३९६.०	२६५.२	२८८.८
१०. हस्तकलाका सामान	६२.६	६४.४	४३.१	२५.०	१९.४	१०७.८	१०८.३	४५.८	५१.०	८.१	११.०	८.५	६.०	६.३
११. सराहना	३६.९	३६.३	२८.२	३२.५	२६.९	२६.२	१२.७	९.१	११.०	७.५	२७.०	१०.३	६.६	११.८
१२. पणिमना	१०६.४	१०५.०	१५७.८	९३.१	६५.३	१५२.७	१२६.८	२२७.३	३२३.०	१६२.५	२७२.४	२११.८	१५०.०	१८०.७
अन्तर्गत	१८४३.६	१४८९.३	१५२२.१	१३४५.१	१३१२.८	२०६५.०	१५४९.८	१५०६.१	१८८.०	१४२६.२	१७८९.०	१५०८.१	१०३२.६	१०९६.६
अन्य	४६९.८	४८९.६	४२९.८	४२०.३	७४८.३	६०४.२	५३३.२	५४१.७	५८५.५	९५७.०	११६४.७	१२१४.३	८१५.६	६८३.९
कुल चम्मा	२३१३.४	१९७८.९	१९५१.९	१७६५.४	२०११.१	२६६९.२	२०८३.०	२०९७.८	२४६५.५	२३८३.२	२९५३.७	२७२२.५	१८५८.२	१७८०.६

* अपरिष्कृत # चीनतर्फको निर्यात समावेश नभएको २०६८/६९ देखि पहिलेकोमा चीन समावेश भएको

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ६.४ (क) : भारतबाट आयात भएका केही प्रमुख वस्तुहरु

(रु. करोडमा)

क्र.स	विवरण	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	प्रथम आठ महिना	
											२०७१/७२	२०७२/७३*
१	इलेक्ट्रिकल सामान	२३६.५	३५८.७	३९४.३	६०९.०	७२२.४	७०१.०	६५७.४	७६६.६	१०७२.०	६१३.७	५४४.९
२	धागो	३१५.९	३०५.६	२५९.७	३०२.३	२८५.५	४१३.३	३८८.८	९५९.४	७३१.०	५३५.७	४२९.२
३	सुती	६४.६	७३.२	१०६.२	१८१.७	१८४.७	१९१.७	२०६.८	२१३.४	२०३.८	१३२.९	१८५.२
४	यातायातका सामान	९७९.९	११८७.५	१६४५.९	२३७७.७	२०६८.१	१७७५.१	२६२९.८	३२९८.३	४४१२.६	२८४८.७	२२५९.८
५	ओषधि	४४४.३	५४३.४	६५५.८	७९६.३	९८०.८	१०३८.३	१३३३.७	१५२९.६	१७८४.७	११३८.४	११७१.९
६	रसायनिक मल	६२.४	३१.६	१३.०	२१५.१	३०७.३	४५०.७	८४८.६	८०३.५	५९५.५	३६७.४	१४२.४
७	कपडा (सुती तथा अन्य)	१७५.४	१६६.४	२४६.२	२४४.१	१९६.६	२४१.१	२९०.०	३८१.०	३८१.७	२६३.०	२७५.२
८	तरकारी	१०३.६	१४५.७	१३९.१	२०७.९	२०९.७	२५९.०	४५४.९	६९६.९	७९८.९	४४१.४	५०३.५
९	सिमेन्ट	२५२.०	२३३.७	४२२.७	४४१.५	४३७.३	३३०.०	९४२.५	९७१.८	१०१२.५	६७६.८	५३५.१
१०	कागज	८०.७	७२.९	११३.९	१३९.०	२०७.४	२२७.८	३६७.८	४८१.८	५१४.०	३४३.१	३०३.७
११	हलिस र दुग्ध पदार्थ	१०७.३	४४.५	८६.०	७०.९	९९.९	९७.९	३६०.०	४८३.३	४६६.०	३२७.२	२६७.५
१२	रसायनिक पदार्थ	२५९.१	२७२.०	२७८.५	३१३.३	३१२.४	४०७.३	२५५.९	३०२.३	३०९.५	२०३.९	१८९.७
१३	कृषियन्त्र तथा पार्ट्स	१०७.३	१४८.४	२०९.१	३३७.३	३१६.२	४४४.६	७३८.०	८५८.३	९४०.७	६०८.४	४९७.८
१४	एम.एस. वायर रड	१४१.९	२५९.५	२४८.७	६१०.८	५००.४	६३६.१	४०९.०	६४८.०	५३९.२	२७४.९	५३७.६
१५	एम.एस. विलेट	४३८.४	८१४.५	६४४.७	१३७२.१	१८३३.७	१९४३.७	२२३०.४	२४६७.५	२६३३.६	१७६५.८	१५६०.०
१६	स्टील पाता	०.३	०.०	०.०	०.०	०.०	०.९	२.०	४.५	५.३	१.८	५.४
१७	एलुमिनियम इनगोट	४२.५	६५.५	५२.०	१०८.७	११८.२	१२९.०	१६१.६	१९६.०	३१९.८	१९८.३	१६७.८
१८	हट रोल शिट (क्वाइलमा)	२०५.३	३५७.६	२८२.४	४११.१	५४५.९	५५४.३	५६८.९	११६८.२	१३२५.९	८५१.२	७८४.०
१९	कोल्ड रोल शिट (क्वाइलमा)	२०८.०	४००.६	७०३.९	६८०.३	८२३.६	७७६.८	२६९.२	६५२.५	७१५.३	४९२.९	४९८.७
२०	अन्य मेसिनरी तथा पार्ट्स	३५५.६	४६८.२	७२६.४	८४१.७	९७९.३	८२४.२	१२०१.४	१५९६.७	१८८९.३	११७६.३	९९९.५
२१	पेट्रोलियम पदार्थ	३३५६.८	४०८१.६	४१३५.७	५१६१.०	७५०८.१	९२२५.६	१०७१३.९	१३१७३.७	११०५.८	७४१९.७	३०८४.१
२२	अन्य	३६४९.७	४२०६.५	४८७८.८	६२६९.९	७५५५.१	९३४०.९	११६७२.७	१६१४१.६	१७५१.८	११३१०.४	१०६७७.५
जम्मा		११५८७.२	१४२३७.७	१६२४३.८	२१७७१.४	२६१९२.५	२९९३९.०	३६७०३.१	४७७९४.७	४९१६५.६	३१९९२.२	२५८२१.८

अपरिवृत्त

नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ६.४ (ख) : चीनबाट आयात गरिएका वस्तुहरु

(रु. करोडमा)

क्र.सं.	विवरण	आर्थिक वर्ष			प्रथम आठ महिना	
		२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७१/७२	२०७२/७३*
१	आलमुनियम स्क्राफ, फ्लेक, फोइल, बारस र र	७८.१६	१०७.६३	१४३.७७	१०१.९०	१११.२०
२	रासायनिक पदार्थ	९४.५७	१००.८३	११८.७३	७९.७२	७१.७८
३	रासायनिक मल	२३४.५७	४७०.००	७६२.००	४८८.४७	१०७४.४३
४	विद्युत्तीय उपकरण	५४४.४४	६५४.८०	९०९.१३	५६५.१७	४७७.२८
५	मेडिकलका सामान तथा पार्टपुर्जा	५७.५९	७९.५३	१५९.८४	१३६.११	८७.६१
६	औषधि	४६.६९	४१.०७	४७.५५	२७.६८	२५.४८
७	धातु तथा काठका सामान	५१.२८	६५.०८	७०.३६	४६.०५	५२.५८
८	अफिसका सामान तथा स्टेसनरी	५६.६६	६४.४१	७५.०७	५५.८९	३२.४३
९	अन्य मेशिनरी तथा पार्टस	४७०.५७	५०४.०३	८३२.३४	६४५.६६	४१२.००
१०	पाइप तथा पाइप फिटिंग	२६८.९४	१५.३६	४९.२६	३६.६०	१०.८५
११	प्लाईउड तथा पार्टिकल बोर्ड	२०.३५	२४.९०	३५.५०	२८.८०	१८.१६
१२	प्लाष्टिकका भाँडाकुँडा	१.७६	१३.४८	५.०३	३.९१	०.००
१३	कच्चा रेसम	४२.०८	१४८.५७	१५३.७९	१०९.४५	१०१.६८
१४	कच्चा ऊन	४४.०३	५४.४०	५१.७६	३९.६८	४८.६७
१५	तयारी पोशाक	४७८.०८	६०८.८२	४०८.०४	३४२.७२	३९७.७४
१६	चाउचाउका लागि पाउडर	३.३४	५.७६	५.०९	३.०६	२.५२
१७	जुता तथा चप्पल	१९४.१९	२२२.०३	१६८.५७	१३७.९१	१७४.२४
१८	स्मार्ट कार्ड	१७.१४	२४.४९	२२.५२	१२.९७	४.१९
१९	सोलार प्यानेल	३२.३८	८२.५५	७०.९१	४७.८२	३४.१०
२०	स्टिल रड तथा सिट	३.५८	३.४८	५४.८३	५१.११	२.७२
२१	स्टोरेज ब्याट्री	५२.८३	५६.५६	१०४.७०	३४.८३	२८.३९
२२	दुरसञ्चारका उपकरण	११८९.६२	११२०.४८	१५३९.७४	१०६४.२५	११२६.१५
२३	पोलिष्टर धागो	१०.२४	२८.२५	३४.८९	२८.८३	१७.५५
२४	खेलौना	३६.६१	४३.७७	५१.०७	३९.३८	३७.७५
२५	यातायातका साधन तथा पार्टपुर्जा	७९.५८	११९.३५	१३२.२४	८९.२४	८६.१६
२६	टायर, टयुब तथा फ्लेप	२९.२५	१६.६९	१९.८०	१४.७६	८.२८
२७	भिडीयो टेलिभिजन तथा पार्टस	२५४.३६	३२६.९६	४४४.०६	३०४.९४	२६४.४२
	ख) अन्य	१८५२.२५	१९३३.५०	३०६२.६९	२२७४.८६	२००६.४४
	कुल जम्मा	६२४५.१२	७३३१.८६	१००१६.६४	७१७०.११	७०२९.९८

*अपरिष्कृत

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ६.४ (ग) : अन्य मुलुकबाट आयात भएका केही प्रमुख वस्तुहरु

(रु. करोडमा)

क्र.सं.	विवरण	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	प्रथम आठ महिना	
											२०७१/७२	२०७२/७३
१	सुन	३५२.०	३७५.१	१६५७.५	४१६३.६	११३५.८	२५७७.०	२६११.४	२४७९.४	६३९.०	३६१.२	१४१३.८
२	चाँदी	०.१	४४.७	११७.५	३२५.१	३७२.६	४३७.१	८७८.३	१२७१.१	२४६९.९	१६८१.५	५११.५
३	पेट्रोलियम पदार्थ	५७.२	५२.३	९५.६	१६६.४	१६६.०	१६८.२	२२५.३	१८२.८	२०३.५	१४०.९	११८.४
४	अन्य मेशिनरी तथा पार्ट्स	२००.७	३९०.२	५९७.२	७६५.६	६४०.९	७१९.८	३७१.९	५७२.९	५९५.६	३५९.६	३५४.६
५	इलेक्ट्रिकल सामान	२९६.६	३९४.५	८२४.२	६८३.८	६४०.६	७३१.२	१२४.७	१५५.६	१९१.३	९३.३	११८.६
६	धागो	१२५.७	१३९.६	२१७.३	२७३.५	१९४.३	१८८.७	१४९.५	२६०.९	२६४.१	१६९.८	१४५.०
७	कच्चा ऊन	१६३.१	१३९.५	३५.६	८७.३	९१.३	६५.७	६१.०	१००.४	९४.१	५९.५	५०.१
८	यातायातका सामान	२७०.५	४३९.२	५५०.२	४२३.६	४२१.५	२८५.९	२८६.९	४९६.७	४७७.२	३१५.२	२७१.४
९	औषधि	१५३.७	१२६.३	३११.७	३३५.८	२१३.५	१९७.६	२१८.५	२८१.२	५३१.३	१९५.०	७२६.२
१०	रासायनिक मल	६१.७	२.०	८.०	७०.४	२३६.८	२३९.१	२४९.३	१३८.३	९५.७	६४.५	०.०
११	कागज	७९.३	१०४.०	१०२.०	१४२.७	१७८.९	१७५.८	१३३.८	१७२.६	१८७.७	१३६.१	११४.१
१२	कम्प्युटर पार्ट्स	२७०.१	२२७.०	३७७.०	५३४.१	६१७.८	६१५.०	१२९.१	१३४.४	१३६.०	९५.१	८०.५
१३	हवाईजहाजका पार्ट्स	१४६.३	१०५.०	२०२.०	२२१.८	२४७.२	१४०.६	२०६.३	२१७.९	१६९८.४	६८५.७	६७७.८
१४	दुरसंचारका सामान	९५.४	४९७.९	४०६.४	८५२.२	९४९.३	८४५.९	२५०.०	३३८.४	३८५.६	२६८.९	२५८.३
१५	कपडा (सुती तथा अन्य)	२४५.६	१९६.७	२९२.७	१९१.१	२६०.९	१२७.५	६३.८	९०.२	८६.९	६३.१	३८.२
१६	पोलिमिन ग्रायुजन्स	२९६.०	३७१.९	३६१.७	५७८.८	४७०.१	५७८.७	४५०.२	७७९.१	६५८.०	४४८.९	५०६.०
१७	कच्चा पाम तेल	७१२.२	५७४.७	२९४.९	२०२.६	६०९.७	३१.३	३३९.१	४१३.४	५१०.४	३४०.०	१७४.६
१८	कच्चा भटमासको तेल	१९२.४	१६०.०	३६५.९	४३३.८	६५०.८	९९६.२	१०६२.८	१४७७.८	१२८४.४	८२३.५	७९९.०
१९	तामाको तार तथा स्क्रयिन्स	१८७.९	१९४.१	१८१.४	१७७.६	१३१.३	१८७.५	११६.८	२९९.३	२५२.१	२०४.१	१०८.६
२०	कच्चा रेशम	२.५	०.६	४.१	३.२	०.०	०.०	१.२	०.७	१.७	१.७	०.२
२१	अन्य	३९७३.३	३४२१.१	५२००.४	५०८६.३	५१८५.८	६९२८.९	१२७२५.८	१६३१०.०	१८२८६.२	११४२९.६	१०७२८.४
	जम्मा	७८८२.२	७९५६.१	१२२०३.२	१५७२२.१	१३४२५.०	१६२२७.८	१२७२५.८	१६३१०.०	१८२८६.२	११४२९.६	१०७२८.४

* अपरिष्कृत # चीनबाटको आयात समावेश नभएको तथा २०६८/६९ देखि पहिलेकोमा चीन समावेश भएको

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ६.५ : परिवर्त्य विदेशी विनिमयको आय व्यय

(रु. करोडमा)

विवरण	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७०/७१	२०७१/७२	प्रथम आठ महिना	
										२०७१/७२	२०७२/७३*
आय	२३६९२.७	३४४३९.२	३४६३७.१	३८०३०.१	५३६९१.०	६९६९६.६	७७०७५.१	७७०७५.१	८७२१२.४	५८५११.५	५४७८६.६
१. सेवा	१६६७९.३	२३४४५.५	२४८८०.१	२५५९४.३	३६८४२.२	४३२७२.१	५४३२३.५	५४३२३.५	६२५८९.८	४२००८.०	४१३४५.८
(क) रेमिटान्स	१३९४२.२	१९४२१.६	२१३९९.९	२२५९०.९	३३३३६.७	३९४३४.९	४९०३०.३	४९०३०.३	५४००५.३	३५००८.९	३२२५९.६
(ख) पर्यटकको खर्च	२०३४.०	३४४९.०	२९३८.६	२५४०.९	३९८०.१	३४२०.५	४६११.५	४६११.५	७७२९.९	६४१४.३	२६२४.९
(ग) वैदेशिक लगानीमा व्याज	७०३.२	५६४.९	५४१.६	४६२.५	३२५.४	४१६.७	६८१.८	६८१.८	८५४.६	५०४.९	४६०.२
२. वस्तुहरूको निर्यात	२८६६.३	४०४९.७	४४३९.६	३९८५.३	५२९८.३	६४३२.५	७४८२.२	७४८२.२	७३५४.५	५०५८.७	३५४८.४
३. कुटनैतिक नियोग	१०७२.६	१३१८.८	५३९.१	५४८.१	९३६.९	१८३९.०	२६३४.८	२६३४.८	३२४८.१	१८४७.७	२५४८.८
४. वैदेशिक सहायता	२३६४.२	२८१९.८	३९९८.४	२९६६.५	४१००.७	३५६६.७	४०५३.३	४०५३.३	२४८५.४	१९४५.१	५०३०.६
५. विविध	७१०.२	८०४.४	१४७९.९	४९३५.९	६५१२.८	७८५५.३	८५८१.३	८५८१.३	११५३४.५	७६९१.९	७३१२.९
व्यय	२३३४०.३	२८६३०.५	३५१४२.०	१७४९१.७	१९३९९.४	२४१९६.७	२९५४५.४	२९५४५.४	३१५४१.६	१९६७३.३	२३९५३.६
१. सेवा	२५२८.७	३२३६.८	४०९९.२	३७९३.२	३२६५.७	४५२६.२	५९५१.२	५९५१.२	६७४०.८	४२४६.८	५०६५.१
(क) साना व्याज भुक्तानी	९११.७	११२४.९	१२०९.८	१५४७.२	१६३१.७	१९३६.९	२०६८.९	२०६८.९	२१२३.३	१५४१.८	१३६५.२
(ख) अन्य	१६१७.०	२१११.९	२८८९.४	२२४६.०	१६३४.०	२५८९.३	३८८२.३	३८८२.३	४६२७.५	२७०५.०	३६९९.९
२. वस्तुहरूको आयात	९३७२.७	१३२९३.१	१४१२४.९	१३२७५.०	१५६७५.०	१९०३१.२	२२७२४.५	२२७२४.५	२४०६०.२	१५०४७.७	१८१९२.७
३. कुटनैतिक नियोग	६०.१	९६.५	१८३.४	१६८.८	१६५.०	८५.४	१५८.९	१५८.९	१८८.८	९९.०	१२९.९
४. विविध	११३७८.७	१२००४.१	१६७३३.६	२५४३.६	२९३.७	५५३.९	७६०.८	७६०.८	५४१.८	२७९.९	५६६.०
खसत वा घाटा (—)	३५२.४	३८०८.७	-४०४.९	२०५३८.४	३४२११.६	३८७६८.९	४७४७९.७	४७४७९.७	५४६७०.८	३८८७८.२	३८८३२.९

* अपरिष्कृत

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक

नोट: आ.ब.२०६७/६८ देखि परिमार्जित तथ्याङ्क समावेश गरिएको ।

तालिका ६.६ : बैंकहरुसँग रहेको कुल वैदेशिक सम्पत्ति

(रु. करोडमा)

वर्ष	नेपाल राष्ट्र बैंक						बाणिज्य बैंक				कुल जम्मा (१+८)
	जम्मा (१+३+४+५)	सुन	आई.एम.एफ. गोल्ड ट्रन्चे	स्तेराल ड्रइङ्ग राइट्स	विदेशी विनिमय (६+७)	परिवर्त्य मुद्रा	अपरिवर्त्य मुद्रा	विदेशी विनिमय (६+७)	परिवर्त्य मुद्रा	अपरिव र्त्य मुद्रा	
	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
२०६० असार	८८०४.३	४८.२	५९.३	०.२	८६९६.६	७६७५.२	१०२१.४	२१२६.३	२०२४.९	१०१.४	१०९३०.६
२०६१ असार	१०९०७.७	४७.८	६२.८	५.५	१०७९१.६	९६२३.६	११६८.०	२२२८.९	२०७३.५	१५५.४	१३१३६.६
२०६२ असार	१०५४४.४	३८.३	०.०	६३.७	१०४४२.४	१००८२.४	३६०.०	२५४७.३	२३१५.५	२३१.८	१३०९१.७
२०६३ असार	१३३०३.६	४०.५	०.०	६६.४	१३१९६.८	१२४१४.७	७८२.०	३३०६.५	३१७९.१	१२७.५	१६६१०.२
२०६४ असार	१३०२१.४	०.०	०.०	५८.८	१२९६२.६	१२३७५.५	५८७.१	३५५०.०	३१६८.१	३८१.९	१६५७१.४
२०६५ असार	१७०३१.४	०.०	०.०	६३.१	१६९६८.४	१४२८४.९	२६८३.५	४२९४.०	३८८२.७	४११.३	२१३२५.४
२०६६ असार	२५५७८.७	३१०४.१	०.०	५५.५	२२४१९.०	२०१७५.६	२२४३.४	६२३४.५	५८७५.०	३५९.५	३१८१३.२
२०६७ असार	२४४८८.१	३३१९.५	०.०	६३१.५	२०५३७.१	१६५९९.३	३९३७.९	६३५३.६	५८२२.२	५३१.४	३०८४१.७
२०६८ असार	२७२०९.०	५२२६.४	०.०	६७३.१	२१३०९.५	१६५२५.८	४७८३.८	५९०५.८	५५५०.३	३५५.५	३३११४.८
२०६९ असार	३९२०४.५	९१५.२	०.०	७३६.८	३७५५२.५	२८५६८.२	८९८४.३	६३९३.२	५७१४.४	६७८.८	४५५९७.७
२०७० असार	४७३७९.१	१४२०.२	०.०	६५९.५	४५२९९.५	३३९९४.०	११३०५.५	८०३०.३	७४०८.०	६२२.३	५५४०९.४
२०७१ असार	५९३७५.३	१५८८.३	०.०	५४६.९	५७२४०.१	४२६७३.३	१४६२६.८	९३००.६	८७३७.२	५६३.४	६८६७५.९
२०७२ असार	७२६६८.४	१९५२.७	०.०	४०९.६	७०३०६.१	५१७४५.७	१८५६०.४	१२०९९.५	११४८४.३	६१५.२	८४७६७.९
२०७२ फागुन*	९००७८.२	२६७२.८	३२०.३	१७.८	८७०६७.३	६६२३०.८	२०८३६.४	१३६००.५	१३१३९.५	४६१.०	१०३६७८.७

* अपरिष्कृत

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ६.७ : शोधनान्तर स्थिति

(रु. करोड़मा)

विवरण	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	प्रथम आठ महीना	
	२०६८	२०६९	२०७०	२०७१	२०७२	२०७३	२०७४	२०७५	२०७१/७२	२०७२/७३*
(क) जातु, खाता	२३६८.०	४१४३.७	-२८१३.५	-१२९३.६	७५९७.९	५७०६.१	८५२७.२	१०८३२.०	११६४.७	१३८५४.१
निर्वात, एक:ओ.बी.	६१९७.१	६९९०.७	६३१७.८	६८७०.२	८१५१.२	८५९९.०	१००९६.१	९८२७.६	६४६८.७	४४८५.९
तेल	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
अन्य	६१९७.१	६९९०.७	६३१७.८	६८७०.२	८१५१.२	८५९९.०	१००९६.१	९८२७.६	६४६८.७	४४८५.९
आयात, एक:ओ.बी.	-२१७७.६	-२७९२.२	-३६६६.३	-३८८३७.१	-४४४६५.३	-४४७२९.४	-६९६३७.३	-७६१७७.३	-४९९८५.६	-४२७४३.८
तेल	-४०८१.६	-४१३४.७	-४१६०.७	-७४७०.६	-९२२४.६	-१०७१३.९	-१३२९७.६	-११२०४.५	-७४४५.७	-३२०२.६
अन्य	-१७७७१४.७	-२३७७९.४	-३१४०८.५	-३१३२९.५	-३६२३९.८	-४४०१४.५	-४६३३७.७	-४४९२९.९	-३२४५१.२	-३९४५१.२
व्यापार सन्तुलन	-१४५९९.२	-२०९३२.१	-३०३४१.५	-३१९६७.०	-३७३१४.१	-४६१३०.५	-५९४११.३	-६६३४९.७	-४९३१६.९	-३८२६७.९
खुब सेवा आय	-११०९.२	-१०४७.८	-१६३८.५	-८६७.५	१४०४.७	७५८.६	२०८८.२	२७६१.८	१०६०.४	४१९.२
सेवा आय	४२३३.६	५२८३.०	५११२.१	५३०१.३	७२३५.२	९५१९.१	१२४०६.१	१४९२८.८	९३७८.५	८६०६.४
याता	१८६३.३	२०९६.०	२८१३.९	२४६१.१	३०७०.४	३४२१.१	४६३७.५	५३४९.९	३४११.३	२६०९.३
अन्य नगरेको सहायी आय	१३३०.२	१२७३.४	६६३.६	४३४.५	१००७.१	१८३९.०	२४३५.३	३२४८.१	१८५८.९	२३८४.१
अन्य	१०८८.१	१११३.६	१६३४.६	२२८६.७	३११७.६	४२३९.१	५४३३.९	६३३७.९	४०८९.१	३६१३.०
सेवा भुक्तानी	-४३३२.८	-६३३०.८	-६७४०.६	-६१६८.७	-४८२९.५	-८७६०.५	-१०४१७.९	-१२१६७.१	-८३१८.१	-८१८७.२
यातायात	-२२७६.६	-२२११.६	-२२९५.५	-१८६०.५	-२२२९.२	-३३२७.७	-३९८२.२	-४३९९.६	-३०६१.२	-२७९४.१
भ्रमण	-२०८६.२	-२१३१.६	-३२२८.८	-२७६४.३	-२४५७.०	-४३१९.२	-४९१७.६	-४३१९.०	-३६५२.२	-३४३९.१
अन्य	-९७७.०	-९७६.६	-१०३७.९	-१४२८.५	-८६६.६	-१३४३.९	-२०४५.६	-२२४१.०	-१४६२.८	-१७२४.१
व्यापार तथा सेवा क्षेत्रको सन्तुलन	-१६७०८.४	-२१९७९.९	-३१९१०.०	-३२३३४.५	-३४९०८.४	-४४३७१.९	-५४७३३.१	-६३८७७.९	-४९४६५.५	-३८८८७.७
खुब आय	७४४.७	११७४.०	९११.७	७५४.९	१२२१.९	१३०७.९	२४७२.३	३२२१.९	१४५४.३	१४५४.३
आय प्राप्ति	१३४४.८	१६४०.७	१४९१.८	१७४०.४	२२४२.१	२३३२.०	३९४४.०	४८८३.२	२१७७.०	२३१०.२
आय भुक्तानी	-४५०.१	-४७४.७	-४८०.१	-९९४.५	-१०२३.०	-१०२४.१	-६७८.८	-८४८.९	-६२१.७	-६६६.८
व्यापार, सेवा तथा आय सन्तुलन	-१४९१३.७	-२०८०४.०	-३११०८.३	-३२०७९.५	-३४६७९.३	-४४०७१.२	-५४१७७.९	-६०१७३.७	-४९००१.२	-३६२०४.३
खुब ट्रान्सफर	१८२८.७	२४९४.७	२८२६.४	३०७८.९	४२२७७.३	४९७७०.१	६३४५०.८	७०९९४.७	४०६५९.९	४००६०.४
ट्रान्सफर आय	१८४४६.३	२४७४६.१	२८७७७.१	३१११४.७	४२७८०.६	४०४०६.६	६३४८५.५	७१२४२.२	४२०४९.९	४०२४२.७
नुदान	२०९३.३	२६७५.३	२६६७.४	२४७८.०	३६२२.७	३४१८.८	४२८२.०	४२८२.०	३४५८.६	४४४२.७
निजी क्षेत्रको वितरण	१४२६.३	२०९६९.९	२३१७४.२	२४३४५.२	३४९४५.५	४३४४८.२	४४२९२.४	६१७२९.९	३७०९९.६	४४२७३.३
पेसल	१८७७.०	१७७४.५	२४८५.१	२८९९.३	२८३४.४	३४३२.७	४१३७.३	४२८८.८	२७४६.८	२९६३.१
अन्य	२९९.७	३२१.१	३४२.१	२८३.२	३६८.१	९७.९	१६६.८	२७४.८	०.०	०.०
ट्रान्सफर भुक्तानी	-२६४.६	-७९७.५	-४१२.३	-३२९.८	-४०३.४	-७३६.८	-३३४.५	-२४६.६	-१३९.०	-१८२.४
(ख) पुँजी खाता (पुँजी ट्रान्सफर)	७९१.३	६२३.१	१२४८.८	१४१०.६	१८२४.२	१०४४.८	१००६.४	१४८१.१	७६३.३	७७१.७
जम्मा (क + ख)	३११२.३	४८६६.८	-१४४४.७	२९७०.७	१४२२.१	६७४०.९	१०४७७.९	१२१७७.९	१४२८६.८	१४२८६.८
(ग) वित्तीय खाता (समुद्र व बाह्य)	११०३.३	२१२०.२	७८४.७	३२१.३	२८९१.३	१२४९.६	१११४.८	१७७२.१	८४८.९	-३२६.८
प्रत्यक्ष वैदेशिक लगानी आयवाह	२९.४	१८२.९	२८५.२	६४३.७	१९१.५	९०.८	३९९.५	४३८.३	२६७.२	२३३.९
पोर्टफोलियो लगानी	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
अन्य लगानी सम्पत्ति	-११३९.६	-१७६७.५	-१८२४.४	-२४७६.२	-१४७२.०	-२२८४.६	-२१३३.२	-३४४८.५	-२१३४.४	-२२१०.०
व्यापारिक साह	८५.२	-३०२.४	-१००.९	-६१३.३	-४१३.७	-४१४.७	-१६२.०	-२२३.४	-१३३.०	-२७४.७
अन्य	-१२२४.९	-१४६४.९	-१७२४.५	-१९६२.९	-१०४८.२	-१७६९.९	-१९७१.२	-३२३४.०	-२००१.४	-१९३४.३
अन्य लगानी दायित्व	२२१३.५	३७०४.८	२३२४.९	२२४८.८	३४४३.७	२६२६.१	२९२८.५	४७९२.३	२७२६.१	१६४९.३
व्यापारिक साह	१२४८.४	१९४४.५	२१९६.९	१८२९.३	२६४४.२	१४४३.५	२३६८.६	२२९१.२	१०८४.०	-१४७.७
भ्रमण	३३९.२	-२८९.९	-३९३.४	२६१.२	१०३.७	-१२८.२	४१९.२	११८४.७	३४१.७	१४७९.५
सरकार	३४५.६	-२८३.२	-३९०.२	२६३.२	१०४.८	-१२१.९	४४०.८	१९९१.९	३४५.१	१४००.७
भ्रमण प्राप्ति	११३२.६	७२८.९	६८८.२	१३८४.९	१३४४.५	१३७०.१	२११३.२	२८९६.१	१२८३.९	२४४८.८
सेवा भुक्तानी	-७८७.०	-१०१२.०	-१०७४.३	-११२१.८	-१२३९.८	-१४९२.०	-१६७२.५	-१७०४.३	-१३३७.३	-१४८८.५
अन्य क्षेत्र	-६.४	-६.७	-३.२	-२.०	-१.१	-६.३	-२१.५	-६.९	-३.४	७८.८
करैली तथा विप्लवित	६२६.०	२०३९.२	-१०३.१	१२३.२	८४४.६	१४३०.१	२७३.३	१४३३.९	६४३.१	६२०.३
राष्ट्र बैंक	-०.६	-०.३	४.५	-०.८	३.७	-१.२	-३.७	-२.०	-२.१	३.६
बाणिज्य बैंक	६२६.५	२०३९.५	-१०७.६	१२४.०	८४७.९	१४३१.३	२७३.०	१४३३.९	६४४.२	६१६.७
अन्य दायित्व	०.०	०.०	६२४.४	४०.१	-४८.८	-११९.३	-१३२.७	-११६.६	-६३.६	-३९२.८
जम्मा (क+ख+ग)	४२६२.५	६८८७.०	-७७१.०	६१८.२	१२३३३.४	७९१०.५	११७९३.३	१४८०४.२	२८८६.८	१४४००.०
(घ) विविध पुँजी तथा मुल्यवृद्ध	-६६९.०	-३७२.०	३४६.९	-८६.१	१६९३.९	३३३.५	११९२.८	१४४०.३	१३३३.५	१९३८.६
जम्मा (क+ख+ग+घ)	३४९३.५	६४१४.०	-४२४.२	५३२.१	१४००७.३	८२७४.१	१२२८६.१	१४९३३.५	१४९४०.३	१६४३८.६
(ङ) विकास तथा सम्पत्ति निर्माण	-३४९३.५	-६४१४.०	४१२.२	-४३१.१	-१४००७.३	-३३२४.१	-१२२८६.१	-१४९३३.५	-४१४०.३	-१६४३८.६
वित्तिय सम्पत्ति	-३७००.२	-६४०७.०	८५.३	-४९१.९	-१३९४८.८	-८२०४.९	-१२८५३.६	-१४९४१.२	-४०८६.८	-१६४३८.६
नेपाल राष्ट्र बैंक	-२९६३.७	-४४४१.१	४१३.८	-९४३.८	-१३७०८.७	-६४७६.३	-११४९९.२	-१३०३४.३	-२१२४.५	-१४९४२.९
बाणिज्य बैंक	-७३६.५	-१९३३.८	-३३७.७	४४२.०	-४८०.१	-१६२८.६	-१९४४.७	-२७८३.९	-१९६१.३	-१४८५.७
आई.एम.एफ. कर्जा उपयोग	-१०६.८	-८.१	३२२.९	-४७.३	-४८.५	-११९.२	-१३२.४	-११६.३	-६३.४	०.०
खुब वैदेशिक सम्पत्तिमा परिवर्तन	-२९६७.५	-४४७४.८	३११.०	-४०४.०	-१३१६२.७	-६८४०.३	-१२७१२.७	-१४४०६.८	-३२७०.१	-१४८८३.३

* अपूर्ण

नोट: (-) ऋणान्तरले भएक भुक्तानीहरू ।

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ७.१ : देशगत वैदेशिक रोजगारीको स्थिति

क्र.सं.	मुसुक क्षेत्र	आर्थिक वर्ष											
		२०५०/५१ देखि २०६२/६३ सम्मको	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३*	२०७३/७४**
क.	२०५०/५१ देखि २०६२/६३ सम्मको												
ख.	२०६३/६४ देखि हाल सम्म												
१	कतार	५९७०५	८५४४२	७६१७५	५५९४०	५५९४०	१०२९६६	१०५६८१	१०३४८६	१२८८७४	१२४३६८	८६४८५	९२४२२२
२	मलेसिया	७४०२९	५०५४४	३४०७०	११३९८२	११३९८२	१०५९०६	९८३६७	१४८२१२	२१४१४९	२०२८२८	४२९७६	१०९६०७३
३	साउदी अरब	३९२७९	४२३९४	४८७४९	६३४००	६३४००	७१११६	८०४४५	९६९९५	८६८७६	९८२४६	९३३४६	७२०८५६
४	यु.ए.ई.	२४१७२	४५३४२	३१६८८	३३१८८	३३१८८	४४४६४	५४४८२	५४४८२	५४९६५	५३६९९	३४९७५	४३६४२२
५	कुवेत	२४४१	१९६७	२२९१	८२४५	८२४५	१५१८७	२४४७५	१७३४३	१९३४३	९६८८	६७४९	१०७७५९
६	बहराईन	१२००	५०९९	६३६०	४२४७	४२४७	४६४७	५८६५	४२१८	४८३५	४९६५	२०३४	४२००७
७	ओमान	५०९	२६२६	४२४७	३२८५	३२८५	२४४२	३१६३	३९७३	३४३५	२३००	२२७४	२८२४४
८	दक्षिण कोरिया (इ.पि.एस. समेत)	७६५	१४६	२९०९	२५३२	३७८८	३७८८	५६२७	४४४०	२१२५	५१५८	२११९	२९५४९
९	लेबनान	०	२५६३	३३७९	३७८८	३७८८	१५१	२४३	५८९	१११७	५९८	१६६	१२५५४
१०	इजरायल	४०५	११०	३३७८	३१६	३१६	२७३	५७४	१४०	६७४	४५०	१२५	६४४५
११	अफगानिस्तान	१८२	१४००	१४३८	७३५	७३५	६४५	८२३	३४६	६०५	९५०९	९२२	८७१७
१२	जपान	०	१३०६	१८२७	५१६	५१६	६०३	११४४	१२२८	२०९८	२८३६	२८९२	१४४४०
१३	अन्य मुसुकहरू	८४६	१०१०२	२३४४	३९२३	३९२३	२४७८	३६६६	४१८६	९३४८	७०७०	५११२	४९९१५
	जम्मा:	५४८६७५	२४९०५१	२१९९६५	२१४०९४	२१४०९४	३४४७१६	३८४६६५	४५३४४३	५२७८१४	५१२८८७	२८०२३४	४०३०१७८

* प्रथम आठ महिनाको

** २०७२ फागुन मसान्तसम्मको कुल जम्मा

नोट: आ.ब. २०६३/६४ देखि मात्र वैदेशिक रोजगार विभागमा सफ्टवेयर प्रयोग गरी तथ्यांक राख शुरु गरिएकोले सो भन्दा आगामीको देशगत एकिन संख्या छुट्याउन नसकिए

स्रोत: वैदेशिक रोजगार विभाग

तालिका ८.१ : प्रमुख खाद्यान्न बाली लगाएको क्षेत्रफल, उत्पादन र उत्पादकत्व

क्षेत्रफल: हजार हेक्टरमा
उत्पादन: हजार मे.टनमा
उत्पादकत्व: मे. टन प्रति हेक्टरमा

खाद्यान्न बालीहरु	आर्थिक वर्ष											
	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३		
क्षेत्रफल	१४४०.००	१५४९.००	१५५६.००	१४८१.००	१४९६.००	१५३१.००	१४२०.००	१४८६.९५	१४२५.३५	१३६२.९१		
धान	३६८१.००	४३९९.००	४५२४.००	४०२४.००	४४६०.००	५०७३.००	४५०४.००	५०४७.०५	४७८८.६१	४२९९.०८		
उत्पादकत्व	२.५६	२.७७	२.९०	२.७२	२.९८	३.३१	३.१७	३.३९	३.३६	३.१५		
क्षेत्रफल	८७०.००	८७०.००	८७५.००	८७६.००	९०६.००	८७१.००	८४९.००	९२८.७६	८८२.४०	८९१.५८		
मकै	१८२०.००	१८७९.००	१९३१.००	१८५५.००	२०६७.००	२१७९.००	१९९९.००	२२८३.००	२२४५.२९	२२३१.५२		
उत्पादकत्व	२.०९	२.१६	२.२०	२.१२	२.२८	२.५०	२.३५	२.४६	२.४३	२.५०		
क्षेत्रफल	७०३.००	७०६.००	६९५.००	७३१.००	७६७.००	७६५.००	७५९.००	७५४.००	७६२.३७	७५३.४७		
गहुँ	१५१५.००	१५७२.००	१३४४.००	१५५६.००	१७४६.००	१८४६.००	१८८२.००	१८८३.००	१९७५.६३	१८११.८९		
उत्पादकत्व	२.१६	२.२२	१.९३	२.१३	२.७५	२.४१	२.४७	२.५०	२.६०	२.४०		
क्षेत्रफल	२७.००	२६.००	२६.००	२७.००	२८.००	२७.३०	२८.९८	२८.००	२८.०५	२८.१७		
जौ	२८.००	२८.००	२३.००	२८.००	३०.००	३५.००	३७.००	३५.००	३७.३५	३५.३२		
उत्पादकत्व	१.०६	१.०७	०.९०	१.०३	१.०७	१.२५	१.२७	१.२४	१.३३	१.३५		
क्षेत्रफल	२६५.००	२६५.००	२६६.००	२६८.००	२७०.००	२७८.००	२७४.००	२७१.००	२६८.०५	२६६.८०		
कोदो	२८५.००	२९१.००	२९३.००	२९९.००	३०३.००	३१५.००	३०५.००	३०४.००	३०८.४८	३०२.४०		
उत्पादकत्व	१.०७	१.०९	१.१०	१.११	१.१२	१.१३	१.११	१.१२	१.५१	१.१३		
क्षेत्रफल					१०.३०	१०.३०	१०.६८	१०.५०	१०.८२	१०.८४		
फापर					८.८४	१०.००	१०.०५	१०.३०	१०.८७	११.६४		
उत्पादकत्व					०.८५	०.९७	०.९४	०.९८	१.००	१.०७		
जम्मा क्षेत्रफल	३३०५.००	३४१६.००	३४१८.००	३३८३.००	३४७५.८४	३४८२.३०	३४४१.०३	३४७९.०१	३३७७.०९	३३१४.५७		
जम्मा उत्पादन	७३२९.००	८०६९.००	८११५.००	७७६२.००	८६१४.८४	९४५७.००	८७३७.०५	९५६२.३५	९३६६.२३	८६९१.८४		

* फापर बाली २०६७/६८ देखि मात्र समावेश भएको ।

** प्रारम्भिक अनुमान

स्रोत: कृषि विकास मन्त्रालय

तालिका ८.२ : प्रमुख नगदे बाली लगाएको क्षेत्रफल, उत्पादन र उत्पादकत्व

क्षेत्रफल: हजार हेक्टरमा
उत्पादन: हजार मे.टनमा
उत्पादकत्व: मे. टन प्रति हेक्टरमा

नगदे बाली	आर्थिक वर्ष											
	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३*		
उखु	क्षेत्रफल	६४.०	६३.०	५८.०	५८.०	६३.०	६४.०	६४.०	६५.०	६७.३		
	उत्पादन	२६००.०	२४८५.०	२३५४.०	२४९५.०	२७१८.०	२८६९.०	३०२०.०	३०६३.०	३१४८.८		
	उत्पादकत्व	४०.६	३९.५	४०.५	४३.०	४३.१	१४.३	४५.४	४६.५	४६.७		
तेलहन	क्षेत्रफल	१८४.०	१८०.०	१८१.०	१९९.०	२१४.०	२१८.०	२१५.०	२१६.४	२१७.२		
	उत्पादन	१३६.०	१३४.०	१३५.०	१५५.०	१७६.०	१८१.०	१८९.०	१९४.५	१९९.०		
	उत्पादकत्व	०.७	०.७	०.८	०.८	०.८	०.८	०.९	०.९	०.९		
सुती	क्षेत्रफल	२.७	२.७	२.५	२.५	१.१	१.१	१.८	१.८	१.७		
	उत्पादन	२.७	२.६	२.५	२.५	१.२	१.२	२.४	२.२	२.२		
	उत्पादकत्व	१.०	१.०	१.०	१.०	१.१	१.१	१.४	१.३	१.३		
आलु	क्षेत्रफल	१५४.०	१५७.०	१८२.०	१८५.०	१८३.०	१८७.०	१८८.०	१९०.२	१९५.७		
	उत्पादन	१९४३.०	२०५५.०	२४२४.०	२५१८.०	२५०८.०	२६८२.०	२७५३.०	२८४२.०	२८७५.१		
	उत्पादकत्व	१२.७	१३.१	१३.३	१३.६	१३.७	१४.३	१४.६	१४.७	१४.९		
	क्षेत्रफल	११.७	११.६	११.४	१०.५	१०.६	१०.५	११.३	११.४	११.५		
जुट	उत्पादन	१६.८	१७.०	१५.७	१३.०	१४.४	१४.४	१५.५	१६.५	१६.७		
	उत्पादकत्व	१.४	१.५	१.४	१.२	१.४	१.४	१.४	१.५	१.५		
जम्मा क्षेत्रफल		४१६.५	४१४.३	४३४.९	४५५.०	४७१.७	४८०.७	४८०.१	४८७.२	४९७.८		
जम्मा उत्पादन		४६९३.६	४९३१.२	४९३१.२	५१८३.५	५४१७.७	५७४७.६	५८७९.९	६११८.३	६२४१.७		

* प्रारम्भिक अनुमान

स्रोत: कृषि विकास मन्त्रालय

तालिका द.३ : अन्य बाली उत्पादन स्थिति

(हजार मे.टनमा)

	आर्थिक वर्ष									
	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३*
अन्य बालीहरु										
दलहन	२७४.३७	२६९.७७	२५५.३८	२६२.३५	३१८.३६	३२७.१५	३५६.७०	२८१७.५१	२८४२.००	३५२.४१
फलफूल	५७५.०९	६३०.५६	६८६.२१	७०७.००	८३१.६०	८८५.५२	१०८६.८५	९६५.०४	११८६.३७	१०९६.७७
तरकारी	२२९८.६८	२५३८.९०	२७५४.४०	३००४.००	३२०३.००	३४००.९०	३४०९.७०	३४७२.०६	३६२९.००	३७००.९७

* प्रारम्भिक अनुमान

स्रोत: कृषि विकास मन्त्रालय

तालिका द.४ : पशुजन्य उत्पादन स्थिति

(हजार मे.टनमा)

विवरण	आर्थिक वर्ष									
	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३*
मासु	२२७.११	२३३.९०	२४१.६९	२४९.००	२७७.६२	२८८.५०	२९५.५०	२९८.२४	३००.९०	३०९.९४
दूध र दुग्ध पदार्थ	१३५१.३९	१३८८.७३	१४४५.४१	१४९६.००	१५५६.५०	१६२२.७५	१६८१.१०	१७०.००	१७२.४८	१८१.५५
फुल (गाढा हजा)	६१४.८५	६३१.२५	६२९.९४	६४३.२०	७०४.१३	७८७.०१	८३८.९०	८७२.९२	८९९.५०	९४८.४३
माछा	४६.७८	४८.७५	४८.२३	४९.७३	५२.०७	५४.३६	५३.९६	६५.७७	६९.४०	७७.६७

* प्रारम्भिक अनुमान

स्रोत: कृषि विकास मन्त्रालय

तालिका ८.५ : कृषिजन्य वस्तुहरुको परिमाणात्मक सूचकाङ्क

कृषिजन्य वस्तुहरु		भार	आर्थिक वर्ष									
			२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३*
१	खाद्यान्न तथा	४९.४१	१०८.१३	११६.१०	११८.०५	११७.००	१२५.७३	१३३.६८	१२८.०६	१३७.४७	१३३.६३	१३१.१९
	क) धान	२०.७५	८७.३०	१०१.९६	१०७.२९	९५.४३	१०५.७८	१२०.३०	१०४.९२	११७.५६	१११.५४	१००.१४
	ख) मकै	६.८८	१२२.६३	१२६.५८	१३०.०९	१२५.००	१४४.७०	१४६.८४	१३९.८९	१५९.७८	१५०.१३	१५६.१३
	ग) गहुँ	७.१४	१३०.८६	१३५.७७	११६.०६	१३४.४३	१२७.५५	१३४.०३	१३६.६५	१३६.७२	१४३.४३	१३६.२६
	घ) कोदो	१.३७	१००.६९	१०२.९२	१०३.४८	१०५.८९	११०.२७	११४.७८	१११.३३	११०.७९	११२.३८	११०.१६
	ङ) जौ	०.२२	९२.८०	९२.११	७६.१७	९०.४८	९४.७९	८०.५६	७८.१४	७३.६१	७८.९८	७६.६१
	च) आलू	४.६७	१४७.९२	१५६.४१	१८४.५२	१९१.६५	१९०.९१	१९३.०९	२०२.५१	२१४.४७	१९६.८७	२०५.७३
	छ) उखु	१.२४	११७.५४	११२.३७	१०६.४५	११७.२१	१२२.९०	१३२.४७	१३२.४७	१४९.९२	१३८.४९	१४२.६४
	ज) जुट	०.१७	९३.७४	१०३.६४	९५.७४	१२७.९०	८७.९६	८७.९९	९४.५६	७७.१३	१००.८५	१००.८५
	झ) सुती	०.०६	६६.६५	६५.७९	६२.८५	६२.७०	३१.१६	३६.१७	६१.१६	२५.२८	५६.०५	५६.०५
	ञ) भटमास	०.१९	११९.९८	११७.९७	१२०.७८	११६.७५	१६२.१०	१६१.८२	१६७.२६	१६१.६३	१६२.१०	१६२.१०
	ट) दलहन	४.४२	११२.१८	११०.२९	१०४.४२	१०९.४८	१२८.४७	१२९.११	१४२.५५	१३६.९१	१३७.३८	१३७.७८
	ठ) अन्य	२.२९	९५.९७	९३.५९	९३.८३	१०२.०९	१०४.३४	१०३.७०	९३.०५	११२.४४	१२८.२१	१६६.२२
२	तरकारी,	९.७१	१४०.८९	१५३.६६	१६४.८९	१७६.९२	१९०.६७	१९३.१५	१९७.०४	२०७.२६	२१२.९६	२२३.६०
	क) तरकारी	९.७०	१४०.८७	१५३.६५	१६४.८७	१७६.९२	१९०.७८	१९३.२६	१९६.५७	२०६.७९	२१२.३१	२२२.९३
	ख) अन्य	०.०१	१६७.२८	१६७.७२	१७९.२६	१७९.७१	१८७.९३	१८८.१८	१९४.०१	१९४.७६	६७५.११	
३	फलफूल आदि	७.१०	१३५.६८	१४२.२२	१५५.६०	१६१.१४	१८७.२३	२०७.७२	२०९.१०	२११.५१	२२३.८९	२३१.३१
	क) सुन्तला	०.९७	१४६.१०	१५७.६३	१६७.१६	१७७.२८	२३९.९८	२१६.०७	१९६.१६	१९५.०८	१९९.४९	२०९.४७
	ख) आँप	१.५६	११३.११	११०.७९	११७.४९	११३.९४	१४७.२४	२१५.६५	२२३.४९	२०५.३०	२२७.५४	२३८.९१
	ग) केरा	०.४०	१०८.८६	११७.४५	१२४.५६	१३२.०९	२२८.४१	३२३.९६	३७२.०४	३८३.७९	४७८.९८	५०२.९२
	घ) स्माउ	०.४२	१०८.६२	११७.१९	१२४.२८	१३१.८०	१३४.२७	१४४.४७	१३४.६२	१४४.५१	१३६.७८	१४३.६२
	ङ) अमिलो जातका फलफूल	१.७९	१९३.४५	२००.५६	२१२.६९	२२५.५६	२५९.२७	२७१.९२	२४७.२८	२६०.८३	२८४.०९	२८४.०९
	च) चिया	०.०५	२२५.९७	२४३.४५	२६७.२५	२९३.३८	२६२.७०	२८२.१०	३१०.१५	३१६.३६	३२२.३०	३२२.३०
	छ) कफी	०.००	४०२.२५	५६१.८०	६२९.२१	७०४.७२	४५१.१२	४७७.५३	४११.२४	४२१.३५	५२०.८७	५२०.८७
	ज) अन्य	१.८५	११२.३६	१२१.२२	१३६.६४	१४२.२८	२०८.७९	२०६.५७	१४६.९५	१५२.४०	१३७.४७	१४४.३५
४	पशुजन्य उत्पादन	२३.२५	११७.५३	१२०.४२	१२२.२७	१२४.०३	१२७.१३	१२९.३८	१३२.१५	१३२.८४	१३४.७३	१३६.४४
	क) गंगा तथा	४.४२	११७.७७	१२१.११	१२५.४५	१२९.९३	१३४.५६	१३७.८६	१४०.२८	१३९.२९	१३९.३८	१३९.७३
	ख) खसी तथा	३.२४	११७.५९	१२१.६२	१२६.३२	१२९.७१	१३६.६९	१३८.२८	१४४.०२	१५२.५२	१५४.१४	१६४.७२
	ग) दुध	१२.३६	११९.९६	१२३.१८	१२८.१७	१३२.६३	१३७.९६	१४०.५४	१४६.०४	१४७.५१	१४९.५१	१५०.४५
	घ) अन्य	३.२३	१०७.६६	१०७.५५	९१.११	७७.१९	११३.८३	११३.८३	५५.८२	४८.००	४९.१९	४९.८२
५	अन्य पशुजन्य	२.४३	८२.३७	१२२.९०	१२७.९३	११९.६४	१६८.५५	१८०.७०	२००.००	१९९.८२	२०६.११	२१२.५१
	क) सुँगुर तथा	०.५०	१०५.२४	१०७.९७	१११.५०	१११.९९	११७.६१	११९.९४	१२२.७७	१२६.४४	१३२.१३	१३८.३४
	ख) कुखुराको म	०.६७	९३.४२	१२५.०८	१२४.६७	१२३.६७	२५०.९३	२८४.६६	३१७.६३	३२०.१०	३३७.३०	३५०.८१
	ग) फुल	०.८१	९४.७४	१२४.४३	१२४.१७	१२६.७८	१३८.७९	१४६.०३	१७४.६५	१७२.०६	१७३.३६	१७७.६०
	घ) हाड र छात	०.३५	१४४.०१	१५१.५७	१८३.४८	१२०.४०	१८३.४८	१८४.११	१८४.१६	१७४.०७	१७४.०७	१७४.०७
	ङ) अन्य	०.११	८९.४८	९०.५९	९५.१४	९४.४९	८७.४६	८६.५०	८४.०१	८४.३०	८३.७७	८४.२३
६	वनजन्य उत्पादन	८.१०	१०४.४२	१०२.९६	१०२.६९	१०२.४२	७४.७७	७६.७३	१०३.६८	१०७.८७	११९.२०	१२८.९२
	जम्मा सुच	१००	११५.७२	१२२.०१	१२४.०६	१२७.७३	१३३.४६	१४०.०५	१४१.०७	१४७.३५	१४८.३७	१५०.१३

नोट: आर्थिक वर्ष २०५७/५८ देखि सूचकांकमा परिमार्जन / संशोधन गरिए. *प्रारम्भिक अनुमान

स्रोत: केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग ।

तालिका ८.६ : रासायनिक मलको बिक्री वितरण

(मेट्रिक टनमा)

विवरण	आर्थिक वर्ष				
	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३*
१. रासायनिक मल					
क. युरिया (मेट्रिक टन)	९९१९६.००	१०८५५३.००	१४५६२२.००	११८०९३.००	८९१९२.००
ख. डि.ए.पी. (मेट्रिक टन)	४३७२४.००	६५७२२.००	८१५२०.००	५८१०५.००	४२४२५.००
ग. पोटास (मेट्रिक टन)	२७३३.००	२६८८.००	५०४६.००	३९२४.००	३८७६.००
जम्मा	१४५५६५३.००	१७६९६३.००	२३२१८८.००	१८८१२२.००	१३५४९३.००

* प्रथम आठ महिनाको अनुमानित

स्रोत: कृषि विकास मन्त्रालय ।

(हेक्टरमा)

तालिका ८.७ : थप सिंचाई विस्तार

सिंचितको प्रकार	आर्थिक वर्ष				
	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७१/७२
कुल सिंचित क्षेत्र विस्तार (हेक्टरमा)	२४८८०	२६९१९	३२५६५	१९५६१	१९३१०
१। सतह सिंचाई	५५०७	६०९९	९३९५	२०१६	३५१४
२। भूमिगत सिंचाई	१९०१४	२०१२०	२२५६०	१७१८०	१५९३९
३। नयाँ प्रविधीमा आधारित सिंचाई	३५९	६००	६१०	३६५	६६१
जम्मा	२४८८०	२६९१९	३२५६५	१९५६१	१९३१०

स्रोत: सिंचाई मन्त्रालय ।

तालिका ९.१ : दर्ता भएका घरेलु तथा साना उद्योगको संख्या र स्थिर पूँजी लगानी

आर्थिक वर्ष	उद्योगको किसिम र संख्या				स्थिर पूँजी लगानी भएको रकम रु. करोडमा
	प्राइभेट फर्म	प्राइभेट लिमिटेड	साझेदारी	जम्मा	
२०६१/६२	६९७२	५५९	४९९	८०३०	११००.७३
२०६२/६३	७३२२	५३६	३७२	८२३०	६७०.००
२०६३/६४	७५८७	७३१	३८५	८७०३	१४७१.२८
२०६४/६५	८२३१	८४७	३१६	९३९४	८२३.००
२०६५/६६	१६२३८	९४३	५४१	१७७२२	१५३२.००
२०६६/६७	११२५०	१११६	६५४	१३०२०	१५३२.८८
२०६७/६८	१२३५९	१११४	११४५	१४६१८	१४७५.००
२०६८/६९	१५८३१	१२२५	९५२	१८००८	१७२७.४०
२०६९/७०	१७११६	११७९	१०७८	१९३७३	१७१४.००
२०७०/७१	१९२२६	१४९६	१४३२	२२१५४	२११६.९७
२०७१/७२	२०५०५	१०८१	१४५६	२३०४२	३२३७.००
२०७२/७३*	९९६२	३८१	६५३	१०९९६	१९५५.००

*प्रथम आठ महिनाको मात्र, प्रारम्भिक तथ्याङ्कको आधारमा ।

स्रोत: घरेलु तथा साना उद्योग विभाग र घरेलु तथा साना उद्योग विकास समिति

तालिका १.२ औद्योगिक क्षेत्रको विस्तृत विवरण

औद्योगिक क्षेत्र	बालाजु	पाटन	हेटौडा	धरान	नेपालगञ्ज	पोखरा	बुटवल	भक्तपुर	विराटनगर	धनकुटा	राजेन्द्रनारायण सिंह	जम्मा
स्थापना वर्ष	१९६०	१९६३	१९६३	१९७३	१९७३	१९७३	१९७४	१९७६	१९७९	१९८१	१९८६	
सहयोग	अमेरिका	भारत	अमेरिका	भारत	भारत			जर्मनी	नेदरल्याण्ड		भारत	
क्षेत्रफल (रेपनी)	६७०	२९३	२८२९	२०२	२३३	५०१	४३४	७१	९०	६३	२९४	५६८०
तयारी	६७०	२९३	२५०६	२०२	२३३	५०१	४०६	७१	९०	-	१७१	५१४३
भाडामा दिइएको	५४०	२२०	१९०४	१३४	१८९	३९७	३४८	५८	६६	-	१७	३८७३
चौकी	-	-	-	६	-	-	-	-	-	-	१३	१९
सेवा क्षेत्रले उपयोग गरेको जमिन	१३०	७३	६०२	६२	४४	१०४	५८		२४	-	१४१	१२४१
सरकारी क्षेत्र	६	४	५	१	२	३	३	२	२	१	५	३३
निजी क्षेत्र	३१२	१७०	५०२	३०	१३५	१८३	२७०	५९	२	-	४	१७२६
उद्योग संख्या	१३१	११२	१००	३४	३५	७६	७१	३७	२८	-	४	६२८
सञ्चालित उद्योग	९७	१०२	६३	२४	३०	६१	६२	३५	२२	-	२	४९८
निर्माणको क्रममा रहेका	२६	५	१७	९	४	५	३	०	६	-	१	७५
चन्द्र	८	५	१४	१	१	१०	७	२	०	-	१	४९
भाडामा दिई हाल सञ्चालनमा रहेका	-	-	६	-	-	-	-	-	-	-	-	६
अन्य	१०	७	१०		२	७	१	२	१	-	-	४०
रोजगारी	३५०६	१५८६	२४१५	७०६	८६७	१९४५	१४८०	८२५	१६३	१	२९	१३५२३
विद्युत उपयोग (KVA)	६०००	२५००	५०००	१०००	१०००	२०००	२३००	९००	५००	-	२५	२११२५
जमी उत्पादन/उत्प्रेषण	६३०	२१	२८८	४५	७५	७४४	१०४	-	४८	-	८	१९६३
सडक कि मि	५	५	१८	२	२	३	२					

श्रोत: औद्योगिक क्षेत्र व्यवस्थापन लिमिटेड

तालिका ९.३ : पर्यटक संख्या वृद्धिदर तथा बसाइँ अवधि

वर्ष	पर्यटक संख्या	हवाई मार्गबाट पर्यटकको आगमन	स्थलमार्गबाट पर्यटकको आगमन (संख्यामा)	प्रति पर्यटकको सरदर बसाइँ अवधि (दिनमा)	संख्याको वार्षिक वृद्धिदर (प्रतिशतमा)
२०६०	पौष	३३८१३२	२७५४२८	९.६	२२.७
२०६१	पौष	३८५२९७	२९७३३५	१३.५१	१३.९
२०६२	पौष	३७५३९८	२७७३४६	९.१	-२.६
२०६३	पौष	३८३९२६	२८३८१९	१०.२	२.३
२०६४	पौष	५२६७०५	३६०७१३	११.९६	३७.२
२०६५	पौष	५००२७७	३७४६६१	११.७८	-५.
२०६६	पौष	५०९७५२	३७९६२२	११.६	१.९
२०६७	पौष	६०२८६७	४४८८००	१२.६७	१८.२१
२०६८	पौष	७३६२१५	५४५२२१	१३.१२	२२.१
२०६९	पौष	८०३०९२	५९८२५८	१२.८७	९.०८
२०७०	पौष	७९७६१६	५९४८४८	१२.५१	-०.७
२०७१	पौष	७९०११८	५८५९८१	१२.४४	-०.९४
२०७२	पौष*	५३८९७०	४०७४१२	१३.१	-३२

* अनुमानित । नोट: स्थलमार्गबाट आएका (कोदारी नाका बाहेक) भारतीय पर्यटकहरुको आगमन संख्या यसमा

तालिका ९.५: प्रमुख मुलुकगत पर्यटक आगमन संख्या

मुलुक	२०६१ चीन	२०६२ चीन	२०६३ चीन	२०६४ चीन	२०६५ चीन	२०६६ चीन	२०६७ चीन	२०६८ चीन	२०६९ चीन	२०७० चीन	२०७१ चीन	२०७२ चीन*
अष्ट्रेलिया	९६७१	७०९३	८२३१	१२३६९	१३८४६	१५४६१	१६२४३	१९९४९	२२०३०	२०२४६९	२६४०६	१८६१९
	(२,५०)	(१,९०)	(२,१०)	(२,३०)	(२,८०)	(३,००)	(२,७०)	(२,७०)	(२,७०)	(३,५०)	(३,१०)	(३,४५)
ब्रिटिस	४३४१	३००७	३४७४	४४७३	३५४०	३२४५	३३८९	३८८५	३७९७	३१३१	३३२०	२६७६
	(१,१०)	(०,८०)	(०,९०)	(०,८०)	(०,७०)	(०,६०)	(०,६०)	(०,५०)	(०,५०)	(०,३०)	(०,४०)	(०,५०)
क्यानडा	४८२५	४१६८	४७३३	७३९९	८१३२	८९६५	९३२२	१०७०५	१३५०७	१२१३२	११६१०	-
	(१,३०)	(१,१०)	(१,२०)	(१,४०)	(१,६०)	(१,८०)	(१,५०)	(१,५०)	(१,७०)	(१,७०)	(१,५०)	-
चीन	१३३२६	२२३७७	१७५३८	२८६१८	३५१६६	३२२७२	४६३६०	७१६६१	११३१७३	१२३८०५	१२३८०५	६६९८४
	(३,५०)	(६,००)	(४,६०)	(५,४०)	(७,००)	(६,३०)	(७,७०)	(८,४०)	(११,४०)	(१५,७०)	(१५,७०)	(१२,४३)
डनमार्क	२६३३	१७७०	१९५६	३१५७	३८४७	४४६४	४३५९	५९५५	७११८	५३२०	५१५०	३१५९
	(०,७०)	(०,५०)	(०,५०)	(०,६०)	(०,८०)	(०,९०)	(०,७०)	(०,८०)	(०,९०)	(०,९०)	(०,७०)	(०,५९)
फ्रान्स	१८९८८	१४१०८	१४८३५	२०२५०	२२४०२	२२१४४	२४५५०	२६१३१	२८८०५	२१८४२	२२०९७	१६४०५
	(४,९०)	(३,८०)	(३,९०)	(३,८०)	(४,५०)	(४,३०)	(४,१०)	(३,५०)	(३,६०)	(३,५०)	(३,००)	(३,०५)
जर्मनी	१६०२५	१४३४५	१४३६१	२१३२३	१८५४२	१९२४६	२२५८३	२६८६६	३०४०९	२२२६३	१८०२८	१२७२८
	(४,२०)	(३,८०)	(३,७०)	(४,००)	(३,७०)	(३,८०)	(३,७०)	(३,६०)	(३,८०)	(२,३०)	(२,३०)	(२,३६)
भारत	९०३२६	९५६८५	९३७२२	९६०१०	९११७७	९३८८४	१२०८९८	१४७०३७	१६५८१५	१८०९७४	१३५३४३	७५१२४
	(२३,४०)	(२५,४०)	(२४,४०)	(१८,२०)	(१८,२०)	(१८,४०)	(२०,१०)	(२०,००)	(२०,६०)	(२३,२०)	(१७,१०)	(१३,९४)
इटाली	१२३७६	८७८५	७७३६	११२४३	७९१४	७९८२	१०२४७	१२२५७	१४६१४	९९७४	१०३४७	५६०९
	(३,२०)	(२,३०)	(२,००)	(२,१०)	(१,६०)	(१,६०)	(१,७०)	(१,७०)	(१,८०)	(१,२०)	(१,३०)	(१,०५)
जापान	२४२३१	१८२३९	२२२४२	२७०५८	२३३८३	२२४४५	२३३३२	२५८५६	२८६४२	२६६९४	२५८२९	१७६१३
	(६,३०)	(४,९०)	(५,८०)	(५,१०)	(४,४०)	(४,४०)	(३,९०)	(३,५०)	(३,६०)	(३,३०)	(३,३०)	(३,२७)
नेदरल्यान्ड	१११६०	८९४७	७२०७	१०५८९	१०९००	१११४७	१३४७१	१६३४३	१५४४५	१०५१६	१२३२०	७५१५
	(२,९०)	(२,४०)	(१,९०)	(२,००)	(२,२०)	(२,२०)	(२,२०)	(२,२०)	(१,९०)	(१,३०)	(१,६०)	(१,३९)
स्पेन	११७६७	८८९१	१०३७७	१५६७२	१३८५१	१३००६	१३७१२	१५४९३	१४५४९	१०४१२	१३११०	६७४१
	(३,१०)	(२,४०)	(२,७०)	(३,००)	(२,८०)	(२,६०)	(२,३०)	(२,१०)	(१,८०)	(१,३०)	(१,७०)	(१,२५)
स्वीटजरल्यान्ड	३७८८	३१६३	३४५९	५२३८	५१८६	५२८१	५३२०	११७७२	७०४६	४९०३	६४४७	-
	(१,००)	(०,८०)	(०,९०)	(१,००)	(१,००)	(१,००)	(०,९०)	(१,६०)	(०,९०)	(०,६०)	(०,८०)	-
थ्रीलंका	१६१२४	१८७७०	२७४१३	४९९४७	३७८१७	३६३६२	४५५३१	५९७८५	६९४७६	३२७३६	३७४४६	४४३६७
	(४,२०)	(५,००)	(७,१०)	(९,४०)	(६,६०)	(७,१०)	(७,७०)	(८,१०)	(८,८०)	(४,१०)	(४,८०)	(८,२३)
अमेरिका	२०८८०	१८५३९	१९८३३	२९४३३	३००७६	३२०४३	३६४२५	४१९७१	४८८८५	४७३४७	४९८३०	४२६८७
	(५,४०)	(४,९०)	(५,२०)	(५,७०)	(६,००)	(६,३०)	(६,००)	(५,७०)	(६,१०)	(५,९०)	(६,३०)	(७,९२)
बेलायत	२४६६७	२५१११	२२७०८	३२३६७	३३६५८	३५३८२	३४०९१	३६९८१	४१२९४	३५६६८	३६७५९	२९७३०
	(६,४०)	(६,७०)	(५,९०)	(६,१०)	(६,७०)	(६,९०)	(५,८०)	(५,००)	(५,१०)	(४,५०)	(४,७०)	(५,४२)
अन्य	११४७४५	१२४७३७	१२०७३२	१७६३१२	१७१९८९	१७२८४६	२१४९४०	२७०६३९	२१४३३८	१२५२०३	२१७९१६	१९०११३
	(२९,५०)	(३३,२०)	(३१,४०)	(३३,५०)	(३४,४०)	(३३,९०)	(३५,७०)	(३६,८०)	(२६,७०)	(१५,७०)	(२७,४०)	(३५,२७)
नबुलेका	०	०	४००५	३५१५	४००७	६०४३	३४६५	४९९०	५०६१	६४२१८	३४७६५	-
	०,००	०,००	(१,००)	(०,७०)	(०,८०)	(१,२०)	(०,६०)	(०,६०)	(०,६०)	(८,१०)	(४,४०)	-
ब्रम्मा	३८२२९८	३७४३९८	३८३९९६	५२६७०५	५००२७७	५०९९५६	६०२८६७	७३२२१५	८०३०२२	७९७६१६	७९०११८	५३८९७०
	(१००,००)	(१००,००)	(१००,००)	(१००,००)	(१००,००)	(१००,००)	(१००,००)	(१००,००)	(१००,००)	(१००,००)	(१००,००)	(१००,००)

* अनुमानित। नोट: कोष्ठभित्रकोले प्रतिशत बुझाउँछ। स्रोत: संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय।

तालिका ९.६ : पर्यटन क्षेत्रबाट आर्जित विदेशी मुद्रा

आर्थिक वर्ष	पर्यटन क्षेत्रबाट आर्जन भएको विदेशी विदेशी मुद्रा (रु. करोडमा)	आर्थिक वर्ष प्राप्त विदेशी मुद्रा आर्जनको अनुपातमा (प्रतिशत)	कुल वस्तु निर्यात तथा सेवाबाट प्राप्त विदेशी मुद्रा आर्जनको अनुपातमा (प्रतिशत)	आर्जित कुल विदेशी मुद्राको अनुपातमा (प्रतिशत)	कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको अनुपातमा (प्रतिशत)
२०६१/६२	१०४६.४	१७.५	१२.२	६.१	१.८
२०६२/६३	९५५.६	१५.५	१०.९	४.६	१.५
२०६३/६४	१०१२.५	१६.१	१०.७	४.५	१.४
२०६४/६५	१८६५.३	३०.१	१७.९	६.७	२.३
२०६५/६६	२७९६.	४०.	२२.८	६.५	२.८
२०६६/६७	२८१३.९	४४.५	२४.६	८.१	२.४
२०६७/६८	२४६१.१	३५.८	२०.२	९.	१.८
२०६८/६९	३०७०.४	३७.७	२०.	४.७	२.
२०६९/७०	३४२१.१	३९.८	१८.९	४.८	२.
२०७०/७१	४६३७.५	४५.९	२०.५	५.२	२.४
२०७१/७२	५३४२.९	५४.४	२१.६	५.३	२.५
२०७२/७३*	२०३०.०४	७२	२१.१	४.८	-

* प्रथम द महीनाको

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ९.७ : होटल र होटल शैया संख्या

वर्ष (सम्म)	तोरेस्तरका		तोरेदेखि बाहेकका		जम्मा	
	होटल	शैया संख्या	होटल	शैया संख्या	होटल संख्या	शैया संख्या
२०६८	पौष	१०६	९३२३	७२१	२१४५७	३०७८०
२०६९	पौष	१०७	९३७१	७४६	२२२८६	३१६५७
२०७०	पौष	११७	९५०६	९०९	२५०१७	३४५२३
२०७१	पौष	११८	९५५४	९५७	२६६२५	३६१७९
२०७२	पौष	११६	९७१०	९६०	२७२४०	३६९५०

स्रोत: पर्यटन विभाग

तालिका ९.८ : पर्वतारोहण दल र संख्या

वर्ष	महिना	दलको संख्या	पर्वतारोहीको संख्या	सामयिक रोजगारी	सरकारलाई प्राप्त रोयल्टी रकम (रु. हजारमा)
२०६८	पौष	२५९	१९५१	२६१६	२३२५३२.
२०६९	पौष	३००	२५६६	१९३८	३४५१६१.
२०७०	पौष	२९६	२२६६	२८७४	३४०८२१.
२०७१	पौष	३२०	२५००	२४५०	३९०१८०.५६
२०७२	पौष	३८०	४००३	१६२१	३३६७४५.७५

स्रोत : पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय

तालिका ९.९ : होटल व्यवस्थापन तथा पर्यटन सम्बन्धी तालीम

क्र.सं.	विवरण	३१ मार्च	०६१/६२	०६२/६३	०६३/६४	०६४/६५	०६५/६६	०६६/६७	०६७/६८	०६८/६९	०६९/७०	०७०/७१	०७१/७२	०७२/७३	कुल जम्मा
१	मस्टर अफ हस्पिटलिटी म्यानेजमेन्ट	०	०	०	०	०	०	०	४०	२८	२५	३६	३९	०	१६८
२	व्यापार इन् होटल म्यानेजमेन्ट	१७०	३७	७२	७७	७८	८०	८०	८०	१२०	१२१	१२५	१६८	१६८	१२७६
३	व्यापार इन् टुरमल एण्ड टुरिज्म	२२	२७	२३	२४	३०	७९	८०	८१	८०	८०	८४	१२५	१२६	८६१
४	खाना सामान तयार र नियन्त्रण	१०६१	७३	६६	१६३	८०	१४४	१०१	६७	३७	७२	१४६	८३	०	२०९३
५	खाद्यपकाने पेल सेवा	१३६६	६०	२७	३२	३४	६०	२१	२४	१०	१५	३३	१७	०	१६९९
६	हास्य क्रिया	११२५	१८	२३	२९	२५	२१	१७	२१	०	०	०	०	०	१२७९
७	फ्रन्ट अफिस	११५९	३५	१८	२५	३२	२४		२७	०	०	०	०	०	१३२०
८	बैबरी-इन्टिग्रेसन स्वीट्स	८२	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	८२
९	होटल मैनेजमेन्स तालीम	२४३	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	२४३
१०	होटलको हिसाब किताब राम्रो	४२	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	४२
११	पस्टिङ पत्र प्रदर्शन	१६२७	७४	५४	७२	८०	१३६	२०५	१८१	०	१६३	३१२	२२७	०	३४३१
१२	विभिन्न क्षेत्रको लोकल गाईड	२८५	०	०	३०	०	०	६८	११३	३५	२१	१८	११	१४	५९५
१३	एकमहिना अपरेसन	३३	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	३३
१४	टुरमल एजेन्सी एण्ड डिस्ट्रिब्यु	७०३	०	०	७२	०	०	०	०	०	०	०	०	०	७०३
१५	पर्यटकीको लागि कूक र वेटर	४६२	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	४६२
१६	पदयात्री पत्र प्रदर्शन	३७११	५९२	३३२	३६२	४२०	५१२	६७३	९५३	६९८	९६८	१५५१	१७७२	३८	१२५८२
१७	पद यात्रा तथा समान माइके	३०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	३०
१८	हल यात्रा पत्र प्रदर्शन	३९५	०	०	०	०	०	७७	७२	०	३४	४४	६६	४७	८०३
१९	स्पेटिन सम्बन्धी सेवाकालीन / सेमिनार / उपचर / जनसमर्क तथा हस्पिटलिटी तालिम	१२६८	२२९	२२९	३७६	४११	२८१	२५२	२८६	३१५	२४६	३०२	१०५	७७	४३७७
२०	स्वतन्त्र फुर्सती तालीम	५०२३	२३१	९८	५९	३१७	१४४	२४९	१२९	०	८७	६७	१३३	१७५	६७१२
२१	सिम रट्टे म्यानेजमेन्ट तालीम	०	०	०	०	०	०	१०८	१४२	३७७	०	६६	१०८	०	८०१
२२	इन्टरनेशनल फ्रेट फरवार्डिङ कर्गो	९३	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	९३
२३	टुरिष्ट गाईड फिरेस्तर कोर्	७६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	७६
२४	स्क्रिल ट्रेड प्रोग्राम	३५८	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	३५८
२५	पुर्ण टुरिज्म	०	०	०	०	०	२६	५८	०	०	०	०	०	०	८४
२६	हस्पिटलिटी एण्ड फुड सेम्टी स्टान्डर्ड्स	०	०	०	०	०	२६	०	०	०	०	०	४१८	२७	४७१
२७	वेटर गाइड	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	४७	४७
जम्मा:	जम्मा	१९६३४	१३७६	९४२	१३२१	१५०७	१६०१	१९८९	२२१६	१७००	१८३२	२७८४	३२७२	७१९	४०८९३

नोट:

१ * आ.ब.०२९/३० देखि ०६०/६१ सम्मको जम्मा ।

२ ** बाबु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनाको प्रगति ।

स्रोत: पर्यटन तथा नागरिक उड्ययन मन्त्रालय ।

तालिका १०.१ : उर्जा खपतको विवरणहरु (toe: tones of oil equivalent) मा

स्रोत	२०६१/६२ (००० toe)	२०६२/६३ (००० toe)	२०६३/६४ (००० toe)	२०६४/६५ (००० toe)	२०६५/६६ (००० toe)	२०६६/६७ (००० toe)	२०६७/६८ (००० toe)	२०६८/६९ (००० toe)	२०६९/७० (००० toe)	२०७०/७१ (००० toe)	२०७१/७२ (००० toe)	२०७२/७३* (००० toe)
परम्परागत	७५५६	७६९८	७८५४	८०१५	८१८५	८३४२	८५००	८६७२	८८१७	८९८३	९१०४	९२६९
दाउरा	६७३२	६८६२	६९९९	७१४९	७३०१	७४६७	७६०६	७७७४	७९५३	८१५४	८२६४	८४०९
कृषि												
अवशेष	३२७	३२९	३३७	३३७	३४४	३२४	३३१	३१०	३५३	४०३	४०८	२७२
गुईटा	४९७	५०७	५१८	५२९	५४०	५५१	५६३	५७८	५९१	६२६	६३२	२८८
व्यापारिक	१०१४	१०९३	१०३१	१०३८	११३९	११६४	१५८०	१६७९	१८२४	१९५८.९६	२२५६.९	४६०९.७७
कोइला	१५२	२४३	१४४	१९३	१८२	२८६	२९३	३४८	४१५	३२०	४६५	१९२
पेट्रोलियम												
पदार्थ	७०५	६८६	७०९	६५५	७७५	९६५	१०५८	१०८३	११८२	१२६४	१२९४.६२	४१४३.४६
विद्युत	१५७	१६४	१७८	१९०	१८२	२१३	२२९	२४८	२५७	३०४.९६	३९७.२८	२७४.३१
नवकारीय	४६	५३	५९	५९	६४	७०	७५	१०९	१६६	२९१	२९१.६४	२९१.८६
कुल जम्मा	८६१६	८८४४	८९४४	९११२	९३८८	९८७६	१०१५५	८८२०	१००३७	११२३२.९६	१४६५२.५४	१०९७०.६३

* प्रथम आठ महिनाको।

स्रोतः उर्जा मन्त्रालय।

द्रष्टव्यः

१. उर्जा खपतको स्थितिलाई कोइला शक्तिको सट्टामा तेल शक्ति बराबरको इकाईमा प्रस्तुत गरिएको छ । यसो गर्दा १ टन तेल शक्ति बराबर १.४४४२८८ टन कोइला शक्ति मानिएको छ ।
२. उर्जा तथाङ्क अद्यावधिक गर्ने क्रममा विभिन्न अध्ययनहरुले देखाए अनुसार नयाँ अनुमानहरु समावेश गरी उर्जा तथाङ्क तयार गरिने भएकोले पुरानो तथ्याङ्कसंग केही फरक पर्न सक्छ ।

तालिका १०.२ : विद्युत उत्पादन तथा खपतको स्थिति

(दश लाख किलो वाट घण्टामा)

उत्पादन तथा खपत आर्थिक वर्ष	गार्हस्थ्य	औद्योगिक	व्यापारिक	निर्यात	अन्य	जम्मा	विद्युत हास	उत्पादन र आयात	उच्चतम भार (मे.वा.)	आदान प्रदान सम्झौता अन्तर्गत	
										आयात	निर्यात
२०६०/६१	६७६.४०	६८९.८०	१०८.१०	१४१.२०	१९६.७०	१८१२.२०	५६९.३०	२३८१.५०	५१५.२०	१८५.६०	१४१.२०
२०६१/६२	७५८.२०	७६४.००	१०९.३०	११०.७०	२२२.२०	१९६४.४०	६७८.४०	२६४२.८०	५५७.५०	२४१.४०	११०.७०
२०६२/६३	८०५.७०	७८५.६०	१२०.३०	९६.६०	२२४.४०	२०३२.६०	७४८.३०	२७८०.९०	६०३.२८	२६६.२२	९६.६०
२०६३/६४	८९३.३०	८४९.१०	१४१.७०	७६.९०	२९२.१०	२२५३.१०	७९८.७०	३०५१.८०	६४८.४०	३२८.८०	७६.९०
२०६४/६५	९३१.३५	९०१.०९	१५४.४०	६०.३८	२६३.४०	२३१०.६२	८७५.६३	३१८५.९५	७२१.७३	४२५.२२	६०.१०
२०६५/६६	९०८.६७	८४५.६८	१४६.२९	४६.३८	२५७.५७	२२०४.५९	९२६.२०	३१३०.७९	८१२.५०	३५६.४६	४६.३८
२०६६/६७	११०९.२९	१००८.३७	१९३.१२	७४.४८	२९२.५७	२६७७.८३	१०११.४४	३६८९.२७	८८५.२८	६१२.५८	७४.४८
२०६७/६८	११४३.१८	१०१२.८७	२०४.९२	३१.१०	२९४.९२	२६८६.९९	१०७१.३८	३७५८.३७	९४६.१०	६९४.०५	३१.११
२०६८/६९	१३११.०७	११९२.०६	२२७.०६	५०.००	३८४.५०	३१६४.६९	९५३.७१	४११९.०३	९४७.००	८००.००	५०.००
२०६९/७०	१३९७.४६	११४१.०७	२३७.९१	०.००	३७९.५६	३१५६.००	७५६.००	४२२०.१९	१०९४.६२	७९०.१४	०.००
२०७०/७१	१५२६.८४	१२४६.७०	२८५.१६	०.००	३८५.५६	३४४४.२६	८५३.८३	४६८१.१०	१२००.९८	१०७०.४६	०.००
२०७१/७२	१६८८.५०	१३६२.६१	३०२.५७	३.१७	४१५.७८	३७७२.६२	११९४.०४	४९६६.६७	१२९१.८	१३६७.६६	०.
२०७२/७३*	१०५७.०६	६६६.५२	१६८.७३	१.९५	२५०.३८	२१४४.६३	१२८४.२७	३४२८.९	१३८५.३	१००३.६२	०.

* माघ मसान्तसम्मको अनुमानित

स्रोत: नेपाल विद्युत प्राधिकरण

तालिका १०.३: पेट्रोलियम पदार्थको खपत विवरण

आर्थिक वर्ष	पेट्रोल (किलि)	डिजेल (किलि)	महिला (किलि)	ए.टि.एफ (किलि)	एल. डि. ओ (किलि)	फर्निश आयल (किलि)	एल.पि.जी बाहेक जम्मा परिमाण (किलि)	एल.पि.जी (सेटन)
२०७२/७३*	८८४२३	२५४१०३	५८७०	३३२३९	-	-	३८१६३५	७३४४०
२०७१/७२	२८३५६७	९०१३९३	१८६२८	१३९४०४	-	-	१३४२९९२	२५८२९९
२०७०/७१	२५१४५१	८१११००	१९०६४	१२३५२७	-	-	१२०५१४२	२३२६६०
२०६९/७०	२२१६७६	७१६७४७	२४७२१	११५७८६	२५८	२४५०	१०८१६३८	२०७०३८
२०६८/६९	१९९७४९	६४८५१३	४१८०८	१०८९०८	०	४३५	९९९४१३	१८१४११
२०६७/६८	१८७६४१	६५५१२८	४९४९५	१०१३१४	२२७	१४१५	९९५२२०	१५९२८६
२०६६/६७	१६२२७५	६१२५०५	५५७८८	८२६३१	२३८	२५८९	९१६०२६	१४११७१
२०६५/६६	१२४१६९	४४६४६८	७००८९	६८९३५	३७७	२१७१	७१२२०९	११५८१३
२०६४/६५	१००८४२	३०२७०६	१५५२१६	६८९३८	३०६	२९१९	६३०९२७	९६८३७
२०६३/६४	१०१९१२	३०६६८७	१९७८५०	६३७७८	१७९	४५५८	६७४९६४	९३५६२
२०६२/६३	८०९८९	२९४३२९	२२६६३७	६४३३५	२९०	३६९५	६७०२७५	८१००५
जम्मा	१८०२६९४	५९४९६७९	८६५१६६	९७०७९५	१८७५	२०२३२	९६१०४४१	१६४०५२२

* प्रथम आठ महिनाको / स्रोत: नेपाल आयात निगम।

तालिका ११.१ : सडक सुविधाको विस्तार

किलोमिटर

विवरण	आर्थिक वर्ष													
	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३	
कालोपत्रे	४८७१	४९११	५०४८	५४०२	५८४५	६०९४	६६६९	९९०२	१०१९२	१०६५९	१११९७	११७९८	११८९०	
खण्डास्मित	४६९७	४७०७	४७२७	४४२९	४७११	४७७२	५००७	५६७०	५७८७	५९४०	६०८६	६२८७	६४१९	
कच्ची सडक	७६१४	७६६१	७६५८	७८५१	८५९१	८८९२	९४१७	७६३७	८४१०	८६६६	९१६३	९४११	९६८१	
जम्मा	१७१८२	१७२७९	१७४३३	१७७८२	१९१४७	१९७५८	२१०९३	२३२०९	२४३८९	२५२६५	२६४४६	२७४९६	२७९९०	

* प्रथम आठ महिनासम्मको

स्रोत: सडक विभाग

तालिका ११.२ (क) : थप सवारी साधन संख्या

विवरण	आर्थिक वर्ष													
	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३	
बस/मिनी बस	९६९	१०३८	२१९०	१४४९	१२३१	२४३६	४९३८	२९८०	३२५५	४५९१	४१८८	६००७	३१९४	
ट्रक/ट्याङ्कर	१४७७	१५९२	२२६३	१७३०	२१०४	३६२३	५५२४	९१६९	१३३३	३३३२	२७८९	४२३६	१७४५	
जीप/कार	७०७९	४७८१	५११४	३०१५	३१२७	६८५७	१३२६८	८५१०	८७११	९५९५	११३७२	१३५६०	१०८६७	

* प्रथम आठ महिनासम्मको

स्रोत: यातायात व्यवस्था विभाग

तालिका ११.२ (ख) : सवारी दर्ताको विवरण

आ.व.	वस	सिनिबस/ मिनि ट्रक	क्रेन/डोजर/ एस्काभेटर	कार/बिप भ्यान	पिक अप	माइक्रो	टेम्पो	मोटरसाईकल	ट्रैक्टर पावरटेलर	अन्य	आ.व.को जम्मा	आ.व. सम्मको कुल जम्मा
२०४७/४८	४८८	४३७	८३४	२३५३	०	०	८५६	५६९७	९६५	१५४९	१३१४९	८९५२७
२०४८/४९	५३१	४५५	१५२४	२६३७	०	०	१२०७	९३३६	१३४२	४३५	१७४६७	१०६९९४
२०४९/५०	६०६	१८५	१४९१	२२६६	०	०	६२	८५१३	७५१	३८१	१४२५५	१२१२४९
२०५०/५१	११६८	१२१	१७४०	३०४९	०	०	२१३	१०५५०	१३६६	३७२	१८६०९	१३९८५८
२०५१/५२	८५०	८३	१६२९	३०४३	०	०	२४१	११४०१	१८१४	३५३	१९४१४	१५९२७२
२०५२/५३	४८६	८२	११५१	३९७४	०	०	११७	१२३५७	२१८३	५८	२०४०८	१७९६८०
२०५३/५४	६०८	१७५	९०७	४५३१	०	०	१८५	१५७३९	१२७८	३५२	२३७६५	२०३४४५
२०५४/५५	८९९	१३०	१२९१	४१३९	०	०	३४४	१२३०६	१२४५	५१	२०४२५	२२३८७०
२०५५/५६	८७२	१९	९७८	२५०७	०	०	३८८	१७०९०	२२४८	३७	२४१३९	२४८००९
२०५६/५७	४९४	१२२	८२९	३६४७	०	०	७८९	१९७५५	२५४२	१०२	२८२८०	२७६२८९
२०५७/५८	१२०३	२५०	१२७१	५१५२	०	०	२३२	२९२९१	३५१९	७७	४०९९५	३१७२८४
२०५८/५९	८६८	४७५	१७९८	४३७९	०	०	२४८	३६११७	३१८९	८६	४७१६०	३६४४४४
२०५९/६०	४३२	२९८	१२१२	२९०६	५८१	२३२	१७	२९०४	२४८५	४३	३७६१०	४०२०५४
२०६०/६१	७३२	२३७	१४७७	७०७९	४७८	८८४	१६	२६५४७	२१९१	५८	३९६९९	४४१७५३
२०६१/६२	७५३	२८५	१५२२	४७८१	०	५८४	४८	३११७३	१३७४	२१	४०७११	४८२४६४
२०६२/६३	१५२८	६६३	२२६३	५११४	३६	६६	६०	४४३१०	६३५	-	५४९७५	५३७४३९
२०६३/६४	१५४४	८०६	३२७८	५१५६	७३६	१३८	१२	७२५६८	२९४२	१५२५	८८७३५	६२६१७४
२०६४/६५	१४१९	११७९	३५९४	४७४१	१५८८	३१	१८	६८६६७	३२२७	२०६	८४७४०	७१०९१४
२०६५/६६	१८२३	५९३	३६४३	६८२७	१२८७	१२८	२०	८३३३४	४६६३	२०२	१०२५७०	८१३५८४
२०६६/६७	१८८८	७८०	४५२४	१२२६८	१९७५	१४५	९	१६८७०७	११४६०	३१	२०१७८७	१०१५२७१
२०६७/६८	१६१०	१३७०	१९६९	८५१०	३०८७	११५	२	१३८९०७	७९३७	१३३	१६३६४०	११७८९११
२०६८/६९	२०८५	११७०	१३३३	८७११	२८८१	१५५	१०	१४५१३५	८४१३	९१	१७००८४	१३४८९९५
२०६९/७०	३२२३	१३२८	३३३२	९५९५	५४२२	१५८	५७	१७५३८९	९७४५	१५२	२०८४८३	१५७४४७८
२०७०/७१	२७७६	१४१२	२७८९	११३७२	५६६८	१७८	१७	१६३९४५	१००७०	११६	१९८३४३	१७५५८२१
२०७१/७२	३७७७	२२७०	४२३६	१३५६०	६०५७	९३२	१५४१	१९६३८३	१०५२४	३४३	२३९५८३	१९९५४०४
२०७२/७३	२०२४	१०६९	१७४५	१०८६७	३७४४	१३४	१३	१२३७३	४८५	४७	१४७७८२	२१४३१८६
जम्मा	३२६७३	१४९२५	५०६८५	१४२३१७	२२८९६	३७४६	६७०९	१५३३०१३	९८२७८	६७८४	२०६६८०८	

* प्रथम आठ महिनासम्मको

स्रोत: यातायात व्यवस्था विभाग ।

तालिका १३.१: प्राविधिक तथा व्यावसायिक तालिम कार्यक्रमहरू

कार्यक्रम	सूचक	इकाई	आर्थिक वर्ष			
			२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३
नियमित अध्यापन						
आङ्गिकतर्फ						
प्राविधिक एस.एल.सी.	भर्ना	जना	१२७८	१०८४	११५०	९५९
	उत्पादन	जना	८९९	९०७	३७२	२५३
डिप्लोमा प्रमाणपत्र तह	भर्ना	जना	१२२०	१२७५	१५४९	१२०२
	उत्पादन	जना	६४०	६८५	५०५	३१०
७३ वटा सामुदायिक विद्यालयमा प्राविधिक शिक्षा	भर्ना	जना	२६४५	२४२१	३०६७	३३३४
टेक्स तर्फ विभिन्न कार्यक्रममा	उत्पादन	जना	१९०२	१६०३	१६०३	-
सामुदायिक विद्यालय तर्फ						
कक्षा ९ र १० मा प्राविधिक शिक्षा थालनी	प्राविधिक एस.एल.सी	वटा	७३	७३	७३	७३
सम्बन्धन दिएका निजी शिक्षालयहरू						
प्राविधिक एस.एल.सी. तह	भर्ना	जना	१००४०	१२८८०	१३२५८	१५१६७
	उत्पादन	जना	६५४	४५१४	७१४३	७१४३
डिप्लोमा र प्रमाणपत्र तह	भर्ना	जना	११९१०	११२४०	१२२११	१४४३२
	उत्पादन	जना	५७२७	७७७२	५४४७	६९१३
प्राविधिक शिक्षालय-पोलिटेक्निक विस्तार						
आङ्गिकतर्फ	शिक्षालय विस्तार	वटा	१८	१७	१३	१६
सम्बन्धन दिएका निजी शिक्षालयहरू						
१) स्थायी सम्बन्धन प्राविधिक एस.एल.सी. / डिप्लोमा प्रमाणपत्र तहको	शिक्षालय विस्तार	वटा	४	५०/६०	१२४/२०	-
२) छोटो अवधिको सम्बन्धन र स्वीकृति दिने	सीपविकास गर्ने	वटा	१	४४	११८	-
व्यावसायिक तालिम सञ्चालन						
छोटो अवधिको तालिम दिई सीप परीक्षण गर्ने	सीपविकास गर्ने	जना	१४४०	३१००	३०६०	१००
जीवननिर्वाहको लागि व्यावसायिक तालिम	सीपविकास गर्ने}{	व्यक्ति हप्ता	३०१४	३२७७	-	-
लक्षित वर्ग र समूहका लागि छात्रवृत्ति						
डिप्लोमा/प्रमाणपत्र तह	सामाजिक सुरक्षा	जना	२२५	२२५	२२५	२२५
प्राविधिक एस.एल.सी. तह	सामाजिक सुरक्षा	जना	१५०	१५०	१२५	१२५
सामुदायिक सेवा					१७७४३	-
मानव स्वास्थ्य सेवा	सेवा	जना	११३३८	१४३२५	१४३२५	-
पशु स्वास्थ्य सेवा	सेवा	वटा	७८७५	११५००	११५००	-
कृषकलाई प्राविधिक सेवा र सल्लाह	सेवा	जना	२१८०	४५५०	४५५०	-
स्वास्थ्यशिविर	घुम्टीसेवा	वटा	०	९	८	-
सीप परीक्षण एवं प्रमाणीकरण	प्रमाणीकरण	जना	३६१५९	५५४९१	५९९९६	१३९४०
प्राविधिक प्रशिक्षकहरूलाई तालिम		व्यक्ति हप्ता	-	३३८२	३२९६	८८३

*प्रथम बाठ महानका ।

स्रोत: प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम परिषद् ।

तालिका १३.२ : प्रति शिक्षक विद्यार्थी अनुपात (शैक्षिक सत्र २०७२)

क्षेत्र	प्रति शिक्षक विद्यार्थी अनुपात					
	निजी/सरकारीको जम्मा			सरकारी मात्र (सामुदायिक विद्यालय सबैको)		
	प्राथमिक	निम्नमाध्यमिक	माध्यमिक	प्राथमिक	निम्नमाध्यमिक	माध्यमिक
नेपाल	२२	३५	२४	२५	४२	३१
पूर्वाञ्चल क्षेत्र	२०	३६	२७	२३	४२	३२
हिमाल	१६	२८	२४	१७	२९	२४
पहाड	१५	३१	२५	१६	३२	२६
तराई	२६	४४	२९	३३	५८	४०
मध्यमाञ्चल	२६	३१	१९	३१	४२	२९
हिमाल	१४	२८	२२	१५	२९	२४
पहाड	१६	३०	२१	१८	३५	२८
तराई	५०	६०	३७	५५	७३	४३
उपत्यका	१७	१९	११	१६	२१	१६
पश्चिमाञ्चल	१५	२९	१९	१६	३४	२४
हिमाल	३	७	५	३	८	५
पहाड	१२	२७	१९	१२	२९	२२
तराई	२३	३५	२१	३०	४८	३२
मध्यपश्चिमाञ्चल	२८	५१	३८	२९	५५	४३
हिमाल	२१	४२	३५	२३	४३	३६
पहाड	३०	५३	४३	३१	५६	४४
तराई	२८	५१	३४	३०	५८	४७
सुदूरपश्चिमाञ्चल	२३	४२	३९	२६	४३	३८
हिमाल	१७	३०	२७	१८	३१	२७
पहाड	२२	३३	२८	२४	३४	२९
तराई	३१	६६	६६	३७	६५	६३

स्रोत: शिक्षा विभाग ।

तालिका १३.३ : सम्बन्धनप्राप्त उच्च माध्यमिक विद्यालयहरूको क्षेत्रगत विवरण

विकास क्षेत्र	भौगोलिक क्षेत्र	२०७०					२०७१					२०७२				
		सामु	निजी	१०+२	क्याम्पस	जम्मा	सामु	निजी	१०+२	क्याम्पस	जम्मा	सामु	निजी	१०+२	क्याम्पस	जम्मा
पूर्वाञ्चल	हिमाल	६४	२	०	४	७०	६६	२	०	४	७२	६६	३	०	४	७३
	पहाड	२६२	१०	३	४	२७९	२६२	१०	३	४	२७९	२६२	१२	३	४	२८१
	तराई	२३३	१०१	२८	१५	३७७	२३३	११०	२८	१५	३८६	२३४	११२	२८	१३	३८७
	जम्मा	५५९	११३	३१	२३	७२६	५६१	१२२	३१	२३	७३७	५६२	१२७	३१	२१	७४१
मध्यमाञ्चल	हिमाल	९४	१	०	२	९७	९५	१	०	२	९८	१०६	०	१	१	१०८
	पहाड	४०३	२३३	८१	४८	७६५	४०८	२४१	८१	४८	७७८	४१०	२३७	७५	४७	७६९
	तराई	२७०	५९	२४	१६	३६९	२७२	६२	२४	१६	३७४	२६१	६४	२४	१५	३६४
	जम्मा	७६७	२९३	१०५	६६	१२३१	७७५	३०४	१०५	६६	१२५०	७७७	३०१	१००	६३	१२४१
पश्चिमाञ्चल	हिमाल	४	०	०	०	४	४	०	०	०	४	४	०	०	०	४
	पहाड	५०३	९०	७	२०	६२०	५१०	९३	७	२०	६३०	५२२	९८	६	१८	६४४
	तराई	१४०	६५	५	११	२२१	१४४	६९	५	११	२२९	१४४	६६	८	१०	२२८
	जम्मा	६४७	१५५	१२	३१	८४५	६५८	१६२	१२	३१	८६३	६७०	१६४	१४	२८	८७६
मध्यपश्चिमाञ्चल	हिमाल	५६	१	०	२	५९	५९	१	०	२	६२	६०	१	०	०	६१
	पहाड	१८८	१०	०	३	२०१	१९१	११	०	३	२०५	१९१	११	०	०	२०२
	तराई	९८	४०	५	३	१४६	९८	४१	०	३	१५२	९९	४२	५	३	१४९
	जम्मा	३४२	५१	५	८	४०६	३४८	५३	५	८	४१४	३५०	५४	५	३	४१२
सुदूरपश्चिमाञ्चल	हिमाल	८०	०	०	१	८१	८२	०	०	१	८३	८३	०	०	१	८४
	पहाड	१४०	४	१	२	१४७	१४२	४	१	२	१४९	१४३	४	१	३	१५१
	तराई	११३	३७	५	५	१६०	११३	४०	५	५	१६३	११५	४१	४	४	१६४
	जम्मा	१३३	४१	६	८	३८८	३३७	४४	६	८	३९५	३४१	४५	५	८	३९९
कुल जम्मा		२६४८	६५३	१५९	१३६	३४९६	२६७९	६८५	१५९	१३६	३६५९	२६९९	६९२	१५५	१२३	३६६९

स्रोत: उच्च माध्यमिक शिक्षा परिषद् ।

तालिका १३.४ (क) : आधारभूत तहमा शिक्षक तालिम सम्बन्धी संख्यात्मक विवरण (शैक्षिक सत्र २०७२)

तालिम अवस्था	प्राथमिक			निम्नमाध्यमिक			आधारभूत		
	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा
तालिम प्राप्त	७६१७८	१०४५७१	१८०७४९	११९०५	३१३५८	४३२६३	८८०८३	१३५९२९	२२४०१२
प्रतिशत	९४.७७	९५.२०	९५.०२	८०.१५	८१.५६	८१.१७	९२.४९	९१.६६	९१.९९
अधिक तालिम प्राप्त	१६४४	३००६	४६५०	४६३	१६३४	२०९७	२१०७	४६४०	६७४७
प्रतिशत	२.०५	२.७४	२.४४	३.१२	४.२५	३.९३	२.२१	३.१३	२.७७
तालिम अप्राप्त	२५५६	२२६४	४८२०	२४८५	५४५६	७९४१	५०४१	७७२०	१२७६१
प्रतिशत	३.१८	२.०६	२.५३	१६.७३	१४.१९	१४.९०	५.२९	५.२१	५.२४
जम्मा	८०३७८	१०९८४१	१९०२१९	१४८५३	३८४४८	५३३०१	९५२३१	१४८२८९	२४३५२०

स्रोत: शिक्षा विभाग ।

तालिका १३.४ (ख) : माध्यमिक तहमा शिक्षक तालिम सम्बन्धी संख्यात्मक विवरण (शैक्षिक सत्र २०७२)

तालिम अवस्था	माध्यमिक (९-१०)			उच्चमाध्यमिक (११-१२)			माध्यमिक (९-१२)		
	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा
तालिम प्राप्त	६४७०	३०६२२	३७०९२	२३८२	१२०६२	१४४४४	८८५२	४२६८४	५१५३६
प्रतिशत	९१.९८	९३.७७	९३.४५	७६.४०	७३.३४	७३.८३	८७.१९	८६.९३	८६.९७
अधिक तालिम प्राप्त	२७६	९७८	१२५४	१७०	९५७	११२७	४४६	१९३५	
प्रतिशत	३.९२	२.९९	३.१६	५.४५	५.८२	५.७६	४.३९	३.९४	०.००
तालिम अप्राप्त	२८८	१०५७	१३४५	५६६	३४२७	३९९३	८५४	४४८४	५३३८
प्रतिशत	४.०९	३.२४	३.३९	१८.१५	२०.८४	२०.४१	८.५१	९.१३	९.०१
जम्मा	७०३४	३२६५७	३९६९१	३११८	१६४४६	१९५६४	१०१५२	४९१०३	५९२५५

स्रोत: शिक्षा विभाग ।

तालिका १३.५ : प्राथमिक, निम्न माध्यमिक र माध्यमिक शिक्षक संख्या

शैक्षिक सत्र	प्राथमिक		निम्न माध्यमिक		माध्यमिक(९-१०)		कुल जम्मा	
	जम्मा	तालिम प्राप्त	जम्मा	तालिम प्राप्त	जम्मा	तालिम प्राप्त	जम्मा	तालिम प्राप्त
२०६०	११२३६०	१९५३५	२९८९५	७९७९	२३२९७	९२८६	१६५५५२	३६८००
२०६१	१०१४८३	३०९६७	२५९६२	७८१८	२०२३२	९७२७	१४७६७७	४८५१२
२०६२	९९६७९	३४८५७	२२८१७	७८१३	१६१३०	९६३५	१३०६२६	५२३०५
२०६३	९५५०३	५७१९१	२६७१६	१२३९८	१९३८६	१२९०९	१४१६०५	८२४९८
२०६४	११६८४६	७७६३०	२७९०३	१४६०६	२०६७४	१४४७८	१६५४२३	१०६७१४
२०६५	१४३५७४	९६२९८	३७०६८	२००३५	२६९२५	१९२०२	२०७५६७	१३५५३५
२०६६	१५३५३६	११३०९६	४०२५९	२३०२१	२९१०९	२३१९३	२२२९०४	१५९३१०
२०६७	१६७२१६	१३४९९१	४६०३२	२९२६५	३३८३५	२८७८०	२४७०८३	१९३०३६
२०६८	१७३७१४	१६०७८८	४८८४८	३७७४५	३५६७५	३०९३७	२५८२३७	२२९४७०
२०६९	१७८५३४	१६६७६५	५०३८९	४००१३	३७०४८	३२२८६	२६५९७१	२३९०६४
२०७०	१८३९२२	१७२११७	५१६५३	४१२७१	३८३६३	३३६७७	२७३९३८	२४७०६५
२०७१	१८७६८४	१७७२१७	५२३४८	४२१८२	३८८५८	३५१२८	२७८८९०	२५४५२७
२०७२	१९०२१९	१८०७४९	५३३०२	४३२६३	३९६९१	३७०९२	२८३२१२	२६११०४

आंशिक तालिम प्राप्त लाई तालिम प्राप्त मा समावेश गरिएको छैन ।

• Flash 1 तथ्याङ्क २०७२

स्रोत: शिक्षा मन्त्रालय

तालिका १३.६ : प्राथमिक, निम्न माध्यमिक र माध्यमिक विद्यालय तथा विद्यार्थीहरूको संख्या

विद्यार्थी संख्या हजारमा

शैक्षिक सत्र	प्राथमिक		निम्न माध्यमिक		माध्यमिक	
	विद्यालय	विद्यार्थी	विद्यालय	विद्यार्थी	विद्यालय	विद्यार्थी
२०६०	२७२६८	४०२५	८२४९	१२१०	४७४१	५११
२०६१	२४७४६	४०३०	७४३६	१४४५	४५४७	५८८
२०६२	२७५२५	४५०२	८४७१	१३७५	५०३९	५८७
२०६३	२७९०१	४५१५	८८८०	१३०१	५३२९	६७९
२०६४	२९२२०	४४१९	९७३९	१४४४	५८९४	६७१
२०६५	३०९२४	४७८२	१०६३६	१४६७	६५१६	७१५
२०६६	३१६५५	४९०१	११३४१	१६०४	६९२८	७९०
२०६७	३२६८४	४९५२	११९३९	१७००	७५५९	८१२
२०६८	३३८८१	४७८३	१३७९१	१८१३	८२३३	८४९
२०६९	३४२९८	४५७७	१४४४७	१८२३	८४१६	८७८
२०७०	३४७४३	४४०२	१४८६७	१८२८	८७२६	८९७
२०७१	३४३३५	४३३५	१४९५२	१८३५	८८२५	९०१
२०७२*	३४३६२	४२६५	१५०९१	१८६३	८९६८	९३९

स्रोत: शिक्षा मन्त्रालय

तालिका १३.७ (ख) : सरकारी तथा निजीस्तरमा सञ्चालित विद्यालय, विद्यार्थी तथा शिक्षकहरूको विकास क्षेत्र अनुसार निम्नमाध्यमिक (६-८) तहको संख्या

विकास क्षेत्र अनुसार विद्यालय प्रकार	आ.ब २०६८			आ.ब २०६९			आ.ब २०७०			आ.ब २०७१			आ.ब २०७२		
	विद्यालय	विद्यार्थी	शिक्षक	विद्यालय	विद्यार्थी	शिक्षक	विद्यालय	विद्यार्थी	शिक्षक	विद्यालय	विद्यार्थी	शिक्षक	विद्यालय	विद्यार्थी	शिक्षक
नेपाल	कुल सरकारी स्तर	१३७९१	१८१६८०	४८८४८	१४४४७	१८२३१९२	४०३८९	१४८६७	१४२८३२१	४१६५३	१८३४३१३	४२३४८	१४०९१	१८६२८७३	४३३०२
	कुल सामुदायिक स्तर	६४४२	११७६२३०	२४७७२	६७९७	११५८२२३८	२४७७२	७०००	११८०२६३	२४७७३	१२७३०२७	२४७७३	७०८२	१२०३०२७	२४७७२
	कुल निजीस्तर	४०३२	३७०४१७	८६२८	४०५३	३७६९२९	९४९६	४०८६	३६४३९५	१०५२३	३४११२१२	१०९९८	४१३३	३४८५८९	११३२१३
	कुल	३३१७	२६०४०३	१४४४८	३४९७	२८६०२५	१४१२१	३७८१	२८३६६३	१४३४८	२९१०७४	१४४७७	३८७६	३०१२४७	१९२१७
पूर्वाञ्चल क्षेत्र	क. सरकारी स्तर	१४५६३	२८६८२६	६१३८	१४४५	२६१४३०	६१३८	१४४३	२७६०५१	६१३८	२६९४२९	६१३८	१४७७	२६९४२९	६१३८
	ख. सामुदायिक स्तर	८४१	७९०००	१७०६	८७७	७९७९०	१८१८	८६९	७३२६७	२०४३	७३१८४	२१४०	८४०	७३७२१	२२१४
	ग. निजीस्तर	४४१	३४७७८	१८४०	६०२	४२८५१	२०४४	६८२	३४७८४	२०७१	३६२४८	२०९९	६८१	३६४९३	२२०९
	कुल	१५४४५	३६९११९	१७४४७	१५४४५	३६९११९	१७४४८	१५४४५	३६९११९	१५४४५	३६९११९	१७४४७	१५४४५	३६९११९	१७४४७
मध्यमाञ्चल	क. सरकारी स्तर	१८२९	३३२२४७	७३६०	१९६४	३४१९७३	७३६०	२०६०	३३७८०२	७३६०	३४१०४	७३६०	२१०४	३४६०७८	७३६०
	ख. सामुदायिक स्तर	९२६	८७२८६	२०६३	९१४	८९०३२	२९१४	९१७	८७१३४	२४२९	८८९	७०६७८	२६६२	७०८	२७४९
	ग. निजीस्तर	१६०२	१३४४८६	८११४	१६९४	१४२३८३	८१९३	१७१३	१४२०५८	८३२६	१४२४८	८४४९	१७३९	१४०६६३	८७३४
	कुल	३९५७	५५३९९९	१७४४७	३९५७	५५३९९९	१७४४८	३९५७	५५३९९९	३९५७	५५३९९९	१७४४७	३९५७	५५३९९९	१७४४७
पश्चिमाञ्चल	क. सरकारी स्तर	१४५४	२२८१३५	६०६६	१४६७	२२४६१०	६०६६	१६०१	२२४६०१	६०६६	१४८९	६०६६	१४८९	२२७२२८	६०६६
	ख. सामुदायिक स्तर	६७९	६२४६०	२००६	७१८	६३३११	२०४४	७११	६००९३	७०३	७०३	२३९८	८०४	६३४९४	२४६८
	ग. निजीस्तर	७७७	७०६८९	३४४८	८२४	७७६७८	३८८४	८७८	७८९२४	३९४६	७९०७	४००१	९१३	८०४८०	४१४६
	कुल	२९०९	३६१३८४	११५३०	३१०९	३६४४९१	१२००४	३१९०	३६३६१९	१२३००	३२०२	१२३६५	३३०७	३७१२०२	१२६१०
सुदूरपश्चिम	क. सरकारी स्तर	८४२	२००४२०	३४१४	९४३	२००१७०	३४१४	९६७	२०००४२	३४१४	९८९	३४१४	९८९	२१२१६१	३४१४
	ख. सामुदायिक स्तर	८७०	७९०१५	१२०१	८४१	८२१७६	१२२४	८८६	७९२४१	१६४६	७३०	१७३१	८७२	७८४०४	१७३४
	ग. निजीस्तर	२३४	१७४४६	७३२	२४१	१४९८२	७४४	२७७	१६६३३	७६८	२२०४९	७७८	३२१	२२७४३	८३४
	कुल	१९४६	२९६४८१	५३४७	१७४४	२०२८०६	५४२२	१७६३	२०७६९९	५०४७	२११६८	५४११	१७६०	२१८५४१	५११३
दक्षिण क्षेत्र	क. सरकारी स्तर	७४४	१२१६०२	२७९३	८२७	१३००४४	२७९३	८२९	१३०७४७	२७९३	१३०७३१	२७९४	८३०	१३०६३१	२७९३
	ख. सामुदायिक स्तर	७०६	६२४४६	१६४२	६९२	६४६२०	१८८४	७०३	६४६४०	७००७	६४६४४	२०६७	६९८	७०१४२	२१७७
	ग. निजीस्तर	१६३	७८३४४	२९४	२२४	८१३१	२४४	२३१	१०२९२	२४७	१०४०४	२४०	२३२	१०७६८	२९३
	कुल	१६१३	२९०४५२	५६२९	१६४३	२९६९४४	५६२९	१६४३	२९६९४४	५६२९	२९६९४४	५६२९	१६४३	२९६९४४	५६२९

स्रोत: विद्या मन्त्रालय /

तालिका १३.७ (ग) : सरकारी तथा निजीस्तरमा सञ्चालित विद्यालय, विद्यार्थी तथा शिक्षकहरूको विकास क्षेत्र अनुसार माध्यमिक (९-१०) तहको संख्या

विकास क्षेत्र अनुसार विद्यालय प्रकार	आ.व २०६८			आ.व २०६९			आ.व २०७०			आ.व २०७१		
	विद्यालय	विद्यार्थी	शिक्षक	विद्यालय	विद्यार्थी	शिक्षक	विद्यालय	विद्यार्थी	शिक्षक	विद्यालय	विद्यार्थी	शिक्षक
नेपाल	दरभङ्ग	८४२३३	३४६७५	८४१६	८७८०४७	५१३१	८७३६	८९६१९	३८३३३	८८२५	९००५८५	३८८८८
	कूल सरकारी स्तर	३३९८	५३७७१	३६०४	५४८०४५	१९५८४	३७३४	५४१७००	१९५८४	३८०२	५९३३१३	३८०२
	कूल सामुदायिक स्तर	२१११	१०४४१३	३२४१	१७४१००	१७४६४	२१९५	१८५३१४	४२३८	२२०९	१८९१४३	४२३६
	कूल निजीस्तर	२६४४	१४०४१५	१२८५०	१४५९०२	१४०८३	२७९७	१६९९०५	१४७३४१	२८१४	१४७३३३	२८४०
पूर्वाञ्चल क्षेत्र	१६०१	१८८४६९	६६६९	१६२९	१८५३३७	८५७५	१६७७	१९१५६८	७०१०	१७०८	१८८९०८	७०९९
	क. सरकारी स्तर	७३८	१३०६०६	४४२४	१२२८५५	४४२४	७७१	१२६०८५	४४२४	७९५	१२१४१६	४४२४
	ख. सामुदायिक स्तर	४४४	३९३३८	६२५	४७१	३८४५३	४६४	३९७७८	७२४	४६५	४१३८५	७९०
	ग. निजीस्तर	४०९	१८६२५	१६२०	३९१	२३५८९	४४२	२५७०५	१८६२	४४८	२६१०७	१८८५
मध्यमाञ्चल	२९४२	२७१९०६	१३८७३	२९५३	२८८३६७	२२७३९	३०८५	२८९०९४	१५३३३३	३१३२	२८८३५६	१५३३३
	क. सरकारी स्तर	९५०	१४४४३०	५८६८	१०२५	१६६७५१	५८६८	१११९	१६२५६४	५८६८	१५९३४३	५८६८
	ख. सामुदायिक स्तर	४४५	४२७०७	९५०	४६८	४९४२६	५७५	४४०८१	१२७७	४५८	४४९८३	१२७७
	ग. निजीस्तर	१४४७	७४७६९	७०४५	१३६०	८०१९०	७९२७	८१४४९	८१८८	१४०९	८३४३०	८२९९
पश्चिमाञ्चल	१८९०	१८२०६३	९०४१	१९१८	१८१८८५	१२७८५	१९८८	१८३४४६	९४८६	२०१२	१८६४१३	९७०८
	क. सरकारी स्तर	९४३	१२७७३	४९६७	९५६	११९४३०	४९६७	११९४६३	४९६७	१०४	११९९१६	४९६७
	ख. सामुदायिक स्तर	३७३	२४७७२	७२७	३९५	२४१५३	४२८९	२४४१५	३६५	३९६	३२२४०	४७८
	ग. निजीस्तर	४७४	३६४९८	४६७	४६७	३८३०१	६५१	४०६६८	३६४३	६४२	४१७५७	३६९०
सुदूरपश्चिमाञ्चल	९७३	१२०८९५	३३९४	१०२०	१२७७७	४१५६	१०६२	१३०६४९	३६११	१०६२	१३३३४६	३६५७
	क. सरकारी स्तर	४२७	७६३६४	२३११	४७१	८०१४२	४८३	७८३४७	२३११	४८७	८११८५	४८७
	ख. सामुदायिक स्तर	३९१	३७२११	३९९	३८४	३८०४८	३९७	३९५२४	६०८	३९३	४०४७९	६४५
	ग. निजीस्तर	१५५	७३२०	६८४	१६४	९६८७	१८२	१२७७८	६९२	१८२	११६८२	७०१
सुदूरपूर्वमाञ्चल	८२७	८५२३६	२६९८	८२९६	९४४९२	२८७६	९१५	१०३०६२	२८२३	९२१	१०३०६२	२८५६
	क. सरकारी स्तर	३४०	४०४४८	२०१४	३८५	४९४३७	३८९	४६२४१	२०१४	३९१	४७४५३	२०१४
	ख. सामुदायिक स्तर	३७८	३१४८५	४४०	३८२	३२०२०	७१०	३६५१६	६५३	३९७	३६५२६	६८४
	ग. निजीस्तर	१०९	३२०३	१४४	३२९	४१३५	१४२	९३०५	१५६	१३३	९०५३	१५८

स्रोत: शिक्षा मन्त्रालय

तालिका १३.८ : एस.एल.सी. नियमित परीक्षामा सम्मिलित र उत्तीर्ण विद्यार्थीहरूको विवरण

वर्ष	सम्मिलित संख्या	उत्तीर्ण संख्या	उत्तीर्ण प्रतिशत
२०६०	१७५४१८	८१००८	४६.१८
२०६१	२१६३०३	८३७४७	३८.७२
२०६२	२२५०३१	१०४६५३	४६.५१
२०६३	२७४२१०	१६०८०२	५८.६४
२०६४	३०७०७८	१९५६८९	६३.७३
२०६५	३४२६३२	२३४६०२	६८.४७
२०६६	३८५१४६	२४७६८९	६४.३१
२०६७	३९७७५९	२२०७६६	५५.५०
२०६८	४१९१२१	१९९७१४	४७.६५
२०६९	४०३९३६	१६७९३५	४१.५७
२०७०	३९४९३३	१७३४३६	४३.९२
२०७१	४०५३३८	१९२२६७	४७.४३
२०७२	४५६१३६	नतिजा प्रकाशन भै नसकेको	-

स्रोत: शिक्षा मन्त्रालय /

तालिका १३.९ : उच्च शिक्षामा अध्ययन गर्ने विद्यार्थी संख्या

अध्ययन संस्था/संकाय	वार्षिक वर्ष											
	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२
क. विभुवन मिशनविद्यालय												
१ इन्जिनियरिङ	४०९४	४०४०	४४७१	४०९८	४०१७	४४१३	४३६८	४४८०	४७४२	१३२०७	१२३४३	३३३८
२ कृषि र पशु विज्ञान	४७७	६४३	६६८	६७६	८१७	८६०	११८१	१२०१	१०९२	१४४३	१४७२	२२१२
३ चिकित्सा शास्त्र	१६८४	१४४३	१४७०	१७१९	१८८८	१९४४	१९४४	१९९३	२१३६	७१२८	४४२१	१२९१
४ मन विज्ञान	४४१	४४७	४७३	८८९	४८२	४८४	४८४	४९०	६६६	२०४	६६६	१०६०
५ विज्ञान तथा प्रविधि	१११४१	१२२१८	१३४४१	१४१२०	१४२२९	१७०६६	१४०१६	११०१६	१२८४१	२१७७७	१६२४१	१६३१४
प्रविधिकको सम्म	१८७४१	१८८९१	२०८२३	२२४०२	२३४३३	२४८७८	२४०३०	२०२८०	२२४६७	४४२८९	३६१६३	२४२१६
६ कानुन संकाय	८९८	८३०	१२१४	१०४२	१६०९	२३४७	२४८३	२१३४	३३९१	४४१४	२२३४	६४०६
७ व्यवस्थापन संकाय	३१३४१	३६४७८	४१८०३	३३३११	४४८४४	३९१९४	४४९४१	२७६८६	३२२००	१९८०८८	१३०८४३	१३०१६१
८ शिक्षा शास्त्र संकाय	१८८१४	२४३९४	३२९१४	२४१६४	४२२०४	४३४०८	४४८२८	३०१४१	४९०४६	२४७३१६	१७००९७	९०१३०
९ मानविकी र सामाजिक शास्त्र संकाय	४९३४४	४१०८४	४६११३	४९६३२	४९४२१	६०६६७	४९४९८	३६०२९	३६०८४	१०९२२९	६६००३	४८०७७
साधारणको सम्म	१००३९८	११३८८६	१३२०४४	१०८१६०	१४८१८८	१४४७१६	१६२८४०	९६०००	१२१४३२	४६०१४८	३६९१७८	२७४७७४
अधिक तर्कको सम्म	-	-	-	-	-	-	-	-	-	२७३४४९	१४१८८१	१०४१८८
कुल सम्म	११११४१	१३२७७७	१४२८६८	१३०६६२	१७१६११	१७१६१४	१६६८८०	११२२८०	३७८६४६	६०४४३७	४०४४४१	२९६९१०
ख. नेपाल संस्कृत विश्व विद्यालय	३६१०	२९४८	२६६७	३७७४	३३३९	४४४६	४४३६	-	३७७२	४०३९	३८६२	३४१२
ग. काठमाडौं विश्वविद्यालय												
१ कृषि अकादमि	७८६	८६७	४३८	६१२	६७६	६९७	६६३	-	८२९	९६४	१०६०	११९४
२ कृषि अकादमि इन्जिनियरिङ	४२१	४२३	४११	४३३	४६९	६३२	८८४	-	१०४८	११४०	११८२	१२०८
३ कृषि अकादमि मेनेजमेन्ट	१२०	१४८	७८२	११२७	१३०४	१३४४	१२८७	-	१७६०	१८२४	१९६४	२१३६
४ कृषि अकादमि एडुकेसन	१२८	१४३	३३८	३४४	३८७	३८१	३३६	-	४८८	४४६	६८६	७७७
५ कृषि अकादमि आर्ट्स	९८	१४३	४१०	६६४	७२४	७२८	७२८	-	९१३	९६९	१०९१	११६८
६ कृषि अकादमि मेडिकल साइन्स	४८६	६४२	३६०३	३८१९	४४६०	४९४४	४४२२	-	६२६२	७८८२	८७२४	९३३६
७ कानुन												४३
जम्मा	२२३९१	२४७६६	६२८२२	७१०७७	८१२२२	८७३७७	८७७९१	११२००	११३१०	१३३३७	१४७०९१	१४८४२२
घ. पूर्वाञ्चल विश्वविद्यालय												
१ मानविकी	-	१९७८	१४७७	१३१९	१२२८	७१९	७२८	७२८	७४१	७४६	६६३	४९१
२ व्यवस्थापन	-	१२१८	२४१२	३६८४	४०२६	४०७८	६४७९	६४७९	७९४७	६४१३	८४४७	७९१६
३ शिक्षाशास्त्र	-	२४८८	१४३६	२२९३	३०१३	३४६९	४९४४	४९४४	६९६७	४७८६	४६२४	३४४६
४ विज्ञान तथा प्रविधि	-	२००	२८२	३९४८	४४७४	४६४६	४७४९	४७४९	६०४४	६२००	१७०४	१३६२
५ कानुन	-	-	-	३९९	३७७	३४३	६९२	६९२	८२२	७९९	७८६	८१०
६ कृषि	-	-	६४६	-	-	-	-	-	-	-	४२१	७४४
७ इन्जिनियरिङ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	३९६४	३८७६
८ मेडिकल (नर्सिङ, वि.पि.एच.)	-	४९८४	-	११४८	१६४१	२२८६	९९७८	९९७८	४४२६	३७७६	३७६३	४६०३
जम्मा	६३८८	-	४७४३	१२८११	१४८७८	१४४४१	२९६९१	२९६९१	२९६९१	२४७२०	२४४४१	२३४३९
ङ. पश्चिम विभुवनविद्यालय												
१ विज्ञान तथा प्रविधि	३६२	२४०६	२४१६	२३४३	१७२७	३४१६	४०९७	६३४६	७३४४	९१४८	९१४८	२११९
२ व्यवस्थापन	२०६४	२१४९	२९७४	२६९०	३७२२	४१२७	८०३०	१००१७	१२६७४	१४०४३	१४०४३	१४०३७
३ इन्जिनियरिङ	२११९	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	७९४६
४ मानविकी र सामाजिक शास्त्र	६९	१०१	१२४	१००	१२०	१४	११७४	२१३	२००	२८१	२८४	३२९
जम्मा	४६१४	४६६६	४६१४	४१४३	४४६९	७६३८	१३१७१	१६६६६	२०२२१	२४१८२	२४२९०	२४४३१
च. लुम्बिनी चैद्वि विश्वविद्यालय												
ख. बी.पी.स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	-	-	-	-	-	-	-	११९२	११४४	११४४	१४३४	३४१
ज. चिकित्सा विज्ञान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान (बीर अस्पताल)	-	-	-	-	-	-	-	२०३	२०३	२९८	४६४	४४६
झ. लाल्टन स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	-	-	-	-	-	-	-	६०	६४	६०	२४१	२९४
ञ. मध्यविभाजन विश्वविद्यालय	-	-	-	-	-	-	-	-	-	२४७२	१९४४	२४२२
ट. कृषि तथा मन विभुविद्यालय	-	-	-	-	-	-	-	-	-	१८०	४४६	१४६४
ड. दूरदर्शिविभाजन विश्वविद्यालय	-	-	-	-	-	-	-	-	-	९४१	२४६१	१८२९
कुल सम्म (अ.ख.ग.घ.ङ.च.ज.झ.ञ.ट.ड.)	१३६०००	१२१६७०	१७३१७४	१४९४९७	२०३४२९	२०८९४६	२२३४४७	१७९२८४	४३७४६४	६७८७८४	४८०८९१	३७४६४७

स्रोत: शिक्षा, स्वास्थ्य, विभुवन विश्वविद्यालय, अमेन्ट संस्कृत विश्वविद्यालय, काठमाडौं विश्वविद्यालय, पूर्वाञ्चल विश्वविद्यालय, पश्चिम विश्वविद्यालय र चिकित्सक प्रवृत्त आयोग ।

तालिका १३.१० : त्रिभुवन विश्वविद्यालयको विद्यार्थी उत्पादन विवरण

अध्ययन अनुसन्धान-अन्वेषण कार्यक्रम सूचक	वर्ष						
	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२
१. इन्जिनियरिंग अध्ययन संस्थान							
(क) प्रमाण पत्र	२६३८	३८५०	४६३	६२४	५५४	६५०	-
(ख) स्नातक	५२०८	८८३२	१०५३	१०२२	१०८९	१६५४	१९२४
(ग) स्नातकोत्तर	१७९	३५७	११९	१३०	११३	१८१	१६०
(घ) एम.फिल.	-	-	-	-	-	४	४
जम्मा	८०२५	१३०३९	१६३५	१७७६	१७५६	२४९०	२०८८
२. कृषि र पशु विज्ञान अध्ययन संस्थान							
(क) प्रमाण पत्र	-	-	-	-	-	-	-
(ख) स्नातक	१२४	१२५	१२८	१७२	२९२	१४४	१८३
(ग) स्नातकोत्तर	५७	७१	८१	८१	९७	११६	८१
(घ) एम.फिल.	-	-	-	२	२	३	५
जम्मा	१८१	१९६	२०९	२५५	३९१	२६३	२६९
३. चिकित्सा शास्त्र अध्ययन संस्थान							
(क) विम्व स्तर	-	४१	-	-	-	-	-
(ख) प्रमाण पत्र	२८९	५९८	३०३	३०३	२६३	२८९	२८६
(ग) स्नातक	१८२	१७५	४८१	४००	९२०	८९०	८४६
(घ) स्नातकोत्तर	१०९	१७०	१३१	१६४	१२८	१५३	१८८
(ङ) एम.फिल.	०	१	१	-	-	-	३
जम्मा	५८०	९८५	९१६	८६७	१३११	१३३२	१३२३
४. वन विज्ञान अध्ययन संस्थान							
(क) प्रमाण पत्र	७४	८२	७९	८७	-	५१	-
(ख) स्नातक	५९	८२	८५	५६	९६	८४	१२२
(ग) स्नातकोत्तर	१२	२२	२४	२९	२६	४१	१०
(घ) एम.फिल.	-	-	-	२	२	-	१
जम्मा	१४५	१८६	१८८	१७४	१२५	१७६	१३३
५. विज्ञान तथा प्रौद्योगिकी अध्ययन संस्थान							
(क) प्रमाण पत्र	१७५५	१९७१	१६७४	१७८१	९२९	-	-
(ख) स्नातक	१३०५	१९७१	२३३७	२५३२	२९४७	२४२९	३८६९
(ग) स्नातकोत्तर	३७७	५७५	६९२	७६४	९९३	११८३	१२०६
(घ) एम.फिल.	६	७	१०	४	-	३	११
जम्मा	३४४७	४५२४	४७१३	४०८१	४८६९	३६१५	५०८६
६. कानून संकाय							
(क) प्रमाण पत्र	०	२५	२९	-	-	-	-
(ख) स्नातक	३२९	२५५	२१५	२२३	४७७	४४५	५२३
(ग) स्नातकोत्तर	४१	३२	३०	२३	४७	३५	४६
(घ) एम.फिल.	२	१	१	-	-	३	१
जम्मा	३७२	३१३	२९६	२४६	५२४	४८३	५७०
७. व्यवस्थापन संकाय							
(क) प्रमाण पत्र	३४१५	३७३९	१७०३	१३८६	१५०४	-	-
(ख) स्नातक	६१८७	९३२६	८६५२	१४२७६	१४९७६	११५७६	१३३६९
(ग) स्नातकोत्तर	१११०	२३६०	२६७६	१२८८	४००४	२८७५	२६०१
(घ) एम.फिल.	२१	३०	२३	१६	२८	५२	१०
(ङ) एम.फिल.	४	७	६	४	७	५	५
जम्मा	१०७३७	१५४६२	१३०६०	१६९७०	२०५१९	१४५०८	१५९८५
८. शिक्षा शास्त्र संकाय							
(क) प्रमाण पत्र	३१५५	३२४९	२८५९	३७९३	२७९८	-	-
(ख) स्नातक	५४५५	१२१९३	१३०८९	२२४२७	२१०७३	१६७०८	२०९४१
(ग) स्नातकोत्तर	४२२	११५१	१४७७	१९३१	५२७२	३५२९	३६९९
(घ) एम.फिल.	७	९	९	११	१२	२४	९
(ङ) एम.फिल.	४	२	३	४	२	२	६
जम्मा	९०४३	१६६०४	१७४३७	२८१६६	२९१५७	२०२६३	२४६५५
९. मानविकी र सामाजिक शास्त्र संकाय							
(क) अन्य	१९२१	६५३	-	-	-	३२	-
(ख) प्रमाण पत्र	५९१९	६२३९	४६५४	५६९७	४६५४	-	-
(ग) स्नातक	५८९१	७१६०	६५१५	९६०५	८४९१	६५४७	७४५८
(घ) स्नातकोत्तर	१९०९	३६२०	३२८३	३२६१	६४७१	४३३७	४१६२
(घ) एम.फिल.	०	१०	-	-	-	९१	६४
(ङ) एम.फिल.	३७	३२	४०	३२	-	४५	४३
जम्मा	१५६७७	१७७१४	१५४९२	१७६९५	१९६१६	११०५२	१२०७३

स्रोत: शिक्षा मन्त्रालय, त्रिभुवन विश्वविद्यालय ।

तालिका १३.११ : प्रमुख स्वास्थ्य सूचक र उपलब्धि

सहभागी विकास सूचकांक	इकाई	उपलब्धी							लक्ष्य २०१६
		१९९१	१९९६	२००१	२००६	२०११	२०१६	२०१५	
मातृ मृत्यु दर (प्रति १ लाख जीवित जन्ममा)	जना	५३९	५३९	४१५	२८१	२२९	२५०	१९०	१९०
कुल प्रजनन दर प्रति महिला	जना	५.३	४.६०	४.१०	३.१०	२.९०	३.००	२.३०	२.३०
किशोरी प्रजनन दर (१५ देखि १९ वर्ष)	प्रतिशत	-	१२७	११०	९८	-	९८	७१	७०
परिवार नियोजन साधन प्रयोग दर (Modern methods)	प्रतिशत	२४	२६	३५	४४	४५	४८	४७	५०
पाँच वर्ष मुनिको बाल मृत्यु दर प्रति हजार	जना	१५८	११८.३	९१	६१	५०	५५	३८	३७
१ वर्ष मुनिका बालबालिकालाई दादुरा विरुद्ध दिईएको खोपको अनुपात	प्रतिशत	४२	-	७१	८५	८६	-	८८	९०
शिशु मृत्यु दर प्रति हजार	जना	१०६	७८.५	६४	४८	४१	४४	३३	३२
नवजात शिशु मृत्यु दर प्रति हजार	जना	-	४९.९	४३	३३	२०	३०	२३	२२
नयाँ एच.आइ.भी. संक्रमणका संख्या	जना	-	-	-	-	-	-	१४८३	१२००
गर्भवती महिलाहरू मध्ये PMTCT सेवा पाएको	प्रतिशत	-	-	-	-	-	-	३०	४०
नयाँ टी.बी. पता लागेको	प्रतिशत	-	४८	७०	६५	७१	७५	८२	८३
नयाँ टी.बी. पता लागेका विरामी मध्ये उपचार भएको	प्रतिशत	-	७९	८९	८९	८८	८९	९०	९०
वार्षिक नयाँ औलो प्रभावित संख्या	जना	-	-	-	-	-	-	१३८०	१०००
दक्ष प्रसृतिकर्ताको सहयोगमा सुत्करी भएका	प्रतिशत	७	-	११	१९	-	३६	५५	६०

स्रोत: स्वास्थ्य मन्त्रालय/ NDHS Survey

तालिका १३.१२ : बालगृह र तिनमा आश्रित बालबालिकाको जिल्लागत तथ्यांक

क्र.सं.	जिल्ला	बालगृह संख्या	संरक्षित बालक	संरक्षित बालिका	जम्मा
१	संखुवासभा	६	१९	२३	४२
२	सप्तरी	१	१९	०	१९
३	इलाम	१	१९	२	२१
४	उदयपुर	१	१९	४	२३
५	झापा	६	१९	४५	६४
६	मोरङ	४	१९	४८	६७
७	धनकुटा	१	१९	६	२५
८	सिराहा	१	१९	५	२४
९	सुनसरी	५	१९	९६	११५
१०	चितवन	३०	४७७	५७०	१०४७
११	दोलखा	१	८	०	८
१२	पर्सा	५	१३२	०	१३२
१३	सर्लाही	५	५३	४४	९७
१४	महोत्तरी	१	१८	१२	३०
१५	सिन्धुली	३	६५	६२	१२७
१६	बारा	१	८	८	१६
१७	धादिङ	८	१४३	११०	२५३
१८	काठमाडौं	२०१	२९३३	३३२१	६२५४
१९	रौतहट	१	२२	३	२५
२०	सिन्धुपाल्चोक	४	४८	४२	९०
२१	मकवानपुर	१०	१४१	११७	२५८
२२	काभ्रे	११	१४८	१९४	३४२
२३	भक्तपुर	२२	४२०	२८६	७०६
२४	धनुषा	१	२	६	८
२५	ललितपुर	१३०	१४२७	१६४१	३०६८
२६	नुवाकोट	१	२९	१२	४१
२७	लमजुङ	२	१३	१८	३१
२८	पाल्पा	१	१५	१४	२९
२९	कपिलवस्तु	१	२२	०	२२
३०	म्याग्दी	१	४	६	१०
३१	तनहुँ	२	१२	१२	२४
३२	कास्की	५९	६८७	७६९	१४५६
३३	नवलपरासी	३	१२२	९३	२१५
३४	रुपन्देही	८	१७०	१२२	२९२
३५	सुर्खेत	५	१४७	१५६	३०३
३६	दैलेख	१	२	३	५
३७	हुम्ला	४	२०	७६	९६
३८	बाँके	१०	१२७	८८	२१५
३९	दाङ	३	२०४	२५६	४६०
४०	बर्दिया	२	५३	३२	८५
४१	जुम्ला	१	०	१२	१२
४२	कैलाली	७	५२	६९	१२१
४३	अछाम	१	१२	६	१८
४४	कञ्चनपुर	५	८२	२२	१०४
जम्मा		५७७	७९८९	८४११	१६४००

स्रोत: कैबाफ, २०७२

तालिका १३.१३ : आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा वृद्धाश्रमहरूमा आश्रित ज्येष्ठ नागरिकहरूको विवरण

क्र.स.	स्थान	हाल बसेको संख्या		
		महिला	पुरुष	जम्मा
१	समाजकल्याण केन्द्र वृद्धाश्रम पशुपति, काठमाडौं	११६	९५	२११
२	श्री गलेधरधाम ज्येष्ठ नागरिक आश्रम, म्याग्दी	४८	५	५३
३	तारकेश्वर वृद्धाश्रम अरुलेवा, गुल्मी	४६	५	५१
४	पोखरा वृद्धाश्रम, कास्की	३५	२४	५९
५	राधाकृष्ण वृद्धाश्रम लेखनाथ, कास्की	३०	१८	४८
६	राधा दामोदर ज्येष्ठ नागरिक ग्राम, केलादीघाट, स्याङ्जा	२३	९	३२
७	खोरियाघाट ज्येष्ठ नागरिकग्राम स्याङ्जा पदमभुवनेधरी वृद्धाश्रम, सर्लाही	६	६	१२
८	सिद्धबाबा दुर्गा भवानी शिव कुमारी सैजु वृद्धाश्रम, बुटवल, रुपन्देही	६	४	१०
९	श्री सत्य साई वृद्धाश्रम वसन्तपुर, रुपन्देही	९	५	१४
१०	लायन्स सर्वोदय ज्येष्ठ नागरिक सेवानाम तार्कुघाट, लमजुङ्ग	५	५	१०
११	पदमभुवनेधरी वृद्धाश्रम, सर्लाही	१७	२३	४०
१२	समाजकल्याण केन्द्र, देवघाट, तनहुँ	२४	१०	३४
१३	निसाहय सेवा सदन, बानेश्वर, काठमाडौं	३७	५	४२
१४	निजानन्द वृद्धाश्रम टौदह, काठमाडौं	१३	२	१५
१५	वृद्धाश्रम सेवा समिति, सिन्धुपाल्चोक	५	९	१४
१६	माततिर्य वृद्धाश्रम, काठमाडौं	२२	—	२२
१७	विश्रान्ति मन्दिर मूलघाट, धनकुटा	२७	१६	४३
१८	महिला तथा वृद्ध सेवा केन्द्र, कंचनपुर	३२	१८	५०
१९	भेरी वृद्ध तथा असहाय सेवा केन्द्र, बाँके	४	५	९
२०	ओम वृद्धाश्रम, हेटौडा, मकवानपुर	११	१७	२८
२१	विराटेधर वृद्धाश्रम सेवा समिति, मोरङ्ग	२५	२२	४७
२२	जानकी वृद्धाश्रम, जनकपुर	१८	—	१८
२३	माई भगवती वृद्धाश्रम, ईलाम	८	४	१२
२४	ज्येष्ठ नागरिक सम्मान वृद्धाश्रम, पतलैया, बारा	६	४	१०
२५	श्री राम शान्ती निकुञ्ज महिला सेवा अनाथ आश्रम, सुनसरी	१२	—	१२
२६	राम जानकी वृद्धाश्रम, सुनसरी	१०	—	१०
२७	मनकामना ज्येष्ठ नागरिकग्राम संखुवासभा	१६	२०	३६
२८	प्रशान्ती वृद्धाश्रम केन्द्र, उत्तरगंगा, सुर्खेत	७	६	१३
२९	मानव कल्याण वृद्धाश्रम सेवा समिति, गुल्मी	५	२	७
जम्मा		६२३	३३९	९६२

स्रोत: महिला, बालबालिका तथा समाजकल्याण मन्त्रालय ।

तालिका १३.१४ : खानेपानी तथा ढल निकास सुविधाको विस्तार

विवरण	अधिक वर्ष											
	२०६१/ ६२	२०६२/ ६३	२०६३/ ६४	२०६४/ ६५	२०६५/ ६६	२०६६/ ६७	२०६७/ ६८	२०६८/ ६९	२०६९/ ७०	२०७०/ ७१	२०७१/ ७२	२०७२/ ७३*
क) खानेपानी तथा ढल निकास विभागबाट थप गरिएको												
ग्रामीण क्षेत्र												
क) नयाँ आयोजनाबाट थप												
लाभान्वित जनसंख्या												
ख) सुधार विस्तारबाट थप												
लाभान्वित जनसंख्या												
ग) कुल उपलब्ध पानी												
हजार लिटर प्रतिदिन	१२४	१६०	५००	२२४	२६५	३१५	१६२	३३५	२६८	३०८	३५०	४५
	-	-	-	६७	८२	५४	अप्राप्त	४२	७३	७०	४२	-
	५५८०	७२००	२२५००	१९५४५	१५६१५	१६६०५	७२९०	२००५०	१५३४५	१७०१०	१७६४०.०	२०२५.०
शहरी क्षेत्र												
क) लाभान्वित जनसंख्या	-	१०	१००	२६०	१९१	१६	अप्राप्त	८३	-	११.५	१९६.०	७.४
ख) उपलब्ध पानी	-	१०००	८०००	२८६००	२११२०	१०४०	अप्राप्त	१६०००	-	१०३५.०	१७६४०.०	६६६.०
ख) नेपाल खानेपानी संस्थानबाट थप गरिएको												
क) उपलब्ध पानी	४	१८.१	३	७.५	२	४	९	१६	७	१५	-	-
ख) लाभान्वित जनसंख्या	४५	२५	२५	११०	१४	२८	५६	८३	३५	८०	-	-
ग) आयुक्तिक ढल निकास सुविधा	९	५	४	-	-	-	-	-	-	-	-	-

स्रोत: खानेपानी तथा ससफाइ मन्त्रालय, खानेपानी तथा ढल निकास विभाग र नेपाल खानेपानी संस्थान ।

*प्रथम आठ महिनाको

तालिका १४.१ : सार्वजनिक संस्थानहरूको वित्तीय कार्यकुशलता

(रु. करोडमा)

संस्थाको विषय	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२
औद्योगिक	-११.७१	-१५.७५	-३४.०२	-१८.०१	-५९.९७	-७८.४३	-४९.९४	-५४.३५	-१००.४७	-५६.८८	-५७.५१	-६०.८९
व्यापारिक	-१९५.८८	-२६४.१०	-४१८.७१	-१९०.१७	-५८६.७२	३०३.३१	-२६.९६	-४४.७७	-१००५.१४	-१५५.३४	-९९९.१२	१५०९.८५
सेवा	-२४.९३	७४.०४	-५.७०	४९.९५	३८.८२	१९५.८०	२३४.८१	८१.४०	२२७.४८	१४४.३०	९४.२६	१४३.०१
सामाजिक	-१४.१२	४.३३	४.७९	-४.८०	-१७.४५	-२९.२५	-१२.४१	-१९.७६	-४.३७	-१८.५६	६.०२	-१२.०५
जनसंयोजी	५७३.३१	२३४.४२	३९७.९१	६८८.७८	७८८.७८	५०३.२४	७७७.२८	५३९.५३	-१४.५३	६३३.२८	६३३.२६	९५७.२६
क्रिया	-५७८.०८	१८०.०९	२२४.६०	३६४.४९	५८.६२	१०५.६६	१४४.६६	२४१.०४	२९७.५८	५७५.५८	६४७.०३	८५४.०७
वर्षमा	-२५२.४१	२१३.०३	१६८.८७	८९०.२४	२२२.२५	१०००.३३	९९८.२४	२४१.१६	-५९९.६८	११४०.०५	३२३.९६	३३९२.२५

(रु. करोडमा)

संस्थाको विषय	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२
औद्योगिक	३४४.८९	३९५.१४	५४५.८८	-३८.७०	३५१.३१	२३८.८४	२००.९०	४९५.४४	२५७.८५	-२४.८१	-२४.८९	-२१०.३४
व्यापारिक	३१३.७१	५३.१०	-३७१.८४	-३५३.२९	-१०५.९४	५४६.९८	-१५२.९८	-४४९.५८	-१२७.९५	३००.०५	२०९.८२	६१६.४८
सेवा	९९४.९९	१०७९.२१	१०३६.१५	१११२.१४	११८८.९४	११७३.३५	२०५९.६७	२०८६.३८	२३३५.६०	२४२१.०७	४५१.४५	४०४०.४०
सामाजिक	१९५.७२	१९७.३४	१७६.१९	१८५.१७	१७०.६०	१५९.०५	१३७.७०	१०९.३१	९५.४३	१३१.६५	१७२.५७	४४१.२७
जनसंयोजी	९४४.०९	९७४७.३७	१०४५२.४०	१०९८०.४९	१२१५३.९४	१२३७०.५९	१३७०.५९	१४०१६.०१	१४८४६.७६	१५४१९.०७	१४८४३.४४	२०६१९.१५
क्रिया	-१६०४.००	६१५५.२२	६९४८.८१	४९४१.७४	६३१२.४०	७९९३.०४	७७४४.८७	९४४२.६९	१४२५२.३६	८८५८.५७	१०१८८.८७	४६३१.२०
वर्षमा	९६९०.४०	#####	१८८४६.४२	१६२९९.४६	१८८९८.०३	२२२६५.२०	२३३७०.७५	२६८०२.२५	३२४०८.३५	३७१०५.२०	२६८४१.३६	३०१४८.२६

(रु. करोडमा)

संस्थाको विषय	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२
औद्योगिक	-३.४०	-३.९९	-६.२३	-	-१७.०७	-३२.८४	-२४.८६	-१०.९७	-३८.९६	-२२९.६५	-२३१.०६	-९९.६३
व्यापारिक	-६२.४४	-४४७.३९	११२.६१	-	-	५४.४५	१७.६२	१२१.८४	७८.५४	-५१.७७	-४७६.१८	२४४.९२
सेवा	-२.६१	६.८६	-०.५५	४.४९	३.२७	१६.६९	११.४०	३.२०	९.७४	५.९६	२०.८८	३.५४
सामाजिक	-७.३२	२.१९	२.७२	-२.४९	-१०.२३	-१८.३९	-६.०१	-१८.०८	-४.४७	-१४.०७	३.४९	-२.६७
जनसंयोजी	६.०७	२.४०	३.७८	६.४९	७.१८	४.१४	५.६०	-०.०१	४.२२	४.००	४.००	४.६४
क्रिया	-	२.९१	३.२३	७.३८	०.९३	१.३२	१.८८	२.५३	१.९५	६.४०	६.३५	१८.४६
वर्षमा	-२.६१	१.२१	०.९०	५.४६	१.१८	४.९९	४.३७	०.९०	-१.८४	४.२१	१.२१	११.२५
अनुपात												

स्रोत: आई अन्वेषण